

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sifre Qodesh

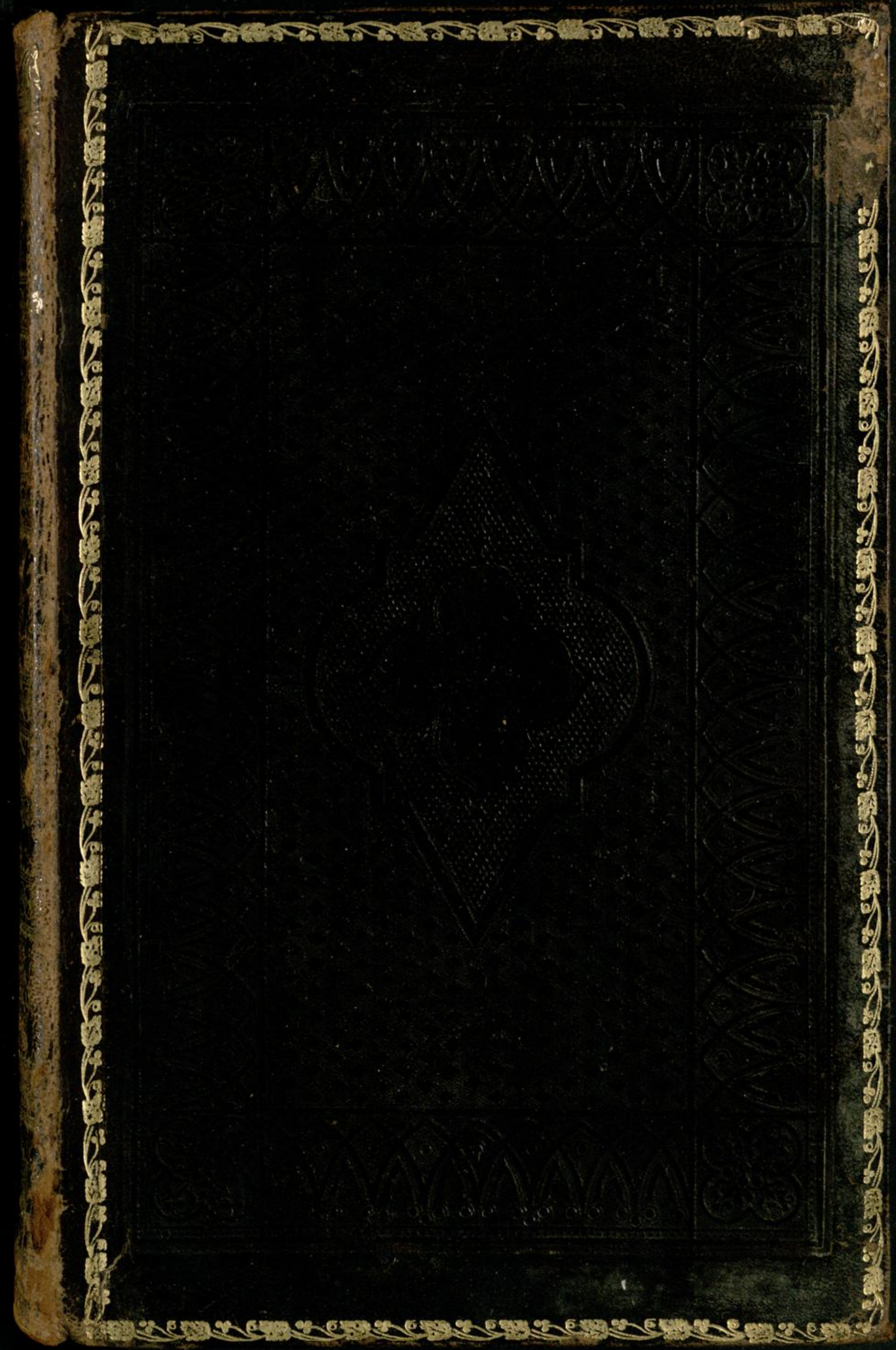
‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

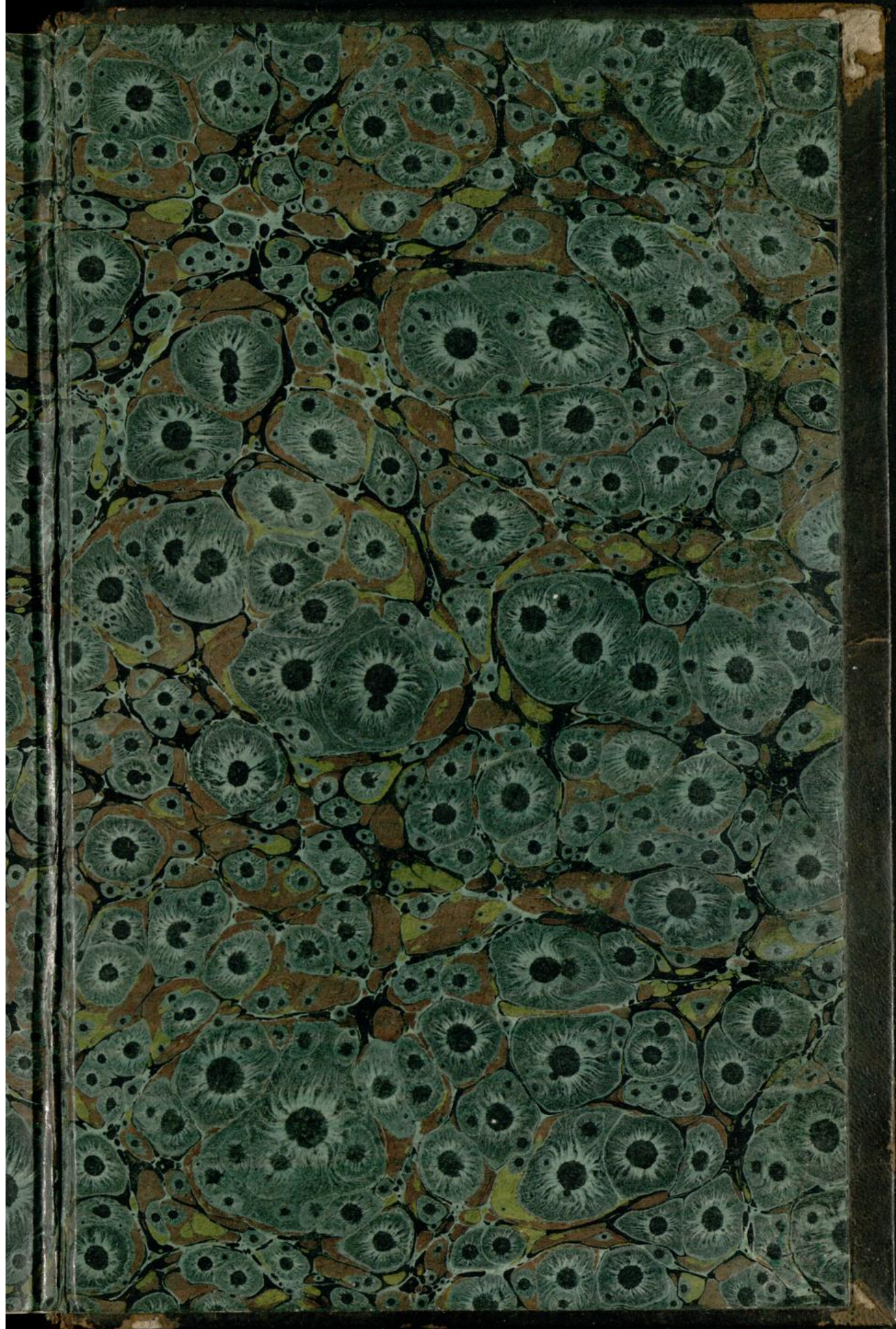
Ḥamesh megilot - ‘im Perush Rashi targum Ashkenazi u-ve’ur : hugah bi-sheḳidah rabah u-ve-‘iyun gadol ve-nosaf mavo’ ha-sheni ‘al megilat Rut, Ekhah, Qohelet, ve-Ester; ve-ha-me‘amer ‘al kol megilah u-megilah

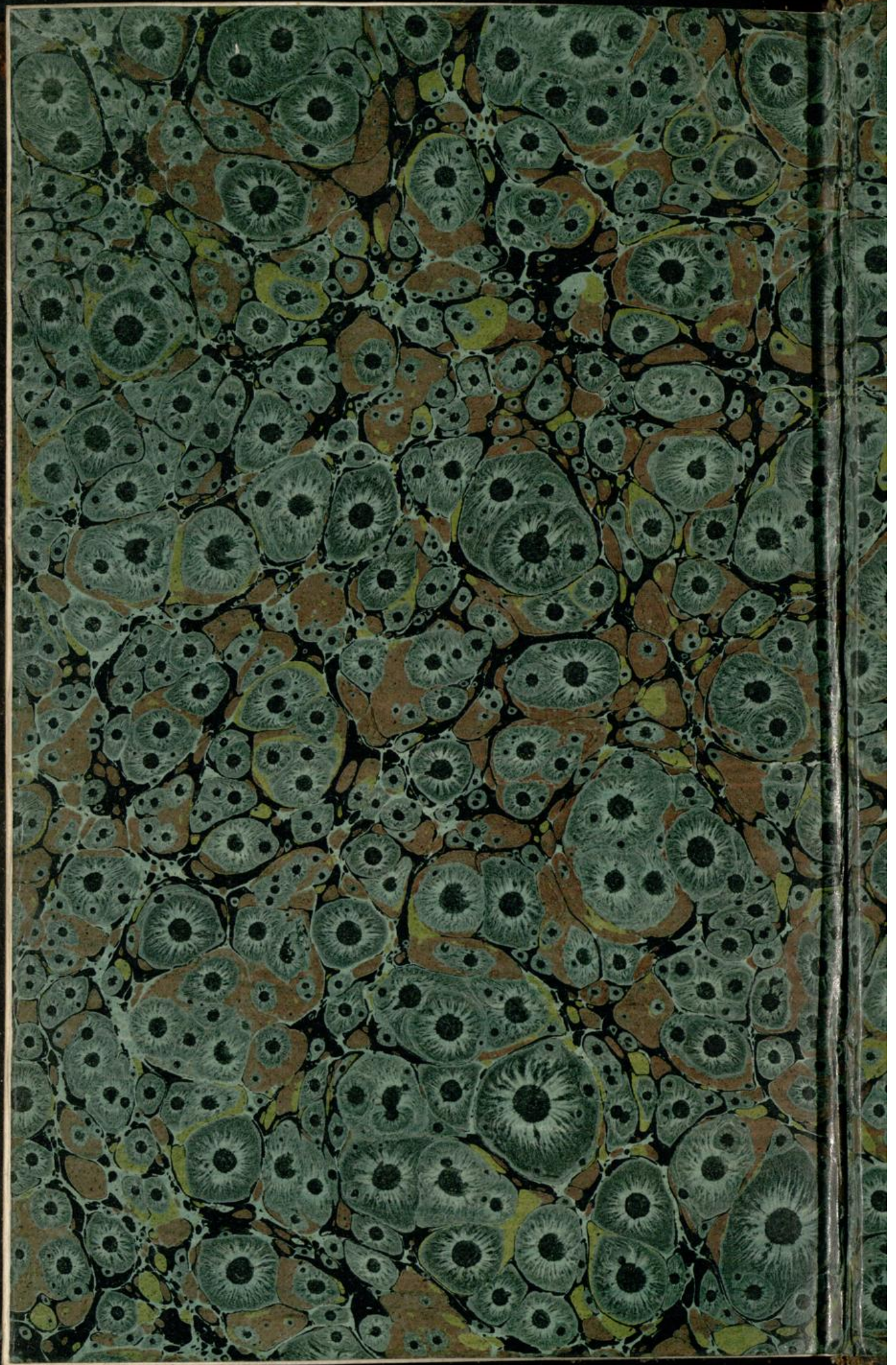
Landau, Moses I. Landau, Moses I.

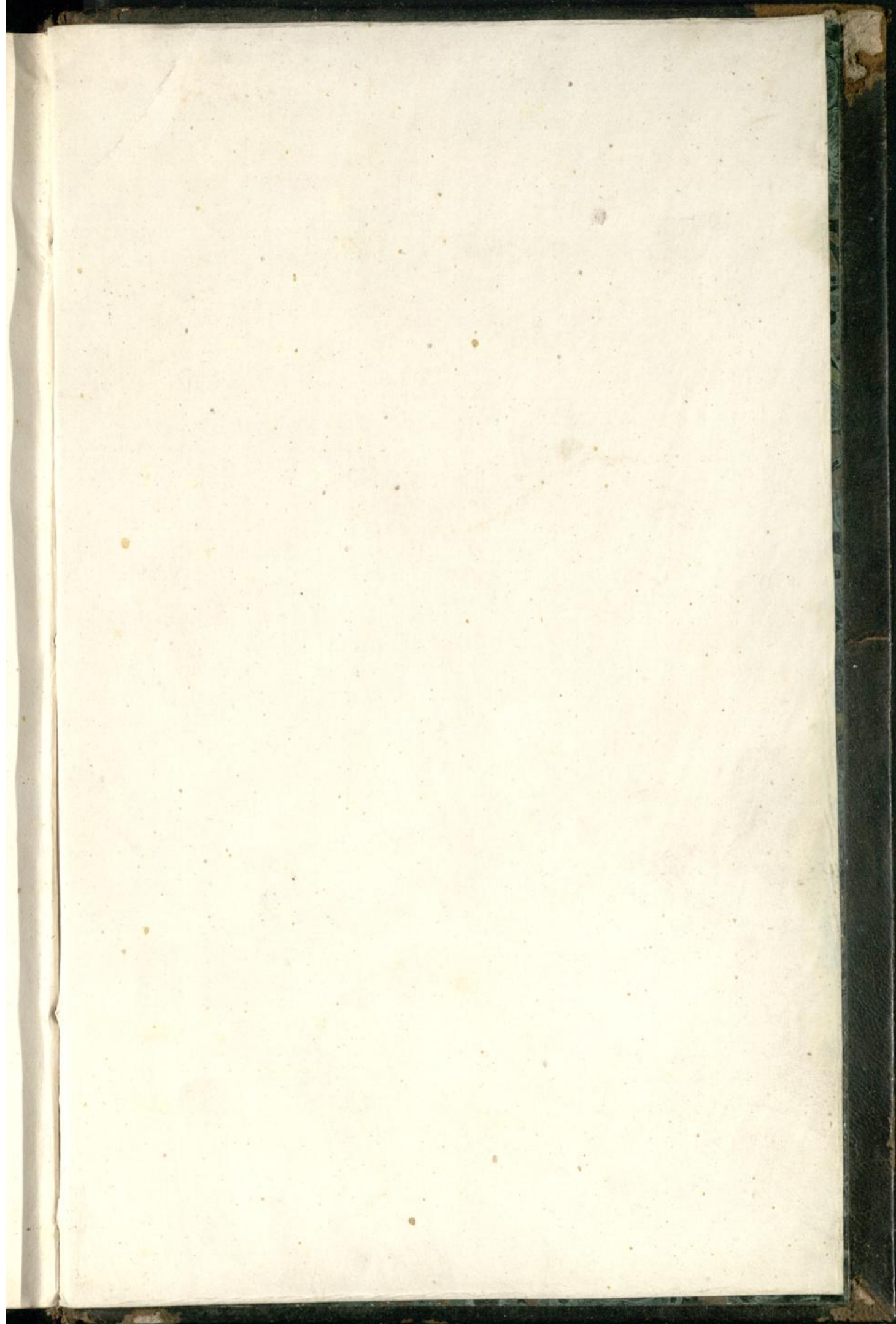
Prag, 594 [1833 oder 1834]

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9272](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9272)

Bibliotheca
DORIS JOSEPHI ZALUD

LIT C* IV/1

N° 1737

1747 H 257
19 Bae 400—

ספרי קדש

עם

תרגומים ובאורים

ממהברים שונים

אבני נזר מתנוססות בהדר התבנית וביקר התכנית

הוציאם לאור

משה הלוי לנדא.

אל אשר הלכתי וגו', עמך עמי ואלהיך אלהי (רות א' ע"ז).

Prag, 1833.

Druck und Verlag des M. I. LANDAU.

WIRTSCHAFTS

LEHRBUCH

FÜR

LEHRER UND SCHÜLER

VON

DR. H. W. ...

Verlag von ...

1833

Druck und Verlag von ...

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek
1583

ח מ ש מ ג ל ו ת

ע ם

פירוש רש"י תרגום אשכנזי ובאור

הוגה בשקידה רבה ובעיון גדול

ונוסף מבוא השני על מגלת רות, איכה, קהלת, ואסתר;

והמער

על כל מגלה ומגלה

מאת החכם המדקדק מוהר"ר

וואלף מאיר

מורה לשון עברי בבית חנוך הנאָרמאַלי אשר בפראג.

ואני המדפיס הוספתי גם

תרגום ובאור על מלות בלע"ז הנמצאות בפירש"י ז"ל.

שנת ת"ק צ"ד לפ"ק.

CHAMESCH MEGILOTH.

פראג

דרוק אונד פֿערלאַג דעם משה הלוי לנדא.

Π Ο Ω Ο Λ Ξ Π

ΟΙΟΝ ΕΣΤΙΝ ΠΑΡΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

מגלת שיר השירים

ע ם

פירוש רש"י ז"ל

וְאֵלֶּיךָ יָבֹאוּ מִיָּמֵינוּ הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה וְגַם הַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיֶינָה לְפָנֶיךָ וְהָיָה לְךָ

כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

תרגום אשכנזי ובאור

וְהָיָה לְךָ כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

אֲשֶׁר יִהְיֶינָה לְפָנֶיךָ וְגַם הַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיֶינָה לְפָנֶיךָ וְהָיָה לְךָ כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל

וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

המער

וְהָיָה לְךָ כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

מאת החכם המדקדק מוהר"ר

וְהָיָה לְךָ כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

וואלף מאיר

וְהָיָה לְךָ כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

מורה לשון עברי בבית חנוך הנאָרמאלי אשר בפראג.

וְהָיָה לְךָ כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

וְהָיָה לְךָ כְּהֹנֵן מִיִּשְׂרָאֵל וְהָיָה לְךָ לְעֹלָם וְעַד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כְּהֹנֵן אֲחֵר

שנת ת"קצ"ד לפ"ק.

SCHIR HASCHIRIM.

פראג

דרוק אונד פערלאַג דעם משה הלוי לנדא:

הקדמה לרשי על שיר השירים.

אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וסוף דבר אין
לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואף על פי שאמרו הנביאים דכריהם
ברוגמא צריך ליישב הרוגמא על אופנה ועל סדרה כמו שהמקראות סדורים זה אחר
זה וראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה יש סודרים כל הספר הזה כמדרש אחד
ויש מפורדים בכמה מדרשי אגדה מקראות לבדם ואינם מתיישבים על לשון המקרא
וסדר המקראות ואמרתי בלבי לתפוש משמעות המקרא ליישב ביאורם על סדרם
והמדרשות מרבותינו אקבעם מדרש ומדרש איש איש במקומו: ואומר אני שראה שלמה
ברוח הקודש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חרבן אחר חרבן ולהתאונן בגלות
זה על כבודם הראשון ולזכור חבה ראשונה אשר היו לו סגולה מכל העמים לאמור
אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ויזכרו את חסדיו ואת מעלם
אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לחם להם באחרית הימים ויסד ספר הזה כרוח
הקודש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה
מוזכרת אהבת נעוריה אליו ומודה על פשעיה אף דודה צר לו בצרתה ומוכיר חסדי
נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה אשר בהם נקשר עמה באהבה עזה להודיעה כי לא
מלכו ענה ולא שילוחיה שילוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה:

שיר השירים

SCHIR HASCHIRIM.

א

אחד יוצא לכמה טעמים וסוף דבר אין

מבוא הספר.

כבר נודע לכל איש תורני דעת חכמי התלמוד ממגלה הזאת באמרם צנמה מקומות שיר השירים קודש קדשים הוא, ואמרו (מס' ידים פ"ג משנה ה') כל העולם כלו אינו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים וכו'. ולהורות אמרו לנו זאת לצלתי עלות על לב הקורא לאמר, דברים האלה כמשמען, דברי חזק ושיר עגבים כאשר ידבר צחור אל בתולה והאהוב אל אהובתו, אלא לתכלית עמוק וסתום ולכוונה נסתרת אשר יסודתה בקודש נעשה השיר הזה. ובעבור זאת רבן כמו רבן עליה פרושים שונים, וכל אחד מהמפרשים סוקל המסילה לפנות בו דרך לעלמו, כפי השגחתו וכפי מסת שכלו; זה בא דרכי הלמודיים או בדרכי מוסר וחוכמה, דברי רנני ופיוס בין המקום צ"ה ובין כנסת ישראל לאמור כי הוא זה אשר יורה עליו השיר, וזה בא בסתרי תורה בלרופי שמות ודברי קבלה הנעלמים מעיני ההמון, וידועים רק לאחד צעיר ושנים צמשפחה; וכמו שכתב הר"י עראמה בהקדמתו למגלה הזאת, ואמר: בה יתהלל החכם בחכמתו, המקובל בקבלתו, האלהי באלהותו, והפלוסוף בפלוסופו כמו שכתפרסם מן פרושיהם עכ"ל; וחדשים מקרוב צאו ויאמרו כי כרמז בה חכמות עיוניות ומעשיות כמו מלאכת ההגיון וכדומה. ואולם מן המפורסמו' הוא, שאי אפשר להקורא לחקור על הנמשל והרמז מהדבר, אם לא ידע מקודם טעם התרגום וצאור מלות המשל; כמו מפתח אשר בו יפתח הדלת לצוא אל הבית פנימה, ובלעדו יהיה הבית סגור, כן הדבר הזה, אחר החצונות בתרגום המליצה והמשל, וידיעת גלגול והמשך הדברים יעלה החוקר מעלה מעלה בשכלו עד כי נגלה לפניו תעלומת ומנפוכת הדבר. ולכוונה הזאת כתב מאור הגולה רש"י ז"ל בהקדמתו לשיר השירים וז"ל וסוף דבר אין לך מקרא יולא מידי פשוטו ומשמעו, ואע"פי שזכרו הנביאים דבריהם בדוגמא, לדרך ליישב הדוגמא על אפניה ועל סדרה כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה וכו'. גם השלם הר"א בן עזרא כתב לכוונה הזאת ג' פרושים בפנים שונים, ויפרש בפעם השנית כל המגלה על דרך משל כמו שכתב הוא בעלמו וז"ל לכן אפשר לנו בפעם השנית על

ס ב ו א ה ס פ ר

דרך המשל שהוא דברי חזק עכ"ל, ועיין מה שכתב הרמב"מ ז"ל בהקדמת צאור
 לס' קהלת - אמנם לגודל קושי התרגום השיר הזה, ומפאת חסרון ידיעת לשון
 אשכנזי בחוץ עמינו, היחה המגלה הזאת עד עתה כספר חתום באין מצין לתרגם
 פרשה אחת על מכונה ועל התרגומה הנאות לה; ולהסיר המכשול הזה השאיר לנו
 איש האלהים אדונינו משה בן מנחם (לזכר עולם יהיה לדיק) אשריו ברכת
 תרגום אשכנזי על המגלה הזאת בלשון לח וערב, צמליה נאה וסדורה, כדרכי
 שירים וחרוזים, יגיל הקורא בו וישמח השומע, כי דבש וחלב תחת לשונו וארשת
 שפתיו צרור מללו. ועל התרגום הזה נשיר דבר טוב משירת ידידו הרב המליץ
 המפואר החכם מהו' הירץ וויזל נר"ו על תרגום התורה *) ובעל הגמולות ישלם לו
 בעולם שכולו טוב כעל כל טוב אשר גמלנו בתרגומיו הצרורים והישרים. ואנחנו קמנו
 ונחשודד להוליא התרגום הזה לבית הדפוס לזכות בו את הרבים, ויען כי רבו היום
 המפרשים על המגלה הזאת כאשר כתבנו למעלה, ואנחנו לא נדע איזה מהם
 יכשר יותר להחליט עליו ולאמור זה הדרך הטוב והפירוש הנכון אשר תלכו זה,
 הידוע נדע מה שיכשר צעינינו היטב צעיני הקורא? אולי את אשר קרבנו רחוק
 הוא צעיניו, ואת אשר רחקנו קרוב הוא אליו, ומי יודע אולי כולם כאחד טובים.
 לכך משכנו ידינו כלל מן הפרושים האלה, ונלווה התרגום הזה רק בצאור קצר
 ומספיק להודיע טעם תרגום המלה, דקדוקה בלשון העברי, ושאר דברים הנאותים
 וצריכים לפשטות הענין, וכל מי אשר נשאו לבו למלאות תשוקתו בפירוש על
 המגלה הזאת, יעיין בהספרי' מהמפרשי' אשר קדמונו כמו רש"י, ראב"ע ובעל
 עקדה ודומיהם וימלא מרגוע לנפשו.

עוד ראינו להקדים חקירה אחת צמחה ואיכות המגלה הזאת, טרם נבוא
 אל הצאור, והיא: לדעת רוב מפרשי הפשט כל המגלה הזאת שיר אחד הוא,
 המתחיל מן פסוק יסקני ומסיים בפסוק צרם דודי וגו' על הרי צמחים, כאשר
 האריכו בזה בספריהם ובפרושיהם. ובאמת לדעת הזאת עלמו מספר המבוכות
 והספקות הנופלים בשיר הזה, הן צעבור גדול קושי חבור המאמרים והמלינות
 בגלגולס ומדרס, כגון חבור המאמר קול דודי וגו' עם מה שלפניו, ומאמר אחז
 לנו שועלים, ומאמר אחות לנו קטנה, ומאמר כרם היה לשלמה וגו' ודומיהם,
 ובכל הפרושים והרחוקים אשר נמלאו בספריהם, לא נוכל למלא מענה נכונה מתחת
 כל הספקות הללו, ולשוא חפשו בתוכם סוד נאה ומתוקן הכולל כל דברי השיר
 הזה

*) לא בא כבושם והיה רק הפעם

לך לב מבין גם לך אוון שומעת

לך כור השכל לך מפרף הדעת

בו לך אומר לכל חסרתי טעם.

הזה מראשיתו עד הכליחו, כי רוב המפרשים שמו עין עיונס רק על הכלל מהשיר, ולא על פרטיו לצדד וללצן כל חלקיו בדרך הפשט כאשר החלו לעשות; והן צעזוד כפילת המלינות פעמים ושלש כמו מאמר השבעתי אחכס, מאמר שמאלו חחת וגו' מאמר מי זאת עולה ושאר מלינות כפולות, וצוודאי לא לחכס נכתבו רק לכוונה מיוחדת] ונאותה לדרכי השיר. והחכס ר"א בן עזרא הוא החל לחלק המגלה הזאת לחלקים שונים ולא כאשר נחלקה ע"י פרשיות אשר לפנינו כמו שכתב הוא ז"ל פעמים ושלש בפרושו נשלמה זאת הפרשה (ע"ן פרשה ב' פסוק ז' בפעם השנית); אבל בכל זאת לא ינא ידי חובתו מכל וכל, כי עוד נשארו בה מלינות קשות ואינם כאותים ליופי החבור, אשר לא פורש מה יעשה בהם, עוד נגששה בה כעוורים אנה ואנה מצלי מנח דרך הנכון, המוליך אותנו למקום חפנינו. והנה אחר החפישה בספרים מלאנו מאמר אחד מחכמי החלמוד והוצא במדרש רבה וצילקוט וז"ל שיר השירים ר' אייבו אמר שיר חד שירים חרין הא תלחא וכו' מזה נראה שגם דעת החנא הזה הוא להפריד בין הדבקים במגלה הזאת, ולכן הנראה בענין הזה כמו שנאמר עתה: הנה ידענו ששלמה המלך ע"ה חבר שירים רבים ושונים כמו שנאמר (מלכים א' ד') וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף ואמרו מז"ל במדרש רבה וצילקוט, והוצא צירושלמי ס' זרעים, ויהי שירו חמשה ואלף זה שיר השירים וגו'; אך ברבות העתים והימים נאצדו הרבה מהם, ונשארו רק מעט מזעיר כמו שכתב הרד"ק (שם במלכים); ולאחר ימים רבים עלה על רוח חזקיה מלך יהודה וסיעתו לקבץ על יד משלי שלמה ושיריו הנשארים עוד בקרב ישראל ומפוזרים הנה והנה ביד איש ואיש, להיו' לאחדים ולעשות מהם ספר אחד, כמו שמלאנו (במשלי כ"ה א') גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו', וכאשר עשו עם משליו כן עשו עם שיריו הנשארים וכמו כן אמרו (מס' ב"ב ד') חזקיה וסיעתו כתבו שיר השירים. ואין מזאת סתירה לדברי מז"ל אשר אמרו שיר קודש קדשים הוא, כי אף אם נאמר שנחלק השיר הזה לחלקים רבים ויכלול שירים שונים, היצטר מהם צעזוד זאת לרמז על סודות נפלאות ותמימות, הלא המה יחד שירי שלמה, ואב אחד בראש, לכן כאיש כאחיו כולם קדושים ואין בהם נפתל, כולם רומזים על חכמות נאגרות הנעלמות ממנו ומכוון אחד לכולם.

ועתה לפי המבואר שיכלל הספר שירים רבים ושונים יהורץ בזה מה שהקשינו לשאול עליו על קושי חבור המאמרים והמלינות אשר בחוכו. ולכן נראה גם כן נכון השתנות שיר אחד מאחיו, פעם יהיה המשל או הכוונה הראשונה כאלו השיר כערה רועה לצדה ותהלל אהובה הרועה, ופעם ישיר הרועה ויהלל אהובתה הרועה, ופעם יהי' השיר לענות (וועט וועטען געזינג); פעם לא יהיה המשל כלל מן אהבת ותשוקת ריפיה וריפיה רק מן צח שרים ומלך, כמו שנאמר מה יפו פעמיך צנעלים צח נדיב וגו', ופעם לא ישיר כלל מן אהבה ותשוקה רק מדברים אחרים כמו

השיר

אורו
לשון
תרגם
לכו
ברכת
דרכי
זרשת
ומליץ
ס לו
קמנו
היום
מהם
בה,
דחוק
בים.
קצר
ותים
על
יצעל
בבוא
ואו,
אשר
יכות
לנות
אחור
הם,
זרת
שיר

מבוא הספר

השיר אחזו לנו שועלים קטנים וגו' והדומה. ולהפריד השירים איש מעל אחיו, שמנו בחוך המגלה ליונים כזה — לאמור זה שיר חדש הוא, ולא יכלול עם הראשון אשר לפניו; ואולם אם יהיה השיר בעלמו כחלק לחלקים קטנים, שמנו בין חלק וחלק ליונים כזה * * * ועוד ידובר בהם בפרטית אלל כל שיר ושיר בחוך הבאור.

ואולם אל תבהל על פיך לאמר בסודר מעורב ובלתי נאה מצלי כוונה מיוחדת אלה השירים מסודרים. לא כן! כי אם בהתבונן בהם נראה שהמאסף יסד השירים זה אחר זה על היסוד המסכים מאוד לכוונה הראשונה או למשל מזה הספר. מתחיל בשיר הראשון אשר ישיר מאהבה בעודנה באבה, טרם החלה לשלח פארותיה בלב האהובים, ומסיים בשיר האחרון אשר ישיר ממנה כאשר כבר תליץ לין ותפרת פרת. וכזאת תמלא במגלה הזאת פעמים ושלש, אם השים עיניך עליה; ופעמים כסמך שיר אחד אל אחיו וזא בחוך הדברים בעבור ההתדמות מה, כאשר יבואר הכל במקומו בחוך הבאור.

עוד זאת להודיע שאף כי מקרוב חדשות שמענו תלונת איזה אנשים חכמים בעיניהם, אשר לא ידעו ולא יבינו במקרא מפורש, כי אינם יודעים לדבר לחות לא בלשון הקודש ולא בשאר לשונות, והמה מחברים ספרים בלשון עלגים, ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה, להפוך דברי אלהים חיים, ומאמרי חז"ל הטהורים והנקיים, לדברי תהפוכות וסרה ולקללות נמרזות על המעתיקים לכבוד ה' ולכבוד תורתו הקדושה ללמד ולהבין אמרי שפר; ולא זו בלבד אלא שאף מחללים שם שמים בפרהסיא לעיני העמים והשרים האומרים דל ישראל וצוי מאוד שאין לוי לא כחז ולא לשון (כנודע מקרוב פעמים) תחת אשר יאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (ואין לך ראי' גדולה מזו שהדרך הזאת אשר האנשים האלה הולכים בה לא טובה היא בעיני ה'). אין זאת כי אם הקנאה והשנאה הרבולה בלבושם נגד איש זך וטהור אשר עשה ה' לו שם כשם הגדולים אשר בארץ, ושמעו הולך בכל המרינות, כמאמר ד' עקיבא כשהייתי עם הארץ וכו'. בכל זאת לא כסוג אחר מלכת בעקבותיו אשר הוא הרבה להגדיל תורה ולהאדירה, ואתה ה', שלח אורך לנחותם דרך האמת, יבקשו אמת וישיגו שלום:

אחרון האלילי.

יואל בר"ל.

ברלין בחדש אדר שני תקמ"ח לפ"ק.

שיר השירים א

תרגום אשכנזי ד

א (א) שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לַשְּׁלֹמֹה:

א (א) ליער דער ליערער שלמה'ס.

(ב) יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּכִי
טוֹבִים דְּדִיךְ מֵיַיִן: (ג) לְרִיחַ
שְׁמֵנֶיךָ טוֹבִים שְׁמֵן תּוֹרֶךְ שְׁמֶךָ
עַל-כֵּן עַל־מֹת אֶהְבֹּדְךָ: (ד) מִשְׁכְּנִי

(ב) ער קיססע מיך קיססע זיי נעם מונדעם: דייעע ליעבע אויט קעסטליכער אלס וויין. (ג) וויא ליעבליך דופטען דייעע זאלבען! דיין נאמע, וויא באל-זאם אויסגעשיטטעט, דארום ליבען מעדען דיך. (ד) צייך מיך דיר

אחריק

שין רבה

ר ש י

א (א) שיר השירים אשר לשלמה. שנו רבותינו כל שלמה האמורים בשיר השירים קדש מלך שהשלוס שלו. שיר שהוא על כל השירים אשר נאמר להקדוש ב"ה מאת עדתו ועמו כנסת ישראל אמר רבי עקיבא לא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים אמר ר' אלעזר בן עזריה למה הדבר דומה למלך שנטל סאה חטים ונתנה לנחתום אמר לו הוצא לי כך וכך סולת כך וכך סובין כך וכך מורסן וסלית לי מתוכה גלוסקיא אחת מנופה ומעולה כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קודש קדשים שכולו יראת שמים וקבול עול מלכותו: (ב) ישקני מנשיקות פיהו. זה השיר אומרת צפיה בגלותה ובאלמוניתה מי יתן וישקני המלך שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאזהר ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה: כי טובים. לי דודיק מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה. ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין בענין שנאמר אל בית משתה היין דאסתר (אסתר ז') בשיר לא ישתו יין (ישעיה ב"ד) והיה נגור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם (שם ה') זהו צאור משמעו. ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומוצטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתתרו לפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו: (ג) לריח שמניך טובים וגו'. שם טוב נקרא על שם שמן טוב. לריח שמניך טובים שהריחו בהם אפסי ארץ אשר שמעו שמעך הטוב בעשותך נוראות במלכים: שמן תורק. נקרא שמך להיות נאמר עליך אתה שמן אשר תורק תמיד להיות ריח ערב שלך יולא למרחוק שכן דרך שמן ערב בכל עת שהוא בכלותית שתומ' אין ריחו נודף פותחה ומריק שמנה לכלי אשר ריחו נודף: על כן עלמות אהבך. בא יתרו לקול השמועה ונתגייר אף רחב הזונה אמרה כי שמענו את אשר הוביש וגומר וע"י כן כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים וגו' (יהושע ב') עלמות. בתולות לפי שהדבור דימהו לבחור שאהובתו מחבבתו ולפי הדוגמא העלמות הן האומות: (ד) משכני אחריק נרוכה. אני שמעתי משלוחיך

ב א ו ר

א (ב) ישקני, שיר הזה מסיים בפסוק ה', והמשל בו נערה אחת תדבר עם נפשה ותהלל אהובה, ובזה הבתה אותו תתאזהר שיטק אותה ולהיות תמיד עמו. ומרוב אש האהבה הנוערת בקרבה, והיא שבורת מתשוקה, תדמה בעיניה פעם היא רחוקה ממנו ופעם קרובה אליו, פעם תדבר לנפשה, ופעם תדבר עמו כאלו עומד לפניו, באשר תראה בשיר הזה שהוא מעורב בלשון נסתר ונוכח: דודיק, אהוביך יותר ישמחו מהיין (ראב"ע), וכתב רש"י ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין: (ג) לריח, שער המקרא שמניך טובים לריח וכמו שכתב רש"י, שם טוב נקרא על שם שמן טוב: תורק, איתן מהפעל ובא בלשון נקבה על שמן אף שמלאוהו בלשון זכר כמו בשמן הטוב וגו' (תהלים קל"ג), ויש לו הרבה רעים במקרא כמו בית רוח שמש ודומיהם, ואפשר שהוא שם התואר ובא בשורק תחת החולם בפלס הושב (מר"ש בן מלך), ושעור הכתוב בשמן אשר הורק מכלי אל כלי שריחו נודף וערב, כן שמך ושמעך טוב

תרגום אשכנזי

שיר השירים א

אחריה גרוצה הביאני המלך
חדריו נגילה ונשמחה כן נזכירה
דדי מיון מישרים אהבה:
(ה) שחורה אני ונאווה בנות
ירושלם כאהלי קדר כיריעות
שלמה: (ו) אל תראני שאני

דיר נאך! אלאם אונז איילען!
דער קעניג פֿיהרט אין זיינע
צימער מיך! זא פֿראַה אונד
פֿריידיג זינד וויר דיין! געדענ-
קען דייןר ליבע, ליבליכער אלס
וויין, וואָהלגעזינגטע ליבען דיך!

(ה) שוואַרץ בין איך, דאָך
נידעליך, איהר טעכטער
ירושלים! וויא דיא היט

טען קדר'ם, וויא שלמה'ם טעפפיע. (ו) שויעט מיך ניכט אן, דאס איך

שחרחרת

ר ש י

משלוּחֵיך רמו שאמרת למשכני ואני אמרתי אחרך גרוצה להיות לך לאשה: הביאני המלך
חדריו. וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך: נזכירה דודיך. גם היום
באלמנו' חיות תמיד אזכיר דודיך הראשונים מכל משתה עונג ושמחה: משרים אהבך. אהבה
עזה אהבת מיסור בלי עקיבה ורכסים אשר אהבך אני ואבותי באותן הימים זהו פשוטו לפי
עניינו. ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד ועורים אהבת כלולות לכתם אחריו במדבר בארץ
ליה וללמות וגם לידה לא עשו להם (ירמיה ב') והאמינו בו ובשלמו ולא אמרו היאך נלח למדבר
לא מקום זרע ומזונות והלכו אחריו והוא הביאם לתוך חדרי היקף ענינו בזו עולם היום
גילים ושמחים בו אף לפי עניינם וזכרתם ומשתעשעים בתורה וסם מזכירים דודיו מיון ומיסור
אהבתם אותו: (ה) שחורה אני ונאווה גו'. אתם רעיותי אל תקל בעיניכם אף אם עובדי אישי מפני
שחרות שני כי שחורה אני על ידי שזיפת השמש ונאווה אני בחיתוך איברים נאים אם אני שחורה כאהלי
קדר המשחירים מפני הגשמים שהם פרוסים תמיד במדברות קלה אני להתכנס להיות כיריעות שלמה.
דוגמא היא זו אומרת כנסת ישראל לאומות שחורה אני במעשי ונאווה אני במעשה אבותי ואף במעשי
יש מהם נאים אם יש ציעון העגל יש כי כנגדו זכות קבלת התורה. וקורא לאומות בנות ירושלים
על שם שהיא עתידה ליעשות מערסולין לכולן כמו שנבא יחזקאל ונתתי אתהן לך לבנות (יחזקאל
ט"ז) כמו עקרון ובנותיה (יהושע ט"ו): (ו) אל תראוני. אל תסתכלו בי לבזיון שאני שחרחרת
לפי שאין שחרותי וביעורי ממעי אמי אלא על ידי שזיפת השמש שאותו שחרות נוח להתלבן כשיעמוד
כלל

ב א ר

עוב ונעים: (ד) גרוצה, אני ואתה. והנגינה שחברה מלת אחרך לגרוצה, דעתה או כמו שכתב
הראב"ע שמוסב על כל אחת מהעלמות, שכל אחת מתאוה להיות עמו, או כמו שכתב הרד"ק
בא בלשון רבים ליחיד לתפארת וכן נגילה, נזכירה וכו': הביאני, וגם היום הזה עודנה לי
גילה ושמחה אשר נדבקתי בך (רש"י), והמלך הנזכר פה יש אומרים שהוא אהבה, ויש אומרים
שפרטו אף אם חסן ביהמלך והביאני בחדריו לא אגיל ואשמח רק בך, כל כך תשוקתי אליך.
משרים, שם התואר אנשי ישר אהביך כלומר לא לבד אנחנו אהבים אותך אלא גם כל איש
ישר אהב אותך. גם יתכן פירוש המקרא שגילת נזכירה מושבת אחרת עמה, ושעורו נזכירה
משרים אהבך, כלומר נזכירה דודיך וגם נזכירה כל המשרים אשר אהבך ויהי' לפ"ז נתחיי השיר
הזה מיוסדים על שלש תבות בכל תרוח וחרו: (ה) שחורה, כבר נתח הרמב"ם ז"ל השיר הזה
לנתחיו בנאווה לפ' בשלח ויאמר כי שחורה אני מוסב על כאהלי קדר, ונאווה מוסב על כיריעות
שלמה, ושעורו אף אם אני שחורה כאהלי קדר, הם אנשי ערביים שוכנים תמיד באהלים ונוסעים
ממקום למקום אשר ימלאו שם מרעה ויקראו (כחזקוני) ואהליהם שחרות משערות עזים, מ"מ
אני נחמדת, כיריעות שלמה המרוקמות בכסף ובוהב וכל מעשה רוקם ותאוה הנה לעינים,
וטעמה אומרת היא בעלמה במקרא השני: (ו) אל תראוני, בעין קלון, כי זה השחרות לא
נולדתי

שיר השירים א

תרגום אשכנזי ה

שְׁחַרְחַרְתָּ שְׁשׂוֹפְתָנִי הַשָּׁמַשׁ בְּנִי
אָמִי נִחְרַוְבֵי שָׁמַיִם נִטְרָה אֶת־
הַכְּרָמִים כְּרָמֵי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי:
(ז) הַגִּידָה לִי שְׂאֵהְבָה נִפְשֵׁי אִיכָה
תִּרְעָה אִיכָה תִרְבִּיץ בַּצִּהָרִים
שְׁלֹמָה אֶהְיֶה כְּעֹטִיהָ עַל עַדְרֵי
הַבְּרִיָּה: (ח) אִם לֹא תִדְעֵי לָךְ הִיפָּה
בְּנָשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעַקְבֵי הַצֵּאֵן
וְרַעֲי אֶת־גְּדֵי־תֶיךָ עַל מִשְׁכְּנוֹת

זא שווערצליך בין, מיך האט
דיא זאננע זא פֿערבראנגט;
מיינער מוטטער זעהנע צירג
טען מיט מיר, זעטצען מיך
צור וויינבערג = היטערין,
אונד מיינען וויינבערג — מיי
נען האב איך ניכט געהיטעט!

(ז) זאגע מיר דען מיינע זעה
לע ליעבט! וואו וויידעסט דוא?
וואו רוהסט דוא אס מיטטאג?
וואס זאלל איך שמאכטען הין
אונד הער בייא דען העערדען
דיינער געזעללען? (ח) וויסט
דוא דאז ניכט, זא דוא דער
פרויען שענסטע! זא פֿאלגע
נור דער שאפע טריטטע, אונד וויידע דיינע ציעגליין נור בייא דער הירטען צעלטען.

הרעים

ר ש י

כלל: בניאמי נחרו בי. הם בני מזרים גדלתי בהם ועלו עמי צערב רב הם נחרו בי בהסתם
ופתויים עד שמוני נוערה את הכרמים וסס שופתני השמש והשחרתי כלומר נתנוני עובדת
אלהי אחרים וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נערתני. מלינו סרנסים נקראים במקרא כלשון
כרמים שנאמר ונתתי לה את כרמיה משם (הושע ב') ומתרגמינן ואמני לה ית סרנסהא וכן
לא יפנה דרך כרמים (איוב כ"ד): (ז) הגידה לי שאהבה נפשי. עבשיו רוח הקדש חוזר ומדמה
אותה לשון החביבה על הרועה אומרת ננסת ישראל לפניו כאשר לבעלה הגידה לי שאהבה נפשי
איכה תרעה לאנך ואיכה תרביץ בצהרים נגלות הזה שהיא עת זרה להם כלהים שהיא עת
זרה לשון: שלמה אהיה בעוטיה. וא"ת מה איכפת לך לון זה כבודך שאהיה באבילה עוטה
על שפה בזויה על לאני: על עדרי חנרין. אלל עדרי שאר הרועים שהם רועים לון כמותך:
(ח) אם לא תדעי לך. זו היא תשובת הרועה אם לא תדעי לך להיכן תלכי לרעות לאנך את
היפה בנשי' שחל לו הרועה מלהנהיג אותם: לאי לך בעקבי הלון. הסתכלי בפסיעת דרך שהלכו
הלון והעקבים ניכרים טראלי"ש בלע"ז וכן הרבה במקרא ועקבותיך לא נודעו (תהלים ע"ז)
נחמסו עקביך (ירמיה י"ג) הוא יגוד עקב (בראשית מ"ט) ישיב על עקביו ואותו הדרך לבי:
ורעי את גדויתך על משכנות הרועים. בין משכנות שאר הרועים שאת אללס וזה הדוגמא
אם

ב א ו ר

נולדתי בו רק הוא מקרה (ראב"ע): ששופתני, לשון ראיה והצטה כמו ולל שופתו עין איה
(איוב כ"ח ז'): נחרו, מלשון ויחר אפו: כרמי שלי, כמילת הכנויים להורות על הסוך הענין,
כלומר כרמיהם נערתני, אבל כרמי לא נערתני, וכוונתה על מראה פניה, כי נעבור היותה
בשדה לשמור, נשחרה מחוס השמש, ותכנה מראיה בשם כרם. (ו) שאהבה, אתה אשר נפשי
אוכזבת אותו הגד לי אנה תרעה, ומלת איכה כמו אפס, אנה תרביץ לאנך, כי תרביץ פעל
יולא, ולא מלאנוה בכ"מ על בן אדם, והרב המתרגם תרגם פה לפי הכוונה. שלמה, השי"ן
במקום כי, וכן שמושה על הרוב בזה הספר וזא נפתח תחת סגול. בעוטיה, כמו ויעט העם
(שמואל א' י"ד) ופי' ר' ישעי' שס נתפזרו אנה ואנה, וכן מתורגם פה, גם יתכן לפגשו כמו
על שסס יעטה (ויקרא י"ג) מעוטה נעבור הלער לבלי דעתה איה מקום מנוחתו, וטעם על
עדרי אלל כמו ועליו מטה מנשה. (ח) אם לא, תשובת הרועה אם לא תדעי להיכן תלכי את
פיה בנשים, הסתכלי בפסיעות דרך שהלכו הלון והעקבים נכרים, (טראליט בלע"ז) והוא
טראסי

לך
יה
: :
ת
ת
ני
אך
זלך
יום
גבה
למי
אך
דבר
יום
שור
פני
הלי
ה.
גשי
ים
אל
רת
זוד
תנ
ק
לי
ים
ד
זיש
רה
זיר
זה
ות
ים
מ
ס
לא

הַרְעִים: (ט) לְסַסְתִּי בְּרִכְבֵּי פָרְעָה
 דְּמִיתִיךָ רַעֲיָתִי: (י) גָּאוֹן לְחַיִּיךָ
 בַּתּוֹרִים צוֹאֲרֶךְ בְּחַרוּזִים:
 (יא) תוֹרֵי זֶהָב נֶעְשָׂה לְךָ עִם
 נְקֻדֹת הַכֶּסֶף: (יב) עַד־שֶׁהַמֶּלֶךְ
 בְּמַסְכּוֹ נִרְדֵּי גִתָּן רִיחוֹ: (יג) צְרוּר

(ט) מיט ראָס אָן פּרעה'ס
 פּראַכטגעשפּאַן פֿערגלייך איך
 דיך מיין ליבֿען! (י) שעהן זינד
 אין קעטטלין דיינע וואַנגען,
 דיין האַלז אין שנרען שעהן!
 (יא) גילדנע שפּאַנגען כאַפּען
 וויר פֿיר דיך, געשפּרענגט
 מיט זילבער = פינקטען.
 * * *

(יב) ביו אָן דעם קעניגס
 האַפּ = געפּרענגע גאָב מיינע
 נאַרדע איהרען דופֿט. (יג) מיין
 פֿריינד

חמור

ר ש י י

אס לא תדעי לך כנסייתי ועדתי היפה בנשים בשאר אומות איכה תרעי ותנללי מיד המלכים
 לך להיות ביניהם ולא יאכדו בניך התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתו ושמרו משמרתו
 ומלותיו ולכי בדרכיהם ואף בשכר זאת תרעי גדוּתיך אלל שרי האומות וכן אמר ירמיה הליכי
 לך ליונים שיתי לבך למסילה וגו' (ירמיה ל"א): (ט) לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי למ"ד זו
 כמו למ"ד לקול תחו המון מים וכמו למ"ד לריח שמויך לקבילת סוסים הרבה שאספתי מחנותי ללאת
 לקראתך ברכבי פרעה להושיעך כמו שנאמר דרכת בים סוסיך (חבקוק ג') סוסים הרבה שם דמיתך
 רעיתי שתקתי מלעקתך שנאמר ואתם תחרוּזוּן זאת ראיתי בספרי אגדה . ד"א דמיתך רעיתי שם
 דמיתך רעיתי שם הראיתי לכל שרעיתי את: לסוסתי . קבולת סוסים ובלשון לע"ז קבלי"א ש"א: דמיתך
 אריש מא"ו בלע"ז כמו אותי דימו להרוג כי שם קשתיך בקשטים נאים: (י) גאוּן לחיך בתורים . שורות
 נזמי און ומלאת זהב: כוארך בחרוזים . ענקי זהב ומרגליות חרוזות כפתילי זהב של ביזת הים:
 (יא) תורי זהב נעשה לך . נמלכנו אני ובית דיני לפני בא פרעה שאשיאנו ואחזק את לבו לרדף
 אחרך עם כל שח גזוי אולרותיו כדי שנעשה לך תורי קשטי זהב: עם נקודת הכסף .
 שהיה בידך כבר שהולאת ממלכים שגדולה היתה ביזת הים מבזת מלכים: נקודת . כלי כסף
 מנוקדים ומזויזרים כחברבורות וגוונים: (יב) עד שהמלך במסכו . משיבה כנסת ישראל ואומרת
 כל זה אמת טובה גמלתני ואני גמלתך רעה כי בעוד המלך על השלחן מסבת חופתו נרדי
 נתן ריחו חילוף להבאיש בעוד שהשינה בסני קלקלתי בעגל . ולשון חנה כתב הכתוב נתן ריחו
 ולא כתב הבאיש או הסריח לפי שדבר הכתוב בלשון נקיה: (יג) צרוּר המור דודי לי . דודי
 נעשה לי כמי שיש לו צרוּר המור בחיקו ואמר ליה הרי לך צרוּר זה שיתן ריח טוב מן הראשון
 שאבדת

ב א ו ר

טראסע, (פּוּטטאפּעטן בל"א) מרש"י: (ט) לססתי, נקבת הסוס תקרא סוסה, והיו"ד נוספת,
 ודמה אהובתו לסוסה ברכבי פרעה, כי כל מלכי מלכים נקראים בשם פרעה ונודע שהסוסים
 במלכים המה טובים נאים ומשובחים מכל שארי סוסים במדינות אחרות, ויאמר כי נאווה היא
 בזמיה ובענקי לווארה כסוסה ברכב אשר עדיה עליה . (י) בהורים, שורות נזמי און (רש"י)
 ודומה לו טור בטי"ת . בחרוזים, אבנים יקרות ומרגליות חרוזות כפתילים, ויש מדמים אותה
 לחרותים, כלומר מרגליות נקובות, והבואר יבאר . (יא) תורי, אחרי שנאווה את בתורים
 ובחרוזים, לכן נעשה לך תורי זהב וכו' ועם נקודת הכסף כמו נקוד ועלוא (בראשית ל') .
 (יב) עד שהמלך, הפרוש הנכון במקרא הזה שנאמר מלת מקום ושעורו נרדי נתן ריחו עד
 המקום אשר שם המלך במסכו, מ"י עם שריו ועבדיו הסובבים אותו, או טעמו בלשון המורגל
 כפי חז"ל והוא מיסב על השולחן ובמו הסבו לשחות וכו' והוא המקום שיש בו מסכה לשחות,
 והשיר הזה הוא רק חלק משיר שלפניו ומלל תשובת האהובה על דודה המלך, ובאור המשל הוא,
 שתעלוא ותשמח על כי המלך חפץ בה ומהללה, ולכן אמרה שנודה (כנוי ליסיה) נודף כל כך
 עד שהגיע משכל מקומו אל המלך ותמאחן בעיניו . (יג) צרוּר המור, מור ונרד המה מיני
 בשמים

שיר השירים א

הַמִּזְרָא דְדוּדֵי לֵי בֵּין שְׁדֵי יִלְיָן :
(י) אֲשַׁלְּל הַכֶּפֶר דְּדוּדֵי לֵי בְּכַרְמֵי
עֵינַן גְּדִי : (טו) הַהֲנָךְ יִפָּה רַעֲיֹתַי
הַהֲנָךְ יִפָּה עֵינַיִךְ יוֹנִים : (טז) הַהֲנָךְ
יִפָּה דוּדֵי אֶף נָעִים אֶף-עַרְשָׁנֹו
רַעֲנָה : (יז) קָרוֹת בְּהֵינֹו
אַרְזִים רְחִימָנֹו בְּרוֹתִים :

תרגום אשכנזי ו

פֿרִינד איזט מור איין מיררענע
ב שעל, האַנגענד צווישען מיי-
נען בריסטען; (י) מיין פֿרִינד
איזט מיר איין באַלזאָב-קנעספּ-
כען אויס דען גערטען עין גדי.

(טו) שעהן ביזט דוא מיינע שע-
פֿערין, שעהן ביזט דוא! דינע
אויגען, טייבֿלען. (טז) „שעהן
ביזט דוא מיין ליבער! וויא
האַלד ביזט דוא! אונזער בעטט
איזט פֿרישעס גרין, (יז) צע-

רהיטנו קרי אני

דערן אונזערס הויזעס באַלקען, ציפרעסען אונזערע לאַטטען. “

ר ש י

אזכרת כך הקדוש ברוך הוא נתרצה לישראל על מעשה העגל ומלא להם כפרה על עונם ואמר
התנדבו למשכן ויבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל: בין שדי ילין. אף על פי שמעלתי בו
אמר לשכון סס: בין שדי. בין שני כזי הארון: (יד) אשכל הכפר. יש נושא ששמו כופר כמו כפרים
עם נרדי (שיר ד) ועשו כעין אשכולו: בכרמי עין גדי. שם מקום ושם הוא מלוי וראיתי באגדה
שאותן כרמים עושים פירות ארבעה אוחמשה פעמים בשנה. ודוגמא היא לכמה כפרות ומחילות
שמחל להן הקב"ה על כמה נסיונות שנסוהו במדבר: (טו) הנך יפה רעיתי. אני הייתי בזה
בקלקולו והוא חוקני בדברי רבוי לומר סלחתי בדברך (במדב' י"ד) והרי את יפה ויפה כי
עיניך יוניס. כלומר כלה שעיניה בעורים כל גופה לריך בדיקה ושעיניה נאים אין גופה לריך
בדיקה. והדוגמא זו היא מחלתי לך על עונך והרי את יפה בנעשה והנך יפה בנשמע יפה
במעשה אבות יפה במעשך: עיניך יוניס. לדיקים יש ציך שדבקו כי כיונה זו שממכרת את
בן זוגה אינה מניחתו שידווג לאחר. כך ויאספו אליו כל בני לוי (שמות ל"ב) ולא טעו בעגל
ועוד הנך יפה במלאכת המשכן שנאמר והנה עשו אותה וגו' ויצרך אותם משה (שמו' ל"ט)
הרי שקלסם על כך: (טז) הנך יפה דודי אף נעים. לא היופי שלי אלא שלך אתה הוא היפה:
אף נעים. שעצרת על פשעי והשרית שבינחך בתוכי. וזהו קילום של ירדת האש וירא כל העם
וירונו (ויקרא ט'): אף ערשינו רעננה. ע"י נעימותך הנה רעננה ערשנו בבנינו ובננותינו
שהיו כולם נקבלים אליך פה שנאמר ותקהל העדה וגו' (שם ח') המשכן קרוי מטה שנאמר הנה
מטתו שללמה וכן המקדש קרוי מטה שני' ביואש בחדר המטות אשר בבית ה' (ד"ה ב' ב"ב)
על שהם פריין ורביין של ישראל. (יז) קורות בתינו ארוים. שנת המשכן הוא זה: רהיטנו.

ב א ו ר

בשמים, וטעם לרור כמו אגודות, ואמרה בלרור המור אשר בין שדי תמיד ילין (כי כן היו
דרכן לשאת בין השדים מיני בושם הדומה מעט אל הנהוג בימיו מאגודת הפרחים) כן אתה
דודי לי כי שווייתך לנגדי תמיד, וכבר מנאחר במקום אחר אשר לא נאמר רק על לינת
לילה לבד אצל הושאל גם על התמידות, וסרה בזה טענת המפרשים אשר הקשו איך יתכן לאמר
בין שדי ילין על המור, הלא ידוע שהמור נשמר בלילה בכלים, ובלעדי זאת יאבד ריחו:
(יד) אשכל הכפר, לדעת קלת הוא הנקרא (הינגא) והנכון כדעת הראב"ע שכתב פרושו דקל,
וכן הוא בלשון ישמעאל כי הוא כמו אשכלות עב"ל, וכן שמו עד היום בלשון ערבי, וטעם בכרמי
כמו שכתב ר"ש בן מלך שאינו אומר על כרם גפנים, אלא על אילנות רבים נטועים יחד וכן
תרגומו בל"א. עין גדי, כי שם נמלאו נטועים תמרים רבים וטובים, והוא המקום אשר נקרא
לפנים חלצון תמר כמו שנאמר בל"ה כי בחלצון תמר היא עין גדי; וכתב חכם אחד לכך היה נקרא
חלצון תמר על שם שהיו קולבים ובורתים שם התמרים כי חלצן לשון כריתה הוא: (טו) הנך,
השיר הזה הוא שיר ענות בין האהוב והאהובה. ערשנו, מטתנו כמו הנה ערשו ערש ברוך
(דברים י"ג), ורעננה הוא תואר לנקבה ולכך בא מלרע פדיו: (יז) רהיטנו, אין למלה זאת
דוגמתה

חרגום אשכנזי

ב (א) איך בין דיא ליליע שרוקים, דיא ראזע אים בלומענטהאל. (ב) וויא דיא ראזע אונטער דארנען, זא אונטער מעדען מיינע שעפערין. (ג) וויא אונטער ווילדעם גע= העלצע איין אפפֿעלבוים, זא אונטער יינגלינגען מיין ליע= בער! מיר בעהאגטס אין זיי= נעם שאטטען, דא זיט' איך ניעדער, אונד זיס איזט מיינעם גוימען זיינע פֿרוכט. (ד) אינז וויינהויז בראכט' ער מיך, אונד זיין פֿאניער איזט איבער מיך

שיר השירים ב

ב (א) אַנִי חֲבַצְלֵת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֵמְקִים: (ב) כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחֹוֹתִים בֵּן רַעִיתִי בֵּין הַבְּנוֹת: (ג) כְּתַפּוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר בֵּן דּוּדֵי בֵּין הַבְּנִים בְּצִלּוֹ חֲמַדְתִּי וַיִּשְׁבַּתִּי וּפְרִיּוֹ מִתּוֹק לְחֵקֵי: (ד) הֵבִיאֲנִי אֶל-בֵּית הַיַּיִן וְדָגְלוּ עָלַי אַהֲבָה: (ה) סִמְכוֹנִי בְּאִשֵּׁי שׁוֹת רַפְדּוּנִי

בחשוהים

קמץ ביו"ק

דיא ליעבע. (ה) אָ שטערקעט מיך מיט רעבענוואַכט! לאַבעט מיך מיט עפֿעלמאַסט! דען

א"ד

ר ש י

לא ידעתי אם לשון קרשים או לשון בריחים אך ידעתי שאף בלשון משנה שנינו רהיטי ביתו של אדם הן מעידין בו:

ב (א) חבצלת. היא שושנה: שושנת העמקים. נאה משושנת ההרים לפי שמרעבת תמיד שאין כח החמה שולטת שם: (ב) כשושנה בין החוחים. שמקבצין אותה ותמיד היא עומדת בנויה ואדמיותה בן רעיתי בין הבנות מפתות אותה לרדוף אחריהם לזנות כמותם אחרי אלהים אחריים והיא עומדת באמונתה: (ג) כתפוח אילן של תפוחים כשהוא בין אילני סרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם וברוח: בן דודי בין הבנים. בין הבחורים. והדוגמא כך הקדוש ברוך הוא מכל האלהים נבחר לפיכך בללן חמדתי וישבתי. ומ"א התפוח הזה הכל בורחים הימנו לפי שאין לו כל כך ברחו כל האומות מעל הקב"ה במ"א תאכל אני בללו חמדתי וישבתי: (ד) אל בית היין. אהל מועד ששם נתנו פרטיות וביאוריה של תורה: ודגלו עלי אהבה. וקבוצתו שדגלני אליו אהבה היא עלי עודנו זוכרת אהבתו ודגלו אש"יט בלעז: (ה) סמכוני. עתה כמדת החולים באישי ענבים או באשישות סלת נקייה: רפדוני. רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים לרית טוב בדרך החולים. כי חולה אני לאהבתו כי למאתי לו פה בגלותי. רפידה לשון מלע היא

ב א ו ר

דוגמתה במקרא לפי ענינה, וראש"ע דמה אותה כמו ברהטים בשקתות המים וגו'. ועם ברותים מין אילן ובאור המשל אהבתנו תמיד באנה ורעננה, לא תקטף ולא תנול, נוטעה אף שורשה כארזים וכברותים:

ב (א) השרון, ארץ מיטור ומקום דשן, כמו שנאמר והיה השרון בערבה (ישעי' ל"ג), ולהרב המתרגם יתחיל מבסוק הזה שיר חדש, וגם יתכן לאמור שמוסב עוד למעלה אחר שבדמה קורות הבתים לארזים וכו' אמרה ואני בתוכם פורחת בשושנה ובחבצלת, ואמר לה דודה כמו שושנה בין החוחים והוא מיני קוליס, בן את נחשבת בין הבנות כי נעלית על כולן. (ג) כתפוח, תשובתה אליו כאשר נבחר אילן התפוח באילני סרק שהם עלי היער בן אתה נבחר מכל הבנים, ונאמר שהמשילה אותו לתפוח אמרה ע"ד משל בללו חמדתי וישבתי כלומר אחסה תחת כנפיו. (ד) בית היין, בית העונג והשמחה כמו שכתבנו למעלה. ודגלו, הדגל אשר הקים עלי הוא האהבה. (ה) באשישות, המה הלגינות שישימו בהן היין כמו ואשישה אחת (שמואל ב' ו'). רפדוני, חוקיני במין התפוחים או כמו שכתב רש"י שהוא לשון מלע כמו ירפד

שרון

שיר השירים ב

תרגום אשכנזי ז

בַּתְּפוּחִים כִּי־חֹלֶת אֶהְבֶּה אֲנִי:
 (ו) שְׂמָאלוֹ תַחַת לְרֹאשִׁי וַיְמִינִי
 תַּחֲבִקֵנִי: (ז) הַשְּׂבָעֵתִי אֶתְכֶם
 בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבָּאוֹת אוֹ
 בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תִּעְוְרוּ
 וְאִם־תִּעְוְרוּ אֶת־הָאֶהְבָּה עַד
 שֶׁתַּחֲפִץ: (ח) קוֹל דּוּדֵי הַגֵּה
 זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הַהָרִים מְקַפֵּץ
 עַל־הַגְּבְעוֹת: (ט) דוֹמָה דּוּדֵי

איך בין ליעבעסקראנק. (ו) אוני
 טער מיינעם הויפטע זיינע לינג
 קע, זיינע רעכטע אומפֿאסט
 מיך. (ז) בייא דען רעהען,
 בייא דען הינדען דיעזער פֿלור
 בעשווארע איך אייך, טעכֿע
 טער ירושלים! וועקט זיא
 ניכט, רעגט דיא ליעבעניכט,
 ביז עס איהר געפֿעללט! —

(ח) שטיממע מיינעם ליעבען!
 אה זעה! ער קעממט! איבער
 בערגע שפרינגענד, איבער
 היגעל היפֿענד. (ט) איינעם
 רעהע איזט מיין ליעבער, איי
 נעם

לצבי

ר ש י

היא כמו ירפד חרוץ עלי טיט (איו' מ"א): (ו) שמאלו תחת לראשי. במדבר: וימינו תחבקיני.
 דרך ג' ימים נוסע לתור להם מנוחה ובמקום המנוחה מוריד להם מן ושליו כל זה אני זוכרת
 עתה בגלותי וחולה לאהבתו: (ז) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה. שנינו לדודי לשנותה
 ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם: עד שתחפץ. בכל עוד שהיא תקועה בלבי והוא
 חפץ בי: עד שתחפץ. כמו עד שהמלך במסבו בעוד שהמלך במסבו: אם תעירו. אם תשניאו כמו ויהי
 ערך (שמאל א' כ"ח) ופזרה לערך (דניאל ד'): ואם תעוררו. כמו העורר על השדה קלני"י בלעז.
 יש מדרשי אגדה רבים ואינם מתיישבים על סדר הדברים כי רואה אני שנתנבא שלמה ודבר על
 יליאת מכרים ועל מתן תורה והמשכן וזליאת הארץ וזליאת הנחירה וגלות. בכל וזליאת בית שני
 וחורבנו: (ח) קול דודי. חוזר המזורר על הראשונות באדם שקבר דבריו וחוזר ואומר לא אמרתי
 לפניכם ראשית הדברים הוא התחיל ואמר הביאני המלך חדריו ולא סיפר היך פקדם במלכים
 בלשון חבה ועבשיו חוזר ואומר משיכה זו שאמרתי להם שמכני דודי ורלתי אחריו כן היתה נואש
 הייתי אומרת לגאולה עד תום ארבע מאות שנה שנאמרו בין הבתרים. וקול דודי הנה זה בא.
 לפני הקץ כמדלג על ההרים ומקפץ בגבעות: (ט) דומה דודי ללבי. בקלות מרוכתו שמהר
 לבא

ב א ו ר

חרוץ עלי טיט (איוז מ"א) כלומר רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים לריח טוב. (ו) שמאלו,
 באור המשל כאשר כתב הר"י עראמה וז"ל אחרי שתדמה בלבה עונג ושמה מאהובה כמו שאמרה
 הביאני אל בית היין, דממה ברעיונה שיאים שמאלו תחת לראשה וגו' והוא המלך הקרוז לשכיבה,
 ואחר שהיתה בדמיונה על זה האופן מההנאה, היתה משבעת בנות ירושלים וכו' עכ"ל. וגם
 יתכן שדברי המזורר המה אחר שכלה לשיר שירי האהבה מראשיתה עד סופה השביע בנות ירושלים
 לבלתי תמהרנה ויאזו לעורר אהבה ותשוקה בקרבה נגד איש כי רבים חללים הפילה האהבה,
 רק שתקוענה עד שתחפץ האהבה מעצמה לעלות. והקרוים האלה דהיינו השבעתי אתכם וגו'
 נמצאים עוד בזה הספר, ובכל פעם אחר שהיתה בדמיונה על האופן הנ"ל. (ז) בצבאות,
 לפי שהשיר הי' מן רועה ורועה אשר המה תמיד על פני השדה, לכן גם השבעה היתה בללואות
 ובאילות השדה. פה נשלם סדור אחד מהשירים כאשר כתבנו במ"הס כי התחיל מן יסקני וגו' כאשר
 האהבה החלה ללץ לין ולפרוח פרח, וסיים פה כאשר גדלה ועשתה פרי: (ח) קול דודי,
 השיר הזה כולו מחמדים והמשל בו כאלו הוא שיר האביב וכמו שכתב רש"י וז"ל כל הענין הזה
 לפי ששועו לשון חבה ופתי שצחור מרלה ארוסתו לילך אחריו עכ"ל, והאהובה שומעת מרחוק
 קול דודה ושמה לקראתו, ועם מקפץ כמו מדלג כי תרגום לנתר בהן לקבלא בהון (ראב"ע):
 לצבי (ט)

תרגום אשכנזי

נעם יונגען הירשבען גלייך.

* * *

דא שטעהט ער שאן הינטער
אונזערער וואנד! שויעט דורכס
געלענדער, בלינקט דורכס
ניטטער. (י) ער רופט, מין
ליבער שפרייט צו מיר: אויף,
מיינע שעפערין! מיינע שעה-
נע, אויף! אה קאממע! (יא) דער
ווינטער איזט איבער, דער רע-
גען וועג אונד דאהין! (יב) בלו-
מען שויעט מאן אים באדען;
דיא צייט דער ליעדער איזט
דא! דער טורטעלטיבע שטימ-
מע הערט מאן אויף דער פלור;
(יג) דער פייגענבוים זיירצט
זיינע פרייטליין, דעם וויינ-
שטאקס יונגע טרייבען פער-
בריי=

שיר השירים ב

לצבי או לעפר האילים הנה זה
עומד אחר כתלנו משגיה מן
החלונות מציץ מן החרכים:
(י) ענה דודי ואמר לי קומי לך
רעיתי יפתי ולכי לך: (יא) כי-
הנה הסתו עבר השם חלף
הלך לו: (יב) הנצינים נראו בארץ
עת הזמיר הגיע וקול התור
נשמע בארצנו: (יג) התאנה
חנטה פניה והגפנים סמדר נתנו

הסתו קרי

ריח

ר ש י

לכא לכבי וכעופר האילים. עופר איל צחור: הנה זה עומד וגו'. סבורה הייתי לישב עגונה עוד
ימים רבים והנה הוא הודיע שהיה עומד ומליץ מן חלונות השמים את העשוי לי שנאמר
ראה ראיתי את עני עמי וגו' (שמו' ג'): (י) ענה. לשון ענייה ולשון לעקת קול רם וזה בנין
אז כללם וענו הלויים: ואמר לי. על ידי משה: קומי לך. אעלה אצרכם מעני מזרים (שם
ג'): (יא) הנה הסתו עבר. אין עכשיו עורח בדרך. סתו חורף תרגום סתו: (יב) הנלנים
נראו בארץ. קרבו ימי החמה שהאילנות מוליאין פרחים והולכי דרכים מתענגין לראותם: עת
הזמיר הגיע. שהעופות נותנין זמר וקול ערב להולכי דרכים: וקול התור. כמשמעו תורים
ובני יונה דרך העופות להיות משוררים ומלפפים בימי ניסן: (יג) התאנה חנטה פניה.
כמשמעו: והגפנים סמדר. כשנפול הפרח והענבים מובדלים זה מזה ונכרים כל ענבה לענמה
קרובה סמדר. כל הענין הזה לפי פשוטו לשון חבת פתוי שבחור מרבה את ארוסתו לילך אחריו
כן עשה לי דודי: ענה דודי. ע"י משה: ואמר לי. ע"י אהרן. קומי לך. זרזי עלמך וישאלו איש מאת
רעהו (שמו' י"א): כי הנה הסתו עבר. אלו ארבע מאות שנה דלגתים למנותם משנולד יצחק:
הגשם

ב א ו ר

(ט) לצבי, לקלות מרוכתו דומה הוא לכבי, או לאיל הקטן, כי טעם עופר קטן, ועד כה
שמעה קולו מרחוק, ועתה ראתה אותו וזו היא שאמרה הנה זה עומד וגו', ולכן נחלק הצרוח
הזה ממה שלפניו נחלק מן הכלל: משגיה, ענינו הבטה בהתבוננות, וכבר מורגל לשון השגחה
בפי כל: מציץ, מגלה עלמו ונראה ונשקף וי"מ מענין ויקחני בליבית ראשי (מרד"ק), וטעם
החרכים, אשנב כי תרגום בעד האשנב נשקפתי (משלי ז') ומן חרכין וכו': (יא) הסתו, הוא
החורף כי תרגום קיץ וחורף, קיטא וסתו: חלף, כמו והחלילים כליל יחלוף: (יב) הנצינים,
שרשו נון והדגש בכל"י תמורת הנח לדעת הרד"ק, והוא מנזאר בס' נת"הש (בראשית מ').
הזמיר, שם וענינו שיר ושבת (מרד"ק), וכן אמר רש"י דרך העופות להיות משוררים ומזמרים
בימי ניסן, ויש אומרים שהוא שם לעוף מה אשר יתן קולו בזמר בהגיע ימי האביב, וכמו שנאמר
למטה וקול התור וגו'. (יג) חנטה, המתיקה וי"א כי עשתה כדמות אבק מן ויחנטו הכרופאים
וגו' (מרכב"ע) ומורגל המלה הזאת מאוד בפי חכמי התלמוד. פגיה, הפרי טרם שיתבשל
וכן הוא בלשון נשמע אל, ושרשו פג ולפיכך נדגשה הגימל. סמדר, כשנפול הפרח והענבים
מובדלים

(ט) יצחק

שיר השירים ב

רֵיחַ קוֹמִי לְכִי רַעֲיִתִי יַפְתִּי וְלִכְי-
קָדְ: (יד) יוֹנְתִי בְּחֲגוּי הַסַּלֵּעַ בְּסַתְרֵ
הַמְּדַרְגָּה הִרְאִינִי אֶת-מְרָאִיךְ
הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת-קוֹלְךְ כִּי-קוֹלְךְ
עָרֵב וּמְרָאִיךְ גֹּאֲוָה: (טו) אַחְזוּ-

לך קרי יתיר לנו

תרגום אשכנזי ח

ברייטען וואָהלגערוך. אויף,
מיינע שעפֿערין! מיינע שעה=
נע, אויף אונד קאַממע!
(יד) מיינ טייבֿען! דאָרט אים
פֿעלזענריטצע, דאָרט אין
דער קלופֿט דער שטייגע לאַס
מיך זעהען דיין אַנגעזיכט,
לאַס מיך הערען דייןע שטימ=
מע! זים איזט דייןע שטימ=
מע, שעהן דיין אַנגעזיכט!

(טו) פֿאַהעט

ר ש י

הגשם. שהוא טרחותו של סתיו חלף והלך לו כלומר פ"ו שנה של קושי השעבוד נגזרו עליכם והלכו להם משולדה מרים הקשו המלרים שיעבוד על ישראל ולכך נקראת מרים על שם שמרום: הנלנים נראו בארץ. הרי משה ואהרן מוכנים לכם לכל לרכיכם: עת הזמיר הגיע. שאתם עתידים לומר שירה על הים: וקול התור. קול התייר הגדול. ד"א קול התור קול שהגיע זמן יליאתכם ממלרים: התאנה חנטה פגיה. הגיע זמן של בכורים לקרב שתכנסו לארץ: והגפנים סמדר. קרב זמן נסכי היין. ד"א כשרים שזכס חנטו והנלו לפני מעשים טובים והריחו ריח טוב: קומי לני. בתיב ו"ד יתירה קומי לך לקבל עשרת הדברות. ד"א התאנה חנטה פגיה אלו פושעי ישראל שכלו בשלשת ימי אפילה: והגפנים סמדר נתנו ריח. אלו הנשאים מהם עשו תשובה ונתקבלו כך נדרש בפסיקתא: (יד) יונתי בחגוי הסלע. זה נאמר על אותה שעה שרדף פרעה אחריהם והשיגם אותם חונים על הים ואין מקום לנוס לפניהם מפני הים ולא להפנות מפני חיות רעות למה היו דומין באותה שעה ליונה שזרחת מפני הנץ ונכנסה לנקיקי הסלעים והיה הנחש נושף בה תכנס לפנים הרי הנחש תלך לחץ הרי הנץ אמר לה הקב"ה הראיני את מראיך את כשרון פעולתך למי את פונה בעת לרה: השמיעני את קולך. וילעקו בני ישראל אל ה' (שמו' י"ד): בחגוי. בנקיק והוא לשון שבר ודומה לו יחוגו וינועו (תהלים ק"ו). והיתה אדמת יהודה למלרים לחגא (ישעי' י"ט) וכשהן רבים קורא להן חגוי וכן קלה קלוי וכן ויכרות את מדויהם (שמואל ב' י'): המדרגה. אישקלו"ניש בלעז בשושין חריץ סביבות המבדלים ושופכין העפר למעלה להגביה התל סביב עושין אותו מדרגות מדרגות זו למעלה מזו: בסתר המדרגה. פעמים שיצבהן חורים ונכנסים שם שרלים ועופות: (טו) אחזו לנו שעלים. שמע הקב"ה את קולם לזה את הים ושעפוס וזהו אחזו לנו השועלים הללו הקטנים עם הגדולים שאף הקטנים היו מחבלים את הכרמים בעוד ברמנו סמדר שהענבים דקים כשהיתה בת ישראל יולדת זכר והיא טומנתו והיו המלרים נכנסים לבתיהם ומחפשים את הזכרים והתינוק טמון והוא בן שנה או בן שנתיים והן מציאין תינוקות מבית מזרי ותינוק מלרי מדבר ותינוק ישרא עונהו ממקום שטמון שם והיו תופשין ומשליכים אותו ליאור ולמה קרא אותם שועלים מה השועל הזה מביט לפנות לאחוריו לברוח אף מלרים מביטים לאחוריהם שנאמר אנוסה מפני ישראל

שמות

ב א ו ר

מובדלים זה מזה ונכרים כל ענבה לענמה קרויה סמדר (מרש"י), והשעור והגפנים גפני סמדר או שהענין הפוך וסמדר הגפנים: (יד) בחגוי, בנקיק הסלע והוא לשון שבר ודומה לו והיתה אדמת יהודה למלרים לחגא (ישעי' י"ט) וכשהן רבים קורין חגוי וכן קלה קלוי (מרש"י) ולדעת הרד"ק הוא על ראש הסלע, כי בן ת"י שוכני בחגוי הסלע, בשוני כיפא: המדרגה, (אישקלוריש בלע"ז עסקאלוי, טטייגע, טרעפפע, מרש"י) ותרגום לא תעלה במעלות לא תוסק בדרגון. ולפי שדמה אותה ליונה אמר ג"כ סתר המדרגה חגוי הסלע, שהם מקום מנוחת היונים ובאור המשל אמר לה הנה הגיע ימי האביב ונוכל לשמח, לכן אל תעללי ואל תסתורי עוד ובואי נא עמי. ופה נאלם השיר הא' מסדור השוני: (טו) אחזו, השיר הזה אינו מחובר עם מה שלפניו והמאסף סדר אותו פה לפי שהמשל בו ג"כ מימי האביב כמו שאמר וכרמינו סמדר, ולכן נסמך עם

תרגום אשכנזי

(טו) פֶּאֱהַעַט אֹנֹנֹ דִּיא פֶּיכְסַע, פֶּאֱהַעַט דִּיא קִלְיִנְעֵן פֶּיכְסַע, דִּיא וויינבערגס-פֶּערדערבער! אֹנֹזער וויינבערג קנאַספּעט.

(טז) מִיין פֶּרִינד אִיזט מִיין, אֹנֹד אִיךְ בִּין זִיין, דער אֹנֹ-טער רֶאָזֶען וויידעט. (יז) בִּין דער טאַג זיך קִיהַלַט, בִּין דִּיא שאַטטען ווייכֶען, קֶהר אֹם אָ ליעבער! גלייך דעם מוֹנטערן רעהע, גלייך דעם יונגען הירש-כֶּען אִיבער שִידעכערגע!—

ג (ח) נאַכְטִס אִויף מִינער לאַ גערשטעטע, זוכטע אִיךְ דען מִינע זעלע ליעבט, אִיךְ זוכטע, פֶּאַנד אִיהן נִכְט. (ט) וואָהלאַן! זאָ ווילל אִיךְ אויפֿשטעהן, אִימער געהען אִין דער שטאַרט, אִין דען שטראַסען, אִין דען גאַסען, זוכען דען מִינע זעלע ליעבט; אִיךְ זוכטע, פֶּאַנד אִיהן נִכְט. * * * עַם

שיר השירים ב ג

לָנוּ שְׁעָלִים שְׁעָלִים קָמְנִים
מִחֲבָקִים כְּרָמִים וְכְרָמֵינוּ סְמָדָר:
(טו) דוּדִי לִי וְאֲנִי לוֹ הָרְעָה
בְּשׁוֹשָׁנִים: (יז) עַד שִׁפּוּחַ הַיּוֹם
וְנָסוּ הַצְּלָלִים סָבִב דְּמַה־לֶּךָ דוּדִי
לְצִבֵּי אֲנֹ לְעַפְרַיִם הָאֵילִים עַל-
הָרִי בְּתָר:

ג (ח) עַל-מִשְׁכְּבִי בְּלִילוֹת
בְּקִשְׁתִּי אֶת שְׂאֵהָבָה נִפְשִׁי
בְּקִשְׁתִּיו וְלֹא מְצֵאתִיו: (ט) אֶקוּמָה
נָא וְאֶסֹבְבָה בְּעִיר בְּשׁוּקִים
וּבְרַחֲבוֹת אֲבִקֶּשָׁה אֶת שְׂאֵהָבָה
נִפְשִׁי בְּקִשְׁתִּיו וְלֹא מְצֵאתִיו:

מצאוני

ר ש י

(שמו' י"ד): שְׁעָלִי קְטָנִים. כתיב חסר וי"ו על שם זה' נפרע מהם במים שנמדדו בשעלו של מקום: (טו) דודי לי ואני לו. הוא כל זרכיו תבע ממני ולא לוא לוא לי עשו כסח קדשו בזרות עשו משכן הקריבו עולות ולא תבע מאומה אחרת: ואני לו. כל זרכיו תבעתי ממנו ולא מאלהים אחרים: הרועה. את לאנו בשושנים במרעה טוב ונוח ויפה: (יז) עד שיפוח היום. מוסב למקרא שלמעלה הימנו דודי לי ואני לו עד זמן אגרס העון ושפתי השמש כחום היום וגבר השרב: ונסו הצללים. חטאנו בעגל חטאנו במרגלים. ונסו הצללים זכיות המגינות עלינו פרקתי עולו: סב דמה לך דודי. גהמתי לו להסתלק מעלי על הרים המופלגים ממני: בתר. לשון חלוקה והפלה: ג (א) על משכבי בלילות. בחר לי שינתי אפילה כל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל נוזפים: בקשתי ולא מצאתיו. כי אינני בקרבם. כי לא אעלה בקרבך: (ב) אקומה נא ואבקשה. ויחל

ב א ו ר

עם הראשון. ולדעת חזקוני חזקוני העעם שהם אובלים העלבים ומגלים הסוכה אשר הוא נסתר שם עם אהבתו, והשועלים האלה ידועים המה נקראים (שחוקאט) או (גאנד וואלפג) והמה חולבים תמיד לבאות לבאות ומחבלים השדות ובפרעות הכרמים: (טו) דודי לי, יראה שהוא שיר הקיץ ואמרה לכה עתה ממני והמתן עד שיפוח היום, והוא כמו הפיתוי גני, שיבוא הרוח ויקרר האויר, ועד שיונסו הצללים וזה הוא לעת ערב, כי צעת סר השמש גם הצללים אִין, ואז בוא אלי מהרה ובמרובה באשר ידלג האיל וירץ הצני. וטעם בתר כמו ויבחר אותם, על שני הסלעים והאיל מדלג בקלות משן לשן: ג (א) על משכבי בלילות, אמר חזקוני טעם ההמשך, לפי שאמרה לדודה שיסוב ממנה כחום היום וימתין עד הערב ואז ימהר אללה להתענג עמה באלהים, וכשהיתה על משכבה בלילות והוא עדיין לא בא בקשתהו בזכות וגו': (ב) אקומה נא, כן אמרה בלבה לקום

שיר השירים ג

חרגום אשכנזי ט

(ג) מְצֹאוֹנֵי הַשְּׁמֵרִים הַסְּבִיבִים
 בַּעִיר אֶת שְׂאֵהֶבָה נִפְשֵׁי רְאִיתָם:
 (ד) כִּמְעַט שֶׁעֲבַרְתִּי מֵהֶם עַד
 שִׁמְצָאתִי אֶת שְׂאֵהֶבָה נִפְשֵׁי
 אֲחֻזְתִּיו וְלֹא אֶרְפְּנוּ עַד--
 שֶׁהִבִּיאתִיו אֶל-בֵּית אִמִּי וְאֶל-
 הַדֶּר הַדּוֹרְתִי: (ה) הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם
 בְּנֹת יְרוּשָׁלַם בְּצַבֹּאוֹת אֹו
 בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה אִם-תִּעְיֶירוּ ו
 וְאִם-תִּעְזְרוּ אֶת-הָאֵהָבָה
 עַד שֶׁתִּהְיֶינָה: (ו) מִי זֹאת עֲלֶיהָ

(ג) עם פֶּאֶנְדֵּעוֹן מִיךְ דִּיא וועלע-
 טער, דִּיא אִין דער שטאָדט
 אוּבִגֶּהֶען: „האַבט איהר איהן
 געזעהען, דען מיינע זעלע
 ליבט?“ (ד) קוים בין איך וועג
 פֶּאָן אִיהֶנען, דאָ פֶּינרע איך
 אִיהן, דען מיינע זעלע ליכט.
 איך האַלטע אִיהן, לאַססע
 אִיהן נִיכט, ביז איך אִיהן ברִינג-
 גע אין מיינער מוטטער הויז,
 אין מיינער געבעהרערין צימ-
 מער. (ה) אייך ובעשוועהרע
 איך, ירושלים'ס טעכטער!
 בייא דען רעהען, בייא דען
 הינרען דיעזער פֶּלור, וועקט
 זיא נִיכט, רעגט דיא ליכעב
 נִיכט, ביז עם אִיהר געפֶּעללט!

(ג) ווער איזט דיא אויס
 דער

מן

ר ש י

ויחל משה (שמות ל"ב) אעלה אל ה' (שמות ל"ב) : (ג) מלאוני השומרים. משה ואהרן: את
 שאהבה נפשי ראיתם. מה מלאתם בפיו: (ד) כמעט שעברתי מהם. קרוב לפרישתם ממני לסוף
 ארבעים שנה: עד שמלאתי. שהיה עמי בימי יהושע לכבוש שלשים ואחד מלכים: אחזתיו ולא
 ארפנו. לא נתתי לו רפיון עד שהביאותיו אל משכן שילה בשביל כל זאת שעשה לי: (ה) השבעתי
 אתכם. האומות בהיותי גולה ביניכם: אם תעירו ואם תעזרו. אהבת דודי ממני על ידי פתי
 והסתה לעוזבו לשון מאחריו: עד שתספן בעוד שאהבתו חסן עלי: (ו) מי זאת עולה מן המדבר.
 נשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש והענן הולכים לפני והורגים נחשים ועקרבים וזורפין
 הקוליס והברקנים לעשות הדרך מישור והיה הענן והעשן עולין ורואין אותן האומות ומתמהות
 על

ב א ו ר

לקום ולסובב בעיר אולי תמלאנו, ולכן בא בלשון עתיד. בשוקים הם החולות והנספרד שוקובא
 בקצון בהראות עי"ן הפעל כמו שאמר מן שור שְׁנָרִים והדומה: (ג) את שאהבה, לשון שאלה
 הוא, שאלה זאת את השומרים, ומרוב חפזה לבקש אותו, לא המתונה על תשובתם והלכה
 לדרכה: (ד) כמעט, דקדוק המליצה הזאת כך היא שימוש הכ"ף מן כמעט הוא ככף השעור,
 ופרשו הזמן או המקום מן עברי מהשומרים עד פגישתי באהובי היה כמו מעט, כלומר מיד
 מלאתיבו, ומה תבין הטעם של מלת עד, ודע זאת: הורחתי, אמי, וכפל הכוונה במליצות
 שונות הוא ליופי השיר: (ה) השבעתי, אחר שנאלם הספור שהיא מלאתה והולכה אותו לחדרה,
 סדר המאסף עוד פעם השנועה כפעם הראשון, מהטעם שכתבנו למעלה בשם הר"י עראמה.
 וזה נאלם סדור השני מהשירים: (ו) מי זאת, אחר שהביא המאסף שיר מלייר מקרי הלילה
 כמו שקורין בל"א (איון נכטשטיק) בבית אהוב ואהובה השמחים בחלקם והם במדרגה קטנה
 במדרגות הקבון, יבוא גם שיר אחר מלייר מקרי לילה בבית המלך העליון במדרגה, והקורא
 המשביל יעמוד על ההשתנות שבין השיר האחד לזבירו. וטעם השיר הב' אמר חד מן חבריא
 שהוא שיר אפריון (איון ברויטליעד) כאשר נראה להלן מפסוק לאינה וראינה וגו', ומיוסד על
 יום חתונה ושפחת לב שלמה המלך עם בת פרעה מלך מלכים, כאשר מלאנו בתהלים שיר אחד

תרגום אשכנזי

דער וויסטע דאָרט שטייגט
עמפּאָר? וויא זיילענגראָדער
רויך עמפּאָר? וואָהלאַגערוך פּאָן
מיר הען אונד ווייהרויך, דופּ
טענדער אַלס קרעמער ווירצע.

* * *

(ז) זעהט שלמה זיין בעטט!
זעכציג שטאַרקע שטעהען אומ-
הער, אויס דען שטאַרקען
ישראל'ס; (ח) אַללע האַנד
אַם שווערדטע, אַללע קריעגס-
געלעהרט! יעדער אַן דער
היפּטע ויין שווערדט, פּאָר מיט-
טערנעכטליך גרויען. (ט) קע-
ניג שלמה ליעם זיך איין

פּראַכטבעטט מאַען אויס לבנון'ס געהעלצע; (ו) דיא זיילען מאַכט ער זילבערן, דען הימ-

שיר השירים ג

מִן־הַמְדַּבֵּר כְּתִימְרוֹת עֵשֶׂן
מִקְטֹרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מְכַל אֲבָקָת
רוּכָל: (ז) הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁל־שְׁלֹמֹה
שְׁשִׁים גְּבוּרִים סָבִיב לָהּ מִגְּבֻרֵי
יִשְׂרָאֵל: (ח) כָּל־אֶחָיו חָרַב
מִלְמַדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חָרְבוּ עַל-
יָרְכּוּ מִפְּחָד בְּלִילוֹת: (ט) אֲפִרְיֹן
עָשָׂה לּוֹ הַמָּרְךְ שְׁלֹמֹה מְעַצֵּי
הַלְּבָנוֹן: (י) עֲמוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף

רפידתו

מַעַל

ר ש י

על גדולתי ואומרת מי זאת כלומר כמה גדולה היא זאת העולה מן המדבר וגו': כתימרות עשן.
גבוה וזקוף כתימר: מקטרת מור. על שם ענן הקטורת שהיה מתמר מעל מזבח הפנימי: רוכל.
בשם המוכר כל מיני בשמים: אבקת. על שם שנותנין אותה ומוחקין הדק כאבק: (ז) הנה מטתו
של שלמה. אהל מועד והארון שהיו נושאין במדבר: ששים גבורים סביב לה. ששים רבוא סביב
לה: מגבורי ישראל. מיוצאי הכנף לבד הפחותים מן עשרים והיתרים על בני ששים: (ח) מלומדי
מלחמה. מלחמתה של תורה וכן הכהנים הסובבים אותה החונים סביבות המשכן מלומדי סדר
עבודתם: איש חרבו. כלי זיינו הן מסורת וסימנים שמעמידים על ידם את הגירסא והמסרה שלא
תשכח: מפחד בלילות. סן ישכחה ויבאז עליהם לרות וכן הוא אומר נשקו בר סן יאנף ותאבדו דרך
(תהלים ב'): (ט) אפריון עשה לו. זה אהל מועד שנקבע במשכן שילה עשה לו אפריון חופת סתר
לכבוד

ב א ו ר

מיוסד ע"ז: מן המדבר, לדעת חד מן חבריא הטעם על בית יער הלבנון שהי' לשלמה, ושם
דרה בת פרעה טרם כלה ביתה שבה לה המלך, כנזכר בס' מלכים: בחמרות, לשון עמוד
כמו וחמרות דמלכים, ונראה שנקראו כן להיותם חלוצים מעלי תמרים הגבוהים, ודמה אותה
לעמוד ענן של קטורת המתאבך למעלה מיושר ובלי עקום, והיא גם היא ריחה נודף מכל
תמרוקי הנשים וגבוה מאוד והולכת זקופה, וטעם המ"ס מכל, מ"ס היתרון, כלומר ריחה נודף
יותר מן כל מיני בושם של רוכל והוא הסוזרעם בשמים, וטעם אבקת כמו שכתב רש"י על שם
שנותנין בשמים ועושין אותן דק כאבק: (ז) הנה מטהו, יבוא המשורר עם הרעים האהובים
פנימה וישיה עתה גם ההוד והדר של מטה אהובה, כי ששים גבורים שומרים ראש המלך עומדים
סביבה, וכולם אחוזים בחרב כדרך אנשי מלחמה לשמור המלך: (ח) אחווי, הפעול צו כדרך
חגור כלי מלחמה לבוש בדים (רד"ק), ולפ"ז יהיה הטעם שהם חגורי חרב, אבל זהו שאמר
אח"כ איש חרבו על ירכו, ולדעת הר"מ הנוונה שהם אחוזים בחרבם התולה על ירכם, כדי
להיות מוכן מיד כנגד הסכנה. וחד מן חבריא אמר הטעם שהם נאחזים מהחרב כלומר שכבר
היה החרב אחוז בהם ופולע אותם במלחמה (פערזוואונדערטע קריעגער) וזה טעם מלומדי מלחמה
כלומר מנוסים במלחמה: מפחד, מ"ס הסנה הגורמת: (ט) אפריון, שרשו פרה והיא' נוספת
וכן נקרא בלשון חז"ל מטה סוריא על שם אפרין ורביץ עליה וכו' (מרד"ק), ויתכן ג"כ לפ"ז לשרשו
(כרויטבעטט) „והנה אחר שקלט לעלה המטה בהוד ובהדר, החל פה לקלסה ג"כ בפאר
וביוסי

שיר השירים ג ד

רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו
רצוף אהבה מבנות ירושלים:
(יא) צאינה וראינה בנות ציון
במלך שלמה בעטרה שעטרה
לו אמו ביום התנתו וביום שמחת
לבן:

ד (א) הנך יפה רעיתי הנך יפה
עיניך יונים מבעד לצמתך:

שערך

ר ש י

תרגום אשכנזי י

מעל פאן גאלד, דען וויטץ פאן
פורפור, דיא מיטטע געפאל-
סטערט מיט ליעבע צו דען
טעכטערן ירושלים.

(יא) געהעט היין איהר טעכטער
ציונים שויעט שלמה דען קעניג
אין דער קראנע, וואָמיט אָם
טאָגע זיינער האַצייט, אָם
טאָגע זיינער הערצענספֿרידע
איהן זיינע מוטטער קרענטע.

ד (א) שעהן ביזט דוא טיינע
שעפֿערין, שעהן ביזט
דוא! דיינע אויגען טייבלען,
צווישען

לכבוד: (י) רפידתו. משכנו ומשכנו על הכפורת שהוא זהב: מרכבו ארגמן. זה הפרכת שהיה
תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד: תוכו רכוף. סדור ברלפת אהבה ארון וכפרת וכרובים
ולוחות: מבנות ירושלים. אלו ישראל יראים ואלמים להקב"ה: (יא) בנות ציון. בנים שמאויינין
לו במילה ובתפילין ובליכות: בעטרה שעטרה לו אמו. אהל מועד שהיא מעוטר בגוונין תכלת
וארגמן ותולעת שני אמר ר' נחוניא שאל ר' שמעון בן יוחאי את רבי אלעזר ברבי יוסי א"ל ששמעת
מאריך מהו בעטרה שעטרה לו אמו אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה אהבה ביותר לא זו
מחבבה עד שקראה בתי שנאמר שמעו בת וראי (תהלים מ"ה) לא זו מחבבה עד שקראה אחותי שנאמר
כתתי לי אחותי רעייתי לא זו מחבבה עד שקראה אמי שנאמר שמעו אלי עמי ולאומי אלי האזינו
ולאמי בתיב (ישעי נ"א) עמד רבי שמעון בן יוחאי ונשקו על ראשוכו: ביום חתונתו. יום מתן תורה
שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו: וביום שמחת לבן. זה שמיני למילואים שנתחך בו המשכן במדבר:
ד (א) הנך יפה רעיתי. קילסן וריקן וערכו עליו קרבנותיהם: עד שיפוח היום. שעתא לפניו
בימי חפני ופנחס: עיניך יונים. גוויניך ומראיתך דוגמתך כיונה הזאת הדבקה בנן זוגה
וכשזוטיין אותה אינה מפרכסת אלא פושטת לוארה כך את נחת שנס לסבול עולי ומוראי: מבעד
לצמתך שערך בעדר העזים. הקילוס הזה דוגמת קילוס אשה הנאהבת לחתן מפניו לקישורך
שערך נאה ומבהיק בזהר ולבנונית כשער עזים לבנות היורדות מן ההרים ושערן מבהיק מרחוק
והדוגמא שדימה כנסת ישראל לכן זו היא מבפנים למחנותיך ומשכנותיך אף הרקים שביך חביבין
עלי כיעקב ובניו שגלשו לרדת מהר הגלעד כשהשיגם לבן שם. ד"א כאותן שגבחו על מדין בעבר
הירדן שהיא ארץ גלעד ולשון זה במדרש איר השירים: מבעד. הוא לשון מבפנים. שרוב בעד שבמקרא
דבר המסיך ומגין נגד ד"א כמו ובעד כוכבים יתחום (איוב ט') הארץ בריקיה בעדי (יונה ב') הבעד

ב א ו ר

וביפוי ויאמר שעמודיו עשה כסף וגו': (י) רפידתו, ענינו יליע והוא למעלה, ובל"א (דער היטועל):
רצוף, כמו על רלפת בהט ושא שענינו. הולעת אבנים בקרקע, ופה היתה רחופה בזהבה
(מרד"ק): (יא) בעטרה, אין זאת עטרת של זהב להוד המלוכה, כי אם עטרת של פרחים
(אין בווענקרמאן) להוד האהבה: ביום חתנתו, כלומר ביום חופתו שהוא יום שנעשה חתן
(מרד"ק). וזהו נשאל שיר הראשון מהסדור הג', אחר שקלס ומפאר את שלמה בג' דברים בניו
בכת ובעושר, בכת ממה שנאמר למעלה ששים גבורים וגו', בעושר ממה שנאמר שעמודיו עשה
כסף וגו', ובניו ממה שנאמר ראונה וראונה וגו' כלומר ראונה יופי המלך ביום חתונתו ובקשורו:
ד (א) עיניך יונים, שם דומים ברכותם ונקיותם ליונים (לארט חונד חונטוורד), וחד מן
חביבין מפרשהו מלשון לא תוכו ותרגומו בל"א (פערפיהרעריט), ובל"א שם עין על משקל
זכר כמו עיניו יחיו: מבעד, הוא לשון מבפנים, שרוב בעד שבמקרא דבר המסיך ומגין נגד דבר
אחר

שיר השירים ד

תרגום אשכנזי יא

(ג) כְּחוֹט הַשְּׁנִי שְׁפֹתֶיךָ וּמִדְּבָרְךָ
נִאֻוֶּה כְּפֶלַח הַר מֶזֶן רִקְתָּךְ מִבְּעַד
לְצַמְתְּךָ: (ד) כְּמַגְדֵּל דָּוִד צִוְאַרְךָ
בְּנֹוֹי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמֶּגֶן תְּלֹוֹי
עָלֶיךָ כָּל שְׁלֹטֵי הַגְּבוּרִים: (ה) שְׁנֵי
שְׂדֵיךָ כְּשְׁנֵי עֶפְרַיִם הָאוֹמִי צְבִיָּה

דערזעלבען פֿעהלט; (ג) וויא
ראזענפֿאדען דיינע ליפפען, דיא
שפראכֿגליעדמאסען לייעבליך,
וויא אַם גראנאט דער ריטץ,
זאָ דיינע וואַנגען אַם לאַקקעני
האַאר; (ד) דייך האַלז וויא דור'ס
טהורם געבויט צור וואַפֿענע
בורג; טויזענד שילדע הענע
גען דאַראַן, אַללער העלדען
שילדע; (ה) דיינער בריסטע
פאַאר איין יונגעס רעהעפאַאר,
צווילינגע איינער מוטטער,
וויי

הרעים

ר ש י

הכהן וגו' ולא הכריח אחד מהן פרה אחת או חמור אחד: (ג) כחוט השני שפתותיך. נאות להבטיח ולשמור הבעתת' כמו שעשו המרגלים לרחש הזונה שאמרו לה את תקות חוט השני וגו' (יהושע ב') ושמרו הבעתתם: ומדברך. דבורך והרי הוא מגזרת הנדברים כך אלל הקירות (יחזקאל ל"ג) או נדברו יראי ה' (מלאכי ג') פרלרין'ן בלעז: רקתך. היא גובה הפנים שקורין סומל"ים בלעז אלל העינים ובשון גמרא קורין אותו רומני דאפי ורומין לפלח חכי רמון מבחון שהוא אדום וסגולל הרי קילום בנוי אשה והדוגמא פירשו רבותינו ריקנים שביך מלאים מכות כרמון: מבעד ללמתך. מבפנים לקישורית: (ד) כמגדל דוד כוארך. קומה זקופה נוי באשה והדוגמא כמגדל דוד הוא מזודת ליון שהוא מקום חזק ועופל ומבצר כך הוא כוארך זו לשכת הגזית שהיתה חזקן ומבצרן של ישראל ואותו המגדל בנוי לתלפיות בנוי לנוי להיות הכל מסתכלין בו ללמוד זורותיו ונוי מלאכת חבניתו והוא מגזרת מלכסנו מבהמות ארץ (איוב ל"ה) והתי"ו בתלפיות כמו תי"ו שבתרמי' ובתבני': אלף המגן תלוי עליי. כך מנהג השרים לתלות מגיניהם ושלטיהם בכותלי המגדלים: שלטי. אשפות שנותנין בהן חלים וכן הברו החלים (ירמיה נ"א) מלאו השלטים ודומה לו לשכת הגזית שמשם הוראה יולאה שהתורה מגן לישראל ויש לומר אלף המגן כמו מגן האלף על שם דבר כזה לאלף דור (ד"ה א' ט"ז): כל שלטי הגבורים. מצינו שהתלמידים נקראים על שם חלים ושלטון כענין שנאמר בחלים ביד גבור בן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם (תהלים קכ"ז): (ה) שני שדיך. המניקים אותך זה משה ואהרן: כשני עפרים תאומי לביה. דרך לביה להיות יולדת תאומים

ב א ו ר

על שן רועה שחלקי' נופלים אחת אחת: (ג) השני, מין לבע אדום, ועיין באור הרב המתרגם בספר נתיבות השלום בפ' תרומה, וכאן תרגם לפי יופי המליצה בל"א: מדברך, שם בתוספת מ"ם והוא לדעת המפרשים כמו דבורך שדברך נעים, ולדעת הר"ם הוא שם לכלי המבטא, ומ"ם האמו"תיו קלת לעד ושעורו מקום הדבור, והטעם שיכולה לחתך המלות היטב ולדבר בשפה ברורה: כפלה, לשון בקיעה כמו פולח ובוקע (תהלים קמ"א), ורמון פרי ידוע ומראהו אדמדמת: רקתך, לדעת רד"ק וראב"ע פרושו מה שקורין בל"א (טו"ן) ונקראת רקה על מעוט הבשר שבה, כמו רקות בשר (בראשית מ"א), וכמו כן פירש"י בשופטים ד', וכאן בתב"ש"י הוא גובה הפנים שקורין בומיליש (פאממע), והוא חלק העליון מהלחי, ואדמימות בלחי הוא נוי ויופי באדם: (ד) להלפיות, מחובר מן תל בלי"רי ומן פיות שהוא לשון חרבות, כלומר שהוא בנוי להיות בחוכו החרבות מן אנשי מלחמה והוא מה שקורין, (חרזענחוי, וואַפֿענבורג), ומד מן חבריא אמר תל מן תלה כלומר בנוי לתלות שם הפיות, והענין אחד, ודמה כוארה למגדל כלומר שהוא עגול וחזק ובקומה זקופה כמגדול הזה, וגם כוארה מקושט בחרוזים, כמגדול המקושט במגינים ובשלטים: שלטי, מיני הנשק וכן והשלטים ענינו כמו מגינים (ראב"ע) וכן מתורגם בל"א, אלל רש"י פי' שלטי אשפות שנותנין בהם חלים, ומה שאמר בתחלה אלף המגן ואח"כ כל שלטי, יתכן שאמר אלף תחת סכום מיוחד, כמו שנאמר לפעמים שבעה או שלשה, או כאמר כי מלת כל מוסב למעלה, כלומר כל האלף היו שלטי הגבורים, ויחורגם (ויזענר טיזדע דער הענדען), והראשון יותר נכון: (ה) האומי צביה, כן שניהם שקולים ושוים זה כזה (רש"י), ונעתיק

תך
ות
ם
ם
ש
תך
לשון
בה
דגשת
מקום
ופחה
למתי
הם:
זרות
והגון
זותם
ומת
שראל
נריות
שלא
לביאו
לעזר
הן
מלס
מסוה
נורגס
אומר
טערך
ותיה'
הרים
הרב
שראה
שניך
תואר
קצרה
חלים
יקרא
בלה,
מוסב
עבודה
על

תרגום אשכנזי

ווידענר אונטער ראָזען .

(ו) „ביזדער טאָג זיך קיהלט ,
ביזדיא שאַטטען ווייַצען , ווילל
איך צום מיר הען-בערנע , צום
ווייהרויך - היגעל געהען .“

(ז) גאַנץ ביזט רוא שעהן ,
אַ מיינע שעפּערין ! קיין פּעה-
לער איזט אַן דיר ! (ח) מיט
מיר פּאָם לבנון קאָם , מיינע
ברויט ! מיט מיר , פּאָם לבנון ;

שיר השירים ד

הַרְעִים בְּשׁוֹשָׁנִים: (ו) עַד שִׁפּוֹחַ
הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֶלְךָ לִי אֶל-
הַר הַמּוֹר וְאֶל-גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה:
(ז) כָּלֶךְ יִפְהַרְעִיתִי וּמִוֹם אֵין כָּךְ:
(ח) אֲתִי מִלְּבָנוֹן בָּלָה אֲתִי מִלְּבָנוֹן
תְּבוֹאֵי תְשׁוּרֵי וּמֵרֵאשׁ אֲמָנָה
מֵרֵאשׁ שְׁנִיר וְהֶרְמוֹן מִמְּעִנֹת

אריוח

שויא פּאָן דער העהע אמנה , פּאָן שניר אונד הרמון ווייט אומהער , פּאָן דער לעווענוואָהנונג ,

פּאָם

ר שו"י

כך שניהם שוים שקולים זה כזה . ד"א שני שדיך על שם הלוחות תאומי לביה שהם מכוונות במדה אחת
ה' דברות על זו וה' דברות על זו מכוונין דבור כנגד דבור אנכי כנגד לא תרלח שהרלח ממעט את
הדמות של הקב"ה לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר ע"ז דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח
את זרים . לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב סופו ליטבע לשקר . זכור כנגד לא תענה מי שהוא בדת
יהודי ומחלל את השבת מעיד שקר בצוראיו לומר שלא שבת בשבת בראשית . כבד כנגד לא תחמוד
שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו : הרועים . את לאנס באשנים
ומדריכס אותם בדרך נוסה וישרה : (ו) עד שיפוח היום . עד שתפסע החמה : ונסו הלללים .
הוא עת שרב וחום היום אני אליך ואת עריבה עלי : היום . הוא השמש וכן לרוח היום (בראשית ג')
וכן כי הנה היום בא בוער כתגור (מלאכי ג') ומשיפוח היום אלך לי להר המוריה בבית עולמים
כלומר משחטאו אז לפני לחלל את קדשי ולנאץ מנחתי בימי חפני ופנחס אסתלק מעליהם ואשוע משכן
הזה ואבחר לי בהר המוריה בבית עולמים ואם כולך יפה ומום אין כך וארלה שם כל קרבנותיך :
(ח) אתי מלבנון בלה . בשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם : אתי מלבנון תבואי .
וכשתשבו מן הגולה אני אשוב עמכם ואף כל ימי הגולה בלכתך לי זר ועל כן כתב אתי מלבנון תבואי .
בשתגלו מלבנון זה אתי תבואי ולא כתב אתי ללבנון תבואי לומר משעת יליאתכם מבאן עד שעת
בליאתכם באן אני עמכם בכל אשר תלאו ותבואו : תשורי מראש אמנה . בקבלי את נדחק תסתכלי
ותתבונני מה שבר פעולתך מראשית האמונה שהאמת בי לכתך אחרי במדבר ומסעותיך וחיותיך
על פי וביאתך לראש שניר וחרמון שהיו מעונות אריות סיחון ועוג . דבר אחר מראש אמנה הר הוא
בגבול לבונה של ארץ ישראל ושמו אמנה ובלשון מורי אמנון והר ההר שנאמר בו מן הים הגדול
תתאו לכם הר ההר (במדבר ל"ד) וכשהגליות נקבצות ומגיעות שם הם נופים מאם ורואין גבול

ב א ו ר

ונעתיק פה דברי הר"י עראמה וז"ל ולפי שהיתה עדיין ארוסה אליו לא קלסה בה כי אם בשמנה
תארים בולם נראים מבחון בכל הבתולות , העיני' השער השנים תאר אותם בנקיות ולבון ואווי
ובלי חסרון , השפתיים שהם אדומים , כלי הדבור , הרקה , הנוואר , והשדים לפי שהבלי שווי
בהן חסרון , ועל הנגיעות אמר הרועים באשנים כי העפרים הרועים באשנים אם ירלה האדם
לקחתם יבואו החומים בכסו ויעזבם , וכמו כן היא מקפדת עליהן . והנה היא מרוב לגיעותה
לא רתתה שיקלם אותה עוד פן תכלס ולכן השיאה אותו לדבר אחר ואמרה עד שיפוח היום
כדלעיל , ואפשר שנונה בזה לעת מועד לכשתהי' מותרת לו , כדי לבלוא מעט תאותו ולא תגבר
יותר מדאי , אבל הוא לא ימנע עי"ז כי אם יוסיף לפארה כלך יפה וגו' : (ח) אתי , כלומר
אל תלכי אל הר המור רק אתי תלכי מלבנון : תשורי , תסתכלי כמו אשורנו ולא קרוב : מראש ,
מהר אמנה , ואיכות ההר הזה כבר פירש ובאר אדונינו הרמב"מ ז"ל בפרשת מסעי , וגם שניר
ידוע מתורת משה כמו שנאמר והאמורי יקראו לו שניר (דברים ג' ע'), וההר הזה הוא חלק
מהרי

שיר השירים ד

אֲרִיזוֹת מִהַרְרֵי גְמָרִים :
(ט) לִבְבַתְּנִי אֶחָתִי כֻלָּה לִבְבַתְּנִי
בַּאֲחֵר מְעִינִיךְ בַּאֲחֵר עֵנֶק
מִצִּוְרֵינִיךְ : (י) מֵהַיָּסוֹדֵיךְ אֶחָתִי
כֻלָּה מֵהַטְּבוֹ דְדִיךְ מִיּוֹן וְרִיחַ
שְׁמָנִיךְ מִכָּל־בְּשָׂמִים : (יא) נִפְתַּח
תַּטְפְּנֶה שְׁפָתוֹתֶיךְ כֻלָּה דְבַשׁ
וְהִלַּבְתָּ תַחַת לְשׁוֹנֶיךְ וְרִיחַ שְׁלִמְתֶיךְ
כְּרִיחַ לְבָגְדֶיךָ : (יב) גֶּן נְעוֹל אֶחָתִי

באהת קרי כלה

תרגום אשכנזי יב

פָּאָם לעפארדענגעכירגע .

(ט) דוא רויבסט מיין הערץ
א שוועסטער, ליעבע ברויט!
דוא רויבסט מיין הערץ מיט
דיינער בליקקע אוינעם, מיט
דיינער שניהרע אַם האַלזע
איינער; (י) וויא האַלד אויט
דיינע ליעבע, שוועסטער,
ליעבע ברויט! וויא זיסער דיינע
ליעבע אַלס וויין! דיינער זאַל-
בען דופט, אַלס אַללע ווירצע!
(יא) האַניג טרייעַט פֿאַן דיי-
נען ליפּפען ברויט! אונטער דיי-
נער צונגע, מילך אונד האַניג;
אונד דיינע קליידער דופטען,
שוועסטער ברויט!

וויא לבנון דופטעט. (יב) טיין וואָהל פֿערוואַהרטער גארטען, ביזט דוא, שוועסטער ברויט!

פֿער-

ר ש י

אֲרִיזוֹת מִהַרְרֵי גְמָרִים : (ט) לִבְבַתְּנִי אֶחָתִי
כֻלָּה לִבְבַתְּנִי בַּאֲחֵר מְעִינִיךְ בַּאֲחֵר עֵנֶק
מִצִּוְרֵינִיךְ : (י) מֵהַיָּסוֹדֵיךְ אֶחָתִי
כֻלָּה מֵהַטְּבוֹ דְדִיךְ מִיּוֹן וְרִיחַ
שְׁמָנִיךְ מִכָּל־בְּשָׂמִים : (יא) נִפְתַּח
תַּטְפְּנֶה שְׁפָתוֹתֶיךְ כֻלָּה דְבַשׁ
וְהִלַּבְתָּ תַחַת לְשׁוֹנֶיךְ וְרִיחַ שְׁלִמְתֶיךְ
כְּרִיחַ לְבָגְדֶיךָ : (יב) גֶּן נְעוֹל אֶחָתִי

ב א ו ר

מהרי לבנון, וזה יעיד קלת על מה שהעברנו לעיל מבית יער הלבנון, ונודע לנו מכותבי המסעות
שתאזה היא לעינים מאוד לראות מראשי ההרים הזה למרחוק, כי העמקים סביבם מלאים דשאים
ופרחים, ועל שפתם נחלי ומעיני מים נוזלים מן ההרים הגבוהים, עד כילא תשבע עין מראות
אך מה שאמר מראש שניר וחרמון משמע ששני הרים היו, וכאשר מלאנו בס' דברים נראה כי הר
אחד הוא, ואפשר שגם כאן טעמו מראש הר הנקרא שניר וחרמון: (ט) לבבתני, לקחת לבי,
כי זאת מסגולת הפיעל לשמש לפעמים בנין וסתירה, כמו לדשנו, פרושו להסיר הדשן אף כאן
לבבתני הסירות את לבני: מעיניך, שם עין אינו נופל לבד על עלם הבלי (דחז אויגע) כי אם
גם על חלקי הראיה (דיח בויקקע) ואמר כאן באחד מעיניך כלומר בעת שראית אותי אף בסקירת
עין אחת משבת את לבי ממני להיות לך כמו שנאמר כל"א (דוא האַסט זיך הינגעריסטטן).
ויתק ג' כ לאמר שהשיר הזה מוסב עוד למעלה, וטעם לבבתני כמשמעו נתת לי לב (דוא וואַכסט
זיך הערץ) לפי שאמר לעיל תשורי ממעונות ארצות וגו' אמר עתה כי לא אירא מהם אם את
תהיה עמדי, לפי שבאחד מעיניך לבבתני שלא אחת ולא אירא: (יא) נפתח, ענינו ההזלה והנטיפה
כלומר המתוק אשר יל מדבר מה, ושארנו נוף בפלס בושפת אשרנו נוס: (יב) גן נעול, את

דומה

תרגום אשכנזי

שיר השירים ד

פערשלאַססענער קוועלל. ביזט
דוא, ברונגען זיגעל-בעוואַהרט ;
(יג) דיינע געוועעסע, איין פא-
ראדיעס פֿאַן גראַנאַטען מיט
קעסטליכער פֿרוכט, מיט צי-
פערן אונד נאַרדען ; (יד) נאַר-
דום אונד קראַקוס, קאַננאַ אונד
ציננאַמאָן, ווייהרויך - שטויידען
אַללערלייא ; אַלאַע אונד מיר-
רען, אונד אַללע עדלע וויר-
צע ; (טו) וויא גאַרטענברונגען,
קוועלל לעבענדיגעס וואַססערס
דיא ריזעלן פֿאַן לבנון . -
(טז) אויף, נאַרדווינד ; זידווינד
קאַבי

כלה גל ונעול מעין החום :
(יג) שלחיד פֿרדס רמונים עם פֿרי
מגדים כפֿרים עם נרדים : חצי
(יד) נרד ווכרלם קנה וקנמון עם
כל-עצי לבונה מר ואהלות עם
כל-ראשי בשמים : (טו) מעין
גנים באר מים היים וגזלים מן
לבנון : (טז) עורי צפון ובואי תימן

הפיה

ר ש י

גלי : (יג) שלחיד . ארץ יבשה קרויה בית השלחין ולריך להשקותה תמיד ושדה בית הנצל יפה
הימנו ובאן קילס היבש שלחיד הרי הן מלאין כל טוב כפרדס רמונים וזה על שם קטנים שבישראל
מרעבים מעשים טובים כפרדס רמונים : כפרים עם נרדים . מיני בשמים הם : (טו) מעין
גנים . כל זה מוסב על שלחיד ומקלסן כמעין המסקה אותן והדוגמא על שם עבילות טוהר שגנות
ישראל טובלות : וגזלים מן לבנון . ממקום נקיות באין עבירת טיט : (טו) עורי כפון ובואי תימן .
אחר שערב עלי ריחך ונוי משכנותיך אני מכוה את הרוחות כפון ותימן להפיח צנגד לזאת ריחך
הטוב למרחוק והדוגמא על שם שהגליות מתקבצות ומכל הגוים מביאים אותם מנחה לירושלים ובימי
הבנוין יהיו ישראל נקבצים שם למועדים ולרגלים . וישראל משיבין יבא דודי לבנון . אם אתה שם הכל שם :
באתי

ב א ו ר

דומה לכן סגור שיש לו ריח טוב מבחוץ ולא יכול אדם להנכס שם (ראב"ע) כלומר לנועה את:
גל , לשון מעין כמו גולת עליות (רש"י) , ונקרא המעין גל בעבור סבובו מלשון וגללו את האבן
(רד"ק) . ואחר שהחל לדמות אותה לבן , השלים המשל כולה בפסוקים הבאים ויאמר : (יג) שלחיד ,
הסעיפים הפארות וכל הפארות נקראים שלחים , והוא נגזר מן שלח כלומר האילן שלח אותם
החולה , וכן מתורגם בל"א (געוועעסע) : פֿרדס , כן שרשו והוא גן נאה ומהודר וכן שמו בשאר
לשונות (פֿאַרזאָרד) כנודע : כפרים , הקבון מן כופר הנאמר למעלה וכן נרדים הקבון מן נרד ,
וטעם מגדים כמו ממגד ארץ ומלואה (דברים ל"ג) לשון מעדנים , המשובחים בפירות : (יד) וכרכום ,
הוא מה שקורין בערבי זעפראן (מרד"ק) והוא (זאפֿראן) ובלשון רומי (קראַקוס) וכן מתורגם בל"א :
קנה , הוא קיה בושם וכן כתב המתרגם הארמי , וקנה בושמא וכו' (געוויירלזאָהר) ובלשון רומי
ג"כ (קאַננאַ) וי"א שהוא (קאַוואַס) בל"א : קנמון , כן שמו ג"כ בלשון רומי אלא שחלף הקו"ף
לז"י כדרכו כמו קיסר (לעוואַר) , אף כאן קנמון (ליינזאָוון) והוא בל"א (ליינזאָוון קאַנען)
והוא קליפה הפנימית מעץ ידוע וימלא בחלק אזיע ואמעריקא , וריחו נודף וטוב מאוד כנודע .
ובאור עני לבונה עיין בש' כי תשא בבאור הרמב"ם מן ז"ל : ואהלות , מין בושם כמו כאהלים
נטע ה' (מראב"ע) והוא הנקרא (זאָווע) , והרד"ק כתב שהוא הבושם הנקרא סנדל , ויהי'
לפ"ו מין ממיני התמרים כי כן נקרא בלשון רומי (זאָנדרזאָוירעט דאָטטעלבוין) . וטעם ראשי
בשמים המובחרים בבשמים , כמו ואתה קח לך בשמים ראש (שמות ל') : (טז) עורי , אחר שדמה
אותה לבן אמר רוח כפון בואי והפיחי בגני שילי בשמיו , ושיתענג בהם . ולפי שגם היא אמרה
שימתין למלאות תאותו עד שיפוח היום , לכן נקש מהרוח שיבוא מהרה . ולדעת חד מן חבתי
מאמר

שיר השירים ד ה

הפיהי גני יזלו בשמיו יבא דודי
לגנו ויאכל פרי מגדיו:

ה (א) באתי לגני אחתי כלה
ארתית מזרי עם בשמי

אכלתי יערי עם דבשי שתיתי
ייני עם חלבי אכלו רעים שתו

ושכרו דודים: (ב) אני ישנה ולבי
ער קול דודי דופק פתחי לי

אחתי

תרגום אשכנזי יג

קאממע! דורכ'ווערע מיינען
גארטען, דאס זיינע ווירצע פלי-
סען! וא געהע דען מיין פריינד
אין זיינען גארטען, אונד
עססע זיינע קאסטליכע פרוכט.

* * *

ה (א) איך קאם אין מיינען
גארטען, שוועסטער,
ליעבע ברויט! אונד בראך פאן
טיינען מיר הען פאן מיינען וויר-
צען אב; איך אס פאן מיינעם
זיימע, זאממט מיינעם האניג,
אונד טראנק פאן מיינעם וויינע
זאממט מיינער מילך. — עם

סעט מיינע געליעבטען, טרינקעט איהר מיינע פריינדע, אונד ווערדעט בערווישט! —

(ג) איך שלאפע, אלליין עם וואכט מיין הערץ; שטיממע מיינעם ליעבען! ער קלאפעט

אן

ר ש י

ה (א) באתי לגני - בימי חנוכת הבית: אריתי - לקטתי והוא לשון משנה כמלא אורה וסלו ואף לשון מקרא וארוה כל עוברי דרך (תהלים) ונאמר ע"ש הקטרת שהקטירו קטרת יסיד הנשיא'על מזבח המזון ונתקבלה והוא דבר שאינו נוהג לדורות וע"כ נאמר אכלתי יערי עם דבשי יש דבש שהוא גדל בקנים בעיני שני' ביערת הדבש (ש"א י"ד) ויערת הוא לשון קנה כמו ותשם בסוף (שמות ב') ושיתיה ביערא ומוללין הדבש ומשליכין העץ ואני מרוב חבה אכלתי יערי עם דבשי אכלתי הקנה עם הדבש את שאינו ראוי עם הראוי קטרת גדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים ואין חטאת קריבה גדבה ואני קבלתי'בו ביום: שתיתי ייני - הם הנסכים: עם חלבי - מתקו ולחו מחלב: אכלו רעים - באל מועד אהרן ובניו ובזבית עולמים הכהנים כולם: שחו ושכרו דודים - אלו ישראל אובלי בשר זבח השלמים שהקריבו לחנוכת המזבח: (ב) אני ישנה - כשהייתי שלוח ושקטה בבית ראשון נושאתי מעבוד הקב"ה כישנה ונרדמה: ולבי ער - זה הקב"ה כך נדרש בפסיקתא. ולבי ער - הקב"ה שהוא לור לבני וחלקי ער לשמרני ולהטיב לי: קול דודי דופק - משרה שכינתו על הנביאי' ומזהיר על ידיהם השכם ושלוח: פתחי לי - אל תגרמי לי שאסתלק מעליך: שראשי נמלא טל - לשון אדם שזא בלילה דופק על פתח אהובתו אומר בן בשביל חבתך באתי בלילה בעת הטל או הגשם והדוגמא שראשי נמלא טל שאני מלא רגון ונתת רוח אברהם אביך שערבו עלי מעשו בטל והגני בא אליך טעון

ב א ו ר

מאמר עורי לפון וגו', הם הם דברי האהובה: יבוא דודי לגנו, תשובת האהובה אחר שיפוח היום בעין משל דודה, והר"י עראמה ז"ל בעל עקידה כתב שטעם יבוא לגנו כטעם גן נעול דלעיל, והרמב"ם לדבר שם בענינים כאלה כאשר יראה הקורא בספרו:
ה (א) אריתי, לקטתי וכמוהו וארוה כל עוברי דרך, ואכלתי יערי, זה חלות הדבש ובל"א (התניגויץ, וווצבע) כלומר שבע אני מכל טוב ולא חסר לי מאומה מהתענוג, ומרוב שמחתו הזמין לסעודתו ריעיו ואוהביו, לאכול ולשמות, כאשר אמר אכלו רעים! שחו ושכרו דודים! וזוה נשלים הסדור הג', אשר החל מעת שנתארסה כמו שכתבנו למעלה מי זאת עולה וגומר וסיים אחר נשיאתה לבעלה: (ב) אני ישנה, השיר הזה כולו מחמדים, ואין בכל השירים הנכתבים פה שיר שלם כמיהו. ואמרה ולבי ער, באורו ששכחתי והייתי באהובי, כי גם כשעיפם ובחזיונות לילה, גם בחלום אדבר בו, וטעם דופק לשון הכות על הדלת כמו מתדפקים על הדלת (שופט' י"ט)

תרגום אשכנזי

שיר השירים ה

אָן, טהוּע מיר אויף שווע-
סטער! מיינע שעפערין! מיינ
טייבשען, מיינע פראַממע! מיר
איזט דאָז הויפט פֿאַלל טהוועס,
נאַכטסטראָפּען פֿאַלל דיא
לאַקקען. (ג) מיינ קלייד איזט
אויסגעצאָגען, וויא זאָלל איב'ס
וויעדער אנציעהען? מיינע פֿי-
סע ריין געוואַשען, זאָלל איך
זיין וויעדער בעוודעלן? (ד) מיינ
ליעבער שטרעקטע דורכ'ס
גיטטער זיינע האַנד, מיינ הערץ
שלאָג מיטליידספֿאַלל; (ה) דאָ
שטאַנד איך אויף, דעם ליעבען

אֲחֹתִי רֵעִיתִי יוֹגַתִּי חֲמֹתִי
שְׂרָאֵשִׁי נִמְלֵא־טָר קוֹצוֹתִי
רְסִיסֵי לַיְלָה: (ג) פִּשְׁטֹתַי אֶת-
כַּתְנֹתַי אֵיכָכָה אֶלְבָּשָׁנָה רְחֻצְתִּי
אֶת-רַגְלֵי אֵיכָכָה אֶטְנַנְּכֶם:
(ד) דוּדֵי שְׁלַחֲיָדוֹ מִן-הַחֹזֶר וּמְעֵי
הַמּוֹן עָלָיו: (ה) קָמְתִי אֲנִי לַפְתָּח
לְדוּדֵי יוּדֵי נִטְפו־מֹזֶר וְאַצְבְּעוֹתַי

ר' דגושה מור

אויפצוטהון; מיינע הענדע טראָפּען מיר הע, נאַכטע מיר העע מיינע פֿינגער, איבער דיא

ר ש י

טען צרכות ושלום שר מעשים טובים אס תשובי אלי: קוולותי רסיסי לילה. אף בידי הרבה
קבילות מיני פורענו' ליפרע מעוזבי וממנאלי. על הוא לשון נחם: רסיסי לילה. גשמי לילה שהן
טורח ועייפות. רסיסי תרגום של רביבים וצרכיבים עלי עשב (דברים ל"ב) וברסיסי מלקושא. קוולות
הן דבוקי שערות הראש המדובקים יחד שקורין פלוני"לש ולפי שאחז המקרא בלשון על ומטר אחז
בלשון ראש וקוולות שדרך על ומטר ליאחז בשער ובקוולת ויש לפרש על ורסיסי לילה שניהם לעונה
שכר מלות קלות הנחות ליעשות בטל ושכר מלות ממורות הקשות כטורח רסיסי לילה: (ג) פשטתי
את כתנתי. כלומר כבר למדתי לעכמי דרכים אחרים לא אוכל לשוב אליך עוד בענין שנאמר ומאז
חדלנו לקטר למלאכת השמים וגומר (ירמיה מ"ד) שהיו הדרכים האלה ישרים בעיניהם ולשון פשטתי
את כתנתי רחמתי את רגלי לשון תשובת האשה המנאפת שאינה רוצה לפתוח לבעלה הדלת לפי שפתח
הכתוב בלשון אני ישנה קול דודי דופק סיים בלשון תשובה הנופלת על לשון דופק על הדלת בעת
משכב השינה בלילות: (ד) דודי שלח ידו מן החור. שאלל הדלת וראיתי ידו ונהפכו עלי המון מעי
לשוב לאהבתו ולפתוח לו: (ה) קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור. כלומר בלב שלם ונפש
חסלה

ב א ו ר

י"ט, ואמר אהובה לה פתחי לי הדלת: חמתי, הנפרד חמה והוא לשון תמים תהי' שהיא
אהבת אותו לנד מכל שאר הנערים ובלב שלם. ובאר טעמו כי לא אוכל עוד לעמוד בחן מחמת
הקרח והקירי', כי ראשי מלא מטל המקרר אותי ובא רי"ש שראשי בדגש לחסרון רי"ש אשר,
והוא דרך זר ונמסר עליו במסורה. וטעם קולותי, הם דבוקי שערות הראש המדובקים יחד
בסופן, ודרך הטל והאדים לאחוז בהן ולנוח עליהן. וטעם רסיסי ענינו זילופי לילה כי תרגום
וצרכיבים וברסיסי, והם האדים העולים בלילה. וכתב הר"י עראמה שהזכיר לפיכך אותה לפתוח
הדלת ד' מיני אהבה והם, אחותי האמה, שהיא אהבה טבעית, רעיתי, אהבת המועיל שהיא
הריעות, יונתי אהבת זוגות, תמתי אהבת טוב ושלמות, ועל כולם סנה הכרחית שראשי וגו'
עכ"ל: (ג) אטננכם, לשון געול הוא בדברי חז"ל והמקרא הזה תשובת האהובה הוא: (ד) מן
החור, הנקב שיש בדלת סמוך אלל המנועול, לפתוח בעלמו הדלת או לבקשה בדרך המתחננים
שפושטים ידיהם, וראיתי ידו, ונהפכו עלי המון מעי לרחס עליו: (ה) נטפו מור, רש"י כתב
כלומר בלב שלם ונפש חסלה כמשקטת עכמה להתאהב על אישה צריח טוב. וי"מ לכן נטפו מור
לפי שהיה מנהגם בימים ההם כמו שהיה גם אלל אנשי יון למשוך דלת הבית אשר שם האהובה
בשמן הטוב, ולכן אמרה כאשר רציתי לפתוח הדלת ידו נטפו ממור אשר היה על כפות המנועול:

עובר

שיר השירים ה

מזר עבר על כפות המנעול:

(ו) פתחתי אני לדודי ודודי המק

עבר נפשי יצאה בדברו

בקשתיהו ולא מצאתיהו

קראתיו ולא ענני: (ז) מצאתי

השמרים הסבבים בעיר הכוני

פצעוני נשאו את רדידי מעלי

שמדי

ר ש י

תרגום אשכנזי יד

ריגעל אם ש'אססע: (ו) איד
טהאט איהם אויף דעם לעבען,
מיין לעבער וואר ענטוויצען,
וואר היין: ענטגאנגען וואר מיר
מינע זעעלע, אלס ער זאָ צו
מיר שפראַך, גון וזכטע איד
איהן, אונד פֿאַנד איהן ניכט;
איד ריעף איהם צו, קיינע אַנט-
וואַרט קאָם צוריק: (ז) מיך
פֿאַנדען דיא היטער, דיא אין
דער שטאָרט אומגעגען, דיא
שלינגען טיך, פֿערוואונדערטען
טיך: מינען שלייער געהטען

דיא

חפלה במקשת עלמה להתאהב על אישה כריח טוב: מור עובר. ריח עובר ומתפשט לכל כד: ומדי
חמק עבר. נסתר ונכסה ממני כמו חמוקי יריבך (שיר ז') סתרי ירכיך על שם שהיך בסתר וכן עד
מתי תתמקין (ירמיה ל"ח) הסתרי ותתכסי מחמת בושא שמעלת בי: נפשי יצאה בדברו. ואמר לא
אבא אל ביתך כי מתחילה לא אבית לפתוח: בקשתיהו וגומר. מלאוני השומרים הסובבים בעיר.
ותוססין גנבים המהלכים בלילות: הכוני פצעוני. חבלו בי חבורה כל פלע לשון מכת כלי זיין הוא
נורדור"יא בלע"ז: רדידי. עדיי המרודד והמרוקע עלי וכן כל הענין לשון אשת נעורים המתאוננת
על בעל נעוריה ומבקשתו וזו היא הדוגמא דודי שלח ידו מן החור כשאמרתי רחלתי את רגלי ולא
אפתח לך ולא אשוב מן עבודה זרה שבחרתי בה: שלח ידו. והראה נקמתו בימי אהו והניח עליו
חיל מלך ארס ויכו בי וישבו ממנו שביה גדולה וגומר (ד"ה ב' כ"ח) ויהרוג פקח בן רמליהו ביהודה
מאה וישרים אלף ביום אחד: ומעי המו עליו. בא חזקיהו בנו ושם בכל לבו לדרוש להקדוש ברוך
הוא וכל דורו שלמים לא קם דור בישראל כמותם כמו שפורש בחלק בדקו מדן ועד באר שבע ולא
מלאו עם הארץ מגבת ועד אנטוכיא ולא מלאו איש ואשה שאין בקיאין בהלכות עומאה וטהרה וזהו
יודי נטשו מור וגומר אף יאשיהו ואמר בו וכמיהו לא היה לפניו מלך (מלכים ב' כ"ג) כי ראה
פורענות שבאה על מנשה ועל אהון לקיים שלח ידו מן החור ומעי המו: (ו) פתחתי אני לדודי
ודודי חמק עבר. לא ביטל גזירתו שנאמר בחזקיהו הנה ימים באים וגשאל כל אשר בביתך וגומר
(ישעיה ל"ט) ומבניך אשר תוליד אלו דינאל חנויה מישאל ועזריה ואף ביאשיהו על ידי חולדה
הנביאה הנני מביא רעה אל המקום הזה ואל יושביה וגומר (ירמיה י"ט). ואומר וכמיהו לא היה
לפניו מלך אך לא שז'ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה ביהודה על כל הכעסים אשר הביעו מנשה
ויאמר ה' גם את יהודה אסיר מעל פני באר הסירותי את ישראל ומאסתי את העיר הזאת
(מלכים ב' כ"ג): נפשי יצאה בדברו. יצאה ממני בדברו דבר זה: בקשתיהו ולא מלאתיהו. ואם
תאמר והלא ירמיה עומד ומתנבא בימי יהויקים וכדקיהו שובו אלי ואשובה אליכם לא לבטל את
הגזירה אלא להקל הסורענות ולהכין מלכותם בשום מן הגולה לנוטעם מאין נתישה ולבנותם מאין
הורם: (ו) מלאוני השומרים. נכובדלר וחילותיו: הסובבים בעיר. לנקום נקמתו של מקום:
נשאו

ב א ו ר

עובר, המור יחלק לשני מינים, יבש ולח, ואמרה היא מור עובר שהיא עובר על ידי דהיינו
מור לח: (ו) חמק עבר, נחסר וי"ו החבור וכן שמש ירח, וטעם חמק סבב ממני כמו חמוקי
יריבך סבובי יריבך: נפשי יצאה, רש"י פירש שאמר לא אבוא אל ביתך כי מתחלה לא אבית
לפתוח, ויותר נראה נכון כמו שכתב הר"י עראמה, שפרשו חיות נפשה והרגשה יצאה ממנה כשדבר
אליה דברי רז"ים ותחוננים: (ז) פצעוני וגו', חשבה שומרי החומות לזונה ושורה, כי אין
מדרך הכנועות ללאת באישון לילה, וכל זה חשבתי לכלום מרוב אהבתי אותו: רדידי, כלשון
ישמעאל

תרגום אשכנזי

שיר השירים ה

דיא היטער אויף דען מויערן :
(ח) איך בעשוועהרע אייך טעכע-
טער ירושלם'ס! ווען איהר מיי-
נען ליבעען פֿינדעט, אה! וואס
ווערדעט איהר איהם זאגען?
דאס איך קראנק פֿאַר ליבע בין!

* * *

(ט) „וואס איזט דיין פֿריינד
פֿאַר אַנדערן פֿריינדען, אָ
דוא דער פֿרויען שענסטע!
וואס איזט דיין פֿריינד פֿאַר אַנ-
דערן פֿריינדען, דאס דוא אונז
זאָ בעשוועהרעסט?“ (י) מײן

שְׁמֵרֵי הַחֲמוּזֹת : (ח) הַשְּׁבַעֲתִי
אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם אִם-תִּמְצְאוּ
אֶת-דּוּדֵי מַה-תִּגִּידוּ לוֹ שְׂהוֹלֵת
אֶהְבֶּה אָנִי : (ט) מַה-דּוֹדְךָ מְדוּד
הִיפָּה בְנֵי־שֵׁים מַה-דּוֹדְךָ מְדוּד
שְׂכָכָה הַשְּׁבַעֲתָנוּ : (י) דּוּדֵי צֶח
וְאָדוּם דְּגוּל מִרְבֵּבָה : (יא) רֹאשׁוֹ
כְּתָם פֶּזֶז קוֹצוֹתָיו תְּלַתְלִים שְׁהָרוֹת

כעורב

פֿריינד איזט ווייס אונד ראַטה, פֿאַן פֿיעלען טויענדען ערקאָהרען : (יא) זיין
הויפט דאַ פֿיינסטע גאַלד, זיינע לאַקקען קרויז אונד וואַללענד, וויא ראַבענשוואַרץ ;
זיינע

ר ש י

נשאו את רדידי. בית המקדש : שומרי החומות. אף מלאכי השרת שהיו שומרים חומותיה כענין
שנאמר על חומותיך ירושלים וגומר (ישעיה ס"ג) הם הליתו בו את האור כענין שנאמר ממרום שלח
אש וגומר (איכה א'): (ח) השבעתי אתכם. האומות אנשי נבוכדנצר שראיתם בזנביה מישראל
ועזריה מוסרים עלמם לכבשן האש ואת דניאל לגוב אריות על עסקי התפלה ואת דורו של מרדכי
בימי המן : אס תמלאו את דודי. לעתיד לבא ליום הדין שיבוקש מכם להעיד עלי כענין שנאמר
יתנו עידיהן וילדקו (ישעיה מ"ו):מה תגידו לו. שתעידו עלי שנשביל אהבתו חליתי ביסורין קשים
ביניכם יבא נבוכדנצר ויעיד יבא אליפו וזופר וכל נביאי האומות ויעידו עלי שקיימתי את התורה :
(ט) מה דודך מדוד. כך היו שאלין האומות את ישראל מה אלהיכם מכל האלהים שכך אתם
נשרפים ונלכדים עליו : שככה השבעתנו. להעיד לו על אהבתך : (י) דודי צח. לבן כמו לחו מחלב
(איכה ד') : ואדום. דגול מרעבה. אפרש תחילה כל הענין לפי פשוטו בקילום נוי בחזר כשהוא
לבן וכניו אדמוניות : דגול מרעבה. נדגל בחילות הרבה רבים חילותיו רבנות הרבה קרויין
רבנה שנאמר רבנה כלמת השדה נתתיך (יחזקאל ע"ו) : (יא) ראשו. מנהיק כתם פז : כתם הוא
לשון סגולה מלכים שאולרין בבית גנוזהם וכן ישנה הכתם הטוב (איכה ד') וכן ולכתם אמרתי
מנעתי (איוב ל"ח) וכן וחלי כתם (משלי כ"ה) : קווצותיו תלתלים. לשון תלויס פנדלוי"ש בלע"ז :
שחורות

ב א ו ר

ישמעאל לעיף (ראב"ע) : (ח) השבעתי, לרוב דאגתה על פרידתה אמרה בנות ירושלים, אני
משביע אתכן באס תמלאו דודי, שתגידו לו שחולה אני מחמת אהבתי אליו, כי היא יראה פן
יחשוב בעצור מניעת פתיחת הדלת שזנתה מאחריו : (ט) מה, שאלת בנות ירושלים אליה כי
היה לזר בעיניהן בקשתה המופלגת, ושאלו מה דודך יותר טוב משאר דודים, מה טבעו ומה
מהותו שככה השבעתינו : השבעתנו, בקמן התי"ו שלא כמנהג כי הראוי להיות בחיריק לנקבה :
(י) צח, לבן כמו לחו מחלב, וקילום נוי בחזר כשהוא לבן וכניו אדמוניות (רש"י) : דגול, כמו
הדגל הוא בין חבריו (ראב"ע), כלומר כמו שהדגל הולך למעלה מראש רבנות עם הנבא והוא
נראה ונכר לבד מתוך כולם, כן דודי הוא למעלה מרוב אחיו ונבדל מהם במעלותיו : (יא) כתם
פז, הוא הזהב הטוב וסמך אותו לפז לחשיבתו כמו זהב מופז (רד"ק) ולדעת רש"י וראב"ע כתם
לשון סגולה כמו מכתם, ודמתה ראשו לכתם לדעת רש"י שהוא מנהיק, ולדעת קבת כוונתה
על התכריך אשר בראשו (טורבאן) מרוקס בזהב מופז, ולפי שאמרה לעיל דגול מרעבה, הוסיפה
לבאר שהוא מעוטר בתכריך נאה ומהודר אשר יורה על חשיבותו : תלתלים, הוא מענין תל,
והוא

שיר השירים ה

חרגום אזשכנוי מו

כְּעֹרֵב: (יב) עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל-
אֲפִיקֵי מַיִם רְחֹצוֹת בְּחֶלֶב
יֹשְׁבוֹת עַל-מְלֶאֶת: (יג) לַחֲיוֹ
כְּעֵרוֹגַת הַבֶּשֶׂם מְגִדְלוֹת

(יב) זיינע אויגען וויא דיא
טייבען אן וואססערקוועללען,
אין מילך געבארעט, שטעט
הען אין דער פֿיללע; (יג) זיינע
וואנגען ווירצבעעטליין, שפע-
צערייען קעסטען; זיינע לויפ-
פען

מרקחים
ר ש י

שחורות בעורב. כל אלה נוי לבחור: עיניו כיונים על אפיקי מים. נאות כעיני יונים אפיקי מים
ערבים למראה והבחורים יולאים שם לאוט וכן מקלם המשורר עיני דודי כשהוא מביט על אפיקי מים
דומות לנוי עיני יונים: רוחות. עיני דודי בחלב: יושבות על מלאת. כל זה לשון נוי לא בולטות
יותר מדאי ולא שוקעות אלא יושבות על מלאת גומא שלהם והענין לפי הדוגמא והוא לשון כל
דבר שעשוי למלאות גומא העשויה לו למושב כמו אבני מילואים (שמות כ"ה) ומלאת בו מלואת
אבן (שם כ"ח): לחייו בערוגת הבשם. אשר שם באותם ערוגות גידולי מרקחים: מגדלות מרקחים.
מגדלות של מרקחים גידולי בשמים שמפטמים אותם מעשה רוקח: גלילי זהב: כאופני זהב:
ממולאים בתרשיש. כל לשון מושב אבן יקרה וזהב קרוי מלאת: עשת. לשון שמונו עשתו (ירמי' ה') קבוץ
עב קרוי עשת מש"יאה בל"ג": שן. מעטמות פיל: מעולפת ספירים. מקושטת ומתוקנת בספירים
לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקנת: שוקיו עמודי שם המיוסדים על אדני פו. עמודי שם עמודי שם
וחבירו במגילת אסתר (א') על גלילי כסף ועמודי שם ומראהו גבוה בארזי הלבנון: בחור בארזים.
בבחר בין הבנים בארז בין שאר עלים: חבו ממתקים. דבריו ערבים: זה דודי. זה דמות דודי
וזה דמות רעי ועל כל אלה חליתי לאהבתו והדוגמא כלפי הקב"ה כך הוא דודי לח ולבן להלבין
עונותי לח ולבן כשנראה בסני נראה בזקן מורה הוראות וכן בשבתו למשפט לנושיה כחלג חזיר ושער
רישיה כעמר נקי (דניאל ז'): ואדום. ליסרע מהחוטאים בענין שנאמר מדוע אדום ללבושך (ישעיה
ס"ג): דגול מרובה. הרבה חילות מקיפין אותו: ראשו כתם פו. תחילת דבריו הנהיך ככתם פו וכן
הוא אומר פתח דברך יאיר (תהלי' קי"ט) פתח אבני ה' אלהיך הראש תחלה שמפט מלוכה יש לו עליהם
ואחר כך גור עליהם גזרותיו: קוולותיו תלתלים. על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות: שחורות
בעורב. על שם שהיתה כתובה לפניו אש שחורה על גבי אש לבנה. דבר אחר קוולותיו תלתלים
כשנראה על היס נראה בבחור נלחם בגבורה: (יב) עיניו כיונים על אפיקי מים. כיונים שעיניהם
זופות אל ארובותיהם כך עיניו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שם מולאי' התורה המזולה למים:
רוחחות בחלב. כשהן זופות במשפט מבררות דין לאמתו להלדיק לדיק לתת לו כדקתו ולהרשיע רשע
לתת דרכו בראשו: יושבות על מלאת. על מלאת של עולם משוטטות בכל הארץ זופות עובים
ורעים. דבר אחר תלמידי חכמים שהקדוש ברוך הוא נותנם עינים להאיר לעולם כשם שהעינים
מאירים לאדם כיונים הנוודים משוכך לשוכך לבקש אכלם כך הם הולכים ממדרשו אל פלוני חכם
לבית המדרש של פלוני חכם לבקש טעמי תורה: על אפיקי מים. על בתי מדרשות שהם מולאי'
מים של תורה: רוחחות בחלב. לפי שקראם עינים והעין לשון נקבה היא רוחחות לשון נקבה הם
מחלחחין עממן בחלב של תורה ומלכנים סתריה וסתומותיה: יושבות על מלאת. מישיבים דברים
על אופניהם. דבר אחר עיניו עיניו פרשיות של תורה והלכות ומשניות כיונים שהם נאים
בהליכתן: על אפיקי מים. בבתי מדרשות: רוחחות בחלב. מלוחחות בחלב כמו שפרשתי: (יג) לחייו.

דברות

ב א ו ר

והוא בהתאסף הקלוות בסופן (רד"ק) ורש"י אמר לשון תלויים סנדלויז בלע"ז (זריך להיות
פאנדלויז פאנדלויזקע, וואס הערוכטער הענגט): (יב) עיניו כיונים, על אפיקי מים אשר נרחבו
שם, והם זכים ונקיים מאוד ונשמדים למראה, כן בבתי עיניו בתוך הלובן, אלא שאלו רוחחות
בחלב, וזה קלוס אל הלובן שבעין, שהוא לח וברור חלבן: יושבות על מלאת, לא בולטות
ולא שוקעות, רק כאבן הטוב היושב על רכון במשכנו, כששם אבני מילואים (מרג"י):
(יג) בערוגת, חתיכת מקום בגן (ראב"ע) והוא רגיל בפי חכמינו ז"ל, ובל"א (זיין גארטענבעט):
מגדלות, כמו מגדלות שמרקחים נשמרים בתוכם וריחם נודף למרחוק, ולפי שהבלים אשר בו
המרקח

תרגום אשכנזי

פען זינ וויא ראזען, טריעפען
פליעסענדע מירחע; (יד) זיינע
הענדעגאלדענע וואלצען, בע-
זעצט מיט טירקיסען; זיין לייב
וויא ריינער עלפענביין, גע-
שמיקט מיט סאפירען. (טו) זיי-
נע שענקעל מארמארזיילען,
אויף גאלדענען פייסען פֿעסט;
זיין אנועהען וויא דער לבנון,
וויא צעדערן אויס ערלעזען;
(טז) זיין גוימען זיסגיטטען,
גאנץ

שיר השירים ה

מִרְקָחַיִם שְׁפֹתוֹתָיו שׁוֹשְׁנִים
נְטֹפֹת מִזֹּר עֵבֶר: (יד) יָדָיו גְּלִילֵי
זָהָב מִמְּלָאִים בְּתַרְשִׁישׁ מְעִיו
עָשָׂת שֵׁן מְעֹלֶפֶת סְפִירִים:
(טו) שׁוֹקִיו עֲמוּדֵי שֵׁשׁ מִיּוֹסָדִים
עַל-אֲדָנֵי-פֶּזַ מְרֵאָהוּ כְּלָבָנוֹן
בְּחֹר כְּאֲרָזִים: (טז) חֲבוֹ מִמְּתָקִים
וְכָלוּ

ר ש י

דברות הר סיני שהראה להם פנים מסבירות ואזקות: שפתותיו שושנים. דבורים שנדבר באלה מועד שהם לריבוי ולכפרה ולרחיט עוב תורת חטאת ואשם ומנחה ועולה ושלמים: (יד) ידיו. הלוחות שנתן מימיו ומעשה ידיו המה: גלילי זהב. אלו הדברות שבהן נאמר הנחמדים מזהב ומפז רב אמר רבי יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו של סנסיריון היו והיו נגללין. דבר אחר על שם שמגלגלות טובה לעולם: ממולאים בתרשים. שכלל בעשרת הדברות תרי"ג מלות: מעיו עשת שן. זה תורת כהנים הניתן באמצע חמשה חומשים כמעיים הללו שהם נחונים באמצע הגוף: עשת שן מעולפת ספירים. נראית חלקה כעשת שן והיא סדורה דקדוקים רבים גזרות שוות ובנין אב וקלים וחמורים: (טו) מיוסדים על אדני פז. אמר רבי אלעזר הקפר העמוד הזה יש לו כותרת לזעלן ובסיס למטן אמר רבי שמואל בר גרא פרשיות שנתורה יש להם כותרת למעלן ובסיס למטן ושמונות לפנייהם ולאחריהם כגון פרשיות של שביעיות ויובל וכו' תמכרו ממכר (ויקרא כ"ה) להודיעך כמה קשה חזקה של שביעיות כדחיתא במסכת ערכין וסוכה ובגין יפקוד ה' איש על העדה (מדבר כ"ז). לו את קרבני לחמי עד שאתה מפקדני על בני פקוד אותם עלי וכן כמה לכך נאמר שוקיו עמודי שש מיוסדים וגומר: מראהו כלבנון. המסתכל ומתבונן בדבריו מולא בהם פרחים ולולבים כי ער זה שמלכלב כך דברי תורה ההוגה בהם תמיד מחדש בהם טעמים: בחור. נבחר כארזים הנבחרים לבנין ולחזק ולגובה: (טז) חבו ממתקים. דבריו ערבים ושרט לנפש לא תתנו בצערכם (ויקרא י"ט) אני ה' הנאמן לשלם שכר יש חייך מתוק מזה אל תחבלו במעשיכם ותקבלו שכר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט ולדקה עליהם הוא יתיה (יחזקאל ל"ג) עונות נחשבו לו לזכויות יש חייך מתוק מזה: אנה

ב א ו ר

המרקח עשויים כמו מגדול נקראים מגדלות (הר"י עראמה) וכן מתורגם בלשון אשכנז: (יד) גלילי, כמו גלגלי והוא ענין סבוב, ושעורו ידיו נאים ועגולים המה ומהודרים בטבעות וכלמידים, כגלילי זהב הממלאים בתרשים והוא אבן יקרה כמו תרשים שוהם וישפה ולא נחמר כ"ף הדמיון כי אם להפליג, וכאלו אמר זה אינו דומה לזה, כי אם זה הוא זה באמת: מעיו, אומר על הבטן ולפי שהמעיים לפנים מבטן קראו לו מעיים, וכן תרגום בטבונה במעהא (ר"ש בן מלך): עשה, חתיכה עבה וחזקה מהדברים שעושים למלאכה מה. בל"א (זיין בארזן) וכן ברזל עשות (יחזקאל כ"ז), וכן שמונו עשתו (ירמיה' ה') כלומר שנתעבה כריסם, וי"א שהוא לשון לחות חזות וכן הוא מתורגם בל"א, ואפשר שחתיכה מתכת בואת שזכרנו נקראת כן, בעבור שהיא כלה טהורה ואין בה סג' ממתכת אחר; מעלפת, מקושטת ומתקנת בספירים לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקנת, (מרש"י): (טו) עמודי שיש, כמו שיש, וחזירו במגלת אסתר: מראהו, אחר שקלטה חלקי גופו החלה לקלסו על דרך כללי, ותאמר מראהו כהר לבנון גדול למראה, והוא נבחר בין הבנים כארז בעלי היער: (טז) חבו, דבריו ערבים לשומעים: וכלו, על דרך הכלל כלומר הכל כאשר הוא, ממתקים. ואחר שהאלימה לקלסו, אמרה אל הבנות אשר שאלו אותה מה

שיר השירים ה ג

וּכְלוּ מַחְמָדִים זֶה דוּדִי וְזֶה רְעִי
בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם:

ו (א) אַנְהָ הֵלֶךְ דוֹדְךָ הַיְפָה
בְּנָשִׁים אַנְהָ פָנָה דוֹדְךָ
וּנְבַקְשֵׁנוּ עִמָּךְ: (ב) דוּדִי יֵרֵד לַגֶּנוּ
לְעֲרוּגוֹת הַבָּשִׂם לְרַעוֹת בְּגָנִים
וּלְלִקְטֵי שׁוֹשְׁנִים: (ג) אֲנִי לְדוּדִי
וְדוּדִי לִי הָרוּעָה בְּשׁוֹשְׁנִים:
(ד) יֵפָה אֶת רְעִיתִי כְּתֹרְצָה נְאֻמָּה

כירושלים

תרגום אנחנוי טז

גאנץ ער, ליעבליכ קייטען. זא
איזט מיין ליעבער, זא איזט מיין
פריינד, מעכטער ירושלים'ס!

ו (א) „וואָ גינג ער הין, דיין
ליעבער? אָ דוא דער
פֿרויען שענסטע! וואָ וואַנדטע
זיך דיין ליעבער הין? וויר זוכען
איהן מיט דיר;“ (ב) מיין ליע-
בער גינג הינאָב אין ווינען נאָר-
טען, צו ווינען ווירצבעטליין,
וויידעט אין דען גערטען זיך,
אונד זאממעלט ראָזען איין.
(ג) מיין פֿריינד, איך בין זיין,
מיין פֿריינד, ער איזט מיין,

דער זיך אונטער ראָזען וויידעט! (ד) שעהן ביזט דוא שעפֿערין! וויא תרצה שעהן, ליבליך וויא
ירושלים

ר ש י

ו (א) אנה הלך דודך. מאניס ומקטרים האמוות את ישראל אנה הלך דודך למה הניח אותך
עזובה אלמנה: אנה פנה דודך. כשזור והצרה רוחו על כורש ונתן רשות לבנות הבית
והתחילו לבנות באו ואמרו להם אנה פנה דודך אם חוזר הוא אליך נבקשו עמך כענין שנאמר
וישמעו כרי יהודה ובנימין כי בני הגולה בונים היכל וגומר ויגשו אל זרובבל וגומר נבנה עמכם כי
כנס נדרוש לאלהיכם וגומר (עזרא ד') וכוונתם לרעה כדי להשזיתם מן המלאכה והם משיבים:
(ב) דודי ירד לגנו. כזה לנו לבנות היכלו ויהיה שם עמנו: לערוגת הבושם. מקום מקטרי
הקטרת: לרעות בגנים. ועוד ירד לרעות לאנו בגנים אשר נסולו שם אותם שלא עלו מן הגולה
מזרה שניתועליהם בבתי נכסיות ובבתי מדרשות: וללקוט שושנים. שומע ומקשיב נדברים בתורתו
ללקוט זכויותיהן ולכתבם בספר זכרון לשנוי כענין שנאמר אז נדברו יראי ה' וגומר (מלאכי ג') ומה
שאתם אומרים לבקשו עמנו ולבנות עמנו אני לדודי ולא אתם לו ולא תבנו עמנו כענין שנאמר
לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו (עזרא ד') ואומר ולכם אין חלק ולדקה וזכרון כירושלים (נחמי ב'):
(ג) הרועה בשושנים. הרועה את לאנו במרעה נוח ועוז: (ד) יפה את רעיתי כתרצה. והקב"ה
מקלסן

ב א ו ר

דודך וגו', זה דודי זה רעי כלומר כמו שפירתי לכם ממנו, ומעתה אל תאשימוני עבור
לאתי ממחילות הגניענות לחזור אשר אהבתי ולבקשו בבקשה המופלגת (מדברי הר"י עראמה):
ו (א) אנה הלך, שאלת הבנות אשר ששמעו ממנה יקרו ותפארתו הדודו לה, ואמרו הגידי
לנו לחיזה כד פנה, ואנה הלך, כדי שנוכל לבקשו עמך, והשיבה דודי ירד לגנו וגו'
לומר כי לא נפרד ממנה לגמרי רק שהלך לטייל ללקוט שושנים ולהביאם אליה, כי לא רצתה
להגידי האמת מה שקרה לה עמו כדי שלא תבוש בעיני רעותיה (מהר"י עראמה): (ג) אני,
יתכן כאשר הלכה עם רעותי לבקשו ראתה אותו מרחוק, ותאמר אני לדודי הזה הרועה בשושנים,
וגם הוא לי באהבתו אז כן עתה: (ד) יפה, זה השיר חלק מהשיר הנכתב לעיל ונראה שאת
שבאחה אליו והכיר תום לבו, התחיל לקלס אותה תמורת קלוסו ממנה: כתרצה, יש אומרים
שהוא שם חן ויופי, ומן רכה (גרמניע) בלע"ז, ויותר נכון שהוא שם עיר, כאשר יעיד על זה הכפל,
וכן מצינו שהיתה תרצה עיר מלוכה של אחיה מלכי ישראל, כמו שעיר ירושלים היתה הבירה
של

תרגום אשכנזי

ירושלים, פֹּרְטֵמְבֵּאָר וְיֵי אֵיין קריעגס־העער. (ה) ווענדע־דיי= גע אויגען וועג פֿאָן מיר; זיא איבערוועלט־גען מיך, דיין האַר וויא געמוענהע־ערדע, העראַב פֿאָן גלעד האַנגענד; (ו) דייע צעהנע וויא לעממער= העערדע, אוי־שטייגענד אויס דער שוועממע, אַללע צוויללינג= גע טרעכטיג, קיינעס דערזעל= בען פֿעהלט; (ז) וויא אַם גראַ= נאַט איין ריץ, זאָ דייע וואַנגע אַם לאַקקענהאַר. (ח) זעב= ציג זינד דער קעניג־נגען, דער נעבענ־רויען אַכטציג, יונג= פֿרוי=

שיר השירים ז

כִּירוֹשָׁלַם אֵימָה כְּנִדְגָלוֹת: (ה) הַסִּבִּי עֵינֶיךָ מִנְּגִדֵי שָׁהִם הִרְהִיבֵנִי שְׁעָרֶךָ כְּעָדֵר הָעֲזִים שֶׁלֹּשׁוּ מִן־הַגְּלֵעַד: (ו) שְׁנִיךָ כְּעָדֵר הַרְהִלִים שְׁעָלוּ מִן־הַרְהִצָּה שְׁכָלָם מִתְּאִימוֹת וְשִׁכְלָה אֵין בָּהֶם: (ז) כְּפֶלֶחַ הַרְמוֹן רִקְתָּךְ מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ: (ח) שְׁשִׁים הָמָה מְרָכוֹת וְשִׁמְנִים פִּילָגְשִׁים

וּעֲלָמוֹת ב' טעמים

ר ש י

מקלסן על זאת יפה את רעיתי כאשר רצויה לי כך הוא נדרש בפסוקי: נאווה. את עתה באשר בראשונה בירושלים: איומה כנדגלות. חילי מלאכים אימתך טייל עליהם שלא להלחם ולהשביחם מן המלאכה כמו שנאמר בעזרא: (ה) הסיבי עיניך מנגדי. כחזור שארוסתו חניבה ועריבה עליו ועיניה נאות ואומר לה הסיבי עיניך מנגדי כי בראותי אותך לבי משתחן ומתגאה עלי ורומי גסה בי איני יכול להתאפק: הרהיבני. הגיסו לבי כמו ורהנס עמל ואון (תהלים ל') רהב הם שבת (ישעי ל') אישמי"ר בלע"ז והדוגמא כך הוא אומר הקדוש ברוך הוא במקרא זה אי אפשר להשיב לכס ארון וכפרת וכרובים שהם הרהבוני בבית ראשון להראותכם חנה יתירה עד שמעלתם בי: שערך בעדר העזים. בקטנים ורכים ורקים שנסם יש שבת הרבה: (ו) שניך. קלינים וגבורים שניך כולם לטובה: בעדר הרחלים. הרחל הזאת כולה קדושה למרה לתכלת בשרה לקרבן קרניה לאופרות שוקיה לחלילים מעיה לכנורות עורה לתוף חבל הראשים נמאלו לכלבים שאין מהם לקדושה כלום: (ח) ששים המה מלכות. אברהם ויולאי יריבו. בני קטורה שז עשרה. ישמעאל ובניו של עשרה. יצחק ובניו שלשה. בני יעקב שנים עשר בני עשו שז עשרה (בדברי הימים) הרי ששים ואם תאמר לא מהם תמוע שהיא אשה. אברהם מן המנין: ושמונים פלגשים. נח ובניו עד אברהם כל תולדות יולאי התיבה שמונים תמלאם וכסם שהמלכות שהם נשי המלך יתירות בגדולה על הפלגשים כך היו אברהם ויולאי יריבו חסובים גדולים ויתרים בחשיבות על הכל כאשר תראה הגר בת מלכים היתה תמוע בת שלטונים היתה ונעשית פלגש לאליפו ואומר אל עמק שזה וגו' (בראשית י"ד) הואו כולם בעלה אחת והמליכו את

ב א ו ר

של מלכי יהודה: איומה, לשון אימה, שיש לכל רואיה אימה כאשר יש מפני מחנת אנשי חיל, וכמו שזכר הטעם שהיא חכבוש הכל בעיניה, ויקראו מחנות כדגלות על סם הדגלי: (ה) הרהיבוני, חזקו ממני (ראב"ע), כלומר אין בי נח לסבול ראותך אותי בעיניך פן תאכלני האז הגדולה אשר בקרבן, וחלי אהבתך יפלימוני: (ח) ששים המה מלכות, אמרו ששעט חבור זה השיר לא היו כי אם ששים נשים ושמונים פלגשים בבית המלך שלמה, ולא היה לו שבע מאות נשים ושלו מאות פלגשים כי אם לעת זקנותו, וקלת אמרו שטעם ששים ושמונים כטעם שבעתים יוקם קין ושעור הכתוב אף שיש מלכות ופלגשות רבות, ועלמות לאין מספר, את יונתי תמתי עלית על כולנה, כי את מיוחדת בכל הבנות בהלול ואושר, ואין כמותך. וטעם ברה, תואר לנקבה

שיר השירים ו

ועלמות אין מספר: (ט) אחת היא
יוגתי תמתי אחת היא לאמה
ברה היא לילדתה ראיה בנות
ויאשרוה מלכות ופילגשים
ויהללוה: (י) מידאת הנשקפה
כמו שחר יפה כלבנה ברה
בחמה אימה כנדגלות: (יא) אל-
גנת אגוז ירדתי לראות באבי
הנהל לראות הפרחה הגפן הגזו

הרמנים

תרגום אשכנזי יז

פרוען אהנע צאהל. (ט) איי
נע, דיא איזט מיינע טויבע, מיי
נע פראָכמע; איינע, איהרער
מוטטער ליבסטע, איהרער גע-
בעהרערין טהייערסטע; דיא
מערדען זאהען זיא, פרויזטען
זיא זעליג; זיא, לאַבטען קע-
ניגינגען אונד נעבענפֿרויען.

(י) ווער אזט דיא, דיא
הערפֿאַרבליקט וויא מאַרגענ-
ראַטה? לעבליך וויא דער
מאָנד, לויטער וויא דיא זאָג-
נע, פֿורכטבאַר וויא קריענס-
שאַאר? (יא) „צום גוסלאַר-
טען שטיעג איך הונאַב, דאַן
געשטרייך אים טהאַלע צו שויען, אָב דער וויינשטאַק טרייבט, אָב גראַנאַטען בליהען;
אונד

ר ש י י

את אברהם עליהם: ועלמות אין מספר. למשפחות הרבה נחלקו כל אלה: (ט) אחת היא יוגתי.
ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה שהיא תמימות לב עם בן זוגה: אחת היא לאמה.
לכנסיותיה הרבה מחלוקת בבתי מדרשות בולם לבס להבין תורה על מכונה ועל אמתתה: ברה היא
לילדתה. יעקב ראה אותה מטה שלימה בלא פסול והודה וקילס למקום שנאמר וישתחו ישראל
על ראש המטה (שם מ"ו): ראוה בנות. את ישראל בגדולתה ויאשרוה ומה הוא קילוסן. (י) מי
זאת הנשקפה. עלינו ממקום הגבוה לנמוך קרויה הנשקפה כך בית המקדש גבוה מכל ארלות: כמו
שחר. הולך ומאיר מעט מעט כך היו ישראל בבית שני בתחלה זרובבל פחת יהודה ולא מלך והיו
משועבדים לפרס וליוון ואחר כך נלחמו בית חשמונאי ונעשו מלכים: איזמה כנדגלות. איזמה
בגבורה כנדגלות של מלכים כל זה הקדוש ברוך הוא מקלם את כונסת ישראל יפה את רעותי בתרבה
וכל הענין עד כאן: (יא) אל גנת אגוז ירדתי. עוד זה מדברי שכינה הנה באתי אל מקדש שני זה
אליך: לראות באבי הנחל. מה לחלוחית מעשים טובים אראה כך: הפרחה הגפן. אם חפצתי
לשני תלמידי חכמים וסופרים ושונים: הנלוו הרמונים. מקיימי המלות מלאי זכויות למה נמשלו
ישראל לאגוז מה אגוז זה אחת רואה אותו כולו עץ ואין ניכר מה בתוכו פולטו ומלאו מלאו מגורו' מגורו'
של אובלים כך ישראל כנועין וענוותנין במעשיהם ואין תלמידי' שבהם נכרים ואין מתפארים להכריז
על

ב א ו ר

לנקה, נעצם ושאר הצורכים, (דברי הימים א' ו'), כלומר שנבחרה מכל הבנות: (י) מי
זאת, להר"מ השיר הזה הוא שיר חדש ואינו מוסב למעלה וכן שמו לפניו הניון המבדיל.
אך יתכן לפרש שהוא שייך למעלה, כי בפסוק שלפניו אמר האהוב, ראוה בנות ויאשרוה וגו'
ובאר עתה ההלול ממלכות ופלאשות אשר תאמרנה עליה והוא, מי זאת הנשקפה, על דרך
קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה, ואחריו רבות בנות עשו וגו' (משלי ל"א), וכמו בן פי' רש"י
הפסוק הזה לפי כוונה השניה: (יא) באבי, הדגש לחסרון הבית הכפולה ושרשו אבד ופירושו בעל הנחל
(וכן מתורגם כל"א) וקויב אני לומר שענין זה מענין אב המלטרף אל הבן, ואם אינם שווים
בשרשם ענינם אחד כי העץ כמו האב המוליד הצנכים, ולפיכך יקרא ג"כ הענף בן, כמו בן
סורת יוסף (מדברי ר"ש בן מלך), וי"א שפרשו פרי והדגש לחסרון וי"ן, ושרשו אבד, כמו ואנביה

MEGILOTH.

תרגום אשכנזי

(יב) אונד וואוסטע ניכט, דאס מיינע זעעלע מיך געזעצט צום קריעגסוואגען, מיינעם ערלען פאלקעם. —

ז (א) קעהראום, קעהראום און שולמית! קעהראום, קעהראום! דאס וויר דיך שוין ען. וואס וואללט איהר שויען אן שולמית? וויא רייגענטאנץ דער קריעגסשאארען. (ג) וויא שעהן זינד אין דען שוהען, פירט סטען טאכטער! ריינע טריטטע! ריינער היפטען שווינגונגען, וויא קעטטענווערק פאן מיי

שיר השירים ו ז

הַרְמִינִים: (יב) לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי

שְׁמַתְנִי מִרְכַּבּוֹת עַמִּי נְדִיב:

ז (א) שׁוּבִי שׁוּבִי הַשְׁוֹלְמִית שׁוּבִי

שׁוּבִי וְנַחֲזֶה־בְךָ מֵהַתְּהוֹז׃

בַּשְׁוֹלְמִית כְּמַחְלַת הַמַּחְנִים:

(ג) מֵהַיָּפוֹ פְּעַמֶּיךָ בְּנַעֲלִים בְּת־

נְדִיב חֲמוּקֵי יָרִיכְךָ כְּמוֹ חֲלָאִים

מעשה

מטען טאכטער! ריינע טריטטע! ריינער היפטען שווינגונגען, וויא קעטטענווערק פאן מיי

ר ש י

על שכן בדקתו אתה מולא איתו מלא חכמה. ועוד כמה מדרשות לדבר מה אגון זה נופל בטיט ואין מה שכתבו נמאס אף ישראל גולין לבין האומות ולוקין מלקיות הרבה ואין מעשהם נמאסין: (יב) לא ידעתי. כנסת ישראל מתאוננת לא ידעתי להזהר מן החטא שאעמוד בכבודי ובגדולתי ונכשלתי בשנאת חנם ומחלוקת שגבר במלכי בית שמונאי הורקנוס וארסותובלוס עד שהיה מביא אחד מהם את מלכו' רומי וקבל מידו המלוכה ונעשה לו עבד ואז נפשי שמתני להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר אומות: עמי נדיב. כמו עם נדיב יו"ד יתירה כו"ד של שני סנה (דברים ל"ג) גובתי יום (בראשית ל"א) רבתי עם (איכה א'): נפשי שמתני. אני בעלמי מניתיים עלי כענין שני ואת למדת אותם עליך אלופים לראש (ירמיה י"ג):

ז (א) שובי שובי השולמית. אומרים אלי שובי שובי מאחרי המקום: השולמית. השלימה באמונתך עמו שובי שובי אלינו: ונחזה בך. בלוי ממך נליבים ושלטונים כמו ואתה תחזה מכל העם כך דרש רבי תנחומא. דבר אחר ונחזה בך נתנון חלקך מה גדולה נתן לך והיא אומרת מה תחזו בשולמית מה גדולה אתם יכולים לפסוק לי שתהא אזה לגדולתי אפי' לגדולות דגלי מחולות מחנות המדבר: (ב) מה יפו פעמך בנעלים. הם אומרים לה חפלים אנו שתדבקי בנו בשביל נוי וחשיבות שראינו בך צעודך בייפוך: מה יפו פעמך. בעליות הרגלים בת נדיבים: חמוקי יריכך כמו חלאים. קבולת

ב א ו ר

שניא (דניאל ד'): הגצו, היצלו לכם זענינו לשון פרח: (יב) מרכבות, הנה לדעת הרמב"ם מן יהיה השיר הזה שיר לעיות הוא אומר מי זאת וגו' והיא השיבה אל גנת וגו' עד עמי נדיב, ולפי שהמשיל אותה לעיל לנדגלות אמרה היא מרכבות, והטעם כמו רכב ישראל ופרשיו (מלכים ב' ז'), כי הרכב יורה על גדולה ויקר ומתנשא על כל, ולכן המשיל אלישע את אליהו בזה, וגם פה אמרה לא ידעתי מקדם שאהיה מרכבות וכו' כלומר שאגיע לגדולה ולהללחה כזאת ואהיה נבחרת אל המלך. וטעם נפשי שמתני, לודי שמי, וקראה אותו בזה השם מענין ונפשו קשורה בנפשו: עמי נדיב, לדעת קלתם היו"ד נוספת, ולדעת קלתם הענין עמי עם נדיב, וכן הוא לדעת הר"ם, וטעם נדיב לשון חשיבות, והיא החשובה שבחשובים:

ז (א) שובי, השיר הזה הוא על פי המשל כשיר המחולות, ולהקת המכרכרים אומרים לשולמית, והוא שם אשה או נערה, שובי שובי, והחלי לחזל, למען שנחזה בך. והשיבה מה תחזו ב? ואומרים להקת הנ"ל, במחולת המחנים, ויוסיפו לפרט בהקלום מה יפו וגו': (ב) חמוקי, סבוכי יריכך, כמו שבושין במחולות, ושעורו יריכך סובבים והולכים על הכף במהירות וכוני, כמו החלאים אשר נעשו מידי אומן וחושב, והם שרשרות זהב עגולות העשויים לנו וסובבים העצמות זו בזו בלי חדוד וכלי אום עכוב וכן תנועותיה במחולות זכת' הרב: חלאים, הרבוי מן וחליכתם (משלי כ"ה) כמו מן

שיר השירים ז

תרגום אשכנזי יח

מַעֲשֵׂה יְדֵי אִמּוֹן: (ג) שְׂרַרְךָ אֲנִי
הַסֵּהר אֶל־יַחְסֵר הַמּוֹג בְּטַנְךָ
עֲרַמַת חֲטִים סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים:
(ד) שְׁנֵי שְׂדֵיךָ כְּשְׁנֵי עֲפָרִים הַתְּאֵמִי
צְבִיָּה: (ה) צִוְאַרְךָ כְּמַגְדַּל הַשֵּׁן
עֵינֶיךָ בְּרִכּוֹת בְּחֶשְׁבוֹן עַל־שַׁעַר
בַּת־רַבִּים אִפְךָ כְּמַגְדַּל הַלְּבָנוֹן

מייסטערהאַנד; (ג) דיין נאַבעל
וויא איין רונדער בעכער, דעם
ניממער מאַם געברייכט, דיין
בוך איין וויצענהויגעל, אומי
שמעקט מיט ראָזען; (ד) דווי
נער בריסטע פאַר, איין יונג
געס רעהעפאַר, צוויללינגע
איינער מוטטער; (ה) דיין
האַלואיין טהורם פֿאַן עלפֿענ
ביין; דיינע אויגען טיילע צו
חשבון, אַם טהאַר דער גראַ
סען טעכטער; דיינע נאַזע וויא
אויף לבנון דער טהורם, דער

צופה

ר ש י

נען

קבוצת עדיי זהב קרוייה חלי כתם ח"ל ח"לי בלשון ערבי ורבותיו דרשוהו על נקבי השיתין של נכסים שנעשו משפת ימי בראשית עגולים כמו ירך. כמו חלאים לשון חפירה כמו חוליות הבור: מעשה ידי אמן. ידי הקדוש ברוך הוא במסכת סוכה אמן כמו אומן קילוסו של הקדוש ברוך הוא ישראל מקלסין אותו מלמעלה למטה מתחילין מראשו כתם פז ויורדין ובאין עד זקיו עמודי שש לפי שהן באין לרכותו להוריד שכינתו מן העליונים לתחתונים והוא מונה קילוסם מלמעלה למעלה מה יפו פעמך הם הרגלים ומונה והולך עד ראשך עליך ככרמל עד שהוא בא למוטצה אליו: (ג) שרך אגן הסהר. טבורך כאגן של מים ללולים שרוחלין בהם והוא עשוי מאבני שיש ובלשון ערבי קרוי סהר על שם שהטבור כמו נקב עגול מושלו כאגן עגול והקילוס הזה אינו מענין נוי אשה בקילוס העליון לפי שהעליון דודה מקלסה בזה ריעותה מקלסות אותה על שם מעשיה לומר הגוה חת להתחבר עמו והדוגמא על שם לשבת הגוית היושבת בטבור הארץ: אל יחסר המוג. לא יכלה משם משקה רולה לומר לא יכלה ולא יפסיק משם שום דברי הוראה: בטנך ערימת חטים. שהכל לריבין לה: סוגה בשושנים. גדורה ומסוייגת בגדר שושנים די לה בגדר קל ואין אחד מכס פורץ בו ליכנס הכי חתן נכנס לחופה לבו מגעגעת לחופה ולחנת חתונו בא ליזקק לה אמרה לו טיפת דם כחדל ראיתי הכי הופך פניו ללד אחר ולא נשבו נחש ולא עקרב עוקלו. הכי שהוא עובר בדרך ראה בטורות בראשי החאנים פשט ידו ליטול אומרים לו של ישראל הם הוא מושך ידו מן הגזל הכי סוגה בשושנים: (ד) שני שדיך. שתי הלוחות. דבר אחר מלך וכהן גדול: (ה) לוּאֲרֶךְ. ההיכל והמוצב שהם זקופים וגבוהים ולשבת הגוית גם היא שם עשויה לחזק ולמגן כמגדל השן: עיניך. כבריכות אשר בחשבון המושכות מים בן עיניך על שער בת רבים חכמיך כשהם יושבים בשערי ירושלים העיר בת רבת עם ועוסקים בחשבון תקופות ומזלות חכמתם ובינתם לעיני העמים מושכות כבריכות מים ועוד יש לפרש כריכות בחשבון כמו יונים ולשון משנה הוא הלוקח יוני שובך מפריח כריכה ראשונה קוב"רש בלע"ז: אפך כמגדל הלבנון. איני יכול לפרשו לשון חוטם לא לענין הפשט ולא לענין דוגמה כי מה קילוס נוי

ב א ו ר

מן לבי נאמר לביאים בן מן חלי נאמר חלאים: אמן, המופלג במלאכה מה נקרא אמן (מייסטער), (ג) שררך, הוא הטבור, ואגן שם כלי מה, לפי שתבניתו עגול כתבנית הסהר, שהוא ירחך כי תרגום ירח סיהרא (מר"ש בן מלך): המוג, לשון מורגל כפי חכמי התלמוד והוא מסוך וראש"ע כתב שפרשו כפי מקומו ואין לו ריע: סוגה, נגדרת ונגבלת בשושנים, והוא מלשון חז"ל עשו סייג לתורה, רכונם גדור וגבול: (ה) ברכוח, חריצין בנויין באבנים ובסיד ומכנסין שם מים, וחשבון שם עיר: בת רבים, כך היה שם השער, ויש אומרים ששם אלל הברכות בנות הגדולים בעם עלאת לטייל, וטעם רבים, כמו רבי המלך: אפך, רש"י פירש אפך על המלח שהוא עיקר הכרת פנים, ולדעת ראש"ע כמשמעו על החוטם שאין בו עוות ועקום, רק

תרגום אשכנזי

גען דמשק שויעט : (ו) דיין הויפט שטעהט אויף דיר וויא דער כרמל ; דייעם הויפטעם לאקקען, וו אדער פורפור אים קעניגס בונדע, שעהן געשלוג גען. (ז) וויא שעהן ביזט דוא וויא זאָ ליעבליך ביזט דוא, אָ ליעבע ! אונטער דען ליסטען ! * * *

(פ) דיעזע דייע העדע, גלויבט דעם פאלמענבים, דען טרוי בען, דייע בריסטע ; (ט) איך שפראך, לאס מיך קליטמען

שיר השירים ז

צוֹפֵה פְּנֵי דְמִשְׁק׃ (ו) רֵאשֶׁן עֲלֶיךָ כְּכֶרְמֶל וְדִלְתָּ רֵאשֶׁן כְּאַרְגָּמָן מִקֶּךָ אֲסוּר בְּרֵהֲטִים׃ (ז) מֵהַ יְפִיתָ וּמֵהַ נַעֲמָתָ אֶהְיֶה בַתְּעַנּוּגִים׃ (ח) זֹאת קוֹמַתְךָ דְּמַתָּה לְתִמְרֵי וְשִׁדְיֶךָ לְאַשְׁכְּלוֹת׃ (ט) אֲמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְּתִמְרֵי אֶתְנֶה

בסנסניו

ר ש י

מזי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל ואומר אני אפך לשון פנים וזה שהוא אומר לשון יחיד ואינו אומר אפיך שעל המלח הוא מדבר שהוא עקר הכרת פנים כעניין שנאמר הכרת פניהם ענתה צם (ישעי' ג') ותדע שהרי מקלס' והולך מלמטה למעל' עיניך בריבו' בחשבון ואחריהם המלח וכן האומות מקלסות מלמך חזק לעומת מלח (יחזקאל ג') כל הבאים להרעותך ולפתותך: כמגדל הלכנון כופה בני דמשק. ראיתי במדרש זה בית יער הלכנון שעשה שלמה שהעומד עליו כופה ומונה כמה בתים יש בדמשק. דבר אחר פניך כופות פני דמשק מלכות לבא שערי ירושלים עד דמשק שעתיד' להרחיב עד דמשק: (ו) ראשך עליך ככרמל. אלו תפילין שבראש שנאמר בהן וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כ"ח) הרי חזקן ומוראן כסלע הרים וכרמל הוא ראש ההרים: ודלת ראשך. קליעת שערות מזיריך נאה במלות בקליעת ארגמן: ודלת ראשך. על שם שהקליעה מודלת על גובה הראש: מלך אסור ברהטים. שמו של מקום קשור בתלתלים שנאמר נור אלהיו על ראשו (במדבר ו'): רהטים. קור"ן בלע"ז בן קורין לתלתי האורות שקושרין בהן החגורות. דבר אחר מלך אסור ברהטים הקדוש ברוך הוא נקשר באהבה במכות ובריכות שאתם רבים לפניו: (ז) מה יפית ומה נעמת. אחר שפרט קילום כל אבר ואבר כלל כל דבר מה יפית כולך ומה נעמת לידבק כך אהבה ההוגנת להתענג בה: (ח) זאת קומתך דמתה לתמר. ראינו נוי קומתך בימי נבוכדנצר שכל האומות היו כורעות ונופלות לפני הכלם ואתה עמדת בקומה זקופה כחמר הזה: ושדיך לאשכולות. דניאל חנניה מישאל ועזריה שהיו לך כשדים לינק מהם דמו לאשכולות שמשפיעות משקה כך הם השפיעו להניק וללמד את הכל שאין יראה כיראתכם עד כאן קלסוהו האומות מכאן ואילך דברי שכינה לגלות ישראל שבין האומות: (ט) אמרתי אעלה בתמר. מתפאר אני בין חילות של מעלה בכם שאתעלה ואתקדש

ב א ו ר

זה כמגדל הלכנון: (ו) ככרמל, שם הר, ושעורו ראשך נאה ומהודר על גופך מבלי שחז ובסוף, ככרמל הזה בין ההרים הגבוהים: ודלתה, קליעת שערך על שם שהקליעה מודלת על גובה הראש, (מ"ש"י), וראש"ע כתב בלשון ישמעאל דלת קפה השער: ברהטים, קור"ן בלע"ז (רש"י) הוא קארנע"ט (איינע בינדע וועלכע אַבריקייטניכע פערזאָנען פֿאַר דייעזען און פֿראַנקרייך טרוגען), ושעור הכתוב דלת ראשה נאה ומקולע מאוד, כקליעות הארגמן של מלך, אשר אסור בהתכריך של הראש: (ז) מה יפית, אין בעולם תענוג ונועם לנפש ולא דבר יפה ונעים כמו המשק (הראש"ע). ומלת אהבה איננה תואר לאהובתו, רק שם המקרה היא ובאלו מדבר עם תענוג האהבה בעלמו וכן מתורגם בל"א: (ח) זאת קומתך, יראה שדמה קומתה לתמר מטעם שאמרו חז"ל התמר הזה אין בו פסולת, תמרים לאכילה וכו', כן היא לא נמלח בה אום דופי, כי לשון קומה אינו מוסב לכד על הגובה, רק על הגדול (דער וואונט): לאשכולות, הם אשכולות הגפן שעלתה עם אילן התמר (ראש"ע) כי כן מדרך הגפן שנועמים אותו אכל אילן אחר כדי שישתרגו שריגיו סביב האילן

שיר השירים ז

בסנסניו ויהיו גא שדיך
באשכולות הגפן וריח אפך
בתפוחים: (י) והכך ביין הטוב
הולך לדודי למישרים דובב
שפתי ישנים: (יא) אני דודי ועלי
תשוקתו: (יב) לכה דודי נצא
השדה נלינה בכפרים:
(יג) נשכימה לכרמים נראה

תרגום אשכנזי וט

אויף דען פאלמענבוים, ער-
גרייפען ויינע צווייגע; לאס די-
נע ברויסטע זיין, וויא אס וויינ-
שטאקט רויבען; דיינער נאזע
הויך, וויא עפפעלדופט; (י) דיין
גוימען, וויא דער עדלע וויין -
דער מיינעם פריינדע זאנפט
איינשלייכט, אונד שוואצהאפט
מאכט, דעם שלוממערנדען
ליפפען; (יא) איך בין מיינעם
ליעבען, אונד ער זעהנט זיך
נאך מיר. (יב) קאם מיין ליע-
בער! לאס אונז אויפ'ס לאנד

היננים! לאס אונז אויף דערפערן בלייבען! (יג) פריה אין דיא וויינבערגע געהען, שויען,

ר ש י

ואתקדש על ידיכם בתחתונים שתתקדשו את שמי בין האומות: אחזה בסנסניו. ואני אחזו ואלדבק
בכם. סנסנים ענפים: ויהיו גא שדיך. ועתה האמתי את דברי שלא תתפתי אחרי האומות ויהיו
הטובים והחכמים שדיך עומדים באמונתם להשיב דברים למפתים אותך שילמדו מהם הקטנים
שבהם: (י) וחקך ביין הטוב. הזהרי בתשובותיך שיהיו ביין הטוב: הולך לדודי למשרים. זהירה
אני להשיב לכם שאעמוד באמונתי שיהא חבי הולך לפני דודי לאהבת מיאור שהוא מן הלב ולא ברמיה
ועקיבה: ביין הטוב. שהוא דובב שפתי ישנים אף אבותי בקבר ישמחו בי ויודו על חלקם: דובב.
מרחיש פרומי"ר בלע"ז ויסודו לשון דבור וכך הוא התשובה אני לדודי וגם. הוא משתוקק לי: (יב) לכה
דודי נלא השד'. דרשו רבותינו בעירובין אמרה נוסת ישראל רבש"ע אל תדינינו כיוצאי ברכין שיש בהן גזל
ועריות אלא כיוצאי פרוזת שהם בעלי אומנות ועוסקין בתורה מתוך הדחק: נלינה בכפרים. נלינה
בכופרים בא וראך בני עשו שהשפעת להם טובה ונופרים כך: (יג) נשכימה לכרמים. אלו בתי
כנסיות ובתי מדרשות: נראה אס פרח הגפן. אלו בעלי מקרא: פתח הסמדר. כשהפרח נופל
והענבים נכרים ופתוח הסמדר ולהם דימה בעלי משנה שהם קרובים ליהנות מהם בהוראת התורה:
הנלו

ב א ו ר

האילן, לפי שאין עזו חוק כל כך שיוכל לעמוד בפני עלמו: (ט) בסנסניו, אין לו דומה וענינו
ענפים, וזעורו כמו שכתב הראב"ע ויאחו בשדיה ויריח ריח אסיה שהיא כתפוחים עב"ל: (י) ביין
הטוב, היין נסמך אל התואר עלמו כמו מי המרים, ובמכלול כתב רד"ק בא במוכרת על דרך
הסמיכות (מדברי ר"ש בן מלך), ופירשו המפרשים שהיין הטוב הנזכר פה הוא דבש התמרים
המלוי במאוד בארלות המזרח, ויקר ערך הוא, ועוד היום הזה שותים אותו המשקה שם ביום
אפריון ובמשתה גדול. ובאשר ראתה האהובה והבינה מדבריו החשק אשר בוער בקרבו אליה,
הנה מרוב לניעותה לא המתינה עד כי בלה לדבר, רק בתוך אמריו פיה פתחה בחכמה ותאמר
אמריה כדלקמן: למישרים, שם, כי היין הטוב יישר ויערב לאדם מאוד (מרד"ק), ועצם דובב
לשון דבור כלומר היין ירחיש את הישן. ואשרה עת ישנת שמעתי מתוך רחשך כי אני לך ותשוקתך
אלי, ובזאת ידעתי כי אהבתך אלי באמת ובתמים, כי גם בסעיפים ובחזיונות לילה תמונתי לנגד
עיניך, ובחלום תדבר בי. והוסיפה לדבר, אס אמנם שאני לך ותשוקתך לי, לכה נא אחי אל
מקום שדות וכרמים מקום המסוגל להתעלס שם באהבים, שמה נוכל להתעדן במראה הפרחים
ונטעי שעשועים, שמה נוכל להתעדן בריח השדה והלמחים, ושם אתן דודי לך לשוגות באהבתי:
(יב) בכפרים, תרגום העיר ובנותיה ובכרניה, והם בתים חזן לעיר לעובדי אדמה לכרומים
וליוגבים

תרגום אשכנזי

שיר השירים ז ח

אם פרחתה ריגפן פתח הסמדר
הנצו הרמונים שם אתן את דודי
לך: (יד) הדודאים נתנו ריח ועל
פתחינו כל מגדים חדשים גם
ישנים דודי צפנתי לך:

אב דער וויינשטאק אויס-
שלענט? אב ער טרייבליין אג-
זעטט? אב דיא גראנאטען
כליהען? דא שענק איך דיר
אלל מיינע ליעבע! (יד) דודאים
דופטען שאן, אונד איבער אונ-
זערער טהיער, עדלע פריכטע
אללערלייא, הייריגע אונד
פערניגע, פיר דיר, מיין ליע-
בער! אויפכעהאלטען."

ח (א) מי יתנה כאה לי יונק שדי
אמי אמצאה בחוץ אשקה
גם לא יבוז לי: (ג) אנהגה אביאה
אל

ח (א) ווער גיבט דיר מיר, צום
ברודער מיר? דער מיי-
נער מוטטער ברוסט געזאגען.
איך פאנדע דרויסען דיר, אונד
קיסטע דיר, אונד נימאנד דירפ'ט עם העהגען.

קיסטע דיר, אונד נימאנד דירפ'ט עם העהגען. (ג) איך פיהרטע דיר, איך בראכטע
דיר

ר ש י

הנלו הרמונים. כשהם גמורים והן ססביותיהם נופל: הנלו. נופל נלו ולהם דימה בעלי התלמוד
שהן כחכמה גמורה וראויין להורות: שם אתן את דודי. שם אראך את כבודי וגודל שנה בני ובנותי:
(יד) הדודאים נתנו ריח. דודאי התאים הטובות והרעות כענין שנאמר (ירמיה כ"ד) הראני
ה' והנה אני דודאי תאים וגומר הדוד האחד טובות וגומר והדוד השני תאים רעות מאד אשר לא
תאכלנה אלו פושעי ישראל עבשו שניהם נתנו ריח כולם מנקשים פניך: ועל פתחינו כל מגדים.
יש צדיקו שבר מלות הרבה: חדשים גם ישנים. שחדשו סופריהם עם הישנים שכתבת עלי: לפנתי
לך. לשמך ולעבודתך לפנתי כלבני. דבר אחר לפנתי להראות לך שקיימתים:

ח (א) מי יתן כח לי. שתבא לנחמני כדרך שעשה יוסף לאחיו שגמלוהו רעה ונאמר בו
וינחם אותם (בראשית נ'): אמלאך בחוץ אשקה. אמלא נביאים מדברים בשמך ואחזקם
ואחזקם גם ידעתי כי לא יבוז לי כי בדי היא אהבתך שתהא אהבתך טובות לחזור אצריה:
אל (ב)

ב א ו ר

וליוגנים: (יג) פתח הסמדר, כשהפרח נופל והענבים נכרים, הוא פתח הסמדר (מרש"י),
ודקדוק המלה קשה, כי על הרוז שורש פתח צננין הכבד הוא יולא, וכאן ע"כ פרושו כאלו הוא
עומד ואיזה מהמדקקים אמרו שגא חירק תחת שורק והראוי פתח וכן מצינו לדעתם דוגמתו
וישם בארון תחת וישם: דודי, כפתח הדל"ת והעעס ידודותי ואהבתי: (יד) הדודאים, כבר
מבואר בספר נת"ה להרמב"מ ז"ל (בראשית ל') טעם ובאור השם הזה, כי רבו כמו רבו עליו
פרושים שונים, ומהם אמרו שהוא שורש עשב אשר יועיל להריון או לעורר התאוה והחשק, גם
אמרו שזמן פריחתם בעת הזמיר והוא זמן האהבה, וזה טעם שם דודאים בתוספת אל"ף מלשון
דודי שזכר עתה, ולכן העתיק גם חכם אחד השם הזה כל"א (דיא בלווען דער ליעבע): ועל
פתחינו, פתח אהלינו בכפרים: צפנתי, אספתי כל מגדים, הן משנה זו והן משנה שעברה
ואלפנס, למען תת לך עתה:

ח (א) מי יתן, מרוב חשקה ותשוקתה אליו, לא מלאה מנוח בישיבת כפרים לבד, כי גם שם
כריכה להסתיר אהבתה לפני הרואים, ולכן הוסיפה לדבר מי יתן שתהיה לי לאח, ואז
אוכל להתנהג בגלוי ולא בסתר, ואראה לעין כל אהבתי אליך, כי אז לא יבוז לי, כי מי יבוז
לאהבת אחיה? וכל הפעלים מן אמלאך עד אשקה המה מבנין התנאי (קטגיונקטיף), וכן מתורגם
כל"א

שיר השירים ח

תרגום אשכנזי כ

אל בית אמי תלמדני אשקף
מיין הרקח מעסים רמני:
(ג) שמאלו תחת ראשי וימינו
תחבקני: (ד) השבעתי אתכם
בנות ירושלם מה תעירו ומה
תעירו את האהבה עדי
שתחפץ: (ה) מי זאת עלה מן
המדבר מתרפקת על הדודה
תחת התפוח עוררתיה שמה

דיך, אין מיינער בוטטער היין:
דא זאללטעכט דוא מיך לעה-
רען; איך, טראַנקטע דיך מיט
וואַהלגעווירצטעם וויינע, מיט
זיסעם מאַקט פֿאַן מיינען גראַם-
נאַטען: — (ג) אונטער מיי-
נעם הויפטע זיינע לינקע, זיינע
רעכטע, אומפֿאַסט מיך.
(ד) אייך בעשוועהרע איך,
טעכטער ירושלים! וואָס
וועקט איהר זיא, וואָס רענט
איהר אויף, דיא לעבע, בע-
פֿאַר עס איהר געפֿעללט?

חבלתך

(ה) ווער איזט זיא, דיא דאָרט
אויפֿשטייגט אויס דער וויסטע
הער, געלעהנט אויף איהרן פֿריינד? * * *
אונטערם אַפֿעלבויםע, וועקט' איך דיך, וואָ דייע
מוט-

ר ש י

(ב) אל בית אמי. בית המקדש: תלמדני. כאשר הורגלת לעשות באהל מועד: אשקף מיין הרקח.
נסכים: מעסים. יין מתוק: (ג) שמאלו תחת ראשי. (ד) השבעתי אתכם. עבשיו כנסת ישראל
מסבבת דבורה כלפי האומות אף על פי שאני קובלת ומתאוננת דודי מחזיק בידי והוא לי
למשען בגלותי לסיכך השבעתי אתכם: מה תעירו ומה תעוררו. כי לא יועיל לכם: (ה) מי
זאת. הקדוש ברוך הוא ובית דינו אומרים על כנסת ישראל מי זאת כמה היא חשובה זאת
שנתעלתה מן המדבר בכל מתנות טובות שם נתעלתה במתן תורה ובדכנוק שבינה ונראית חבתה
לכל ועודנה בגלותה: מתרפקת על דודה. מתחברת על דודה מודה שהיא חבתו ודבוקה בו:
רפק. בלשון ערכי רפקתא חבורה: תחת התפוח עוררתיה. כך היא אומרת בנקשה חבת דודה
תחת התפוח עוררתיה זכור כי בתחתית הר סיני העשוי על ראשו כמין תפוח שם עוררתיה והוא
לשון חבת אשת נעורים המעוררת את דודה כלילות בתנומות עלי משכב מחבתו ומנשקתו: שמה
חבלתך

ב א ו ר

בל"א (אויך פֿאַנרע) וגו': (ב) תלמדני, לדעת הראש"ע התי"ו מוסב על האם הנזכרת היא תלמד
אותי איך אשקף מיין וכו' ילדעת קלת מוסב על האהוב והתי"ו סימן לנוכח, ופרשו שם תלמד
אותי דרכי האהבה: מיין הרקח, תואר ליין שעורו מיין הרקוח (מדברי רד"ק) או שטעמו מיין
יין הרקח: עסים, המשקה המתוק היולא מן הפרי ע"י סמיטה ובתושה (מרד"ק), והיו"ר מן
רמוני כנוי המדברת, וכן מתורגם אשכנזית: (ג) שמאלו, טעם ההמשך כי אחר תענוג השתי'
יתרבה תענוג האהבה ואז תתן דודיה לו, וכאשר ראתה אותה במלכ ההיא אמרה השבעתי מטעם
שכתבנו למעלה. אמנם בעבור שנוי הלשון מתיבת אל לתיבת מה אמר חד מן חבתיא שהיא
כמוהרת רעותיה, למה תעוררו את האהבה בדברים אחרים טרם שתתפן, וכמו הדרך שזכרה
היא עתה. פה נשלים סדור הד' מהשירים, ומכאן ולהלן שירים קטנים אספס המאסף יחד
וסדרם פה בסוף הספר: (ה) מי זאת, התחלת השיר הם דברי המאורר הרואה אותה מרחוק
מתחברת ומשנות על דודה, מטלת זרועה על לווארו בדרך האהובים, וזה טעם מתרפקת,
ומכאן ואילך יספר דברי האהובה אשר תדבר אליו מרוב אהבתה ומשקה לו, ובעבור זאת נבדל
המאמר תחת התפוח וגו' ממה שלפניו בליין המבדיל החלק מן הכלל: תחת התפוח וגו', מאמר
אהובה אל דודה, וטעם השיר הזה נראה שהיא מזכרת לפניו ימים מקדם עת שנתקדשה האהבה
ביניהם

מוטטער דיך געבאָהר, דיך
געבאָהר, דינע ערצייגערין.
(ו) אַה! זעטצע מיך, וויא איין
זעגעל אויף דיין הערץ! וויא
איין זעגעל אויף דינען אַרם!
שטאַרק איזט דיא ליעבע, וויא
דער טאַד; איהר אייפער, וויא
דיא העללע פֿעסט; איהרע
גלוטה, דער בלוטצע גלוטה,
פֿלאַמע דעס העררן.
(ז) שטאַרקע פֿלוטהען, לעשען
ניכט דיא ליעבע, שטרעמע
פֿיהרען ויא ניכט פֿאַרט; אונד
גאַ.

חבלתך ילדתך: אמה שמה חבלה
ילדתך: (ו) שימני כחותם על-
לבך כחותם על זרועך כיענה
כמות אהבה קשה כשאל קנאה
רשפיה רשפי אש שלהבתיה:
(ז) מים רבים לא יוכלו לכבות
את האהבה ונהרות לא ישטפוה

אם

מלה חדא

ר ש י

חבלתך אַמך. הרי אַמרנו שהקדוש ברוך הוא קראה אַמוּם אַם נהיתה לך לאַם: חבלתך. לאַן
חבלי יולדה חבלתך באו לה חבלים ממך כמו בני ילדיו (ירמיה יו"ד) ילדו ממני: (ו) שימני כחותם.
בשביל אותה אהבה תחתמי על לבך שלא תשכחני ותראה: כי עוה נמות אהבה האהבה אהבתך
עלי כנגד מיתתי שאני נהרגת עליך: קשה כשאל קנאה. והתגר שנתקנאו ושתגרו בני האומות
בשבילך. קנאה בכל מקום אינפרא"מנט בלעז לאַן אַחזית הלב לנוקם נקם: אַש שלהבת יה.
רשפים של אַש חזקה הבאה מכת שלהבת אַ גהינם טעם הוקף גדול הנקוד על רשפי מלמדנו
על תיבת אַש שהיא דבוקה ללהבת יה לומר אַש של שלהבת יה: (ז) מים רבים לא יוכלו לכבות
את האהבה. על שכנים בלאַן רשפים נופל עליהם לאַן לא יכבו: מים רבים. האומות:
ונהרות. שריהם ומלכיהם: לא ישטפוה. על ידי חוק גאיהם ואף על ידי פתוי והסתה: אַם
יתן

ב א ו ר

ביניהם ואנה נתחדשה כדרך האהבים אשר ימלאו נועם לנפשם בדברים מן אהבתם ומזכיריהם כל
דבר קטן אשר אירע להם בה, ואח"כ הוסיפה לדבר, אך זאת אבקש ממך אל נא תשכחני ותעזבני
רק שמני תמיד נגדך, כי אהבתי אליך גדולה מאוד, ואל יפתה בסתר לבך לאחזרת כי אז הקנאה
קשה כשאל, שלא תשקט ולא תנוח עד חללים הפילה, זה טעם הכלל וטעם הפרט כמו שנבאר:
עוררתך, עוררתי השגתך ואהבתך אלי. אולי ראה אותה בראשונה כשהוא שוכב תחת עץ
תפוח אשר עמד סמוך לבית אמו, ואם החלה האהבה: שמה, עוררתך במקום אשר חבלתך
אמך: חבלתך, הטעם על תחלת ההריון באשה כדכתיב הנה יחבל והרה וילד, או שהבונה
על הלידה מטעם חבלי יולדה (מדברי ראב"ע): (ו) שמני, שעורו שמני על לבך שימה חזקה
אעמומה כחותם על אגרת, שלא יזכר ולא ינוד משם, וכן שמני על זרועך שלא תעזבני בפועל
אעבור אחרת, וזה אשר תוכל להבטיחני אַם אהבתך אלי היא תמימה וישרה, כי האהבה האמתית
היא: עוה כמות, כמות הזה אשר לא ינוח מכל, כי מי האיש אשר חי לעולם, כן האהבה
האמתית לא תנוח משום דבר, רק היא מנחת כל המנועות, (וזה טעם שורש עזו כפי שבאר
הרב השלם מו"ה הירץ וויזל נר"ו בספרו גן נעול), וטעם אחר שלא תעזבני, כי: קשה כשאל
קנאה, נראה הדמיון הנה על פי מה שנאמר (משלי ל') שלש הנה לא תשבענה שאל וגו', ושעורו
כשאלו אשר לא תשבע כן הקנאה מהאשה על כרתה לא תשבע מהנכס, או שהמשל מטעם כל
באיה לא יעזבו, וכמוהו רוח הקנאה כשכבר עבר על אחד מהאהבים לא ינטל עוד עד כי מרה
תהי' באחרונה: רשפיה, גחליה, איני יודע אַם רשפי האהבה או רשפי הקנאה, כיון שהוא
אומר מים רבים וגו', הא למדנו שהטעם על האהבה: שלהבת יה, כבר העירו להמפרשים
שכל דבר שרובה להפליג סומך אותו אלל יה או אלהים, ולדעת הר"ם הטעם על אַש הנרקים
היורדים מן השמים, והענין כמו שכתב הרד"ק באורש שלהבת שהוא להב כי תרגום ופני להבים
אפי שלהבין ואם היא מלה אחת ענינה בשתי מלות, וכן מאפליה: (ז) מים רבים וגו', הוסף
לשיר

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו

שיר השירים ח

תרגום אשכנזי כא

גאבע איינר אללעט גוט אין זיי
נעם הויזע, אום דיא ליעבע, זיא
פערשמעהען, פערצאכטן איהן.

(ח) אונזערע שוועסטער איזט
נאך קליין, איהר בוזען נאך
ניכט רייף, וואס טהון וויר
אונזערער שוועסטער, ווען יע
מאנד אום זיא ווירבט? (ט) איזט
זיא איינע מויער, זא בויען וויר
אויף איהר זילבערנען פאל
לאסט; איזט זיא איינע פפאר
טע זא מאכען וויר זיא פעסט,
מיט באללען צעדערנאאלץ.

אם יתן איש את כל-הון
ביתו באהבה בוז יבוזו לו:
(ח) אהות לנו קטנה ושדים אין
לה מהנעשה לאחותנו ביום
שידבר-בה: (ט) אם-חומה היא
נבנה עליה טירת כסף ואם-דלת
היא נצור עליה לוח ארז: (י) אני
חומה ושדי כמגדלות או הייתי

בעיניו

(י) איינע מויער בין איך נון, אונר מיינע בריסטע טהירטע; יעטצט בין אין
זיי.

ר ש י

יתן איש את כל הון ביתו. כדי להמיר אהבתך: בוז יבוזו לו. כל אלה הקדוש ברוך הוא ובית
דינו מעידים שכך ננסת ישראל מתרסקת על דודה עתה: (ח) אחות לנו. בתחתונים שהיא
מתאזה ומתחברת ומתאזה להיות עמנו והיא קטנה ומקטנת את עצמה מכל האומות כענין
שנאמר לא מרובכם וגומר (דברים ז') שהם מקטינים עצמם: אחות. לשון אחיו אלו קרעים
שאין מתאחים: ושדים אין לה. כענין שנאמר בגלות מלכים שדים נכחו (יחזקאל ט"ז) שהגיע
עת הגאולה אבל זו שדים אין לה עדיין לא הגיעה עתה לעת דודים: מה נעשה לאחותינו
ביום שידובר בה. כשהאומות מתאחים עליה להכחידה כענין שנאמר לנו ונכחידם מגוי
(תהלים פ"ג): (ט) אם חומה היא. אם תחזיק באמונתה וביראתה להיות כנגדם כחומת נחושת
שלא ינסו לתוכה רובה לומר שלא תתחזק עם והם לא יבואו בה ולא תפתח להם: נבנה עליה
טירת כסף. נהיה לה לעיר מצור ולבית ולנוי ונבנה לה את עיר הקודש ובית הבחירה: ואם
דלת היא. הסובבת על צורה ובהקיש עליה היא נפתחת אף היא אם תפתח להם להיות הם
באים בה והיא בהם: נצור עליה לוח ארז. נשים בדלתה נסרים של עץ הנרקבים והתולעת
גוררתן ואוכלתן. וכנסת ישראל אומרת: (י) אני חומה. חזקה באהבת דודי: ושדי כמגדלות.
אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות המניקים את ישראל בדברי תורה: או. באמרי זאת: הייתי

ב א ו ר

לעיר מתוקף האהבה וגבורתה, שאי אפשר לאנוס אותה ולכפותה בשום אופן, הן לבטלה הן
לעוררה, כי אם פעם אחת התחילה לנעור בלב איש מים רבים לא יובלו לבנותה, אבל להיסק
אם שלא בזה מאליה אי אפשר להכניסה בלב מי בעל כרחו, ואם גם יתן איש את כל הון
ביתו בעבור האהבה לא תבוא בגורלו כי אם בוז יבוזו לו בכל זה הם שרצה לעורר אהבתך:
(ח) אחות וגו', שיר מספר דבור בין איש ואחיו על אהותם ותשובתה אליהם, האח האחד אומר
אל השני הנה נא לנו עתה אחות קטנה אבל אם תגדל מה נעשה ביום שידובר בא להנשא,
ויען האח השני: (ט) אם חומה היא, אם נראה שהיא שמה את עצמה, וראוי לסמוך עליה
כעל חומה בצורה, אז נבנה עליה, כלומר נשים על החומה ארמון של כסף להיות לה לבדוד
ולתפארת, דהיינו שישתדלו להשיאה אל בעל יקר ונכבד, אבל אם היא פרוצה ולא שמה
בתוליה והיא כדלת שכבר נפתחה, נביאנה במצור ונסגר עליה, או פרושו נשיאנה לבעל אשר
ישים עינו עליה וירדנה בפרך, ועל זה משיבה: (י) אני חומה, ושמרתי בתולתי, אע"פ ששדי
כמגדלות כלומר שכבר גדלו ונכחו, אולי תשובתה זאת אחר שגדלה כבר. ויש תמוהין על גודל
השדים כמגדלות, ואמר הראב"ע שהגן נכון מפאת המשל כי המגדלות נגד החומה כהשדים נגד
הגוף, וחד מן קצריא אמר שהוא כעטם כמגדלות מרקחים דלעיל: או, זהו שמדברת הנערה

בינה

תרגום אשכנזי

זיינען אויגען איך, אלס העט
טע איך פריערע געפונדען.

(יא) איין וויינבערג וואר דעם
שלמה, צו בעל המון, ער
גאב דען וויינבערג היטערן
אויס, דאס יעדער טויענד
זילבערלינגע איהם פיר דיא
פרייטע ברינגע. — (יב) מיין
רעבענהיגעל ליעגע פאר מיר
דיין זינד, א שלמה דיא
טויענדע, צווייא הונדערט בלייבען נאך פיר דיא היטער זיינער פרוכט.

שיר השירים ח

בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שְׁלוֹם: (יא) כָּרָם
הָיָה לְשִׁלְמָה, בְּבַעַל הַמֶּזֶן נָתַן
אֶת־הַכֶּרֶם לְנֹטְרִים אִישׁ יָבֵא
בְּפָרְיוֹ אֶלֶף כֶּסֶף: (יב) כְּרָמִי שְׁלִי
לְפָנַי הָאֶלֶף לָךְ שְׁלָמָה וּמֵאֲתָיִם
לְנֹטְרִים אֶת־פָּרְיוֹ: (יג) הַיּוֹשֶׁבֶת

בגנים

דיא

ר ש י

בעיניו כמוצאת שלום. ככלה הנמצאת שלום ומולאת שלום בבית בעלה: (יא) כרם היה לשלמה. זו כנסת ישראל שנאמר כי כרם ה' לבנות בית ישראל (ישעיה ה'): צבעל המון. בירושלים שהיא רבת עם והמון רב. בעל לשון מישור כמו מצעל גד בצקעת הלבנון (יהושע י"ב): נתן את הכרם לנוטרים. מסרה ליד אדונים קשים בכל מדי יון במדרש שיר השירים מלאתי מקלת סמך על נוטרים הללו שהם המלכיות שלהם: איש יבוא בפריו. כל מה שיוכלו לגבות מהן גולגליות וארנוניות ואנפרות הכל גבו מהם להביא לתוך ביתם: (יב) כרמי שלי לפני. ליום הדין יביאם הקב"ה במשפט ויאמר כרמי אע"פ שמסרתיו בידכם שלי הוא ולפניו בא כל מה שחטפתם לכם את פריו ולא נכחד ממני מה שגביתם מהם והם אומרים האלף לך שלמה. אלף הכסף שגביתו מהם הכל נחזור לך: ומאתים לנוטרים את פריו. ועוד נוסף הרבה משלנו ונתן להם לראשיהם וחכמיהם בענין שנ' חקת הנחשת אביא זהב (ישע' ס'): לנוטרי' את פריו. אלו תלמידי חכמים ואותם תשלומים לתלמידי חכמים כמו שנאמר כי ליושבים לפני ה' יהיה סמרה ואתננה של כור (שם כ"ג) ויש לפרש ומאתי לנוטרים את פריו כדן הנהנה מן ההקדש שמשלם קרן וחומש אף אנו נשלם על קדש ישראל לה' ראשית תבואתו קרן וחומש חומשו של קרן ומאתים הם חומשו של אלף: (יג) היושבת בגנים. הקדוש

ב א ו ר

בינה לבין בעלה או כמספרת לרעותיה, או בדברי זה הדבר הייתי בעיני כל אחד מאחי: כמוצאת שלום, ולא נחרו בי עוד כבתחלה (מראש"ע). והיותר נכון כמו שאמר רש"י ז"ל ככלה הנמצאת שלמה ומולאת שלום בבית בעלה ע"כ, כלומר שהאמינו לדברי והייתי בעיניהם כאלו כבר נשאתי לאיש ונמצאתי שלמה וכו', וכן ת' הרב. וחד מן חכמיא אמר לפי שהאחים שנים וטעם עיניו לשון יחיד יהי' מוסב על הבעל, ופעל הייתי מן בנין התנאי, כלומר אלו הייתי נשאת לאיש או כבר הייתי בעיניו כמוצאת שלום, והוא א"כ חלק מתשובתה אל האחים: (יא) כרם היה לשלמה, יש מפרשים השיר הזה כחלק מהשיר הקודם, ודבריו המה דברי הנערה על פימשל, להראות כי טוב יותר לנקבה אם היא צעלמה תשמור כבודה, מכל השומרים זולתה. כי אף אם תסתר במסתרים גם אם את תרצה לא תשקוט ולא תנוח עד כי השלימה את אשר יזמה לעשות, כמאמר חז"ל אין אפטרופוס לעריות, והביאה ראיה לדבריה בדרך משל, ראו כרם הנה לשלמה ונתנו לאיזה שומרים וכו' שיביאו לו כל אחד אלף כסף בעבור פרי הגן שימכור, הנה כרמי שלי לא אתן ביד אחרים, כי אם יהי' מונח לפני ואנכי אטור אותי לבדי, כי אם גם האלף לך שלמה, בכל זה רמוז הנוטרים, כי המה לקחו עוד כל אחד מאתים בפני עצמו, ולכן אין טוב כי אם שאשמור את עצמי, ולא יוכל איש לרמני, אבל לדעת אחרים השיר הזה הוא שיר חדש בפני עצמו, ואמרו שטעמו סתום, או שאולי הוא חלק משיר אחד שנחסר השאר ממנו, והנחמר יבחר: בבעל המון, שם מקום שם כרמים רבים (ראש"ע). וכפי מפות הארץ אשר בידנו נמצא עוד מקום אחד חרות עליהן בשם (החושא) קרוב להרי הלבנון בממזלת (חושפט): (יג) היושבת בגנים, גם על השיר הקטן הזה אמרו שהוא חלק משיר גדול הנאבד עתה

בג הע לה?

הקדו כנסיו מקשי כוכבי הזא

עתה והס הפת להק ואע

המעמר לשיר השירים.

אמר המעמר: אם רבים עתה המתפרטים בעם ויחשבו כי נשיר הקודש הזה הדברים ככתבם תוכו רלוף אך אהבת עגבים בין רועה ורעיה, דע כי אין זה דבר חדש גרעת ממארת היא כבר פתחה בימים הראשונים, שכן כתב הזוהר בפרשת תרומה ו"ל: כל מאן דאמר פסוקא דשיר השירים ואמר לי בני משתאי אורייתא איהי חגריית שק וסלקא לגבי הקב"ה ואמרה קמיה עבדו לי בניך מחוך בני משתאי וכו' ע"ש. וכן הוא בתלמוד (סנהדרין ק"א א') בשגוי לשון ע"ש, ולולא חשבו האנשים האלה כי הם באמת דברי חשק בודאי לא שמו אותם למנוגינותם במשחה היין. וכתב הרא"ש בע בהקדמתו לספר הזה וחלילה לחלילה להיות שיר השירים בדברי חשק כ"א על דרך משל ולולא גודל מעלתו לא נכתוב בסוד כתבי קודש ואין עליו מחלוקת שהוא מטמא את הידים ע"כ. חולם דע, כי לדעת ר' יוסף (ידיים פ"ד) קהלת אינו מטמא ושיר השירים מחלוקת.

א (א) שיר השירים, לדעת כל המפרשים הוא היתרון (סופרולוטין) כמו קדש הקדשים, חולם גם יתכן לפרש בחסרון מ"ם השמוע בדרך באות השמוע אשר יבוא במלת שנקשר עם ה' הדעת כאשר בארנו זה פעמים, ובפרט במ"ם שאי אפשר שתשמע הה"א ותבוא תנועתו על אות המשמש כוודע, ויהי' שיעורו שיר מהשירים אשר לשלמה כי חובר משירים רבים (ועיין מה שכתבו החכמים ר' אהרן האללי זר' יואל ברי"ל בהקדמה לספר הזה), ואולי גם זה כוונת המאמר שהביא רש"י כאן בשם ראב"ע משל למה דומה למלך וכו' והוא לי מתוכה גלוסקא אחת מנופה ומעולה וגומר שמשמע מדבריו שמכתבי הקודש עלמם הוליא השיר הזה והבין: אשר לשלמה, אמרו חז"ל בפסיקתא רבתי (הובא בילקוט מלכים רמז קע"ט) ר' יונתן אומר שיר השירים אמרו תחלה ואח"כ משלי ואח"כ קהלת ומייתי לה רבי יונתן מדרך ארץ בשאדם נער מזמר מיני זמר הגדיל אומר מיני משל הזקן אומר דברי הבלים, ודבר גדול דברו בזה כאשר יבין כל משכיל ואולי לזה נאמר אך לשלמה ולא בן דוד מלך ישראל או מלך בירושלים כמו בספר משלי (משלי א' א') ובמגלת קהלת (קהלת א' א') לפי שאמר איזהו חלקים מהשיר הזה טרם הגיע למלכות. ומה שבא משלי שלמה (משלי י' א') וכן גם אלה משלי שלמה (שם כ"ה א') שם סמך על ראשית הספר, גם יולדק זה שאמר אך לשלמה לפי מה שאמרו ז"ל כל שלמה האמורה בשיר השירים קדש וכמו שכתב רש"י שיר שהוא על כל השירים אשר נאמר להקב"ה מאת עדתו ועמו ויהי' הלמד יחס שאליו כמו לשלמה (תהלים ע"ב א') ולדבריהם אין להוכיח מן הכתוב כי שלמה חיבר שיר השירים אך נאמין זאת מפי הקבלה:

(ב) ישקני מנשיקות וגו', באור הפרשה הזאת על דרך הפשוט כאשר כבר דרך במסלה הזאת החכם הראב"ע בפעם השנית ויתר המבארים ראיתי להקדים על מה לפי דעתי אדני השיר הזה הוטבעו ואת האודות אשר קרו להרועה והרעיה אשר על ידן התעוררו להשתתף רגשות נפסם בשיר הנכבד הזה, ואז תראה כי אם גם לדקו דעת הרמב"ם מן לחלק אותו לחלקים שונים כי באמת הושר במקומות מתחלפים ולעיתות שונות, ככל זאת השירה הזאת אחת בענינה וכל חלקיה נדבקים מתאימים יחדיו. ולזה אני אומר כי הסיבה הגורמת לשיר הזה היתה שעלמה אחת יפסיה אשר נפסה חשקה במאד, ברועה אחד נלקחה לבית המלך לא לאזה אף לא לפלגש כ"א לעמוד ולשרת בהיכלו, כאשר מנינו באינשג השונמית כי היתה סוכנת והמלך דוד לא ידעה, ואחר הנחה הזאת אבאר הפרשה ביד ה' הטובה עלי ואומר, הנה כאשר באו האנשים להביאה אל המלך אמרה ברכות לבב אליהם ישקני מנשיקות פיהו לא אוכל להפרד ערם ישקני דודי ורעי מנשיקות כה, ואז הסבה הדבור אליו ואמרה כי טובים וגו' עד (ועד בכלל) עלמות אהבוך: משכני

(ד)
האל
לנוס
וכל
וא"כ
ה
עומד
בקהל
ומלב
אם
עניה
(ז)
(פ)
(ח)
(ט)
(י)
(יא)
יב
אנכי
(טו)
(טו)
מזכות
ברשת
כאן
מתנה
עתה

המעמר לשיר השירים

(ד) משכני אחריו ברצח, כאשר ראתה כי לא ענה הרועה דבר, יען לבו מר לו על הפרדה, בקשה בעזוז אהבה להמלט מיד האנשים העומדים עליה, וקראה משכני אחריו ברצח מלעני מיד הערילי האלה ונבל אשר תלך אלך עמך. אולם כאשר הבינה כי אין לאל ידה לעשות זאת ואין מקום לנוס דברה על לבו לאמר אל תירא כי שבו אשכח אותך, שאם גם יביאני המלך חדריו אנכי וכל העומדים שם אך כך נשמחה וגו', יען כל מישרים אהבוך, וכמו שאמרה לעיל שמן תורק שמך וא"כ גם בבית המלך אתה נודע לשם ולתפארת. וזוה תראה קורא הנעים כי החלוף נסתר בנוכח ויחיד ברבים בסוקים האלה הוא מכוון מאד:

(ה ו) הנה עתה הובאה אל בית המלך ושם הסירו מעליה את בגדי הרועות והלבישו אותה רקמה כיאות לנערה הנאה לפני מלך, וננות ירושלים אשר היו כבר עומדות בחצר המלך קרצו בלעגי מעוג עין עליה בדרך צנות העיר אם תבוא נערה כפרית בקהלן. והיא הבינה זאת ואמרה אמת כי שחורה אני ונאווה עורי שחר באהלי קדר ומלבושי נאוו כיריעות שלמה אך אל תראוני וגו' השחרות הזאת איננה בטבעי אך מקרה קרה, ולזה אם גם עתה חשך משחור תארי עוד בשלג אלבין. וברמי שלי לא נטרתי, כלומר אנכי עניה ולזה הייתי כריך לעבוד לבני אמי והמה נחרו בי ועבדו כי בפרך ואכלני חורב ביום. —

(ז) הגידה לי, בעת פגשה אזהבה אם בעיר מלאההו או כי בא לבקר בהיכלה, ואמרה הגידה לי וגו' ואנכי אבוא אלך. בעטיה, יראה לי כי הוא מגזרת עיט והטעם מרחפת ומעופפות (פלאטטען, טוועבען) וכן ויעט העם (ש"א י"ד ל"ג) ויעט בהם (שם כ"ה י"ד) אך יבא פה ע"ד נמי ל"ה כלומר משועטת אנה ואנה כלפור נודד מקו:

(ח) אם לא תדעי, כלומר אם עוד תשובי תרעה לאך כנראשונה ותהי' רויפה הלא אז תדעי מקום תחנותי, אולם עתה מה לך בבגדי פאר באלה באהלי רועים ולזה אמר בדרך התול: (ט י) לססתי וגו', הנה עתה רעייתך אך אדמך לסוסה ברבני פרעה מקושעת במכסי משי וארגמן בן תעדה לזייך בתורים לואךך בחרוזים. והוסיף עוד להתל בה ואמר:

(יא) עתה עוד נעשה לך תורי זהב וגו', ואז תהיה בננות מלכים ביקרתך, ולזה לא הלל את הוד תארה ואת עובת מראה אך יפאר את עדיה כי באמת דבר אתה קצות על כי ישנה בבית המלך. (יב יג יד) השיבה הרעיה ואמרה אם גם אמת כי עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו בכל זאת אך דודי לי כרור המור, כלומר אם גם אנשי בית המלך יתפלו בי ויתעדנו. בופעתי אנכי לא אשמת בס אך כך, בין שדי ילין הוא ולא אחר, והוסיפה עוד לאמור עוד תהי' לי דודי אשכול הכופר בכרמי עין גדי, וזוה הבינתהו כי תלא עמו השדה לשכון עמו.

(טו) הנה עתה מלאה דברה הפשטה מעילה ובגדי החמודות הסירה הנעימים והרעלות מעליה ולבשה בגדים פחותים בדרך צנות הרועים והלכה עמו, וכאשר ראה זאת הרועה התעורר בעזוז אהבה וקרא:

(טז) הנך ישה וגו', עתה הנך יפה באמת לא מקודם כאשר התעטפת בגדים מבגדים שונים ותבס את עיניך ברדיד משי. והזכיר עיניך יונים לאמור עיניך אשר יאירו מזכות לבבך יעידו כי אמת דברת וגם בבית המלך לא עזבת חלוף נעורייך ולא נלכדת ברשת התאוה, כי עיני יונים הוא משל לטהרת הנפש ונקיון המידות כנודע, וכן כתב הראב"ע באן כי מנהג בני יוגה שלא להתחבר כ"א עם הזוג שלה יע"כ, וגם חכמינו ז"ל אמרו אלמלא נתנה תורה למדנו ערוות מיונה. השיבה הרעיה: (טז יז) מה יפיית ומה נעמת עתה בסור ממך רוח הקנאה: אך ערשנו רעננה, אם תחת ללאים נשתפק בסוכת ארוים וברותים.

המעמר לשיר השירים

וברותים הלא ערשנו רעננה ונבחר מאשריו המלך על עמודי זהב וכסף. ומלת רעננה נמשך גם על הפסוק שאחריו כלומר קורות ורהיטי בתינו המה דליות אחרים וברותים רעננים, ואם גם היכל המלך ספון בארו ועלי ברושים אך עלים יבשים המה:

ב (א) אני חבצלת השרון, לדעתי יחסר ה"א השאלה כמו אתה זה בני עשו (בראשית כ"ז כ"ד) שלום לנוער לאבשלום (שמואל ב' י"ח כ"ט) וכמו שכתב הרד"ק במכלול ופעמים שיחסר ה"א השאלה והתימה וכו' ושיעורו האני לבדי בכל העמקים ובכל השרון האשונה והחבצלת כלומר הנערה היותר יפה מבין הלא עלמות אין מספר יפות ועובות ממני ומדוע אך בי חשקה נפשך. (ב) ענה הרועה אמת היא כי כל הבנות אך כחזים הנה נגדך ואת עלית על בללה. (ד) השיבה היא גם דודי בין הבנים כתפוח בעלי היער ודימה אותו לתפוח כי הפרי הזה יעמוד עמו בו ימים רבים וריחו לא נמר כל השנה וכן אהבתו נאמנה. — (ו) מרשפי האהבה המתלקחת בקרבה נחלשת כמו שאמרה כי חולת אהבה אני וגם אדי היין אשר שתתה עלו לראשה ונסלה למטה והרועה סעדה על ערשה, וזה אמרה שמאלי תחת לראשי וגו' כדרך התומך את החולה להקימו שיתן את ידו השמאלית תחת ראשו וברוע הימיני יתבקהו. (ז) כאשר ראתה הרעיה את עולם אהבתו ובי הוא יומם ולילה לא ימוש ממעתה לזרתה ולנחמה קראת ברגשת נפשה אל בנות ירושלים אשר היה עוד בלבה עליהן על כי לעגו לה בתחלה כאשר בארו לעיל (א' ה' ו') ואמרה השבעתי אתכם בנות ירושלים הגידו נא לי אם אתן בכל חבולתכן ללוד נפשות בראת אהבתכן החוכלו לעורר את האהבה הנאמנה עד שתחפן לעורר בלב האהוב? ופה נשלים כדעת הראב"ע והרב המתרגם השיר האחד והוא נלמד ומחובר יחד כאשר בארו והנה השביעה בלבוש או באילות השדה כי הגה משלי האהבה כמו שנאמר אילת אהבים ויעלת חן (משלי ה' י"ט).

(ח) פה יתחיל השיר השני והם המה הנער והנערה עלמם אשר בפרשה הראשונה, אך שהשיר הזה מאוחר בזמן ימים רבים, כי העלמה שבה כבר אל בית המלך וישבה שמה כל ימי החורף, וכאשר הגיע עת האביב בא הרועה אליה לפתחה כי תלך אחריו להתענג עמו בשדי תפוחים וכרמי חמד. והביאה השניה מובדלת מהראשונה כי עתה כבר כר רוח קנאתו וירע את תומת לבנה ולדקת רוחה ולזה לא כעסה עוד כעס בעבור הרעימה. והנה העלמה בעד אשנה ההיכל נשקפה וראתה את דודה בא ושמעה את קול רגליו כמ"ש הראב"ע אמרה בפני עלמה, ויותר נכון בעיני כי דברה כן אל רעותיה היושבות עמה בבית, קול דודי וגו'; (ט) הנה זה עומד וגו', כי לא הורשה לו לבוא אל הבית פנימה לכן דברה עמו מחוץ לבית: (יב) וקול החור, הוא קול היונה אשר תשמיע עת היא משתוקקת לכן זוגה (דגו) גיררען דער זקקענדען טויבע) וכאשר ראה הרועה כי לא ענתה אותו דבר ואולי רעותיה חשבו אותה מלדבר עמו אמר:

(יד) יונתי בחגוי הסלע, כלומר יונתי האסורה בבית אבנים כנחגוי הסלע. בסתר המדרגה, נסתרת נהיכל המלך אשר יעלו עליו במעלות אם גם כל תלכי עמי הלא תראני את מראיך כי נסתה פניה בלעייף, ותשמיעני את קולך וגו'. והוסיף עוד לאמור:

(טו) אחוזו לנו שועלים וגו', כלומר אנכי לא אוכל להתמהמה עוד כי אחוזו לנו שועלים ולרין ללאת השדה לעבודתי לבלתי ישחיתו את ברמינו. (טז) ובשמעה זאת נכמרו רחמיה עליו ואמרה אל רעותיה לא אוכל להתאפק עוד מלדבר עם דודי ולמלאות משאלתו כי אני לדודי וגו' ולזה הביטתהו שאם ישוב אליה עד שיפוח היום תלך אחרו.

ג (א) על משכבי, כבר הביא המבאר בשם חכם אחד המשך הפסוקים האלה לפרשה הקודם ע"ש. (ד) אל בית עמי וגו', והוא היה חוץ לעיר סוכה בכרם ופה נתעלסו יחדיו באהבים ולזה אמרה שוב השבעתי אתכם כאשר פראנו לעיל.

המעמר לשיר השירים

כד

(ו) מי זאת, עד סוף הפרשה לדעתי אין זה שיר בפני עצמו כאשר הבינו המפרשים אך הוא מחובר ומשולב אל הקודם. וזה כי אחרי אשר השתעשעו בנית אמה הלכה עמו אל מקום מלונתו כאשר נזכר לעיל אף ערשנו רעננה במקום גבוה בנרס, והנה היה הירח יקר הולך ועיניהם למרחוק הביטו בקעת מלאות פרחים ונאות דשא הנותנים ריח, ואמרה אל הרועה ראה נא איך שפרה נחלתנו. — כי אנתנו פה נתעדנו יותר מן המלך בהיכל שן ובמטת זהב ולכן גם טוב לי עתה מאז כאשר ישנתי בניתו. והנה ראתה אידים נותנים ריח מפרחי הלמחים עולים בנקה ובהר ודמתה אותם לענן הקטורת אשר יקטירו בהיכל עונג ואמרה מי זאת וגו', ומלת מי אינו מורה על גוף בעלי חיים כדלקמן (ח' ה') אך הטעם כמו מה וכן מלינו מי שמך (אופטיים י"ג י"ז) תמורת מה שמך: מן המדבר, כבר בארנו ביהושע (ח' ט"ו) כי גם מקום מרעה נקרא מדבר ע"ש. מכל אבקה רובל, אשר יקטירו מהם בנית המלך. והוסיפה עוד להלל את מעמדה עתה ואמרה:

(ז ח) הגה מטהו שלישלמה וגו', כלומר אם גם שוכב על מטת שן בכל זאת לנו בלילה כל יגוח ויפחד תמיד מחמת המורדים, ולריך להעמיד ששים גבורים אחוזי חרב סביב למעתה, ומלת מפחד בלילות איננו מוסב על הגבורים כ"א שיעורו שכל זה יעשה המלך מפחד בלילות; אולם אנתנו פה נשכבה יחדיו בטח באין מחריד ושנתנו ערבה ולכן מה יפה חלקנו. ואמרה עוד: (ט י) אם גם אפריון אשר עשה לו המלך שלמה הוא שכיות החמדה כי עמודיו עשה כסף וגו' הלא חוכו רנוף אך אהבה מבנות ירושלים [הנה] אך אנתן יאהביון ולא ידעו חן ערך אהבת נעורים, אולם ערשנו תוכו רנוף אהבה נאמנה. — והסבה אמריה אל בנות ליון וירושלים ואמרה: (יא) אנתן בנות ליון לאינה וראינה במלך שלמה בעערה וגו' הביטו בו בעין קנאה אם מלך ביופיו תחוינה עיניכם אנכי אשמח בגורלי ובאלוף נעורי וכל אקנא שוכנת בחיק המלך. —

ד השיר הזה כבר מבואר הטיב ואך מעט מזעיר אוסיף בפרושו.

(ד) במגדל דוד וגו', לדעתי כוונת השיר הזה היא כי על נוארה תלויות מגינים ושלטים להגן על לכה שלא יפגעו בו חלי התאווה והתזוקה לאיש זולתו ולזה אמר עוד שני שדיך וכמו שפירש הר"י ערמאה.

(ו) עד שישוח, גם פה נכונים דברי הנ"ל כי מרוב לניעותה לא רלתה כי יהלל אותה בחלקי הגוף אשר כבוד הנשים יסתירם עיין בבאור. אולם מה שאמר שם אבל הוא לא ימוע עי"ו, והוסיף לפארה כלך יפה ע"ש, לדעתי נהסך הוא כי שמע אליה ולכן הלל אותה אך על דרך כלל כלך יפה רעייתי ומוס אין כך ובה הראה רגשת נפשו הרבה וענוגה (לפרטעט געפיה) כאשר יבין כל איש אשר חנן ה' אותו בלב רגש.

(ב) אני ישנה וגו', יראה לי כי אם גם נכון הוא כדעת המבאר שכבר נשאת לו כנראה משיר הקודם, בכל זאת עוד שנה אל העיר לבית המלך לעמוד על משמרתה ולכן מלאזה אומרי העיר ודברה עם בנות ירושלים.

(ז) הכוני פצעוני וגו', הנה בפעם הראשון (לעיל ג' ג') כאשר פגעה בזומרים לא עשו לנערה דבר אך היא שאלה אותם את אהבה נפשי ראיתם, כי אז אם גם קמה מעל משכבה בלילות הן היתה ערה והמתונה לרודה וא"כ עוד לבשה בגדיה התמודות וכל רואיה הכירו כי מבית המלך היא ולזה לא שלחו את ידם בה; אולם עתה היתה ערומה ויחפה כאשר אמרה פשעתי את כנתתי וגו' ובחפזה העמישה מן הנא בידה אך לבשתי את גופה ומבלי סדרים בסתה את פניה בלעייף, ולזה חשבה הזומרים לבת בלעיל.

(ח) השבעתי אתכם, בין כך ובין כך עלה האחר ופגעה בנות ירושלים ודברה עמהן.

(א) ראשו כחם פו, כלומר אם גם לא תעטרהו עטרת תפארת בכל זאת ראשו כחם פו כי

קולותיו

המעמר לשיר השירים

קולותיו תלתלים שקורות יכתירוהו יותר מכחר מלכות, ולכוונה מיוחדת הזכירה זאת לכוונת ירושלים ולזה אמרה גם:

(יד) ידיו גלילי זהב וגו', אם גם לא יבריקו טבעות מלכות באבני יקרות על אבבעותיו הן ידיו גלילי זהב, ואם גם לא יחגור חגורה משנת באבני חפץ הן מעיו עשת אן מעלפת ספירים, ואם כל ישב על כסא אן מלכסה בזהב מופז הלא (טו) שוקיו עמודי שז וגו'.

ך (כג) לדעתי עבר עליה עתה רוח קנאה ולא רחמה כי תלכנה הנערות עמה לבקש את דודה, ולזה אמרה: דודי ירד לגנו כלומר כבר ידעתי אן אשאלנו ולכן תלכנה לדרככן כי אני לדודי ודודי ליואך עמי לבדי רובה להתעדן וירע זאת בעיניו אם אכזב אליו בחברת עלמות.

(ט) אחת היא לאמה וגו', אמר כי רעיתי היא יחידה לאמה וברה כלומר תמימה ונאמנה ליוולדתה ושכנה תמיד בבית אמה וא"כ לא ידעה דבר מדתי ונימוסי חזר המלך, בכל זאת כמעט בזה אל בית המלך ראיה הבנות (והנה העלמות אן מספר שזכר לעיל) ומלכות ופלגשים הללו אותה ואמרו מי זאת הנשקפה וגו' והודו כי היא ביניהן כשמש וירח בין כוכבי אור.

(יא) מה יתחיל לדעתי שיר אחר והסבה לזה היתה כי היא אשר אך אל אישה תשוקתה געלה נפשה מאוד בהיכל המלך ובכל הנעשה אס, ולזה הלכה אל גנת אגוז שהיתה בגנת ביתן המלך להתבודד אס הרחק מהמית וסאון חזר המלך ואמרה אל העומדים עליה אל גנת אגוז ירדתי עבר במקום עתיד כמו ארד לראות באבני וגו'.

(יב) לא ידעתי, גם אנכי לא ידעתי לבוון מתק המליכה בשסוק הזה על פי המפרשים כאשר יראה המעיין, והך רואה קורא הנעים כי אנכי אחזתי את דרכי בשירוש הספר הזה לשער

בנפשי מקרים ומעמדים שונים (עראייגינסטע אונד טיטוואינען) ולבאר על פיהם המקראות, ולזה גם מה אשמור את דרכי ואומר כי כאשר התהלכה בגן פגשה את המלך והרהיבה עוז בנפשה להתחנן לו לשלח אותה חפשי מעבדות בית המלך ולשוב אל אישה, ואמרה בסוף דבריה לא ידעתי כלומר אני שהיא נפשי (ונפשי הוא ליתר ביאור אפואויליין) להראות כי בכל לבנה ובכל

נפשה תרגיש זה) לא ידעתי כלומר לא אחפון, והוא מענין אני ידעתי אשרים (הושע ג' ה'), כי אתה נדיב (מלך) שמתני למרכבות עמי (ביו"ד נוספת כדעת רש"י והראב"ע), ומרכבות עם לדעתי הנה עגלות לב אשר בהן יתראה המלך להמון עם (טטוואטטוואגן) ויחסר הלמ"ד במלת מרכבות כמו ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול (ש"ב' ב') שזיעורו לבן שאול וכדומה, והכוונה כי שמתני כסוס רחוס במרכבה המקושט במכסות משי וארגמן ובמללות אך להראות את יקר כבוד רוכבו וכענין שפרשנו לעיל (א' ט') על לסוסתי ברכבי פרעה — ובא מלת נדיב לבסוף לחזק כמו והוא יכוננה עליון (תהלים ס"ו ה') ע"ש בבאור. ויראה כי המלך נעתר לה ומלא

את שאלתה ושלחה אותה לביתה.

ך (א) יראה לי שתוכן השיר הזה הוא, כי כאשר בזה אל ביתה עשה הרועה לכבודה משתה יין לרעיו וחגגו במחוללת, אולם כאשר ראתה הרעה כי היין בוגד אס ובשמות לבס סרו מני דרך הנגיעות והענוה וגם אהבת דודה עברה חוק המוסר ואש התאזה מתלקחת בקרבו, שמתה את עכמה והלכה לה והמה באו אחריה ואשרו שובי שובי השולמית, ושולמית הוא תואר ולזה בא בה"א הדעת, ולדעת הראב"ע הוא מן שלם שהיא ירושלים, והיא הסיבה מה תחזו וגו' כמחלת מתנים כלומר מה לי למחול שהוא שובב ושרא כמחלת אנשי הנבא, ויאמרו המה:

(ב) מה יפו וגו', בת נדיב יראה כי אין זה הטרפות הקנין בת אל נדיב (פירטטענטפן) טעה) כ"א הטרפות התאר (פירטטויבע טפכטער) ונסמך אל התואר כמו מי המרים:

(ג) שדרך וגו', הססוק הזה יוכא מבלל קבריו הן אשר לבניו והן אשר לאחריו וכמעט נעה מן דרך המוסר והנגיעות, ויראה לי כי זה שרו ריעיו וכאשר ראה הרועה בלימה בסתה את פניה בשמעה דברים כאלה, אז החל הוא להלל אותה ע"פ דרכו לעיל (ד' י').

מלך

המעמר לשיר השירים

כה

(ו) מלך אסור ברהמים, כלומר גם המלך יאסר ברהמים (והמה קליעות העצה) כאלה, ולזה בא הבית בקמ"ץ, וכיון כזה, על עת עמדה בבית המלך. והנה יען לנו היה טוב בין ובערה בקרבנו אף התזקה לכן אמר:

(ט) אמרתי אעלה בתוך וגו', וכאשר הזכיר יין הטוב ענתה היא מדקדק החול הולך דודי למישרים, כנר הרגשתו כי היין הטוב הולך לדודי למישרים ולזה הוא (דודי) דוכב כפשת ישרים כלומר כחולם חלום, ויחסר כף השמוע כדרכו לשעמים, אך נמצע דברה זאת נחמה כי חקקה עליו ומיד דברה אצו רבות ואמרה (יא) אני לדודי ועלי תזוקתו, הכוונה אני לדודי אשר עלי תזוקתו וגם בקרבי באה נוערת שלפנת יה — אך פה כל טובל לפנת את דודי לך ולזה:

(יב) לכה דודי נצא השדה וגו', וכאשר לא חפן ללכת עמה, ואולי רציו מנעוהו, ורצה להתעלש עמה פה באהבים, אמרה:

ח (א) מי יתןך באח לי וגו', כלומר אם תהיה אחי גם פה בחזן אפקך, אולם באשר אתה אישי לא יאות זאת, ולכן

(ב) אנהגך אביאך אל בית אמי עם תלמדני, הכוונה אם תלזה עלי, וכל אמרה עוד את פיה ומה לך פה בסובאי היין ואם למא אתה גם עם אפקך וגו'. והנה הלכו שניהם יחדיו אל בית האם ואם חנקו חק, כי עתה כנר היתה לו לאזה ולזה אמרתי תחת ראשי כאן במשמעו ולא כדלעיל (ב' ו') ע"ס, ואמרה השבעתי אתכם כאשר זכרנו לעיל (עס). (ה) עתה שנו מבית האם וכאשר ראו אותם הרעים מרחוק אמרו מי זאת וגו', וכאשר עברה על עין התפוח אשר עמד אלל בית אמה זכרה אהבת נעוריה ואמרה תחת התפוח (הזה) עוררתך וכמו שפירש המבאר. טוב נאפה את עיניה וראתה מרחוק את אהבה הרועה, ואמרה ראה עם חבלתך אמך וגו', כלומר הנה הואלתי לשבת במקום הזה כל ימי חיי כי בכל מדריך כף רגלי ינעם לנפשי זכר אהבת נעורים, ולכן כל אשוב עוד אל המלך, ולזה תוכל אזה להשימני (ו) נחותם על לבי כי לא אפרד עוד ממך. והוספה עוד להגיד כי עם בבית המלך לא מלאה מרגוע, כי אם גם עזה נמות אהבה, הלא גם קאה באול קנאה והוא קנאה ממש (אייבערנאכט), ורשפיה רשפי אף מוסב גם על הקנאה, וכיונה בזה על רוח הקנאה אשר בעתהו בהיותה פתח המלך באשר פרשו לעיל. וברגשת נפשה אמרה עוד: לא ידעתי איך עבר עליך רוח קנאה, הלא תדע שמים רבים וגו', ואם יתן איש כל הון ביתו (וכוונתה בזה על כל יקר כבוד בית המלך) בזה יבזו לו. ובין כך ובין כך באו אל חברת הרועים וכנר סר יינם מעליהם ולא הלכו עוד שובב בדקד לבס, ולכן התרועעו עמהם, וסיפרה הרעיה כי כאשר היתה עוד עלמה קטנה כנר חקקה נפשה בחלוק נעוריה, וירע זאת בעיני בני אמה אשר נצרו בה כנוכר לעיל, ואמרה לעלמה סרת עצם ואמרו זה לזה ראו נא איות קטנה ושדים אין לה, ואולי עוד הוסיפו וכנר תלך אחרי הנעורים, אך היא נחדה זאת תחת לשונה מדריך הלגינות, מה נעשה וגו' — (י) אולם אני חומה אף לפנת כאשר היו שדי כמגדלות ולכן אז הייתי בעיניו וגו'. (יא יב) כאשר התהלכו בשפילי כרמם והתענוו בראותם כי הגפן יתן סריו ויש שבר טוב לפעולתם — אמר כרם היה וגו' כלומר אם גם יש לעלמה כרם גדול רחבת ידים ככל זאת יותר שפחה נחלתנו ויפה חלקנו, כי הוא נתן את הכרם לנוערים ולא יבוא אל כרמו ולא יתעקן בו, וגם הנוערים הזוכים עם כל ישמחו בו כי יעבדו אך כרם לא להם, אולם כרמי עלי הוא לפני, ואמר עלי נגד הנוערים, ולשני נגד בעל הכרם, ולכן יהיה לך שלמה האלף ולכם הנוערים המאפים, אנכי לא אקנא כסם ואשמח בחלקי. ועתה אמר אל רשיתו (יג) את היוצאת בגנים אשר תבחר לשבת בגנים ככפרים אשר מבין עפאים יתנו קול השמעיני וגם חברים מקיצינים לקולך והיא נעתר' לו וסרה. (יד) ולדעתי הוא זה אך התעללתי זיר אחד והמחבר לא השלים את השיר פה, אם כי שהי' ידוע בימים ההם כמו הוי אחי והוי

המעמר לשיר השירים

אחות הוי אדון והוי הדה (ירמ' כ"ב י"ח), או שהשיר הזה כבר היה כתוב עד תומו בספר אחר
אשר נאבד מאתנו, ועליו סמך המחבר ופי' זה שיר מקהלות וזרה היא עם החברים הנזכרים, ולכן
בא בסוף הספר.

ואני טרם אכלה לדבר, אעיר עוד את הקורא הנעים כי אם גם בארתי הספר הזה על פי
הפשוט, וחברתי כל המאמרים אחד לאחד, למען היות כל החלקים מתאימים יחדיו, בכל זאת
חלילה וחלילה לי לחלל את קדש הקדשים ולאמור כי מה שפירשתי הוא הכוונה העלמית
בספר הקדוש הזה, אך הלכתי בעקבות גדולי הדור שקדמוני לפרש הענין על פי סדר מליכותיו כפי
הנראה בהשקפה ראשונה, ומבלי לבוא אל הקודש פנימה, כי מה אני לבוא בסוד אלהי ולמנוח
דעת הקדושים.

ויען כל יאשי ויאשי להיות נקי מאלקים ומישראל, ולכל יאשדני איש כי הפכתי חלילה דברי
אלקים חיים, והשפלת דברים העומדים ברומו של עולם, לזה הכינותי (בעלת הרב המדפיס נ"י)
מקום לפירושי בסוף המגלה ולא נחתיו לבוא בתוכה באשר עשיתי בשאר באורי, כי אמרתי טוב
לי כי ישכון בדי ולא יתערב עם המקרא ופי' רש"י ז"ל, ויהי זה לי לעד כי לא שמתו את
פירושי ליסוד מוסד ולעיקר כוונת הספר.

פי

מ

מגלת רות

עם

פירוש רש"י וחרגום אשכנזי ובאור

כאשר כוננם

ידי החכם הכולל

אהרן בן-וואלף מהאללי.

ונוסף אליו

המער

מאת החכם המדקדק מוהר"ר

וואלף מאיר

טורה לשון עברי בכיה חנוך הנאָרמאלי אשר בפראג.

שנה ת"ק"צ"ד לפ"ק.

MEGILOTH RUTH.

פראג

דרוק אונד פערלאַג דעם משה הלוי לנדא.

מבוא הספר

כל קורא משכיל, הקורא בספרי הכותבים ומופריס ספורים ודברי הימים, את הקורות אשר הקרה ה' למדינה ומדינה, לעם ועם, יתבונן לקור על שלשה דברים:

א על שם המחבר, מי הוא או היה:

ב על זמן המעשה מתי נעשה:

ג על החזעלת היוצא לנו זידיעת המעשה או הספור ההוא. ואם כן הוא בדברי הימי' ובספורים, אף כי בספרי נביאינו, אשר יסידתם בקודש, ולכן אמרתי לקור על שלש אלה במגילה הזאת, ולחיות דעי בזה. ואומר:

שם המחבר והכותב הוא לדעת חז"ל שמואל הנביא, כאמרס (בב"ב ה') שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות. והנה כוונתו היתה בזה להקדים אל ספרו (המכונה ספר שמואל) אשר בו ידבר ממעשי חוקף וגבורת דוד המלך, המגלה הזאת, להודיע לנו שלשלת ויחוס המלך, ולהראות שגם אבותיו היו אנשים ישרים כנראה מהטוב שעשה בועז, ואיך הפליא ה' לעשות עם משפחתו, כי הקרה לאביו בועז נערה כנריה מארץ מואב, והיא תחת מסיבות רבות היתה לו לאשה וממנה הושאל בית המלך. והתחיל לספר מבוועז ולא מאבותיו הראשונים, כי המה כבר נודעים לנו מחזרת משה איש האלהים, כמו מעשי יהודה וחמר, לידת פרץ וחלרון וכו', ומנחשון אכחזו יודעים שהיה נשיא לשבט יהודה. ולא התחיל לספר משלמון, כי עמו לא אירע דבר חדוש כמו עם בועז.

והזמן המעשה הזה, אומר אני שהוא סתום מאוד ונעלם מעיני החקירה. כי יש מרז"ל אומרים אבנן זה בועז ולדעתם זמנו ידוע, כי היה התחלת המעשה בימי יפתח, או מעט שנים לפניו, כאשר עברו בני עמון להלחם ביהודה ובבנימין. אך כאשר אנאר בבאורי, יהיה לדעת הזאת לידת עובד בדרך פלא. כי מן לידת שלמון עד עובד הוא כמו שלש מאות שנים, ואיך יוליד בועז, או שלמון, בני מאה וחמשים שנה? ולדעת יוסיפון שהיה המעשה אחרי מות שמעון יפלא יותר, כי יהיה מלידת שלמון עד עובד עוד יותר מג' מאות שנים. ולדעת רז"ל האומרים אבנן אינו בועז, נוכל להמליץ כפי מה שחשב הראב"ע שהולידו בן ל"א שנה. אך גם זה רחוק מאוד. ראה בימים הראשונים תמה אברהם, ואמר הלבן מאה שנה יולד, אף בדורות אשר שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה. ומה שאמר הראב"ע שנחשון היה פחות מי"ח שנים בנאחזו ממנרים, וא"כ הוליד כל אחו בן פ"ד שנים, אינו ככון בעיני, לומר שיהיה נשיא בישראל קטן ורך בשנים מאוד. וגם אם נודה לראב"ע שנחשון היה פחות מי"ח, יתפלא ההפרש מהדורות צעין כל משכיל

משכיל, כי מפרץ עד דוד המה עשרה דורות, ומלידת פרץ עד נחשון, שהם חמשה דורות הראשונים, יהיה לכל היותר כמו ר"ד שנים. כי אף אם כודה שפרץ כולד מיד אחר מכירת יוסף, לא וחשוב, כ"ז שנים ממכירת יוסף עד זיאת יעקב למנרים, ומזיאתו עד זיאת בני ישראל רד"ו שנים, ליחד רל"ב קת מהם י"ח דנחשון, נשאר ר"ד שנים, ומן נחשון עד דוד, שהמה ג"כ המשה דורות יהיה חכ"ד. כי מיזיאת מנרים עד שנת הרביעית למלכות שלמה הוא ח"פ שנים כמו שמלינו במקרא. קת מהם ד' שנים ממלכות שלמה, וע' שנים מדוד, (כי דוד חי ע' שנים), נשאר ח"ו שנים, ולרף לזה י"ח מנחשון, יהיה יחד חכ"ד. ראה עהה ההפרש בין ר"ד ובין חכ"ד! — והנה חד מן חזריא אמר לי^א), כי באמת היו מן נחשון עד דוד יותר מהמשה דורות, והכוונה לא בכר פה רק המשה מכני שהמה היו אנשים ידועים אנשי שם, ולא כפר השאר, מפני שאין לנו לורך זידיעתם. והשיבותי לו, לא לבר מדבריך המה נגד קבלת חז"ל, כי אם גם מבלעדי זה לא יחכן לומר כן, אמרי שמלינו בדברי הימים תולדות פרץ עד דוד כמו שנכתב פה, ובוודאי היה

דעת

ה מ ע ר

(א) והנה חד מן חזריא אמר לי וכו' עד סוף המאמר.

החכם בן זאב במבוא לספר הזה אחרי אשר הביא דברי הג"ל השיג עליו ואמר וז"ל: ומה מאוד תלושים וקלושים הדמיות האלה, והדקו מעיקרא לאו דקווי הוא, כי מה שאמר שהוא נגד קבלת חז"ל, הלא כבר מלתי אמורה, כי בעיני הגדה אין כאן קבלה כלל, כי אם דרוש, ורש"י בעלמו נגד דעתם בד"ה שם בטענות חזקות שא"ל להיות אצלן צוען, ואל. מהי לדיק הרבה מרש"י ז"ל. ומה שלא מביא עזרא יותר דורות בדברי הימים, הזה לפלא ימשך? אם רבי לא שנה ר' חייו מנח ל'י, ואם שמואל סופר הזה לא הגיד יותר מספר דורות מפרץ עד דוד, מאין יבוא עזרא וימנה יותר? ואיזה דרך עבר רוח ה' לדבר אחר להודיעו ימות עולם ושנות דור ודור? כי עזרא לא כתב כי אם כספרים אשר מלא, עיין במבוא לד"ה. ואנוכי אשוב אתפלא על החכם הזכר, מדוע בהקדמתו לספר הסתור קום וקבל הסברא הזאת, אשר מאן לקבל במקום הזה, על סכוק מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש? באשר ראו בן תמהו ג"כ איך איפשר שלא יהיה ממרדכי ועד קיש יותר מד' דורות, אמור יאמר בעלמו, באמת היו יותר והכתוב לא ספר לנו רק החשובים והנודעים בדרבו חמיד, וכאן טוב לו להניח הדבר בתימה ממה שקבל הסברא הזאת? עכ"ל. הנה מה שאמר אל תהי לדיק הרבה מרש"י אין עלי להלדיק הלדיק ולהרשיע הרשע בעיני החמונה וכל איש באמונתו יחיה, אך זאת אודיעך כי דברי ברור הוא שהפירוש על דברי הימים הכיחוס לרש"י לא מבי אחרו לדיק אשר הואיל באר לנו שארי ספרי תנ"ך ילא באשר נברר זה במבוא לספר דברי הימים בע"ה, אולם מה שטען עליו בן רבי לא שנה ר' חייו מנח ל'י הנה שם צוה עליו עלילות דברים אשר לא בן, האם לא הי' לעזרא ספרי היוחסין מכל שנת ושנת נפתחים, והיה לריך ללכת אך בעקבות שמואל הרואה? ואת אשר לא הזכיר הוא גם ממנו בעלם? הלא הוצא בדברי הימים יחס אשר השבטים וכבר נאמר פעמים רבים בד"ה ובעזרא, כי בני ישראל התיחשו והיו להם מגלות יוחסין וא"כ אין ספק כי גם לזרובבל אשר היה לראש הגולה ומזיאת דוד היה כפר היחס דור אחר דור, ולזה לדיק דברי החכם וואלפנזאהו, שאם גם שמואל אשר עיקר כוונתו היה להראות כי דוד גם מלך האם הכי נכבד הוא (עיין במבוא השני) לא קפד על סדר הדורות מלך האב, בכל זאת מחבר ד"הי היה לו לפיט שם איש ואיש בדרבו, ויותר היה ראוי זה לכבוד זרובבל אשר היה נשיא להב. גם מה שאמר החכם בן זאב כי החכם הג"ל כותר את דברי עלמו בפירושו לאסתר, אינה קושי כלל, כי שם בוודאי לא בא הכותב ליחס את מרדכי לתולדותיו אך להגיד כי היה ממשכחת רמה ולזה הביא אך האנשים המוצהרים קרואי שם, אך שמואל שחבר הכפר הזה לכבר שלשלת היוחסין מן דוד היה לו לפרשו

אח
ס:
ברי
קור
ואל
זכה
דיע
מבוא
ערה
בית
לנו
כו'
כי
דה.
עשה
ימן
לידת
בני
ותר,
מרים
אך
שנה
ומה
אחר
אור.
ין כל
יל

מבוא למגלת רות

דעת הכותב ספר דברי הימים, להודיע לנו איש אחר איש צלי להעלים איש אחד, כאשר נראה בהודעת שארי האנשים אשר נכתבו שמה, אשר התחיל מאדם הראשון וספר כל הדורות ממנו. סוף הדבר זמן המעשה לא ידעתי לכווננו ונעלם ממני. והתועלת היוצא לנו מספור הזה, מהם תורניות, והוא א) מה שנלמד בעסקי גירות מנעמי, כי ראינו איך דחתה שתי כלותיה, ודברה על לבן לשב אל עמן ולרות אמרה שבה יצמחך אל עמה וגו', ולא התליקה אליהן בלשונה, לפחותן למסות תחת כנפי דחה ואמונתה, כי מה יוסיף לנו דחתנו אם רבים מעמי הארץ מתיהדים להיות עמנו עם אחד? ילכו העמים בשם אלהיהם, ואנחנו כלכה בשם אלהים חיים! וגם חז"ל הזהירו ע"ז צמם' יצמות דף מ"ז, גר הבא להחגייר אומרין לו מה ראית וכו' וכן איתא במדרש, ג' פעמים דוקין את הגר, ולמדו זה מיתור השונת רות אל נעמי באמרה באשר תלכי וגו', וכוונתם בזה מיוסד על אבני לרק, כי מפאת שתי סבות יעזוב אדם דת ועוריו וימיר אותה באמונת עם אחר, אם מסבות גופניות (פיהיטע אורזמבען) שידמה שיהיה טוב לו באמונה זו מלפנים, או בעבור הרמקת היגון והלער, או בעבור הצריחה מן היזק וציון, או בעבור רדיפת אחרי הכבוד הריוח והשלום ודומיהם רבים, ואם מסבות מדותיות (אפרמיטע אורזמבען) והוא שלבנו יבין ושכלו השכיל, כי דת ועוריו הנל הוא, וע"כ רונה לעבוד אלהי האמת. והנה מבחינה הראשונה מחויבים אנחנו לרחק ולדחות איש כזה, כי מה יועיל לנו שיסתפחו בנחלתנו אנשים כאלה אשר אין יראת אלהים בלבבם, וכל מזימותם רק בעבור אושר זמני לא בעבור אושר כלתי. ואולם מבחינה השנית מחויבים אנחנו לקרבו ולחסותו, כי איככה נוכל לראות בלדת נפשו שיעבוד את אלהים ולכבדו בשפזיו ולבו רחוק ממנו? הלא כהמם דונג מפני אש לבו ימם בקרבו? ובעבור זאת אמרו בגר הבא להחגייר לבחנו מאיזה סבה שיחגייר, מודיעים לו מעמד ומלצ עדתנו בזמן הזה. ומזאת הטעם אמרה נעמי לכלותיה מאמריה העיד לי בניס וגו', רק לבחנן, ובאמת ראינו כי ערפה שבה לאלוהיה. ב) מה שנלמד ממנהגם בעסקי יבוס קרובים, וזה החסד אשר עשו עם אשת המת טוב מאוד, להקים שמו על נחלתו, וגם לולא הטעם הזה, היה רב טוב לאשת המת, ולמשיבת נפשה לבלתי היות עניה סוערה שכולה וגלמודה. ואתה הקורא ראה איך הצדילו עם ישראל עלמם ממנהג שארי העמים, כי כאשר נודע להקורא בספרי המסעות (רייזעבעטרייבונגען) לפנים היה המנהג במדינת הודו מזרחית (קסטאיינדיען) ובמדינת (גרפסע טרטררייח) ובפרטות אלל היושבים על נהר אינדוס (קדער הינדוס) צמות איש אחד ולא השאיר בניס אחריו, או שהשאיר רק שהמה כבר גדולים, ששרפו את אשת המת עלי מערכת עלים (טייטערהויפען) ומהם שקברו את עלמן חיים בתחתית הארץ אחר מות בעלן, ומהם שהרגו את עלמן. ואף גם עתה בזמנינו נוהגים איזה ככה, כי יש שם מדינות רבות אשר לא הוכנסו תחת יד מלכי זמנינו, ולא נודעות לנו, והעם הידוע לנו

לנו
שם
ישראל
לעם
אחד
לא
והמו
א'
נראה
איך
במד
ובציה
עם,
בנעי
אנוש
מדלת
לחמו
א
אשר
עמי

לנו יותר מהעמים האלו הם הנקראים (ברמזינעו). וע"י המנהג הזה נכרת לפעמים
 שם איש משבטו, ולפעמים נכרתה משפחה שלימה. ואולי גם העמים סביבות בני
 ישראל היו נוהגים כן, ואחרי שהובדלו בני ישראל, מן היום אשר בא אלהים לקחתם לו
 לעם, מכל העמים, הצדילו את עלמם גם בזה והתקינו להחיות אשת המת ולקחתה
 אחד מן הקרובים, ולא יכרת שם מישראל, אך אם השאיר המת אחריו בנים,
 לא היו נריכים לתקון הזה כי כבר נשאר שמו. ג) מה שלמדו מענין גאולה
 והמורה כאשר האריכו בזה בכמה מקומות. וגם כלמד איזה תועלויות מדותיות והוא
 א', מה שלמדו מהתנהגות האשה רות, כי כל מה שנעיין במדותיה בטבעה,
 נראה שהיתה אשת חיל, הן מלד אהבתה האמתית לבעלה, הן לשמותה. וראה
 אך ה' משלם לאיש כגמול ידיו וכפרי מעלליו, ועם מסיד יחסד, כי האשה הזאת היתה
 במדרגה החתונה, עזובה מאב ואם, ורחוקה מארץ מולדתה, גלמודה מצעל כעוריה,
 וצביחה אין כל להחיות את נפשה, והיתה אחר כך אשת צועז, אשר היה גבור חיל, קנין
 עם, ממשפחת רמים, ועל כולם ראה ממנה הושלל בית המלך הגדול המשמת אלקים
 בנעים ומירותיו, ראה והבן מאמרם אל תהי בז לכל אדם וכו'! ב', מה שלמד אהבת
 אנושי מהאיש צועז, כי הלא הוא היה איש ככד, והשפיל את עלמו נגד נערה נכריה
 מדלת העם, להאכילה ולדבר על לבה, וכל זאת עשה עמה בעבור חסדה אשר עשתה
 לשמותה כמאמרו הוגד הוגד לי וגו'. ולאהבת החסד והאמת לקח אותה לו לאשה.
 אלה הדברים אשר ראיתי להקדים להקורא במגילה הזאת. ושאר פרטי הדברים
 אשר מנצתי להעיר עליהם, יעוין חוך הספר. והנה אם ימלאו דברי חן בעיני
 עמי, ויהיה זה שכרי.

בערלין בחודש טבת תקמ"ח לפ"ק.

אהרן בן לא"א הרופא הרבני
 מו"ה וואלף ז"ל מהאללי.

מבוא השני

זמן כתיבת הספר הזה עליו אין לכפק כי היה צימי דוד, לא קודם, אף לא מאוחר שכן צא בסוף המגלה היחס עד דוד ולא יוחר, ולזה לדקו דברי חז"ל (ב"ב י"ד ז') באמרו שמואל כרב כפרו וספר רוח, כי אף שצימיו החל לפעם רוח ה' בלהקת בני הנביאים המהנבאים, וא"כ אין ספק כי נמלאו אנשים רבים בבני ישראל אנשי הכמה מציני לשון אשר מלא ה' אותם ברוח המליצה כידוע שאין שכינה שורה כ"א על איש נבחר צמעלות ובמדות, וצימי דוד כבר היו נתן הנביא וגד החוזה אנשי שם ובני לויס המנלחים בשיר, בכל זאת חכלית המגלה הזאת חורה (כאשר נבאר) כי ידי שמואל כוננו לפאר את משפחת האיש אשר משח למלך על ישראל ולהראות כי הוא כבר נחמד מנטעי נעמנים הן מלך אביו והן מלך אמו.

אולם צימי איזה שופט מן השופטים נהיה הדבר הזה זאת אין לצרר לא מן הכחוב אף לא מן הקבלה, כי הכחוב סתם הדבר ואמר אך ויהי צימי שפוט האופטיים, ודעות חז"ל גם הכה שונות זה מזה ואין להכריע האמת, כי מה שאמרו (ב"ב ז"א) אבנן זהו צועז צוודאי דבר זה במחלוקת שנויה דהא איתא במכות (כ"ג) אמר רש"י ל"ג דברים עשו צ"ד של מטה והסכימו צ"ד של מעלה על ידם, ואחד מהם הוא כי צועז אמר לקונרים ה' עמכם וצ"ד של מעלה הסכימו שמלאך אמר אל גדעון ה' עמך ע"ש. וכבר התעורר המרש"א ח"ד אג והקשה אם אבנן זה צועז א"כ הלא היה זמן רב אחר גדעון ואיך הסכימו מן השמים על ידו? ולא מלא מענה — ועוד איתא במדרש חזיה על פסוק בדוכה את לה' לא נפקד צועז אלא מאותה ברכה וכו' ואם לא היו לצועז עד עתה בניס, צוודאי איכנו אבנן כי באבנן מפורש (שופטים י"ז ע') ויהי לו שלשים בניס ושלשים בנות, ואין לומר כי לאחר שנשא את רות יולדו כל אלה לו שכבר אמרו צ"ב (פס) כשבאה רוח לארץ ממה אשתו של צועז, גם אין להעקש ולומר כי לקח עוד נשים אחרות, שכבר אמרו צכמה מקומות מיר כשבא על רות מת (עיין ברש"י ב"ב א' ז' י"א) וגם התפלא הרב שם מאוד על דברי חז"ל שאמרו אבנן זה צועז, ואמר: אם שרה אמרה על אברם הלצן מאה שנים יולד, איך ילד צועז בן שלש מאות שנה.

אבל ממה שאמרו צכמה מקומות צש"ם ובמדרש ונחרגום יונחן כי רוח היתה צח עגלון מלך מואב אין להוכיח שצועז איכנו אבנן ולומר אם רוח צח מאתים שנה ויוחר (כי אהוד ה' צ"א חק"כו ואבנן חשפ"ז) ילדה, א"כ הגדיל ה' לעשות עמה יוחר מעם שרה אמו, ועוד איך חשוכה נערה כזאת על בלתי לכתה אחר הבחורים? על זאת אשיב, כבר נתבאר בחוס' (מיר כ"ג) שכל מקום שאמרו רוח צחו או צח צחו של עגלון היתה, הכוונה אך שהיתה מיוצאי חלציו אחר כמה דורות ע"כ, ע"ש, וא"כ אין מזה ראיה לפתור ואדרבה יש כעין סמך לדבריהם שדוד היה לו נר קודמה עם צית מלך מואב, שכן מלינו בשמואל (א' כ"ב ג' ד') שחילה את פני מלך מואב כי

ישבו אביו ואמו עמו וישבו עמו כל ימי היות דוד במלודה, ומאין יבוא לו עזרה ממלך עם נכרי עם כזוה צעיני בני ישראל אם לא נאמר כי התייחס על משפחת המלך מלך רות המואבית.

אכן אם גם אין לאל ידינו, להוסיף לאור מתי היה המעשה הזה, הן זאת אמת ברור כי המגלה הזאת כאשר היא לפנינו נכתבה זמן רב אחר המעשה, והיא מן בועז עד ישי שמי בימי שמואל מתנזר הספר יותר מדור אחד, שכן משמע הלשון וזאת לפנינו בישראל (ד' ז') שמורה על ימי קדם שכבר חלפו זמן רב, ואמר הכתוב כי בימים ההם היה המנהג לקיים כל דבר שלף איש את נעלו, אך בימי שמואל כבר קיימו וקבלו הדברים בתקיעת כף לדעהו כאשר מנינו במשלי כמה פעמים.

ועל פי הדברים האלה יוחד לדעתי ספק עלום בדברי חז"ל (מגילה י' ע"א), כי שם החליטו שרות מטמא את הידים (וא"כ נאמרה ברוח הקדש) ובאסתר יש מחלוקה, והשתדלו להציג ראה מן הכסוקים כי גם על כותבי מגלת אסתר ללכה רוח ה', ואמרו דברים אשר קלרה יד אנוש מהשיגם אם לא יערה עליו רוח ממרום ע"ש. והלא יפלא איה איפוא יניץ אור הנבואה בספר רות, ואיזה עבר רוח הקדש עליו? כי לפי הנראה אך צבינה אדם נכתבה מידי סופר גאמן לא יגלה לנו עמוקות סתרי לב, אך לא יגיד אותות לאחור ומדשות טרם הנבואה כמו שהוכיח ההלמוד מאסתר, וא"כ מדוע יטמא את הידים? — ואין לומר יען שמואל כתב ספר רות ע"כ ברוח הקדש נאמר, כי לא בל היולא מחתת יד נביא, קודש הוא לה', שהרי שלמה ידידיה אשר דבר עמו ה' פעמים היה נביא, כמו שאמרו בכמה מקומות לפה שלמה בד"הק ובפרט שבספר שיר השירים חשב לדעת חז"ל לפוני העתידות על הגלות ועל הגאולה, ובכל זאת יש דעות (שם) כי קהלת אינו מטמא את הידים שחכמתו של שלמה היא? אולם לפי דברינו יולדק זה, כי במגלת אסתר אשר כתבו מרדכי ואסתר אך אשר דאו צעיניהם אין הדעה נוחתת כי רוח ה' דבר גם לולא יש סמך, אבל ברוח שם שמואל לפני בני ישראל קורות מני קדם אשר הוא לא ראה ולא ידע צודאי לא סמך על פי השמועה או רושמי העתות שהיו לפניו (כי ידוע הוא שכל הסיפורים ברבות עתים וימים לא ינללו מסוגי הטעות ודברי שוא) אם לא נשמט שדי הבניהו לברר וללצן ולהוליא יקר מזולל. ולזה אין ספק שברוח הקדש נאמר.

ואחרי אשר כתבאר לנו כי ארכו הימים בין מעשה בועז לכתיבת המגלה כאשר היא במחכתה עתה, נחקור מה ראו על ככה לחבר לעת כזאת הספר הזה, כי אם נאמר ברעת המבארים שבעצור התועלת היולא ממנו הנמידו אותו לכתיב קדש מדוע אחרו עד עתה מלכתוב הדברים האלה לזכרון בספרי קדש? — ולכן אומר אני, הנה מודעת זאת כי אויבים נכפש הקיפו תמיד את דוד גם טרם הגיעו למלכות גם אחרי כן, וישטמוהו בעלי חני הלשון, ודרכו את לשונם דבר מר להלשינו אל המלך שאלו ולהבאיש את ריחו גם צעיני העם כנראה מכמה מקומות בההלים, וא"כ אין לספק כי האנשים האלה שמתו במלוא שלל רב אם מלאו שום שמץ דופי במשפחתו,

ולזה

מגלת רות א

תרגום אשכנזי ל

א (א) וַיְהִי בַיָּמֵי שׁוֹפֵט הַשְּׁפֹטִים
וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וְיִלְךְ אִישׁ
מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוֹר בְּשָׂדֵי
מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו:
(ב) וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם
אִשְׁתּוֹ נַעֲמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו
מַחֲלֹן וְכַלְיוֹן אֶפְרַתִּים מִבֵּית

א (א) צודער צייט, דא דיא
ריכטער נאך רעגער-
טען, ענטשטונד איינסט הונ-
גערסנאטה אים לאנדע. דא
ריוועטע איין מאן אויס בית לחם
יהודה, אום זיך אים געפיל-
דע מואב'ס אויפצוהאלטען,
ער, זיינע פרויא אונד זיינע
צווייא זעהנע. (ב) דער מאן
היעם אלימלך, זיינע פרויא
נעמי אונד זיינע צווייא זעהנע
מחלון אונד כליון, בירגער צו
אפרת

לחם

ר ש י

א (א) וַיְהִי בַיָּמֵי שׁוֹפֵט הַשְּׁפֹטִים. לפני מלך מלך שאלו שהיו הדורות מתפרנסים על ידי
שופטים ובימי אבנן היה שאמרו רבותינו אבנן זה בועז: וילך איש. עשיר גדול
היה ופרנס הדור וילא מארץ ישראל לחובה לארץ מפני פרות העין שהיתה עינו לרה בעניים
הנאים לדוחקם לכן נענש: (ב) אפרתים. חשובים וכן בן תחו בן לוף אפרתי (שמאל א' א')
אבנינוס

ב א ו ר

א (א) וַיְהִי בַיָּמֵי שׁוֹפֵט הַשְּׁפֹטִים, לפני מלך מלך בישראל, ובימי אבנן היה שאמרו חז"ל
אבנן זה בועז, מפי' רש"י, ורלב"ג נתן בס' שופטים טעם לדבריהם, לפי שמזינו
שבעה היה מבית לחם, ומענינו נראה שהיה שופט את ישראל ולא מזינו בכל השופטים שהיה
איש מבית לחם וזלת אבנן, לכן אמרו אבנן זה בועז, והנראה לי מה שאמרו בימי אבנן היה
אין פרושו שהיה תחלת המעשה בימיו, כי אם נעייין בשנות שפיעת אבנן שהיה ז' שנים כאשר
נאמר בשופטים י"ב, וכבר אמר הכתוב פה שיצאו מחלון וכליון בעשר שנים בארץ מואב וא"כ איך
יוכל אבנן להיות שופט בעת הליכת אלימלך וגם אח"כ בשופט נעמי לארצה, אלא פרושו שהיה
גוף המעשה בימי אבנן. ואולם בספר יוסיפון לרומיים כתוב כי היה המעשה הזה אחר מיתת
שמסון, וא"כ אבנן אינו בועז: ששופט, אמרו חז"ל דור שופטים את שופטיו אומרים לו טול
קיסס וכו', יראה שדרשו מיתור מלת שופט, אף כי בן דרך הכתוב, כמו לפני מלך מלך בישראל
כי שניהם שם הפועל: מבית לחם, נראה כי בית לחם אחר היה לכן הוא סומך בית לחם
ליהודה מרד"ק, וכן מלאנוה בערי זבולון, דכתיב וזמרון וידאלה ובית לחם (יהושע י"ט ט"ו):
לגור, לא היה בתחלה דעתם להשתקע רק לגור שם עד בלות ימי הרעב, ואח"כ ישובו לארצם:
(ב) אפרתים, חשובים, ד"א בית לחם נקרא אפרת, מרש"י, והוא מדברי חז"ל, ובאמת מזינו
מלת אפרת על ג' דברים, אם הוא משפט אפרים כמו האפרתי אהה; אם הוא גר בהר אפרים
כמו בן תחו בן לוף אפרתי; אם הוא מבית לחם יהודה הנקרא אפרת כמו ודוד בן איש אפרתי.
והנה לפי קבלת חז"ל שהיה אלימלך ממשפחת יהודה, לא נוכל לפרש פה רק שהיה מעיר אפרת,
ומאמר הכתוב אפרתים, להודיע כי תושבים היו שם, וכן מתורגם בל"א (בירגער), ובעבור
שאמר אפרתים כפל מבית לחם פעם אחרת כרכס לבוא יחד. וכתב ראב"ע ורד"ק כי נקרא שם
המקום אפרת על שם אפרת אשת כלב, ואינו נכון, כי בכל מקום שמזינו שתי שמות, אם
ביניהם

ה מ ע ר

א (ב) אפרתים מבית לחם יהודה, אמר המבאר כתב הראב"ע ורד"ק כי נקרא שם המקום
אפרת וכו' ואינו נכון, כי בכל מקום שמזינו שני שמות אם ביניהם מלת היא או הוא אז
השם

הרגום אשכנזי

אפרת, דאז אויך בית לחם יהודה הייסט. זיא קאמען אויך ווירקליך אין באז געפיל- דע מואב'ס אן, אונד בליע- בען דאזעלכסט. (ג) אליכילך נעמי'ס מאן אבער שטארב, דא בליעב נאך דיא פרויא צו- ריק מיט איהרען צווייא זעה- נען. (ד) דיעוע נאכהען זיך מואביטישע פרויען; דיא איי- נע היעס ערפה, דיא אנדע- רע רוח. נאצדעם זיא נון דאזעלכסט אונגעפעהר צעהן יצהרע געוואהנט, (ה) שטאר- בען

מגלת רות א

להם יהודה ויבאו שדי-מואב ויהיו-שם: (ג) וימת אלימלך איש נעמי והשאר היא ושני בניה: (ד) וישאו לדם נשים מאביות שם הארת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים: (ה) וימתו גם

גם

גם

ר ש י

אשכנזים. ראה חשיבותו שהרי השיא עגלון כלך מואב את בתו למחלון דאמר מר רות בתו של עגלון היתה. דבר אחר אכרתים בית לחם קרויה אפרת: (ג) איש נעמי. למה נאמר מכאן אמרו אין איש מת אלא לאשתו:

(ה) גם

ב א ו ר

ביניהם מלת היא או הוא, אז השם הנכתב באחרונה נחחדש אחר הראשון, כמו אכרס הוא אכרהס, בלע היא לווער, ודומיהם (ואחד יולא מן הכלל והוא וישכם ירובעל הוא גדעון (שופטים ז' א') אף שנוכל לומר לכך קראו הכתוב בתחלה בשם ירובעל לפי שהוא נעשה אה"נ עיקר על המעשה הגדול אשר עשה להרם מזבחות הבעל, וראי' לזאת, כי מלינו ולא עשהחסד עם בית ירובעל גדעון, הלא זוכר המקרא בכ"ס ירובעל תחלה, כי שם גדעון נעשה טבל לו) ולדבריהם תחת שמלינו בדרך אפרת היא בית לחם, היה לו לומר בבית לחם היא אפרת. ע"כ אומר חני, מתחלה היתה וקראת שם העיר אכרת, ואח"כ נחחדש לה בית לחם לסבה מה הנעלמה ממנו, ומה לנו לחקור אחרי שמות בני אדם או מדינות אשר הונחו מרובן איש ואיש? אמנם רש"י כתב (בשמואל א' י"ז י"ג) בית לחם יושבת בארץ אכרת, וא"כ נוכל לומר גם פה אכרתים שהיו ממדינת אפרת דהיינו מעיר בית לחם, ולא הוכבל הענין: (ג) והשאר האשה, הזכיר זאת בעבור הפסוק שלאחריו, ושעורו אחר מות בעלה, לא חזרה לארצה, רק היתה יושבת פה עם שני בניה, והמה נשאו להם נשים. ודרך המקרא כאשר יחזיר פעל אחד אל שני נושאי המאמר, יאמר הכעל על מין הנושא הדבק בו, לכך הוא הזכיר והשאר בלשון נקבה

ה מ ע ר

השם הבא באחרונה נחחדש וכו' ולדבריהם תחת שמלינו בדרך אפרת היא בית לחם (בראשית מ"ח ז'), היה לו לומר בית לחם היא אפרת ע"כ ע"ש. והיה אין זה ראיה מוכרחת, כי באמת השם השני הוא תמיד ליתר באור, אם שהוא נחחדש או שהוא יותר מורגל בפי ההמון, וכמו שכתב הוא עלמו על ירובעל הוא גדעון וכן נאמר כאן, כי אף שכלב קרא את העיר לכבוד אשתו אפרת בכל זאת שמה הרגיל היה בית לחם, וכן מלינו על פי רוב כי נקראה אך בית לחם. אולם הפסוק שהביא, הוא בעלמו סותר לדברי הראש"ע ורד"ק, כי אם כלב בבואו לארץ קרא את העיר אפרת איך יאמר יעקב לבוא אפרתה, בדרך אפרת? האם נאמר על זה כי רוח נבואה נוססה בו?

גַם־שְׁנֵיהֶם מַחֲלוֹן וְכַלְיוֹן וְתַשְׂאֵר
הָאִשָּׁה מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִשָּׁה:
(ו) וְתַקֵּם הוּא וְכַלְתִּיהָ וְתֵשֵׁב
מִשְׁדֵּי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בְשִׁרְתָּהּ
מוֹאָב כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־עַמּוֹ
לְתַת לָהֶם לֶחֶם לֶחֶם: (ז) וְתֵצֵא מִן־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִיְתָה־שָׁמָּה וּשְׁתִּי
כַלְתִּיהָ עִמָּה וְתִלְכְּנָה בְּדֶרֶךְ
לְשׁוֹב אֶל־אֶרֶץ יִהוּדָה: (ח) וְתֹאמֶר
נַעֲמִי לְשִׁתִּי כַלְתִּיהָ לְכַנָּה שְׁבִנָּה
אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה יַעֲשֶׂה יְהוָה
עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם־

יעש קרי

המתים

בען אויך דיעזע ביידען, מחלון
אונד כליון, אונד דיא פרוי
בליעב נור נאך אללין איבריג
פאן איהרען ביידען זעהנען
אונד איהרעם מאַנע. (ו) ענד־
ליך מאַטע זיא זיך וויעדער
אויף אונד איהרע שוועגער־
טעכטער מיט איהר, פאן דעם
געפילדע מואב'ס אבצוריווען;
דען זיא האַטטע דאָזעלכסט
פֿערנאַטמען, דאָס דער עוויגע
זיין פֿאַלק וויעדער בעדאַכט,
אונד איהנען בראָד געגעבען,
האַבע. (ז) זיא צאָג אַל־
זאָ הינוועג פֿאן דעם אָרטע,
וואָרין זיא ביזיעטצט וואָר, אונד
איהרע צווייא שנהרע מיט
איהר. אַלס זיא נון אויף דעם
וועגע וואָרען נאָך דעם לאַג־
דע יהודה'ס, (ח) שפראַך נעמי

זו איהרען ביידען שניהרען: קעהרט דאָך אום אונד געהעט צוריק, יעדע צום הויזע
איהרער מוטטער. דער עוויגע ערצייגע אויך זאָ פֿיעל גיטע, אַלס איהר דען פֿערשטאַרבע־

נען

ר ש י

(ה) גם שניהם. מהו גם בתולה לקו בממונס ומזו גמליהם ומקניהם ואזר כך מזו גם הם:
(ו) ותלא מן המקום. למה נאמר הרי כבר נאמר ותשב משדי מואב ומהיכן תשוב אם לא
תלא מן המקום שיהיה עם אלא מגיד שליחת לדיק מן המקום ניכרת ועושה רושם כנה זוה
כנה הודה כנה הדרה כנה שבה של עיר וכן וילא יעקב מבאר שבע (בראשית כ"ב):

כי

ב א ו ר

נקבה ולא וישארו, ורבים נכה: (ה) ותשאר, שערות ותשאר האשה לבדה, הראב"ע: (ו) ותקם,
שורש קום יאמר גם על הזרו לעשות דבר מה ובל"א (ויק אויפֿטוּכען): ותשב, במתשבתה, הראב"ע
והוא כמו לשוב, ובשסוק שלאחר זה אומר ותלא שיגיה בפועל. ולרש"י דרך אחרת בזה. ולפי
הכלל אשר הניח אדונינו הרמב"מ בתרגומו על התורה, לשרש המקרא בכלל ובפרט, מוכל
לומר גם פה בדרך כלל ופרט, בתולה אומר הכתובותשב, ואח"כ מפרש פרטי הדברים, משוכה
ומהליכותה לארץ יהודה. ואם יקשה האומר אם לא רכשה נעמי בהליכת שתי כלותיה, מדוע
לא מתנה בהן מיד קודם וילא מן המקום? התשובה ע"ז, אולי לא ידעה נעמי מקודם שדעת
כלותיה לשוב עמה לארץ יהודה, רק הולכות ללוותה עוד כנרת ארץ ומדויק ככתוב באמרו
ותלכנה בדרך וגו', פירושו כאשר הנייה נעמי שדעתן ללכת אל ארץ יהודה, או אמרה למה
תלכנה עמי? ולפי מה שכתבתי בהקדמ' שדעת נעמי היתה רק לבחן מאיזה עמם שתזגינה
אבל לא להחיותן, לא יוקשה כלל, כי אין קפידא בדבר אם היא עתה אמריה תאמר אם לאחר
זמן: (ו) ותלכנה, שני ווי"ן מן ותלכנה ומן ותאמר מתכנים המאמר, ושירושו כאשר הלכו או
אמרה: (ח) אשה לבית אמה, ע"ד הכתוב ותגד לבית אמה (בראשית כ"ד): המתים, שערות

הטובה

נען אונד מיר ערצייגט האבט.
 (ט) דער עוויגע געבע, דאס
 איהר וויערער רוהע פֿינדעט,
 יעדע אים הויזע איהרעס קינפֿ-
 טיגן עהעמאָנעס! נעמי קים=
 טע זיא; זיא אָבער ערהובען
 איהרע שטיממע, וויינטען,
 (י) אונד שפראַכען: ניין! וויר
 וואָללען מיט דיר צו דיינעם
 פֿאַלקע ריזען. (יא) יענע
 שפראַך: קעהרט דאָך צוריק!
 וואָצו וואָללט איהר מיט מיר
 ריזען? האָבע איד דען נאָך
 זעהנע אין מיינעם לייבע, דאָס
 זיא איינסט אייערע מעננער
 ווערדען קעננטען? (יב) קעה-
 רעט דאָך אום מיינע טעכטער!
 געהעט! איד בין נונמעהר
 וואָהרליך שאָן צו אַלט פֿיר
 איינען מאָן, אונד ווען איד אויך

הַמַּתִּים וְעַמְדֵי: (ט) יִתֵּן יְהוָה לָכֶם
 וּמִצָּאן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִשָּׁה
 וְהִשְׁקָ לָהֶן וְהִשְׂאֵנָה קוֹלֵן
 וְהַבְּכִינָה: (י) וְהִאֲמַרְנָה לָהּ כִּי-
 אַתְּ נָשׁוּב לְעַמְּךָ: (יא) וְהִאֲמַר
 נְעַמִּי שְׁבִנָּה בְּנָתִי לְמָה תִּלְכְּנָה
 עִמִּי הָעוֹד-לִי בְּנִים בְּמַעֵי וְהִיוּ
 לָכֶם לְאִנְשִׁים: (יב) שְׁבִנָּה בְּנָתִי
 לָכֵן כִּי זָקַנְתִּי מִהֵיוֹת לְאִישׁ כִּי
 אָמַרְתִּי יִשְׁלִי תִקְוָה גַם הֵיְתִי
 הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם יִלְדֵתִי בָּנִים:
 (יג) הֲלֵהֶן וְהִשְׁבַּרְנָה עַד אֲשֶׁר

ב' טעמים יגדלו

זאגען וואָללעט מיר בלייבט נאָך האָפֿפֿונג, יא איד וואָרע שאָן דיעזע נאַכט אי נעם מאָנעם,
 געבאָהרטע זאָגאר שאָן זעהנע: (יג) וואָללעט איהר דען זאָ לאַנגע אויף זיא האַררען, ביז
 זיא

ר ש י

(יב) כִּי זָקַנְתִּי מִהֵיוֹת לְאִישׁ. שאַנשאַ לוֹ וְאֹלִיד בְּנִים וְתִנְשְׂאוּ לָהֶם שְׂאִינִס אֲסוּרִים
 לָכֶם וְאִינְכֶם אֲסוּרִים לָהֶם מִזֶּם אֲשֶׁר אֲחִיו שָׁלַח הִיָּה בְּעוֹלְמוֹ שְׂאִינָה זָקוּקָה לִבְסֵ לְפִי שָׁלַח הִיוּ
 לְמַחְלוֹן וְכַלּוֹן קְדוּשֵׁין בְּהֵן שְׂנֵכְרוּת הִיוּ וְלֹא נִתְגַּיֵרוּ וְעַכְשָׁיו הֵן בָּאוֹת לְהַתְּגַיֵּר כְּמוֹ שְׂנֵאֲמַר כִּי
 אֲתָךְ נָשׁוּב לְעַמְּךָ מֵעַתָּה נִהְיָה לְעַם אֶחָד: כִּי אֲמַרְתִּי יֵשׁ לִי תִקְוָה. כִּי אֲפִילוֹ אָמַר לִי לְבִי יֵשׁ לִי
 תִקְוָה לִינְשָׂא עוֹד וְלִדְלֵת בְּנִים: וְגַם הֵיְתִי הַלַּיְלָה לְאִישׁ. וְיִוְתֵר מִן אֲפִי הַרִיתִי הַלַּיְלָה זְכָרִים:
 וְגַם יִלְדֵתִי בְּנִים. אִו אֲפִי כִּבְר יִלְדֵתִי בְּנִים: (יג) הֲלֵהֶן תִּשְׁבַּרְנָה. בְּתַמִּיה שְׂמַח לָהֶם תִּכְפַּנָּה עַד

ב א ו ר

הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ עִם הַמַּתִּים בְּעוֹדִם חַיִּים: (ט) יִתֵּן ה' לָכֶם, יִחַסֵּר פְּעוֹל הַנְּתִיבִי, וְרֹאצִ"ע
 פִּירֵשׁ בַּעַל, וְיוֹנְתָן תִּרְגַּם יִהְיֶה ה' לְכוּן אֲגַר שְׁלִים, וְלִכְלוֹס חֶסֶד הַעֵיִקֵר, וְלִדְעַת הַר"י עֲרֹאמָה
 שְׁעוּרוֹ יִתֵּן ה' לָכֶם אִשָּׁה, בֵּית אִשָּׁה, וְאִז תִּמְלֹאן מְנוּחָה, וְלִדְבָרָיו בֵּית אִשָּׁה הוּא פְּעוֹל הַנְּתִיבָה,
 וְיִהְיֶה וּמְלֹאן מְנוּחָה כְּמוֹ מֵאֲמַר מוֹסְגֵר, וְאִין הַגִּינָה מַסְכִּים לְפָרוֹשׁ, כִּי כִלֵּל מוֹנֵחַ כִּבֵּל מֵאֲמַר
 מוֹסְגֵר יִבּוֹא הַמַּפְסִיק הַיּוֹתֵר בְּסוֹפוֹ, וְכֵה הַמַּפְסִיק הַיּוֹתֵר בְּמֵלֶת לָכֶם כִּידוּעַ לְמַדְקָקִים, וְלִכֵּן
 אֲמַר אֲנִי שְׂפֵעוֹל הַנְּתִיבָה הוּא, וּמְלֹאן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִשָּׁה, וְהוּי' מִן וּמְלֹאן מִשְׁמַשׁ בְּמִקּוֹס שִׁי"ן
 וְשְׁעוּרוֹ ה' יִתֵּן שְׂתִמְלֹאנָה מְנוּחָה, כְּמוֹ מִי יִתְּנֶהּ (דְּבָרִים ה' כ"ז) שְׂפָרוֹשׁ מִי יִתֵּן אִשָּׁה, וְיִבּוֹא
 הַמַּפְסִיק הַגָּדוֹל עַל מִקּוֹמוֹ עַל נִכּוֹן בְּסוֹף מֵאֲמַר הַרְאָזוֹן: לָכֶם, מ"ס תַּחַת נו"ן, וְכֵן עַמְכֶם,
 עֲשִׂיתֶם, בְּמִקְרָא שְׁלִפְנֵיו: בֵּית אִשָּׁה, כְּמוֹ בְּבֵית אִשָּׁה וְכֵן בֵּית אִשָּׁה נְדָרָה, וְרַבִּים כֵּן: וְחִשְׂאָנָה,
 בְּנוֹחַ הַאֲל"ף וְהַשִּׁי"ן בְּסִגּוֹל, הַרְד"ק, וְפַעֲמִים נִרְאִית הַאֲל"ף ע"י סִגּוֹל, וְהַשִּׁי"ן בְּצו"א: (יב) לָכֵן,
 נִגְרַע ה"א הַנִּקְבָּה מֵהַמְכַתֵּב, וְכֵן לְעִיל וּמְלֹאן: כִּי אֲמַרְתִּי, שְׁעוּרוֹ, אִף אֲנִי אֲמַר לָכֶם
 שִׁיְהִיָּה לִי תִקְוָה שִׂישׂ אִישׁ אֹתִי, וְיִוְתֵר מִזֶּה אֲנִי יֵשׁ אִישׁ אֹתִי הַלַּיְלָה, אִו אֲפִילוֹ שְׂבַר יִלְדֵתִי
 בְּנִים זְכָרִים, כִּבֵּל זֹאת מֵה יוֹעִיל לָכֶם לְהַלֹּךְ עִמִּי? כִּי הֲלֵהֶן תִּשְׁבַּרְנָה? (יג) הֲלֵהֶן תִּשְׁבַּרְנָה,
 הַנּו"ן

יג
 ל
 מ
 (י)
 ו
 ד
 ש
 ח
 שווי
 נעמי
 אשר
 ועמד
 נוני
 הנה
 הנו"
 וגם
 והשני
 ויש
 סו
 ולדעת
 בראשו
 ואולם
 הלירי
 כי מר
 כי מר
 ומ"ס
 מ
 וטעם
 לוחמה
 ה' מר
 וחתן
 ע
 הויה
 ו
 הפרוד
 דגשות
 (ג) אל
 מריר
 לי
 לפירוש
 גס
 חס
 מנוח

מגלת רות א

תרגום אשכנזי לב

יגדלו הלהן תעגנה לבלתי היות
לאיש אל בנתי כי-מר-לי מאד
מכם כי-יצאה בי יד-יהוה:
(יד) ותשנה קולן ותבכינה עוד
ותשק ערפה ל-המותה ורות
דבקה-בה: (טו) ותאמר הנה
עברה יבמתך אל-עמה ואל-

חסר א'

אלהיה

זיא גראם ווערדען? וואללעט
איהר אייך איהרענטוועגען
ענטוואגען איינעם אנדערן מאג?
נעם צו ווערדען? ניכט דאך,
מיינע טעכטער! עם ווירדע מיר
אייערנטוועגען ערשט זעהר
שמערצהאפט זיין, דאס דיא
האנד דעם עוויגען מיד גע-
טראפפען. (יד) זיא ערהובען
זעממטליך איהרע שטיממען,
אונד וויינטען אבערמאהלס.
דארויף קיסטע ערפה איהרע

שוועגערמוטטער (צום אבשיעדע), רות אבער וויך ניכט פאן איהר. (טו) דא שפראך
נעמי: זיעה! דינע שוועגערין רייזט וויעדער צו איהרעם פאלקע אונד איהרען געט-
טערן

ר ש י

אשר יגדלו לשון שברו על ה' אלהיו (תהלים קמ"ו): תעגנה. לשון חסור כלל כמו עג עוגה
ועמד בתוכה ויש פותרין לשון עיגון ולא יתכן שאם כן היה לו לינקד הנו"ן דגש או לכתוב שני
נוני"ן: כי ילאה בי יד ה'. אמר רבי לוי כל מקום שנאמר יד ה' מכת דבר היא ובנין אז לכולם
הנה יד ה' הויה (שמות ט'): (טו) הנה שנה יבמתך. זה טעמו למעלה תחת הש"ן לפי שהוא

ב א ו ר

הנו"ן מן הלהן תחת המ"ם, ומלת תשברנה דבוק עם אות למ"ד או עם מלת אל, הראב"ע,
וגם מנינו דבוק עם מלת על, כמו שברו על ה' (תהלים קמ"ו), ולכן הלהן הראשון פרושו עליהן,
והשני בעבור. וכן תרגם יונתן, דלמא להון, ואח"כ פירש הבדילהון וכו': העגנה, לשון חסור
ויש פותרין לשון עיגון, ולא יתכן, שא"כ היה לו לנקד הנו"ן בדגש, או לכתוב שני נונין, רש"י,
ולדעתי שרשו עגה, אך לפ"ז היה לנקד הגימל בסגול כמו תינשינה, ולכן הרשיק הרד"ק זאת
בשרשיו, ויאמר כי שרשו עגן, ובא הנק תמורת הדגש להקל על הלשון, וענינו איחור ועכוב,
ואולם אחר שמנינו בגזרת נל"ה שיבוא אחר עי"ן הפעל על הרוב יו"ד, נוכל לומר שבא פה
הלירי המושך יו"ד, תחת סגול ואחריו יו"ד, וא"כ שרשו עגה: אל בנותי, אל תלכנה עמי:
כי מר לי, יונתן תרגם, ארום מרור לי מנכון וכו', ואינו מיושב חבור והמשך הפסוק. והנכון
כי מר הוא עבר מפעלי הכפל, ובתשלומו מרר, ויתורגם בל"א כבנין התנאי (עם ווירדע א. ז. ו.ו).
ומ"ם מכס הסבה הגורמת, כמו משד עניים עתה אקום, כלומר בעבורכם ומלד אהבתי אתכם.
ועעם הכתוב לדעת ידידי האהוב ר' יואל ברי"ל כזה: אתן חשבתן, אם תלכו עמי, תהיה לי
לוחמה, והקל מעלייך ה', לא כן! כי אם תלכנה עמי, ותהיינה עמדי בלרה, אז תהיה לי יד
ה' מר מאוד מלפנים, כי איכנה אוכל לראות ברעה אשר יקרה אתן, ועוד לי שאסבול לבד
ואתן עליינה לביתכון ותתענגנה על רוב שלום, וכן תרגמתי: יד ה', מכה, כמו הנה יד ה'
הויה וגו': (יד) ותבכינה עוד, כתרגומו עוד זמנא אחרינא: ותשק ערפה, הוא נשיקת
הפירוד, אם יפרד איש מרעהו, ואשה מרעותה: (טו) יבמתך, הנספד יבמת ולא יבמה בראית
דגשות התי"ו: אל עמה, לעד שנתגיירו, הראב"ע, ויפה תפש אותו הר"י עראמה כי אין

ה מ ע ר

(ג) אל בנותי וגו', אל תלכנה עמדי הראב"ע, אולם יונתן תרגם בצעו ברתי לא תמרוון נפשו ארום
מריר לי יותר מנכון, ולדעתו מלת מר מושך אחרת עמה, ולא ידעתי מדוע לא יתשב המקרא על נכון
לפירושו (באשר חשב המבאר) כי אמרה אתן תמרוו את חיי יותר עוד אם תלכנה עמדי הלא מר לי מכן,
גם אם אך לבדי אשוב, יען אין לי עוד מכיר בעירי, אולם אתן תשובנה אל בית אביכן ותמלאנה
מנוח. (טו) אל עמה, אמר המבאר לעד שנתגיירו הראב"ע, ויפה תפש עליו הר"י עראמה
וכו'

תרגום אשכנזי

מגלת רות א

אלהיה שובי אחרי יבמתך:
(טו) ותאמר רות אל תפגעני כי
לעזבך לשוב מאחריך כי אל-
אשר תלכי אלק ובאשר תליני
אלין עמך עמי ואלהיך אלהי:
(יז) באשר תמותי אמות ושם
אקבר כה יעשה יהוה לי וכה

טעון צוריק: געהע איהר דאך
נאך. (טו) רות אנטווארמעטע:
דרינגע דאך ניכט זא זעהר אין
מיד, דאס איך דיק פערלאס-
סען אונד פאן דיר רויזען זאלל.
דען נור ווא דוא הינרייזעסט,
ווערדע אויך איך רויזען, אונד
ווא דוא בלייבסט, דא בלייבע
איך אויך: דיין פאלק איזט נון
אויך מיין פאלק, אונד דיין
גאטט אויך מיין גאטט. (יז) ווא
דוא שטערבען ווירסט, ווילל
איך אויך שטערבען, אונד דארט בעגראבען ווערדען: דער עוויגע שמראעע מיך אונאווע-
הער.

ר ש י

לי עבר בנקר הוא שנה (אסתר ב) טעמו למטה כב"ת לפי שהוא לשון הווה וכן כל כיוצא בהם:
(טו) אל תפגעני כי. אל תפגרי בני. כי אל אשר תלכי אלק. מבין אחר רבותינו ז"ל גר שבא
להתגייר מודיעים לו מקצת עונשים שאם בא לחזור בו יחזור שמתוך דבריה של רות אהיה למד
מה אמרה לה נעמי אסור לנו ללכת חוץ לתחום שבבת אמרה לה באשר תלכי אלק. אסור לנו
להתייחד נקבה עם זכר שאינה אישה אמרה באשר תליני אלק. עמנו מובדלים מאשר עמים
בש אמות ולא עשרה ממות עמך עמי. אסור לנו עבודת אלילים אלהיך אלהי. ארבע מיתות
נמסרו לבית דין באשר תמותי אמות. שני קברים נמסרו לבית דין אחד לנסקלין ונשרפין ואחד
לנהרגין ונתקין אמרה לה ושם אקבר: (יז) כה יעשה ה' לי. באשר התחיל להרע שיאלה בי
ידו

ב א ו ר

יתכן שנעמי תסית אותן לשוב מאחרי ה' ולעבוד אלהים אחרים, הלא כדבר אחת הנבלות
הדבר, אלא בוודאי לא התגיירו עדיין, ומה שאמרה מלת שנה, הוא מוסב על בחינת הדרך
שהלכה ולא על אלהים, באשר חשב הראש"ע: (טו) אל תפגעני כי, רש"י, והוא
לשון תחנה ונקמה בהתאמות מה, וכוה יתדמה בדמיון, עם הוראותיו האחרים וכמו וישנע
במקום, סן יסגעני בדבר, וכן הוא בל"א (יעשהגד חוץ עטושט ביטטען, קדער טנגעהען,
קדער חין זיהן דרינגען): ובאשר תליני, לא כל לונה לינת לילה בלבד כהנחה הראשונה מוצת
התיבה, כי אם הושאל חז"ג גם על שיבה תדירה, לפי שפקר המנוחה בלילה, וכוים יתנועע
אנה ואנה, והראי' על זה בהמרותם תלן עיני (איוב י"ז) אחי תלן מאונתי (שם י"ט) על
לוארו ילין עוז (שם מ"ח) וכן כאן על מקום המנוחה שכונה לו, וכן הוא מתורגם (בליובען):
(יז) באשר תמותי אמות, כלומר אין לי עוד חלק ונחלה בארץ מולדתי, ואין בדעתי לחזור מכל
וכל כי אף אם תמותי ואשאר לבדי לא אשוב שמה, כי אם אמות ג"כ בארץך: ושם אקבר,
וכוה

ה מ ע ר

וכו' וכאלה כי כוה כתב הרי"ע בגזרי לשון עיין בדבריו. אך בער אנוכי ולא אדע מה הוצילו הזבמים
האלה בתקנתם? כי גם אם נאמר שלא נתגיירה רות עדיין, בכל זאת בוודאי הוא עון סליחי אם
השיחה נעמי אותה ענה לנבד עוד ע"ו במקום ועברה על לשני עור, כי מה שמחייבין על הגר
הוא אך אם ירדה להיות גרה לידך, אבל להחזיקו מע"ו ממה עלינו. וז"ל הרמב"ם בשוק ח' הלכה
י"ד מהלכות מלכים: וכן איה משה רבינו משי הגבורה לבוף חת כל באי העולם לקבל עליהם
המלות שנלטו בני נח, וכל מי שלא קבל יהרג ע"כ, וא"כ יהיה ח"ך שיהיה עדיין הקושי במקומה
עומדת, אכן האמת כי אין לנו ללמוד דת ודין מדברי אשה קשת רות אשר דברה מרוב שיה
וכעסה, והדרש תדרש. (יז) ושם אקבר, ידוע כי מני אז השתוקקו בני אדם להקבר בקבר
אבותם

יו
(י)
ל
(יט)
ב
ידו
לדבר
אכה
וכוה
וקבר
אל
הוא
הדבר
יעשה
מלינו
דוד
מלת
העונג
גאטט
יסריד
למלא
שטע'
וכיניך
לעשה
געקוה
(יט) ב
והחום
הביאו
ולדעת
ענינו
מכרים
נהם,
ויאמרו
אבותם
אשים
II.

מגלת רות א

תרגום אשכנזי לג

יוֹסִיף כִּי הַמּוֹת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינְךָ :
(יח) וְהָרָא כִּי-מִתְאַמְצָת הוּא
לְלַכֵּת אֶתָּה וְתַחְדָּל לְדַבֵּר אֵלַיָּה :
(יט) וְתִלְכְּנָה שְׁתֵּיהֶם עַד-בּוֹאָנָה
בֵּית לֶחֶם וַיְהִי כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם

הערליך, ווען זעלבסט דער
טאָר מיך פֿאַן דיר טרעננען
זאָלל! (יח) אַלס נון נעמי זאָה,
דאָס זיא זאָ פֿעסט ענטשלאָס=
סען וואָר מיט איהר צו רייזען,
הערטע זיא אויף מעהר מיט
איהר דאָפֿאַן צו שפרעכען;
(יט) אונד זיא רייזטען אַלאָ
צוזאַמען ביז נאָך בית לחם.
אַלס

ותהם

ר ש י

ידו להסית אישי ולירד מנכסי: וכה יוסף. אס יפריד ביני וביניך כי אס המות: (יח) ותחלל
לדבר אליה. מכאן אמרו אין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו: (יט) ותלכנה שתיהן. אמר רב
אבהו בל וראה כמה חביבים הגרים לפני הקב"ה כיון שנתנה דעתה להתגויר השזה אותה
הכתוב

ב א ו ר

וכזה לא נפרד אף אחר מותינו אצל יהיה תמיד חלקי עמך, כטעם ושכנתי עם אבותי
וקברתני בקבורתם, ועיין גם מה שכתב בספר נתיבות השלום להרמב"מן על מאמר ואתה תבוא
אל אבותיך בשלום (בראשית ט"ז ט"ו) ועל מאמר ויאסף אל עמיו (שם כ"ה ח'): וכה יוסף,
הוא לשון שבועה, ומונהג ל"הק לאמור כן, כאשר מלאנו הרבה פעמים במקרא, והוא לחזק
הדבר ולקיימו, ולפי פשוטו פרושו יעשה ה' לי דבר מה מעונש, ואולם ר' ישעי' פי' על כה
יעשה ה' לאבנר (שמואל ב' ג' ט'), כה יעשה לי טובה, ויש לי להפריש ביניהם כי על הרוב
מזינו אחריהם מלת אס או מלת השלילה, ואו פירושו לשון עונש, כמו כה יעשה ה' לאויבי
דוד אס אשחיר (שמואל א' כ"ה כ"ב), ופרושו, ה' יעניש אותי, אס אשחיר! ואס תהיה אחריהם
מלת כי, הנה או שהוא במקום אס (חב ווען) דכרכו בהרבה מקומות, ואז טעמו ג"כ על
העונש, או שהוא במקום כן (רחס) ואז פרושו עשות טובה, ותרגומו בל"א (זן ווהר זחן) ויר
גחטט העופען). והנה גם לדעת רש"י יהי' טעם כה יעשה לי אלהים להרע אף שטעם כי
יפריד מסן השני, כי אע"פ שפירש אס יפריד ביני וביניך כי אס המות, מ"מ דעתו בהכרח
למלא את החסר כזה, כה יעשה לי אלהים בירק המות יפריד. אמנם הנראה יותר נכון הוא
שטע' כי מסן הראשון ולשלילת המאמר, דהיינו כה יעשה לי אלהים אס המות יפריד ביני
וביניך, כי גם הוא לא יפריד, וכמו שזכרנו וכן הוא מתורגם: (יח) מתאמצת, הוא התחזקות
לעשות דבר מה, הן במחשבה והן בפועל, אשר לא יעבור, ובלשון אשכנז (פעטט פֿאָר-
גענקאָמען, פֿעסט ענטשלאָסען): לדבר אליה, שעורו לדבר אליה עוד מדבר הזה:
(יט) בואנה, מקור עם כנויי הרבות, והה"א נוספת, כמו לבדנה קרבנה, הראוי לבדן, קרבן:
והחום, לדעת הראב"ע הוא מפעלי הכפל, ושורש המס כמוהמס גלגל עגלתו (ישעי' כ"ח) ורד"ק
הביאו בשורשיו בשורש היס, והאס ממנו מהומה גדולה (דברים ז'), מהומת מות (שמואל א' ה')
ולדעת כולם הוא מבנין נפעל, וכירי התי"ו לתשלוס הדגש על חסרון נו"ן הנפעל, ופי' רד"ק
ענינו המיה ושאון, ובל"א (אין ערטטווען געוועטלט), ובשמות י"ד פי' רש"י על ויהם את מחנה
מלרים (עדורדיסנט בלע"ז) והוא (בעטייבט, בעטטירלט). וגם יאמר שהוא מחסרי פ"ג ושורש
נהם, והוא מקל וכירי התי"ו תחת הדגש על חסרון פ"א הפעל, ויהי' פרושו שלעקו כולם
ויאמרו הזאת נעמי? אס לא שמלאנו על הרוב יבוא חס"נ על דרך השלמים, אס תהיה ע"הס
אחת

ה מ ע ר

אבותם, כאלו לא ימלאו מקום מנוחה אס לא ישכנו אצל משפחתם — ולזה אמרה גם לזאת כל
אשים לבני, ועמך אקבר, ולכן גם המות לא יפריד בינינו כאשר השכיל לתרגם הרב המבאר.

תרגום אשכנזי

מגלת רות א

וְהָיָה כָּל-הָעִיר עֲלֵיהֶן וְהָאִמְרָנָה
 הַזֹּאת נִעְמִי: (כ) וְהָאִמְרָן עֲלֵיהֶן
 אֶל-תְּקַרְאָנָה לִי נִעְמִי קְרָאן לִי
 מָרָא כִּי-הִמָּר שְׂדֵי לִי מָאד:
 (כא) אֲנִי מְלֵאָה הַלְכָתִי וְרִיקָם
 הַשֵּׁיבִנִי יְהוָה לְמָה תְּקַרְאָנָה לִי
 נִעְמִי וַיְהוֶה עָנָה בִּי וְשְׂדֵי הָרֶעַ-
 רֵי: (כב) וְהַתְּשֵׁב נִעְמִי וְרוֹת

אלס זיא דאזעלכסט אנקאמען
 שטוינטען אללע שטאדטלייטע
 איבער זיא, אונד מאן שפראך:
 דיעזעס זאלל נעמי זיין? (כ) זיא
 אבער אנטווארטעטע איהנען:
 א! נענטט מיך ניכט מעהר
 נעמי (דיא פֿערגניגטע), נענטט
 מיך פֿיעלמעהר מרה (דיא בע-
 טריכטע), דען דער אללמע-
 טיגע האט מיך זעהר בע-
 טריכט. (כא) פֿאלל גינג איך
 פֿאן היער וועג, אונד לעער
 בראַכטע דער עוויגע מיך צו-
 ריק. וזיא קענטט איהר מיך
 דער אללמעכטיגע מיר זאָ פֿיעל אונגליק צונעשיקט האַט? (כב) אלזאָ וואָר נעמי מיט איה-
 רער

המואביח

א' תחת ה'

דאָ דער נעמי נענטען, דאָ דער עוויגע מיר זאָ פֿיעל עלענד, דאָ
 דער אללמעכטיגע מיר זאָ פֿיעל אונגליק צונעשיקט האַט? (כב) אלזאָ וואָר נעמי מיט איה-
 רער

ר ש י

הכתוב לנעמי: ותהם כל העיר. נעשית הומיה כל העיר כולם נתקבצו לקבור אשתו של צועז
 שמתה בו זיוס: הזאת נעמי. ה"א נקודה חטף מפני שהיא בתמיה הזאת נעמי שרגילה ללכת
 בצבים ובפרדים חזיתם מה עלתה לה על אשר ילאתה לחולה לארץ: (כא) מלאה הלכתי. בעושר
 ובזנים. ד"א שהיתה מעוברת: ענה בי. העיד עלי שהרשעתי לפניו. ד"א ענה בי מדת הדין
 כמו

ב א ו ר

אחת מאותיות הגרון ובפרטית עם וי"ו המהפך כמו וינאץ, וינעל, וינהג, ותנחת, ודומיהם.
 ובאמת לנכון נקל לראות כי כלם דהיינו שורש המה, היס, המס, נהס, מסתעפים מסעיף
 אחד ומתדמים זה לזה, ואין כאן מקומו לבארם בפרטית: והאמרנה, יראה שחסר מהכתוב
 מלת נשים, והראוי ותאמרנה הנשים וכו', ויש אומרים הטעם צעבור שלא הוברר המין ובתרגומו
 (אין טפרותך), כי אז דרך ל"הק לשמש בנקבה כאשר העיר ע"ז הרמב"מן ז"ל: הואח נעמי,
 ה"א נקודה בח"טף מפני שהיא תמוהה, הזאת נעמי רגילה ללכת בצבים ובפרדים? חזיתם מה
 עלתה לה וכו' מפ' רש"י: (כ) קראן, אל"ף נחה, ומלאנוה בראית האל"ף כמו קראן לו ויאלל
 לחס (שמות ב' כ'): קראן לי מרה, דע אף שכל מקום מלינו שמתוק הוא הסוך המר כמו
 שמים מר למתוק ומתוק למר (ישעי' ה' כ') ולא יכלו לשנות מים כי מרים הם, ואח"כ נאמר
 וימתקו המים (שמות ט"ו כ"ג וכו'), מ"מ מלת מר הוא ג"כ הסוך הנועם, וכמו שכתב הראב"ע
 וז"ל, הנועם דבר תענוג, והמר הוא הסוך התענוג, והנועם הוא המאלל המתוק. ואנחנו
 נוכל לתרגם מלת מר ונועם על כמה פנים. נועם (ניט, זאנגענעהק, זיבליך, פֿערגניגט,
 גליקליך א. ז. וו). מר (ביטטער, ויספֿערגניגט, בעטריכט, פֿערדרוס, יאזועער, קוועער,
 טאזערן), ודומיהם רבים, ואף שלפי עומק הענין יש הפרש דק בין המלות האלה ובין הוראותיהם
 בל"א, מ"מ אחרי שאין בידינו משפת העברי רק מעט מזעיר, הרשות נתונה לתרגם כל אחד
 לפי ענינו, ובלבד שיהי' התרגום נאה לפשטות הכתוב ולפי עומק הענין. ועיין בהקדמת
 הרמב"מן ל"ס' נתיבת השלום מענין התרגומים: (כא) מלאה הלכתי, מליאה צבנים, מליאה
 בעושר ובכבוד, ועתה ריקס השיבני ה' מכל וכל, כי לעד שעניה היתה, שהרי הסתפקה מלקוטי
 רות כלתה: וה' ענה בי, העיד עלי שהרשעתי לפניו, רש"י, הראב"ע והרד"ק, כי ליעתם
 שורש ענה בקל הוא רק לשון מענה או עדות, ולי נראה כי אף שהוא מהקל הוא לשון עוני, וככל
 הלשון, ופי' ענה הביא עלי עוני (עזענד), והרע הביא עלי רעה (אונגליק). ומלאתי און לי מסירוש
 אדונינו הרמב"מן על הפסוק אודך כי עניתני (תהלים קי"ח כ"א): (כב) וחשב בעמי, הוא בדרך
 כלל

מגלת רות א

הַמּוֹאֲבִיָּה כִּלְתָהּ עִמָּה הַשֶּׁבֶר
מִשְׁדֵּי מוֹאָב וְהָמָרָה בָּאוּ בֵּית
לָהֶם בְּתַחֲלֵת קֶצִיר שְׁעָרִים:
ב (ח) וּלְנַעֲמִי מִידַע לְאִשְׁהָ אִישׁ
גְּבוֹר חֵיל מִמְּשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ

מִדַּע קָרִי

וְשֵׁמוֹ

תרגום אשכנזי לד

דער שווייגערטאָטער, דער
מואביטערין רות, פֿאַן דעם
געפֿילדע מואב'ס וויערער צו:
ריק געקעהרט; אונד זיא
לאַנגטען צו בית לחם אַן, עבען
אַלס דיא גערשטען-ערנטע
אַנגינג.

ב (ח) נון האַטטע נעמי איינען

פֿריינד פֿאַן איהרעם מאַן-

נע, איינען ערלען ביערערמאַן אויס דער פֿאַמיליע אלימלך'ס, דעססען נאַמע בועז וואָר.

איינסט

ר ש י

כמו וענה גאון ישראל (הושע ה'): (כב) בתחלת קציר שעורים. בקלירת העומר הכתוב מדבר:
ב (א) מודע. קרוב בן אחיו של אלימלך היה אמרו רבותינו ז"ל אלימלך ושלמון אחי בועז
וסלוני אלמוני הגואל ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועילה להם זכות
אבותם

ב א ו ר

כלל שלפניו פרט, ופירושו אחר שספר המקרא כל דבר קטן שאירע לה בהליכתה ובשובה, חזר וכולל פעם
אחרת את עיקר המעשה, והוא תשובתה משדי מואב, וטעמו כמו שכתב הראב"ע לדבק הזמן שבאו
בתחלת ימי הקציר, בעבור לקוטי רות: השבה, פעל עבר בה"א הידיעה, והוא זר בלשון, ואביריו ג'
השבה הנמלאו פה, ועל ענין המלה הנראת כפול, אמר חד מן חבריא שער הכתוב, ותשב
נעמי, ורות המואבי' כלתה השבה עמה, משדי מואב:

ב (א) מודע,

הוא משרש ידע לפי שהקרובים יודעים זה את זה. יותר מאחרים, מרד"ק,
ומלאו לו ריע בבנין אחר, אלופי ומיודעי, ומה הבנין גם כן הכתיב
שלפניו: גבור חיל, התואר הזה מצינו על שני פנים, (א) שיוסמך לחיל מלת גבור, כמו
גבורי החיל, ויתורגם (טעםפערער קריגסמאן), ויתארו בזה אנשי המלחמה היודעים בטיב
ומהות התנהגות המלחמה, וגם אין להם מורך בלבבם לנוס מפני האויב. (ב) שיוסמך לחיל
מלת איש או אשת, ואז יתורגם (רעכטשפֿען, בידער) ויתארו בזה אנשים שלמים ועובדים,
עיין מזה בפי' יתרו בביאור על התורה מהרמב"מ ז"ל. ואם כן לריק שיתורגם פה גם כן
(אין קריגסמאן), ויארת לבועז השם הזה לפי קבלת חז"ל שהיה שופט את ישראל ובוודאי היה
איש מלחמה. אך לפי עומק ויופי המליצה לא נכון לתרגם כן, כי למה תועלת יודיע לנו
הכותב המגילה הזאת במעשה רות, אם היה בועז איש מלחמה אם לאו? מה יתן ומה יוסיף
לנו אם אנחנו יודעים את זאת? אמנם אם יתורגם (בידערמאן) יהיה ההודעה הזאת ממדותיו
הנעימות כמו הקדמה לספור שלאחריו, וכי אחרי שהיה איש חס וישר, עושה משפט ולדקה,
לכן רחם מיד על הנערה אשר בארץ נכריה ואין לה אב ואם, וידבר על לבנה. וכן המנהג בכל
הביתים וסופרים ספורים ודברי הימים. לכן אומר אני כי מלת גבור, לא הנחתו לבד על
בעל כח וגבורה טבעית, או על הכובש את יצרו הרע, רק הונח גם התואר הזה, על האיש אשר
יש לו יתר שאת (פֿאָרלוֹג) על שארי אחיו, הן על ידי כחו ועוֹלָם ידו, הן ע"י מעלליו הטובים,
או ע"י עשרו וכבודו. והוא שאל השם הזה מן גִּבּוֹר שמראה את עכמו ביתרון המעלה כמו שיש
לאיש יתרון המעלה מאשה, וכן הלוּעז אומר (ער לייגט זיך פֿאַם אַיִן מַטָּן): וא"כ יתורגם בכל
פעם מלת גבור לפי ענינו, אם ה' לו יתרון במלחמה, או יתרון בלידת חיות ועופות,
כמו הוא היה גבור ליד (בראשית י' ט'), ושם חיל הוא שם דבר לקבולת כח ואומץ לפעול
פעולות

ה מ ע ר

ב (א) איש גבור חיל, עיין בבאור, וכבר קדמהו יונתן בזה לפרש גבור חיל לא מענין גבור
מלחמה

תרגום אשכנזי

מגלת רות ב

וְשָׂמוּ בְעֵז: (ב) וְהֵאמְרוּ רֹת
הַמּוֹאָבִיָּה אֶל-נַעֲמִי אֵלֶיךָ-נָא
הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָהּ בְּשָׂבָלִים אַחַר
אֲשֶׁר אֲמַצְא-חֵן בְּעֵינָיו וְהֵאמְרוּ
לָהּ לְכִי בְּתִי: (ג) וְתִלְךְ וְתִבּוֹא
וְתִלְקָט בְּשָׂדֶה אַחֲרֵי הַקְּצָרִים
וַיִּקַּר מִקְרָהּ חֵלְקֵת הַשָּׂדֶה לְבֵעֻז

(ב) איינסט שפראך דיא מואבי
טערין רות צו נעמי: ערלויבע
מיר, דאס איך אויפם פעלד גע-
הע אונד אהרען אויפלאזע הינ-
טער איינעם הער, ביא וועל-
כעס איך גונסט פינדען ווערדע.
יענע אנטווארטעטע: געהע נור
מיינע טאכטער. (ג) זיא גינג
אלאז הינוועג, קאם אויף איין
פעלד, אונד וויטע אויף, וואס
הינטער דען שניטטערן אב-
פיעל. דא טראף עס זיך, דאס זיא אין איין שטיק אקקער געראטהען וואר, וועלכעס דעם
בעז

ר ש י

אבותם בלאתם מהארץ לחולה לארץ: (ב) אלכה נא השדה. לאחד משדות אנשי העיר אחרי אחד
מהם אשר אמלא חן בעיניו שלא יגער בי: ואלקטה בשבלים אחר אשר אמלא חן בעיניו. אחר
מי אשר אמלא חן בעיניו: (ג) ותלך ותבוא ותלקט בשדה. מלינו מדרש רות עד לא זולת אחת
שהוא אומר ותבוא ואחר ותלקט אלא שהיתה מסמנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה והלכה ובאה
וחזרה לציר כדי לעשות סימנים וזיונים שלא תטעה בשבילים ותדע לאנשי: ויקר מקרה. לנא
בחלקת

ב א ו ר

פעולות רבות, עיין בבאור הנ"ל, ומלת גבור הוא סמוך, כי ההולכים על משקל פקוד לא
ישתנו בסמיכות ובכנויים, ופרשו שהיה לו יתר שאת בדבר חיל ותרגמתי (עדוער) כי גם זאת
המלה מורה בל"א על יתרון המעלה, אשר ממנו הושאל לזכר שרים גדולים בשם (טרעג).
ויש לי עוד דברים בזה, אמנם חן להאריך: (ב) אלכה נא השדה, לאחד מהשדות:
אחר אשר אמצא חן בעיניו, שלא יגער בי, רש"י. ואם יקשה למה תפחד שיגערו בה,
והלא מחויבים המה לעזוב לעני ולגור ללקוט? נאמר חולי בעבור שהיתה רות מארץ אחרת לא
ידעה עדיין מהחייב הזה, ותשבה שהלקט הוא מפאת החסד מבעל השדה ולכל אשר יספון
יתן: (ג) ותלך ותבוא, אמרו במדרש עד שלא זולת אחת, שהוא אומר ותבוא אחר ותלקט
אלא וכו' מפירוש רש"י, ואינו מוכרח, כי מלת בשדה מוסב גם על הפעל ותבוא, כדרך לשון
הקודש, ושעור הכתוב ותלך מעם חמותה ותבוא בשדה אחר ותלקט, ויקר שהיה אותו השדה
שדה של בעז: אחרי הקוצרים, הלקט מה שנופל בשעת הקצירה וישאר אור הקוצרים: ויקר,
שהיה מקרה, פירוש המקום אשר קרה לה ללקוט שם, חלקת השדה וכו': חלקת, בנחיות
השדות של אנשי העיר כלם, וקרא השדה של אחד מהם חלקה, לשי שהוא חלק מן הכלל:
לבעז, כמו של בעז כי הלמ"ד תשמך לשעמים בלשון הקודש במקום יחס המנטרף (יעניטין):
והה

ה מ ע מ ר

מלחמה, כי תרגם גבור תקיף באורייתא. (ב) אחר אשר אמצא חן בעיניו, לדעת המבאר
לא ידעה היא מן חייב לקט לבני ישראל, אולם לפי מה שפרשנו במבוא השני, נאמר, כי
פחדה, אולי יען היא מעם נמאס ונבזה בעיני עם ישראל לא ינחו ללקט, ובפרט אם כבר
נשאת באיסור לאישה ערס שנתגיירה כוודאי בה יבוא לה.

אֲשֶׁר מִמְשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ:
 (ד) וְהִנֵּה-בָעוּ בָא מִבֵּית לָחֶם
 וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים יְהוָה עִמָּכֶם
 וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכֶךָ יְהוָה: (ה) וַיֹּאמֶר
 בָּעוּ לְנַעֲרוֹ הַנֹּצֵב עַל-הַקּוֹצְרִים
 לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת: (ו) וַיַּעַן הַנַּעֲרָה
 הַנֹּצֵב עַל-הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר
 נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשֵּׁבָה עִמָּךְ
 נַעֲמִי מִשְׁדֵּי מוֹאָב: (ז) וְהָאָמֶר
 אֶלְקָטָהּ נָא וְאֶסְפַּתִּי בְעַמְרִים

בועו אוים דער פֿאַמיליע
 אלימלך'ס געהערטע; (ד) אונד
 זיעהע! עם קאם אויך בועו
 אוים בית לחם. ער שפראך
 צו דען שניטטערן: דער עווי-
 גע זייא מיט אייך! זיא ערווי-
 דערטען: גאָטט זעענגע דיך!
 (ה) בועו פֿראַנטע דען דיענער,
 דער איבער דיא שניטטער גע-
 זעטצט וואַר: וועם געהערט
 יענעס מעדען אָן? (ו) דער
 דיענער, דער איבער דיא
 שניטטער געזעטצט וואַר, אַנט-
 וואַרטעטע: עם איזט דאָן
 מואביטישע פֿרויענצימער,
 וועלכעס מיט דער נעמי פֿאַם
 געפֿילדע מואב'ס צוריק גע-
 קאָממען. (ז) זיא האַטטע (צו מיר) געזאָגט: ליעבער! לאַס מיך דאָך בייא דען גארבען
 אויפֿ-

אחרי

ר ש י

בחלקת השדה אשר לבועו: (ה) למי הנערה הזאת. וכי דרכו של בועו לשאול בנשים אלא דברי
 לניעות וחכמה ראה בה שתי שבלים לקטה שלש אינה לקטה והיתה מלקטת עומדת מעומד
 וסוכנת מיושב כדי שלא תשחה: (ו) השגה עם נעמי. הטעם למעלה תחת הז"ן לפי שהוא
 לשון עבר ואינה לשון פועלת: (ז) ותאמר. בלבה: אלקטה נא. לקט השבלים: ואספתי
 בעמרים. שחפה של עמרים:

ב א ו ר

(ד) והנה, יאמר והנה כמתמיה, ראה איך קרה שגם בועו בא לשדה בזהות רות שם! ה' עמכם,
 הוא שאלת שלום איש לרעהו, טרם ידבר עמו מזכרו: (ה) לנערו, טעמו משרת, כמו וגחזי
 נערו, ודומיהם: הנצב, בתרגומו דלחמני רב על חלודיא, וכן תרגמתי: למי הנערה, וכי
 דרכו של בועו לשאול בנשים? (ויותר תמוה הלא עת הקציר היה ובכל יום ויום נערות רבות
 יולאות ללקוט, ומדוע שאל על זאת) אלא דבר לניעות וכו', גמרא ורש"י, וראש"ע פי' אולי
 היה לבושה משונה בלבוש ארצה והטיר שהיא נכריה, ולפי דעתי הוא לפי מה שכתוב להלן
 בשם הראש"ע, שיצבה בסוכה לנוח בבוא בועו השדה, ואולי לא הורשה זאת לאחרות להסתפק
 שם, כי הסוכה היתה רק לנעריו ונערותיו, וגם לקולרים, ע"כ תמה למי הנערה: (ו) נערה
 מואביה, אולי ידע הנער שהקורבה של בועו עם נעמי, ואמר אליו השגה עם נעמי, בייבור
 זאת, ושם נערה יתכן שהוא נוסף על כל אשה הנעירה לימים: (ז) ותאמר, פירש רש"י בלבה,
 והנכון בעיני שחסר מלת אלי, כי באמת אמרה זאת אל הנער שיתן לה רשיון ללקוט בשדה,
 ואף שסתם הכתוב ולא פירש מה ביקר? כי אין מהלורך לכתוב כל דבר קטן אשר אין בו תועלת
 להקורא, וגם אשר אינו מדבק ומחבר ספור המעשה, והנחת סומך על המבין שיבין מעלמו,
 ופירוש ותאמר, וכבר אמרה: אלקטה נא, לקט השבלים, ואספתי שחפה של עמרים, מרש"י,
 והנה הרד"ק בפרשיו הפריש בין שורש קצן ואסף, ואמר, אסף נאמר אף על שאינו מסוחר,
 וקצן נאמר רק על המסוחר. והנה שורש לקט יאמר גם כן על המסוחר, וההפך בנייהם,
 שורש קצן יאמר בבחינת שני דברים המסוחרים לאספס יחד ובל"א (לזוהאענברוינגטן) כמו
 ויקצן את כל אוכל (בראשית מ"א מ"ו), ולקט יאמר אף על דבר אחד בבחינת החפיסה למלוא

אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַתָּבֹא וַתַּעֲמֹד
מֵאֵז הַבֶּקֶר וְעַד-עֵתָה זֹה שְׁבִתָּהּ
הַבַּיִת מֵעַתָּה (ח) וַיֹּאמֶר בְּעֹז אֲרוֹת
הַלֹּוא שְׁמַעַת בְּתִי אֶרֶץ-תְּלָכִי
לִלְקֹט בְּשָׂדֵה אַחֵר וְגַם לֹא-

חעבורי

איין אנדערעס פֿעלד אַהרען אויפֿצוועלן; דוא ברויכסט אויך גאר ניכט פֿאַן היער הינ-
וועג

ב א ו ר

דבר מה ולקחתו ובלשון אשכנזי (אויפֿזאָען), ואם תעיון במקרא תמצא בכל פעם על אסופת השבילים
יאמר מלת לקט בבנין פֿייל (ואחד יולא מן הכלל אל תלכי ללקוט בסוסק שלאחר זה, אף
שגם פה נוכל לדחוק ולפרשו) וזה יורה על חזוק הפעולה ללקט השבילים המפורים הנה והנה
שהוא טורח רב. ואולם בפרשת בשלח אלל המן נאמר לקט בבנין הקל כמו ולקטו לחם, וילקטו
יום וכו', כי שם היה בלי טורח לאסוף כי כסה המן את עין הארץ ונפל לחין מספר, וכמאמר
חכמינו ז"ל שטו העם אין שט אלל טיול בלי עמל וכו' ולכך פירש רש"י פה חלקטה הוא לקט
השבילים, הנופלים בשעת הקצירה כי המה מפורים, ואספתי הוא שחנה, כי הוא דבר
המכונס. אך לפי פשוט הענין נאמר כי מלת בעמרים מוסב על שני הפעלים על חלקטה ועל
ואספתי, ושעורו חלקט אלל העמרים, ומה שלקטתי חאסיף לי להביא הביתה. אמנם לדעת
רעי היקר ר' יואל נר"ו זה הפירוש אינו נכון, כי יקשה לו איך יאמר בועז להלן גם בין
העמרים חלקט אס הוא דבר מותר לכל, או שלכל הפחות כבר הראו אותה לה, אלל טעם
הכתוב שחלה רות מהנער רשות ללקוט שבילים ולאספס אחר כך בעמרים, כדי שיהיה נקל
עליה לשאת, והיתה לריבה לקחת רשות לזה כדי שלא יחשידוה שגנבה עמרים שלמים מן השדה,
והיא מלאה קן בעיני הנער, ואחר שאל לשמה וידע כי ממספחת אדוניו היא, נתן לה רשות
לעשות כאות נפשה, אפילו לשבת בתוך הבית הנזכר כשתראה לנוח ממלאכתה, ולזה תמה בועז
כשראה יתר השאת לה משאר העניים הלוקטים. ואמר עוד שהגוינה מסייעתו כמה שמת
חלקטה נא מוטעם בטעם מפסיק, ואספתי בעמרים במשרת מפסיק, ולו היו ב' הפעלים שייכים
לשם בעמרים יהיו שניהם מחוברים בטעם משרת מפסיק, והשם במפסיק יותר, ושגם לישאל
דתרגום נוטה לזה, אבבור כאן ואבנוש שובלין באלומיא, ויתורגם אס כן בלשון אשכנזי (וזה
איך דרך כאלועוען, אונד איר און גארבען אויפֿבינדען, ווטס הינטער דען טניטטערן ליגען
בזייבט): וחבוא, לאחר שהרשתי לה בזה, ותעמוד לעסוק במלאכתה מאז הבוקר ועד עתה:
זה שבחה הבית, זה שיבתה בבית אינה כי אס זמן מועט לנוח שם, וטעם בית פירש הראב"ע
כמו סוכה, פירוש שיטנה בסוכה העושים בשדה לחכות ולסתור מחוס השמש, ואמר הנער אל
תבעום עלי כי היא יושבת פה רק זמן מועט, ומלת זה מוסב על הישיבה, ותיבת זה, אינה
שומרת את המין, להיות שבחה מקור מנחי פ"י עס כנוי נסתרת מהנפרד שָׁבַח, והוא דבר
מופשט אשר באמת לא יוכנס תחת מין כלל וכלל: (ח) הלא שמעת בתי, דרך הלשון לדבר
כן בהתחלת הדבור, וכן המנהג לפעמים בלשון אשכנזי, ורד"ק בשרש לא כתב שמתחלה אמר לה
בועז שלא תלך ללקוט בשדה אחר, ואחר כך אמר לה, הלא שמעת מה שהורתיך? השמתי
ללכת לשדה אחר! העבורי, שורק תחת החול"ם, וטעמו שלא תלכתיך ללכת כלל מזה כל ימי
הקלייר רק תדבקי עם נערותי, ואפשר שהטעם אף ללון עמהן. וטעם וְכֵן יֵשׁ אֲדָמִים עַל
היותו לטעמים כטעם פֿה כמו אִיבָה שהוא במקום אִישָׁה, ויש אומרים שהוא מוסב על זה שבתה
הקודם כי מדרך השכל שלא הלכה לבדה אל הבית, כי אס בחכורת נערוה בועז, ולכן אמר
כאשר

תַּעֲבוּרֵי מִזֶּה וְכֹה תִדְבְּקִין עִם־
נַעֲרָתִי: (ט) עֵינֶיךָ בְּשֵׂדָה אֲשֶׁר־
יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הַלּוֹא
צִוִּיתִי אֶת־הַנְּעָרִים לְבָרְתִי
נִגְעָךָ וְצִמַּת וְהִלַּכְתְּ אֶל־הַכְּלִים
וְשָׂתִית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאָבוּן הַנְּעָרִים:

וחפל

וועג צו געהען, זאגדערן
קאננסט דרך נור איממער זא
צו מיינען מעגדען האלטען.
(ט) זאבאלד דוא נור זעהסט,
דאס מאן ווא אויף דעם פעלע
דע שניידעט, זא געהעסט דוא
איהנען נאך; איד האבע שאן
דען דיענסטען אנבעפאהלען,
דאס מאן דיר ניכטס צו ליידע
טהון זאלל, אונך ווען דוא
דורשט האסט, זא געהע נור
פרייא צו דען גערעטהען, אונד טרינקע פאן דעם, ווארויס דיא דיענסטע שעפען.

רוח

ר ש י

(ט) ולמית והלכת אל הכלים. ואם תזמאי אל תכלמי מלכת ולשתות מכלי המים אשר ישאבון הנערים:
לא

ב א ו ר

כאשר הטבת עתה לדבוק עמהן כן תעשי כל ימי הקליר: הדבקין, הגוף נוספת, ואמר חד מן
חבריה הטעם ללחות המצטא, ובעבור האות הגרונית הסמוכה והנקודה גם כן בחיק אשר
על ידי זה תבולע בין האותיות הסמוכות, באה הגוף להפסיק: (ט) עיניך בשדה, כתרגום
יונתן תהא מסתכלא בחקלא וכו', וטעם עינים אינו נופל בכל מקום על כלי הוראות דווקא
(דיוח חויגטן) כי אם לפעמים גם על חלקי הראיה אשר האחד מהם יקרא כפי המורגל בניינו
בשם הרף עין (דיוח בויקקע), וחזי מאן גברא רבה דקא מסהיד עלוהי בתרגומו לשיר השירים
(ר' ט') ושעור הכתוב לאמר כי על ידי שתדבקי תמיד בנערותי ולא תלטרך לחזור ולשוב, עיניך
ישוטטו תמיד בשדה, ובכל מקום אשר יקלרו הקולרים שם תלך אחריהן ללקוט, וכן הוא מתורגם:
והלכת אחריהן, אחרי הנערות הנזכרות בססוק הקודם, ורגיל בפומיה דראנ"ע לאמר על
הדומה לזה, אף על פי שהיא רחוק במקום הוא קרוב בטעם, והנה הנערות מאלמות אלומים
ממה שיקלרו הקולרים וישליכו אחרי גיוס והעניים באים אחרי זמן מה ללקוט את השבלים
הנשארים מאחריהן, ואמר בעז לרות שהיא תדבק בנערותיו ותלך מיד אחריהן כדי שתקדים
לכל אחד לזכות בהלקט: את הנערים, ידוע שאם הכוונה על הקבוצן אשר יכלול בו זכרים
ונקבות ידבר תמיד בלשון זכר, וכן יתכן כאן שם נערים על כל הפועלים הן העבדים הן השפחות
שכלם כזה לבלתי נגעה בה להרע, והראיה מאשר ישאבון הנערים, וכן הוא מתורגם: וצמית,
ואם תזמאי אל תכלמי מלאכול ולשתות, רש"י, ולמית מנחי ל"א, ובה על משקל נחי ל"ה,
ורבים כמוהו: מאשר ישאבון הנערים, מהכלי הגדול אשר הפועלים שאבים ממנו בכלי קטן
לשתות

ה מ ע ר

(ט) את הנערים, לדעת המבאר הוא כולל זכרים ונקבות; ע"ש ולדעתי הכוונה אך על הנערים ממש
ומה שאמר לבלתי נגעך הוא כענין ולא נתתיך לנגוע אליה (בראש' כ"ו), ואם גם נאמר יען בא נגעך
ביחס הפעול הכוונה אך להרע לה ברע טבעי לא ברע מוסרי, גם על זה יש להשיב, כי באמת לא פתדה
מן הנערות אשר כבר התרועעה עמהן בסוכה (כאשר באר הרב לעיל) שתעשה לה רעה —
ומה שהביא ראיה מן מאשר ישאבון הנערים, גם זאת איננה מוכרחת, כי לדעתי אין הכוונה
כמו שפירש הרב לקמן, אך הענין הוא, כי הנערים היו לריבים לשאוב ולהביא ממרחק מים
לרוות למאס בדרך בארצות הקדם, ולא הורגו לשתות ממים האלה אך הקולרים והעומדים
עליהם, ולזה אמר שגם היא תשתה מהם.

(י) רות פיעל אויף איהר אנגע-
 זיכט נידער, ווארף זיך צור ער-
 דע היז אונד שפראך: וואדורך
 האבע איך דיעזע גנאדע פער-
 דיענט, דאס דוא מיך זאגט
 אויפניממסט, דא איך היער
 דאך פֿרעמד בין? (יא) בעזו
 אנטווארטעטע איהר אונד
 שפראך: עם איזט מיר שאן
 אללעס ערצעהלט ווארדען,
 וואס דוא פֿיר דיינע שוויגע-
 מוטטער נאך דיינעס מאננעס
 טאדע געטהאן האסט, דא דוא
 איהרענטוועגען, פֿאטער, מוט-
 טער, דיין גאנצעס פֿאטער-
 לאנד פֿערליעסעסט, אונד צו
 איינעם פֿאלקע איבערגינגסט,
 דא דוא פֿארהער ניכט גע-
 קאנט. (יב) דער עוויגע ווירד
 דיר דיעזע טהאט פֿערגעלטען,
 פֿאללשטענדיג ווירד דיין לאהן
 זיין פֿאן איהם, דעם עוויגען
 דעם גאטטע ישראל'ס, אונ-
 טער דעססען פֿליגעלן דוא
 שוטץ געזוכט האסט! (יג) זיא
 שפראך: לאס מיך נור פֿער-
 נער גנאדע פֿינדען אין דיינען
 אויגען, מיין הערר! דוא האסט

(י) ותפל על פניה ותשתחו
 ארצה ותאמר אליו מדוע
 מצאתי חן בעיניך להכירני
 ואנכי נכריה: (יא) ויען בעזו ויאמר
 לה הגד הגד לי כל אשר עשית
 אתי חמותך אחרי מות אישך
 ותעזבי אביך ואמך וארץ
 מולדתך ותלכי אל עם אשר
 לא ידעת תמול שלשם:
 (יב) ישלם יהוה פעלך ורתחי
 משכרתך שלמה מעם יהוה
 אלהי ישראל אשר באת לחסות
 תחת כנפיו: (יג) ותאמר אמצא
 חן בעיניך אדני כי נחמתני וכי
 דברת על לבי שפחתך ואנכי
 לא אהירה כאחת שפחתך:
 (יד) ויאמר לה בעזו לעת האכל

מיר טראָסט, דוא האָסט דיינער מאַנד מוטא איינגעפֿלעסט, דיא איך ניכט איינמאהל איינער
 דיינר שקלאַפֿינגען גלייך בין. (יד) אַלס עס צייט צום עססען וואַר, שפראַך בעזו צו איהר: קאַמ-
 מע

ר ש י

(יג) לא אהיה כאחת שפחתך. איני חשובה כאחת מן השפחות שלך:

(יד) ועלת

ב א ו ר

לשחות: (י) להכירני, לעשות לי כל הטוב הזה כאלו הייתי ממזיקך, ובאמת אנוכי נכריה:
 (יב) משכרתך, הנספד מִשְׁכָּרְתְּךָ כַּסֵּם מִתְּפִינָה וּבְכֻנּוּי יִשְׁתַּנּוּ הַחוּלָם לַשּׁוּרֵק, וְהוֹנָח שֵׁרֵשׁ
 שָׂכָר עַל תְּשׁוּמַת הַדָּבָר חֲלָף עֲבוּדָה מֵה: אִשְׁרָ בָאָה, שְׁעוּרֵי מַעַס ה' אֲשֶׁר תַּחַת כְּנָפָיו בָּאָה
 לְחִסּוֹת, כִּי כֵן דָּרְכוּ לְשֵׁלֵם לְאִישׁ כִּפִּי מֵעַלְלוֹ: (יג) אמצא חן, מי יתן ואמלא עוד חן בעיניך,
 ויהיה זה שכרי מעם ה' על החסד אשר עשית: ואנכי לא אהיה, איני ראויה להתדמות אל
 אחת שפחותיך, וטעם זמן הפעל הוא מורכב מהוה ועתיד, איני עתה ולא אהיה כל עת כאחת
 שפחותיך

מגלת רות ב

גַּשְׁי הַלֵּם וְאֶכְלֶת מִן־הַלֶּחֶם
וְטַבַּלְתִּי פֶתַךְ בַּחֲמִץ וְהִשְׁבֵּת מִצֵּד
הַקְּצָרִים וַיִּצְבַּט־לָהּ קְלִי וְהֵאֵכַל
וְהִשְׁבַּע וְהִחָר: (טו) וְהָקַם לְלֶקֶט
וַיֵּצֵא בָעָז אֶת־נַעֲרָיו לֵאמֹר גַּם
בֵּין הָעַמְרִים תִּרְקַט וְלֹא
תְכַלְימוּהָ: (טז) וְגַם שָׁלַח־שָׁלוֹ

ב' טעמים במלה אחת

לה

תרגום אשכנזי לו

מע הערבייא, אונד אים מיט;
דוא קאננסט אויך דיון ברֶאָד
אינעס יג איינאונקען. זיא זעטע
טע זיך נעבען דיא שניטטער
היין. מאן לענטע איהר גערע-
סטעטעס זאנגען מעהל פֶּאָר;
זיא אַס, וואורדע זאטט, אונד
האטטע נאָך איבריג. (טו) גאָט-
דעס זיא וויעדער אויפֿגע-
שטאָנדען אים פֿעלדע צו זיי-
כען, בעפֿאהל בווען זיינען דיע-
נערן אונד שפראך: לאַסט זיא
אויך צווישען דען גארבען הע-
רום זוכען, אונד בעשעמט זיא ניעט דאָריבער; (טז) איהר קעננעט אויך איהרענטוועגען

אייך

ר ש י

(יד) וטבלת פתך בחומץ. מנאן שהחומץ יפה לשרב: וילבט לה קלי. ויושט לה ואין לו דמיון
במקרא אלא בלשון משנה אחריים ותוך ובית הלביטה: (כז) וגם של תשלו. שנת תשכחו עש'
עלמיכם כאלו אתם שוכחים תרגום של שגגה שלוחא וכן על השל (שמואל ב' ו'). ד"א לשון כ'
ישל

ב א ו ר

שפחותיך, כאשר העיר על זה רעי הנ"ל בספרו זמירות ישראל: (יד) פתך בחומץ, כי החומץ
יפה לשרב, כי הוא מקרר וממזג הדם: וחשב מצד הקוצרים, אמר חז מן חביריך, דרך
עניויות קמשמע לן שלקחה מקומה מלד הסועלים לא מלד הממונים: ויצבט, אין לו ריע במקרא
ועניונו הושטה, והטעם אחד מן היושבים אללה, בתרגומו (טו) ובא בקמץ קטן תחת החולם
בעבור המקף: וחרר, בקמץ הת"ו בעבור הסוף פסוק, ובא אס כן העתיד בלי הפסק בפתח
להרחיב הר"ש, אמנם לדעת המכלול הוא נקוד כאן בפתח, אס כן בלי הפסק בסגול, כי כן
דין מפסיק גדול לשנות הסגול לפתח, כמו זכור מלקמה אל הוֹפֶה (איוב מ' ל"ב) ומן וַיֵּאמֶר
נאמר בהפסק וַיֵּאמֶר, כי אף על פי שניהם תנועות קטנות הנה בערך ההדרגה ביניהם הפתח
ארוכה יותר מהסגול כפי טבע המצטרף: (טו) והקם ללקט, לאחר שקמה מלאכול, לזה בועז
את נערו עליה למען שלא תשמע ותכלס, ויתכן שטעם נערו כאן הממונים על עושי המלאכה:
גם בין העמרים, כי לא הורשה לכל המלקטים ללקוט בין העמרים, רק אחרי הקולרים מה
שנפל מהם, ולכן אמר שהיא תלקט, ואתם אל תכלימו אותה, לאמר לה שלא הורשה זאת:
(טז) של חשלו, רש"י הביא ב' פירושים, אחד מלשון כי ישל זיתך, ויהיה מחסרי פ"ו שרשו
נשל, ולדעת זה כיון המתרגם באמרו ואף מתר תחיון לה וכו', כי על ידי התרת המיתרים
נזרים ונושלים השכלים, ובלשון אשכנז (בינדעט עטוואס פֿאָן דען גארבען אויף א. ז. ו. ו.).
וב' מלשון על השל שפירושו שגגה, כלומר עשו עלמיכם כאילו אתם שוכחים, ויהיה אס כן
מנחי ל"ה, כמו לא תשלה אותי (מלכים ב' ד') ואין ניקוד המלה מסכים לשני פירושו, כנודע:
אולם הרד"ק אמר שרשו שלל על משקל פֿאָגוֹ ודומיהם כלומר השמיטוהו לה השכלים מן
הלכותים, והנה יראה שאמר הכתוב לשון שלל, כי שרש זה הונח על לקיחת הדבר במהירות
ובחטיפות בלי סדור, ואמר בועז להם שיקחו עבודה במהירות ובלי סדור, כדי שלא תבינה
ותבייש, או אס יונח על השדה בסדור נאה תירא מלקחת בי תאמר בודאי לכוונה מיוחדת הונחו
סס, ויתורגם לפי זה בלשון אשכנז (רשפֿט זאָגאָר עטוואס אויס דען הויפֿען הערויס אונד לאַסט
זיח אויפֿגעהאען). אך נובל להמליץ בעד הפירוש השני של רש"י, אחרי שעל הרוב פעלי הככל
ופעלי נחי ל"ה מתחלפים זה בזה, ויש להם על רוב התדמות (דהיינו אס הפ"א ועי"ן הפעל

מכל

תרגום אשכנזי

איך זאגאר עטוואס פאן דען קליינערן גארבען היער פער געססען מאכען, אונד זיא זאל כעס אויפזוכען לאססען. דאס זיא יא ניעמאנד הארט אנה רעדע! (יז) זיא לאז אלזא אין דעם פאלדע אויף ביו גען אבענד, אונד אלס זיא הער נאך אויסשלוג, וואס זיא גע זאממעלט האטטע, וואר עם ביינאהע איינע איפה גער שטען. (יח) זיא נאהם זאל כעס אויף, גינג דאמיט אין

מגלת רות ב

לה מן הצבתים ועזבתם ולקטה ולא תגערו בה: (יז) ותלקט בשדה עדהערב ותחבט את אשר לקטה ויהי כאיפה שערים: (יח) ותשא ותבוא העיר ותרא חמותה את אשר לקטה ותוצא ותתן לה את אשר הותרה משבעה: (יט) ותאמר לה חמותה

דיא שטארט, אונד איהרע שוויגערמוטטער בעשויעטע וואס זיא אויפגעזוכט האטטע. זיא צאג אויך הערפאר, וואס זיא נאכרעם זיא זאטט געווארדען, פאן איהרעם עססען איב ריג האטטע, אונד גאב עם איהר. (יט) דא שפראך איהרע שוויגערמוטטער: ווא

ר ש י

יש זיתך (בפרשת כי תבא): הלכות. עמרים קטנים ויש דוגמתו בלשון משנה מלאך לבתים או כרובות (במסכת בבא מליעא):

(יט) יהי

ב א ו ר

מכל אחד דומה לשל חבירו) כמו שגג שנה, מרר מרה, אף כאן שלל שלה: לה, בעבורה, כמו ופגעו לי וכו': מן הצבתים, רש"י פירש עמרים קטנים, ובלשון אשכנז נקראים גם כן (קליינע גארבען) ורד"ק פירש אגודות, כי תרגום מלקחים אגודים, לפי שהמלקחים לוקחין הדבר ואוגדין אותו. ולדעתי פירושו, כי זה דרכם למו בשדה, בתחלה מאלמים אלומים, שלוקחין שבליס הרבה ואוגדים אותם יחד, וזאת יקרא בלשון אשכנז (גארבען), אח"כ מניחים כמה עמרים כאלו אל מקום אחד ויכברו אותם עמרים חמרים, עד אשר יאספו הגורן, וזאת יקרא בלשון הקודש לבת, ובלשון אשכנז (הויפען, אונדעל גארבען) והוא אל השם לבת, מן לבת שהוצא על כל דבר הנעשה ונלבר כמו ולבתה בענה: ועזבתם ולקטה, הוי"ו מן ולקטה משמש במקום שי"ן, כלומר עזבה ללקט, ומוסב ועזבתם על האנשים שיתנו לה הרשיון ללקט, והוא ועזבתם שלקטה. וכן תרגם יונתן תשבו למהוי לברא. ויש מפרשים ועזבתם מוסב על השבליס, פירוש תעזבו השבליס אחריכם כדי שתלקט אותם, ואין הנגינה מסכים לפירושה. וגם לדבריהם יאמר ועזבתם נקמ"ץ התי"ו ולא בסגול התי"ו: (יז) איפה שעורים, מדה הנהוגה בימיהם, והיא שלש סאין: (יח) וחרא חמותה, הסתכלה כמה שלקטה כי רב הוא: משבעה, המ"ם משמש במקום בעבור כמו מחמם אחיך יעקב (עובדיה א'), ופירושו מה שהתירה אחרי כי

ה מ ע ר

(טו) ועזבתם, כתב המבאר: ויש מפרשים ועזבתם מוסב על השבליס וכו' וגם לדבריהם יאמר ועזבתם נקמ"ץ התי"ו לא בסגול התי"ו ע"כ, ולא דק, כי כל השבליס בפסוק המה למוכס ו"כ בכנוי הפעול נסתרים לריך להיות ועזבתם בשוק התי"ו כנודע, אך האמת כי לדעת ה"מ יספר כנוי הפעול ושעורו ועזבתם אותם.

האסט דוא דען הייטע אויפֿ.
 געלעזען? וואָ געזאָממעלט? אָ!
 דאָס ער געזעגנעט זיין, דער
 דיך זאָ פֿריינדליך אויפֿגענאָמ־
 מען! דאָרויף זאָנטע זיין איה־
 רער שוויגענערמוטטער ביין
 וועם זיין געזאָממעלט; שפראַך
 געהמלך: דער מאַן, ביין
 וועלכעם איך הייטע געזאָמ־
 מעלט האָבע, הייסט בעזי.
 (כ) דאָ זאָנטע נעמי צו איה־
 רער שוויגענערטאָכטער: גע־
 זעגנעט זיין ער פֿאָם עוויגען,
 דאָ ער זיינע גיטע וועדער דען

אִיפּוֹה לִקְטוֹת הַיּוֹם וְאַנְהַעֲשִׂיתִי הִיא
 מְכִירָךְ בְּרוּךְ וְחַגְד לַחֲמוֹתֶיךָ אֵת
 אֲשֶׁר־עָשִׂתָה עִמּוֹ וְהֵאמֵר עִם
 הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם
 בְּעֵז: (כ) וְהֵאמֵר נַעֲמִי לְכַלְתָּה
 בְּרוּךְ הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר לֹא־עִזַּב
 חֲסִדוֹ אֶת־הַהַיִּים וְאֶת־הַמֵּתִים
 וְהֵאמֵר לָהּ נַעֲמִי קְרוֹב לָנוּ

האיש

לעבענדיגען נאך דען טאָרטען ענטזיעהעט! נעמי פֿוהר פֿאָרט, אונד שפראַך: דער
 מאַן

ר ש י

(יט) יהי מכירך ברוך. בעל השדה שנשא ונתן לך פנים ללקט בשדהו: (כ) את החיים ואת
 המתים. שן ומסרנום את החיים ונטפל בלורכי המתים:

ב א ו ר

שצנעה: (יט) עשיה, לשון קנין ואסיפה, כמו אשר עשו בחקן (בראשית י"ב), ועל השנות
 שאלתה פעמים, יאמר שאלה על שני דברים, על הלקט וגם על המאכל אשר נתנה לה,
 או יאמר מרוב תשוקתה לשמוע תשובתה שאלה במהירות ובחשזון פעמים, כדרך בני האדם
 המתאוים לשמוע דבר חדש: מכירך, שנשא ונתן לך פנים ללקט בשדהו, רש"י: והאמר, הוא
 כמו לחמור ושעורו בזה הלשון אמרה: (ב) אשר לא עיב, מוסב על הוא, רבה לומר על
 בועז. החיים, זה נעמי ורות, הראש"ע, וכתב עוד לזאת כי עשה חסד בתחלה עם אלימלך
 ובניו, כי שופט היה, וטעה בזה, כי כפי מה שכתבתי לעיל לא היה בועז שופט בימי אלימלך.
 ואלם גם אם לא היה בועז שופט, היבזר ממנו לעשות טובות? המתים, זה אלימלך ומחלו
 כי הוא חסד למת שירחם על אשתו אשר השאיר אחריו, ולדעת רש"י יואל מאמר אשר לא
 עזב מוסב על לה', שהוא לא יעזב חסדו את החיים ואת המתים, ועושה חסד לאלף דור
 בזכות אבותם, והוא הקרה אותך לחי אשר הוא מגואלנו, ונתן לך חן בעיניו, ויהיה אם
 כן תרגומו בלשון אשכנזי: (געזעגנעט זיין ער פֿאָם עוויגען, דער זיינע גיטע וועדער דען
 לעבענדיגען נאך דען טאָרטען ענטזיעהעט): קרוב לנו האיש, גואל הוא שם המלטרף והונח
 על כל אחד משני אנשים שהם ממשפחה אחת, ובלשון אשכנזי (פֿערוואַנדטער, בלוטפֿריינד),
 ונקרא בשם גואל על סגולותיו, כי אם ימכר אחד ממשפחתו לעקר הוא יגאלנו, כמאמר הכתוב
 או משאר בשרו יגאלנו, ואם נרנח האחד הוא יוכל להמית הקולח בפגעו בו חון לערי מקלט
 ולגאול את הדם השפוך; ואם מת בלי בנים, לפניו היה בישראל לקחת את אשתו ולגאלה.
 ובעבור זה שמו אשר קראו לו גואל, אך בכלם שאמרתי הדין הקרוב קרוב קודם. ואל תדמה
 כי גם שם קרוב הונח על (בלוטפֿריינדע) כמרגלא בפומי דאנשי, לא כן הדבר, רק תואר קרוב
 הוא מגביל ומתאר את התואר גואל אם הוא יותר קרוב משאריו, כמו וכל גואלו הקרוב אליו,
 ובלשון אשכנזי (דער נעכטטע בלוטפֿערוואַנדטע), וגם מלינו תואר מודע, ובבניני התולדות מודע,
 והונח גם על אנשים אשר אין אחד מהם ממשפחת רעהו, רק המה נודעים ואהובים זה לזה.
 וגם זאת מהוראות שורש ידע כמו שפירגם המתרגם המשכיל הרמב"מ (בראשית י"ח י"ט) כי
 ידעתיו (חוק הַבַּע זיהו לֹא פֿריינדע ערוועהוּט), ותרגם (תהלים נ"ה י"ד) אלופי ומיודעי
 (אייןבוועז; פֿריינד), ואמר שם מיודעי ר' יואל בציאורו זה לשונו אהבתי אשר הודעתי לו כל לבני
 עם

הַאִישׁ מִגְּאֲלָנוּ הוּא: (כא) וַתֹּאמֶר
 רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה גַם וְכִי־אָמַר אֵלַי
 עַם־הַנְּעָרִים אֲשֶׁר־לִי הִדְבַּקִּין
 עַד אִם־כָּלוּ אֶת כָּל־הַקֶּצִיר
 אֲשֶׁר־לִי: (כב) וַתֹּאמֶר נַעֲמִי אֶל־
 רֹת כִּלְחָה טוֹב בְּתִי כִי תִצְאִי
 עִם־נְעָרוֹתָיו וְרֵא וּפְגַעוּ־בְךָ
 בְּשׂוּדָה אַחֵר: (כג) וַתְּדַבֵּק בְּנַעֲרוֹת
 בְּעֹז לְלֶקֶט עַד־כָּלוֹת קֶצִיר־
 הַשְּׂעָרִים וְקֶצִיר הַחֲטָיִים וַתָּשָׁב
 אֶת־חֲמוֹתָהּ:

ג (א) וַתֹּאמֶר לָהּ נַעֲמִי חֲמוֹתָהּ
 בְּתִי הֲלֵא אֶבְקֶשְׁלֶךָ מְנוּחָה

אשר

ג (א) נון שפראך איהרע שוויגערמוטטער צו איהר: מיינע טאָכטער! איך מעכטע דיר גערנע
 איינען

מאן געהט אונז נאהע אן, ער
 איזט איינער אונזערער נעש-
 סטען בלוטספריינדע. (כא) דיא
 מואביטערין רוח שפראך: יא
 ער זאגטע מיר אויך: „האל-
 טע דרך נור זא לאנגע בייא
 מיינען דיענסטען, ביז זיא מיט
 מיינער ערנטע פעלליג צוענ-
 דע זינד. " (כב) יענע ערווי-
 דערטע איהר: עם איזט אויך
 גוט פיר דרך, מיינע טאָכ-
 טער! ווען דוא איממער מיט
 זיינען מערען אויסגעהעסט.
 דוא קעננטעסט אין איינעם
 אנדערן אקקער איבעל בע-
 האנדעלט ווערדען. (כג) זיא
 היעלט זיך אלזא צו דען מער-
 כען דעם כועז אוסדארט נאָכ-
 לעזע צו האלטען, ביז דיא
 גערשטען אונד ווייצען ערנד-
 טע פעלליג צו ענדע וואר.
 אלסראן בליעב זיא וויעדער
 בייא איהרער שוויגערמוטטער.

ב א ו ר

(כב) עם נערוותיו, הראב"ע פירש לא עם הנערים, כאשר אמרה רות לנעמי, ולפי זה טוב
 (קחשפארחטיין) ופרשו (בעסטער), אך לפי דרך הלשון לריך להיות אחר (קחשפארחטיין) מ"ס
 היתרון כמו טוב פריי מחרון (משלי ח') טוב תתי אותה לך מתתי (בראשית כ"ט) ודומיהם רבים,
 ועוד אינו מחובר ההמשך ולא יפגעו נך וגו', ועוד למה שקרה רות, והרי בועז אמר וכה
 תדבקין עם נערוותי? אך האמת כפי מה שאמרנו לעיל שהוא שם הכלל, וכן גם כאן טעם
 הדבקות עם כל הפועלים צעת המלאכה, ועם הנערות לבד צעת המנוחה, והוא מוסב על כל
 המאמר של בועז הלא שמעת וגומר, ויהיה לפי זה טעם טוב, כדי שלא יפגעו נך: יפגעו,
 אנשים, רד"ק וראב"ע, ולי נראה שפרשו להרע, כהוראותיו לפעמים, ולא יפגעו הפוגעים:
 (כג) ללקט, בעבור הלקט דבקה עם הנערות, ולולא זאת לא עזבה את חמותה, ויראה שכל
 ימי הקציר היתה תמיד אצל הנערות ולא הלכה לביתה, כמאמר בועז לה, וגם לא תעבורי
 מזה, ולכך אמר ותשב את חמותה, דהיינו אחר כך יצבה עם חמותה במקדס.

ג (א) אבקש, כבר נודע כי אין חלוק בלשון הקודש בפעלים בין בנין הגזר (אינדוקאטיין),
 ובין בניני התנאי והבקשה (קחזיונקטיין, קפסטאטיין), ופה לא תרגמתי

ככנין

ה מ ע מ ר

ג (א) לדעתי חכתה נעמי כל ימי הקציר כי בועז ידבר עם רות על עסקי הגאולה, וכאשר
 ראתה

א
 בע
 נע
 הע
 וס
 ויה
 עד
 בע
 נון
 ג
 ב
 אלו
 ככנין
 יגיד
 מיוס
 הראב"ע
 מ"ס
 המשפר
 להיות
 לרוח,
 ובלשון
 ושעורם
 עראל
 שמלוה
 (ד) ויה
 ראתה
 אל שדה
 וכפרט
 סס מק

מגלת רות ג

חרגום אשכנזי לט

איינען רוהע אָרט זױען, אַללזאָץ
עס דיר וואָהלגעהע. (ב) זיעהע
נון! אונזער פֿריינד בועז, מיט
דעססען מעגדען דוא צוזאַם
מען וואַרסט, דער שווינגט היי
טע נאַכט גערשטע אין דער
טעננע. (ג) וואַשע דיך אַלזאָ, ו
זאַלבע דיך, לעגע דיינע בעי
סטען קליידער אָן, אונד געהע
הינזטער נאָך דער טעננע;
לאַס דיך אַבער פֿאַר דעם מאַנ
נע ניכט זעהען, ביז ער מיט
עססען אונד טרינקען פֿעלליג
פֿערטיג איזט. (ד) ווען ער זיך

אֲשֶׁר יִיטְב־לָךְ: (ב) וְעַתָּה הֲלֵא
בְעֹז מִדַּעַתְנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת-
נַעֲרוֹתַי הַנְּהִי-הוּא אֶזְרָה אֶת-גֵּרְךָ
הַשְּׁעָרִים הַלַּיְלָה: (ג) וּרְחַצְתִּי ו
וּסְכַתְּ וְשִׁמְתִי שִׁמְלוֹתֶיךָ עָלַיךְ
וְיִרְדְּתִי הַגֵּרְךָ אֶל-תּוֹדְעֵי לְאִישׁ
עַד כִּלְתּוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת: (ד) וַיְהִי
בְשֹׁכְבוֹ וַיִּדְעַת אֶת-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

וְשִׁמְתָה קרי - וְיִרְדְּתָה קרי ישכב

נון ניעדערלעגען ווירד, זאָ מערקע דיר דען אָרט, וואָ ער זיך הינלעגט, געהע הערנאָך
היז

ר ש י

ג (ב) מודעתנו - קרובינו: הנה הוא זורה. המון וונטור בלע"ז: הלילה. שהיה הדור פרוץ
בגנבה וגזל והיה ישן בגורנו לשמור גורנו: (ג) ורחצת - מטונף עבודת אלילים שלך: וסכת -
אלו מלות: ושמת שמלותך - בגדים של שבת: וירדת הגורן. וירדתי כתיב וכותי תרד עמך:
אל תודעי לאיש. לבועז:

ותרד

ב א ו ר

כננין הגורן, לפי שבאמת לא היה זאת רק ענה היעולה איך תעשה, כנראה מאמרה והוא
יגיד לך, וגם נאות לפשטות וליופי המליצה לתרגמו כננין הבקשה: מגוח, מקום מנוחה כי
מיום ששנה ממואב לא באה אל השנוטה עד עתה: (ב) מודעתנו, מלה זרה והתי"ו נוספת,
הראב"ע, ולפי דעתו התי"ו זרה, והראוי מודעתנו כי הוא תואר לבועז, ורד"ק אמר כי נחסר
מ"ס הקסור, והראוי ממודעתנו, שפירושו ממשפחתנו, וקמ"ץ התי"ו מקום הכירי, והיה שם
המשפחה מודעת בפלם מולדת אשר ממנו נאמר מולדתנו: זורה, (וונטור בלע"ז) רש"י, ולריך
להיות (וואננער בלע"ז) והוא בלשון אשכנזי (קאָרן שווינגען, ווערפען) שזורה המון הקס והפסולת
לרוח, וכמו לא לזרות ולא להבר (ירמי' ד' י"א): גורן, שם המקום שאולכרים בו התבואה,
ובלשון אשכנזי (טיינע, טעננע): (ג) ורחצת וסכת, אף שהמה מבנין הקל פעלים יולאים המה,
ושעורם לרחץ ולסוך את בשרה: וסכת, בשמן שיש לו ריח טוב, כי כן היה המנהג אצל גדולי
ישראל אנשים וגוים, ראב"ע, וכן מלינו בתורה, ושמן לח תסוך, על בשר אדם לח ייסק ודומיה':
שמלותיך, הטובות, הראב"ע: לאיש, נקמן הלמ"ד כי הוא מוסב על האיש בועז:
(ד) וידעת, עשי לך ליונים שתדעי מקום מנוחתו, כי הגרן מקום רחב ידים. ואם לא תדעי לך,
ובפרטות

ה מ ע ר

ראתה כי עבר קיץ כלה קציר והוא לא נושעה, וכבר ידעה כי מאת ה' היתה זאת להביאה
אל שדה בועז לבן יעֶצָה יעֶצָה בנספה כדת מה לעשות בכלתה למען הביא אותה תחת כנפי הגואל,
וכפרת כי קרבו ימי הרעים ימי החורף ולא היה להם להחיות את נפשן. (ב) גרן, נקרא
שם מקום חסימת העמרים גרן מן גור שהוא לפעמים נרדף עם אגד שענינו קביצה כמו יגורו
עלי עזים (תהלים נ"ז) ועוד הרבה.

(ד) והוא

חרגום אשכנזי

הין, דעקקע איהן צו פֿיסען אויף, אונד לעגע דך אויך — ער ווירד דיר וואָהל שאַן זאָ גען וואָס רוא צו טהון האַסט. (ה) זיא אַנטוואַרטעטע: וויא דוא מיר זאָגסט, זאָ ווערדע איך טהון. (ו) זיא נינג אַלואַ הינאָב אין דיא שיינע, אונד טהאַט אויך אַללעס זאָ, וויא דיא שוויגע־מוטטער איהר בעפֿאָהלען האַטטע. (ז) אַלס נון בעזע געגעססען אונד גע־טרונקען, אונד רעכט פֿער־גינגט וואַר, נינג ער היניין, אונד לעגטע זיך נעבען איינעם הויפֿען געטריידע־ניערער. דאָ

מגלת רות ג

יִשְׁכַּב־שָׁם וּבָאת וּגְלִית מִרְגְּלֹתָיו וּשְׁכַבְתִּי וְהוּא יִגִּיד לְךָ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: (ה) וְתֹאמַר אֵלֶיהָ כָּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרֵי אֶעֱשֶׂה: (ו) וְתָרַד הַגֵּרָוֹן וְתַעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוְּתָהּ הַמּוֹתֶה: (ז) וַיֹּאכַל בְּעֹז וַיִּשְׁתֶּה וַיִּיטֵב לִבּוֹ וַיִּבְאֵל שָׁכַב בְּקֶצֶה הָעֵרְמָה וַתְּבֵא בְלֹט וַתְּגַל מִרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכַּב: * (ח) וַיְהִי

וַיִּשְׁכַּבְתָּ קִרִי. אֵלֵי קְרִינָה כְּמִי. חֲצִי בַחֲצִי

קאַם זיא גאַנץ לייזע, דעקטע איהן צו פֿיסען אויף, אונד לעגטע זיך הין. (ה) וויא עס נון

ר ש י

(ו) ותרד הגרון ותעש ככל אשר צויתה המוֹתֶה. היא אמרה לה ורחלת וסבת ושמת שמלותיך עליך ואחר כך וירדת הגרון והיא לא עשתה כן אלא אמרה אם ארד בשאני מקושטת הסוגע בי והרואה אותי יאמר שאני זונה לפיכך ירדה בתחלה הגרון ואחר כך קשטה את עלמה כאשר צויתה חמותה: (ז) וייטב לבו. עסק בתורה: ותבא בלט. בנחת:

(ח) ויחרד

ב א ו ר

ובפרטות באישון לילה לא תמלאנו: מרגלוחיו, מקום רגליו, כשם מראשותיו על מקום הראש: אשר חעשיון, למנוח מנוח והנה לא סיפר הכותב פה כל הדברים אשר אמרה נעמי לכלתה לאמר לבועז, כי הלא רות אמרה ופרשת בנפיק וגו', ובוודאי לא מלבה דברה, אם לא יעולה לה מחמותה, רק סומך הכתוב על המבין, שיבין זאת מעלמו מאמירת רות, ולא בקש לכפול הדבר ולשלו: (ו) וחרד הגרון, היא אמרה לה ורחלת, ואחר כך וירדת והיא לא עשתה, אלא וכו' לפיכך ירדה הגרון, ואחר כך קשטה וכו' מפירוש רש"י, ואינו מוכרח כי מאמר ותעש מוסב על אמירת נעמי אל תודעי לאיש וגו' ועל וידעת את המקום וגו' וגם נאמר שהוא בדרך כלל ואחריו פרט, בתחלה אמר ותעש ככל אשר צויתה חמותה, ואחר כך מפרש מה עשתה: צוחה, כמו וכעסטה (שמואל א' ח' ו') והדגש יורה על חסרון תי"ו הפועלת, ותי"ו הנכתב הוא סי' הפעולה, הבא תחת מלת אותה ובתשלומו יהיה צוֹתְפָה, מרד"ק: (ז) בלט, בנחת, רש"י, ושרא לאט, בדעת רד"ק, או לוט מנ"ע ובא פעמים בראית האל"ף, כמנהג יהו"א המתחלפים, ויש אומרים כי גם מלת בלהטיהם מזה השורש, והה"א תמורת ה"א או וי"ו, וכתב הרד"ק פה, כי מלת בלט הוא מלא אל"ף ובמסורה בשופטים נמסר עליו שהוא חסר, וכן הוא ברוב הספרים.

בחצי

ה מ ע ר

(ד) והוא יגיד לך, יונתן הוסיף ותהי' שאלה מיניה עושא וכו' זה נכון לשי הענין. וילשת

ב
ו
ט
ר
ביו
ח
כמו
כנס
שאל
עלי
ח
הרא
למו
מכני
לך
שמל
פירש
ידי
תנוע
טיטס
אשה
החרד
אכן
בלע"ז
יתורג
עט ו
האשה
הקין
הקורו
תחת
הגאול
היה
ח
טען
גנבים

מגלת רות ג

בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיַּחְרַד הָאִישׁ וַיִּלְפַּת
וְהִנֵּה אִשָּׁה שׁוֹכֶבֶת מִרְגְּלוֹתָיו:
(ט) וַיֹּאמֶר מִי־אַתָּה וַתֹּאמֶר אֲנֹכִי
רוּת אֲמֹתְךָ וּפְרִשְׁתָּ כְּנַפְךָ עָלַי

תרגום אשכנזי מ

מיטטען אין דער נאַכט וואָר,
ערשראַק דער מאַן זאָ זעהר,
דאַס ער גאַנץ ערשיטטערט
וואָרד; אַלס ער ענדליך מערקט
טע, דאַס עס איין פֿרויענצימ;
מער וויא, דאַצו ווינען פֿיסען
ליעגט, (ט) שפּראַך ער: ווער

ביוט דוא? זיא אַנטוואָרטעטע: איך בין דייע מאַגד רות. דוא זאָללסטעסט דייע פֿליעגעל

אמתך

איבער

ר ש י

(ח) ויחרד האיש. כסבור שד הוא ובקש לזעוק והיא אחזתו ולפנתו בזרועותיה: וילפת. ויאחו כמו וילפת שמשון (ושפטים ט"ז): והנה אשה. נתן ידו על ראשה והכיר שהיא אשה: (ט) ופרשת כנפידך. כנף בגדך לכסותי בטליתך והוא לשון נישואין: כי גואל אתה. לגאול נחלת אישי כמו שנאמר וכו' גואלו הקרוב אליו וגואל וגומר (ויקרא כ"ה) וחמותי ואני לריבות למכור נחלתנו ועתה עליך לקנות קנה גם אותי עמה שיזכר שם המת על נחלתו כשאבא על השדה יאמרו זאת אשת מחלוק: מן

ב א ו ר

(ח) בחצי הלילה, ומקודם לכן לא הרגיש מפני חוקת השינה הגוברות על רוב בני אדם בחצי הראשון מהלילה, ובפרטית אחר אכלו ושחו, אשר על ידי כן אדים ועשנים מתגברים ועולים למוח, וינלכלו חושי ויפסידו הרגשותיו, ולכך הקדים הכתוב בחמלה, ויאכל בועז וישת וגו': וילפת, מכנין נפעל ושרשו לפת, וענינו לרד"ק נעיה ועוות, וכן פירש ראב"ע דהיינו שנהפך מזל אל לך, ויהיה לפי זה שורש לפת ושורש פתל ענין אחד והמה פעלים הפוכים כמו שנמלא בשמות שמה שלמה, כשז כבש, ודומיהם, כי גם כשרש פתל פירש הרד"ק ענינו עוות: והנה רבים פירשוהו שחרד האיש כאשר והפך מזל אל לך כדרך בני האדם השוכבים על מטותם, כי על ידי כן הרגיש אותה. ולי נראה פרושו שחרד כל כך עד שנלפת ונהפך על ידי החרדה, והוא תנועת ורעדת הגוף הנא לאדם מחרדה פתאומית, ובלשון אשכנז (בעבען, ערליטטערן, ער טיטטערט וועררען), והחרדה היתה, כי חשב שגנבים באים אליו או שודדי לילה, ופירוש והנה אשה כתרגומו וחזא אתתי' וכו'. דהיינו אחר שראה שהיא אשה אשר שוכבת מרגלותיו, נסתלקה החרדה ושאל מי את? וכן כתב הראש"ם בחומש על כל דבר שלא נודע מקודם יאמר והנה. אכן לדעת רש"י וילפת הוא לשון אחיזה, וכן כתוב בספר שופטים על וילפת שמשון (אינבר"א בלע"ז), וכריך להיות (אינבראסע בלע"ז) בלשון אשכנז (אוועפֿטסטען, אוועגעבען), ולפי זה המובן יתורגם בלשון אשכנז ככה (ערטרַאק דער וואָן, פֿאַס ער זיך אוועפֿטסט פֿיהוטע, אונד זיהע!) עט וואָר איין פֿרויענציווער, דאַז לו זיינען פֿיסען וואָג), ופירושו לאחר שהרגיש שנאחו מזרועות האשה (כי אולי על ידי השינה נאחו רגליו ממנה בלי כוונה או שעשתה זאת בכוונה למען הקץ אותו משניתו כי ראתה שהגיע חלי הלילה והוא לא הרגיש) חרד החרדה. והנגתי לפני הקורא ב' הפרושים והמשכיל יבחר: (ט) ופרשת כנפך, רמז לנישואין, כי האשה מסתופפת חמת כל בעלה, ואמרה לך באתי למען שתקח אותי לך לאשה, אחרי שאתה גואל, ולך משפט הגאולה, וכבר בארתי שהיה ביניהם המנהג שהקרובים נושאים אשת המת, והנראה כי לא היה זאת מזל החיוב, רק רשות, כי לולא זאת למה לא גאל הגואל האחר את רות? איך יעזו פניו

ה מ ע מ ר

(ח) וילפת, לדעת רש"י שהוא כמו אחו וכול לפרש שאינו אחיזת גופני (אנפֿטסטען, אוועפֿטסטען) אף אחיות כפסי (זיך פֿאַסטען) וכו' כנפעל במקום התפעל, ושיעורו כי בחמלה חרד כחשבו גנבים באו לו, וכאשר ראה כי אשה היא נתקררה דעתו ויתורגם (דער וואָן ערטרַאק זעהר, פֿאַסטען זיך חֶבֶר, פֿאַס ער הערקטע ח. ג. ו.ו.).

חברך

תרגום אשכנזי

איבער דיינע מאַגד אויסברוי:
טען, דאָ דוא איין בלוטספּער-
וואַנדטער ביזט. (דיעס ווילל
זאָפּיעל זאָנען: נים מיך אַלס
עהעפּרויא אין דיינען שוטץ.)
(י) ער שפּראַך: אַ מיינע טאָכ-
טער! דוא ביזט איינע געזעג-
נעטע דעס עוויגען! דיעזע דיי-
נע פּרעממיקייט איבער-
טריפּט נאָך דיא ערשטערע;
דאָס דוא נעהמליך דען יינג-
לינגען ניכט נאָכגעהן וויללסט,
זיא זיינע אַרם אָדער רייך.
(יא) נון מיינע טאָכטער! לאָס

מגלת רות ג

אָמַתְךָ כִּי גֵאל אֶתָּה: (י) וַיֹּאמֶר
בְּרוּכָה אַתָּ לַיהוָה בְּתִי הַיְטִבְתָּ
חֶסֶדְךָ הָאֲחֵרוֹן מִן־הָרֵאשׁוֹן
לְבַלְתִּי־לָכֶת אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים
אֲסִדֵּל וְאִם־עֲשִׂיר: (יא) וְעַתָּה
בְּתִי אֵל־תִּירָאִי כֹל־אֲשֶׁר־
תֹּאמְרֵי אַעֲשֶׂה־לְךָ כִּי יוֹדַע כֹּל־
שְׁעַר עַמִּי כִּי אִשְׁתּוּ הָיִל אֶתָּה:
ועתה

דיך ניכט באַנגע זיין, איך ווערדע אַללעס פֿיר דיך טהון, וואָס דוא פֿערלאַנגסט,
דען מיינע גאַנצע שטאַרט ווייס, דאָס דוא איינע ביעדערע פֿרויא ביזט.
אינ-

ר ש י

(י) מן הראשון. אשר עשית עם תמותך:

ועתה

ב א ו ר

פניו לאמר לא אוכל לגאול? ולמה התרדה הזאת, למה לא דברה נעמי או רות אל בועז פנים
אל פנים, כאשר ידבר איש אל רעהו, ולאמור לו ספחני אל ביתך? אלא בוודאי היה זאת
מהקרוכים מלד חסד, וכוונת נעמי כמו שכתבו המפרשים, שחשבה אולי לא יעזור בועז ברות
לישא אותה, או על כל פנים יחזיק במעוזה ולדבר בעבורה עם שארי הגואלים: (י) חסדך
האחרון, הוא שאינה רתה ללכת אחרי הבחורים אשר אינם ממספחת בעלה, רק הלכה אחר
איש זקן מרוב אהבתה לבעלה למען הקים שמו, וזה הוא מלד חסד ולא מחיוב, כי מי יאמר
לה, אם תבחר באיש אחר, וכמו שכתב הראב"ע שנודאי הכל אוהבים אותה בעבור יסיה.
והתימה מת"י שתרגם על לבלתי לכת וגו', בתר ריבן למעבד וכו' עמהן וכו'. כי אם לזאת
יקרא חסד, לא ידעתי מה הוא חיוב? ועיין מה שכתב רעי ר' יואל על תיבת חסד בבאורו
לס' תהלים (י"ח כ"ו): מן הראשון, אשר עשית עם תמותך רש"י, ויונתן תרגם קדמאן דאתגיירת,
גם זאת יפלא, כי לא מתורת חסד נתגיירה, והאמת כמו שכתב הראב"ע שמוסב על חסד,
כמו לאה וילדיה אחרונים (בראשית ל"ג ב'), או יאמר, האחרון אחר מות בעלך, והראשון
קודם מות בעלך: (יא) אל תיראי, אלא תמלאי מנוח, או אלא אוכיף הדברים מכת אל
הסועל, לא כן כל אשר תאמרי אעשה עבורך, וגם לא יהי לי חרפה, כי נודע בשערים כי
אשת

ה מ ע ר

(י) חסדך האחרון, כתב המבאר: ויונתן תרגם קדמאן דאת גיירת וכו' וגם זה יפלא, כי לא
מתורת חסד נתגיירה ע"כ, ולדעתי אין לתבוס בזה על יונתן כי לפי הנראה לא נתגיירה רות
מלד הבחירה יען הבניה כי אל אלהים אמת ותורתו תמימה, אך היא לאהבתה אל אישה
(אם נאמר שנתגיירה קודם שנאחת) או מאהבתה לחמותה (אם נתגיירה אחר מות בעלה) ועל
זה שייך ספיר חסד כענין וזכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולותיך (ירמיה ב' ב'). לבלתי לכת,
עתה גלה בועז את דעתו מדוע לא דבר עד כה עם רות על עסקי הגאולה, כי לא היה את
כפשו לפתות נערה לעירה להיות לו לאשה, והוא זקן בא בימים.

מגלת רות a

(יב) ועתה כי אִמְנֶם כִּי אִם גֹּאֵל
אֲנִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי:
(יג) לִינִי וְהַלִּילָה וְהִיא בְּבִקְרֵי
אִם-יִגְאֶלְךָ טוֹב יִגְאֶל וְאִם-לֹא
יִחַפֵּץ לִגְאֹלְךָ וְגִאֲלֶיךָ אֲנִי חִי
יְהוֹה שְׂכָרִי עַד-הַבֶּקֶר: (יד) וְהַשְׂכָּב
מִרְגְּלוֹתָו עַד-הַבֶּקֶר וְהִתְקַם
בְּטֵרוֹם יִכִּיר אִישׁ אֶת-רַעְיוֹ

כתיב ולא קרי. כי רבתי. קמ"ץ ב"ק. מרְגְלוֹתָו קרי. יחיר וי' ויאמר

תרגום אשכנזי מא

(יב) אינדעם אבער, אַכְשָׁן
עם וואָהר איזט, דאַם אײך
אײן פֿערוואַנדטער בין, זאָ
איזט דאָך אײך נאָך אײנער
דאָ, דער נעהער פֿערוואַנדט
איזט אלס אײך. (יג) בלייבע
דאָהער דיעזע נאַכט היער,
אונד מאַרגען זאָלל עם זײך
אויסצײגען: ווירד דײך יענער
אלס פֿערוואַנדטער צור עהע
נעהמען, זאָ אײזטס גוט, ער
מאַג דײך נעהמען; ווילל ער
דײך אַבער נײכט עהעליכען, זאָ
ווערדע אײך עם טהון, זאָ
וואָהר דער עוויגע לעבט! ליע.

נע נור היער ביו אן דען מאַרגען. (יד) זיא לאַג אַלזאָ צו זײנען פֿײסען, בײז אן דען פֿריהען
מאַרגען, שטאַנד אַבער שאַן אויף, בעפֿאַר נאָך אײנער דען אַנדערן ערקענגען קאָנג-
טע

ר ש"י

(יב) ועתה כי אִמְנֶם. אם כתיב ולא קרי כלומר משמע ספק ודאי יש גואל קרוב ממני. אמר
רבי יהושע בן לוי שלמון וחלימלך וטוב אחים היו ומהו אשר לאחינו לחלימלך לעולם קורא
אדם את דודו ואזי כענין שנאמר וישמע אברהם כי נשבה אחיו (בראשית י"ד) והלא אברהם דודו
היה כך היה בועז לחלימלך בן אחיו קרובו של מחלון אבל טוב היה קרוב יותר: קרוב ממני.
שהוא אח ואזי בן אח: (יג) ליני הלילה. ליני בלא איש: מי ה'. אמרה לו בדברים אלה
מוזיאניקסן ונשבע לה שאינו מוזיאנה בדברים ויש מרבותינו אמרו לומר נשבע שהיה יצרו מקטרגו
אמה סנויה והיא סנויה בא עליה ונשבע שלא יבא עליה אלא על ידי נאזאן:

(יד) ויאמר

ב א ו ר

אשת חיל את: (יב) ועתה בי, אך חף שמת הוא שאני גואל, אולם יש גואל אחר שהוא
יותר קרוב, והדין הקרוב יותר קודם, לכן דעתי ליני פה וגו': וגם, מוסב על אמנם שענינו
אמת, כלומר אמנם כי גואל אחי, אבל גם זה אמנם כי יש גואל קרוב ממני: (יג) טוב
יגאל, יש אומרים כי טוב אם הגואל, ואם כן הוא למה אמר הכתוב פלוני חלמוני, רק טעמו
אם יגאלך, טוב הוא לך וכו' הראב"ע: לגאלך, שרש גאל גדרו והנחתו, על הללת דבר מה
מלחץ אשר דוחק אותו אם הלחץ הוא נפשי או גופני, ובל"א (בעפרייען, אָנזוּטקען), ואמר
הכתוב, וגאלתי אתכם מעבודתם, מהלחץ אשר מלרים דוחקים אותם. ואם ימכור איש משדה
אחותו או ביתו, או שברון רוחו ובערו דוחקים אותו לראות את ביתו ביד אחרים, ואם יבוא
איש ממשפחתו לגאלו או שר ורסא לו, ולכן נקרא בשם גאולה, וכן בעבד הנמכר לעקר נאמר
לשון גאולה מטעם זה, וכן כי ירפח איש את רעהו נאמר גואל הדם כאלו הדם מהמת נלחץ
מחמה וקנאה, עד כי יבוא גואלו וימית את הרופח או חמתו שככה. ומטעם שזכרתי יאמר ג"כ
על יבום קרובי גאולה, כאלו הגיל המת מלערו ודאגו בראותו אשתו תהי' הקולה, ויתורגם כל
אחד לשיענינו, ((חייך בלוטפריינד, אַנפֿערוואַנדטער, אַננעהאער, פֿערטיידיגער, פֿערטרעטער).
ולהנחה הזאת, יאמר שרש גאל לא לבד על מקח וממכר, אבל גם אם יחליף אדם דבר בדבר,
ואח"כ רובה לשון ולקחת הראשון, או תמורת השני או תמורת דמי ערכו וגם יאמר על-
החזרת העבט מהנשה, עת אשר ישלם לו קובו, ובל"א (חייכלענען, חוּיסלענען ח. ג. ו.)

תרגום אשכנזי

טע; רען ער וואללמע ניכט האבען, דאס יעמאנד ערפיה רע, דאס דיעועס פרויענצייט מער אין דער שיינע געוועזען וויא. (טו) ער שפראך: האל סע דאז טוך הער, וועלעס דואן דיר האסט, אונד פאסט סע דאראן. זיא היעלט עס היף ער טאט זעכס מאאס גער שטען, טהאט זיא היינין, אונד גינגהיערויף אין דיא שטאדט. (טז) אלס נון רוח צו איהרער שוועגערמוטטער קאם, זאגטע דיעועז: זיא שטעהט עס מיט דיר, מינע טאכטער

מגלת רות ג

וַיֹּאמֶר אֶל-יְוֹדֵעַ כִּי-בָאָה הָאִשָּׁה הַגֵּרָה: (טו) וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפָּחַת אֲשֶׁר-עָלֶיךָ וְאַחֲזִי-בָהּ וְתֵאָחֲזֶינָהּ וַיִּמַּד שֵׁשׁ-שָׁעִרִים וַיֵּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֵא הַקַּיִר: (טז) וְתָבוֹא אֶל-הַמּוֹרְתָהּ וְהֵאמֶר מִי-אַתָּה בְּתוּרַת

הגד

זויעגערמוטטער קאם, זאגטע דיעועז: זיא שטעהט עס מיט דיר, מינע טאכטער

ד ש י

(יד) ויאמר אל יודע. מוסב על ותקם בערס יכיר הוא זור לקום כי אמר בלבו אין כבודי שודע כי באה האשה הגורק: (טו) שש שעורים. אי אפשר לומר שש סאין שאין דרכה של אשה לשאת במשאוי זה אלא שש שעורים ממש ורמו לה שעתיד לבא ממנה בן שמתכרך בשש כרכות רוח חכמה וכונה עלה וגבורה רוח דעת ויראת ה' (ישעיה י"א):

כי

ב א ו ר

ואף שאמר הרמב"מ ז"ל (ויקרא כ"ה כ"ד) שכל לשון גאולה מקצ וממכר הוא, יתן שכונתו בלבד להוכיח יוצאת היובל שהיא חנם בלי מחיר מדיון כלל (עיין סס): (יד) ויאמר אל יודע, מוסב על בערס יכיר וגו' כי אמר בלבו אין כבודי שודע כי באה האשה הגורק, רש"י, ויש מפרשים שאמר לנערו, וכן סי' יונתן, ואמר לעולמוי ודחוק למאוד: האשה, בה"א הידיעה, מוסב על רות, ולזה אמר חד מן חבריא שעקר הטעם בעבור הגואל הקרוב שלא יתעדה וימנע עבור זה מלגאלה: (טו) הבי, במסורת גמסר עליו ט' חסר א' בלישנא ביאה, וא"כ יפרש הבי כמו הביאי, ולדעת המדרש נכתב הנה בה"א, ובספרים שלפנינו נכתב ביו"ד. ואמר הרד"ק שפירושו הבי אותה לאחר שיאחו עמך בה, ונדחק לזה, כי לפעמים ענין הנה רק הזמנה בלבד, כמו הנה נתחכמה. ויותר טוב בעיני דעת ידידי ר' יואל ברי"ל בזה, כי אמר שהמטפחות הוא בגד אשר בשתי קלותיו חובר על האשה, ושתי הקבוצות האחרות תלויות למטה, וכעין בגד הנשים שקורין בלשון אשכנז (טירנע), וזה שאמר לה הבי המטפחת אשר נאחו עליך בהפאה האחת ואחוי עוד בה בשתי הקבוצות הנותרות כדי שתהא מוכנת לתת דבר מה לתוכה: ואחוי, לווי לנקבה נוכחת והאל"ף בסגול, כמו אהבו את ה', אהוי לנו (שיר ב'): שש שעורים, שש איפה שעורים, ומענינו תבין חסרונו, וכן שש השעורים דלקמן: וישת עליה, על המטפחת, וגם אוכל לפרש שענינו כמו שס על שכמה (בראשית כ"א י"ד), ופרשו שש הבגד עם השעורים עליה, ומוסב עליה על האשה, ולא על המטפחת, והבזר יבחר: (טז) מי אח, רז"ל אמרו שאלה פנויה או גאולה את וראב"ע סי' שלא הכירה אותה וכו'. ודעתי בדעת ר' יונה המדקדק, שהוא

ה מ ע ר

(טו) ויאמר הבי המטפחת, לדעתי גם זאת תחבולה שאם גם יכיר איש אותה יאמר, כי באה בקר השכם אל הגרן לקבל מתנתה, ומה שאמרה רות (י"ז) ביאמר אל תבואי ריקס וגו' זאת הוסיפה מדעתה יצן לא ראתה להגיד לחמותה כי נכלס האיש על בואה, פן תחשוב נעמי, כי לא טובה העצה אשר יענתה. (טז) מי אח, יראה לי כי לדעת חז"ל שאמרו פנויה או גאולה

סגלת רות ג ד

תרגום אשכנזי מב

דא ערצעהלטע זיא איהר אל-
לעס, וואס דער מאן פיר זיא
צו טהון פֿערשפראַכען האַבע:
(ז) אונד שפראַך פֿערנער.
דיעזע זעכס מאַאס גערשטען
גאַבער מיר אויך; דען ער זאָגט
טע צו מיר: דוא זאָלסט ניכט
מיט לערער האַנד צו דייער
שוועגערמוטטער צוריק קאָמ-
מען. (יח) יענע ערווידערטע:
זייא נון רוהיג, מיינע טאָל-
טער! ביז דוא ערפֿעהרסט,
וויא דיא זאָע אויספֿעלט,
דען דער מאַן לעסט געוויס
ניכט עהער נאָך, ביזער דיא
זאָע נאָך הייטע צו ענדע גע-
בראַכט האַט.

וְתַגִּדְלָהּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה-
לָהּ הָאִישׁ: (ז) וְתֹאמַר שְׁשֶׁ-
הַשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִי אָמַר
אֶל-תְּבוֹאֵי רִיקָם אֶל-חַמּוּתְךָ:
(יח) וְתֹאמַר שְׁבִי בְתִי עַד אֲשֶׁר
תִּדְעִין אֵיךְ יִפְלֵךְ דְּבַר כִּי לֹא יִשְׁקַט
הָאִישׁ כִּי-אִם-כָּלֵה הַדְּבַר הַיּוֹם:
ד (א) וּבְעֵז עָלֶה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם
וְהָיָה הַגּוֹאֵל עִבְרָא אֲשֶׁר
דְּבַר-בְּעֵז וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׂבָרָה-
פֹּה פְּלֹנִי אֶלְמוֹנִי וַיֵּסֶר וַיֵּשֶׁב:

אלי קרי ולא כחיב. מלרע

ויקה

ד (א) בועז וואָר אינדעססען
היניוף גענאָנגען אין

דא טהאר, אונד האַטטע זיך דאָזעלכסט ניעדערגעזעצט, דאָ גינג עבען דער פֿערוואַנד-
טע פֿאַריבער, פֿאַן וועלכעם בועז געשפראַכען האַטטע; אונד ער ריעף איהם צו: קאָמ-
מע הערבייא, אונד זעטצע זיך היערהער פּלוני אלמוני! (אין נאָמע, דעססען מאַן זיך
בעדיענט, ווען דער געהעריגע נאָמע ניכט גענאָנגט ווערדען זאָלל אָדער קאָן. פּלוני
הייסט, דען איך אונבעקאָנט, אלמוני, דען איך אונבענאָנט לאַכסע). ער טראַט הינצו, אונד
זעטצע

ר ש י

(יח) כי אם כלה. האיש את הדבר היום:
ד (א) פלוני אלמוני. ולא נכתב שמו לפי שלא נזכר לגאול: פלוני אלמוני. מתורגם ננביאים
כסי וטמיר (שמואל א' כ"א): פלוני. מכוסה ונעלם לשון כי יפלא (דברים י"ז) היפלא
מה' דבר (בראשית י"ח): אלמוני. אלמון מבלי שם:

ואדעה

ב א ו ר

שהוא כמו מה, כלומר מה מעמדך? כי הוא יותר גאה לפשעות הכתוב, וגם נאמר שח"ל
פרשו ג"כ מי כמו מה, מה מעמדך, פנויה או נשואה? ופי' אשר עשה לה, הוא השנועה
לגולה, או לדבר עם הגואל, ויותר נכון לפרשו עבר במקום עתיד, כלומר מה שירצה לעשות:
ד (א) השער, מקום מושב הזקנים הם השופטים, כמו ועלתה יבמתו השערה. וכתב
ר"ש בן מלך, לאות כי שופט היה, כי השופטים יושבים בשער, וגם הזקנים
כרים למשמעתו, וישבו תיכף כאשר כוה, וראי' תלושה היא: פלוני אלמוני, מתורגם ננביאים
כסי

ה מ ע מ ר

חסר הלמ"ד השימוש כמו שהערנו כמה פעמים, ושיעורו למי את ותרגומו (ווען געהערטט
דוח כון טון).
ד (א) פלוני אלמוני, לדעתי הנו"ן וי"ד אינם לכנוי אך ליחס החואר על משקל אדמוני
כמו

זעטצטע זיך. (ב) בויעו נאָהם
היערויף צעהן לייטע פֿאַן
דען עלטעסטען דער שטאָרט,
אונד שפראַך: זעטצט אייך
היעהער! אונד זיא זעטצטען
זיך. (ג) אַ'סדאָן שפראַך ער
צו דעם פֿערוואַנדטען: דאַז
שטיק אַקקעה, וועלכעס אונד
זערעם פֿעטטער דעם אלימלך
געהערטע, העטטע נעמי, דיא פֿאַם געפֿילרע מואב'ס צוריק געקאָממען פֿערקויפֿט
א'ך

(ב) וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזְקְנֵי
הַיְעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ־פֹה וַיֵּשְׁבוּ:
(ג) וַיֹּאמֶר לְגֵאל־חֵלְקַת הַשָּׂדֶה
אֲשֶׁר לְאַחֵינוּ לְאֵלִימֶלֶךְ מַכְרָה
נַעֲמִי הַשֹּׁבֶה מִשָּׂדֶה מוֹאֵב:

ואני

ואני געהערטע, העטטע נעמי, דיא פֿאַם געפֿילרע מואב'ס צוריק געקאָממען פֿערקויפֿט
א'ך

ב א ו ר

כסי ועמיר, פלוני מכוסה ונעלם, אלמוני אלמון מבלי שם, וא"כ שרשם פלא ואלם, וכן כתב
הראב"ע. אך אמר כי אלמון איננו מאלמון רק מן אלם, שאין לו שם ידוע, וכן כתב הרד"ק
וז"ל האיש המכוסה שמו אלל הזוכר אותו אע"פ שידוע הוא אללו והוא אינו רוכה לגלותו
יאמר עליו פלוני. והנה פה לא רכה לגלותו כמו שכתב רש"י לפי שלא חבה לגאול. וא"כ יתכן
לומר שכנויי נ"מ פלוני ואלמוני הם על משקל הישר (נקחינאטין) ופרשו אני אפליא ואעלים
שמו, וכן תרגמתי. ובאמת אגיד, כי תמיה לי מאוד על העלמת השם הזה, הלא כמה וכמה
אנשים אשר עשו נבלה בישראל ונתפרסם שםם בתנ"ך, ומה המעשה הגדול הזה אשר עשה?
הלא יבוס הקרובים הי' רק מנהג בישראל. וחכם אחד אמר לי תירוק אחר, והמשיביל יבחר,
ואמר כי כנויי נ"מ פה הוא על משקל נוטה, והוא יחס מה שאליו או מה שממנו (דחטין) קדער
(חבטטין) ופרשו נעלם לי או ממני (ומלאנו לו רעים כמו היום למחוני, יכאוני, ודומיהם)
ושעורו כי הכותב בעלמו לא ידע שם האיש, כי המעשה לא בימיו הי', רק הוא העתיק אותו
מספרים אחרים, קבל כך מהזקנים שבדורו, והמה ג"כ קבלו איש מפי איש, וברבות הימים
בשכתב שם האיש מישראל, ואין בזה גנאי לשמואל הנביא, אשר הי' מחבר המגילה הזאת, שלא
ידע שם האיש, כי כמה וכמה דברים יש המכוסים מנביאים, כאשר מנינו כמה פעמים בתנ"ך,
ומה גם בנדון דידן אשר אין בו תועלת כלל אם ידע או לא ידע, עכ"ל. וכמה פנים יש
לזורה: (ג) מכרה נעמי, אי אפשר לומר שכבר מכרה נעמי את השדה בהחלט, כי אין
יאמר אז לקמן ביום קנותך את השדה מיד נעמי, ולכן נפרשו מבני התנאי (יחז העטטע פֿעה
קויפֿט) היחה מוכרת את השדה כבר אם לא עכבתי אותה כמה שאמרתי לה לגלות אונק מקודם.
ואם יוקשה לשון אם תגאל, אחרי שעדיין הוא ביד נעמי? נוכל לומר אחרי שהשדה הי' בתחלה
לאלימלך שהוא ממשפחתו, ועתה הוא ביד נעמי, שייך שפיר בזה לשון גאולה, דהיינו לגאול
אותו

ה מ ע ר

כמו שכתב הרד"ק בשאר אלם, וקראוהו כן בדרך התול (רוז געהייאניספאָונער, פֿערטווייע
גענער וואָן), כי עשה עלמו כאילו לא ידע כלל מעסקי נעמי ורות, ולא הטיב עמהן בשום
ענין, ולא דבר עם איש על אודותיהן; ובה סרה סתירת הראב"ע שאמר (לעיל ג' י"ג) יש
אומרים כי טוב היה שמו (וזהו דעת ח"ל) ואילו היה כן למה אמר: שבה פה פלוני אלמוני?
(ג) מכרה, יראה לי כי יפעל מכרה הוא מאוסן הגזר ולא מן התנאי כאשר חשב הרב המבאר,
כי יש לשפוט מיקרת נפש נעמי שבודאי תחלה מכרה את כל אשר יש לה טרם שלחה בלחה ללקט
בשבלים, ולכן לדעתי הענין כן: נעמי מכרה את השדה כבר, ואולי בעודנה בשדה מואב ע"י
סרסור, ואמר בועז: אם תגאל גאל, כי יש לקרוב משפט הגאולה, וכל הקרוב יותר קודם
כדמפורש בחורת אלקים (ויקרא כ"ה כ"ה) וא"כ אם אתה לא תגאל אגאל אנוכי, כי אין רשות
לאיש נכרי לגאול אם לא ירנה הלוקח, וכיון שאמר האיש אנוכי אגאל הוסיף בועז לאמר: דע
כי אם תגאל את השדה, הוא, כאילו קנית אותו מיד נעמי ומיד רות, יען אין מלך הקורבה
יש לך רשות לגאול, וא"כ קנית גם החיוב להקים שם השת.

(ד) ואני אמרתיו אגלה אנכי
 לאמר קנה נגד הישבים ונגד
 זקני עמי אסתגאל גאל ואם
 לא יגאל הגידה לי ואדע כי אין
 זולתך לגאול ואנכי אחריק
 ויאמר אנכי אגאל: (ה) ויאמר
 בעז ביום קנותך השדה מיד
 נעמי ומאת רות הקמואביה

(ד) איד זאנטע אבער, איד
 וואללעדירס קונד טהון, דאס
 דוא עס אן דיד קויפען זאל
 לעסט; פאר דענען, דיא היער
 דיטצען, פאר דען עלטעסטען
 מיינעם פאלקעס. וויללסט
 דוא עס נון איינלאזען, זא
 טהוע עס יעצט; ווא אבער
 ניכט, זא זאנע עס נור, דא
 מיט איינס וויססע; דען אה
 נע דיד קאן ניעמאנד אייני
 לאזען, איד אבער פאלגז
 גלייך נאך דיר. יענער אנטוואר
 טעטע: יא, איד וויללס אייני

קמץ בויק • ואדענה קרי
 אשת

לאזען. (ה) בועז ערוויעדערטע: זאכאלד דוא דאן פאלד פאן דער האנד דער נעמי אי
 בערנימסט, זא האסט דוא אויך צוגלייך דיא פפליכט איבערנאסטען, דורך דיא מואבי
 טערין

ר ש י

(ד) ואדעה כי אין זולתך • קרוב לגאול: (ה) ומאת רות המואביה • אתה לריך לקנות והיא
 אינה

ב א ו ר

ארתו מיד נעמי ליד אחד ממשפחת אלימלך, כמו שכתבתי למעלה (ג' י"ג): (ד) ואני אמרתיו,
 כפילת הכנוי יורה על היסד הענין, היא אמרה לי למכור, אבל אני אמרתיו לה לגלות לך,
 כי אתה הגואל היותר קרוב, ותוכל לטעון שהיא מחויבת למכור לך, ועתה אם דעתך לקנות
 קנה נא עתה: נגד היושבים, דהיינו נגד זקני עמי, כי אף שהיו גם רבים מהעם כדכתיב
 וכל העם אשר בשער, הנה היושבים לא היו כי אס הזקנים כאמור לעיל (פ' ב'), וכנראה אל
 המושכל וכן הוא מתורגם. והנה לפי הפסק הטעמים שלפנינו, מלות נגד היושבים יוסבו על
 קנה וכאשר תרגמתי; אולם לדעת חד מן חכמינו הוא מוסב אל אגלה אונד, כלומר אני אמרתיו
 אגלה אונד נגד היושבים ונגד הזקנים לאמור קנה, ויתורגם לפ"ז (איד וואללע עס דיר פאר
 דענען, דיא היער לו זילען פאלעגען, פאר דען עלטעסטען מיינעם פאלקעס, קונד טהון, חונד
 דיר זאגען, דאס דוא עס אן דיד קויפען זאלעסט): אב חגאל גאל, יא מפרשים שהוא מוסב
 על קנה וגו', כלומר אם גאל תגאל עשה זאת עתה נגד היושבים, ויהי לפ"ז גאל שם הסועל,
 וטעו בזה, כי לעולם לא יבוא המקור בא"ל אם הוא מחובר לפעל, כי אם במקן כמו שמשו
 שמוי, רק הוא כוון וכאשר תרגמתי: ואם לא יגאל, אמר ר' יונה כי היה ראוי להיות ואם
 לא תגאל וכן ובאשת בעוריק אל יבגוד, מראב"ע, וכן כתב הרד"ק במבולל בשורש משה, וחד
 מן חכמינו אמר לפי שהמניעה מן הגאולה הוא דבר שאינו הגון, לכן חס על כבודו לאמרו
 בלשון נסתרה, ויהיה תרגומו (ווילן וואן חבער ניכט אויטווענען), ואני תרגמתי כפי הענין: ואדעה,
 רגוד בזה הדבר, ואני לריך לך: כי אין זולתך לגאול, כמו כי אין לבוא אל שער המלך
 (אסתר ד') אי אפשר לבוא, וכן באן אי אפשר לגאול זולת הסנמתך: ואנכי אחריק, במדרגת
 הקורבה, וכדעתי לגאול: אנכי אגאל, היסד מה שכתבתי שלא אגאל. והטעם לחוק איכות
 החיוב במאמר שהוא הפוך השלילה, וכמו שהוא מתורגם (יח! איד א. ג. ו. ח.): (ה) ביום
 קנותך, ידוע שיש יום שהוא לזון עת, ושעורו בשעת קנותך השדה מיד נעמי קנית גם להקים
 וגומר, כי גאולת הנחלה וקיום שם המת עליו הם שני דברים הדוקים זה בזה כל כך, עד
 שבעת שיתחיל האחד יתחיל גם השני, ומן הנראה שהגואל לא היה בקי בדניו ודני ישראל, עד
 שחשב לקנות השדה בלי להקים שם המת עליו: ומאת רות המואביה, אמרו שגם לרוח היה

מלך

תרגום אשכנזי

טערין רות, דיא פרויא דעם פערשטאָרבענען, דען נאָמען דעם פערשטאָרבענען אויף זיינעם ערבנוטע צו ערהאַל- טען. (ו) דאָ שפראַך דער פֿערוואַנדטע: זאָ קאָן איכס ניכט איינלאָזען, איך קעננטע מיינעם אייגענען ערבנוטע נור דאָרויך שאַדען; איבע דוא אַלאָ מיין פֿערוואַנדשאַפֿטס- רעכט פֿיר דיך, איך קאָן עס וואַהרליך ניכט איינלאָזען. (ז) פֿאַר אַלטערס אַבער וואַר דיעזעס געברויך אין ישראל: אום איינעם וויעדערקויף אָדער מושהאַנדעל אָדער זאָנסט איינער

מגלת רות ד

אֶשְׁת־הַמֶּת קָנִיתִי לְהַקִּים שָׁם-
הַמֶּת עַל-נַחֲלָתוֹ: (ו) וַיֹּאמֶר
הַגַּאֲלָל לֹא אֹכֵל לְגֹאֲלֵי פֶן-
אֲשַׁחִית אֶת-נַחֲלָתִי גְאֻלָּה
אֶתָּה אֶת-גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא-אֹכֵל
לְגֹאֲלֵי: (ז) וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל
עַל-הַגַּאֲלָה וְעַל-הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם

כל קניית קרי ימיו ו

דיזעס געברויך אין ישראל: אום איינעם וויעדערקויף אָדער מושהאַנדעל אָדער זאָנסט איינער

ר ש י

אינה מתרלה אלא אם כן תשאנה: (ו) פן אשחית את נחלתי. זרעי כמו נחלת ה' בניס (תהלים קכ"ו). לתת מגם בזרעי שנאמר לא יבא עמוני ומואבי (דברים כ"ג) וטעה בעמוני ולא עמונית: (ז) על הגאולה. זו מכירה: תמורה. זו חליפין: שלף

ב א ו ר

חלק בנחלת אלימלך קודם הגאולה, ויקנה הגואל השדה מיד נעמי ומיד רות, אמנם מלכד שאין הנגינה מסכמת לזה הפירוש להיות מקום האחזקתא תחת שם נעמי, הנראה יותר נכון בשעור הכתוב הוא כזה, ביום קנותך השדה מיד נעמי קניית גם (החיוג) להקים שם המת על נחלתו מאת רות המואבית אשת המת, כשתקנה לך לאשה, וטעם וי"ו ומאת בעבור הדביקות שזכרו: (ו) פן אשחית את נחלתי, זרעי כמו נחלת ה' בניס, לתת פנס בזרעי שנאמר לא יבוא עמוני ומואבי, וטעה בעמוני ולא עמונית וכו' (רש"י), וכבר זכרנו שלא הי' הגואל בקי בדיני. ולדעת הראב"ע נחלתי ממש, ואם כן נאמר שירא פן יקרא שם המת גם על שארי נחלותיו ויבטל שמו. ולפי פשוטו לא אמר מה שאמר כי אם להמלט ולהסיר ממנו בקשת בעז, ולא ידע הוא עלמו טעם וכוונה מיוחדת במאמר הזה, ולראיה מאמר הכפול כי לא אונל לגאול בלי הוספת הטעם, לפי שהרגיש בעלמו שהוא אינו אלא דחוי בקש, אמנם היה ירא ולא ידע מה ירא ולמה ירא, כדרך תמידי אכל אנשי ההמון שמתיראים מפני כל חדש ויתענו תמיד בהמורגל אללם: (ז) וזאת, אמר זאת בלשון נקבה בהסתר המין, כאשר העיר על זה הרמב"ם כמה פעמים, והוא הנקרא בלשון העמים (כייטרוק): לפנים. נימים קדמונים שעברו, הראב"ע, והנה כפי דרכי לשון הקודש יש הבדל בין לפנים ובין מלפנים, כי לפנים יאמר אם המנהג היה נימים הקדמונים אבל עתה הוא בטל, ומלפנים נאמר אם הוא נמשך מן הזמן ההוא ועד עתה. ואף בזה אם שנאמת קבלו חכמינו ז"ל מנהג החליפין עליהם ועל זרעם ועל כל הדורות הבאים, מכל מקום סדר החליפין נתחלף משליפת נעל לקנין סודר כמנהגנו עתה, ולכן שיך וזאת לפנים שלף איש נעלו: כל דבר, על הגאולה ועל התמורה פטע, לקיים כל דבר כלל

ה מ ע מ ר

(ו) פן אשחית את נחלתי, הנכון שהכוונה נחלתי ממש, אך לא כמו שהבין המבאר, אולם הענין הוא: כי היה לאיש הזה בניס רבים מנשים אחרות וירא אם יקח עוד לו אשה ויוליד עמה בניס גם המה יקחו חלקם עם אחיהם בנחלת אביהם ועי"ז תתמעט חלק כל אחד ואחד, והבו השחת הנחלה, ויונתן תרגם: על דאית לי אחתא לית לי רשו למסב אחריכיתא עלהא, דלמא תהי למאן בביתא ואהא מחבל ית אחאית. (ז) לפנים, שין, מה שנחבנו במבוא השני. שלף

כָּל־דְּבַר שְׁלֹף אִישׁ נַעֲלוּ וְנָתַן לְרַעְהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל:

איינער זאָע בעשטאנד צו געבען מוסטע דער איינע זיי גען האנדשוה אויסציעהען, אונד איהן דעם אנדערן בעשטיסטונג אין ישראל.

אויבערגעבען, אונד ריעעס נאלס אלס פֿעלליגע וואמר

ר ש י

שלף איש נעלו. זהו קניין כמו אלו קונין בסודר במקום נעל. ורבותיו ז"ל נחלקו בדבר מי נתן למי יש אומרים קונין בכליו של קונה וכו' וכו' נתן לגואל ויש אומרים קונים בכליו של מקנה. וגואל נתן לכונו: וזאת התעודה בישראל. משפט העדות:

להקים

ב א ו ר

בלל, וכן הוא מתורגם: שלף איש נעלו, קלת מהמפרשים חשבו כי שליפת הנעל דכאן היא בעין חליפה, ויבוס בועז בעין יבוס המפורש בתורה; ובאמת רחוקים זה מזה מאוד, כי הכתוב אומר יבוס והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת, ופה ראינו כי נקרא שמו עובד לא מחלון, גם לפי הקבלה שלף בועז נעלו ונתן לגואל, ואם היה זאת בעין חליפה, היתה רות כריכה לשלף נעל הגואל, אחרי שלא אנה יבמה, אבל האמת באשר כתבתי בהקדמתי כי יבוס קרובים הי' מנהג בישראל שקבלו על עצמן לבד מיבוס אשת אח ממש, ושליפת הנעל היה לקיים הקנין והמקח, שלא ישוב עוד. ואזיגה לפניך דברי הר"י אברבנאל בפרשת כי תלא בקיבור, יש בלשונו בענין נעל ג' לשונות, של, שלף, חלץ. כי בארץ מצרים ובארץ ישראל נהגו האנשים לשאת ברגליהם מנעל עור קשה, והנעלים ההם אינם קשורים, וכאשר ירצה לעזוב המנעל יניע הרגל והמנעל יפול מאליו, וע"ז נאמר של; ויש מנעלים אחרים אינם כ"כ קלים ורחבים, אבל דבקים יותר ברגלים, ומנעל כזה לריך להסירו בידים, וע"ז נאמר שלף בענין שליפת החרב; ואם המנעל יותר רך ונדבק ברגל על ידי רצועות, ולריך להסירו ע"י התרת הרצועות, כזאת יקרא חלץ, כמו וחלצו האבנים, ע"כ. אמנם בתרגום יונתן מצינו על שם נעל נרתק יד ימיניה, והוא הנראה נכון, כי באמת יהי' זה דרך בזיון כן להעשה כן להעומדים עליו לשלף הנעל מעל רגלו, ולראי' על זה מחליפת הנעל דיבוס עצמו, שטעמו בזיון וחרפה בדכתיב וירקה בפניו ונקרא שמו בית חלון הנעל, וזה שהולך לפרש שם מעל רגלו, וכאן נעלו סתם. גם אינו נגד הקבלה אשר על פיה קונין בכל כליו של קונה ועתה בסודר, ולזה תרגמתי אף אני (ההנדטוה), כי גם בל"א שיה שם בית היד לשם בית הרגל. וראוי להזכירו שגם היתה תעודה מימים קדמונים בין שאר האומות, כי יקרא איש את אחיו למלחמה, והוא מלחמת גבר בגבר הנקרא (דועז) יפשוט האחד את נעלו מעל ידו, ויזרקו לרגלי השונא, לאמר: חרב איש ברעהו, ונראה מי ינצח! וטרם יגביה השני את הנעל לא יקרבו אל מלחמת הנצחי, וא"כ גם בזה היתה שליפת הנעל סימן כי נכון הדבר להעשות, אפס לא נודע מאיפה נתפשט המנהג הזה בימיהם: וזאת התעודה, לשון ועוד, ע"י המעשה הזה יעדו המקנה והקונה ועוד גמור זה לקנות וזה להקנות

ה מ ע ר

שלף איש נעלו, אמר המבאר קלת מהמפרשים חשבו כי חליפת הנעל דכאן היה בעין חליפה וכו' ובאמת רחוקים המה זה מזה, כי הכתוב אומר: והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת, ופה ראינו כי נקרא שמו עובד לא מחלון ע"כ. הנה נעלמו מעיני החכם המבאר דברי חז"ל ביבמות ב"ד ע"א דאיתא שם: ת"ר והי' הבכור מכאן שמכזה בגדול ליבוס וכו' יקום על שם אחיו, לנחלה, אתה אומר לנחלה או אינו אלא לשם, יוסף קורין אותו יוסף, ויחנן קורין אותו יוחנן? נאמר כאן יקום וכו' ע"ש, ועיין בתוס' בד"ה או אינו, הרי מבואר שאין הכוונה בלל על קריאת השם. אולם לדיקו דברי המבאר, שאין כאן יבוס גמור, שלולא זאת בודאי דהוה מייתי הגמ' ראינו מן בועז, ועוד לדבריו לעיל א' ע"ו איך שייך כאן יבוס או חליפה, הלא נישאת קודם שנתיירה, וא"כ לא היו הקידושין תוספין בלל.

עֲדִים אַתֶּם הַיּוֹם: (יא) וַיֹּאמְרוּ
 כָּל־הָעַם אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר וְהַזְקֵנִים
 עֲדִים יִתֵּן יְהוָה אֶת־הָאִשָּׁה הַבָּאָה
 אֶל־בֵּיתְךָ כְּרַחֵל וּכְלָאָה אֲשֶׁר
 בָּנּוּ שְׂתֵיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל
 וַעֲשֵׂה־חֵיל בְּאִפְרַתָּה וּקְרָא־שֵׁם
 בְּבֵית לָחֶם: (יב) וַיְהִי בַּיּוֹם כִּבְיַת
 פְּרִץ אֲשֶׁר־יִלְדָה תָמָר לַיהוּדָה
 מִן־הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לְךָ מִן־
 הַנְּעֻרָה הַזֹּאת: (יג) וַיִּקַּח בְּעֻזָּאֵת־
 רוּת וַתְּהִי־לָו לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ
 וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ הַרְיוֹן וַתֵּלֶד בָּן:

טעם. איהר זייד ציינען! (יא) דא
 שפראצען אללע לייטע, דיא צו
 געגען ווארען, אויך דיא על
 טעסטען: וויר זינד ציינען!
 דער עוויגע געבע, דאס דייע
 זע פרויא, דיא יעטצט אין דיין
 הויו קעמטט, ווערדע וויא רחל
 אונד לאה, דיא בידע דאז
 הויו ישראל ערבויעט האבען,
 דאס דייע מאַט צונעהמע
 אין אפרת, אונד דיין נאמע
 זיך פערברייטע אין בית לחם.
 (יב) דיין הויו בליהע דורך דען
 זאמען, וועלצען דער עוויגע
 דיר פאן דיעזער יונגען פרויא
 שענקען ווירד! וויא דאז הויו
 דעם פרץ, דען תמר דעם
 יהודה געבארען. (יג) בווע
 נאהם אלוף רות, זיא ווארד
 זיינע פרויא, ער וואהנטע

והאמרנה
 איהר בייא, דער עוויגע פערליעה איהר שוואנגערשאפט, אונד זיא געבאר איינען זאָהן.

ר ש י

זאת היתה אשת מחלון שמו נזכר עליה: (יא) כרחל וכלאה. אף על פי שהיו משבט יהודה ומבני
 לאה מודים הם על רחל שהיתה עיקרה של בית והקדימו רחל ללאה: וקרא סס. כלומר
 יגדל שמך: (יב) כבית פרץ. שולח ממו:

ב א ו ר

והחזרה ביוכל לדעת למי ישוב, דומה מעט למהגנו עתה בבית העלה בלשכת האסותיקי (ה)
 פאטהעק בלע"ז): (יא) יתן ה' את האשה כרחל וכלאה, שיבנה ביתך על ידה, כאשר הן בנו
 את בית ישראל, והקדים רחל לפי שהיא היתה תחלה במחשבת יעקב: ועשה חיל, אמר ר'
 וואל שהוא מקור והכפל לעד יקרא סס, שבהכרח אין טעמו שהוא יקרא, אבל יהי קרוי בשם,
 ולכן ענינו קריאת שם וכתרגום יונתן ויהי קרי שטא, ושעור הכתוב יתן ה' את האשה כרחל
 וכלאה, וגם יתן לך על ידה עשית חיל וקריאת שם, והטעם יגדל כוחך ויגדל שמך ע"י רוב
 הנשים שחוליד לך. ויש מפרשים שנתסר הנסמך אנשי, אנשי חיל ואנשי שם, כי בהיות אשתך
 כרחל וכלאה, כן יהיו בניה כבניהן אנשי חיל ואנשי שם, ואמר ועשה כמו זאת הנפש אשר עשו
 בחן. ועוד יש לפרשו, שאמרו כאשר עשית עתה דבר גדול, כי לקחת את האשה הזאת מפאת
 לך, כן תזכה לעשות עוד דבר חיל ויפורסם שמך, והבזרח יבחר: וקרא שם, כפילת המאמרים
 הוא ליוכי המליצה ועל דרך שירי: (יב) ויהי ביתך, כתרגומו ויהי מללח ביתך, ושעור הכתוב
 ויהי ביתך מן הזרע וגו' כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה: כבית פרץ, אבני כל אנשי המקום:
 מן הנערה הזאת, כבר הערנו שס זה נוסף על כל אשה הנעירה לימים, לא לבד על בתולה
 אשר איש לא ידעה, כי אם גם על הנעולה, וזה שלריך הכתוב לבאר נערה בתולה, אם
 הכונה על הכנז' דוקא: (יג) ויחן ה' לה הריון, יש אומרים נכח זאת בעבור שהי' בווע
 זקן בא נימים, והי' זאת פלא בעיני הכותב שיליד לעת זקנתו, כאשר תמה אברהם הלכן מאה
 שנה

(יד) דא שפראצטען דיא וויי-
בער צו נעמי: געלאבט זייא
דער עוויגע, דער דירס נונ-
סעהר ניכט אן איינען אנ-
געהמער פעהלען לעסט! זיין
נאמע ווערדע בעריהמט אין
ישראל. (טו) ער ווירד גע-
וויס דיין געבייגטעם געמיטה
וועדער ערקוויקקען, אונד דיר
דיין גרויעס אלטער ערטרגע-
ליך מאכען; דען איהן האט
דיינע שוויגעראמאכטער גע-
בארען, דיא דייך צערטליך
געליעבט, אונד דיר אויך בעס-
סער וואר, אלס זיעבען זעהנע.

(יד) ותאמרנה הנשים אל-נעמי
ברוך יהוה אשר לא השבית לך
גאל היום ויקרא שמו בישראל:
(טו) והיה לך למשיב נפש ולכלכל
את-שבתך כי כדתך אשר-
אהבתך יקדתו אשר-היא טובה
לך משבעה בנים: (טז) ותקח נעמי
את-בילד ותשתהו בהיקה
והיא

(טז) נעמי נאהם דא קינד, לענטע עם אין איהר שאמס, אונד

ב א ו ר

שנה יולד, ולכך יחס ההריון לה', דהיינו שהוא הפליא לעשות שתהר ותלד בן, ולא נהירא
בי אס היתה הסכרא נוטה למניעת הלידה, לא לקח בועז את רות, אשר כל בנותיו רק להקים
שם המת על נחלתו, ואין סומכין על הנס. אמנם הטעם שהקים ה' מחשבת בועז שלא יכרת
שם המת מעל נחלתו: (יד) אשר לא השבית לך גואל, שורש שנת הונח על בטול הדבר
והפסקו, אשר היה מקדס ואינו עוד, והסוכו התמדת הדבר שהיה, עליו נאמר שלא יסבות,
אמנם על דבר הנא מחדש לא נוכל לאמור שלא שנת, ולפ"ו יש לעיין קצת על ההשתמשות
בזה השורש כאן בעבור לידת הבן, שיתכן לאמור עליו אשר נתן לך גואל. אמנם לפי מה
שאמרו חז"ל מיד אשר שנתעברה רות מת בועז הוא נכון מאוד, כי ע"י מות בועז שנת הגואל
לנעמי אס לא השאיר בן זכר אחריה, וכל ימי ההריון ה' זה נספק אס יהי' הולד בן או בת,
אבל אשר הלידה נודע שלא השבית ה' לה גואל אחרי שילדה בלתי זכר, וזה שאמר הכתוב,
ותלד בן ותאמרנה הנשים (הסוכנות את רות בלדתה) אל נעמי ברוך ה' אשר לא השבית לך
גואל ע"י שלקח בועז ואינו, ואפשר שגם זה טעם ויתן ה' לה הריון, על שנתעברה מיד,
כי לולא זאת לא הוקם שם מחלוק על נחלתו, לפי שמת בועז אחרי ימים מועטים: ויקרא
שמו בישראל, שעורו יגדל ויהיה לאיש בין אחיו, ואז בוודאי יהיה לך למשיב נפש, אחרי
שנולד מן כלתך האוהבת אותך במאוד, כי על הרוז ידמה טבע הן לטבע הוריו: (טו) למשיב
נפש, מליכה נאה באלו עד עתה חסרה נפש מחמת לער והוא ישיבה לה: ולכלכל, מטעם
ויכלכל יוסף ויש אומרים כמו ומי מכלכל את יום בואו (הראב"ע) שעורו מי יוכל לשאת אותה,
והוא היותר נכון, בעבור הפעול את שבתך וכן הוא בתרגום אשכנזי: אהבתך, התי"ו בסגול,
מפני שהנגינה מלעיל ולא נח נראה לעולם אחרי תנועה גדולה שאין בה נגינת טעם והראוי
בלרי. והנה בא' המלה על משקל פיעל, ולכן הה"א בלרי, והנ"ת נקודה קמן, וכן הוא
במלול, וכך מנאחי ברוב הספרים המדויקים, לא נאשר נדפס במקראות גדולות בסת"ת הנ"ת:
ילדתו, ילדהו ונבלעת הה"א ונשלמת בדגש התי"ו, כמו ישמךנו שהוא במקום ישמךנהו: טובה
לך, פעל עבר, כי הנגינה מלעיל, והטעם בת' יונתן דהיא הות טבתא לך בעידן ארמלוותך
מסגולתך בנין, כי דבקה כך נחמה ושמה וכלכלה אותך יותר מאלו היו בניך עושים: משבעה
בנים, ידוע שמדרך לשון הקודש לקחת המספר שבעה או עשרה תחת סכום רב בלתי מיוחד,
כי עד עקרת ילדה שבעה (שמואל א' ג'), זה עשר פעמים (במדבר ל"ו) ורבים כן, וכן תרגום
יונתן מסגולת בנין: (טו) ותקח נעמי וגו', יש אומרים שמה הכתוב והסמוך עליו ראיה שכבר

וְהַיְיָ לֹא אֵמַנָּת: (י) וְתִקְרָאנָהּ
לֹא הַשְּׂכֵנֹת שֵׁם לֵאמֹר יִלְד־בֵּן
לְנַעֲמִי וְתִקְרָאנָה שְׁמוֹ עֹבֵד הוּא
אָבִי-יֵשׁוּ אָבִי דָּוִד: (יח) וְאֵלֶּה
הַיְלָלוֹת פְּרָץ פְּרָץ הוֹלִיד אֶת-

אונד ווארד ויינע ערצוהערין.
(י) איהרע נאכבארינגען נאך
בעודעם קינדע איינען נאמען
דער זאץ פֿיעל זאגען זאָללטע:
דיעזער זאָהן וואָרד פֿיר נעמי
געבאָרען; דאָהער נאָנטען
זיא איהן עובד (דיענער, פֿער-
פֿלענער). ער וואָרד נאָכ-
מאָהלס פֿאָטער דעם ישי,
וועלכער דוד'ס פֿאָטער וואָר.

חצרון קמץ ב"ק

(יח) פֿאָלגענדעם איזט דאָס געשלעכטסרעגיסטער דעם פֿרָץ: פֿרָץ צייגטע חצרון,
חצרון

ר ש י

(יח) ואלה תולדות פֿרץ. לפי שיוחס את דוד על שמה של רות המואביה קור ויחסו על שם
יחודה:

ב א ו ר

מח בועז: (י) והקראנה לו, מלינו ארבעה מיני קריאה בלשון, (א) קריאה לגשח, (ב) קריאה
דבריו, (ג) קריאה למשחה, (ד) קריאה שם. והנה הקריאה לגשח יש שחמשך אחריה מלת את,
בהיות הקורא הפעול, והוא סמוך כל כך אל הקורא שיאמר אליו בעצמו לגשח (רופען) כמו
ויקרא את עשו בנו, ויקרא עלי את שמואל; ויש שתבוא אחריו למ"ד התכלית, כשהקורא
רשוק מהקורא והוא שולח אחריו להביאו (רופען וחטטען), כמו ויקרא למשה ולאמרן לילה,
שטעמו שבוה את עבדיו להביאם לפניו, ורבים כמוהו. ובכתוב וישלח ויקרא את כל חרטומי
מלרים, ויתן לפרש טעם ויקרא על השליח ותרגומו בנחמית פרעה (ער ליעם רופען) כמו שהוא
באמת בתרגום הרמב"ם, וכן וישלח פרעה ויקרא את יוסף. וקריאת דברים הנקראים מהקורא
אל הקרוב אליו, לא לגשח, כי אם לעורר את אזניו (לורופען) ימשוך אחריו מלת אל, כמו
ויקרא יעקב אל בניו, ויקרא ה' אל משה, ויש שימשוך אחריו מלת את לסימן הפעול בנחמית
הדברים הנקראים, או בעל פה (אויסרופען) כמו איש האלהים אשר קרא את הדברים האלה,
או מעל הספר (ויעוין) כמו וקראת את כל הדברים האלה. וקריאה למשחה, ימשוך אחריו מלת
את לסימן הפעול בנחמית הקוראים (אוינוואַרען) כמו ויקרא את כל אחיו, או למ"ד התכלית
בנחמית השליח שזכרנו בסוף הכ' מהוראה הראשונה (אוינוואַרען וחטטען), כמו ויקרא לכל בני
המלך. וקריאת שם ימשוך אחריו מלת את לסימן הפעול או בנחמית הדבר הקורא בשם, כמו
ויקרא אתהן חות יאיר, או בנחמית השם עלמו שהוא קורא להיות סימן לדבר מה, כמו ויקרא את שם
בנו, אשר מזה העצם יבוא גם הדבר אשר לו נתן השם למנה ביתם הגבול שאליו, כמו ואביו קרא לו
בנימין, ויקרא לה נובח, אמנם כל זה אם בונת הכותב להודיע השם הנתון עלמו מה הוא, אך אם
נוחתו להודיע בלבד שנתן לו שם בלי לפרש אותו, אזי תבוא תמיד מלת שם ביחס הפעול, והדבר
המכונה ביתם הגבול שאליו, כמו ויקרא להן שמות (ער ג' ע"ב איהנען נחטען, לא שם מיוחד, דען נחטען)
כי אחר כך הוא שמפרש שהיו השמות בשמות אשר קרא להן אביו (והרמב"ם מן תרגם שם כפי הענין).
ראיתי להרחיב הדבור הזה הענין בעבור שמלאתי כי אגב רהיענא סתמו איזה מבארים אנשי שם את
דבריהם ונתנו על ידי זה מקום לטעות. ומעתה נחזור לענינינו לבאר את הכתוב אשר לפנינו,
אשר רבים נכחו בפירושו, כי מלת לאמר ילד המה קשי ההבנה, ואחד מהמפרשים כתב
שקריאת השם היה יולד בן לנעמי דהיינו שכן היה שמו, ואמר עוד ותקראנה שמו עובד,
שנתנו לו שני שמות, ואין בכלל זה טעם. ומלאתי פירוש נכון בספר תורת חסד, והוא ותקראנה
לו השכנות שם לאמר, כלומר שכונת השם הזה תהיה לאמר, יולד בן לנעמי, להשיב נפשה
ולכלכל את שיבתה, ותקראנה שמו בעבור זאת עובד, דהיינו עובד לנעמי ומטיב עמה, וכן
הדרך בלשון אשכנז לאמר (עש דיענט איר, אייט איר גוט, ניטלויך): (יח) ואלה תולדות פֿרָץ,
לפי

הַצָּרוֹן: (יט) וְהַצָּרוֹן הוֹלִיד אֶת
 רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת-עַמִּינָדָב:
 (כ) וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת-נַחֲשׁוֹן
 וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת-שְׁלֹמֹה:
 (כא) וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת-בְּעֹז וּבְעֹז
 הוֹלִיד אֶת-עֹבֵד: (כב) וְעֹבֵד הוֹלִיד
 אֶת-יִשִׁי וְיִשִׁי הוֹלִיד אֶת-דָּוִד:

(יט) הצרון צייגטע רם, רם
 צייגטע עמינדב, (כ) עמינדב
 צייגטע נחשון, נחשון צייג-
 טע שלמה, (כא) שלמון צייג-
 טע בעז, בעז צייגטע עובד,
 (כב) עובד צייגטע ישי, אונד
 ישי צייגטע דוד.

קמץ בו"ק

ב א ו ר

לפי שיחס דוד על שמה של רות המואביה, חזר ויחסו על שם יהודה (רש"י), ונדבריו הימים
 (א' ג') תמה רש"י על החשבון שעל פיהו יהיה בעז ג' מאות שנה בהולידו את עובד, והראב"ע
 האריך מה בחשבון של לידת בעז, וכתב דרך סברא כי נחשון מת במדבר וכו' ואם אמרנו שהיה
 שלמון כאשר נכיסו לארץ בן שנה, הנה הם ארבעה שלמון בעז ועובד וישי, והנה כל אחד
 הוליד והוא בן ז"א שנים וכו' עיין שם, ויוקשה מאוד לדבריו שכתב לעיל שאבנן זה בעז, ואם
 בן לא וחשוב, בשופטים י"א נאמר גבי יפתח כשבת ישראל בחשבון זה שלש מאות שנה וגומר
 באלו הולידו שלמון ובעז, ועובד נולד, ואך יאמר שכל אחד מהם הוליד בן ז"א שנה? וחשוב
 עוד אם עד לידת עובד היה יותר משלש מאות שנה, אם כן היה מן לידת עובד עד לידת דוד
 פחות מע"ו שנה, ואך הולידו עובד וישי בן ז"א שנה? והד מן הבריא אמר כי שלמה אינו
 שלמון וכיניהם אנשים רבים שלא זכר להיותם פחותי מעלה, וכבר הציבותי לו במבוא הספר,
 ששם הארכתי בזה הענין: את שלמה, תרגום יונתן הרכיב פה דברים אשר לא ידעתי לפרשם
 כי אמר על שלמה, הוא שלמא מן בית לחם ונטופיא, האם שכת כי שלמא מבית לחם היה
 בן כלב בן חור, כמו שג' בד"ה א' ב', הרכיב שני אנשים קרובים בשמותיהם ורחוקים במשמותיהם:

מגלת איכה

עם

פירוש רש"י תרגום אשכנזי ובאור

מתורגם ומבואר

על פי

אהרן בן וואלף

חבר לחברת שוחרי הטוב והתושיה.

ונלוה אליו

המעמר

מאת החכם המהקדק

מור"ה וואלף מאיר

מורה לשון עברי בבית חנוך הנאָרמאָלי אשר בפראג.

MEGILATH ECHA.

פראג

דרוק אונד פֿערלאַג דעם משה הלוי לגרא.

מייס
ב"ע
היה
אחד
ואס
נומר
חשוב
דוד
איו
ופר,
רשס
היה
הס:

מבוא הספר

שם מחבר המגלה הזאת או הקנות האלה, הודיעו לנו חז"ל (כ"ז י"ד ז'),
באמרם ירמיהו כחז ספרו ספר מלכים וקנות. ואף שמלאנו מאמר אחר (מ"ק כ"ו
א'), והוצא צילקוט ובמדרש רבה, ושם נאמר שהמגלה אשר שרף יהויקים מלך
יהודה הייתה מגלת איכה וממגלה הנשרפת אמר הכחוב (ירמיה ל"ו ד'), ויכחוב
צרוך מפי ירמיהו וגו' הרי מוכח משם שלא הייתה כתיבת הקנו' ע"י ירמיהו אלא
ע"י צרוך? מ"מ כוכל לאמור שאין המאמרים האלו כותרים זה את זה, כי מה
שיחסו הכתיב לירמיהו אין כוונתם על הכתב, רק על סדר המלות והמליצות, ואמרי
שצרוך לא הוסיף על הדברים שדבר ירמיהו ולא הגריע מהם, כמו שאמר צרוך
בעלמו מפיו יקרא אלי את הדברים ואני כותב על הספר, נופל זה הלשון שירמיהו
כתבם. וראיתי בהקדמת ארונינו הרמב"מ ז"ל הנקראת אור לנתיבה, שנקב ז"ל
ליישר מאמרם (שנח כ"ב, מנחות למ"ד) שאמרו על השמנה הפסוקים שכתורה מן
וימת משה וגו', אפשר ש"ת חסר אות אחת וכו' אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה
כותב ואומר ומכאן ואילך וכו' כמו שנאמר להלן ויאמר צרוך מפיו יקרא אלי וגו',
ואמר ארונינו ז"ל שכונתם בפסוק הזה לסתור קושית המהעקשים אשר שאלו את
משה כתב כל התורה איך ידבר תמיד בגופים נסתרים וכו' ולכן הביאו ראיה מצרוך
שאמר בפירושו שהוא היה הכותב מפי ירמיהו, ובכל זאת נאמר תמיד בגוף נסתר
כמו וינו ירמיהו את צרוך, ולא נאמר וינו ירמיהו אותי בצמינת הכותב, או ולנו
את צרוך בצמינת האומר אלא מינח שכן דרכם של הכותבים ספרים וכו' ע"ש. ומי

יתן ואלו כונתו ז"ל! הלא לדעת חז"ל (ולא כמלא שום מאמר בש"ס שחולק ע"ז), המגלה הזאת אשר כתב ברוך, היתה מגלת קנות כמו שכחתי למעלה, וא"כ איך מלאנו בחוכה שום גוף נסתר, נוכח, מ"ב, להקיש ממנה על תורת משה? ויותר מזה גם אם נאמר שר' שמעון היה אשר הביא ראיה מצד הבר שהמגל' אשר כתב ברוך לא היתה מגלת קנות רק שאר נבואות ירמיהו כדעת איזה ממפרשי הפשט ובראשם הראב"ע והרד"ק כמו שאכתוב לקמן, מ"מ לא נוכל להביא ראיה מזה, כי היבד מהסתפקים על תורת משה איש האלהים להסתפק גם כן על ספר ירמיהו ולאמור כי גם ספר ירמיה מראשיתו עד חליתו לא כתב ברוך ומה שנאמר ויכתוב ברוך מפי ירמיהו מוכח רק על הנבואות לבד, ולא גם על המעשה והספור בעצמו אשר אירע עם ירמיהו וברוך, רק אדם אחד כתב המעשה הזה ולכן הוכרח לדבר אמיר בגופים נסתרים, והדעת הזאת היא בלתי דעת הרד"ק, וגם הר"י אשר נכחל כתב בפירושו על הפסוק עד הכה דברי ירמיהו (ירמיהו כ"א ס"ד) שצא הפסוק הזה להורות שמכאן ואילך דהיינו כל הפרשה כ"ב אנשי כנסת הגדולה כתבו וכו' ע"ש. וא"כ איך יתכן להחיר ספק מה ע"י דברן אחד אשר גם עליו חנוה הספק? או להביא מופת מה מהדבר אשר בעצמו לריך המופת הזה? אלא צדאי לא כונו חז"ל מזה, ולא עלו על לבם להחיר השאלה הזאת כי אם יבואו השואלים וישאלו קושיאם הכל, נשיב להם הדברים האלה כוגעים אל הקבלה, כך קבלנו איש מפי איש שכל התורה כולה משה כתב, והקבלה אין לה עסק במופת כמו שכח הדמ"ס במלת הגיון שער ח'.

ולכן גם אני אומר על מה שאמרו שכתיבת הקנות הי' ע"י ברוך, והמקרא קח לך מגילת ספר מוסב על מגלת איכה, אם קבלה היא נקבל, ואם לדין יש תשובות רבות בדבר! [א] הכתוב אומר (שם ל"ו ב') אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה על כל הגוים וגו' מימי יאשיהו עד היום הזה, ואנה מלאנו דבר מוזכר מן ייעוד על הגוים במגלת איכה? וכבר התעוררו ע"ז החכמים אב"ע והר"י אשר נכחל, ומה שחידן הר"י אשר נכחל שנאמר במגלה, תבוא כל רעה וגו' ומקרא שישי ושמי בת אדום וגו', אינו מספיק כלל, ורוח'י שאהו, כאשר יראה כל איש מבין שהמקרא תבוא כל רעה, אינו יעוד או נבואה כלל, רק חפלה מהמקונן לאל מי לנקום נקמת עמו, ומקרא שישי הוא מוסב על אדום ולא על כל הגוים. [ב] גם מלאנו (ירמי' מ"ה א') הדבר אשר דבר ירמי' אל ברוך בכתבו את הדברים האלה, הרי אמר בפירוש הדברים האלה שהם הנבואות ולא הקנות. ומה שטען הר"י אשר נכחל וז"ל והתבונן אמרו דברי ירמי' כי זה מעיר ומגלה אמת דבריהם שהיא היתה מגלת קנות שהם היו דברי ירמי' ואלו היו דברי נבואות כאשר נבא מהשם לא היה הכתוב

כ"ו
מלך
חוב
אלל
מה
אמרי
ברוך
מיהו
ז"ל
מן
ומשה
וגו'
אם
בברוך
כסתר
ואלו
ומי
חן

מבוא למגלת איכה

קורא אותם דברי ירמי' אלא דברי ה' וכו' ע"ש בפרשה ל"ו. ובמחילת כבודו שגה לראות שיותר נכתב בפרשה הזאת דברי ה' ממה שנכתב דברי ירמי' (עיין בפסוקים ד' י"ח ה' י"ח) , ורק פעמים נכתב דברי ירמי' , ועוד אם כאמר כדבריו שמלות דברי ירמי' אינם מוסגו' על הנבואות , במה נלמד בפסוק הנ"ל עד הנה דברי ירמי' שנפירוש כנה הכתוב הנבואות בלשון דברי ירמי' וכמו שכתב הוא בעלמו על המקרא הזה . (ג) אם כאמר שכתובת הקנות היה ע"י צדיק ועליהם אמר הכתוב ויהי בשנה הרביעית היה הדבר הזה אל ירמי' מאת ה' (ירמי' ל"ו א') , וגם אחר כן ויהי דבר ה' אל ירמי' וגו' קח לך מגלה אחרת (שם כ"ז) , יקשה למה שמוה בין הכתובים ולא בין הנביאים , הלא נודע מה שכתב הרמב"ם בספרו מורה הנבוכים (חלק ב' פרק מ"א) אחר שחלק הנבואה לארבע נורות אמר שם וז"ל אמנם מה שבא על הנורה ד' כאמרו ויאמר ה' וכו' ויהי דבר ה' אלי , דבר ה' היה כו' , וכל מה שבא על אחת מאלה ד' נורות היא נבואה וכו' ע"ש . וא"כ אחרי שנאמר אלל מגלת איכה ויהי דבר ה' וגו' היה להם למנות מגלת איכה בין הנביאים , אלא בוודאי שדבר ה' הנאמר פה אינו מוסב על מגלת איכה , רק היא נאמרה בר"הק כמו שכתב הרב המורה (שם פרק מ"ה) , וז"ל והמרובה ב' שימלא האדם כאלו ענין אחר חל עליו וכח אחר התחדש וישימהו לדבר , וידבר בחכמות או בתשבות או בדברי הזהרת כו' והוא אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקודש , ובזה המין מד"הק חנר דוד ההלים וכו' ושאר כתובים בזה המין מד"הק חוברו , ולזה יקראו כתובים , שהם כתובים ברוח הקודש עכ"ל . ולכן שמו גם מגלת איכה בין הכתובים . מכל מה שהבאתי , נראה לכל , לולא הקבלה , היה יותר טוב לפרש שהדברים אשר כתב צדק מפי ירמי' , היה נבואות ירמי' , אשר נבא מנעוריו עד יום מותו . ובעקבות הפשט הזה דרך באמת הראב"ע , ורד"ק ושאר מפרשי הפשט .

אמנם יהיה איך שיהיה בודאי הקנות האלה מפי ירמי' ילאו והוא קונן אותם , כי הוא חי בזמן ההוא , ובימיו נחרב עיר אלהינו ונשרף בית מקדשינו . ולכן כל קורא משכיל אם ישקול במאזני שכלו ספר ירמי' , ומגלה הזאת יחד , יראה בהתבוננות מעט איך דומים זה לזאת . הן במלות , הן במלינות והן בענין . שם בספר ירמי' אמר , שלו כל בוגדי בגד (י"ב א') בהסתדר למ"ד הפעל כי שרשו שלה , ולא נמלא עוד כמוהו בשאר ספרי הקודש רק בכולם בהראות למ"ד הפעל כמו לא שלותי ודומיהם , ופה במגלת הקנות אמר ג"כ אויביה שלו , שמה אמר עלי לבי דוי (מי י"ח) ופה אמר רבות אנחותי ולבי דוי , שמה פחד ופחה (מ"ח מ"ג) ופה פחד ופחה , שמה שצר צר עמי (וי"ו י"ד , וי"א י"א) ופה שצר בת עמי (ב' י"א וג' מ"ז ו' יו"ד) , שמה מקונן על נביאי השקר (וי"ו י"ד) , וירפאו את שצר בת עמי לאמור שלום

שלום שלום ואין שלום, גם (י"ד י"ג) ואומר אהה ה' הכה הנביאים אומרים להם
 לא תראו חרב ורעב לא יהיה כי שלום אמת וגו', ופה נביאיך חזו לך שוא ותפל
 ודומיהם רבים, כאשר יראה המעיין בשני הספרים. גם הקנה השלישית אני הגבר
 אף שהכונה בה על כל ישראל בכלל, מ"מ רמז בה ג"כ על עמנו בפרט (ועיין מה
 שכתב על המקרא הזה הראב"ע) ומחוכה נראה שכל מה שקונן עליו, אירע לו
 באמת, כי ידענו מספרו, שבקשו להרוג אותו, גם שמוהו צבור, ופה אמר לוד לדוני
 כלפור, וכן למתו צבור חיי וגו', אמר בספרו (ט"ו י') לא נשיתי וגו' כלה מקללני,
 ופה קונן הייתי שחוק לכל עמי וגו'. לכן אם נאמר שדק מאמר ה"י אברבנאל
 באמרו בהקדמתו לס' ירמי' (ף) שעדיין אין דעתי נוטה לדעתו, ואין פה מקום
 לבארו) וז"ל הנה המלא שספר ירמי' בכמותו בכתיבו הוא דומה בכמות הכתובה
 לספר תורה מבראשית עד תחילת בא אל פרעה עוד תשוב ותראה שספר ירמי' הוא
 כמו ספר יהושע ושופטים בקרוב בכמות הכתיבה דוק ותמלא שבאותו החלק מהתורה
 אשר זכרתי תמלא כ"א קרי וכתיב ואמנס בספר ירמי' שהוא בכמותו דומה לזה
 נמלאו פ"א קרי וכתיב וכן בספר יהושע ושופטים מ"א קרי וכתיב, ובא א"כ בספר
 ירמי' הכפל מהם עכ"ל. אם לדק הרב הזה במאמר הזה נראה ג"כ ההתדמות
 במגלת איכה, כי היא מעט הכמות מאוד ובכל זאת מנתי בחוכה כ"ה קרי וכתיב
 כל זה יורה כי האמת אחס מה שאמרו, ירמי' חזר מגלת קנות.

ואורות חכלית וכוז המגלה והזאת, על מה נתיסדה ועל מה חקונן,
 אמשוב כי אך למותר יהיה אם ארמיז דברים לסתור דעת קנת האומרים שירמי'
 דנה לקונן בהם לבד על מיתת יאשיהו המלך אשר הומת מן פרעה נכה מלך מנרים,
 כי בהשקפה מעט יראה הרוואה טעותם ושגגתם. ומה שבקשו לחלות בדברי חז"ל,
 ואומרים שגם המה פראו שמוכב על יאשיהו כי אמרו (חעניח כ"ב ז') אר"ש בר
 נחמי מפני מה נענש יאשיהו וכו' גחין ושמי' דקא מדריק דינא עליה אמר לדיק
 הוא ה' כי פיהו מריתי פתח ירמי' עליה הוה שעתא רוח אפינו משיח ה' וכו',
 גם זאת טעות צידס, כי ממאמר הזה מוכח דק שהם סברו שהיה מקונן גם על
 יאשיהו אבל בוודאי בזה גם המה מודים שלא היתה כל המגלה על יאשיהו, והראב"ע
 כתב בפרוש על הפסוק הכ"ל יש אומרים כי ירמי' על יאשיהו מקונן וזה אינו נכון
 וכו' עכ"ל. ואם שמלאנו בדברי הימים (ב' ל"ה כ"ה) ויקונן ירמי' על יאשיהו וגו'
 אולי קנות אחרות היו ונאבדו ממנו באורך הזמן ומרוב העתים, כמו שנאבדו ממנו
 עוד ספרים רבים לאין מספר כמו ספרי דברי הימים למלכי ישראל ויהודה ודומיהם.
 אבל דעת ירמי' היה בזאת המגלה לקונן על חורבן הבית ושריפת העיר, על גלות
 ישראל ויהודה מארננס, והלרות הרבות אשר עברו עליהם בימים ההם חרב דבר

מבוא למגלת איכה

ורעב כאשר נבאו וספרו לנו הנביאים, ומה שקונן קנות חמשה, צוודאי לא ע"ד
ההזדמן ומקרה היחה זאת או להראות כמו ועולם ידו בלשון לחה ובמלינו' יקרות
ונכבדות, לא כן, רק יראה נכון שמיצר הקנות האלה על זמנים שונים ולרות שונות
שעברו על אבותינו, כי הנה ידענו כמו שסופר לנו במלכים ב' ד"ה וזירמי' שזימי
מלכות יהויקים בא נבוכדנאצר מלך בבל ויחן על ירושלים, ויתן ה' בידו את יהויקים
ומקנת כלי בית האלהים וגו' (ויאל א' י"א), וכאמר במלכים (ב' כ"ד ב') וישלח
ה' צו גדודי כשדים וגו' גדודי מואב ואת גדודי בני עמון. אחריו מלך בנו יהויכין
ובעת ההיא באה העיר במצור ע"י נבוכדנאצר, וכאמר (מלכים ש) ויגל את יהויכין
בבלה ואת אס המלך וכסי המלך וגו' גם כל גבורי החיל ואת כל השרים ואת
אילי הארץ ואת כל אונרות בית ה' וגו', אחריו מלך לדקיהו ובאה העיר ב' צ'
שנים במצור עד כי חזק הרעב מאוד וחזקע העיר ויחפשו את המלך ויעורו עיניו
ויוליכו אותו בבלה, אחר כן בחודש החמישי בשבעה לחודש בא נבוצרשדן וישרוף בית
ה' ויחר ההמון הגלה ויהרוג במשמניהם כדודע, ועוד השאיר ה' שריד ופליט הוא
גדליה בן אחיקם אשר הפקיד אותו עליהם, אך קם עליו ישמעאל בן נתניה ויהרוג
אותו ורבים אשר אחרו, ויברחו הנשארים מזרימה, א"כ מלאנו שאיזה פעמים היחה
העיר במצור ובית ישראל צרה גדולה. ולכן טוב בעיני לפרש הקנות על הזמנים
הנ"ל ואומר:

הראשונה כאמרה על גלות יהויקים ויהויכין, כי צימים ההם הוצאו כלי
בית האלהים בבלה, כמו שנאמר בגלות יהויכין, ומקנת כלי בית האלהים וגו' ואלל
גלות יהויקים כאמר ואת כל אונרות בית וגו' ולכן מקונן ע"ז ידו פרש נר על כל מחמדיה
וגו' ואמר באו גויים מקדשה אשר לווייתה לא יבואו בקהל לך והם עמון ומואב כי
מהם נזה ה' לבלתי בוא בקהל ישראל ואלל יהויקים מלינו כחוב וישלח ה' צו גדודי מואב
וגדודי בני עמון וגו', וצוודאי כשנא נבוכדנאצר על ירושלים וילכדה, הרג גם בהם בחורים
וזקנים יחדיו, לא נשא לזקן ונער לא חנו (אף אם לא ספר הכחוב מזה, כי אולי
לא היחה בפעם הזאת מכת חרב והרג כל כך כמו שהיחה אחר כן צימי לדקיהו).
ולכן מלינו בקינה הזאת לפעמים מקראות המורים על הריגת עם ה', אך בגלות
שני המלכים האלה לא נשחת העיר ולא נשרף הבית, ולכן לא מלינו בקינה הזאת
שום דבר מזה כמו בשארי הקנות, רק הוא מקונן לצד על גלות השרים והעם, כמו
שאמר וילכו בלא כח וגו' בחולותי ובחורי הלכו בשבי וגו'. בהשניה מקונן על העת
אשר היחה העיר שתי שנים במצור תחת ממלכת לדקיהו וגם כאשר כלכדה ונחפס
המלך, ובאותו הזמן חזק הרעב מאוד בעיר, וכן קונן בקינה הזאת לאמותם יאמרו
איה דגן ויין וגו' וכן על כפס עולליך העטופים ברעב וגו' אם תאכלנה נשים פרים

וגו' ארמיהו

ו
ב
ב
ה
ע
ה
ת
ר
ל
ע
ק
ב
ש
ל
ה
מ
ק
וה
יר
יר
לש
זאת
אומ
לדע
ו
שתי
שתי
הפ"ו
מפס
וכל
פסוק
מיוס

וגו', ובאותו הזמן חבקע העיר ע"י כשדים ונלכד לדקיהו, ע"כ אמר מלכה ושדיה
 בגוים וגו' טבעו צארץ שעריה וגו' וגם יחנן לפרש מלכה על יהויכין, אשר היה
 בצבל עד ימי אויל מרודך. והנה בזמן הזה לא כשרף עדיין בית אלהינו רק נשחת
 העיר ושומותי' ולכן לא קונן על הבית בזאת הקינה רק על העיר. בהרביעית מקונן
 על העת אשר כשרף בית אלהינו והוא העת אשר בא כנזרוארן ויכל את הכל במכת
 הרג ואצדן ולכן אמר בזאת הקינה כלה ה' את חמתו וגו' ויגלה את צליון וגו' ואמר
 חס עונך בה ליון לא יוסיף להגלותך, כי הזמן הזה היה אחרית הגלות, ומה שאמר
 רוח אפינו משיח ה' וגו' פרושו כמו שכתב הראב"ע שמוסב על דקיהו, ויותר טוב
 לפרש שמוסב על גדליה בן אחיקם, אשר נהרג ע"י ישמעאל על ידי הסתה מצני
 עמון, ולכן אמר אשר אמרנו בללו נחיה בגוים, ואם שקראו משיח ה' הרי הכתוב
 קרא לכורש מלך פרס למשיחו לכורש וכו'. והקנה המשיחית כראה שחבר אותה בלכתו
 בדרך למצרים או אחר ישיבתו במצרים ימים רבים, ולכן אמר על הר ליון ששמש
 שועלים הלכו בו וגו', ואולי חזר אותה בעבור בניהם אחריהם להיות להם לחק
 לחנות ולקונן אותה, ולכן אמר אבותינו חטאו ואינם וגו', כי אם מוסב על הדור
 הראשון אשר היו צימים ההם, איך יאמר ואנחנו עונותיהם סבלנו, הלא המה היו
 מורדים באלהים ומאנו לשמוע בקול דברו! אמנם הקינה השלישית אני הגבר, יראה
 שקינן אותה על עלמו מה שאירע לו בימי המצור, ותוכה רנוף דברי מוסר ותוכחה,
 והזהרה לאנשי דורו לנטות בה', כי אם יכאיב וימחץ, גם ידיו הרפינה ועוד ישוב
 וירחם כי אל חנון ורחום הוא, וסופה תפלה לאל חי לשלם לרשעים כפעלם וכמעשי
 ידיהם, או יראה שהוא מדבר בזאת הקינה בעד כל איש ישראלי כמו שכתב הראב"ע
 לשפוך לפני ה' שיחו. ואולם אל תבהל על פיך לאמר: לפי מה שכתבתי, תהיה
 זאת נגד דעת חכמינו ז"ל אשר אמרו צימי יהויקים נכתבה הקינה, לא כן! כי הכתוב
 אומר ונוסף בה דברים רבים כהמה, והמה שאר הקינות לצד מאיכה ישבה בדר,
 לדעת חז"ל, וא"כ יש לאמור בדר"ק ראה הזמנים הללו ועליהם חזר הקינות.

וטרם אכלה לדבר, אעורר עוד אוזן הקורא על איכות הקינות האלה,
 שתי קינות הראשונות דהיינו איכה ישבה, ואיכה יעיב, מתדמות זאת לזאת כי
 שהיהן מיוסדות על כ"ב דלתות ע"ד אלפא ביתא (רק באיכה יעיב סדר המקונן
 הפ"א קודם לעי"ן, והדרש ידוע) וכל דלת נחלקת לג' חרוזות הנחלקו ע"י ג'
 מפסיקים, סוף פסוק אחתהא וזקף קטן, או סוף פסוק זקף קטן ואחתהא.
 וכל חרוז מורכב פעם מן ג' ב', ופעם מן ז' ג', ופעם מן ד' ז' מרות. (ואיזה
 פסוקים יולאים מזה הכלל הן בדלתות והן בחרוזות). השלישית דהיינו אני הגבר,
 מיוסד ג"כ על כ"ב דלתות רק כל דלת נחלקת לג' חרוזות וכל חרוז מתחיל ע"ד

ע"ד
 קרות
 זכות
 צימי
 יקים
 ישלח
 יויכין
 יויכין
 ואת
 ד' ב'
 עיניו
 בית
 ו הוא
 יהרוג
 היתה
 זמנים
 או כלי
 ואלל
 חמדיה
 אב כי
 י מואב
 חזורים
 י אויל
 י (הו).
 בגלות
 הזאת
 כמו
 ל העת
 וכתפס
 יאמרו
 ח פרים
 גו'

מבוא למגלת איכה

אלפא ביתא, ובא בזאת הקינה ג' פעמים סדר אותיות של אלפ"א בית"א - וכל
חרוז מורכב על חרוז מן ג' ב' מדות, ומעטים מן ב' ב' - הרביעית דהיינו איכה
יועם, מיוסדת גם כן על כ"ב דלתות ע"ד אלפ"א בית"א (ופה סדר ג"כ המקוון
הפ"א קודם לעי"ן) רק כל דלת נחלקת לב' מרות (ופסוק אחד יולא מן הכלל סדרו
טמא קראו למו שהוא הולך ע"ד השתי הראשונה) וכל חרוז מורכב פעם מן ג' ב' ב'
ועל חרוז מן ג' ב', וגם מן ב' ב' מדות - החמישית דהיינו זכור"ה' וגו', מיוסדת
ג"כ על כ"ב דלתות, אבל לא ע"ד אלפ"א בית"א, וכל דלת נחלקת ג"כ לשתי מרות
כהרביעית, וכל חרוז מורכב ג"כ מן ג' ב' או מן ג' ב' מדות.

כזה ראיתי להקדים להקודם טרם כבוא אל פטרות הביאור ואלהים אמת יורני
מדרכיו וינחני בדרך האמת.

ברלין בחדש אייר תקמ"ח לפ"ק.

אהרן בהרבני הרופא מו"ה הרר
וואלף ז"ל מהאללוי.

ה
ל
ל
ד
ב
א
א
ה
ס
ר
א
ל
נ
ו
מ
ט
ש
ר
כ
א
ל
ק
ג
פ
ו
ק
ס
ו
מ
ל
ל
י
ו
כ
ג
ה
מ
ל
ה
ב
כ

מבוא השני

חובן מבוא ספר הזה להתקדק ומליץ בן זאב הוא שאין לאל ירו להוסיף על המבוא הראשון מן החכם ויאלץוהן כי החכם הנ"ל לא הניח שכחה אף לא לקט ללקט שבנים אחר עמרי דבריו, ואמר עוד ושנות דבריו הנה כפילת דברים ללא נורך, ע"כ. ובכל זאת בחקירתו על כותב הספר אך שינה את לשון החכם הנ"ל ולא את טעמו כאשר יראה כל מעיין אשר ישים דברי שניהם לנגד עיניו. ועל כן גם דברי אך יסובבו על נקודה אחת, כי מה לי עוד לאסוף בשדה כבר הלכו בו לקוטי בית לקוטי? ולזה אך אומר כי אם גם אין ספק שהקנה אני הגבר ירמיה בעלמו אמרה יען נרשמו בה כל החלואות אשר מנאחיהו כאשר בארנו, בכל זאת ביתר הקנות אין להכריע ידי מי כוננוס אם לא נשען על משענת קנה הקבלה, ובפרט בקנה האחרונה (אשר שמרה מספר הפסוקים שיבואו כ"ב פסוקים כמספר הא"ב אך לא סדר האותיות) יש לפקפק, שכל מעיין יראה כי הסירה ממנה רוח ירמי' ולבשה רוח אחרת הן בחילוק אמריה שהמה בעלי ב' מדות והן בחובן ענינה, כי המקונן אך בקול בני המרורים יחאונן על שבר בת עמו מבלי לחשוב לה העון אשר גרם לה את כל אלה וזה באמת איננה מדרך הנביא ירמי' כי הוא אם גם עיניו ירדו נחלי דמעה ומעיו החמרמרו על לרות האומה בכל זאת לא חדל מלהזכיר מטאחם ומרים אשר הסבו את הרעות האלה. ראה נא! בפרשה א' אמר מטא מטאה וגו' טומאתה בשוליה וגו' לדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, בפרשה ב' אמר נביאיך חזו לך שוא וגו', בפרשה ד' ויגדל עון בת עמי וגו' מטאח נביאיה וגו' אבל כאן היתה רוח אחרת עמו ואמר להיפך אבותנו מטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו. ומת שהביא החכם ויאלץוהן לואת כי ספר ירמי' וקנות מעשי ידי אומן אחד מן ההחדמות המלינוה אין זה ראיה מברחת (עיין מה שכתבנו בפנים פרשה א' פסוק ה' על אויביה שלו) הלא אם גם זאת יהי לקו משפט כמעט כמלא מקום ליחס כמה ספרי קדש לסופרים קדמונים הן נודע הוא כי ירמי' השתמש בכמה מלינוות לקוחים מדברי החורה וישעיהו, גם ישעיה ומיכה שחיו בזמן אחד התנבאו בסגנון אחד (ישעיה פרשה ב' ומיכה פרשה ד') ותפלת יונה נארגת כלה מחוטי פסוקי תהלים, והפסוק שפוך חמתך וגו' הנא בירמי' (י' כ"ה) מיוחס גם לאסף (תהלים ע"ט ז' ח') אך בשנוי לשון קנת והרבה כאלה, ומי ישפוט מן החדמות הזאת כי הספרים השונים האלה מעט סופר אחד נבעו? אולם יותר חזקה נראה לי הראיה שהביא החכם הנ"ל מן הקרי והכתוב שרבו כמו רבו גם בספר ירמי' גם בקנות עיין בדבריו. אך אחר העיון והשקידה מנאחי טעם יותר נכון לרעתי מהסבות אשר נתנו גם הר"י אברבנאל (בהקדמתו לירמי') גם החכם בן זאב (במבוא לספר ירמי') מדוע בספר ירמי' ימלאו יותר קרי וכתוב מבשאר ספרי קודש, ומזה תראה כי מאותה הסבה עלמה כמקרה הזה קרה גם למגלת איכה אם גם סופר אחר הכינה. ואומר הנה עד ימי ירמי' עוד לא הגיע המלכות למדרגה התחתונה ולא הושפל קרן יהודה עדן ארנה, וזה הן מפאח מנבה המוסרי [אקראיטען טעמדפונקט] והן מנר ערך המדיני [טעמדפונקטע] העלטים] כי אם גם רבים ממלכי יהודה הרבו לפשוע עזבו את ה' וילכו אחרי הצעלים אף החטיאו את העם לסוד מאחרי ה', בכל זאת עוד כהני ה' לא הפרו נבית אלהיהם והמלכים, אם גם עזבו אלהי ככר לא השביתו את עבודת בית ה' מכל

וכל
איכה
מקונן
סודו
ג' ב'
יסדת
נרות
ירמי

מבוא השני למגלת איכה

וכל, הלא הראה כי אחז אשר הרצה להרשיע וזנה מזבח צבית ה' כחצנית המזבח בדמשק היה לו מזבח הנחשת לבקר כנזכר (מ"ז י"ו) ואך מנשה סגר דלתות ההיכל, וא"כ אין ספק כי הכהנים החזיקו באמונתם ואת ה' אלהי ישראל היו יראים, גם דברי הנביאים אשר שלח ה' אליהם השכם והערב יקרו מאוד אף בעיני המלך והשרים, ואם גם צרות פיהם הכו כקטן כגדול, פני שרים לא חוננו ואימת מלך לא נעחס כנראה בפרט בנבואת ישעי', בכל זאת אין פולה פה נגדם ואף יושב על כסא המלכות לא העיז פניו להסות אותם אף כי לשלוח צם יד, כי יראו את העם אשר עודם האמינו לדברי ה' ציד עבדיו הנביאים. גם אמליהו אשר אמר אל הנביא המוכיח אותו על פניו חדל לך למה יכוך, והוא אם גם חדל, עוד אמר ידעתי כי יעץ אלהים להשתיחך (ד"ה ז' כ"ה י"ו) גם אמליהו לא עשה שום רעה לנביא ההוא, ואם זכריה בן יהוידע נהרג במות המלך יואש (שם כ"ד כ"א) כבר כאמר (שם כ"ה) התקשרו עליו עבדיו בדמי בני יהוידע הכהן ויהרגהו, הרי מפורש כי קשרו עליו אך בעבור ששלח ידו בכהן ונביא. ולזה אמר אמליהו כהן צבית אל אל עמוס מזה לך ברח לך אל ארץ יהודה וגו' (ז' י"ז) כי אם גם דבר רע גם על יהודה כמפורש בספרו בארץ יהודה לא יגיע לו מזה רעה.

גם בימים ההם ירושלים עיר המלוכה עזן לא צאה צמור ומנוק ימים רבים אף לא נראה בה חמס וריב להיות חרב איש צרעהו ואיש באחיו וכשלו, ולכן אין לספק כי בעת ההיא כהני צבית ה' ויחידיו סגולה החרדים לדבר ה' כחצו הדברים אשר שמעו מפי הנביאים. ויען היו מביני לשון ויודעי ספר לרפו ודקדקו בלשונם ואין מכשול למו, ולדעתי אלרו הכהנים כל המכתבים האלה באזור צבית ה' אם גם לא שמוס בארון הברית אלל חורת ה'. וכאשר הלכו עם ה' בגולה אם כי ירדו עמהם בצלה או שירמיה הפקידם ציד איש נאמן, וכשעלה עזרא וסייעתו אם שהעלו הספרים האלה עם או שמלאו אותם בירושלים, יהי' איך שיהי' מלאו הספרים כמחכונתם כאשר כוננו אותם הראשונים ולא חלו בהם ידי המעתיקים ועל כן עמד טעמם צם וימעטו בהם הקרי והכתיב*. גם בחגי זכרי' ומלאכי אשר התנבאו בחחלת צבית שני הקרי והכתיב מעט מזעיר (והם א' בחגי ה' בזכריה וא' במלאכי) כי אז החל קרן ישראל שוב להלתיח והיו בהם אנשים משכילים בכל חכמה מביני מדע וסופרים מהירים כעזרא ונחמיה.

אולם אחרי מות יאשיהו ירדה כבוד ישראל עד לעפר, אנשי אמונה אבדו ודוברי שקרים עשו חיל, כעם ככהן יחדיו נאלחו, וילכו אחרי משאות שוא ומדוחים, ויהיו מלעיזי' בעבדי ה' הנביאים, ולא הטו עוד אוזן לקול חושים אשר רוח ה' דבר צם. הלא נודע את כל הרעות אשר מלאו את ירמיהו מאת המלך והשרים והכהנים יען נבא צם ה' כי תחתן העיר ציד מלך צבל, ואת אוריהו אשר נבא ככל דברי ירמיהו הכה המלך יהויקים בחרצ (ירמי' כ"ו). גם שרף יהויקים המגלה שכתב צרוך ע"פ ירמיהו, וא"כ בוודאי מטעם המלך וגדוליו נמנעו גם האנשים אשר נגעה יראת ה' בלצם מלכות

* בענין קרי וכתיב אנכי אחזק בדעת הרד"ק ואופדי (עיין אברבנאל במקום הנזכר) ואם ירצה ה' פעלי ארתי במקום אחר הביאור צוה ואסיר מעל החכמים האלה את תלונת האברבנאל ובעל מחבר ההקדמה למסורה גדולה הנדפסת במקראות גדולות.

מלכתוב על ספר דברי ירמי', ובפרט כאשר באה העיר במלור מחוץ שכלה חרצ האויצ
 ובצית חני הרעב והעיר מלאה דמים, כי ירהצו נער צוקן ונקלה בנכבד כאשר ביארנו
 על פסוק מחטאת נביאים (ד' י"ג), העת הזאת חוכר לחבר ספר נקי ומזוקק מסיגי
 השגיאות? ולזה אהשוב כי היו דברי ירמי' מפוזרים צידי יסודי העם, ואין איש
 מאסף אותם לחבור שלם, ואולי הרבה מנבואותיו שלח ליחר הגולה אשר כבר ירד
 בצלה, כי גם עליהם היו עיניו פקוחות, וכחצ להם דברי שלום ואמת כנזכר בספרו
 (כ"ט), עד כי בא עזרא וקצץ ואסף כחצי קודש וסדרם על נכון, והוא לקט גם
 דברי ירמי' כפי אשר מלאה ידו, ולכן יבואו צו מן העירוב פרשיות במקדס ומאוחר,
 כאשר העיר ע"ז כבר הרדי"א. ולזה אין מן החימה אם המלא ימלא צם נוסחאות
 שונות, והמה הסבו הקרי והכתיב. ואל תשיצני הלא צרוך כחצ מפי ירמי' את כל דברי
 הספר אשר שרף יהויקים ועוד נוסף עליהם דברים רבים (שס ל"ו ל"ב), ע"ז אני
 אומר כי הספר הזה נאצד צלוק העתים ובימי מבוכה ושערוריה כאלה, ולא נשאר
 כ"א ההעתקות אשר היו צידי אנשים מיוחדים, ואין זה סותר לדברי חז"ל שירמי' כתב
 ספרו כי גם המעתיקים שמרו תוכן הענין אם גם סרו לפעמים מלכות הלשון ודקדוק
 המלות, וא"כ נוכל ליחס אליו הכתיבה. ומעתה אם כדברי כן הוא, נאמר כי גם
 הקנות אשר צימים ההמה נכתבו תחת מסבות האלה התהפכו כמו הספר ירמי', כי
 משפט אחד להם ולזה רצו בהם ג"כ הקרי והכתיב, אם גם איש אחר זולת ירמי'
 חברים. ועל פי הדברים האלה יוחר לדעתי ספק עלום אשר יפלא בעיני כל קורא
 באמת וברוח נכון בספרי הנביאים, והוא כי כל הנביאים אשר השאירו לנו אחריהם
 צרכה היו משכנס בארץ יהודה (מלבד יחזקאל שהי' בחוץ הגולה) אולם מאוחס
 הנביאים שתיו תחת ממשלת מלכי ישראל לא מנינו שארית וזכר מנבואתם כ"א ספר
 עמוס (כי הושע אם גם נאמר בימי ירבעם בן יואש כבר הקדים בימי עוזיה יוחס
 אחז מלכי יהודה, ומזה נראה כי בארץ יהודה שכן, ואף שגם בעמוס אמר בימי עוזיה
 כבר באר אשר חזה על ישראל, ואולי באמת שמע עמוס לענת אמליה כהן בית אל
 וברח לו לארץ יהודה, ושם נכתבו דבריו) האם יעלה על הדעת כי אליהו מבחר הנביאים
 ואלישע אשר נחה עליו רוח אליהו פי שנים ויחר להקת צני הנביאים שהיו עמהם
 שמו יד לפה ולא הוכיחו את ישראל בדברי מליצות להשיבם אל ה', ומדוע ספן המו
 כל דברי הוכחתם ולא נשאר צידינו מאומה? אין זה כ"א כאשר אמרנו שבארץ יהודה
 היו אנשים המקשיבים לקול נביאי ה' ויקרו דבריהם בעיניהם, ולכן כחצום על ספר
 לזכרון, אך בארץ ישראל תחת מלכות המרשעת הכל סר יחדיו כאלחו, נביאי ה' הרבו
 לחרצ, ודבר ה' צזו, ואין איש שם על לב להעלות דברי החוים, אשר אך רע רע יאמר
 על המלך והעם, על ספר.

ולזה נמלא עוד צידינו ספר יונה בן אחתי אף כי הוא הי' מגח ספר שהוא
 בחלק זבולון גם נבא על ישראל (כנזכר ב"מ י"ד כ"ה), יען במגלה הזאת חזה אך על
 עם אחר ולא על ישראל ולכן נחנו אותה למשמרת.

את זה ראיתי להעיר ולהוסיף על דברי החכמים שקדמוני וה' הטוב יחן דברי
 לחן בעיני הקורא.

פראג ערב סכות תקצ"ד.

וואלף בר רמ"ל נ"ע.

מזבח
 היכל,
 גם,
 ארים,
 בעתם
 גלכות
 עודם
 מוכיח
 אלהים
 זכריה
 תקשרו
 בעבור
 דת לך
 בארץ
 ימים
 וכשלו,
 כתבו
 דקדוקו
 בית ה'
 אם כי
 חזו אם
 ספרים
 כן עמד
 בתחלת
 כי אז
 מדע
 יודוברי
 גלעיצי'
 לא כודע
 בא צמס
 זו הכה
 ירמיה,
 בלצם
 יחוב

הזכור
 ת תלוות

א (א) איכה | יִשְׁבֶּה בְּדַד הָעִיר
רַבְתִּי עִם הֵיטָה כְּאַלְמָנָה
רַבְתִּי בְּגוֹיִם שְׂרָתִי בְּמַדִּינוֹת
הֵיטָה לְמָס׃ (ב) בְּכֹו תְּבַכֶּה בְּלֵילָה

א (א) אַךְ! וְיִיא לִיעָגַם זִיא זֶךְ
אִינוּזָאם, דִּיא שְׁטִאָרְט! דִּיא
פֶּאָלְקֵרִיבֶע—אִינוּע פֶּעֶרְלֵאָם
סַעֲנַע וויטווע נון! פֶּירְסֵטִין דֶּעֶר
פֶּעֶלְקֶער, לַעֲנַדֶּער בַּעֲהֶעֶרֶרֶ
שַׁעֲרִין! אַךְ זִיא אִיוֹט נון צִיגֶוּ
בֶּאָר! (ב) זִיא וויינט אִין
שְׁטִילֶעֶר נֶאָכְט, אִיהֶרֶע וואַנגֶע
נַעֲצֵט

ודמעתה

ר ש י

א (א) איכה ישבה בדד - ירמיה כתב ספר קיוות היא המגילה אשר שרף יהויקים על האש אשר על האש והיו בו שלש אל"ף ב"תות איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם שוב הוסיף עליו אני הגבר שהוא שלש אל"ף ב"תות שנאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה שלש כנגד שלש : דדד - גלמוד מיושזיה : רבתי עם - וי"ד יתירה כמו רבת עם שהיה עמה רב - יש מדרשי אגדה הרבה ואני באתי לפרש לשון המקרא כמשמעו : היתה כאלמנה - ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אללה : (ב) בכה תבכה - שתי בכיות על שתי חורבנין : בלילה - שהמקדש

ב א ו ר

א (א) איכה, לדעת רד"ק שרשו איך והה"א נוספת, ולדעת קל"ת המלה מורכבת מן איך וכה ולכן מלאנוה לפעמי' עם כ"ף כפולה כמו איככה אובל, והוראתה פעמים על תכונת הדבר, כמו איכה יעבדו הגוים, או רק לתמיה', או כמו אנה כמו לנו וראו איכה הוא (מלכים ב' ו') : בדד, שם נוסף על זכרוןקנה, (הראב"ע), ובאמת תואר הפעל הוא ולזאת לא ישתנה לא במין ולא במספר : רבתי, היו"ד נוספת וכן שרתי ולכן הנגינה מלעיל, וטעם רבתי הראשון לשון רבוי, והשני לשון גדולה - והנה הנגינה אשר שמה טעם רביע על דד המססיק פחות מטעם ז"ק על מלת עם, ע"כ דעתה בשעור הכתוב שמאמר רבתי עם מוסב על מה שלמעלה ממנו, ולא על מאמר היתה כאלמנה דאל"כ לריך להיות המססיק הגדול במלת העיר או דד, ושעור הכתוב לפ"ז ע"י ישיבתה דד היתה כאלמנה כי דרכן לשבת דד, ובפרטות בארצות המזרח כנודע - או יאמר שמאמר רבתי עם מוסב על שתיהן ותהיינה

דלתות המקרא מקבילות כה :
איכה ישבה בדד, העיר רבתי-עם
כאלמנה, ולא אלמנה ממש,
אלא כאשה שהלך בעלה למדינת
הים וכו' (מרש"י וגמרא) ולפי
פשוטו נכון הוא מה שאמר
כאלמנה, ולא לאלמנה, כי אז נשחת יופי המליכה, שהרי אלמנה אין ההפך מן רבתי עם רק הראויה היתה לשכולה, כי הוא התואר על האשה שמתו בניה וכן הוא עפ"י משל התואר על עיר או מדינה שמתו יושביה, ושייך ספיר מתחילה היתה רבתי עם (פי' רבת בנים) ועתה היתה לשכולה, אבל שם אלמנה הונח ע"פ משל על עיר או מדינה שמת מלכה, כמו שהונח על האשה שמת בעלה, וכן כתב הראב"ע בישיבה ב"ד ופרסח אלמנותיך, חסרון המלכות ע"ש, ולכן אמר כאלמנה, כלומר שהיא עזובה ונעלבת מבניה כאלמנה עזובה ועלובה מצעלה - והכן זאת! למס, לפי מה שכתבתי במ"הס שהקנה הזאת היתה על זמן יהויקים ויכניהו, נכון הוא מה שאמר למס, כי עדין לא נחרבה העיר רק היתה תחת ממסלת נובודנאלר מלך בבל : (ב) בלילה, מרוב צער אין לה מנוח לישן רק היא בוכיה תמיד אף בלילה ודמעתה תמיד על

ה מ ע ר

א (א) היתה למס, החכם המבאר רבה להוכיח מזה, כי עדיין לא נחרבה העיר, ואך היתה למס ע"ש - ואולי הוא מענין למס מרעהו חסד (איוב

מגלת איכה א

תרגום אשכנזי נג

וְדַמְעָתָהּ עַל לַחְיֶיהָ אֵין לָהּ מְנַחֵם
מִכֹּחַ אֲהַבְיָהּ כָּל־רַעִיָּה בְגָדוּ בָּהּ
הָיוּ לָהּ לְאֵיבִים: (ג) גַּלְתָּהּ יְהוּדָה
מֵעֲנִי וּמִרַב עֲבֹדָה הִיא יוֹשְׁבָה
בְּגוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַ כָּל־
רִדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּרָה בֵּין הַמְצָרִים:

נעצט דיא הייסע צעהרע, קיי
נער טרעסטעט זיא פֿאן אללען
איהרען בוהלען, אללע איהרע
פֿריינדע פֿיעלען אב, אונד
וואַנדעלטען אין פֿיינדע.
(ג) דורך עלענד אונד טריבוואל
פֿאן איהרער היימאטע פֿער-
טריעבען, ווילל יהודה אונטער
היידען גערן זיך זעטצען, קאן
אבער קיינען רוהעאַרט ער-
רייכען; דיא פֿערפֿאלגער ער-
איילען זיא אן דער גרענצע.

דרכי

(ו) פֿער-

ר ש י

שהמקדש נשרף בלילה דאמר מר לעת ערב הליתו בו את האור - ד"א בלילה לילה של כביית
מרגלים בט' באב גרמה להם. ד"א בלילה שכל הכוכב בלילה השומע קולו בוכה עמו: ודמעתי
על לחיה. מתוך שהיא בוכה תמיד: כל רעיה. אהביה: (ג) גלתה יהודה. מארלה: מעוני.
מחמת עוני: ומרוב עבודה. שהכבדו עליה כשדים: היא ישנה בגוים. ובמקום שגלתה וישנה
שם לא מצאה מנוח: בין המלרים. שיש גובה מנאן ומנאן ואין מקום לנוס: מלרים. גבולים
של

ב א ו ר

לחיה. וטעם התרגום (טטילוער נאָכט) כמו שכתב רש"י שכל הכוכב בלילה השומע קולו בוכה
עמו, כי קול יללה בלילה יורד אל חדרי בטן, והוסיף המקונן בכל זאת היא אין לה מנחם
מכל חף מן אותן אשר היו אהביה: בגדו, השורש הזה יאמר על המשקר כבית חברו או
שהבטיח לו לעשות טובה מה או להיות אהבו, ולבו כל עמו, ומהשורש הזה יאמר ג"כ בגד
(אין קויד, געוואַנד) ולדעתי הוראתם מתדמה כמוכן, דהיינו שמתחפש ומתכסה נגד חברו
לבלתי ראות את אשר עס לבדו וכן יאמר הלועז (פֿערשענטען) כלומר שנסה את הדבר ויפרוש
השמה עליו: (ג) גלתה, זכר ונקבה בישראל ומלרים (הראב"ע) וטעם מ"ס מעוני כטעם צעבור
כמו מחמם אחיך יעקב וגו' כלומר מרוב העבודה בארלה לריך יהודה לגלות מארלה, וגם יתכן
לפרש טעם מ"ס שעל דרך יחס הגבול שממנו גרידא כלומר יהודה נסה וברח מהעוני ומעבודה
אשר הכבדו עליו הגוים בארלו: ישבה, הנכון שהוא מבנין התנאי ובקשה (פֿאָפּטאַטיִן), כי אם
תפרש כדעת המפרשים בבנין הגוזר לא ידעתי מה טעם כל רודפיה השיגורה בין המלרים כי
זוה יאמר בפירוש שעדיין לא ישנה בין הגוים, ולכן נראה שיעור המקרא, יהודה מעוני ומרוב
עבודה נקשה לשנת השקט בגוים, אבל לא באה אל מקום המנוחה הזה כי כבר השיגורה אויביה
על הגבול טרם יכלה לבא בארץ הגוים, ויתכן שכוון המקונן בזה על שנקאו מלכי ישראל לבטוח
במלרים ובאשור וקיל מלך בכל המניעם מזה, כנראה מתוך ספרי הקודש. וטעם לא מצאה, לא
השיגה כמו ואם לא מצאה ידו וגו' (ויקרא כ"ה כ"ח), וטעם מנוח מקום מנוחה כמו שמליוולא
מצאה היונה מנוח לכף רגלה: חמצרים, הנכון היות שרשו מלך והוא בלשון חז"ל דינא דבר
מכרח

ה ט ע ר

ו' י"ד) נמס ונמק כדעת הרד"ק והרלב"ג, וכן שעורכו כאן, תחת שהיתה רבתי בגוים שרתי במדינות,
עתה היא נמס וכלה, ובגוים לא תתחשב עוד; או נאמר למס הוא מגזרת מאס, ויהיה כהיסק מן
ימאסו כמו מים (ההלים כ"ח ח') שהוא כמו ימסו לדעת הרד"ק וראב"ע. (ג) היא ישבה בגוים,
הרב המבאר אומר, שהוא מבנין התנאי ע"ש. וזה נכון כפי דרכו שפי' בין המלרים מדברי חז"ל
דינא דבר מכרח; אולם לדעת הראב"ע ורד"ק בשרשים יהי' מענין לרר וח"כ אין לורך לזה.
(ה)

(ד) דְרָכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מְבֹלֵי בָּאֵי
 מוֹעֵד כָּל־שַׁעֲרֶיהָ שׁוֹמְמִין
 כִּהְנִיחַ נְאֻחִים בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגֹת
 וְהִיא מְרִלָּה: (ה) הָיוּ צָרִיהָ לְרֹאשׁ
 אִיבִיהָ שָׁלוֹ כִּי־יְהוּרָה הוֹגָה עָלֶי
 רַב־פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הִלְכוּ שָׁבִי

(ד) פֶּרְאָדֶעט ליעגען ציון'ס
 שטראססען, פֿאן קיינעם בע=
 זוכט צור פֿעסטליכען פֿייער,
 דיא טהאָרע מענשענ = לעער ;
 פריעסטער זייפֿצען, מער־כֿען
 יאממערן ; אונד זיא — איזט
 זיך זעלבסט צור לאַסט, (ה) איה =
 רע פֿיינדע אבער שווינגען זיך
 עמפֿאָר, איהרע וויעדערזאָכער
 לעבען גליקליך, (פֿאָם עוויגען
 קעמט איהר דייעזע קרענקונג

לשני

אום איהרער מיסעטהאטען מענגע וויללען) אינדעם זאָ מאַנכער טיראָן איהרע שפרעסליני גע

ר ש י

של שדה וכרם. ומדרש אגדה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב: (ד) באי מועד. עולי רגלים: נוגות. לשון יגון ואין שורש בתיבה אלא הגימ"ל לבדה: (ה) שלו. יושבים בשלה: הוגה. הדאיבה

ב א ו ר

מלרא ועצמו גבול, וכן תרגם המתרגם הכשדי בין תחמיא: (ד) דרכי, דרך משמש כל"ו וכל"נ ורבים כמורה, וטעם מועד ב"המק, או ימים טובים, וטעם אבילות ע"ד ששל תרבות ושואות וכן שוממין: שעריה, שהיו לפנים מלאים אנשים ובפרטות צעת מועד, בעבור שרוב התאספס יחד וישבתם והליכתם היה בשער העיר וגם מקום המשפט היה שמה, והנה עתה שוממין מבלי אדם. וטעם כהניח נאחזים לפי שמתו באי מועד ואין להם להחיות את נפשם כי המה אשי ה' יאכלו, והבתולות מלטערות לפי שהן יולדות במחלות כמועד: נוגות, שרשו יגה והנו"ן מנסעל והראוי להיות בחולם, וטעם והיא, מוסב על ציון. מר לה, כמו מר לי מאוד (רות א') כלומר חבלים נסלו לה במרה, או יהיה הטעם והיא, כשתסתכל על עצמה, תהיה ההסתכלות הזאת מרה לה ותבחר מות מחיים: (ה) היו צריה לראש, תחת כי היא היזה להכך, כי היא ירדה מטה מטה עד שגם עולליה הלכו בשבי. ומאמר כי ה' הוגה וגו' כמו מאמר מוסגרי והנגינה מסכים לזאת: שבי, בחסרון הבית והוא שם כמו את השבי ואת המלקוח או שהוא תואר

ה מ ע מ ר

(ה) אויביה שלו, הרב המבאר הביא במבוא ראיה ממלת שלו, כי ירמיהו כתב מגלת איכה ואמר ז"ל שם: בספר ירמיהו אמר שלו כל בוגדי בוגד (י"ב א') בהסתר למ"ד הפעל כי שרשו שלה ולא נמצא עוד בשאר ספרי הקדש רק בכלם בהארות למ"ד הפעל כמו לא שלותי ודומיהם עב"ל, הנה הלך בזה בעקבות חכמי העמים אשר לדעתם בכל נחי ל"ה יו"ד או וי"ו שרשית*); אולם אם גם דבריהם באמת נאמרים, מה יוסיף ומה יתן זאת? הלא מכל מקום על פי משפט לשון עברית שלו הוא נכון ע"ד נחי ל"ה כמו בנו ג' לו עשו ודומיהם, והשרש שלה עלמו בשתי הוראות אשר לו יבוא בין בפעל בין בשם על משקל הנחיס, כי מענין הראשון בהוראת מנוחה יבוא הפעל רק פעם אחת ע"ד השלמים והוא לא שלותי שהניח הרב, אבל יש ליו אהלים (איוב י"ג ו') יש ליו אהביך (תהלים קכ"ב ז') המה ג"כ ע"ד נחי ל"ה כמו יחסיון יאהביון, וכן השם שְׁלֹוה שְׁלֹוה יבוא תמיד על זה הדרך כמו ערוה, סדוה, אך התאר נמצא בהארת הוי"ו שְׁלו הייתי

(* זיעה געזעניום (ערהקעביידע דער העברעזישען טפרזכע. 109. §.)

לפני צר: (ו) ויצא מן בית ציון
 כל הדרה היו שריה כאילים
 לא מצאו מרעה וילכו בלא כח
 לפני רודף: (ז) זכרה ירושלים
 ימי עניה ומרודיה כל מהמדיה
 אשר היו מימי קדם בנפל עמה
 ביד צר ואין עוזר לה ראיה

מפת קרי

צרים

גע געפאנגען פאר זיך הער
 טרייבט. (ו) יצא ציון'ס הער=
 ליפקייט אויט נון גאנץ דאזין,
 איהרע פירסטען גלייכען הונג
 געריגען רעהען דוא קראפט=
 לאז פאר דעם יעגער פליעהען.
 (ז) איצט אין איהרען יאממער=
 פאללן טאגען, דענקט ירושלים
 אז דאז פארגאנגענע וואהל=
 לעבען צוריק — איצט, דא
 איהר פאלק אין פיינדעם האנד
 געפאלען, אונד ניעמאנד
 העלפען מאגן, גרויזאמע עם זע=
 הען

ר ש י

הדאיכה והוא לשון יגון: (ו) כאילים לא מצאו מרעה. כאילים אשר לא מצאו מרעה שאין להם כח לברוח שהחלש כחם ברעב: לפני רודף. כל רודף שבמקרא חסר וזה מלא שנקדפו רדיפה שלימה ע"כ יסד הפייט מלא רודפתי וחסרה שנת גאולה שנת גאלי בזה חסרה כתיב: (ז) זכרה ירושלים. בגלותה: ימי עניה. ימי חורבנה שהביאה לידי עוני: ומרודיה. הוא לשון לער כמו וירדתי על ההרים אריד בשימי ואהימה: כל

ב א ו ר

תואר הפעל ולא נחסר הבי"ת: (ו) כאילים לא מצאו מרעה, וכשהם בורחי' מלפני רודפם לא יהיה זה במרוצה קלה כי אם לאט לאט ובלי כח בעבור חולשת הרעב, כן ידמה הליכת השירים הנחלשים ג"כ מחרב ומרעב ומחוסר כל לפני אויביהם, ויכוון המקוץ לשמש באותו הלשון אשר יוסב גם על השירים גם על האילים, ותרגמונו בל"א כפי הענין: (ז) זכרה, כלל המשך ג' המקראות הנאים, כזה, אמר המקוץ עתה בימי עניה ומרודה ובנפול עמה וכו' זכרת ירושלים הימים שעברו, וכל הטוב אשר היו לה באותן הימים, ומתחרט' עתה על החטאים שעשתה בגאון לבה אשר על כן לנדה היתה וגו' ומתאוה לשוב אחר, אבל בימי קדם באותן הימים שהיתה טומאתה בשוליה כלומר זדוניה מפורסמת לכל, אז לא זכרה האחרית שתסובב לה ע"י כך, ולכן ותד פלאים וגו' ועתה נחקור על פרטי העניינים: ימי עניה, הטעם בימי עניה, וב' בנפול מושבת אחרת עמה וטעם מרודיה לראש"ה הוא לשון מרד, והיותר הנכון כפרש"י שהוא לשון לער כמו אריד בשימי, והיה לפ"ז שני שרשים בענין אחד, כי כבר מלאנוה בגזרת נפ"י כמו וירדתי על ההרים: ראיה צרים, מוסב ג"כ למעלה, כלומר עתה בראותה שלרים רואים את מפלתה והמה שמחים ושחקים על זאת, וטעם כנוי נקבה של ראיה, מוסב על הנפילה שזכר כי כן דרך ל"הק לשמש בלשון נקבה תחת אשר ישתמש הלועז בטומטום (נייטרוס) כנודע: משבתיה

ה מ ע מ ר

הייתי (איוב י"ו י"ב) וכמוהו, ומענין השני בהוראת שגיאה ושנחה למ"ד הפעל תמיד נסתר גם בפעל גם בשם כמו אל תשלו (ד"ה ב' כ"ט י"א) אל תשלה (מ"ב ד' כ"ח), ובשם ובשלי (ש"ב ג' כ"ו) ע"ד מרי מן מרה, גם בא על השל (שם ו' ז') ע"ד אב מן אבה, וא"כ איך נשפט ממלה אחת הנאה בשני ספרים על משקל ישר כפי חקי הלשון, כי ידי סופר אחד כווננו גם שניהם? (ו) ויצא מבח ציון וגו', כהצ הראש"ע בסירוש הטעמים: וכל הדרה ילא מזיון היא המלכות, ולדעתו נמשך לאחריו שי"א כל הדרה, כי היו כל שריה כאילים; אולם גם נוכל לומר שמוסב על שלפניו עולליה הלכו שבי ועי"ז וי"א כל הדרה, כי הדרת העיר היא צניה. (ז) זכרה ירושלים, הכשדי מרגס: הות דכירא ירושלים יומין קדמאין די הוות מדורא

הען אונד איהרער פֿערניכטונג
העהגענד זיך פֿרייען (ח) וואָהל
מוס ירושלים געזינדיגט האַבען
דאָס זיאַדער אַבגעזאָנדערטען
אינר גלייכט, דערען אַנבעטער
זעלבסט זיאַ העראַבגעוויירדיגט
דיאוויל זיאַ איהרע שאַנאַ
דע זאָהען. איטצט בעזייפֿצט
זיאַ'ס אונד קעהרטע גערן צו
ריקן (ט) אַלס אַבער איהר אונג
פֿלאַטה

צָרִים שִׁחֲקוּ עַל־מִשְׁבְּחֵיהֶּ:
(ח) חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל־כֵּן
לְנִידָה הִירְתָה כָּל־מִכְבְּדֵיהֶּ
הַיְלִוָה כִּי־רָאוּ עֲרוּתָהּ גַם־הִיא
נֶאֱנָחָה וְתִשָׁב אַחֲוֹר: (ט) מְמַאֲתָהּ

בשוליה

ר ש י

כל מחמדיה. זכרה כל טוב מחמדיה שמימי קדם: שחקו על משבתיה. שמחו על שביתת
מזוזה חנה חדשה ושבתה. ומדרש אגדה דורשו כלשון אחר שהיו שובתין בגולה בשבתות וימים
טובים ושומטים בשביעות והיו האומות משחקים עליהם ואומרים שטים בארצכם לא שמתים
ועשיו בגולה תשמו. בארצכם לא שמתם ועשיו בגולה תשמרו: (ח) לנידה. לגולה לשון
נע ונד אישמו"כנע בלעז: ערותה. קלונה: נאחזה. לשון נפעלה שזש"י רירי בלעז. שמעו כי
נאחזה אני הוא שם דבר שיסופר"יחא: (ט) עומאתה בשוליה. לשון גנאי הוא דם גדוהה ניכר
בשולי

ב א ו ר

מישבתיה, הנסרד משבת, והונח הזורע הזה על הפסק הדבר ובטולו וכן תרגמו הכשדייחייכו
על טובהא די ססק מבינהא. (ח) חטא חטאה, אמר המקוקן אין ספק שחטא גדול חטאה
אשר על כן לנידה היתה וכו': לנידה, בעבור היו"ד פי' רש"י לגולה לשון נע ונד, וראב"ע
מלאן מווד ראש, והכוון בפשוטו לנדה דוה והנח תחת הדג, כי כן נראה מהמשך המקרא
שאמר להלן עומאתה בשוליה וגו' כי ראו ערותה וגו' ועם המשל כמו האשה אשר לא תלנע
לכת בימי נדת דותה, אבל דמה ניכר בשולי בגדיה, תהי' לבו ולקלון עי"ז אף בעיני מכבדיה
כי ראו עומאתה בה, כן ירושלים ע"י עומאת זדוניה שעשתה בפרסום רב הסבה מעמדה הרע
באין עוזר ובאין מנחם לה, ועתה גם היא דהיינו ירושלים מכרת זאת ונאחזה על העבר. או
יאמר שגם היא מוסב על הגדה שזכר כלומר גם הגדה זאת נאחזה עתה וכו' וכמו כן ירושלים,
והענין אחד. היולוה, ענינו בזיון וקלות, ושאו זול והוא ההפך מן יקר הערך כמו שמלינו
מוליא יקר מזולל, ובא פה דגש בזי"ן תמורת הנח כי הראוי היולוה בלירי הה"א: נאחזה,
לשון נפעלה שזש"י רירי בלע"ז (והוא סופירער, זייפלען בל"א, כלומר שהוא העבר מנפעל לנקבה
נסתרת ולכן הנו"ן בשוא) שמעו כי נאחזה אני הוא שם דבר שיסופירא (כ"ל סופיראנט בל"א
זיינע זייפלענדע, כלומר הבינוני לנקבה ולכן הנו"ן בקמץ) מרש"י: וחשב אחור, פניה (הראב"ע)
ויהיה

ה מ ע ר

מדורא בכרכיא ובפליחין תקיפין ומרדא ושלטה בכל עלמא עכ"ל, הנה לדעתו עניה הוא מענין
מעון ומעונה ששרו עון, ובא ע"ד נחי ל"ה, ומרודיה יהי'מן רדה מנל"ה, הולדבריו
יש לפרש שיעור הכתוב: זכרה ירושלים בנפול עמה וכו' ימי עניה ומרודיה וכל מחמדיה, ולא
יחסר בי"ח השמוש במלת ימי כדעת המפרשים. (ח) היולוה, אמר המבאר: ובא פה דגש
בזי"ן תמורת הנח כי ראוי היולוה הה"א בלירי ע"כ, ומשגה הוא, כי בכנוים שתנועת הה"א
שלישית לנגינה דינה להשתנות לשוא מורכב כוודע, והרד"ק כתב, בשוטה הזה וז"ל והראוי
היולוה ובא בדגש כמו זיליג עליו את כל העדה ע"כ, וגם דבריו תמוהים, כי אין הראיה
דומה לנדון, כי שם היה ראוי זיליג ובא דגש תמורת הנח, אבל כאן לא יבוא במשפט לא נח
ולא דגש, ומה שאו היטיבות מראשיתכם (יחזקאל לו' י"ח) שראוי ג"כ הה"א בחטף כידוע,
ע"ז כבר השיב הרד"ק במכלול, כי אמרו כן בעבור שיטב וטוב מענין אחד הם ע"ש.

ראה

פלאמה אן איהרעם זוימע
 האפסטעטע, דא בעראפסטע
 זיא דיא צוקונפט ניכט; דא
 רום פיעל זיא זאנדערבאר אונד
 גיעמאנד טרעסטעט. אך עוויג
 גער! זעהע דוא מיין עלענד!
 דענדער פיינד ניממט אונאויפֿ
 הערליך צו! (י) שאן לעגט ער
 האנד אן איהרע קאסטבארֿ
 קייטען, אונד אין איהר הייליגֿ
 טהום זעהט זיא בארבארען
 דרינגען, פאָרענען דוא איהר
 בעפֿאהלען; ניע קאָממען
 זיא אין דיינע פֿערוואַמלונג.

בְּשׁוֹלֵיהֶּ לְאִזְכָּרָה אַחֲרֵיהֶּ וְתִרְדּוּ
 פְּלֵאִים אִין מְנַחֵם לָהּ רֵאָה יְהוָה
 אֶת־עֵינָי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב: (י) יָדוּ
 פֶּרֶשׁ צָר עַל כָּל־מַחְמָדֶיהָ כִּי־
 רֵאָתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר
 צִוִּיתָהּ לֹא־יָבֹאוּ בְּקֶהֱלֶךָ:
 (יא) כָּל־עַמָּה נִאֲנָחִים מִבְּקָשִׁים
 לָהֶם נִתְּנוּ מַחְמָדֶיהֶם בְּאֶכְלֵ

יחירי
 להשיב

(יא) איהר אייגענעם פֿאלק אבער וויממערט נאך בראד, גיבט זיין ליעבסטעס גערן פֿיר עססען

ר ש י

בזלי בגדיה כלומר טטאחיה גלויין הרבה עשאחן בגלוי: לא זכרה אחריתה. כשהיו חוטאין לא נתנו לב מה תהיה אחריתה לפיכך ותרד פלאים ירודתה ופלאת פלאי הרבה. שהכל פלאים שאירע לה מה שלא אירע לכל עיר: (י) ידו פרש לר. עמון ומואב: על כל מחמדיה: ספרי תורות של בהם הנאמדים מזהב הכל נפשו לבנו כסף וזהב והם נפנים על ספרי תורות כדי לזורפם לפי שכתוב בהם לא יבא עמוני וגו': אשר לוית לא יבואו בקהל לך. אלו עמון ומואב: לא

ב א ו ר

ויהיה כמו ותשיב והדומה לו ושם ה' אלהיך את שבותך, או יפרש שהוא עומד ופרשו שהוא התנועעה לאחור מחרפת מכבדיה, אמנם הר"י יחייא פרשהו לשון תשובה, ונראה עוד שהוא מבניין התנאי, וכדמתורגם בל"א: (ט) פלאים, תואר הפעל ירודה, מלשון והפלא ה' את מכותך שהיתה ירודתה למעלה מן ההרגל: ראה ה' את עיני, אשר שאין לי מנחם באנשים ראה אתה ה', כי האויב הגדיל כלומר בכל יום ויום יתרבה ונוסף אחרים על זוגאי, או יתכן שפעל הגדיל מוסב על עיני, כלומר ראה ה' את עיני אשר אויב הגדילהו, ואמר המקוון בלשון מדבר בעדו או שהוא מדבר בשם עמו, או שהוא מקוון על עמו כעל עלמו, או מפני שהוא נכלל בלדת עמו: (י) כי ראהח, הראב"ע והר"י עראמה דקו לפרש מלת כי פה, והנכון שבא לאמת כדרכו לפעמים, ועעס ההמשך, לפי שזכר מחמדיה, זכר המקדש שהוא הנחמד מכלם, וגם נאמר שמקרא מסורס הוא והראוי ראתה כי גוים וכו': גוים, הם עמון ומואב כמו שנאמר לא יבא עמוני ומואבי וגו' ועיין מזה במ"הם: צווחה, הה"א נוספת ועעס לך, על השם ב"ה כדכתיב לא יבא וגו' בקהל ה'. או יאמר שהה"א של לויתה כונו לנקבה אף שהיא רפה כי קן מלינו ויקרא לה נובח בה"א רפויה ועעס לך על העם: (יא) כל עמה, יקוון שהנאמדים ביד פאויב, וכיד עמה אין כל להחיות נפסם, רק מרעב ומחוסר רוחים ליתן כל

ה מ ע מ ר

(ט) ראה ה', לדעתי זה נמשך על פסוק שאחריו, ושעורו: ראה ה' כי הגדיל אויב לעשות שפרש ידו על כל מחמדיה. (י) כי ראהח, לפי מה שאמרנו בפסוק הקודם נובל לפרש מלת כי כפשוטה, והיא מושך עלמה ואחרת, והכוונה: כי הגדיל אויב, כי ידו פרש וכו'. כי ראתה ונשמט

תרגום אשכנזי

מגלת איכה א

לְהָשִׁיב נַפְשׁ רֵאָה יְהוָה וְהִבִּיטָה
כִּי הָיִיתִי זוֹלָלָה: (יב) לֹא אֲלִיכֶם
כָּל־עֲבָרֵי דָרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־
יֵשׁ מִכְאוֹב כַּמְכַאֲבֵי אֲשֶׁר עוֹלָל
לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן
אַפּוֹ: (יג) מִמָּרוֹם שָׁחַח־אֵשׁ
בְּעֵצְמֹתַי וַיִּרְדְּנָה פֶּרֶשׁ רִשָׁת

לרגלי

לי ועירא

היו, דאזלעבען נור זיך צו ער-
האלטען. א! עוויגער! שויע
הער אונד זיעהע, וויא הערעב
געוויירדיגט איך בין! (יב) ניע
א איהר וואנדערער אללע, ניע
איזט זאלעעס אונגליק אייך בע-
גענעט. שויעט נור הער אונד
זעהט, אב אויך דער וואונדען
איינע, מיינער וואונדע גלייכט;
דיאדער עוויגע מיר געשלאגען,
דיא ער מיך אס טאגע ויינעם
גריממעס פיהלען לים? (יג) פאן

אָבען הער שליידערט פֿייערסגלוט ער אין מיין געביין, האָ! וויא'ס דאָ וויטהעט, אונטען
לעגט

ר ש י

(יב) לא אליכס. לא תהיה כזרה הזאת עוד על עוברי על דת אמרו חכמים מכאן לקובלנא
מן התורה ראו מה עשה לי הביטו וראו וגו': אשר עולל. אשר נעשה לי: אשר הוגה ה'.
אותי ביום חרון אפו גם זה לשון יגון: (יג) וירדנה. וירד אותה וישבר אותה ע"י ריזוי ויסורין
לכך ה"ן דגושה לפותרו בלשון יחידית כמו יעשה יכרסמנה ירענה שהעלם לשון נקבה כמו
דלת אומר העלמות היצאות שבר כל אחת ואחת. ד"א וירדנה כמו וירדו אל כפיו הריק את
המות

ב א ו ר

כל מחמדיהם באוכל: זוללה, תרגומו גרגניתא וכן פי' הראב"ע מלשון זולל וסובא. והיותר
כטון שהוא לשון זלות ובזיון כמו הזלילה דלעיל. ואפשר שבזון המזורר לשתי הכוונות האלו יחד,
מה שאין בדיקו לחברם יחד ג"כ בל"א: (יב) לא אליכס, לא תהיה כזרה הזאת עוד (נמרא
ורש"י וראב"ע) וכתב עוד בשם י"א שהוא לשון אלה, וכן נראה דעת התרגום שכתב אשבעית
לכון וכו'. ויתכן שטעמו לא הגיע אליכס, כלומר אתם עוברי דרך מגוי אל גוי וממלכה לממלכה,
אשר ראיתם הרבה מקורות הנאות לעולם, אבל הזאת אשר אירע לי לא ראיתם עוד, כי
הביטו וראו וגו': עולל, נעשה לי, (רש"י), כוונתו להורות שהוא מתכוונת (פאטיין) והוא מבנין
הכבד שלא נזכר פועלו, כי אם היה מתכוונת (פאטיין) לריך להיות הלמ"ד בצירי: (יג) ממרום,
כלומר הקיפני ברעות מכל כד כי ממעלה שלח אש בעלמותי, ומתחת פרש רשת שלח אוכל
לברוח, ועי"ז נתנני שוממה כל היום כלומר תמיד: וירדנה, שב על האש כי ימלא בלשון
זכר

ה מ ע ר

ונשמט כי בדת הראשונה מסני סדר הא"ב: (יא) כי הייתי זוללה, הרב המתרגם תרגם
מענין זלות ובזיון, וכן נראה דעת הרד"ק בשם זלל, ולדעת יתר המפרשים שהוא מענין
זולל וסובא, אמר המזורר כן להורות על ההיסק, מקדם הייתי בזוללי בשר וסובאי יין מעונג
ורב כל, ולכן ירע לי עד מאוד אם עתה ברעב וחסר כל אחת את כל מחמדי באוכל מעט להשיב נפש.
(יג) וירדנה, ראיתי את הלחץ אשר לחבו המבארים לפרש המלה הזאת משרש רדה, ולחבי
לא יומתק המליצה האש רודה בעלם, ולכן יראה לי כי שרשה ירד ואם הוא בקל הוא יולא
וכדעת י"מ על פסוק ואסוד ירד בידו (ש"א כ"ג ו') שענינו כמו הוריד, ואם גם בעיני הרד"ק
קשה זה הפירוש לפי שלא מלא לו חבר בקל יולא, עתה נאמר זה רעו — ומה שא"י אית"ן
בחיוריק ובכל מקום הוא אית"ן מן ירד בציריה, נאמר, כי יש לו שני משקלים כמו אקד יקוד
(ישעיה י"א) ויאקד עד שאול (דברים ל"ב כ"ב) ועוד כמוהו עיין מכלול, והי' ראוי לכא
מתג ביו"ד ונשמט — וא"כ כנוי הגוף מוסב על השם והפעול על האש שהוא לרוב בפלס נקבה,
ושעור

מגלת איכה א

תרגום אשכנזי נו

לְרַגְלֵי הַיְשִׁיבֵנִי אַחֲזֹר נְתַנְנִי
שׁוּמְמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה: (יד) נִשְׁקָד
עַל פְּשָׁעֵי בִידוֹ יִשְׁתַּרְגֵּנוּ עָלָיו עַל־
צוּאָרֵי הַכְּשִׁיל כַּחַי נְתַנְנִי אֲדַנִּי
בִּידֵי לֹא־אוּכַל קוֹם: (טו) סֵלָה

לעגט ער מיינען טריטטען נעט=
צע איין, צייכט מיך ריקלינגס
ניערער, איבערלעסט מיך דער
פֿערצווייפלונג, דעם קוועה=
לענדען שמערץ אימערדאר.
(יד) מיינער זינדען דיררעס יאך
בליהט שנעלל אין זיינער האנד
דיא צווייגע פֿערפלעכטען זיך,
אובווינדען מיינען האלז: זא
שוועט ער מיינע קראפט, אונטערווירפט מיך ענדלאזעם דרוקע! (טו) טריטט
אל=

כל

ר ש י

המות גורר ורודה המוח מתוכו : (יד) נשקד עול פשעי בידו. אין לתיבה זו דמיון במקרא ובלשון
ארמי של פסיקתא קורין לדרבן מסקדא מלמד הבקר ואומר אני נשקד פו"י יטרינט בלעז נקודים
מנומרים ומסומנים היו פשעי בידו של הקב"ה לזכרון לא נשח מניינס וחלומיהם: ישתרגו.
נעשו קליעות וכלו על כוארי לשון משנה אין משרגין את המטות: (טו) סלה. רמס
ורפס

ב א ו ר

זכר וכו' וטעמו כמו לא תרדנו בפרך (הראב"ע), וטעם כנוי הנקבה על כל אחת מהעכמות,
כי עלם על הרוב לשון נקבה היא: שוממה, כאדם המשחזום מבלי דעת מה יעשה, והוא
לשון ריקות דהיינו ממחשבות ורעיונו (בעטטירלט, בעטייבט, פֿערלזווייפֿעלט), וטעם דוה לשון
חולי ובעלת יסורים: נשקד, אין לו ריע במקרא ופתרונו לפי מקומו נתחבר ונתקשר, וכן בלשון
חו"ל כלבא בסקדא וגדיא בסרכא מרקד. ורש"י כתב נשקד פאיינטר בלע"ז. נקודים ומסומנים היו וכו'
ישתרגו נעשו קליעות קליעות, מלשון המשנה אין משרגין את המטות עב"ל, ולדעת הראב"ע
ושאר מפרשים ענינו נמהר כמו בשי"ן ימנית, ויתכן לכו"ל לומר שגור המקרא כך טעם עול הוא
כמו עוללות, כי כן נאמר עולל ויזנק גם עול ימים על קטן בימים, וטעם ישתרגו מלשון ובגסן
שליש שריגים, ושעורו עוללות פשעי תמיד הם בידו עד אשר הנשילו והגדילו והשריגים נאחו
זה בזה ועלו על כוארי בדרך הגפנים לאחו ולעלות בעץ גבוה למעלה. ובתרגומו הלכו ע"פ
הטעם אשר שמענו מפי הנגיד התורני מו"ה דוד פריעדלענדער נר"ו אשר אמר שטעם עול
כמשמעו דרבן, ויאמר הכתוב, כי עול פשעיו שמונת על כוארו אף שהוא עין יבש הנה בידו
של הקב"ה הפשוטה לשום עליו העול הזה, היה למקל שקד לנין מהר והשריגים והענפים
הסתבכו זה בזה בעלותם סביב לכוארו, עד שאי אפשר לו בשום פנים להסיר העול הזה
מעל כוארו רק באלו יהיה שם תמיד, וזה טעם אמרו אשר לא אוכל קום: בידי לא אוכל
קום, הוקשה למפרשים טעם הסמוך בלתי נסמך, ולכן כתב הראב"ע שנסחר אחר מלת בידי
אשר וכו' אמנם הנוכח כי הוא מיוספי המליצה בל"ע לחבר יחד ב' או ג' מלות שהם חלקי מאמר
אחד ולעשותם לשם אחד, דהיינו לסימן הענין אשר הוא מורה עליו, כמו ואדירי כל חפציכם,
וכן הענין פה המאמר לא אוכל קום נעשה לשם אחד בנתינת ענינו שהוא אחד ונסמך ח"כ עליו
בידי ביחס ההלטרפות, וכאלו יאמר בל"א (אין דיח הענדע דעם ניכט וויעדעראויפקאווהענט)
ומעתיקי האומות שלחו ידיהם בפסוק הזה על לא דבר: (טו) סלה, רמס ורפס לשון סלו סלו
המסילה

ה מ ע ר

ושעור הכתוב: ממרום שלח אש וירדנה בעלמותי. (טו) לבחולח בח יהודה, כתב המבאר: ולדעת
הכשדי ורש"י וכו' לא ידעתי לפרש הוראת הלמ"ד הזאת, כי לא מלאנו פעל דריכה עם
למ"ד עב"ל. ויראה לי כי לדעתם בל הלמ"ד תמורת יחס הפעול כמו הרגו לאבנר (ש"ב ג' ל')
שענינו

תרגום אשכנזי

מגלת איכה א

כָּל-אֲבִירַי וְאֲדָנִי בְּקִרְבִי קָרָא
עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁבֵר בַּחֹרֵי גַת דָּרֶךְ
אֲדָנִי לְבַתּוּלַת בֵּת-יְהוּדָה:
(טו) עַל-אֱלֹהֵי אֲנִי בּוֹכִיהַ עֵינָיו
עֵינַי יִרְדָּה מַיִם כִּי-רָחַק מִמֶּנִּי
מִנְחָם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בְנֵי
שׁוֹמְמִים כִּי גִבֵּר אוֹיֵב: (יז) פְּרִשָׁה

אללע מיינע שטארקע מאַנ-
שאַפֿט אין מיר ניעדער, אונד
פֿערקינדעט פֿרײַדנפֿעסט ביים
אונטערגאַנגע מיינער יוגענד,
אַלס טראַטע איינע קעלטער
ער, דער יונגפֿרײַליכען טאַכטער
יהודה'ס. (טו) אַך! היעריבער
וויינע איך, צערפֿלייסט אין
טהרענען מיין אויג; דאַס קײַ-
נער מיר טראַסט, מוטע מיר
קיינער צושפּרעכען מאַג, ווען
מיינע קינדער פֿערגעהען דורך
פֿיינדעס איבערמאַכט, (יז) אומ-
זאַנסט

ר ש י

ורפס לשון סולו סולו המסילה: קרא עלי מועד. יעידת גייסות לבא עלי ורבותינו דרשו מה
דרשו תמוז דההוא שזא מלוי מלאה של שנה שנייה לזאת ממזרים לכך אירע חזרתן של
מרגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בנייתן לדורות: גת דרך. לשון הריגה כמו פורה
דרכתי לבדי כדורך עונוס להולא יינס כך רמס אנשים להוליא דמס: (טו) עיני עיני כלומר
תמיד עיני יורדה מים כפל הלשון מלמד שאין הסוגות: (יז) פרשה ליון בידיה. כמו ופרס ידיו
בקרבו

ב א ו ר

המסילה (רש"י): קרא עלי מועד, י"ט, ושעור המקרא כך, כל כך היו שמחים בשבירת בחורי,
כאלו גת דרך וכו' כלומר כאלו היה דם בחורי הנהרגים, דם עוננים בנת אשר דרכם אז לעמות
הידד הידד בשעת הדריכה ולשמח, וכבר מלאנו זה המשל (בישעיהו ס"ג) פורה דרכתי לבדי-וטעם
לשבור, בעבור שבירת בחורי: לבתולת, סמוכה אל בת ונת יהודה כל השבע או כל העם,
ובהתולה ירושלים, (הראב"ע), ולמ"ד לבתולת היא למ"ד התכלית. ולדעת התרגום הכשדי
ורש"י אשר אמרו שמוסב הדריכה על הריגת הבתולות לא ידעתי לפרש הוראת הלמ"ד הזאת,
כי לא מלינו פעל דריכה עם הלמ"ד: (טו) על אלה, על כי רחק ממני מנחם, ואפשר שטעם
על אלה מוסב למעלה ולמטה, כי ענין רחק ממני מנחם הוא מה שקונן כבר במקרא הקודם,
זהם שמחים לאדו כנזים מועד: יורדה, פעל ירד בקל עומד ואומר על דרך משל על רבו
הדמעות כאלו העין עלמו נמס ויורד לחון, ונוזל במים, ועין לשון נקבה היא על הרוב: היו
בני שוממים, כבר ספר זאת כמה פעמים ולכן הנראה שמוסב למעלה, אני בוכיה על כי רחק
ממני מנחם בעת שהיו בני שוממים אחר כי גבר אויב וכן מתורגם בל"א. ויחכן עוד לפרש מה
שאמר רחק ממני מנחם אין פירושו בשעת מפלתו, כי גם זאת כבר קונן, אבל פירושו שרחק
ממנו כל מאומה אשר בו תתנחם נפשו לאמר תהי נא זאת נחמתי בעיני, רק הכל לוקח ממני
ובמה יתנחם. והוסיף עוד לקונן, אס אתנחם בבני לאמר בללס אחיה והמה יקחו את נקמתי,
הלא כמה שוממים ע"י האויב וע"י כך אבדה תקותי לגמרי, והנותר יבחר: (יז) פרשה ליון
בידיח

ה מ ע ר

שענינו את אנור. (טו) יורדה מים, אמר המבאר פעל ירד בקל עומד (עין לעיל פסוק י"ג).
(יז) פרשה ליון בידיה, לדעת הראב"ע יהי' הבי"ת בידיה נוסף כמו ותקמו בדמעות שלס
והוראתו שטוח כמו ויפרס כפיו (ו' כ') הכשדי תרגם בלא בי"ת, ולדעת הרד"ק ות"א הוא
מענין שבירה כמו פרס לרעב לחמך, ואמר המבאר, כי לפי פירושו הראשון היה נכון לבוא
אין עוזר לה עכ"ל, ולדעתי אדרבה תחרום עי"ז לחות המליכה כי ליון ידעה שאחס אור
ואין

תרגום אשכנזי

האלטען! (כ) זיעהע דוא, אָ עוויגער! וויא אָנגסט מיר איזט! (שאָן גליעהט מיין אינגערעם, פֿערנעהט דאָו הערץ אין מיר דאָס איך זאָ ווידערשפענסטיג וויאָר) פֿאָן אויסען וויטהעט דאָו שווערדט, אין דען הייזערן דיא פּעסט. (כא) מאָן הערט'ס וויא איך יאָממע: ניעמאָנד טרע- סטעט, פֿיינדע הערען מיינען פֿאַלל, אונד פֿראָהלאָקען דאָ רי

מגלת איכה א

נַפְשָׁם: (כ) רֵאָה יְהוָה כִּי-צָר-לִי
מֵעַי הִמְרַמְרוּ נְהַפְּךָ לְבִי בְּקִרְבִּי
כִּי מָרוּ מְרִיתִי מִחוּץ שַׁכְלָה-
חֶרֶב בְּבַיִת כְּמוֹת: (כא) שָׁמְעוּ כִּי
נִאֲנַחָה אָנִי אִין מְנַחֵם לִי כָרִ-
אִיבֵי שָׁמְעוּ רַעְתִּי שְׁשׂוּ כִּי אֲתָה

עשיח

ר ש י

ומראים את עצמם כאילו מרחמים עליהם והיו מוליאים להם מיני מלוחים וגודות נפוחים כסבורים שהיא יין ואוכלים ולמאים ורובים לשחות וכשמתייר הנוד בשינוי היתה הרוח נכנסת במעיו והוא מת והוא שאמר הכתוב ביער בערב חלינו וגו' לקראת למא התיו מים יושבי ארץ תימא בלחמו קדמו וודד: וישיבו את נפשם. כדי שישבו את נפשם: (כ) חמרמרו. כוולו ויש בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה: בבית כמות. בתוך הבית היתה אימת שדים ומזיקים ומלאכי מות ומחון חרב האויב משכלת: (כא) כי אתה עשית. אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתני ממאכלם וממשתיהם ומהתחתן כס אס נתחנתני בהם היו מרחמים עלי ועל בני

ב א ו ר

המה רמוני, ואינם אוהבי רק בגדו כי ובכרתי נעשו לי לאויבים; או האקרא לכהני, או לוקני שיושיעוני? הלא המה לא יכלו לעזור את עצמם כי גוועו מרעב, ואיך יעזרו אותי ולכן אמר במקרא השני: (ב) ראה, אתה ה', והושיעני כי לר לי מאוד, כי מחון שכלה חרב וגו' וראויה אינני שחשוב ותתרחם עלי כי כבר נתחרעתי על עונו כל כך, עד שמעי חמרמרו, ולבי נהפך בעבור חטאתי ופשעי אשר מריתי פי ה', ויהיה לפי מעי חמרמרו וגו' עד מריתי כמו מאמר מוסגרי: חמרמרו, כוולו ויש בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה (רש"י): בבית כמות, חרב הלב משכלת בחון ובבית רעב כמות (ראש"ע) וכן כתב המתרגם הכשדי, ומלגיו הרגת כפנא כמלאכא/ כבלא די ממין על מותא. ושניהם דחקו לפרש כ"ף הדמיון של כמות, ולכך הוסיפו מלת רעב, ואין לריק לזאת, כי מקרא מסורס הוא והראוי מחון שכלה חרב כמות בבית, כלומר כמו שגבל המות בבית כן שכלה חרב האויב בחון: (כא) שמעו, מכל השומעים איך אני גאנחה ומלערת, איך לי מנחם אחד, ויותר מזה את אחרים שהמה אויבי שמים על זה. ולו חכמו ישכילו ויבינו שאם פעם אחת הנחת עליהם היום שקראת עליהם ע"י עבדיך הנביאים לשלם להם כמפעלם, אז גם המה כמוני בלעבר וא"כ מה להם לשמות. ורש"י כתב כי אתה עשית, אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתני ממאכלם וממשתיהם ומהתחתן כס, אס נתחנתני בהם היו מרחמים עלי ועל

ה מ ע מ ר

(ב) בבית כמות, החכם המנאך אמר, שהוא מקרא מסורס, וראוי כמות בבית; גם נוכל לומר שהכ"ף נמשך על בבית, כמו יש לאל ידי תמורת יס לידי אל, ותשם בסוף עיניה, תמורת ותשם סוף בעיניה וכן כאן בבית מות, ובא סה כן, שלא להרבות אותיות היחס במלה אחת כאשר הערנו על זה פעמים רבות, והכוונה אחת. (כא כב) כי אתה עשית וגו', המשך המשמרים האלה עד סוף הפרשה לדעתי כן הוא: המשורר אמר: כי אתה עשית כלומר אתה עשית את אשר דברת עלי ע"י עבדיך הנביאים; אולם זוה הרעיון מלא פתח תקוה, כי ישלם ה' גמול לאויביו, וימלא ג"כ את אשר קרא עליהם, אך התפלל תבוא עתה כל רעתם לפיך ותחיש ישועה, כי אס תאחר, אזו אכדתי בעניי ולא תשוב עוד עיני לראות טוב, כי רבות אנקותי ולבי דוה השליך

תרגום אשכנזי

מגלת איכה ב

(ג) בַּלְע אֲדָנִי לֹא הִמְלֵאת כָּל-
נְאוֹת יַעֲקֹב הָרֶם בְּעִבְרָתוֹ מִבְּצָרֵי
בֵּת יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ חֲלָל
מִמְלָכָה וְשָׂרִיָּה: (ג) גִּדַע בְּהָרֵי-
אֶף כָּל קָרֵן יִשְׂרָאֵל הֵשִׁיב אֶחָזֵר
יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בִּיעֲקֹב
כִּאֲשֶׁר לָהֶבֶה אֶכְלָה סְבִיב: (ד) דֶּרֶךְ

(ג) רייסט ניעדער אָהנע פֿער-
שאַנען יעקב'ס פרעכטיגע וואָ-
נונגען אַללע, פֿערהעערעט אין
זיינעם גריממע דיא פֿעסטען
יהודה'ס מאַכט זיא דער ערדע
גלייך; אונד שענדעט רייך אונד
אַבערהערר; (ג) שטומפֿט אין
הייסעם צאָרנע ישראל'ס מעכ-
טיגעס האָרן אַב, העלט דיא
קראַפֿט פֿאַללע רעכטע איהם
פֿאַם פֿיינדע צוריק; דאַס אין
יעקב ער נון וויטהעט, גלייך

פֿלאַממענדעם בליטצע, דער אַללעם פֿערצעהרט רינגס אומהער. (ד) ער ועלבסט שפּאַנט
דען

ר ש י

רגליו. שרפרק מרגלותיו וזה בית המקדש: (ב) נאות יעקב. בתי יעקב לשון נוח: הגיע לארץ.
השפילס לארץ: חלל ממלכה ושריה. אלו ישראל שהיו קרוים ממלכת כהנים: ושריה. מדרש
אגדה יש אלו שרים של מעלה שהחליפס הממונה על האור מינה על המים והחליף כל הממונים לפי
שהיו ברשע ישראל בעלי שם המסור' שהיה יכולים להשביע הטלפים בשמות ובוטחים הם שיבטיעו את
שרי מעלה להלילס מאז וממים ומחרב ועכשיו פשהיה משביע את שר האש בשמו והוא משיב אין
ממשלה זו בידי וכן כולם: (ג) השוב אחור ימינו. השוב עלמו כמשיב אחור ימינו מלהלחם בעד בניו:
(ד) דרך קשתו. לפי שכן דרך קשתות שהם חוקים לשום רגלו עליהם כשהוא בוספס לכך נכתב
בלשון

ב א ו ר

המנוחה זו, מבואר במקומות אחרים: (ב) בלע, הוא לשון השחתה והושאל מבלועת המאכל
שמאכדו מן העולם: באוח, א' תחת וי"ו כמו נוח רועים (ראב"ט) ואסר שבוו בו גם על ענין
כאה כמו בנאות שא ויהיה לפ"ש שם מורכב מן ב' עיניים כלומר בתים נאים, וכן תרגמתי:
הגיע לארץ, השפילס לארץ, וגם יחקן שמוסב על הרס, כלומר כל כך הרס עד שהגיע לארץ,
ערה עד היסוד בה: חלל, הוא הפוך מקודש כאשר מנינו ולהבדיל בין הקודש ובין החול, והנה
שורש קודש הונח על דבר המוסרש מחביריו ומיועד לדבר מה, ולכן נאמר אלל שנת ויקדשו, כי
הפרישו משארי ימים, וגבי נזיר נאמר קדוש יהיה, כי הוא מובדל משארי אנשים, וכן אמרו בלשון
חז"ל המקדש את אשתו כלומר שהפרישה לעלמו, וענין חול הוא הסובו, דבר הזה לכל ואין לו
מעלה וותרון מאר פרטי מינו, ולכן אמר פה חלל השרים כלומר שהזהו השרים לעם הארץ
כשהורידם מגדולתם, וגם הממלכה אשר היתה לפנים גברת הממלכות היתה אח"כ נאחת הסחות:
(ג) קרן, משל על תגבורת וכח אש, לפי שטיקת גבורת השור בקרניו כי בהם אויביו יגת,
ושעורו החליש כח עמו, כמו וכל קרני רשעים אגדע: ימינו, י"מ שמוסב על השם, ופרושו שלא
רנה להלחם בעד עמו, והנכון שמוסב ג"כ על ישראל שהשם השיב ימין ישראל אחור שלא תשלוט
באויב. וגם הימין משל על הכה להיותה מסוגלת יותר לכל מלאכה מהיד השמאלית: ויבער,
הנמשך ממניעת הכח הזה, היה שיבער חמת האויב ביעקב נאש להבה: (ד) דרך, הוסיף לאמור
לא

ה מ ע ר

(ג) ויבער, לדעת המפרשים הוא עומד, ולי נראה שהוא יולא כמו נאש תבער יער (תהלים פ"ג ט"ו)
כדעת הראב"ע שם ועיין שרשים לרד"ק ומוסב על ה' והכוונה כי לא לבד שנתן ישראל ביד האויבים, אבל
גם ביעקב עלמו הנעיר אש המחלוקת בין קודם החרבן בין לאחר החרבן; כי אין ספק שכאשר באה
ירושלים במזור רבים ראו להסגיר העיר בעלת ידמיהו ביד נבובדנכר אך המלך והשרים נקאו לעמוד
על נפשם כנראה מדברי ירמיהו, וכן נא בפירוש את הנופלים אשר נסלו אל מלך בבל (ירמ' ל"ט ט"ו) כ"כ
ט"ו

מגלת איכה ב

קִשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצַּב יְמִינוֹ כְּצֶרֶךְ
וַיִּהְיֶה כָּל מַחְמַדֵּי עֵינַי בְּאֵהָל בַּת־
צִיּוֹן שִׁפְךָ כְּאֵשׁ חֲמָתוֹ: (ה) הִיָּה
אֲדָנִי | כְּאוֹיֵב בִּלְעַי יִשְׂרָאֵל בִּלְעַי
כָּל־אַרְמְנוֹתֶיהָ שִׁחַת מִבְּצָרֶיהָ
וַיִּרְבַּ בְּבֵת־יְהוּדָה תְּאַנִּיָּה וְאַנִּיָּה:
(ו) וַיִּחַמְסוּ בְּגוֹן שִׁכּוֹ שִׁחַת מַעְדוֹ

שכח

ר ש י

תרגום אשכנזי נט

דען באַגען, וויא דער פֿינד, שטעמט וויא דער ווידער= זאָכער ווינע רעכטע אונד פֿעל= לעט יעדע אויגענלוסט, אונד שיטטעט גרים אין ציון אויס, פֿייערסגלוט! (ה) יא, ער איזט אונזער פֿינד געוואָרדען, דער עוויגע! פֿערדערבט ישראל, פֿערדערבט זיינע פֿאלעסטע, זיינע פֿעסמונגען אללע, אונד חייפֿט אין יהודה יאמער אָן אונד קלאַגעגעשרייא. (ו) טילגט זיינע היטטע, וויא דער גערט= נער

בלשון דריכה: שפך כאש חמתו. כך חבור המלה שפך חמתו שהיא כאש כי לא מלינו שפכה של אש אלא אהל חמה בדכתיב שפך חמתך על הגוים: (ה) וירב צבת יהודה. הרבה בכנסת יהודה: תאניה ותניה. לער ויללה: וירב נקוד יו"ד קמץ קטן שהוא לשון הרבה את אחרים וירב העם ויעלמו מאוד נקוד חירק שהוא לשון רבה הוא את עצמו וכן כל תיבה שפעל שלה זה"ל כגון פנה זכה בנה כן דרכם לשמש כשהוא מחסר ממנה ה"ל כשהוא מדבר על עצמו נקוד חירק כגון ויבן פרעה וכשהוא מדבר על אחרים נקוד קמץ קטן כגון ויבן זב אל זכב. ויגל יהודה מעל אדמתו. ויגל מלך בבל את ישראל אשורה: (ו) ויחמוס. לשון כריתה וכן יחמוס כגון בסרו. נחמוס עקביך: כגן. כמו שגוזזין ירקות הגנה: שוכו. מעונתו שכו כתיב ששכך חמתו על בניו בחורבן ביתו כך נדחש במדרש קינות: שחת מועדו. בית קדשי הקדשים שחס היה

ב א ו ר

לא די שכבש בני וימנעני מלעזור לי, אכל גם היה לעזרת אויבי, צמה שלחם גם הוא נגדי: וצב, בהקדים הפעל לפועל לא ישמור את המין. כאש חמתו, כן חבור המלה שפך חמתו שהיא כאש כי לא מלינו לשון שפכה אלא אש אכל חמה בדכתיב שפך חמתך על הגוים (רש"י) וכן תרגומתי: (ה) היה ה' באויב, ענינו לחוק ולאמת מה שיאמר בם' הקודם דרך קשתו וגו' לחמור באמת ה' הוא אויב לנו כי בלע וגו', וזה דרך מליני: ארמנותיה, בכנוי נקבה ולהלן מבלריו בכנוי זכר, כי הראשון מוסב על בת ציון, והשני על ישראל: וירב, מבעלי הה"ל ומבנין הכנע הנוסף ולכן בא בשש נקודות: ואניה, בחטף פתח הוא לשון לער ויללה מגורת ואנו ואנלו פתחיה (ישעי' ג'), ואולם שם אָנִיָּה לכנוי הסמינה הוא בחטף קמץ: (ו) ויחמוס, הכתוב הזה

ה מ ע מ ר

ט"ו) הרי שהרבה מבני ישראל השלימו עמו; ואחר החרבן כבר נודע מעשה גדליה ושמעא—אוי לארץ אשר מחרביה ומהרסיה ממנה ילאו. (ד) נצב ימינו, הראב"ע אמר יש ימין לשון זכר כמו נאדרו בכת והכשדי תרגם בחסרון הלמ"ד כלומר נצב ה' לימין האויב לעזרו כאלו הוא עצמו כר, ולדעת המבאר לא שמר המין בעבור שהקדים הפעל, ולגלי הנגינה הייתי אומר כי נצב הוא מאמר נפרד ושיעור הוא נצב לנגדי, וימינו כבר ויתורגם (אונד טטעהעט דן ויט דרעהענע דער רעכטען— וויא חוין פֿינד). ששך כאש חמתו, לדעת רש"י השיעור ששך חמתו כאש, ולא ידעתי מדוע לא יהיה נכון לומר ששך על האש כמו על רוח, ואשפוך את רוחי (יואל ג' א'), כי ששך לא יאמר רק על דבר הנגר והוב לבד, אך על כל דבר המושלך או המתנועע במהירות כמו כאין שופנו אשורי (תהלים ע"ג ב') תשתכנה אבני קדש (לקמן ד' א'), ובפרט כי האש דומה לנגר, וכן נאמר נהר, די נורין (דניאל ז'), ומזה נקרא גם האור נהר, אל תופע עליו נהרה (איוב ג' ד') וכן יאמר הלועז (פֿייערטטרקט). (ו) ויחמוס כגן שכו, המבאר הכיח דעות שונות

שְׁכַח יְהוָה וּבְצִיּוֹן מוֹעֵד וּשְׁבֹת
וַיִּנְאֵץ בְּזַעַם אִפּוֹ מִקֶּדֶךָ וַכְהֵן:
(ז) זָנַח אֲדֹנָי מִזְבְּחוֹ נֶאֱרַר מִקֶּדֶשׁוֹ

נער אונקרױט טילגט; דױכט
זױן שטייפֿטונגס-הױז זעלבער
ניערער, לעסט רוהע-טאָג אונד
פֿײַער-טאָג צו צױן אונטערגע-
הען, אונד שאַנט אין זײַנעם

הסגיר
אײפֿער נײַט קעניג נײַט פֿרײעסטער. (ז) פֿערלעסט זײַנען אַלטאַר, פֿערווירקט זײַן הײליג-
טהום

ר ש י

היה נועד לכנוי שנאמר ונועדתי לך שם: מלך וכהן. כדקיהו המלך ושריהו כהן גדול: (ז) ניאח.
ביטל

ב א ו ר

הזה אומר דרשני כי לדעת רש"י שפרשו כמו שגזוין ירקות הגנה כן גזו סוכתי, יחסר העיקר
שהן הירקות, והראב"ע אמר שהוא לשון חטף גלה את סוכתי כגן אשר נפלו עליו, אמנם לא
יהיה לכו" המשל דומה למשל באשר יראה המשכיל, ורד"ק אמר בשם ר' יונה כי חמס בלשון
ערבי הסרת דבר ממקומו ונחסר הנסמך כי הראוי בסכת גן סוכתי, כלומר כמו שנקל לסתור
סכת הגן כן עשה בסכתו שהוא ליון, גם זה רחוק מלבד שלא תתכן שתח ודגש הידיעה אלל
הנסמך, ויטה מהם אמר הרב אבן יצייא וז"ל השי"ת כרת סכו והוא בה"מק, כאמרו ויהי בשלם
סכו ומעונתו בציון, כגון אשר בזמנתו בורת גנו להויתו בלתי מוליד למחיס טובי המאכל והריח
עכ"ל, הנה גם לדעתו נחסר מלת גנו, ועוד לא יושלם המשל מכל וכל, ואולם לרעי היקר
ר' יואל נראה לבארו הזאת, אמר שכל לקיחה שאינה בנחת כי אם בחטיפה מה נקרא כל"ק
חמס (וועגראפֿטען, וועגראייטען, אברייטען, אויטרייטען), וטעם גן שם תואר לבעל הגנה כדעת
אבן יצייא שהבאנו, להויתו נכון מאוד מפאת המשקל כמו חס, דל, ודומיהם, אכן מלת
שנו אף שכוונתו העקרית על המקדש הנוצר, אעפ"כ מפאת היותה נכתבת בס"ן שלא בדרכה
תלטרף עמה עוד כוונה אחרת דהיינו ענין קוליס ודרדרים מלשון לשנים בעיניכם (דברים ל"ג),
ויכונה עתה בשם הגנאי הזה, לפי שנתעב בעיניו ע"י התועבות שעשו שם, כאמרו כי על אפי
ועל חמתי היתה לי העיר הזאת, וטעם הכתוב א"כ כמו שהגן חומס השנים אשר בגנתו, כן
חמס השם יתעלה שוכו, דהיינו סכו אשר נהיה עתה בשנים בעיניו, וע"ד זה הוא מתורג'
כל"א: מועדו, מטעם אשר אועד לכם שמה, או ענינו שהוא נועד לכבודו, וכן תרגם הרמב"ם מן
שרפו כל מועדי אל (תהלים ע"ד): שכח, ע"י השחתת המקדש נססוקו הקרבנות, ונבטלו
המועדות-וטעם מלך וכהן כמו שכתב הראב"ע, כלומר גם התורה נשכחה כי הכהן מורה לעם
התורה, והמלך מחזיק ידו ומשמרהו בכחו: (ז) ונח, אמר שהזכיר הכהן, וזכר ג"כ עויבת
המוצח

ה מ ע ר

כפי' זה הפסוק וכלם לא ישרו בעיניו, ובאר הוא דרכו ע"ש, וגם אני אבאר בדרכי ואומר כי
הכ"ף של כגן וכנוי הוי"ו של שכו עולים ויורדים בו ובתשלומו ויחמוס כגנו בשכו (ואין זה זר
כנודע לכל מבין בספרי הקדש ובאשר כבר באר הרד"ק במכלול) ובא הכ"ף בסתח לידועה לפי
שהבנוי אף במוכן ולא במכתב, והכוונה, כי הסיר גם גנו שהיא הממלכה בכלל, שארץ ישראל
היא כגן ה', גם סוכתו שהוא עיר המלוכה וכדא דכתיב וזוותרה בת ליון כסוכה בכרם (ישעיה
א' ח') גם מפאת עלמון נכון ההתדמות עיר המלוכה לסוכה בכרם כי כמו שסוכה יושב
האומר לשמור את הגן, כן בעיר המלוכה המלך עומד על משמרתו לשמור המדינה.
ואף שחת מועדו שהוא בית המקדש; ושאר הנביא דרך המדרגה (דיו טטויגערובג) ולזה
אמר בסוף הפסוק וינאץ בזעם אפּו מלך וכהן, אמר מלך נגד גן וסוכה, וכהן נגד מועדו,
ויחורגם (ער פֿערטױגטע זײַנען גֿאַרטען זאַמט זײַנער היטטע). (ז) נאר, ענינו הרחקה והשלכה
רד"ק

מגלת איכה ב

תרגום אשכנזי ס

הַסְגִּיר בְּיַד אֹיֵב חוֹמַת
אֲרָמְנוֹתֶיהָ קוֹל נִתְּנוּ בְּבֵית יְהוָה
כַּיּוֹם מוֹעֵד: (ח) חָשַׁב יְהוָה
לְהַשְׁחִית חוֹמַת בֵּית צִיּוֹן נְטוּהָ
קוֹ לֹא־הָשִׁיב יָדוֹ מִבַּלַּע וַיֹּאבֵל-
חַל וְחוֹמָה יִחַדּוּ אֲמַלְלוּ: (ט) טָבְעוּ
בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ אֲבָד וְשָׁבַר

בדיחיה

ט' זעירא

טהום, איכערגיבט דיא פֿע-
סטען מויערן אין פֿינדעם
האנד; נון ערהעבט מאן פֿרײ-
דענרוף אין גאטטעס טעמפעל,
אלס וואָרע פֿעסט־פֿערוואַמ-
לונג דאָרט. (ח) לאַנגע שאַן
וואָר פֿאַם עוויגען צײַן'ס שטורץ
בעשלאָססען; נון איזט דיא
שגור געשפּאַננט! נון העלט
דיא ראַכענדע האַנד ער לענ-
גער ניכט צוריק; פֿאַן גראָס
ביז קליין איזט אַללעס מויער-
ווערק איטצט איינגע־רויסען,

ליעגט אין טריממערן זעממטליך דאָניעדער. (ט) דיא טהאַרע טיעף אין שוטט פֿערוענקט,

דיא

ר ש י

ביעל וכן נארת ברית עבדך: כיום מועד. שהיו שמחים ומשוררי' בתוכו בקול רם כן נתנו
האויבים בחורבנו קול שמחה: (ח) חשב ה' להשחית. זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך
שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת להסיר מעל פני: נטה קו. של משפט
ליפרע על עונינו: מבלע. מהשחית: חל וחומה. שורא ובר שורא חומה נמוכה שנגד חומה
גבוהה: (ט) טבעו בארץ שעריה. מדרש אגדה לפי שחלקו כבוד לארון שנאמר שאו שערים
ראשיכם לפיכך לא שלטה בהם ברעה וטבעו בארץ ורבותינו אמרו מעשה ידי דוד היו לפיכך לא
שלטו

ב א ו ר

המוצא והריסת מקדשו שהיא קודש הקדשים, כי שמה יצוא הכהן פעם אחת בשנה, וטעם
נאח הרחקה והשלכה מן הלז והוא מבנין הדגש, אבל לא נאלס: כיום מועד, שהיינו שמחים
ומשוררים בתוכו בקול רם, כן נתנו האויבים בחורבנו קול שמחה (רש"י): (ח) חשב ה'
להשחית, זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר
הזאת להסירה מעל פני (רש"י), ובכל זאת האריך אפו אולי ישובו, אבל עתה כשנתמלא סאתם:
נטה קו, של משפט ליפרע על עונינו (רש"י), וכיון שנטה קו לא השיב ידו עוד מבלע עד
שיאבל חיל וחומה, ויהיה מאמר נטה קו דרך מליצה כמאמר הלועז (דער טטאב וויט געבראָן:
פֿען) על גמר הדין, שאין עוד להמלט מהעונש: חל, היא החומה קטנה סביב לחומה הגדולה
(לוינגער, פֿאַרהויער) וכן אמרו חז"ל שורא ובר שורא: אמללו, שראו אמל וכפול הלמ"ד על
הרוב בשורש הזה, כמו היהודים האומללים (נחמי"ב), אומלל אני (תהלים ו'), וענינו חולשה
וכריתה (הרד"ק). אוששרו מלל והא' תחת ה"א מבנין הפעל, והראוי הומללו ע"ד השלימים,
וענין מליצה הוא לשון שזיקה, וכן החומה כשחפול, יהיו אבניה לבסר ולחזק: (ט) טבעו
בארץ שעריה, מוסב עוד למעלה, כלומר כל כך הרס את הכל כאשר יאח הקיף מלפניו עד
שנטבעו

ה מ ע מ ר

רד"ק, ודומה בהוראתו לשרש נער בעי"ן כמו וינערו רשעים ממנה (איוב ל"ח י"ג).

אין

בְּרִיחִיהָ מִלְכָּה וְשָׂרִיָּה בְּגוֹיִם אֵין
 תּוֹרָה גַם־נְבִיאִיהָ לֹא־מָצְאוּ הַזּוֹן
 מִיְהוָה: (י) יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יְדָמוּ
 זְקֵנֵי בְּתִצִּיּוֹן הָעֵלִי עֶפְרַיִם
 רֵאשֵׁם חֲגָרוּ שְׂקִים הַזּוֹרִידוּ לָאָרֶץ
 רֵאשֵׁן בְּתוֹלַת יְרוּשָׁלַם: (יא) כָּלוּ
 בְּדַמְעוֹת עֵינַי חֲמַרְמְרוּ מֵעֵי

דיא ריעגעל צערבראָפֿען אונד
 צערשמעטטערט—דער קעניג
 אונד דיא פֿירסטען אונטער
 באַרבאַרען, נירגענדס צורעכט=
 ווייזונג, זעלבסט פראָפֿעטען
 עמפֿפֿאָהן קיינע ווייזונגונג
 מעהר פֿאָם העררן. (י) דאָרום
 זיטצען ציון'ס גרייזע אויף האַר=
 טער ערדע שפראַכלאָז דא,
 דאָ הויפט מיט אַשע בעשטריי=
 עט, דען לייב אין זעקקען גע=
 היללטן; אונד ירושלים'ס טעכ=
 טער וואַנדעלן מיט געוענקטעם

נשפך

הויפט אומהער. (יא) מיין אויג פֿערגעהט פֿאַר טהרענען, מיין אינג'רעס גליהט פֿאַר קוממער,

ר ש י

שלטו בהם אויבים: אין תורה. אין בהם מורה הוראה: (י) ישבו לארץ וגו'. כמשמעו ומדרש
 אגדה נבוכדנאצר הוסיבם לארץ כשמרד בו לדקיהו ועבר על שבועתו בא וישב לו בדפנה של
 אנטוכיא ושלא בשביל סנהדרין ובאו לקראתו וראה אותם אנשים של לורה והוסיב אותם בכתדראות
 של זהב ואמר להם סדרו לי תורתכם פרשה ופרשה ותרגמוה לי כיון שהגיעו לפרשת גדרים
 אמר להם אם הוא רוכה לחזור יכול הוא לחזור אמרו לו ילך אלל חכם ויתיר לו אמר להם
 א"כ התרתם לדקיהו את שבועתו לזה ושמעו והוסיבום לארץ וקשרו שערות ראשם
 בזונות הסוסים וגרום. (יא) חמרמרו. רגז'לירט בלעז דרך בני מעיים כמשלבים אדם לאור
 הם

ב א ו ר

שנטבעו בארץ שעריה וכו': אין חורה, אין עוד הוראת דרך, כי מי יורה את הדרך אשר
 ילכו בה, הלא מלכה ושריה בגוים, ונביאיה גם הם לא מצאו חזון מה'. או מחמת עונש
 או מטעם שכתב הרמב"ם בספרו מורה נבוכים (ח"ב פרק ל"ו), כי שלימות כל המדמה תפסק
 ותבטל מהעלבות, ולכן ידמו זקני בת כיוון, כי לא ידעו מה לעשות: (י) ידמו, שורש דום
 נאמר על שתיקת הפה וגם על שתיקת הלב והוא סבלנות כמו שכתב הרב השלם מוה' הירץ
 ויזל נר"ו בבאורו לס' ויקרא. אמנם לדעתי מה שנאמר מזה השורש על השתיקה, יורה על
 השתיקה היותר עלומה כאלו בטלו כלי המבטא, וזה יתדמה עם הוראותו האחרת, דהיינו
 סבלנות שהוא בטל ממתשבות יגון ולער לבלי הרהר כלל עליהם כאלו לא היו, והוא אל אה"כ
 גם על המקום דהיינו עמידה במקום מבלי להתנועע אנה ואנה, כמו וידום השמש, ומה
 המין יאמר ג"כ ידמו כאבן, כמו שתרגם אדונינו הרמב"ם ז"ל שם, ואף פה נאמר על שתיקה
 היותר עלומה, מחמת גדול הלער והיגון המה ידמו כאבן, וטעם העלו עפר בדרך האבלים:
 הורידו לארץ ראשן, זה ג"כ דרך הלער והיגון, ואחר שהזכיר זקני בת כיוון, זוכר ג"כ בתולותיה:
 (יא) כלו בדמעות עיני, ר"ל הליחות שבעין אשר בו ישמר הראות כמעט שכלו מרוב הדמעות
 שגרו

ה מ ע ר

(ט"ו) אין חורה, הכשדי תרגם בחסרון כי, ויהיה אין תורה לנתינת טעם, ופירש הוא לפי דרכו ולדבריו
 נוכל לפרש על פי פשוטו, שאמר טבעו בארץ שעריה ועי"ז נלכדה העיר ומלכה ושריה הלכו בגולה, וכל
 זאת היתה יען אין תורה, לא היה איש אשר יורה כדת מה לעשות, כי גם הנביאים לא מצאו חזון,
 והזקנים ישבו לארץ וידמו ועי"ז לא קם עוד רוח ביושבי העיר, והבתולות הורידו לארץ ראשן.
 בהחעטפס

מגלת איכה ב

תרגום אשכנזי סא

מיינע גאללע ערגייסט זיך, אָב
דעם אונגליקע מיינס פֿאַלקעם
דעם קינדער אונד זייגלינגע אין
אללען שטראַסען פֿאַר הונגער
פֿערשמאַכטען. (יג) לאַללענד
פֿלעהען זיא איהרע מיטטער
אום בראָד אונד וויין, קרוימ־
מען וויא פֿערוואונדעטע זיך
אויף אַפֿפֿנער שטראַסע, אונד
הויכען איהרען גייסט אויס אין
דער מוטטער שאַאס. (יג) ווען,
אַ טאַכטער ירושלים! זאַלל צום
לינדערנדען בייאשפיעל, איך
עהנליך דיר פֿינדען? ווען דיר
צום טראַסט ענטגעען שטעל־
לען, אַ יונגפֿרויליכע טאַכטער ציון? אַך אונאויסמעסבאַר וויא דאַוועלטמעער איזט דיין שטורץ,
ווער

נִשְׁפָּךְ לָאָרֶץ כְּבַדִּי עַל־שֶׁבֶר בֵּת־
עַמִּי בַעֲטָף עוֹלָל וַיִּזְנֶק בְּרַחֲבוֹת
קְרִיָה: (יג) לְאַמְתָּם יֹאמְרוּ אִיהֶ
דָּגָן וַיִּינן בְּהִתְעַטְפָם כִּהְלָל
בְּרַחֲבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם
אֶל־חֵיק אַמְתָּם: (יג) מָה אַעוֹדֶךָ
מָה אֲדַמָּה־לְךָ הַבֵּת יְרוּשָׁלַם מָה
אֲשׁוּה־לְךָ וְאַנְהַמְךָ בְּתוֹלַת בֵּת־
צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כְּיָם שְׁבַרְךָ מִי

אֵינְדֶךָ קרי רפא

ר ש י

הם כוונים ומתחמרים: בעטף. פשמיי"ר: (יג) מה אעידך ומה אדמה לך. לומר לך מה
תתמהי על שברך הלא אף לאומה פלונית אירע כמותך: מה אשׁוה לך ואנחמך. כשצאה לרה
על

ב א ו ר

שגרו בבני, וכל ליחות הגוף ג"כ נתיבצו מרוב הדאגות באופן כי חמרמו מעי ונכוולו מרוב
היוצא (אכן יחייא): כבדי, אמרו שהטעם על המרה כי המין שלה יורד על הכבד דרך הסמפונות
והם יקבל סגולותיו לפעול עסקיו בגוף אשר נסלו בגורלו וכן הוא אומר ישפך לארץ מררתי (איוב
י"ו), ובעבור האחזה הזאת יתגלפו, וטעם שפיכת המרה, כי כאשר נודע צעת אשר יתפעל האדם
מהתפעלויות הכעס והחיומה או היגון, ישפך המרה בתוך הקיבה, וע"י כך יסובב שיקיא האדם
ובהקיא יוליא ג"כ ליחוי המרה וזה טעם לארץ: בעטף, בחסרון ה"א בנין הנפעל, וכחזר רש"י
פשמיי"ר בלע"ז (כ"ל פאמער קהנשעכטיג ווערדען בל"א), וטעם ב"ת כמו צעבור: (יג) לאמותם,
לאחר שאמר דרך כלל יספר פרטי הצרה הזאת, ואמר העוללים ויונקים שוכבים בחזכות מחולשת
הרעב ומבקשים מזון מאמותם, אך אין להן מה איתנו כי כבד הרעב מאוד, ולכן תחעטף נפשם
כחלל חרב אשר יתהפך אנה ואנה טרם לאת נפשו מרוב היסורין, ואח"כ שופכים נפשם (כנוי
למיתה) בחיק אמותם. וזכר האם ולא זכר האב, כמו שכתב הראב"ע לפי שהיא המינקת, או
שרחמי האם יותר על הבנים משל אב, ועיניה רואות בניה מתים בחיקה מפני הרעב: (יג) מה
אעידך, כשצאה לרה על אדם אומרים לו אף בפלוני עלתה כך תחומים הם לו, אבל לנגדך
מה אדמה לומר לך מה תתמהי על שברך הלא לאומה פלונית אירע ג"כ (רש"י), וכפל הלשון
צעבור עולם ההתפעלות: כי גדול כים שבדרך, כמו שאי אפשר לאיש למוד את היס בשעלו, כן
אי אפשר למוד שברך צעבור אשר ולאמור עליו שהוא נדמה לו, כי הוא גדול מכולם בהפלגה
מאודית

ה מ ע ר

(יב) בהתעטפם, לדעתי בני"ת נמלות בהתעטפם ובהשתפך המה כמו צעוד (וועהרענד) והכוונה
כי גם צעת אשר יתעטפו כחלל וברגע לאת נפשם עוד לאמותם יאמרו איה דגן ויין, וזה בודאי
מגנת לב לכל השומע. (יג) כי גדול כים שבדרך, ופה תרגם הכשדי, שהכוונה, כי גדול במשברי
יס אס יעלו שמים, שברך. (טז) ויחרקו

יִרְפָּא־לְךָ: (יד) נְבִיאִיךָ חָזוּ לְךָ
 שׂוֹא וְתַפֵּל וְלֹא־גָלוּ עַל־עוֹנֶיךָ
 רְהַשִּׁיב שְׁבִיחֶיךָ וַיַּחְזוּ לְךָ מִשְׁאוֹת
 שׂוֹא וּמְדוּחִים: (טו) סָפְקוּ עֲלֶיךָ
 כַּפִּים כָּל־עַבְרֵי־דָרֶךְ שָׂרְקוּ וַיִּנְעוּ
 רֹאשָׁם עַל־בֵּית יְרוּשָׁלַם הַזֹּאת
 הָעִיר שֶׁיֵּאמְרוּ כְּלִילַת יוֹפִי מְשׁוֹשׁ
 לְכָל־הָאָרֶץ: (טז) פָּצוּ עֲלֶיךָ פִּיהֶם

ווער קאן דיא וואונדע דיר היי?
 לען? (יד) דיינע פראפעטען? —
 זיא האבען דורך טרוג אונד אונד
 זין דייך געטיישט, נייע דייך
 שטרעפליכעס אונרעכט דיר
 אויפגעדעקט, דאס פאן דיינער
 ווילדהייט זיא צוריק דייך בראכט
 טען, אונד לאגען דיר נור שמיג
 כעלנדע גענויכטע דער צוקונפט.
 (טו) נון שלאגען רייזענדע דיא
 הענדע צוזאמען איבער דייך,
 שיטטעלן פערואונדערנד דאן
 הויפט אן ירושלים, אויזט דיעס
 דיא זא בערויהמטע שטארט?

שְׁבוּתָךְ קרי

דיא קראנע דער שענהייט? דעם ערדבאללס וואננע דיעס? (טז) דאן רייסען דיא פיינדע
 דען

ר ש י

על אדם אומר לו אף בבלוני עלתה כך תנחומים הם לו: (יד) שוא ותפל. דברים שאין בהם
 טעם ובלאזן לעז אפלאטרימנט: ולא גלו על עונך. להוכיח דרךך על פניך: להשיב שבותך.
 לישר מזכותך לאן שובב' שובבי'. וילך שובב. ומדוחים. הדיחוק מעלי: (טו) שרקו. נוסח
 בפיו סיב' ליר בלעז ודרך אדם לעשות כן הרואה דבר חשוב שחבר וכלה: כלילת יופי. כל היופי
 היה שלה: (טז) פצו עליך פיהם. מפני מה הקדים פ"ה לעי"ן מפני שהיו אומרי' בפיהם
 מה

ב א ו ר

מאודות: (יד) נביאיך, אחר שאמר מי ירפא לך הוסיף לאמור הכי תחשבי שנביאיך ירפאו לך?
 הם אחר חזו לך שוא ותפל באמרו שלום שלום ואין שלום, הלא המה היו בעוכריך, כמה שלא
 גלו לך עונך להשיבך מדרכיך הרעים ולהגילך מהעונש. ולא זו בלבד הלא גם הדיחוק והדיחוק
 במשאות שוא, למען הוסיף עון על פשע. וטעם תפל כמו שכתב רש"י דברים שאין בהם טעם.
 אפלאטרימנט בלע"ז (ול"ל אבסורדימענט, חבגעשטחוקט, זונפערנימפטיג): ולא גלו על
 עונך, פי' לא הסירו הדבר ההוא המנסה והמעלים את עונך להראותך אותו, וזה טעם של מלת
 על, מלאזן גל מעלי חרפה וכו' (תהלים קי"ט), וטעם עון כמשעו, או שהוא לאן עונש,
 כלומר לא גלו לך העונש אשר בהכרח ימלא לך באחרית הימים, ואפשר שהטעם על ב' ענינים
 יחד: (טו) ספקו, ועתה ראה והכר מה עשית לך בנחזוק עליהם, כי כל העובר עליך יספוק
 בפיו מרוב תמיהתו על מעמדך אשר הוא במדרגה התחתונה. שרקו, נוסח בפיו סיב' בלע"ז
 (והוא סיפונער, פפויפען, ליטען בל"א) ודרך אדם לעשות כן שהוא רואה דבר חשוב שחבר וכלה
 (רש"י): כלילת, כל היופי היה שלה (רש"י), ויתורגם לפ"ז (דיו פאן זוקוואווענע טענהייט) אמנם
 יתכן שהוא שם, והנפרד כלילה, והנוסמך כלילת, ושעורו כתר של יופי כלומר המזכר ביופי, וכן
 ת' הרמז"מן ז"ל כיון מכלל יופי (תהלים נ"א): משוש כל הארץ, כמו שאמר יפה נוף משוש
 כל הארץ (שם מ"ח): (טז) פצו עליך פיהם, האויבים כשאומעים שאלת עוברי דרך, מתפארים
 נגדיהם ואומרים להם, מה תתמהו, אנחנו כבשנוה ובלענו העיר המפוארה הזאת. אתם
 תמהים, אבל אנחנו קווינו כבר זמן רב לזה היום, אשר עתה מלאנוהו. ולדעת המפרשים המקרא
 הזה אינו תשובת האויבים לעוברי דרך, רק הוא בפני עצמו, כי למעלה ספר הכתוב דברי העוברי'
 המתמיהים, ועתה מספר דברי האויבים אשר שאים ושמתים ליום אידם, וכל זאת באה לה ע"
 בטחונה

מגלת איכה ב

כָּל־אֵיבֵיךָ שָׂרְקוּ וַיַּחֲרִקוּ־שָׁן
אָמְרוּ בְּלַעֲנוּ אֶךְ זֶה הַיּוֹם שִׁקּוּיָנָהוּ
מִצְאָנוּ רֵאֵינוּ: (יז) עֲשֵׂה יְהוָה
אֲשֶׁר זָמַם בְּצַע אֲמַרְתוּ אֲשֶׁר
צִוָּה מִימֵי־קֶדֶם הַרֶם וְלֹא הָמַל
וַיִּשְׁמַח עֲלֶיךָ אוֹיֵב הַרִים קָרוּ
צָרֶיךָ: (יח) צָעַק לִבָּם אֶל־אֲדֹנָי
הוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כְנָהֵר

דמעה

תרגום אשכנזי סב

דעו ראבען אויף, בלעקן האָהנ־
צישענר, דיא צעהנע, ערווי־
דערן: וויר, וויר האַבען זיין
פֿערשלונגען! איין לענגסט גע־
ווירשטער טאג איזט דיעס. אַה!
וויר ערלעכטען איהן! זאָהען
איהן! איהן! זאָ האַט דער עוויגע
זינען פֿאַרזאָטן אויסגעפֿיהרט!
דיא לענגסט פֿערקוינדִיגטע
דראָהונג אין ערפֿיללונג גע־
בראַכט! ליעס צוגרונדע ריכטען
אַללעס, אָהנע שאַנונג; ליעס
פֿיינדע פֿראָהלאַקקען, אונד
באַרכאַרן שטאַלצירן! (יח) אויס
איהרעם גרויזאַמען הערצען
דרינגט פֿריידענגעשרייא ביו צום היממעל עמפֿאַר. אָ ציין! לאַס צעהרען וויא בעכע פֿליע־

סען

ר ש י

מה שלא ראו צענייהם: (יז) בלע אמרתו. כלה גורתו כמו יתר ידו ויבלעני: אשר טוה מימי קדם. מה שכתוב בתורה ויסכתי ליסרה לחכם שבע:

(יח) פוגת

ב א ו ר

בטוונה בנביאיה כמו שנאמר למעלה, אמנם מפאת יופי המשך המקראות נראה פי' הראשון יותר נכון: שרקו, יש שריקה מתוך תמיהה כדלעיל, ויש שריקה מתוך התול: מצאנו ראינו, הנפל בעבור עולם השמחה: (יז) עשה ה', דברי המקונן אל ירושלים: וטעם בלע כלה, כי השם מלא עתה מה שנאמר כבר על ידי עבדיו הנביאים על העיר הזאת: הרים קרו צריך, הוא ההפוך מן גדע קרו, והוא משל להליכה בקומה זקופה, ולמתנאה שמראה עצמו כנוטח על גבורתו וכחו: (יח) צעק לבם אל ה', אמר הראש"ע הטעם לבם אל לריך, ונראה לי המשך המקראות, שכיון שזכר למעלה גאות האויבים, ישג עתה להרחבת פיהם, ויאמר מתוך שמחה המה לויעקים בכל מאמלי לבם. והנה רבים מהמכרשים ומהמעתיקים שאלים, אם מוסב המקרא הזה על האויבים, איך יאמר אל ה', הלא האויבים האלה, לא ידעו ולא יבינו את ה', ואיך יקראו אליו? אמנם התשובה ע"ז, כי טעם אל ה', עד השמים, כלומר כל כך צעקו עד שהגיע קולם אל רום גובה השמים, כי כבר נודע שדרך הכתוב לסמוך כל דבר גדול וגבוה אל השם, כמו שנאמר בהררי אל והדומה, וכן נמצא כמה פעמים להפך, שיכונה השם ב"ה בלשון גבוה, כמו לוחמים לי מרום (תהלים נ"ו), ופי' רש"י מרום הוא שם של הקב"ה, כי אשא אל שמים ידי (דברים ל"ב), פי' הוא ז"ל, אשא אל עלמי ידי, ודומיהם רבים, וגם מלאנו בלשון חז"ל (במס' תענית דף י"ח א'), הלכו והסגינו בלילה, או שמים וכו', ופי' רש"י ז"ל אכה ה', וכן דרך הלוגז לחמור (ן היחזעזע!) בייק היחזעזע): הומת בת ציין, אמר מד מן תבריא שהוא כמו בתולת בת ציין, ע"ד הכתוב אם חומה היא

ה מ ע ר

(טו) ויחרקו שן, ענין החריקה הוא שאם יתקלף איש על חברו וחמתו בערה בו ידחק השנים כאלו ידוק את אויביו בשניו, ולזה אמרו בלענו, כלומר חשבו כי כבר בלעו אותם, ויתורגס (יז) העהנען, קנידטען דיא לעהנע, דענקען וויר העכטן יזא טון פֿערטלונגען. (יח) הומת בת ציין, כתב

תרגום אשכנזי

סען, טאג אונד נאכט, אונ-
אויפהאלטזאם מיססען זיא
רועעלן, ניע דוא דיינעם אויגע
רווע געננען. (יט) אויף, קלא-
גע לויט נעכטע דורך! ביים אנט-
בעגן יעדער נאכטוואכע, ער-
גיים דיין הערץ וויא וואססער,
פאר דעם העררן; העבע דיינע
הענדע צואיהם עמפאר, אום
דיינער קינדער לעבען וויללען,
דיא פאר הונגער פערשמאכ-
טען אן אללען עקקען דער
שטראססען. (כ) א עוויגער!
שויע הער אונד זעהען ווען האט
דיינע שטראפענדע האנד יע
זא הארט געטראפען? זאל-
לען מיטטער אויגענע לייכעם-
פרכט

מגלת איכה ב

דמעה יזמם ולילה אל-התני
פוגת לך אל-תדם בת-עיניך:
(יט) קומי רני בלילה לראש
אשמרות שפכי כמים לך נכה
פני אדני שאי אליו כפיד על-
נפש עול לך העטופים ברעב
בראש כל-הוצות: (כ) ראה יהוה
והביטה למי עוללת כה אם-
תאכלנה נשים פרים עללי

טפחים

בלילה קי

ר ש י

(יח) פוגת. העברה טרישאמי"נט כמו ויפג לבו: בת עיניך. שחור של עין שקורין פורני"לש:
(יט) אשמרות. שתי חלקי הלילה שהלילה נחלק לשלשה חלקים כמ"ש רבותינו במסכת ברכות:
העטופים. אשמי"ן בלעז עוללי טפוחים ילדים רכים שעודן גדלים בעטופי אמותם ורבותינו דרשוהו
על דואג בן יוסף שהיתה אמו מודדתו בעטפחים ככל יום לתת זהב לבית המקדש לפי מה שהיה
גדל ולבסוף חללתו:

חס

ב א ו ר

היא, (שיר ה'), וטעמו מוסב אחר ופניו. בח עיניך, שחור של עין שקורין פורני"לש (רש"י)
וכל"א (אויגענאפפען): (יט) רני, כמו שהם מעלים לעקתם מהוך שמחה, בן תלעקי גם את
לעקת יללה אל ה', אולי ירחמך: לראש אשמרות, כי הלילה נחלק לשלשה חלקים, וכל חלק
נקרא אשמורה, וטעם על נפש, כמו בעבור נפש: (כ) ראה ה', הם דברי ליון אשר תאמר לה'.
למי עוללת כה, הר"י עראמה פי' כה, ראה ה', אם ימלא עוד עיר או אומה בארץ אשר עוללת
לה

ה מ ע ר

כתב המבאר: אמר חד מן חבריא שהוא כמו בתולת וכו' וטעמו מוסב אחר ופניו ע"כ,
ולא זכיתי להבין דבריו; כי אם בוונתו שחמת בת ליון מוסב גם על לעק לבס אל ה'
הנה מלבד שאין לזה שייכות עם הפירוש מן חד מן חבריא, כי גם אם חומה היא נוכל לפרש
כן, ויחס המליץ לה לב כמו שאמר אל תדום בת עיניך, מלבד זה יוקשה איך יאמר לבס בכנוי
רבים זכרים, וחומה או בתולה נקבה יחידה, ולדעת הכסדי לבס מוסב על ישראל, ולדבריו יבא
המקור במקום הלז, ואין זה זר כנודע, ושעורו אתה לבס לעק אל ה'. (יט) על נפש עוללת,
לדעת החכם המבאר יהיה כמו בעבור, ונוכל לפרשו כפשוטו ביחס המקום, כי דימה כפשוטו את
ליון שחמה על נפשות עולליה העטופים ברעב.

אם

מגלת איכה ב

טַפְּהִים אִם־יִהְרֵג בְּמִקְדָּשׁ אֲדָנִי
כִּהֵן וְנָבִיא: (כא) שִׁכְבוּ לָאָרֶץ
חֹצוֹת נָעַר וְזָקֵן בְּתוֹלְתֵי וּבַחֹרֵי
נִפְּלוּ בַּחֶרֶב הִרְגָה בְּיוֹם אֶפֶף
טְבַחְתָּ לֹא חֶמְלָתָ: (כב) תִּקְרָא
כְּיוֹם מוֹעֵד מְגוּרֵי מִסְבִּיב וְלֹא
הָיָה בְּיוֹם אֶפֶף־יְהוָה פְּלִיט וְשָׁרִיד
אֲשֶׁר־טַפְּחָתִי וְרַב־יָתִי אִיבֵי כָלָם:

אני

תרגום אשכנזי סג

פְּרוֹכֵט פֶּעֶרְצֵהָרֵעֵן? דִּיא מִיָּה־
זָאם עֶרְצָאָנְעֵן קִינְדֶּר! זְאָלֵל
אִין גְּאָטְטֶעס הִיִּלְיִגְטָהוּם מֵאָן
נִיעֶדֶר מֵעֶטְצֵלֵן, זָא פֶּרִיע־
סְטֶער, אַלס פֶּרְאָפֶּעט? (כא)
קִנְאָבֶען אונד גִּרִיזֶע, יִינְג־
לִינְגֶע אונד מֵעֶדְכֶען, לִיעֶגֶען
הוִיפֶענוֹוִיזֶע אויף דֶען שְׁטֶרָאָס־
סֶען אומהֶער, דורך דָּאָן
שווערֶדט געפֶּעלֶלט; דִּיא דוא
געפֶּעלֶלט, אָם טָאָגֶע דִּיעֶסֶם
צָאָרְנֶעס, דוא אָהנֶע מִיט־
לִידֶען ערוֹוִירְגֶען לִיעֶסֶסֶט;
(כב) אַלס, גלִיך צו אִינֶעם
פֶּעסֶטֶע, דוא מִינֶע פֶּירֶכְטֶער־

לִיעֶען נִאָכְבָּאָרֶען אַלֶּע אום מִךְ צוֹאָמֶען רִיעֶפֶסֶט, אונד קִיין שוואַכֶּער אִיבֶּער־
רֶעסֶט, קִיין פֶּלִיכְטִינֶג, מִיר אָם רֶאָכְטֶאָגֶע גְּאָטְטֶעס בִּלְעִיב — דִּיא אִיך זָא וְאָרְג־
פֶּעלְטִיג מִיר עֶרְצָאָנְעֵן, אַךְ! דֶּער פֶּינְד הָאָט זִיא אַלֶּע אויפֶּגֶרִיעֶבֶען.

אִיך

ר ש י

(כ) אִם יִהְרֵג בְּמִקְדָּשׁ ה' כִּהֵן וְנָבִיא. רוח הקדש משיבתם וכי נאה לכם שהרגתם את זכריה בן יהוידע כמו שכתוב בדברי הימים שהוכיחם כאשרו להשתחוות לוואש ועשאוהו אשרת כנענים ורוח לבשה את זכריה בן יהוידע והיה כהן ונביא והרגוהו בעזרה: (כב) תקרא ביום מועד. כמו קראת ולשון הווה הוא: מגורי. שכיני הרעים להאסף עלי להשחית: אשר טפחתי ורבתי אויבי כלם. הילדים אשר טפחתי וגדלתי אותם בא האויב וכלה אותם:

אני

ב א ו ר

לֶה נִאָשֶׁר עוֹלֶלֶת לִי? כִּי אֲנִי וּמִתִּי יִמְלֹא עוֹד שֶׁאֲבִלוּ נָשִׁים פְּרִים, כִּאֲשֶׁר הוֹזַרְתִּי לֵאכּוֹל מִפְּנֵי הָרֵעֵב? וַיְהִיָּה לִבִּי הַעֲתִיד שֶׁל תִּאֲכַלְנָה בְּמִקּוֹם הָעֵבֶר, אִו בְּמִקּוֹם צִינוּרֵי כְּדָרְכּוֹ, וַיִּמְלֵךְ הַטֶּעֶם, רָחַם ה' מֵה עֲשִׂיתָ? הַרּוּלָה אֶתְּהָ שֶׁתִּאֲכַלְנָה וְכוּ' וַיּוֹבֵא לִבִּי הַעֲתִיד עַל נִכּוֹן: טְפוּחִים, מְגוֹרֵת טַפַּח כְּמִנְהַג הַנָּשִׁים עִם יִלְדֵיהֶן הַקְטָנִים שִׁישׁוֹ (הַרְאָב"ע) אִו שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן מִטְּפַח שֶׁהִילֵךְ נִתַּן בְּתוֹכָהּ (וַיִּקְקֶעְוִקֵינָה): (כב) תִּקְרָא, כְּמוֹ קִרְאָת וּלְשׁוֹן הוּהוּ הוּא (רש"י), וְהוּא מוֹסֵב לְמַעַלָּה בְּתוֹלְתֵי וּבַחֹרֵי אֲשֶׁר הִרְגָה בְּיוֹם אֶפֶף בְּעֵת שֶׁקִּרְאָת וְגו': מְגוּרֵי, שְׂכִינֵי הָרָעִים, אִו שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן גּוֹרֵו לִבִּם מִפְּנֵי חֶרֶב, וּבְתִרְגוּמֵי חֲבֵרְתִי שְׂכִינֵי הַכּוֹוֹנוֹת יִחַד: בְּיוֹם אֶפֶף ה', בֵּא שֶׁהִם תַּחַת הַכּוֹוִי כְּדָרְכּוֹ לְפַעֲמִים בַּלֶּהֱקֹ וְשֶׁעוֹרֵו בְּיוֹם אֶפֶף: אֲשֶׁר טַפְּחָתִי, הַיִּלְדִים אֲשֶׁר גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי בְּאֵי הָאוֹיֵב וְכָלָה אֶתְּהָ:

אני

ה מ ע ר

(כ) אִם יִהְרֵג, כָּל הַסְּפָרִים שְׂרָאִיתִי הוֹסַחַח בְּתִרְגוּם הָאֶרְמִית הִיא: כְּמֵה דִקְטֶלְתוֹן יִת זְכָרִיָּה בְּ עֵדֵו כְּהֵנֵחַ רִבֵּא וְכוּ' וְהוּא טַעוֹת מְבוֹרֵר כִּי זְכָרִיָּה בֶּן בְּרַכְיָה בֶּן עֵדֵו הַתְּנַכַּח בְּיָמֵי דְרִיוֹשׁ בְּתַחֲלַת בְּמִן בֵּית שֵׁנִי, וְלֹא מִלְּיָוֵו שֶׁהִיא כִּהֵן אִו שֶׁהִרְגָה וְלִכֵּן אִין סִפְקֵי כִי כָּל זְכָרִיָּה בֶּן יְהוּדֵעַ שְׂחִיָּה בְּיָמֵי יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּרְגְּמוּהוּ אֲבָן בְּמַכּוֹת הַמֶּלֶךְ כְּזֹכֵר כְּד"ה ב' כ"ד כ' כ"ג, וְכֵן הוּא בְּדִבְרֵי רִש"י כֵּאֵן.

בשבת

ג (א) איך בין דער מאן דער דאן עלענד זעלבסט געזע-
הען, מיט זיינעם גריממעם
שרעקענפאללער רוטהע!
(ב) מיך ריסעס פֿאַרט, אונד
טרעיע מיך אומהער, אין טיעפֿער דונקעלהייט, גירגענרס העללע; (ג) אַך! אונד שווינגט
זיי

ג (א) אָנִי הִגְבַּר רָאָה עֵינֵי בְּשִׁבְטִי
עֲבַרְתּוּ: (ב) אֹתִי נְהַג וַיִּלְךְ
חֶשֶׁךְ וְלֹא-אֹר: (ג) אַךְ בִּי יֹשֵׁב
יֵהָפֵךְ

ר ש י

ג (א) אני הגבר ראה עני. היה מתאונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני אשר ראה עוני מכל הנביאים שנתנבאו על חורבן הבית שבימיהם לא נחרב הבית כי אם בימי: בשבט עברתו. של רודה ומכה הוא הקב"ה: (ג) אך בי ישוב. אני לכדי לוקה תמיד כי כל תשובות מכותיו עלי

ב א ו ר

ג (א) אני הגבר ראה, ראה תחת ראיתי וכן ונשאר אני (ראב"ע), ואינו דומה כי אם (ביחזקאל ט"ו) לריך להיות ונשארתי אחר שאמר אני בלשון מ"ב, אך לפי שהקדים הפעל לפועל לא שמר את המין, אבל פה, אלו נחסר מלת הגבר היה לריך לומר ראיתי כי אז היה פעל ראה נשאר על מלת אני, אולם עתה שאמר הגבר, יהיה מלת הגבר נשאר, וזה שקדקד רש"י בלשון להוסיף מלת אשר, אלא שמדרך המליצה לקצר ביחוסים, או שמלות ראה עני וגו' מאמר הנעשה לשם תואר של הנשוא ההוא וכמו שכתבתי בפסוק בתולתי ובחורי וגו'. וטעם אני כמו שכתב הראב"ע שמוסב על ירמיהו או על כל אחד מישראל ועיין מוזת במ"ה: עני, לדעת הראב"ע הוא סמוך ויחסר מקום השנות או הגלות, וגם יאמר שנסמך אל שנט, והב' נהפך' כמו ותשם בסוף עיניה, והראוי עני שנט בעברתו, וטעם ראה הרגיש. אמנם הנכון כדעת הר"י עראמה אשר אמר מלת עני הוא שם ובא בהפסק בק"ח ע"מ ואל דְּרָמִי לְכַס (ישעי' ס"ב ו'), וידמה העני לאיש אחר אשר בידו שנט הנוגש לרדות ולענוש בו, ולכן אמר אני הגבר ראה אותו עני עכ"ל ודרך המשוררים הוא לדבר מדברים בלתי עלמיים אשר אינם נמלאים בפועל, כאלו המה גופים עלמיים ופועלים כרנונס, ול הג' י' ס אותם (רעוני ל מר לתת להם גוף ונשמה דעת ורצון), והענין הזה ידוע אצל בעלי מלאכת השיר האחרונים בשם (פערוזיקאליקאלין), וכן הענין בא, ידבר מהעוני באלו הוא גוף עלמי, והוא ראה אותו בא אליו עם שנטו אשר בידו, והכנוי של עברתו מוסב על עני הנזכר, וכן כל הפעלים המזכרים למטה כגון נהג בלה גדר וכו' מוסבים על שם העני הזה. והנה המקוון ספר בואת הקנה הרעות הכבות אשר מלאו אותו ואשר עשה לו העוני הזה באופנים שונים, פעם ימשיל עצמו, כאלו העוני יוליכהו במקום חושך ואפילה ושם יכהו במכות רבות, פעם יסגיר בעדו למען שלא יוכל לברוח ולמען סבול הכרות האלה וכו', כמו שיבואר, עד כאשר סיים לספר הכרות שעברו עליו ונשאר באשם תקוה, אז מספר איך שנפשו עליו השתוחחה, וכמעט חטא בקרבו לולא רוח בינתו השיבהו ויחזיקהו לעמוד על כנו, להתחולל אל ה' שישוב וירחם עליו, כל זאת הוא ענין וכוונת הכללי בואת הקינה, ומעתה אבארה בפרטיות: (ב) ולא אור, בא הנפל להכלנת החושך, או שדרך הלשון לדבר כן כמו חנם אין כסף, מת אחה ולא תחיה, ודומיהם רבים: (ג) אך בי, אני לכדי לוקה תמיד כי כל

ה מ ע מ ר

ג (א) בשבט עברתו, לדעתי כל כנויי הנסתר הנביאים בפרשה על ה' יסובו, ואם לא נזכר הוא נודע בעלמו—אולם לכוונה מיוחדת העלים את שמו כאלו ירע בעיניו להזכיר את שם העלם הנכבד מקור כל הטובות על כל הרעות אשר באתוהו ולדמותו פעם לאיש אכזרי לא יחוס ולא יחמול על נקי כפיס, ופעם לדוב שכול וארי טורף ויתר התארים בלי נאותים לשם קדשו, ושעור הכתוב הזה: אני הגבר אשר בשבט עברתו ראה את עני, כלומר זה היה שנט עברתו הראני את כל אלה, לי ולא לאחר וכמו שפי' רש"י ז"ל, ויהי הבית בית העזר. (ב, ג, ד) הסקוקים האלה נמשנו על פסוק א' והכוונה כי בשבט

וַיִּפֶּן יְדוֹ כָּל-הַיּוֹם: (ד) בְּלֵה
בְּשָׂרֵי וְעוֹרֵי שִׁבְרַ עֲצָמוֹתַי:
(ה) בְּנֶה עָלַי וַיִּקַּף רֹאשׁ וּתְלֵאָה:
(ו) בְּמַחְשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי

עולם

ר ש י

זיינע גייסעל נור איבער מיך
איממעדיאר, (ד) ביז פלייש
אונד הויט צערפעטצט, מיין
געביין צערשמעטערט איזט.
(ה) באַלד צווינגט דער וויטריך
מיך אין פעסטע מויערן, וואָ
ניצטס אַלס ביטערעס ליידען
מיך אומגיבט; (ו) זענקט מיך
אין פֿינסטערע גרוֹפֿט, גלייך
לענגסט

עלי: (ד) בלה בשרי. כמו לבול עץ: (ה) ויקף. הקיפני: ראש ותלאה. כמו ראש ולענה. ומדגש
אגדה ראש זה נכבד נכר לגלות יהויכין ותלאה נכזר אדן שגמר המכה בימי נדקיהו והלאני:
גדר

ב א ו ר

כל תשובות מכתיו עלי (רש"י), וטעם ישוב יהסוך כמו ושנתי ואראה שענינו ושנתי נראות,
וכן כאן ישוב להסוך, וטעם יחס בי על פעל הפך. וגם יתכן שמוסב על פעל ישוב, כמו ושנתי
בבית ה', כלומר שהוא תמיד אללו ויכהו כל היום. ומה שאמר המקוין אך בי, ולא באחר, וכן
אותי נהג ולא אחר, ואני הגבר אשר ראה ולא זולתי, כל זה הוא להפלת לערו ומכאובו:
(ד) בלה, כמו וכולם כנגד יבלו והדומה, שהוא לשון קריעה, כי שורש בלה הונח על דבר ישן
ויבש אשר נס ותס ליחו, כטעם אחרי בלותי היתה לי עדנה, וכל דבר יבש אשר נס ליחו יותר
עלול להקרע מדבר לח, וכתב הראב"ע הנבאר והעור שירגישו בלו, והעלמות שלא ירגישו נשברו,
ובאמת מלאנו גם לשון בלה אלל עלמות כמו החרשתי בלו עלמי (תהלים ל"ב): (ה) בנה, הכונה
על חומות הבצורות של בית הסוהר אשר הוא יבש שם דד, ואמר כאלו בנה בית הסוהר זה
דווקא בעבורו גם הוא להפלת הענין: עלי, מוסב על ב' הפעלים בנה עלי ויקף עלי: ראש
ותלאה, כמו ראש ולענה (רש"י), כוונתו לומר כמו שענינו שם ל' מרה באשר יעיד עליו חברו
כן ענינו כאן, והכוונה על מר נפש. או יתכן לאמור שטעם ראש לשון דלות ושפלות ושרשו
רוש ובא האל"ף במקום הוי"ו, והדומה לו ובא כמהלך ראשך. וטעם תלאה ככל התלאה אשר
מלאנו, ואמר שהם לבדם סובבים אותו ושוכנים אללו בהחבולדתו שם, כלומר שהוא תמיד
שחי בלעור ואין דבר משקטו, ויהי לפ"ו ראש ותלאה נושאי פעל ויקף, כמו ויקפו על העיר
(מ"ב י"ד), או שנושא בנה הוא ג"כ נושא ויקף, וראש ותלאה, הוא פעול ההקפה,
כמו ומלודו עלי הקיף (איוב י"ט ו'): (ו) במחשבים, מחשך בתוך מחשך (הראב"ע):
עולם

ה מ ע מ ר

בשנת עברתו הוליכנו חשך ולא אור ע"ד זהו דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפם (תהלים ל"ה
י') ובי ישיב יהסוך ידו ויוסיף להכותו מכה בלתי סרה עד כי מרחב המכות בלה בשרי ועורי.
בלה בשרי, אמר החכם המבאר וכתב הראב"ע הנבאר והעור שירגישו בלו וכו' ובאמת מלאנו
גם לשון בלה אלל עלמות כמו החרשתי בלו עלמי (תהלים ל"ב) ע"כ. ויראה לי כי הראב"ע
פירש בלו בתהלים מענין לעת ערב והנה בלהה (ישעיה י"ז י"ד) בלהות אתך (יחזקאל כ"ו כ"א)
שהוראתו תנועת הרעדה ופחד כמו בהל, וזה בוודאי שייך אלל עלמות כמו ורב עלמותי הפסיד
(איוב ד' י"ד) אלל כאן שענינו נמיסה לא יוכלק זה לדעתו בעלמות. (ח ו) בנה עלי ויקף,
אשר שרדפני והכני בשנת עברתו הביאתי אל בית הסוהר, וכונן המקוין ככל המליכות האלה על אודותיו
הפרטיות וכן נאמר (ירמיה כ' ב') ויבה פשחור את ירמיהו הנביא ויתן אותו על המהפכת. והנה
הריק"ם פי' מהפכת הם שני עלים שיש בהם מקום לואר בין שניהם והוא עשוי לאסורים שיביאו שם
נואריהם, ולדבריו נפרש כי בנה עלי ויקף הוא מאמר אחד, כי בנה את המהפכת עליו והקיף את ראשו

לענגסט פֿערשטאַרבענען ;
(ז) קערקערט מיך איין, אויף
דאס איך ניכט ענטווייכע ; אונד
בעשוועהרט מיט עהערנען
קעטטען מיך . (ח) איך רופֿע
אונד פֿלעהע — אבער אַך !
פֿרוכטלאָז האַלטט דיא פֿער-
שלאָססענע שטיממע מיר צו-
ריק . (ט) באַלה, פֿערלעגט ער
מיט פֿעלזען = שטיקקען טיינע

עולם: (ז) גדר בעדי ולא אצא
הכביד נחשתי: (ח) גם כי אזעק
ואשוע שתם תפלת: (ט) גדר
דרכי בגזית נתיבותי עוה: (י) דוב
ארב הוא לי אריה במסתרים:

דרכי ארי קרי

וועגע, פֿערלענקט דיא גראַדען פֿפֿאַדע מיר; (ז) איזט מיר איין לויערנדער בעעה, איין לעזע

אים

ר ש י

(ז) גדר בעדי . עשה חומה לנודי להיות כלוא : ולא אצא . הוסיב סביבותי מחנות וגייסות של
אורבים : הכביד נחשתי . עשה לרגלי נחשתיים כנדים שלא אוכל לילך פירי"ש בלעז : (ח) שתם
תפלת . שתם חלונות הרקיע בפניה : (ט) נתיבותי עוה . אס באתי ללאת איני יולא בדרכים
הסלולים בדרך ישרה מפני האויבים ולא דרך עקלתון : (י) דוב אורב הוא לי . הקב"ה נהפך
לי

ב א ו ר

עולם, זמן רב, וכן כל עולם שנמקרא : (ז) גדר בעדי, כמו אזכר למעלה שנה עליו באופן שלא יכול
לביא אליו מנחם אחד, כן אמר עתה שגדר בעדו באופן שלא יכול ללאת, וטעם ולא אצא, כמו שלא
אצא, הוי"ו במקום שי"ן : הכביד נחשתי, עשה לרגלי נחשתיים כנדים שלא אוכל לילך, פירי"ש
בלע"ז והוא פערס, ובל"א (קעטטען, פֿעטטען) (רש"י), וד"כ נוכל לומר שמאמר ולא אצא
מוסב למעלה ולמטה, גדר בעדי שלא אצא וגם הכביד נחשתי שלא אצא, וכתב רד"ק נקרא כבלת
נחש, לפי שעשוי מנחשת וכן תרגמתי . והנה במקראות גדולות נדפס נחשתי בקמ"ץ, אבל
הרד"ק הביאו בשורק, והענין אחד כי זה המשקל יש לו שתי נטיות פעם שזאתנה החול"ס
לק"ח, ופעם לשור"ק : (ח) שתם, בשי"ן וטעמו כאלו כתוב בסמ"ך, ואמר לא די שגדר בעדי,
אבל גם לא עזב פתיחה קענה אשר משם ולא קול תפלת, כי אס אזעק, הנה שתום תפלת
ולא תלא . והקמ"ץ תחת השור"ק, כי אס יהיה פעל עבר, לא יהיה המשך המאמרים על פי
כרוף הגיוני : (ט) נתיבותי עוה, כלומר הנתיבות שהיו ידועות לי, עוה וקלקל אותם, כדי
שלא אוכל למצוא הדרך הישר לנרות מפניו וכו' הדרך המעוות . הוא אורב לי כדוב וארי
לבלעני

ה מ ע מ ר

בו, וראש ותלאה המה מיחס הקריאה (וואַקאַטיף) ויתורגם (ער אוואַביעטע, וואַטלויסן זיך, זי דער
ביטטערן ליידען!) (ז) גדר בעדי וגו' הכביד נחשתי, כמו שנאמר ונתנו אותו בית האסור
בית יהונתן סופר (שם ל"ז ט"ו) . (ח) גם כי אזעק, איך ספק כי ירמיהו התחנן גם להשרים
שלא יניחיהו בבית יונתן כאשר חלה את פני המלך בעבור זה (שם כ"ג) אך הוא (השם) שתם
תפלתו ולא היתה נשמעת . (ט) בשלשה פסוקים האלה (ט' י"א) יכוון המקוון על אשר
קרהו כאשר בקש להמלט מירושלים ללכת לארץ בנימין, ולחלק משם בין העם ונתפש מן בעל
פיקודות בשער בנימין, באמרו כי אל הכשדים הוא נופל (שם י"ב י"ג י"ד) וע"ז אמר כאלו השם
עלמו גדר בעדו לבלתי יוכל להמלט על נפשו, והוא היה לו לדוב אורב לתפשו .

דרכי

(יא) דְרָכַי סוֹרֵר וַיִּפְשַׁחְנִי שְׁמִנִי
 שׁוֹמֵם: (יב) דֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וַיִּצִיבֵנִי
 כַּמַּטְרָא לַחֵץ: (יג) הֵבִיא בְּכַלְיֹתַי
 בְּנֵי אֲשַׁפְתּוֹ: (יד) הָיִיתִי שֹׁחֵק
 לְכָל־עַמִּי נְגִינְתָם כָּל־הַיּוֹם:
 (טו) הִשְׁבִּיעַנִי בְּמַרְוֵרִים הַרְוֵנִי

אום דיקוגט, (יא) פעללט דאָרט
 אויף איררעם וועגע מיך און,
 אונד מאַכט מיך צום שרעק=
 בילדע! (יב) באַלד שפאַנט ער
 דען באַגען, שטעללט מיך צום
 ציעלע זיינעם פֿעילס, (יג) אונד
 שיטטעט זיינעם קעכערס פֿער=
 דערבליכע ברוט גאַנץ אין מיי=
 נע נייערען אויס; (יד) דאָס איך
 צום האָהנ= געלעכטער מיי=
 נעם פֿאַלקעם ווערדע, איהר
 שפאַטט = ליער דען גאַנצען

לענה

טאג. (טו) באַלד מאַכט ער מיך מיט עקעלהאַטען שפּייזען זאַטט, שטיללט מיינען
 דורסט

ר ש י

לי לדוב אורב: (יא) דרכי סורר. לשון סירים קולים סורר קוץ אותם מפזר קולים דרכי:
 ויפחחני. לשון סיסוק הרגלים שהעובר על הדרכים שאין מופנים כדרך להרחיב לעדיו ויש דוגמא
 בלשון גמרא האי מאן דפסח דיקלא: (יב) ויציבני כמטרא. העמידני לנגד חילו לירות כי כמטרא
 אשני"לא בלעז: (יג) בני אשפתו. חלים שנותנין בתוך אשפה שקורין קוי"כרא:
 ויגרם

ב א ו ר

בלעני: (יא) סורר, לשון סירים קולים, מפזר קולים דרכי (רש"י) ואינו נאות להמך המליצה,
 ור"ק אמר העוה דרכי, גם זה דחוק כי כבר אמר זאת למעלה, נתיבותי עוה, אמנם לדעת
 רעי היקר ר' יואל בר"ל, הוא מלשון סורר ומורה, כלומר נהיות דרכי שאני הולך בו סורר
 מדרך הישר לנשות אליו ע"י שעה נתיבותי ויוליכני אל מקום אשר הוא אורב שם לי, הנה כן
 יפחחני, וטעם וי"ו ויפחחני לתשובת התנאי, ובה הדרך תרגמתי המקרא. אמנם יתכן ג"כ
 לפרשו, שהוראת סורר כמו חברו הקל, כמו כי סר לראות, ושעורו סר ממקומו אל דרכי וס
 יפחחני: וישחחני, אין לו ריע במקרא, והי"ק וראב"ע אמרו שהוא לשון ססף ובקב, כי תרגום
 וססף שמואל, ופסח (לערפליישען, לערטווייסען בל"א), ורש"י כתב שהוא לשון ססוק הרגלים
 ונו', ויתדמה ל"פ"ז לפסח, בחלוק הש"ן עם ש"ן שמאלית, ואפשר שנוכל לומר ח"כ לבאר מלשון
 ופסח ה', כלומר דולג עלי, ובתרגומי תרגמתי כפי הענין הזה: שומש, תואר, וטעם כמו
 שוממה דלעיל (פרשה א'), והוא לשון תמהון (בעטייבט, זינלוקן), וראב"ע אמר שכל רואהו
 יסם, ויתורגם ל"פ"ז (טרעקבינד, טייזונג): (יב) כמטרא, א' במקום ה"א, ואמר כן לדבר
 שמתבין לירות החלים והוא מענין שמירה כלומר שזמרון אותו המקום ומבונים אליו, תרגום
 וישמור ונטר, (מדברי ר"ש בן מלך): (יג) בני אשפתו, חלים שנותנין בתוך האשפה שקורין
 קוי"כרא, והוא קאר"קאיש ובל"א קעכער (מרש"), ואמר הראב"ע דמה האשפה לבטן ההרה
 ע"כ: (יד) הייתי שחוק, ע"י שהיה כל גופי מלא חלים הייתי לשחוק: עמי, אס המקונן דבר
 רק בעדו יהיה יו"ד של עמי כנוי מ"ב, ואס בעבור ישראל מדבר יהיה היו"ד נוספת כמו שכתב הראב"ע;
 ואולם

ה מ ע ר

(יא) דרכי סורר, לדעתי הפעל שם במלת שמי שג גם על דרכי סורר והכוונה שם את
 דרכי סורר באלו מגמת דרכי היתה לבוא אל האויב, וסורר צענין סורר ומורה, ואותי שם כאיש
 שומם אשר באסם תקוה (אויס פערלזווייפונג) יבחר ביותר רע, ויהי שומם כמו למה תשומם
 (קהלת ז' ט"ז) וכתרגום האשכנזי שם, ובעבור זה ויפחחני. (יב) כמטרא לחץ, ידוע כי יורמיהו
 היה

לענה: (טו) ויגרם בהצץ שני
הכפישני באפר: (יז) ותזנה משלום
נפשי נשיתי טובה: (יח) ואמר אבד
נצחי ותחלתי מיהוה: (יט) וזכר
עניי ומרודי לענה וראש: (כ) וזכור

הזכור

הורסט מיט ווערמוט; (טו) צער.
נאלטס דיא צעהנע מיר מיט
קליינען קיעזעלן, אונד וועלצט
אום שטויבע מיך אומהער. —
(יז) זא אללער גליקועליגקייט
בערויבט פערצווייפלטע איך אן
בעסערונג שאן; (יח) שפראך:
איך בין אין עוויגקייט פערלאָה.
רען קיינע האַפֿנונג מעהר ביים
העררן פֿיר מיך. (יט) דען דאָ

אנגעדענקן מיינער ביטטערן ליידען, מיינעם ווערמוטהספֿאללען טריעכזאלס, (כ) שטעללטע

ר ש י

(טו) ויגרם. וישבר ודוגמתו גרסה נפשי וכן גרם כרמל: בחצץ. אבנים דקים שבתוך העפר שהיו לשון
עיסתן הגולים בתוך הגומות שאופרים בקרקע והחצץ נכנס לתוכה כאמר הקדוש ברוך הוא
ליחזקאל עשה לך כלי גולה לשחות בו ללוש בחובו חררה קטנה כדי שילמדו הם ויעשו כן כענין
שנא' והיה יחזקאל להם למופת והם היו מאחקי' עליו ולא עשו כן סוף שנשחברו שיניה': הכפישני.
בסה אותי באפר ככלי הכסוי על פיו ארנטי"ר בלעז ויש דומה במשנה פישון הנמל במדה הכפשה
מדד: (יח) ואומר אבד נצחי. אמרתי בלבי ברוב צרותי אבד עולמי וסברי: (יט) ומרודי.
קומפלוי"נט בלעז: (כ) זכור הזכור. נפשי את עניי ומרודי ותשוט עלי כד הוא פשוטו לפי
ענין

ב א ו ר

ואולם במסורה נמסר, עמי ג' סבירין עמים: (טו) ויגרם, וישבר ודוגמתו גרסה נפשי וכן
גרם כרמל (רש"י): בחצץ, אבנים דקים שבתוך העפר, וכחב הרד"ק שנקראו כן כאלו הם
מחתיכות גדולות מלשון חלה, ויאמר שניו נשברו מחמת אבני החול אשר האים חוץ מאבני:
הכפישני, אין לו ריע, ופתרונו לפי מקומו, ולדעתי טעמו בטעם כבש, וכחב הר"י עראמה
ז"ל, אחר כל זה לא השקוני ולא האכילוני ולא שמו בי מזור, רק במקום אכילה השביעני
מרורים, במקום שתיה, לענה, חלוק המרקחות המזוקות: ויגרם בחצץ שני, ותחת מאע
משכב הכפישני באפר: (יז) וחונח, פעל זנח פעם יולא כלעיל זנח ה' מזבח, ופעם עומד כמו
כאן, ורבים כן: נשיחי, ענינו שחפה כמו לור ילדך תשי, ולדעתי ההבדל שניניהם הוא זה,
שורש שח נאמר על הדברים אשר נאבדו מהזכרון שלא ברכון, או ע"י אורך הזמן, או ע"י סבות
אחרות, ואולם על שחפה רגונית, ר"ל שיסירם איש מלבו ויגרשם מרעיוניו לבלתי הגות בהם
עוד, נמשך בשורש נשה, (ובזה יתדמה להוראת גיד הנשה, שהוא לשון סרה ממקומה, ויש
עוד לדבר מזה השורש, אלא שאך כאן מקומו להאריך), וכן הענין כאן, הסרתי הרעיון של
טובה ממני והחלתי לספק בו, דהיינו אחר שספר למעלה מהרעות אשר העביר עליו העוני,
אמר כאשר ראיתי שנעזבה נפשי מכל האוצר הזמני ובאתי להמדרגה התחתונה, או אמרתי כאשר
הייתי עד כה נגוע ומוכה, כן אהיה כל ימי חלדי כי לו חפץ ה' לנחמני, לא עשה לי כל אלה:
(יח) נצחי, עולמי (רש"י), כלומר אהי' אובד כל הימים, מלשון ארמי אובד אבי (ועיין שם
בס' נח"ה להרמב"מ ז"ל), ופעל אבד נשוא לב' נושאים אבד נצחי ואבד תחלתי: (יט) זכר,
הנכון שהוא שם, והכתוב מוסב אל שלאחריו, כלומר זכרון עניי ומרודי וגו' זכור הזכור נפשי
ולכן

ה מ ע ר

היה עלור בחבר המטרה כזכר פעמים רבי' בספרו, ולדעתי נקרא חזר המטרה לפי ששם יורו
חכים אל המטרה (ניעלטייבע) ללמד קשת, ולזה אמר כאן כי בחזר המטרה נתנו אותו למטרה,
ובזה הייתי שחוק, כי יריית חלים אל המטרה הוא מין מאחק כנודע. (יו יח) וחונח משלוט
נפשי, כזאת חשב כאשר האליכו אותו לכור תחתיות ונעזב בטיט ולא היה לו לחם לחטל
כזכר

מגלת איכה ג

תרגום אשכנזי סו

מיינער זעלע שטעמט זיך דאָר, אונד בייגטע מיינען מוטע דאָ= ניעדער. — (כא) דאָך ערווידער' איך דיעזעס מיינעם הערצען איצט, אונד האַפֿפֿנונג קעהרט צו איהם צוריק: (כב) „נאָך איזט גאָטטעס גיטע ניכט צו ענדע זיינע פֿאַטער-הולד פֿאַריבער אַננאָך ניכט; (כג) נאָך ער-נייען זיא מיט יעדעס מאָרגען זיך. זאָ זייא דיין פֿערטרויען גראָס!“ (כד) „יא! דער הערר איזט מיין טהייל“ שפּריכט דאָן מיינע זעלע וויעדער „דאַרום האַרר' איך ווין. (כה) ער איזט הולדרייך דענען דיא אויף איהן

הַזְכוּר וְחַשְׁיָח עָלַי נַפְשִׁי: (כא) זֹאת אָשִׁיב אֶל-לְבִי עַל-כֵּן אוֹחִיל: (כב) חֲסְדֵי יְהוָה כִּי לֹא-תָמְנוּ כִּי לֹא-כָלוּ רַחֲמָיו: (כג) חֲדָשִׁים לְבַקְרִים רַבָּה אֲמוֹנַתְךָ: (כד) חֲלָקֵי יְהוָה אָמַרְהָ נַפְשִׁי עַל-כֵּן אוֹחִיל לִּי: (כה) טוֹב יְהוָה לְקוֹן לְנַפֵּשׁ

וְחַשְׁוֹחַ קָרִי. רַחֲמָיו קָרִי חֲדָשָׁנוּ

ר ש י

ענין שיטת המקרא. ומ"א זכור תזכור ידעתי שסופך לזכור את העשוי לי אבל תשוב עלי נפשי להמתין עד זמן הזכירה ומכאן ייסד הפייט (בפ' זכור) בואת ידעתי כי יש לך לזכור אבל תשוב עלי נפשי עד שתזכור: (כא) זאת אשיב אל לבי. אחר שאמר לי לבי אבדה תוחלתי מה' אשיב זאת אל לבי ואחיל עוד ומה היא זאת שאשי' אל לבי חסדי ה' כי לא תמנו. וכל הענין עד מה יתאונן וגו': (כב) כי לא תמנו. כמו כי לא תמו. ויש מפרשים כי לא תמנו כמו האם תמנו לנוע חסדי ה' הם אשר לא תמנו ולא בלוינו בעונוני: (כג) חדשים לבקרים. מתחדשים הם חסדיך מיום אל יום: רבה אמונתך. גדולה היא הבטחתך ודבר גדול הוא להאמין בך שתקיים ותשמור מה שהבטחת לנו: (כד) חלקי ה' אמרה נפשי. ה' מנת חלקי ודין הוא שאחיל לו: (כו) טוב

ב א ו ר

ולכן תשוב עלי, וכן פי' רש"י ז"ל: (ב) וחשוה, כמו מה שתוחזי נפשי, כלומר נעלב ונכאה באדם ההולך שחוק מלער ויגון: (כא) זאת אשיב, אחר שאמר לי לבי אבדה תוחלתי מה' אשיב זאת אל לבי ואחיל עוד לו, ומה היא שאשיב, חסדי ה' וגו', (רש"י), והראב"ע כתב זאת התוחלת, ואינו רריך כי מדרך הלשון הוא בהסתר המין לדבר בלשון נקבה: (כב) כי לא תמנו, כמו כי לא תמו (רש"י), ובא ח"כ הנו"ן תחת אות הנפל. וטעם הכתוב חסדי ה' אשיב אל לבי אשר הם לא תמנו, או שעורו כי לא תמנו חסדי ה', כלומר זאת אשיב אל לבי שלא תמנו וגו', וזה הנכון מפאת הכפל כי לא כלו רחמיו: (כג) חדשים לבקרים, מתחדשים חסדיך מיום אל יום (רש"י), וזכר זמן הצוקר לפי שאו יקינו בני אדם משנתם וישונו לראות ולהנות מחסדי ה', ויראה כאלו יתחדשו אז: אמונתך, לדעת המפרשים מוסב על השם ב"ה, ומה שהחליף המקוין בגופים לדבר פעם בלשון נסתר ופעם בלשון נוכח, דרך שיירי הוא כנודע. אמנם יתכן יותר שהכנוי של אמונתך מוסב על הלב אשר עמו מדבר, כמו שאמר זאת אשיב אל לבי, ופתרונו בטחונך בה, ח"כ תהי רבה וגדולה אחרי שחסי ה' וגו', וכן הוא מתורגם בל"א: (כד) חלקי, אחר שספר למעלה תשובתו אל לבו, אמר שעי' כך התרוממה נפשו, והחלה להבין ולהלדיק

ה מ ע מ ר

נזכר בספרו (ל"ח ו' — י'). (כב) חסדי ה', לדעתי חסדי ה' עולה ויורד והכוונה אחיל לחסדי ה', כי חסדי ה' לא תמנו. (כג) חדשים לבקרים, אמר לבקרים לפי שהנקר הוא תאר לישועה כמו שהלילה לזרה ואיד כנודע. * 9 (כו) טוב

תרגום אשכנזי

מגלת איכה ג

איהו האפפוען, דעם געמיטהע, דאז אינבריינסטיג איהו זוכט. (כו) וואהל פראממט עם מיט ערגעבענהייט דער גאטטליכען הילפע צו האררען. (כז) וואהל דעם מאננע, דער אין פריהער יוגענד שאן געלערנט דעם שיקאאלס יאך ערטראגען, (כח) דאז איהם צוגעווארע פֿענע לאזן אין שטיללער געווארפען פֿלעהען, אונד ריא האפֿפֿונג ניע פֿערליערען; (ל) דעם שלאגער זעלבסט

תִּדְרֹשְׁנִי: (כו) טוֹב וַיְחִיל וְדוֹמָם לְתַשׁוּעַת יְהוָה: (כז) טוֹב לְזָכֹר כִּי־יֵשָׁא עַל בְּנֵעוּרָיו: (כח) יֵשֶׁב בְּדָד וַיְדַם כִּי נָטַל עָלָיו: (כט) יִתֵּן בְּעֶפְרָתָהּ אֲוִלֵי יִשְׂתַּקֹּה: (ל) יִתֵּן

אלמכהו פֿענע לאזן אין שטיללער געווארפען פֿלעהען, אונד ריא האפֿפֿונג ניע פֿערליערען; (ל) דעם שלאגער זעלבסט

ר ש י

(כו) טוב ויחיל דומם. וי' של ויחיל יתירה כמו וי' של ואיה וענה טוב שיחל אדם וידום וילפס לתשועת ה': (כח) ישב בדד. מי שאירע לו אבל וזכה ישב גלמוד וילפס לטובה: וידום. לשון המתנה כמו אם כה יאמרו אלינו דומו דיהונתן: כי נטל עליו. כי בעל הגזירות נשא עליו הגזירה זו: (לא) כי

ב א ו ר

ולתדיק אלו אמריו, ואמרה גם היא ה' מנת חלקי וגו': (כו) טוב ויחיל, וי' של ויחיל יתירה כו' וואיה וענה, טוב שיחיל אדם וידום וילפס לתשועת ה' (רש"י). ודבריו האחרונים המה הנכון בפשטות הכתוב כי בן שמוש הוי' לפעמים, כמו דבר אל העם ויסעו, שעורו שיעשו ורבים בן, אמנם אינו מדרך הל' לאמור טוב ויחיל דומם, והרד"ק כתב וז"ל ואפשר ויחיל הוא תואר בפלס שריד, ויהי' פי' הפסוק שיהי' אדם טוב ויחיל דומם לתשועת ה' ע"כ, או שיהיה מלות טוב ה' עם יחס הלמ"ד מושבים אחרים עם, ושעור המקרא טוב ה' לטוב ויחיל וגו': (כו) טוב לגבר כי ישא, וכי ישב, וכי יתן בעפר, וכי יתן למכהו, כן נראה המשך הכתובים: בנעוריו, כלומר ללמד את עצמו לשאת העול בשקטות נפש אף בימי נעוריו, אשר על הרוב בימים ההם האדם יותר עלול לרגש והמית הנפש מרוב חוס הטבעי אשר בקרבו, וכן תרגם הכשדי טב הוא לנברא ארום יאלף נפשיה לסוברא וגו': (כח) כי נטל עליו, כי בעל הגזירות נשא עליו הגזירה זו (רש"י), והטעם על הגורל שנפל בחלקו, וכן כתוב בחזק יוטל את הגורל (משלי ט"ו), וי"מ טעם כי כעטעם אס, כלומר אס יוטל עליו העול הזה ישב בדד וידום, ואחרים אומרים טוב לגבר אס ישא עול בנעוריו שישב בדד כל זמן שהעול נטל עליו, והראשון יותר נכון מטעם ההמשך שזכרנו: (כט) יתן בעפר פיהו, ישתחוה לעושהו עד זוף העפר בפיו (הראב"ע), וכן ת"י יתן בעפרא פומיה ושתתח קדם רבוגיה, וכן הוא מתורגם בל"א, וי"מ יתן מוסב על העול הנזכר, כלומר אף אס יכניעו העול הזה עד לארץ מחמת כובד המשא, בכל זאת אל יתיאש מן התקוה, והראשון יותר נכון על פי ההמשך: (ל) יתן למכהו להי

ה מ ע ר

(כו) טוב ויחיל, רצו הפירושים בפסוק הזה עיין בצאור, והבשדיתרגם כאלו כתוב טוב לית ולדום, ואולי מלת טוב נמשכת עוד על פסוק שלפניו ונעתקה אל התחלת המאמר בעבור קדר הא"כ והיא תאר פעל של תדרשנו, וטוב כמו הטוב, ויהי' שיעור הפסוקים: טוב ה' לקיוו לנפש הדרשנו טוב ויחיל ודומם לתשועת ה'. ויחיל ודומם מוסבים על נפש כי מלאנו מלז נפש בלאון זכר כמו אחד נפש (כמדבר ל"א ב"ח). המשך

מגלת איכה ג

הרגום אשכנזי כז

ועלבםט דיא וואנגע רייבען, אונד אן אוינגער שמאך זיך וויידען; (לא) דען ניכט אויף איממער פערלעסט דער הערר! (לב) ער ציכטיגט נור, אונד ניממט דאן וויעדער מיט ערבארמען אויף, נאך זיינער גראפען גיטע. (לג) קוועהלט ער אויס וואהלגעפאללען דען, אונד קרענקט דיא מענשענע קינדער?—(לד) אויף דאס דעם וואהרליך, איינעם מאנגעם רעכט

למכהו להי ישבע בהרפה: (לא) כי לא יזנה לעולם אדני: (לב) כי אם הוגה ורחם כרב הסדו: (לג) כי לא ענה מלכו ויגה בני-איש: (לד) לדכא תחת רגליו כל אסירי ארץ: (לה) להטות משפט-גבר

הסדיו קרי

נגד

ערדבאללם שקלאפען אונטער זיינען פייסען ער צערמאלמע?—(לה) וואהרליך, איינעם מאנגעם רעכט

ר ש י

(לא) כי לא יזנה לעולם ה'. לכך טוב לידום: (לב) כי אם הוגה. אם האדם מביא עליו יגון בשביל עונו ואח"כ ורחם כרוב חסדיו. הוגה ויגה. לשון תוגה הם: (לג) כי לא ענה. ויגה בני איש מלכו ומרלונו כי העון גורם: (לד) לדכא תחת רגליו. מוכב על כי לא ענה מלכו להיות מדכא תחת רגליו וגו' ולא להטות משפט גבר וגו':

(לו) ולא

ב א ו ר

לחי, טעמו כמו שכתב הר"י עראמה, שרגיל את עלמו במדת סבלנות יותר מדאי, עד שיתן למכהו לחי, ויקבל היסורין בזהבה ובכרון טוב: (לב) ורחם, וי"ו לתשובת התנאי, כלומר אם הביא על אדם מה יגון בעבור חטאיו, הנה אח"כ ישוב ירחם עליו כרוב חסדיו: (לג) כי לא ענה, טעמו כמו שכתב הר"י עראמה וז"ל, אפילו אותו הרע שירד מאתו לענות שום אדם אינו מלכו ומרלונו, אבל הוכרח כדי שימשך ממנו טוב, כמו הנה בשלחו הרעות והיסורין אין לבו אל הרע המגיע מהן רק אל החשובה לטוב הנמשכת ממנו ע"כ. ושעור הכתוב כי לא ענה ויגה מלכו: ויגה, ענינו יגון ומשפטו ויגה מכוון הדגוש, ולדעת הריק"ם הוא מכוון השעיל ומשפטו ויגה, וכן וידו אכן כי לב' הפירושים (ר"ש בן מלך), והראב"ע כתב א' תחת ה"א אבל בספרים שלנו נכתבה המלה בה"א: (לד) לדכא, לדעת רש"י המקרא הזה עם צ' שלאחריו מחזירים המה, וז"ל כי לא ענה מלכו להיות מדכא תחת רגליו וגו' ולא להטות משפט גבר וגו' ולא לעות אדם בריבו כל אלה ה' לא ראה ע"כ. אמנם לע"ד היותר נכון הוא ע"ד שכתב הר"י עראמה, דהיינו אחר שזכר המקוץ פה טעם הרעות, הוסיף לזכר זאת מסתירת הסבות הגורמות ההפך, ויאמר שאם אין הרעות בזהות לתועלת המקבל (ונמשך לה"ו הדעה הנפסדה שזכר למעלה ואומר אבד נלחי ותוחלתיו) לא ימלט משלש אופנים אחרים (א) או שיעשה המושל להכניע המקבלים ולענותם תחת ידו, כדי להראות תקפו וגבורתו בלבד, וע"ז השיב איך יחמד השם ב"ה בזה, כי מה כבוד יהי' לו לדכא תחת רגליו חלשים ונבזים כמונו אסירי ארץ, המשוקעים בחבלי ובכבלי הזמן. (ב) או שיאמר האומר שייטב בעיניו ח"ו לעשות עול ברשע, ושיקבלו בעבור זה ממנו הרעות מה שאינם מחויבים לקבל, על זה השיב הלל הוא הדבר אשר מתנגד אל רלונו יתעלה, כנודע מפאת מדותיו וחסדיו. (ג) או שיטעון הטוען, הן אמת לדיק ה' אך הרעות הבאות אינם ממנו ובכרונו כי אם מקרה הוא, כי השגחתו איננה שולטת בכל פרטי היצורים, ע"ז

ה מ ע ר

(לג — מג) המשך הפסוקים האלה לדעתי כן הוא, בני איש בפסוק ל"ג הוא נושא כל המאמרים עד פסוק ל"ו ומה שזכרו הפעלים והשם רגל בלשון יחיד, כי על כל אהד ואהד ידבר, כמו שהעיר

תרגום אשכנזי

מגלת איכה ג

נגד פני עליון: (לו) לעות אדם
בריבו אדני לא ראה: (לז) מיה
אמר ותהי אדני לא צוה: (לח) מפי
עליון לא תצא הרעות והטוב:
(לט) מה יתאונן אדם חי גבר על-
הטאו: (מ) נחפשה דרכינו

רעכט פערדרעהען, איזט דעם
העכסטען זעהר פעהרהאסט.
(לו) איינעם ערדען - זאָהנע
אונרעכט טהון, קאן דער אלל-
בעהעררשער ניעמאָהלס וואָל-
לען. (לז) אָדער שפראַכע יע-
מאָנד, אונד עס געשעהע, זאָ
דער הערר עס ניכט בעפֿאה-
לען? - (לח) זאָ אויס דעם עווי-
גען מונד עס ניכט געקאָממען?
זאָ גוטעס אלס בעועם? -
(לט) וואָס העטט' איין מענשצו

ונחקה

הטאיו קיי

קלאַגען דען היניערען, ווען זיינער זינדען העררן ער איזט? (מ) אונזערן וואַנדעל לאַסט אונז

אונז

ר ש י

(לו) ולא לעות אדם בריבו. כל אלה ה' לא ראה לא נראה לו ולא עלתה לפניו במחשבתו לעשות
כו: לא ראה. לא הוכשר בעיניו שיעוותו בית דין של מעלה אדם בריבו כמו מה ראית כי
עשית וגו': (לז) מי זה אמר ותהי וגו'. מפי עליון וגו' שאם באתי לומר לא מידו באה אלי
הרעה הזאת מקרה הוא שהיה לי אין זאת כי אם בין רעות בין טובות מי זה אמר ותהי אם
ה' לא כזה ומסיו לא תלא הן רעה הן טובה אבל מה יש להתאונן אדם חי גבר על חטאיו כל
איש ואיש יתאונן על חטאיו כי הם המביאים עליו הרעה:

אל

ב א ו ר

ע"ז השיב מי זה אמר ותהי, וגו': (לה) נגד פני עליון, ע"ד כי ירט הדרך לנגדי, שענינו
היפך הרכון: (לו) לעות וגו', ככל ענין של להטות וגו': אדני לא ראה, ראית השכל, לא
עלתה לפניו במחשבתו לעשות כן, או לא ראה לא הוכשר בעיניו כמו מה ראית כי עשית וגו'
(מדברי רש"י): (לז) מי זה אמר, כלומר גזר שיהי' דבר מה ותהי הדבר הזה אם ה' לא כזה
זאת אם מפי עליון לא תלא זאת הן דבר רע או טובה, כך פי' רש"י ז"ל וכן הוא מתורגם
בל"א. וטעם ותהיוכן תלא ע"מ נקבה לפי שלא הוכרר המין כדרך הידוע בלשון. ורוב המפרשים
נדחקו במאמר מפי עליון וגו', והחזיקו מן הפשט שלא לטורק: (לט) מה יתאונן, הנה אחי
שגור אומר שלא באו הרעות במקרה כי אם מאת ה' ע"פ דקדק משפט ומשרים, אמר א"כ מה
יש לאדם להתאונן כל ימי חלדו על צרות הע"ה הלא יש בידו להטיב לו, ואם לא יטיב ותבוא
עליו צרה, לא יתועם על ה' אשר כגמול ידיו יעשה לו, כי אם על חטאיו אשר הסבו לו זאת
בהכרח, כן הטעם לדעת המפרשים ז"ל. אמנם כפי דרך המליצה יהי' שעור הכתוב מה יתאונן
אדם חי, מה יתאונן גבר על חטאיו, ולכן נראה לדעתי שטעם חטאיו כאן ל' עונש כנודע שלשון
עון וחטא נאמר גם על המעשה, גם על העונש הנמשך ממנו, ואמר המקונן שאין לאדם
להתאונן כלל כל ימי חייו בהיות שלא אירע לו שום רע במקרה, ואפילו על העונש הבא לו מאת
השם יתעלה אין לו להתאונן בהיות גם הוא לטובתו. ולדעת רעי ר' יואל ענין גבר בענין הזה
גביר לאחיק, וטעם הכתוב מה יתאונן אדם אשר הוא חי מושל ואדון על חטאיו ובידו לכבוש את
יכרו, כי אז הוא מובטח שלא תאונה אליו שום רעה כנולד מהמאמרים הקודמים, וכן תרגמתי:
(מ) נחפשה דרכינו, אחי כי הרעה מידיו היא, עלינו מוטל לחפוש דרכינו ומעללינו ולחקור

בהם

ה מ ע מ ר

שהעיר הראש"ע כמה פעמים ומלה כי הוא לאמת ושעורו באמת בני איש לא יענו מלכס ולא

יגו

וַיִּחְקְרָהּ וַיִּשׁוּבָהּ עַד-יְהוָה:
(מא) נִשְׂא לְבַבְנוּ אֶל-כַּפֵּי אֱלֹ-
הִים בְּשָׁמַיִם: (מב) נַחֲנוּ פִשְׁעֵנוּ
וּמְרִינוּ אֶתְּךָ לֹא סָלַחְתָּ:
(מג) סְכוּתָהּ בְּאֶרֶץ וְתִרְדַּפְנוּ הַרְגָתָהּ

אונטערזוכען, פרייען, אינד
צום עוויגען אונז בעקעהרען!
(מא) לאסט אויף דען הענדען
אונז דיא הערצען היטמעלאן
צוגאטטעס טהראן ערהעבען.
(מב) אונזער — אונזער איזט
דיא שולד, ויז פֿרעפעלטען
אונד זינדיגען—דוא—קאנג
טעסט לענגער ניכט פֿערציי.

הען! (מג) דאָ היללטעסט דוא אין צאָרן דיך, פֿערפֿאלגטעסט אונז; ערווירגטעסט
אַהנ'

ר ש י

(מא) אל כפיים. אל העננים אל שמים כמה דלת אמר והנה עב קטנה ככף איש עולה וכן על
כפיים כסה אור. ומדרש רבותינו נשא ללבנו באמת להקב"ה באדם הרוחן בנקיון כפיו שמאלך
מידיו כל עיגוף כי מודה ועוזב ירחם ומודה ואינו עוזב כטובל ושרץ בידו: (מב) נחנו פשענו
ומרינו. זה דרכנו ע"י יצר הרע: אתה לא סלחת. ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרכך:
(מג) סכותה באף. חללת את האף להיות מחילה ביניך ובינינו ותרדפנו בו:
סח (מח)

ב א ו ר

בהם, הטובים הם אס רעים ולשוב אל ה' לשמוע בקולו. ואמר רבי יואל לפי שדבר מכלל
הנהגת השם ז"ה עם בני אדם, יסוב הדבור אל כלל העם, ומזה יעבור לזרת הכלל, אף
שעקר כונת הקינה על לרתו הפרטית, ולאחר זמן מה ישוב יעבור מהכלל אל הפרט בהעברה
קלה מאוד, כנראה להלן מפסוק עיני עוללה לנפשי וגו', וכל זה משלימות ויוסי הקינה ע"כ:
(מא) אל כפיים, אל העננים אל שמים, וכן על כפיים כסה אור, ומדרש רבותינו נשא ללבנו
באמת אל הקב"ה, ושעור הכתוב כשאלו נושאים כפינו אל השמים להתפלל נשא אף ללבנו עמהם
לשוב אליו בכל נפשנו (מדברי רש"י). והרד"ק אמר או פרושו נשים ללבנו כנפשו ונשא אותה למשאת
אל אל בשמים, וכן הוא דעת הראש"ע, ויהי' אל כמו על וכן תרגמתי: (מב) נחנו פשענו,
זא כלל הבנוי למעט ההפך, כאשר העיר ע"ז הרמב"מן בס' נתיב השלום כלומר נחנו הסבנו את כל
רעותנו ולא אתה, לפי שפשענו ומרינו נגדך כל כך עד שלא הי' ראוי לך מלד המשפט והיושר
לסלוח לנו, ואין לומר ממך כי אס שלא סלחת בלבד. ורש"י ז"ל אמר נחנו פשענו, זה דרכנו
ע"י יצר הרע אתה לא סלחת, ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרכך ע"כ, אמנם הראשון נכון
יותר כפי ההמשך: (מג) סכותה באף, שמת סוכת אף עלינו ולא נראה אנה נכרת ותרדפנו
(הראש"ע), ויש מפרשים סכות אותך באף, כלומר כל כך גדלו ורבו עונינו, עד שהאף המסובב
מהם

ה מ ע ר

יגו מלבם (ויגה הוא מענין הגיון וה"א פ"ה הם נפלה*) לדכא תחת וגו' או להטות משפט גבר
אס יהיה זה נגד פני עליון כלומר מתנגד למגמתו ורלונו ז"ה, או לטות אדם אס ה' לא ראה
זאת מקודם וחפץ בו, כי מי זה אמר וגו' ל"ו ל"ח וא"כ אין לנו להתרעם על הזכורים הלא
המה אף שבע אף ה' מקל בידו זעמו, ויען חלילה לאל מרשע ושדי מעול אין ספק שאך עונותינו
גרמו לנו את כל הרעות האלה, ולזה מה יתאוון וגו', ויפה פי' החכם ר"י בר"ל הפסוק הזה,
כי לדבריו תומתק מאוד המליצה, אדם חי שהוא כענין איש חי רב פעלים ויעמוד לעומת גבר,
ומעתה, אין לנו כ"א נחמה דרכנו וגו'. (מג) ותרדפנו, יען אמר לעיל נחמה דרכנו בלאון
רכים

(*) ועיין שרשים לרד"ק שרש הגה ויגה על הוגה מן המסלה.

תרגום אשכנזי

מגלת איכה ג

לֹא הִמְלִית׃ (מד) סִפְתָּה בְּעֵנֶן לָךְ׃
 מַעֲבֹר תִּפְלֶה׃ (מה) סְחֵי וּמְאוֹס׃
 תְּשִׁימוּנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים׃ (מו) פָּצוּ
 עֵלְיֵנוּ פִיהֶם כָּל־אֲיֹבֵינוּ׃ (מז) פָּחַד
 וּפְחַת הָיָה לָנוּ הַשָּׂאת וְהַשָּׁבֵר׃
 פִּלְגֵי־מַיִם תִּרְדַּעֵינִי עַל־שָׁבֵר׃ (מח)
 בַּת־עַמִּי׃ (מט) עֵינַי נִגְרָה וְלֹא
 תִדְרָמָה מֵאֵין הַפְּגֹרֹת׃ (נ) עַד־

אהני ערבארמען, (מד) אין פֿינכטערעם שטראפֿגעוועלעך פֿערהיללט דאָס קיין געבעטע דורכֿדראַנג. (מה) מאַכטעסט צום עקקעל אונז, צום אַכשייא דער פֿעלקער ; (מו) דאָס אַללי אונזערע פֿינדע איבער אונז טריאומפֿירען. (מז) אַנגסט אונד פֿערדערבען, צערשטעה־רונג אונד אונטערנאָנג, איזט אונזער זעממטליכעס לאַאזן. (מח) אַך, מיין אויגע שטרעהכט פֿאָן טהרענען איבער, אַבדעם אונגליקע מיינעם פֿאַלקעם ;

ישקיה

(מט) ווירד אונאויפֿגעהאַלטען איממער פֿליעסען איינע נייע צופֿערויעגענדע קוועללע ; (נ) בון

ר ש י

(מה) סחי ומאוס. הוא נייע בלשון משנה כיוו וניעו שניסח מתוך הריאה ויולא דרך הגרון; תשימונו. לשון הווה הוא: (מו) פחד ופחת. כשנסנו מפני הפחד וכלנו אל הפחת שמה: השאת. לשון שאייה כמו השאת: (מט) מאין הגופות. מאין תליפין והעברה:

(נא) עיני

ב א ו ר

מהם כביכול סך אותך מכל ד: (מד) סבחה בענו, דרך מזל באלו הענו יבדיל בין השם ובין החפלה (הראש"ע), וטעם מעבור לבתי עבור, או משיעבור ולכן לא חמלת, וכל זה מעין המשל שזכרנו לעיל בתחלת פרשה ב': (מה) סחי, שם בפלס שבי, וענינו גרידת הטוט מן הקרקע והדברים המאוסים כשמתנדים הקרקע (הרד"ק): (מו) פחד ופחת, כאשר תפחד הגפס והפחת לפני הגוף מיד יפול. ואפשר שהוא מענין פחתת היא, לשון נזק. וטעם שאת חרבה ושוממה ובה הנשוא היה לנו באמצע הנושאים ליופי המליצה, כאשר יטעם המבין: (מח) פלגי ביום, אחר שזכר שבר בת עמו, אמר גם זה נוסף על לרותי, כי אלטער עליהם מאוד, גם לא חסדוק מהלטער עליו עד כי ישוב ה' לרחם את עמו, אף כי עיני עוללה לנפשי, כן הוא הטעך הכתובים, וכמו שנבאר: (מט) נגרה, הוא לשון החכה כמים הנגרים ארלה, וטעם תדמה ענין כריתה וכליון, כלומר לא חסדוק (הרד"ק). ואפשר שטעם עיני כאן מלשון עין מים, כי כן נאמר הרבוי מהם עינות: הפוגות, טעמו מפורש לעיל בפ' אל תתני פוגת לך. אלף שהבדל ביניהם לדעתי, שהוראת שם פוגת מבין הקל, והוראת שם הפוגת מבין הכבד הנוסף, ומ"ס באין סנה הגורמת כדרכה לפעמים, ואמר שלא תדמה עיני לנכות מחמת שאין שם דבר המסיג, וזה שתרגם הארמי ולא תשתוק מלמבכי מדלית פאיג עקתי. וחד מן חבריא אמר טעם מאין הסיגט בטעם מאן יבמי, והיו"ד אינה כי אס המטבת הכירי, כי נמלא עין ע"מ זכר ונקבה, ומליכת זה המאמר כמליכת ורוח גדולה וחוק. וחד מן המעתיקים רצה להשלימה כזה, מאנה פוגת

ה מ ע מ ר

רבים כי קרא אל העם לשוב אל ה' לכן יוסף עתה לקוץ על לרת הכלל. (מו) פחד ופחת, אמר המבאר ואפשר שהוא מענין פחתת היא לשון נזק ע"כ, ובאמת כי ענין פחתת הוא גרעון וחסרון כמו בדברי חז"ל אין פוחתין וכדומה וכן דעת רוב המפרשים, וא"כ נאמר כי פחת בתן הוא אפיסת הכח מסד ובהלה. ונוכל לפרש כי השאת והשבר המה נושאים והכוונה כי היינו

(נב) צוד

פחדים ורועדים תמיד מפני השאת והשבר.

מגלת איכה ג

חרגום אשכנזי סט

וַיִּשְׁקִיף וַיִּרְאֵה יְהוָה מִשְׁמַיִם: (א) עֵינַי עֹלְלָה לְנַפְשֵׁי מְכַל בְּנוֹת עִירַי: (ב) צוֹד צְדוּנִי כַצִּיּוֹר אֲבִי הַנֶּסֶם: (ג) צָמְתוּ בַבּוֹר הַיְי

איינסט דער עויגע פֿאַם הימ= מעל, גנעדיג וויעדערום אויף אונו הערניעדער בליקט — (א) וויאוואָהל מיין אייגענער אַנבליק מעהר מיך ריהרען קענטע, דען אַללע מיינע לאַנג דעם = טאַכטער! — (ב) מיר שטעללטען מיינע פֿינדענאַך, גלייך אייגעם פֿעגליין, אונפֿערשולדעט; (ג) ענגטען מיין לעבען אין אַין טיעפֿער גרובע, אונד

וידו

ר ש י

(א) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי. ירמיה ממסכת כהנים היה ואומר עיני בדמעה עוללה ונוולה פני על נפשי מכל בנות עירי: עוללה. לשון נוול כמו ועוללתי בעפר קרני: מכל בנות עירי. משפחתו יש לה לבנות מכל משפחות העיר שהיתה נבחרת לקדושה ולעבודת הק"ה מכל ישראל: (ג) צמיתו בבור חיי. בבית הכלא: צמיתו. אסרו כמו צמית הגידים מבעד לכמתך חשירי"שור: 171

ב א ו ר

מוגת, והוא נגד המסורה: (ג) וירא ה', חסר פעול הראי', והטעם כמו וידע אלהים (שמות ב'), הדביק השגחתו בהם לטובה, וכן הענין כאן: (א) עיני עוללה לנפשי, המפרשים אמרו מה שאמרו ואני לא ידעתי לכוון המסך המקראות על סיהם. ולכן נראה לי דעת רבי ר' יואל, שאמר טעם עיני כאן לא על הראות כי אם על המראה כדרכו לנפשים (דיו געטטוואַט, דער אַנבליק), וטעם עוללה כמשמעו לשון פעולה (ווירקען), אלא שהוא מבנין התנאי (קקניווקטיף), וטעם לנפשי כאן על הרוחני שבהרכבת הנפש (ווייף מיין געשיטה), ויאמר המקוין אני אתעסק ואלטער על לרת הכלל, אף כי לרתי הפרטית עכומה מאוד, ודי לי להתעסק עמה, כי אם אשגיח על תארי ומעמדי יפעול זה יותר בנפשי לזערה מכל בנות עירי, להיות מעמדי יותר רע מכלם, כי צוד צדוני וגו', ויוכן מזה טעם ההעברה מן הכלל אל הפרט, כאשר זכרנו לעיל. וכן בנות עירו, להיות הנשים כמו כל חלושי כח מסגלות יותר להעיר הרחמות בלב הרואה אותן במצוק, ואעפ"כ יפעול מעמדו עתה התכונה הזאת ביותר, הנה זה יורה על הפלגת רעתו: (ב) חנם, שב על חויבי (הראב"ע), ויתורגם א"כ בל"א (דיו מיר וואוואָנסט פֿינד זינד), ובעל הטעמים הסכים לדעתו, אמנם הרב אבן יחיאל אמר ח"ל, יש ב' מיני ידים, או אשר יכודו חיות היער ועופות גדולי הכמות למחיתם וזכרם, או אשר יכודו כל צפור כל כנף לטייל ולא לתכלית אחר כי אינם לריבים לגוף הנכוד, וזה אומרו חנם ע"כ, ויהי' א"כ חנם חזר הפעל צדוני, כל' על לא חנם נכסי, וכן חרגמתי: (ג) צמיתו, לדעת הרד"ק ענינו קשור ואסור כמו מבעד לכמתך, ויהי' הכוונה בהכרח רבו לברות. אמנם לדעת רש"י ענינו לשון קשור ואסור כמו מבעד לכמתך, ויהי' לפ"ו משקל צָמַח על משקל צָמַח, ויתכן שזה טעם לכמיתות כלומר לקשר חמין ביד הקונה שלא יסור ממנו עוד, אבל בת"כ מפרשו הוא ג"כ לשון פסוקה וכריתה מיד המקנה: בבור, כן אירע באמת לירמיהו הנביא כמו שנאמר וישליכו אותו אל הבור (ירמיה ל"ח), ויתכן שזה המעשה

ה מ ע ר

(ג) צוד צדוני, מוסב על כאשר בקש להכלט מירושלים ונתפש (כאשר בארתי לעיל ט' י' י"א) ועל זה אמר חנם, כי שם עליו עלילות דברים שגממתו לנסול אל הכשדים.

(ד. צא)

תרגום אשכנזי

מגלת איכה ג

אונד וועלצטען שטיינע הער
איבער מיד. (נד) שאן שלוג
דאז וואססער איבער מיינעם
קאפף צוזאממן שאן היעלט איך
מיד דער אבערוועלט ענטרים=
סען. (נה) דאריעף איך דיינען
נאמען אן, א עוויגער! אויס
דעם אבגורנדס טיפע, (נו) אונד
דוא הערטעסט מיינע שטימ=
מע; א ווענדע אויך איצט דיין
אהר ניכט אב, דא איך אום
רעטטונג פלעהע. (נז) דער דוא
זאנסט מיר נאָהע וואַרסט אַם
טאָגע דא איך צו דיר ריעף; אונד שפראַכסט: פֿירטע ניכטס! (נח) דער דוא מיט מיי
נען האַרערען האַדערטעסט, אַ גאַטט! אונד מיין לעבען אַפֿט פֿאַם אונטערגאַנג בעפֿרייע=
טעסט

וידו אבן בי: (נד) צפו מים על-
ראשי אמרתי נגזרתי: (נה) קראתי
שמך יהוה מבזר תחתיות:
(נו) קולי שמעת אל תעלם אזנך
לרוחתי לשועתי: (נז) קרבתי ביום
אקראך אמרת אל תירא:
(נח) רבתי אדני ריבי נפשי גאלתי

הי

אונד שפראַכסט: פֿירטע ניכטס! (נח) דער דוא מיט מיי
נען האַרערען האַדערטעסט, אַ גאַטט! אונד מיין לעבען אַפֿט פֿאַם אונטערגאַנג בעפֿרייע=
טעסט

ר ש י

וידו אבן בי. גל פי הבאר כך עשו לדניאל וירמיה ראה ברוח הקודש: למתו צבור חיי. ואע"פ
שמתו צבור חיי שאינו יכול לעלות מתוכו לא שחו לבס גס לזאת עד שידו אבן בי: (נד) לפו
מים וגו'. שזמן שכל אדם במים עד מתניו עדיין יש תקוה אבל אם לפו המים על ראשו אז
אומר אבדה תקימי אבל אני איני עושה כן אלא קראתי וגו': לפו מים. אומות העולם: (נו) קרבתי
ביום אקראך. כך היית רגיל בימים הראשונים לקרב אלי ביום קוראי: (נח) רבתי ה' ריבי נפשי.
בימים שעברו:

ראית

ב א ו ר

המעשה סבה הגורמת הקנה הזאת, וכדפחת ואמר במחשבים הוסיפני וגו': וידו, בתרגומו
ורגמו וכתב הראב"ע שמו אבן גדולה על פי הבאר, או היו משליכים אבן בי לדעת אם אני חי
ע"כ: (נד) צפו מים על ראשי, הנכון שהוא ע"ד משל על הזרות, כי הכתוב אמר בפירוש
שם, וצבור אין מים בי אם טיט. ולדעת קלת המפרשים הכונה על לחיות הטיטיים: גגורחי,
נכרתי, כמו אל ארץ גזרה, והמה מידך נגזרו: (נה) קראתי שמך ה', הנה אמרתי פי בדרך
טבע נגזרתי, כי אני נמוע ההללה ועם כל זה נהיות בטחוני שלם עמך קראתי את שמך ה'
מבזר תחתיות, ואתה קולי שמעת שלא נכרתי עדיין, אחלי אל תעלם גם עתה אונך לרוחתי
ולשועתי, כלומר כשאני אשוע אליך בעבור רוחתי, ולהלילני לגמרי מהבור הזה (מדברי הר"י
ו' יחיאל), וכן תרגמתי: (נז) קרבתי ביום אקראך, כך היית רגיל בימים הראשונים לקרב אלי
ביום קראי, ולאמור לי אל תירא, וכן רבתי בימים שעברו עם ריבי נפשי וגאלתי חיי מהס, הנה
ראית ה' עותתי גם בלרה הזאת שעותי בי אויבי, נא שפטה משפטי כאשר עשית כבר (מדברי רש"י),
וקן

ה מ ע ר

(נד) צפו מים, הנכון שהוא כפשוטו ומה שהקשה המבאר מפסוק וצבור אין מים כ"א טיט
אין קושיא כלל, כי הבור לא היה מכוסה היטיב וירדולתוכו מי גשמים, ואם גם בעת הושלך
לחונה לא היה בו מים. (נה) מכאן ועד סוף הפרשה נאמר כאשר כבר העלהו עבד מלך,
הנזי במלות המלך מן הבור אך היה עוד עלור בחזר המטרה בנזר בירמיה (פרשה ל"ח)
ולזה התפלל שה' אשר עזרהו עד כה עוד יריב את ריבו וינקוס נקאתו מאויביו. (נח) רבתי ה'
עיני ירמיהו ראו כבר נקשה באויביו כמו בחגיגה הניבא כנאמר (שם פרשה כ"ח פסוק י"ז)
וימת

מגלת איכה ג

חרגום אשכנזי ע

מעסט : (נט) דוא זיעהסט אויך
 איצט מיין אונגערעכטעס ליי-
 דען : אפייהרע מיין רעכט מיר
 אויס ! (ס) דוא זיעהסט איה-
 רען אייפער , איהרען ראצון
 ווידער מיך ; (סא) הערסט
 איהר שמעהען , גאטט איהרע
 שענדליכען ענטוורפע אללע
 ווידער מיך , (סב) מיינער ווידער-
 זאכער רעדען אלל איהר טיפ-
 טען , ציעלט איממער נור אויף
 מיך ; (סג) בעמערק איהר זייט-
 צען , איהר שטעהען : איממער
 בין איהר שפאטטליעד איך .
 (סד) גיב איהנען באלד רען
 לאהן , א גאטט ! רען זיא זיך
 פערדיענט געמאכט . (סה) פערגעלטע איהנען מיט הערצענסקרענקונג ! דיין פלוך טרעפע זיא !
 טריו

חיי : (נט) ראיתה יהוה ענותתי
 שפטה משפטי : (ס) ראיתה כל-
 נקמתם כל-מחשבתם לי :
 שמעת הרפתם יהוה כל-
 מחשבתם עלי : (סג) שפתי קמי
 והגיונם עלי כל-היום : (סג) שבתם
 וקימתם הביטה אני מנגינתם :
 תשיב להם גמול יהוה
 כמעשה ידיהם : (סה) תתן להם
 מגנת לב תאלתך להם :

חרדף

ר ש י

(נט) ראית ה' עותתי . בורה הזאת שעותי בי אויבי : שפטה משפטי . כאשר עשית כבר :
 (סח) מגנת לב . שבר לב כמו דאת אומר אמגנד ישראל אשר מגן לריך בדיך . ד"א מגנת לב
 אוטם הלב לרה ואנחה אשר היא כמגן כנגד לבס והמפרשו בלשון תונה ויגון טועה שאין ל"ון
 נופלת בו שה"ון ביון אינו שורש אלף כגון ל"ון של המון מגזרת המו גויס וכגון ל"ון של קלון
 מגזרת נקלה וכ"ון של ליון מגזרת ליי וכן ל"ון של שברון מגזרת שבר וכגון ל"ון של שממון
 שגעון : תאלתך . לשון נואלו שרי לוען :

(א) איכה

ב א ו ר

וכן תרגמתי : (ס) מחשבותם , ענינו וענין חברו , כל אחד מענין הכפל שיקדים להם , וכדמתורגם
 בל"א . או שטעם הראשון כמשמעו , ראית כל מחשבותם אשר נכלו לי , וטעם הב' מעין הכתוב
 הסמוך לו , שמעת שכל מחשבותם אינם כי אס עלי : (סג) שבתם וקימתם , כלומר בכל מקום
 שיצאו או שיקומו משוררים ממני שירי התולים : (סד) מגנת לב , שבר לב כמה דאת אמר אמגנד
 ישראל (רש"י) , וכן תרגם הארמי תבירת לבא , וכן פי' הרד"ק , ויהי' שרשו לפ"ז מגן , ובא
 הדגש תחת הנח , להיות משקלו ע"מ אכילה . ואלס יש מפרשים אותו לשון אוטם , והוא מענין
 מגן ולנה , כלו' כסוי על הלב (פערטטקטעס , אונפיהווארעס הערץ) , ופי' הראב"ע כדי שלא יראו
 האלה שתביא להם , והראשון יותר נכון : תאלתך , הוא לשון אלה וקללה , והתי"ו נוספת (הראב"ע) ,
 ומלת

ה מ ע ר

וימת חנניה בשנה ההיא נחדש השביעי . גאלח חיי , כמו שאמר (שם ל"ו כ"ו) ויסתירם ה' .
 (סח) מגנת לב , אמר המבאר שבר לב וכו' וכן פי' הרד"ק ויהיה שרשו לפ"ז מגן ובא דגש
 תחת הנח ע"מ אכילה ע"כ . הנה הרכיב פה שתי דעות מתחלפות , כי דבריו האחרוני' לקוחים
 מדברי הרא"ב על הרד"ק הביא מגנת לב בערך גון , ויבוא הדגש במשפט , ומה שזא המ"ס
 נשוא כבר אמרנו בספרנו תל"ע חלק ג' כי הכלל שבכפולים לא תשתנה תנועת אות המשקל
 אינו כולל כל השרשים .

(א) הנכון

תרגום אשכנזי

מגלת איכה ג ד

(סו) תִּרְדֹּף בְּאֶרֶץ וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה:

ד (א) אֵיכָה יוֹעַם זָהָב יִשְׁנֵא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּכְנֶנָּה אֲבִנֵי-

קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל-חֻצוֹת: (ב) בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפִי

אֵיכָה נִחְשְׁבוּ לְנַבְלֵי-חָרֶשׁ

מעשה

(סו) טריויבע זיא אים צאָרן אומ=
הער, בזאונטר דוינעם היממל
דוא זיא וועגעטילגט, הערר!
ד (א) אַך! וויא אוזט דאָ פֿיינע
גאָלד זאָ גלאַנץ-לאָז וואָר-
דען! דאָ קעסטליכע געשמיי-
דע זאָ פֿעראונשטאַלטעט,
אונדריא עדלען שטיינע אַללע
אומהער געוואָרפֿען, אין דען
ווינקעלן יעדער שטראַססע!
(ב) יענע ווירדענפֿאַללע צעגלינג-
גע ציִון'ס, געדיעגענעם גאָלדע
גלייך געשעטצט: איצט, אַך!
זאָ

ר ש י

ד (א) איכה יועם זהב. קינה זו נאמרה על יאשיהו כמו שני בדברי הימים הלא היא כתובה על ספר הקינות ועמו חיבר בתוך הקינה את שאר בני ציון: יועם. יכהה כמו דחת מתרגם כהה עמיא: זהב. מראית פנים המלהיב כזהב: ישנא. ישתנה ממראיתו: הכתם. קבולת כלי נוי הזהב שהם לעדי קרוי כתם: אבני קדש. פנים המאירים כאבנים טובות. ומ"א כל רביעות דם שילא מיאשיהו בכל תן וקן שנעלבו היה ירמיהו קוברה במקומה ועליה הוא קורא תשתכנה אבני קודש: (ב) המסולאים בפו. המהוללים והנערכים בפו הרואה אותם אומר ראו תוארם של אלו כמראי' פו וכן לא תסולה בכתם אופיר. בכתם טהור לא תסולה. סולו לרובכ בערבא' לשון הילול וערך הן: לנבלי חרש. כדי חרש שנותנים בהן יין כגון נבלי יין. ונבליהם יכפלו: גס

ב א ו ר

ומלת תתן מוסב גס על תאלתך. או הטעם תאלתך יהי חלקם וכן מתורגם בל"א: (סו) תדרוף, תתי' לנכח נגד השם ב"ה. וחד מן חבויא אמר שהיא לנסתרת ומוסב על תאלתך, וכן תי' ותשמידם: שמי ח', ענינו כמו שמיד, כמו ואל משה אמר עליה אל ה' (הראב"ע), וכן הוא דרך ל"ע כנודע, לדבר בשם תחת הכנוי:

ד (א) יועם, יכהה כמה דחת אמר כהה עמיא (רש"י): ישנא, ח' תחת ה', השתנה מראיתו, שהי' מתקלה נחמד למראה, ועתה הוא מגואל: הכתם, מין ממיני הזהב, כי ג' מינים המה, זהב, והיותר טוב הוא הכתם, ופו המוצח שבהם טוב מכתם. ופעמים נכתבים סמוכים זה לזה, כמו ראשו כתם פו (שיר ה'), אולי נחסר אז וי"ו החבור, ופעמים נסמכו למקום אשר נמלאים שם, כמו כתם אופיר, שעורו הבא ממקום הנקרא אופיר. אמנם רש"י כתב קבולת כלי נוי הזהב שהם לעדי קרוי כתם עכ"ל, הנה לדעתו הוא מטעם מכתם (קויינאד), וכן הוא דעת ר' יואל בספרו זמירות ישראל (שיר מ"ה): אבני קודש, דרך הלשון ידוע, לסמוך המזוזא אל התואר, וטעם קודש כמו שכתבתי לעיל (פרשה ב' פסוק ב') שהוא לשון מובדל ומופרש, וכן פי' רש"י אבנים טובות. והנה משל המקרא הזה מכילי עדי של זהב הממולא באבנים טובות, אשר נשחת תארו, והנמשל במקרא שלאחריו: (ב) נחשבו לנבלי חרש, שאפילו אמותם ציין משגיחות עליהם, כי אם שוכנים עטופים ברעב בראש כל חובות, וכדאמר לעיל תשתכנה וגי' זה

ה מ ע מ ר

ד (א) הנכון בעיני דעת הכשדי שהכונה בזהב וכתם על הזהב שהיה בית ה' מכוסה בו ואבני קדש על אבני גזית שהוסד בהם ההיכל; אולם הניזור מזהב וכתם העלה ברעיונו הדמיון בני ציון לבו.

(ה) האמונים

מגרת איכה ד

תרגום אשכנזי עא

זא גערין געצטעטעט ווי אירע
דענעס געשיר, געמיינעס
טעפער = ווערק. (ג) זעלבסט
דיא גרוואסטען אונגעווער
רייען דיא ברוסט הערפאר,
זיגען איהרע יונגען: מיינעס
פאלקעס טאטער נור איזט
גרוואמער נאך, גלייכט דען
שטרויספגען אין דער וויסטע.
(ד) איהרעס זינגלינגע קלעכט
פאר דורסט דיא צונגע אס גוימען; יונגע קינדער פארדערן בראד: גיעמאנד רייכט
עס

מעשה ידי יוצר: (ג) גם תנין
חלצו שד הניקו גוריהן בת עמי
לאכור כי ענים במדבר: (ד) דבק
רשון יונק אל חכו בצמא
עוללים שאלו להם פרש אין

הנים קרי. ביענים קרי להם

ר ש י

(ג) גם תנין. אש"ם שאכורי הוא חלצו שד כשואה את בנוצא מרחוק רעב חולץ שדיו מתוך
נרתיקו שיש לו ביסוי על דדיו ומולאו מתוכו כדי שלא יראה בנו מכוסה ויחזור לחוריו והניקו
גוריהן: בת עמי לאכור. רואים את בניהם לועקים ללחם ואין פורש להם שחיהם קודמים
להם לחיי בניהם מתמת הרעב:

(ה) האמונים

ב א ו ר

וה טעם ההמשך גם תנין ונו': (ג) תנין, כתיב וקרי תניס, והוא הנכון בעבור הפעל הסמוך,
ואין לפרשו בשם (קרוקאדיל), כי לחיה הזאת אין לדים להניק, לפי שאינה מולדת בנים רק
מגדלת בנים, אלא או פירושו כמו שנאמר ויברא אלהים את התנינים, או כמו ויהי לתנין
ויחורגם (טוונגע), כי יש מהנחשים שמולידים בנים חיים, אך לכל ב' השירזים האלה, לא
ידעתי מדוע יקם להם אכוריות עמומה יותר מאשרי ב"ח הטורפים נפש, כי נמלאים אחרים
היותר אכורים, ומטעם זה באורחו קצת בשם (דורכען), ואף שאין המין הזה נמלא במחלט
כי אס בדמיון לבד, הנה כבר העיר רש"י ואל בספרו זמירות ישראל, שהרשות נתנה להמשוררים
לדבר כמו דעת המקובל. אמנם אחרי שאין בידיו לדעת השם הנכון, תרגמתיו ע"פ כונת הענין:
חלצו, רש"י כתב התנין כשואה את בנו מרחוק חולץ שדיו מתוך נרתיקו כדי שלא יראה מכוסה
וחזור לחוריו, וראש"ע כתב כמתנבא הזכרים יקחו שד הנקבות ויניקו גוריהן, ואנוכי לא ידעתי
ולא שמעתי מי הנה החיות אשר מנהגם כזאת. וטעמו הנכון כפשוטו, הוכיחו מתחת בעטם
לחתו לגוריהן. ושעור המקרא התנין אף שהוא אכורי במאוד, מ"מ נגד בניו הוא רחמני,
להשקה ולהאכיל אותם אם ירעבו ואם ילמאו, אבל בת עמי נריך להיות אכוריה יותר, כאשר
יפרש דעתו במקרא שלאחר זה, שהיא רואה דבק לשון יונק ונו', כי מחוסר כל ומפני חמת
הרעב לא היו להם די חלב להניק בניהן, ובידם אין כל לתת להם מאכלם ולחמם, וכן כתב
רש"י רואים את בניהם לועקים ללחם ואין פורש להם, שחיהם קודמים להם לחיי בניהם מתמת
הרעב: ביענים, בתרגומו נעמית, ויחורגם לפ"ז (שטרופאגען), כמבואר בס' נח"ה להרמב"מ
ז"ל, ונודע ממנה שהיא מולדת בארבעים בנים בכל שנה, והיא רובלת על איזה מהם והשאר
טומנת בחול ליחמנה מחוס השמש ולהוליא משם האכורחים, מבלי לחקור ולשום עוד עין עליהם
ועל אודותיהם, אם יחיו אם ימותו, וגם העוף הזה אף לקול עלה נדף בורח ממקומו ויעזוב
ילדיו בלי עזר וסעד אך למלט נפשו לבדו. וחד מן חבירי אמר שכזה לא יושפר המשל, שלאחר
שהלה אכוריותו למעלה ממדרגת התנין הנודע לאכור גדול, ידמהו לבת יענה שאינה אכורי
כל כך באמת נגד אחרים, ולא תעזוב את בניה כי אס מתמת חסרון כח ומורץ לב, ואף שזזהדומה
אל הנמשל מ"מ תצטל הסלגת המשל אשר התחיל לאמור שאין לו דמיון באכוריות, וכן לא יאות,
לכן דעתו טעם ביענים במדבר מוסב אל המקרא שלאחריו, כי להיות שהם שוכני מדבר תמיד
לא ימלאו כל עת לשבור למאס, אף כי ייעפו במרוה מהירית, כי הם קלי המרון למאוד, וזה
שומר דבק לשון יונק אל חכו במח ביענים במדבר: (ד) בצמא, ב' במקום בעבור: פורש,
בתרגומו

תרגום אשכנזי

עם איהנען. (ה) זיא, דיא לעקקערביססען זאנסט צור שפייע האטטען—פערשמואכט טען אין דען שטראססען איצט, דיא אין פורפור גראס געצאגט גען וואורדען: — זיא אומט פאססען קאטהויען איטצט. (ו) וואהרליך דאז אונגליק מיינט גער פאטער = שטארט איזט גראסער נאך, אלס סרובים וואהל פערדיענטע שטראפע, דאז אין איינעם נואדארניערער שטירצטע, פאן קיינעם פיינט דעם

מגלת איכה ד

להם: (ה) האכלים למעדנים נשמו בחוצות האמנים עלי תולע חבקי אשפתות: (ו) ויגדל עון בת עמי מהטאת סדם ההפוכה כמו רגע ולא חלו בה

ידים

ר ש י

(ה) האמונים עלי תולע. על בגדי לבשונין: האמונים. לשון ויהי אומן את הדסה: אשפתות. אשפות של זבל שוכנים על האשפות בחון: (ו) ויגדל וגו'. סורענות מוכיח עליהם שגדול עונם משל סדם: ההפוכה כמו רגע. שהרי סדם לא נמשכה לרתה כרגע אחד נהפכה: ולא חלו בה ידים. ידי האויב כי על ידי המלאכים נהפכה. ויש מדרשי אגדה ואינו מיושב על סדר המקראות: וכו

ב א ו ר

כתרגומו מושיע לית להון, וראב"ע פשוהו לשון פתות, מענין סרוס לרעב לחמד, וכן מלינו בלשון חז"ל הנותן פרוסה לעני, והוא לשון חתיכה: (ה) למעדנים, האוכלים שיתעדנו (ראב"ע), יסר טעם הלמ"ד בטעם למ"ד התכלית, כלומר שמאז היו אוכלים יותר מהלריך לשבעם כי אם להתעדן בלבד ועתה אין להם די סבוקס, והיותר נכון שטעם הלמ"ד למעדנים בטעם הני"ת ושתו בנין מסכתי: האמונים, המגודלים נבעריהם עלי בגדי חופש, כלומר כל כך היו חשובים ויקרים, ועתה שוכבים ומתגוררים עלי אשפתות לרוב שפלותם. וטעם תולע, לבד אדום ונחמר פה עלם הדבר, והראוי עלי בגדי תולע: אשפתות, הנפרד אשפות כמו מאשפות ירים אביון, והי' הקבוצן הראוי אשפתות אלא שקל להם להמיר הנח כרגש (ר"ש י' מלך), וטעמו חמרים חמרים של כוחות וגללי אדם. ואמרו כותבי המסעות כי כן דרך העניים בארצות המזרח, לאסוף הדומן בנתיהם כדי שייבש, ויסיקו בו במקום העץ (ועם"ו יובן פירוש המקרא בישוקאל ד' י"ב), והוא בגללי לאת האדם תעגנה לעיניהם). ויש מהעניים אשר אין להם בית מנוח ללון נתקבצו שם אלל האשפתות להיות להם למחסה ולמסתור. וזה שאמר פה חבקי אשפתות, להורות מלבם הרע, וטעם חבקי יש מפרשים שהוא כמו ויחבקהו (אוחזרוען), ויאמרו מרוב השמחה שמלאו מקום אחד לשבת יחבקהו. ויש אומרים שהוא כמו חובק את ידיו (לזוחאעני דריקען): (ו) ויגדל עון, הנכון בשם הזה וחבירו כמו שפירש הראב"ע ח"ל יש חטאת ואשם בקרבן שטעמו עקב העון והחטאת והוא השכר הרע ויקרא מזל רע, וכן גדול עוני מנשוא (ועיין הכאור שם להרמב"מ ז"ל) והטעם כי הרעה הבאה על ישראל גדולה מרעת סדם שהיא נהפכת כמו רגע ולא היו הידים בכל עת בחיל ע"כ, והיה לפ"ז חלו מלשון חיל אחז, דהיינו קודם שנהפכה לא היתה בלילה כלל, אבל פה הקיסוה וסבבנה לרות רבות טרם בא קלה, המה הרעב וחמת המליק, וכמו שמבאר בס' שלאחר' זכו נזיריה וגו', שכל כך נשתנו מראיתם מרוב לרוחם. ורש"י פי' ולא חלו ידי האויב, בטעם יחולו על ראש יואב, וטעם הב' שהבית הראב"ע, כלומר שלא

ה מ ע ר

(ה) האמונים עלי חולע, יראה לי הכוונה שהילדים אשר החתלו בכסתות תולע הואלכו עתה בחון ויחבקי אשפתות.

(ח) חשך

מגלת איכה ד

תרגום אשכנזי עב

יָדִים: (ו) זָכוּ נְזִירֵיהָ מִשְׁלָג צָחוּ
מִחֶלֶב אֲדָמוּ עֵצִים מִפְּנִינִים סָפִיר
גִּזְרָתָם: (ח) חֶשֶׁךְ מִשְׁחֹרַת תְּאֵרָם
לֹא נִכְרוּ בְּהוֹצֹת צֶפֶד עוֹרָם עַל-
עֵצָמָם יִבֵּשׁ הָיָה כַּעֵץ: (ט) טוֹבִים

דעם האנד געקוועהלט. (ז) איה-
רע עדלען, גלאַנצענדער אַלם
שנעע, לויטערער דען מילך,
דיא פֿאַרבע ראַטהער דען
פנינים, דיא פֿאַרם אויס ספיר
געשניטטען גלייך: (ח) אַך!
איהרע געשטאַלט אויט פֿיג-
סטערער נון, אַלם קאַהלעג-
שווערצע, מאַן ערקענגט זיא
אינדען שטראַסען ניכט: איה-

ב' טעמים היו

רע הויט אויסגעטראַקנעט גלייך דיררעם האַלצע קלעבט אַן איהרעם בייגעריפפע. (ט) בעם-
סער

ר ש י

(ו) זכו נזיריה - שריה כמו נזר וכתר ואני אומר נזיריה ממש שהיו מגדלי שער ונאים ביותר,
ומוסב על בת עמי: אדמו עלם מפנינים. אותם שהיו מראיתם אדום מפנינים וגזרתם כמו
ספיר: (ח) חשך תארים. מפחמים: משחור הוא פחם: עלם. לשון מראה כמו וכעלם השמים
לטהור קו"לר בלעז: לפד. נקמט ונתחבר ואין לו דמיון:

(ט) שהם

ב א ו ר

אלא סבלה שום לרה ועונימן האויב, שיטמח להמשיך הלער ולהכאיב, וכן תרגמתי: (ו) נזיריה,
נזר וכתר, ואני אומר נזיריה ממש וכו' (רש"י). והאמת שעבם שם זה על כל הפורש מרוב
ההמון, ולכן נקראו גם החשובים והיקרי' שנעם בשם נזירים: עצם, לשון מראה, כמו וכעלם
השמים לטהר קולר בלעז (רש"י) ובל"א (פארבע): מפנינים, יש מפרשים להיותם מה שקוראים
בל"א (קארטווען), ואם שאין לבע האדמימות להם מקרה קים, להיותם נמלאים ג"כ שחורים
ולבנים יהיה הטעם אדמו מפנינים אדומים, כי הם יאדימו מאוד. ואיזה מהמעתיקים אמרו
שהוא (קארטווען) כי מראהו אדמדמת. וטעם השם נראה שהוא נגזר מן בניס כלומר שהדבר
הזה מזהיר כל כך עד שהרוחה בתוכו יראה פניו. אמנם אחרי שאין בידי ההעתקה הנכונה
הנחתיו בלי תרגום בלל, כדרך המתרגם המשכיל הרמב"מ ז"ל: ספיר, רבים חולקים צעניו,
אם הוא האבן אשר יקרא עוד היום בלשוננו (וצפיר). או שהוא אבן אחר ויקרא (קריסטאלין)
או האבן היקר הנקרא (דעאנט), ועיין מזה בס' נת"ש להרמב"מ ז"ל (שמות כ"ד): גזרתם,
לדעת הראב"ע מ"ם מפנינים מושבת אחרת עמה, והראוי מספיר, וטעמו כאלו נגזרו מספיר
וכמו שבארו הר"ן יחיאל ביותר, שהיה להם מן השלימות בנריאה במינס מין האדם, והיו
גבורים וחוקים כראי מוזק כאלו ספיר גזרתם. והמתרגם הארמי תרגם סרלפיהון, וכן משמע
דעת רש"י ז"ל ולדעת רע"י יואל הוא שם לתאר כל הגוף (דיו פֿאַרק, דער טניטט), שהיה
להם שלימות הוסי בדפוס כל האברים כאותן התמונות המלאכתיות מלאכת חרש וקושב אשר
נגזרו מספיר, והנה על השחתת המראה אמר חשך משחור וגו', ונגד השחתת תמונתם אמר יבש
וגו': (ח) צפד, נקמט ונתחבר ואין לו דמיון (רש"י): יבש היה כעץ, לדעת קלתם מוסב
על העלם, ולדעת קלתם מוסב על העור שזכר, שאחרי שתיבש לפד על עלמם, והוא הנראה
נכון: (ט) טובים היו וגו', לדעת רוב המפרשים חללי רעב המתים מרעב, וטעם הכתוב לפי
שחללי

ה מ ע ר

(ח) חשך, נגד שלג וחלב אמר חשך משחור, ונגד אדמו עלם אמר לפד עורם על עלמם, ונגד
ספיר גזרתם אמר יבש הי' בעץ כי האבן היקר נראה כדמות מים זכים וכמו שיאמר הלועז על
פערלן (פֿאַן טענעק וואַסער) והכשדי תרגם פריך הוה נקיסא שהיו נפרכים ביד בעץ יבש, וגם
זה יתנגד לספיר שהוא קשה ומוזק.
(ט) מחללי

תרגום אשכנזי

מגלת אוכה ד

היו חללי חרב מחללי רעב שהם יזבו מדקרים מתנובות שדי: (י) ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו בשבר בתעמי: (יא) כלה יהוה את

חמתו

סער ויגד נאך דיא דעם פייני דעם שווערט געטערטעט, אלס דיא דער הונגר וועגנעראפֿשני, דיא ערשלאגען אין איהרעם בליטע שוואממען, בעססער אלס דיא מאן פעלדפריסטען גלייך פערצעהרטע. (י) צערט= ליכער מיטטער הענדע קאפ= טען אייגער קינדער פלייש, דאז צום לאבוא ל איהנען דיענטע, אין דער נאטה מיינער פֿאטערשטאדט. (יא) זאָ האַט דער עוויגע זיינען צאָרן

ר ש י

(ט) שהם יזבו מדוקרים וגו'. חללי הרעב היו נפוחים מריח תנובות הגדה שהיו האויבים גולים בשר על העצבים חזן לחומה והריח נכנס לתוך נפוחי הרעב וכריסן נבקעת ופרסם זב והרו זה מיתת גיוול יותר מהרוגי חרב: מדוקרי'. מדוקרים בין נפחת רעב בין ביקוע חרב קרוי דקירה: מתנובות שדי. משרשים ועצבים שמלקטי' ואוכלים רב פרסם ומאוס: (י) לברות. למאכל כמו לא ברה אתם לחם. להברות את דוד: (יא) כלה ה' את חמתו. אשר בערה בו כמה שנים עתה כלה אותה בהנקמו מהם:

(יג) מחטאת

ב א ו ר

שחללי חרב מתים מתאוס מבלי סבול מקודם לרות רבות ורעות, אבל חללי רעב סובלים טרם שימותו תחלואים שונים ויגון רב, כנראה ממראיתם אזכר בס' הקודם. אמנם למה שאמר חללי רעב ולא מיתו רעב שהיא המורגל נראה נכון כפי מה שנארו הרב אבן יחיאל, על הנהרגים מחמת הרעב לאכילה, וכמו שזכר ידי נשים רחמניות וגו', ואמר הטעם כי יותר כבוד הוא למת להיותו נהרג מולתו אחרי הלחמו כגבור צעד נפשו, מהיותו נאכל כבהמה. ועי' יש להשלים מליבת המאמר הסמוך, וכמו שנבאר: שהם יזבו וגו', לדעת קצתם מוסב כל המאמר על חללי חרב שהם יזבו מדוקרים דם טוב ויפה ע"י תנובות הגדה שאכלו, ולדעת קצתם מוסב על חללי רעב, וטעם מדוקרים מדוקרים, וטעם מתנובות מחוסר תנובות ושעור המקרא טובים שזונו מדוקרים מלסבול חוסר תנובת שדי כזה, אשר בעבורו ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן וגו'. אמנם אם נבאר חללי רעב כהדעת שהנאנו לעיל, על הנהרגים בעבור הרעב לאכילה, יהי' המאמר הזה כפל ענין של המאמר הקודם לו כזה, טובים אשר הם יזבו מדקרים, הם חללי חרב, מאשר הם תנובות שדי, כלומר חללי רעב הנאכלים כתנובות שדי, ודרך הלשון להחסיור לפעמים כ"ף הדמיון להפלת הדמיון לאמור כי הוא זה ממש, והו דעת רבי ר' יואל וכן תרגמתי אם שאני לא כן אדמה: (י) לברות, מקור או שם מקובץ מן ברה (רד"ק), וענינו למאכל כמו ולא ברה אתם לחם ולהברות את דוד (רש"י), וענין שורש זה אינו נוסף כי אם על אכילה מועטת להשיב נפש אחרי שעבר זמן רב בלי אכילה גסה או אחר התענית, ולכן נאה מאוד לשמש בו בשעת הרעב, וכדמתורגם בל"א (ואבואו). וכמו למו שזה לזכרים ולנקבות: (יא) כלה ה' את חמתו, אשר בערה בו כמה שנים עתה כלה אותה בהנקמו מהם (רש"י): ויצת אש, כמשמעו

ה מ ע מ ד

(ט) מחללי רעב, לדעת החכם המבאר לא יושק היטיב תאזר חלל על המת ברעב, ואנוכי כל דעתי למה? הלא נאמר חלליך לא חללי חרב (ישעי' כ"ב ב') הרי שגם המת באופן אחר זולת חרב נקרא חלל, וכן ולבי חלל בקרבי (תהלים ק"ט כ"ב) שגם כן אין הכוונה הריגת חרב. (יב) לא

הַמָּתוֹ שֶׁפָּךְ הָרוֹן אִפּוֹ וַיִּצַחֲאֵשׁ
בְּצִיּוֹן וְתֹאכַל יִסְדֹּתֶיהָ: (יב) לֹא
הָאֲמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל יוֹשְׁבֵי
חֵבֶל כִּי יבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי
יְרוּשָׁלַם: (יג) מַחֲטָאת נְבִיאֶיהָ

כל קרי

עונות

ר ש י

(יג) מחטאת נביאיה. של שקר היתה לה הרעה הזאת:

צָאֵרן אוֹיִסְנַעֲלֶאסְסֵעֵן, זַיִנְעֵן
בְּרַעֲנַנְעֵנְדֵעֵן גְּרִים אִיבַעֲרֵי צִיּוֹן
אוֹיִסְנַעֲשִׁיטְטֵעֵט, אֹנְדֵי אִיִּן פֿײַ-
עֵר דָּאָרְט אוֹיִפֿלֶאדֶרֶן לֶאָם-
סֵעֵן, דָּאָז אַלְלֵעֵס פֶֿעֶרְצֶעֶהֲרֵט,
בִּזֵּי אוֹיִף דֵּעֵן גֶּרֹונְד־. (יב) נִיעַ
מֶאָטְטֵעֵן קֶאָנִיגֵעַ עִם גְּלוֹיִכֵּעֵן,
דֶּער וועֶלְט בעוֹוֹאָהֲנֶער קִינֶער,
דָּאָס אִין צִיּוֹן'ס פֶֿעסֶטֶע טֶהָאָ-
רֵע פֿײַנְדֵי אֹנְדֵי בעֶלְאָגֶערֶער
דֶּרִינְגֵעֵן ווִירֶדֶע. (יג) אִיֶּהֶרֶעֶר
פֿאַל־

נעו

ב א ו ר

כמזמנו, או שהוא מוסב על חרון אפו: (יב) לא האמינו, לא זיירו במחשבתם ולא עלתה על לבם שיכול לר ואויב לבוא בירושלים, כי היא היתה תמיד רבתי בגוים ושרתי במדינות. ואמר חד מן חבריא, שטעם לר כאן מענין במלור ובמזוק, וכמו והנה לרים את העיר עליך, וכן תרגמתי (בעלמגוער): (יג) מחטאות נביאיה, של שקר היתה לה הרעה הזאת (רש"י), ומ"ס מחטאת מושבת אחרת עמה, וטעם כהגיה גם כן כהני אלילים, וכשואמר לקמן פני כהנים לא נשאו

ה מ ע ר

(יב) לא האמינו, כבר נלכדה ירושלים גם קודם ירמיה כי בימי יואש מלך יהודה עלו חיל ארם ויבואו אל יהודה וירושלים כנזכר בד"ה ב' (כ"ד כ"ג כ"ד) גם בימי אמליה פרץ יואש מלך ישראל ארבע מאות חמה בחומת ירושלים (שם כ"ה כ"ג, ומלכים ב' י"ד י"ג י"ד), וא"כ או שנאמר כי הפסוק הזה הוא ע"ד הפלגה כמנהג המלך או שזוקיה ומנשה אחרי שובו לירושלים (ד"ה ב' ל"ג י"ד) חזקו את העיר ועזבו חומותיה עד שהיתה בצורה מאוד. (יג) מחטאת נביאיה, המה הנביאים אשר נבאו בשם ה' לשקר לאמור שלום שלום כנזכר כמה פעמים בירמיהו וגם כהני' המה כהני בית ה', כי יד הכהנים היתה במעל העם כמפורש בכל הנביאים, וגם בירמיהו עלמו בקשו לשלוח יד במבואר בספרו (כ"ו ח' י"א), והמשך הכתובים מכאן עד י"ז לדעתי כן הוא: הנה כבר אמרנו כי רבים מיושבי ירושלים שמעו בעצת ירמיה ויתגנבו ללאת מן העיר ולנסול אל הכשדים, ואנשי הכבא ושרי המלך היו אורבים לאנשים האלה אשר בקשו להמלט על נפשם כמו שנמלא שפתו את ירמיה בעבור זאת; אולם היו באנשי בית המלך כתות שונות, מהם אשר בחמת רוחם הרגו ולא חמלו לכל איש אשר חשדוהו כי רגונו לברוח, ועל זה אמר מחטאת נביאיה וכהנייה השופכים בקרבה דם לדיקים כי המה הסנו הרע הזה באמרם תמיד, לא תנתן העיר הזאת ביד מלך בכל ועי"ז פריכי העם נעו עושים (וכדעת הראש"ע שנתסר כ"ף הדמיון) גוואלו בדם וגו', כלומר שהיו רוכזים מבלי לחקור ולבחון כלל בעורים, וכל איש אשר פגעו סמוך לשער, אחת דתו להמית; והבת השנית היתה טובה מהם כי לא גאלו ידיהם בדם נקי אך שפכו דברי בוז וקלון על כל איש אשר רצה להסגיר העיר או ללאת ממנה, ועליהם נאמר סורו טמא קראו למו וגו' והכוונה כי קראו אל העומדים שם סורו מטמא (וחסר מ"ס השימוש כמו עד יקום גוי אויביו (יהושע י"ג) וכדומה) סורו סורו אל תגעו (בהם) כי האנשים האלה עמאים הם לכם (ובא טמא בלשון יחיד כי הכוונה סורו מדבר טמא בזה) כי בקשו לחלל את הקדש ללאת את מקדש ה' ביד ערל וטמא, ונלו גם נעו אך להמלט על נפשם, ובל יחסלו להלחם מלחמות ה'; וקצת מהם אמרו בגוים לא יוסיפו לגור, כלומר הניחם ללאת כי לא יוסיפו עוד לגור, גם בגוים לא ימלאו מנוחה לכף רגליהם, כי ינוס נפש; והוסיפו לאמר פני ה' חלקם, אף ה' חלק אותם מעל עמו מבלי להסתפת עוד

בנחלת

עֲוֹנוֹת כְּהִנְיָה הַשְּׁפָכִים בְּקִרְבָּה
דָּם צְדִיקִים: (יד) נָעוּ עוֹרִים
בַּחוּצוֹת נִגְאָלוּ בְּדָם בְּלֹא יוֹכְלוּ
יָגְעוּ בְּלִבְשֵׁיהֶם: (טו) סוּרוּ טָמֵא
קִרְאוּ לְמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אֶל-חַנְּנֵנוּ
כִּי נָצוּ גַם-נָעוּ אָמְרוּ בְּגוֹיִם לֹא

יוסיפו

פאלשען פראפעטען זינדע
פערמאכטע דיעס, איהרער
געטצען-פריעסטער מיססע-
טהאטען, דיא אונשולדיגעס
בלוט אין איהר פערנאסען.
(יד) נון שטירצט מאן בלינדען
גלייך אין דען שטראססען הין,
בעזודעלט זיך מיט בלוט, דאס
דיא קליידער מאן ניכט מעהר
בעריהרען מאג. (טו) "פארט!
עט איזט אונריין דא! רופט

מאן זיך איינאנדער צו; צוריק! צוריק! שטאפט דא ניכט אן! זיא ווייען שנעלל — אונד
שטירצען נאכמאלס הין. — נון הייסט עס אונטער היידען שאן: "מאן ווירד ניע מעהר
דיא

ר ש י

(יד) נעו עורים בחולות. כשהיו העורים הולכים בשוק היו נעים ורגליהם נשמטים בדם ההרוגים
שהיו הרשעים הורגי' בתובה: נגאלו בדם: נתלכלכו בדם עד אשר לא יוכלו הקרובים אליהם
ליגע בלבושיהם והיו קוראים אליהם סורו מעלינו אתם הטמאים המלוכלכים בדם: (טו) כי יכלו,
לשון סרחון ולכלך כמו מוראתו בנוחתה למתרגמין באוכליה כך חפרו מנחם: גם נעו: נשמעו בדם:
פני

ב א ו ר

באור, הם כהני ה': (יד) נעו עורים בחוצות, לדעת רש"י פירושו עורים ממש, כשהיו עורים
הולכים בשוק רגליהם נשמטים מדם ההרוגים. אמנם הראב"ע כתב בעורים, וכן אש אוכלת
הוא, וכן מתנובות שדי לדעת ר"י, ושעורו שהנשאים מיושבי העיר נעו בחוצות בעורים: נגואלו,
נתלכלכו והמלה מורכבת מבנין נפעל נגאלו ומבנין פועל גואלו. והסבה לזה כתב הרד"ק,
סבת בנין נפעל שנגאלו מעצמם מבילתי פועל זולתם (כ"ל זולת הדם, כי באמת הדם הוא
הפועל הלכלוך) וסבת בנין פועל יתכן שנגאלו אותם אויביהם בדם והנה הם גואלו על ידם
(באמצעות הדם שהוא הפועל הראשון והמפעל השני, והם הפועל השני כענין הידוע מבנין
הכבד הנוסף): בלא יוכלו, עד שלא יוכלו הקרובים אליהם ליגע בלבושיהם (רש"י), או יתכן
שמוסב על עצמם, כלומר שלא יוכלו המגואלים ליגע בלבושיהם מרוב הדם אשר בם: יוכלו
יגעו, פעל אחר פעל, והענין יוכלו לגעת וכן הוא דרך הלשון. והארמי' ת' יוכלו על העורים,
על דלא הו' יכלין למיחמי קריבו בלבושיהן, ואינו מחייב על המקרא שלא מוכר ענין למיחמי
(לראות) כלל, ויהי' עקר חסר מן הספר: (טו) סורו טמא, אמרו הטעם סורו אתם הטמאים.
אמנם בהיות הפעל לשון רבים והשם בלשון יחיד, יתכן יותר לאמור שקראו אלו לאלו מההולכים
בחולות סורו מזה כי טמא המקום ההוא, סורו סורו אל חננו: כי נצו גם נעו, זה דברי
המקוין, וטעם נצו כמו שאמרו הראב"ע והרד"ק לשון עופפות וכן נצא חלא (ירמי' מ"ח), כל'
נצו במהירות לרחק מן המקום הטמא הזה, כאשר העידו הקוראים, וכשהם נסים הם נעים
בדם אחר אשר לא ראו, כי כל העיר מלא מזה. ולדעת המפרשים שזכרנו יתכן לומר טעם
נצו כאן מענין כי יכלו אנשים, כלומר כשהם נטים עם אחיהם לאמור להם סורו ממנו אל
חננו בנו, היה באותו הרגע גם הם נעים ונגאלו בדם: אמרו בגוים, אחר שזכר הנמשך
מחטאת נביאיה בקרב העיר זכר גם הנמשך ממנה מחולת לה בין האומות, כי אחר שמעו
הגוים שהם הורגים בכר איש את אחיו אמרו: לא יוסיפו עוד לגור, אמרו המפרשים הטעם
בארלס

ה מ ע ר

בנחלת ה' ולא יוסיף עוד להביטם שלא יהיה כאשר הבטיח אותם ירמיהו שאם יסלימו ישובו
בארלס, זאת לא תקום ולא תהיה כי לא יוסיף ה' להביטם, אך בבליה יבואו ושם יתמו ושם
ימותו

מגרת איכה ד

תרגום אשכנזי עד

דיא פֿירכטען. (טז) גאָט־טעם צאָרן האָט זיא ענטצוויי־עט, (ער בליקט ניע ווי ערערום זיא גנעדיג אָן) דאָס זיא דער פֿריסטער אַנועהען ניכט מעהר אַכטען, אונד איהרער אַלטען זעלבסט ניכט שאַנען; (יז) דאָך שמאַכטן אונזערע אויגען אימ־מערגנאָך פֿערגעבליכר הילפֿע, נאָך האַררען וויר זעהנוֹכטס־פֿאַלל

יוֹסִיפוּ לְגֹר: (טז) פֿני יהוה הִלֵּקְם לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטֵם פֿני כְּהֵנִים לֹא נִשְׂאוּ יֶזְקֵינִים לֹא חֲנִנוּ: (יז) עוֹדִינָה תְּכַלִּינָה עֵינֵינוּ אֶל־עוֹרֹתֵינוּ הַבֵּל בְּצַפִּיתָנוּ צְפִינוּ

זקנים קרי. עדינו קרי

אל

ר ש י

(טז) פני ה' חלקם. פנים של זעס מאת הקדוש ברוך הוא חלקם והפרידם בגוים למען אשר פני הבהנים לא נשאו כהיותם בשלותם: (יז) עודינה תכלינה עינינו אל עורתינו הבל. כשנאה עלינו הרעה עדיין היו עינינו כופות אל חיל פרעה שנאמר בהם ומלרים הבל וריק יעזרו שהיו מבטחים אותנו עזרה ולא באו כמו שנאמר בהם הנה חיל פרעה היולח לבס לעזרה שב לארצו מלרימה. מזינו במדרש קינות שהיו באים בספינות רמו הק"נה לים והלף לפניהם נודות נסוחים כמין מעי אדם ננערים במים אמרו זה לזה הנודות הללו הם אבותינו אנשי מלרים שטבעו בים מחמת היהודים הללו ואנחנו יולאים לעזרתם עמדו וזכרו לאחריהם: לפינו. מבינו: (יח) כדו

ב א ו ר

בארלס, ואם שהוא חסר במאמר, הנה מזינו עוד דוגמתו. ורבי יואל אמר שהוא מלאין ויגר מואב, דהיינו תחת שמתחלה לא האמינו כי יבוא לר ואיב בירושלים, וחשבו כלם עם ישראל לעם גדול וחזק שאי אפשר לכבוש, הנה עתה אמרו לא יוסיפו עוד הגוים לגור אותם, כי פני ה' חלקם וגו', וכמו שנבאר. וטעם לא יוסיפו המוסקפים (והן). ואם חף שלדבריו נחסר מלת מפניהם ג"כ במאמר, מ"מ לפי ההמשך נאה יותר לפרש כדבריו, ולכן תרגמתי ע"ז הדרך: (טז) פני ה' חלקם, לפי שהנעם נראה בפנים כנהו בו (רד"ק), וכן פני ה' בעושי רע. וכתב רש"י חלקם והפרידם בגוים למען אשר פני הבהנים לא נשאו בשלותם, אמנם הנוכח שהמקרא הזה הוא ג"כ דברי הגוים אשר אמרו לא יוסיפו עוד לגור מפניהם לפי שפני ה' חלקם והפרידם זה מזה וכדי להענינם העיר מחלוקת ביניהם לתת חרב איש ברעהו, באופן שאף פני הבהנים החשובים לא נשאו חוקים לא חנו, ויהי מאמר לא יוסיף להביעם בעין מאמר מוסגר. וכיון שזכרו פני ה' לרעתם, אמרו שלא יוסיף עוד להביעם לטובה. וחד מן חכמי אמר טעם חלקם בטעם אני חלקך ונחלתך, והדגש לתפארת כדגש מקדש ה', וטעם ההמשך בדעת רש"י ז"ל, והראשון יותר נכון. (יז) עודינה וגו', אמר המקובן ואחרי כל אלה אנחנו לפינו אל עזרת עמים מגויי הארצות, אשר הלפיה ההיא הבל אין בה מועיל, כי לא תבוא לנו עזרה משם. וטעם תכלינה כאלו העינים כלו מראות לקראת דבר שלא בא, והבל תאר הפעל תכלינה. גם אפשר שטעם הבל תאר לעזרה, כי אם פשה הנוגע בקרב יושבי העיר להלחם אלו באלו, לשוא עמלה כל עזרה מבחון: בצפיחנו, שם והנסרד לפיה, ענינו הצעה והוא קרוב לענין תחלת, כי האדם המיחל לאחר מביט לו (ר"ש ו' מלך). אמנם יתכן ג"כ שהוא המקום אשר עליו עמדו הנזופים לראות למרחק בשעת מלחמה, לדעת מה פעל ומה יעשה האויב

ה מ ע ר

ימותו, יען פני כהנים לא נשאו לשמוע עתתם ולעמוד על נפשם, חוקים לא חנו לשום נפשם כנפם ולהלחם בעד זקני העם. וע"י דברים כאלה המכו את לב העם ונלכדה העיר הקדושה והעם ילא בגולה, ועל זה קובץ ירמיהו.

תרגום אשכנזי

פאלל אינעם פאלקע ענטגע-
גען, דאז ניכט העלפען ווירד.
(יה) אינדעם מאן יעדעס אונ-
זערער שריטטע נאכשטעללט,
וויר אויף אייגענער שטראססע
ניכט זיכער מעהר זינד, אך!
אונזר ענדע איזט נאָהע, פאלל-
צעהליג אונזערע טאגע. אונ-
זער אונטערנאנג נור צו געוויס!
(יט) שנעללער דען צדלער אין
האָהען ליפטען זינד אונזערע
פערפאלגער, ערייאגען אונז
אויף בערגען, לויערן אונז אויף
אין וויסטען. (כ) זעלבסט גאטטעס געזאלבטער — אונזער לעבען הינג אן איהם — וואָרד

ר' ש"י

(יה) לזו לעדינו. אויבנו ארבו את לעדינו ברחובותינו כמו ואשר לא לדה. ואתה לודה את נפשי: (כ) משיח ה'. הוא יאשיהו כמו ש' בדברי הימים ויקונן ירמיהו על יאשיהו: בשחיתותם. בגומות שחפרו: שישי

מגלת איכה ד

אֶל-גּוֹי לֹא יוֹשִׁיעַ: (יח) צָדוֹ צִעְדֵינוּ
מַלְכָּת בְּרַחֲבֵינוּ קָרַב קִצְנוּ
מִלֵּאוֹ יָמֵינוּ כִּי-בָא קִצְנוּ:
(יט) קָלִים הָיוּ רַדְפֵינוּ מִנְשָׁרֵי
שָׁמַיִם עַל-הַהָרִים דִּלְקָנוּ בַּמַּדְבָּר
אֲרָבוּ לָנוּ: (כ) רוּחַ אֲפִינוּ מִשִּׁיחַ
יְהוָה נִלְכַּד בְּשַׁחֲתוֹתָם אֲשֶׁר

אמרנו

אמרנו

ב א ו ר

האויב, (בל"א טהור וזוטרטע, בערגווארטע), ואמר על הנפיה היו לופים: אל גוי לא יושיע, המה המכרים אשר עליהם שמו בטחונם לעזור אותם נגד מלך צבל, ואשר עליו אמר רבקה משענת קנה הרבון הזה אשר אם יסמך איש עליו ובא בכנסו ונקבה בן פרעה מלך מצרים לכל הכוזבים עליו, וכן לא הושיעו להם, כמו שאמר הנה חיל פרעה היוצא לנכס לעזרה שב לארץ מצרים. או טעם לא יושיע, שאסילו עצמם לא יוכלו להושיע, כי באמת גם המה הוכו ממלך צבל, כנודע מהכתובים: (יח) צדו, ארבו, להיות הטעם מלרע, וח"כ שרשו מנחי הלמ"ד (ובקונקרארדאן הובא בטעות בין נחי העי"ן) כמו ואשר לא לדה (שמות כ"א), ושעור הכתוב אכזרו מפנים לעזרת הכל מרחוק ואומרים אולי יש תקוה, ובנתיים לזו את לעדינו בקרב העיר מבולתי נוכל לבת עוד ברחובותינו. או שהטעם על האויבים אשר כבר קרבו ובאו תוך העיר, או על פריצי ורשעי העיר השופכים בקרבה דם לדיקים: מלאו ימינו, בא הזמן והמועד, בטעם כי מלאו ימי (בראשית כ' ט'). והנכסל בלשון מתוך גודל התפעלות היראה שמוסיף והולך, בתחלה אמר קרב קצנו וח"כ כי בא כבר: (יט) דלקונו, רדפונו, כמו כי דלקת אחי (שם ל"א). ובאר קלות ומהירות הרודפים, שאם יסתרו במדבר היו אורבים להם, ואם שמו קנס בהר גם אם השיגוס: (כ) רוח אפינו, דרך משל על המלך, כלומר חיינו תלוים בחייו, כי אם הוא יפול גם אנחנו נופלים ובגרתו גם לנו כר. ותרגמונו לפי הענין לבלתי שחת המליכה בל"א, כידוע שיש לכל הלאונות מליכות מיוחדות: משיח ה', לדעת רש"י מוסב על יאשיהו המלך, לפי שמלינו ויקונן ירמיהו על יאשיהו, ולדעת הראב"ע יקונן זאת על דקיהו המלך, ועיין מזה במ"הם: בשחיתותם

ה מ ע ר

(יח) צדו צעדינו, אמר המבאר לזו הוא מנחי הלמ"ד כי הטעם מלרע, ובקונקרארדאן הובא בטעות בין נחי העי"ן ע"כ. הנה לא על צבל הקונקרארדאן תלונתו כי ידוע שהחכם הזה הלך לאור צבל מאיר נתיב, והרב ז"ל הלך רק בעקבות הרד"ק שהביא ג"כ לזו בין נע"ו ולא בנחי ל"ה ע"ש זוכבר מלתי אמורה בתל"ע חלק ב' כי אין להכריע ממש הגנינה ולהבדיל בין נע"ו לל"ה או בין עבר ובינוני, כי יש יוצאים מן הכלל ע"ש.

גם

אָמַרְנוּ בְּעֵלּוֹ נְחִירָה בְּגוֹיִם:
(כא) שִׁישֵׁי וְשִׁמְחֵי בֵּית־אָדוֹם
וְיֹשְׁבֵתֵי בְּאֶרֶץ עוֹץ גַּם־עֲלֶיךָ:
תַּעֲבֹר־כּוֹס תִּשְׁכַּרְי וְתִתְעַרְי:
(כב) תִּסְעוֹנֶךָ בַּת־צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף

להגלותך

יחיר י'

אין איהרען נעצען געפאנגען.
 ער, אונטער דעססען שוץ אל-
 ליון וויר אונטער בארברען
 אונז ערהאלטען קאנטען.
 (כא) פֿרײע דײך נור, טאָכטער
 אדום! איממעהין פֿראָה-
 לאַקקע בעוואָהנערין דעם לאַג-
 דעם עוץ, אויך אַן דײך קעממט
 ער איינסט, דער קעלך, אויך
 דוא טויטעלסט דאַן בעטרונקען
 אין אַבגרונד היין. (כב) דײנע שולד איזט נון געביסט, טאָכטער ציון! ניכט מעהר ווירד
 אינו

ר ש י

(כא) שיש ושמחי בת אדום. זה האחרון נתנבא ירמיה' על חורבן בית שני שיחריבוהו רומיים: שיש ושמחי.
 לפי שעה לכל סופך שגם עליך תעבר כוס הסורענות ותשכרי ממנו: ותתערי. ותקיא כמו ותער
 כדה: (כב) תס עונך בת ציון. לקית על כל חטאותיך: לא יוסיף להגלותך. מגלות אדום ולהלן עוד:
 מימינו

ב א ו ר

בשחיתותם, מענין טמנו לי שחת: (כא) שיש ושמחי, הלווי הזה אינו ע"ד מלוא רלונית כי
 אם דרך גוים, ר"ל שיש ושמחי ותראה מה יקך באחריתך (ר"ש ג' מלך): בח אדום, רש"י
 נתנבא ירמיהו על חורבן בית שני שיחריבוהו רומיים, אמנם הנכון כמו שכתב הראב"ע כי
 אדום היה תחת יהודה וביום מפלתם שמו, וכן נאמר (תהלי' קל"ז) זכור ה' לבני אדום את
 יום ירושלים. האומרים ערו ערו עד היסוד זה, ובנבואת יחזקאל (פרשה ל"ה), נאמר על אדום
 יען היות לך איבת עולם וגו', ובנבואת עובדי' נאמר ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו
 וגו' גם אתה באחד מהם וגו' וכל הפרשה גם: עוץ, שיש הם והם ארמים (הראב"ע), ולא
 ידעתי טעמו, כי אם כונתו על ארץ חיוב, הלא הוא בעלמו אמר שם שהיה בארץ אדום, ונקרא
 המדינה הזאת עוץ בשם עוץ שהי' מיוצאי חלביעשו כדכתיב (בראשית ל"ו) אלה בני דישון עוץ וארן.
 ובאמת נמלא בכתוב עוד שני אנשים בשם זה, האחד עוץ בן ארם בן שם, ועוץ בן נחור שהי'
 ג"כ ארמי, ולכן יש להגיה דברי הראב"ע כזה עוד שנים הם, והם ארמים: גם עליך חעבור
 כוס, משל כוס התרעלה על משכט האומות ידוע אלל הנביאים, והטעם בהיות שאחרי אשר
 גבר וגבה גוי אחד מאוד, וזדון לבו השיאו להוסיף חטא על חטא ורשע על רשע, עד שיסבב עליו
 העונש הבא עקב החטאים האלה בנפשותם, ידמה בזה לשבור אשר היין יניא ראשו ולא ידע מה
 יעשה ואזה ילך, ולא ינוח כי אם אץ לכל מעשה מסוכן ולכל מקום סכנה עדי יכול באחת מן
 השחיתות: ותתערי, ותקיא כמו ותער כדה (רש"י), כי דרך השבור להקיא אחר שנשכר הרבה,
 ויש מפרשים שהוא לשון גלוי ע"ד וישכר ויתגל בתוך אהלו, כלומר תגלה חרפתך. ורעי כ' ואל
 אמר לפי שאמרה בת אדום לאויבי ירושלים ערו ערו עד היסוד זה כנזכר בכתוב, ואמר
 המקוץ לה ביאז תשכרי ותתערי את בעלמך ע"י מעשיך הרעים, וכמו שזכרנו לעיל וכן תרגמתי:
 (כב) תס עונך, לקית על כל חטאותיך (רש"י), וטעם עונך תרתי משמע, חטא ועונש: לא
 יוסיף להגלותך, מגלות אדום ולהלן (רש"י), כתב זאת לשטתו שהנאו לעיל על חורבן בית שני.
 והנכון

ה מ ע מ ר

(כא) גם עליך חעבור כוס, באופן הזה ניבא ירמיה בספרו באמרו (מ"ט י"ב) הנה אשר אץ
 משכטם לשחת הכוס, שתי ישאו, ואתה הוא נקה תנקה, לא תנקה כי שתי תשתי.
 (כב) סקד עונך, כמו שאמר שם (מ"ט ח') הבאתי עליו עת פקדתי:

תרגום אשכנזי

אינו עלענד ער דיך יאגען!
אבער די ינע גאטמלאַזיגקייט
אהנדעט ער נאך ארום! ענט-
היללט די ינע באַזחייטען אַללע!
ה (א) געדענק'אָפּערר! וואָס
עהערעס וויר האַטטען, אונד
שויע הער, אויף אונזער עלענד
איטצט. (ב) אונזער ערבלאַנד
איזט באַרבאַרען צוגעפּאַללען,
אויסלענדערן אונזער אייגענ-
טהום. (ג) פּאַטערלאַזען ווייזען
גלייכען וויר, אונזערע מיט-
טער, פּערלאַססענען וויטט-
ווען. (ד) אונזער וואַססער
מיססען פּיר געלד וויר טרינקען,
אייגענעס האַלץ אונד טהייער

מגלת איכה ד ה

להגלותך פקד עונך בת־אדום
גלה על־הטא־תיך:

ה (א) זכר יהוה מה־היה לנו
הביט וראה את־הר־פתגו:

ב (ג) נחלתנו נהפכה לזרים בתינו
לנכרים: (ג) יתומים היינו אין

אב־אמתינו כאלמנות: (ד) מימינו
בכסף שתינו עצינו במהיר יבאו:

ה (ה) על צוארנו נרד־פנו יגענו

הקיקה קיי. יאיו קיי

לא

ערקויפּען. (א) אויף אונזערעס האַלזע שאַן, ווירד'ס נאָך אונד אַכגעיאַגט: דיא מיה'

ר ש י

ח (ו) מימינו בכסף שתינו. שהיו יראים לשאוב מים מן הנהר מפני האויבים והיו קונים
מהם בכסף: (ח) על צוארנו נרדפנו. בעול עבודה קשה: יגענו. לאסוף מזון
ונכסים: ולא הונח לנו. יגיענו בדינו כי האויבי' גוים וחוטפי' הכל במסים וגולגולות וארנוניות:
מזרים

ב א ו ר

והנכון במשמעו, וכמו שכתב רש"י ז"ל בעלמנו כבר לקית ולא חלקה עוד, אבל עונך בת אדום
תפקד עוד, ועדיין מוכנת רעתך לבוא. ויש מפרשים להגלותך, כמו לגלותך בפועל (אויפדערקען),
ושעורו לא יוסף ה' עוד לגלות לך על עונך, הפך מה שאמר אש"כ על בת אדום גלה על טטא־תיך:
ה (א) מה היה לנו, לפי פשוטו פירושו וטור ה' הטוב אשר היו לנו בימי קדם וראה חרפתנו
עתה, איך הושלכנו מאגרא רמא לבירא עמיקתא. והראש"ב כתב הטעם כל הכרה שעברה
עלינו קודם הגלות והחרפה שאנחנו בה ע"כ. וטעם הקנה הזאת כבר אמרתי במ"הס, שנתיסדה
להיות לחוק לתנות אחר החורבן או בעבור היהודים אשר נשאר בארץ תחת גדליה בן אחיקם,
או בעבור היהודים אשר ברחו לארץ מצרים: (ג) יתומים, ועוד עם הגרים עלובים כאלו
יתומים היינו ואין אב, ידוע שמהג משפחת האב לעזור היתומים (הראש"ב), כאלו אמר ואין
לנו אב אחר תחת אבינו המת. והנכון כמו ש'ת' הארמי הווינן מחילין ליתמין דלית להון אבא,
כי יש יתום מאב ויש יתום מאם, וכן אומרים בל"א (פּאַטערלאַזע ווויזע), וכמו שאמר הרד"ק
ז"ל אע"פ שאבינו חי יתומים היינו כאלו אין לנו אב ע"כ, וכן אמר אמותנו כאלמנות ולא
אלמנות: (ד) מימינו וגו', ידוע, בארץ המזרח מקבלים מים בבורות ובארות לשות, ולכל
איש ואיש יש לו בור מיוחד בביתו, ולכן אמר מימינו אם נשתה עתה לריבים אנחנו לתת כסף
מחירם: יבואו, העלים לנו במחור, וכן אומרים בל"א (עם קאָזשט וויר זעהר טהייער):
(ה) על צוארנו, ואם אנחנו מביאים המים או העלים על צוארנו הלא רדפנו ויגענו חססי
לא יניח לנו מה שהיינו מביאים (הראש"ב) או שיגולקו מהם, או שיליכוהו להקל הניסה:
יגענו, הנה היגיעה היה לנו, אבל הדבר אשר יגענו בעבורו לא הונח לנו, מלאן והג'יח

יתום

ה מ ע ר

ך (א) מה היה לנו, הנכון למעמי שהיה הוא כמו מה זה ה' ה לכן קיש (ש"א י"א) וענינו
זכור ה' מה נעשה לנו.

(ה) לא

מגלת איכה ה

חרגום אשכנזי עו

לאֲהוֹנֵה־לָנוּ: (ו) מְצָרִים נָתַנוּ
יָד אֲשׁוּר לְשִׁבְעַ לְחָם: (ז) אֲבֹתֵינוּ
חָטְאוּ אֵינָם אֲנַחְנוּ עֹנֵתֵיהֶם
סָבְלָנוּ: (ח) עֲבָדִים מְשָׁלוּ בָנוּ
פָּרַק אֵין מִיָּדָם: (ט) בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא
וְלֹא קָרִי וְאֵינֶם קָרִי וְאֲנַחְנוּ קָרִי
לְחַמְנוּ

וַיֵּאָר אוֹנוֹעַר — דַּעַר גַּענוֹם אֵין
רוּחַע נִיבֵט. (ו) נֶאֱדָ מְצָרִים
רִיבְעֵן ווִיר דִּיא הַאֲנָד — נֶאֱדָ
אֲשׁוּר חֵין — דַּאָס זִיא מִיט
בְּרֵאָד אוֹנוּ וְאֲטִיגֵטן. (ז) אָדָ!
אוֹנוֹרַע פֶּאָטַעַר וְנִרְיִגֵטֵעֵן — זִיא
זִינְד נִיבֵט מַעַחַר, אַבְעַר ווִיר,
ווִיר בִּיסֵעֵן בִּיִיא אוֹנוֹעַרַעַר
שׁוֹלֵד אוֹיךְ אִיהַרַע מִיט.
(ח) שְׁקֶלְאַפֵּעֵן זִינְד אוֹנוֹעַרַעַר
מִיט גַעפֶּאָהַר. (ט) מִיט גַעפֶּאָהַר
אָוִי

ר ש י

(ו) מִלְרִים נָתַנוּ יָד. דַּרְךְ אֲדָם הַנוֹפֵל וְרוּבָה לַעֲמוּד מוֹשִׁיט יָד לְמִי שֶׁאֵלָלוּ לַעֲזוֹר לוֹ וְאָף כֹּאן
לְמִלְרִים הוֹשֵׁטוּ יָד שִׁיעֲזוּרוֹ. וְלֹאֲשׁוּר שִׁישִׁיעוּנוּ בְּלַחֲמָם: נָתַנוּ. כִּמוֹ נָתַנוּ דְגָשׁוֹת הַכֹּהֵן
מִשְׁמַשֵּׁת בְּמִקּוֹם כֹּהֵן שְׂבִייה וְכֵן כִּי מִמֶּךָ הִכַּל וּמִדֹּךְ נָתַנוּ לָךְ וְכֵן וְנָתַנוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ לְכַס: (ט) בְּנַפְשֵׁנוּ
נָבִיא

ב א ו ר

וְתָרַם לַעֲוֹלֵיהֶם (תְּהִלִּים י"ז), שׁוֹרֵשׁ שְׂנִיחָהּ וְנַח, כִּי כֵן נֹאמַר מִן יַעֲבֵ הַצִּיבִי וְאָף כִּי מִלִּינוּ
וְהִנֵּיחָהּ אֶס (זְכַרְיָה ה'), הִנֵּה כִּיֹּלֵא בִזָּה כִּכַר מִלִּינוּ יוֹם הַלְדָּתָהּ אֶת פְּרַעַה (בְּרַאשִׁית מ') בְּמִקּוֹם
אֲחַר כְּתִיב בְּיוֹם הַוִּלְדָּתָהּ אֶתְךָ (יִחְזַקְאֵל י"ו): (ו) מְצָרִים נָתַנוּ יָד, דַּרְךְ אֲדָם הַנוֹפֵל וְרוּבָה
לַעֲמוּד מוֹשִׁיט יָד לְמִי שֶׁאֵלָלוּ לַעֲזוֹר לוֹ וְאָף כֹּאן לְמִלְרִים הוֹשֵׁטוּ יָד שִׁיעֲזוּרוֹ וְלֹאֲשׁוּר שִׁישִׁיעוּנוּ
בְּלַחֲמָם (רַש"י). וְהַנִּכְיָן מִלְרִים וְאֲשׁוּר נָתַנוּ יָד לַשְׁבוּעַ לְחָם מְחוֹסֵר כֹּל, וְהַכֶּסֶק הַפַּעַל בֵּין הַשְּׂמוֹת
לְיוֹסֵי הַמְּלִיכָה: (ז) אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְגו', מֵה מִתּוֹק בְּטַעַם הַמִּקְרָח הַזֶּה זְכַרִי אֲדוֹנֵינוּ הַרְמַב"ן מִן
ז"ל אֲשֶׁר הוֹדִיעַ לָנוּ בְּכַתּוּב וְאָף בַּעֲבוּר אֲבוֹתָם אֲתָם יִמְקוּ (וַיִּקְרָא כ"ו ל"ט), כִּי מְלִילָה לָנוּ
לְחַטּוֹת עוֹן עַל הָאֵל ב"ה שִׁיעוּנוֹשׁ הַבְּנוִים כְּעִבּוֹר עוֹן אֲבוֹתָם לְכַדָּם, וְאָף כְּשִׁאֲחֻזֵּן מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם
בְּצִדָּתָם, מְדוּעַ וְאָדָךְ וְחַטּוֹת הָאֵל הַחֲסֵן חֲסֵד לְאֲדָם עוֹן אֲשֶׁר לֹא חָטָא, דִּי לוֹ וְאִוִּי לוֹ עַל עוֹנוֹ
וְחַטָּאתוֹ! חוֹלֵם לְדַעַת רַבִּינוּ ז"ל נִכְוָנוּ כֹּל הַכְּחוּבִים, וְנִכְוָן גַּם מֵאֲמַר חו"ל כֹּאן כְּשִׁאֲחֻזֵּן וְכו'
(עֵינֵן אֶס וְהַפּוֹךְ בִּיה, כִּי ע"י נַעֲמוּד עַל עֵינֵין עֲמוּק עֲמוּק מֵאֲדָ, אֲשֶׁר עַד בּוֹאוֹ כְּשִׁלְנוּ בּוֹ כַּעֲוִירִים
בְּאִשְׁמִילָה), וְכִזָּה יִפְרַק גַּם סְתִירַת הַמִּקְשִׁים שְׂרָאוֹ בֵּין הַכְּחוּבִים, כִּמֵּה שֶׁאֲמַר אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ
וְלִהְיֵן הוּא אֹמֵר אִוִּי נָח לָנוּ כִּי חָטְאוּ: (ח) עֲבָדִים, עֲבָדֵינוּ נֹתַנִּי מֵס לָנוּ כְּאֲדָוִם מִשְׁלֵוֹ בְּנוֹ
(הַרְאֵב"ע): פּוֹרֵק, חֲרָגוּם וְיוֹשַׁע וּפְרַק: (ט) בְּנַפְשֵׁינוּ, בְּסַכַּת נַפְשֵׁנוּ, וְכֵן כִּי בְּנַפְשֵׁנוּ
הַבִּיאוֹם

ה מ ע ר

(ה) וְלֹא הוֹנָה לָנוּ, הַחֲפָס הַמְּבַאֵר נִטָּה לְדַעַת הַרְד"ק בְּשָׂרָשִׁים כִּי הוֹנָה הוּא מִנְס"י וְכֹא פַעַם
עַל דַּרְךְ הַנְּחִים וּפַעַם עַל דַּרְךְ חֲס"י, אֲבָל וּכְכֹל לֹמַר כִּי הוֹנָה כֹּאן הוּא מֵאֲרַשׁ נֹחַ שְׁעִינוּ
מִנוֹתָה כִּי בְּקַשְׁעֵל הַנֶּסֶם וְנַע"ו מִשְׁפַּט אֲחַד לָהֶם, וְכִאֲמַת שְׁהוֹרַאת מִנוֹחַהּ וְהַנְּחָה קְרוּבָה בַּעֲנִין
יַעַן כֹּל דְּבַר תְּנוּחַ בְּמִקּוּמוֹ שְׁמִינִיחִים אִוִּתוֹ, גַּם מֵה שֶׁאֲמַר הַמְּבַאֵר כִּי כֵן נֹאמַר מִן יַעֲבֵ הַצִּיבִי
כִּכַר הַעִיר ר"ח בְּחֹר בְּסַפְרוֹ וְכִּהְיָתוֹ לְמַכְלוּל אֲדָךְ אֶס לְהַפַּעַל לְד"י יְבוֹא ע"ד הַקְּסָרִים, חוֹלֵת
זֶה מִלִּינוּ אָךְ שְׂנִי שָׂרָשִׁים עַל זֶה הַמַּשְׁקֵל וְהֵס וְיִקְףּ וְגַם בְּשִׁנְיָהּ עוֹד קִדְבַר תְּלוּי בְּסַפֵּק
גַּם לְדַעַת הַרְד"ק, כִּי עַל וְנַח אֲמַר בְּמַכְלוּל כִּי קְרוֹב הוּא לְהִיּוֹת שְׂרָאוֹ וְנַח מְלֵהוּיֹת שְׂרָאוֹ
נֹחַ, וְעַל יִקְףּ כְּתִבּ בְּשָׂרָשִׁים וְאֲפַשָּׁר שֶׁהוּא מִנְסֵי הַנּוֹן. וְכֵה שֶׁנֹּאמַר יוֹם הַלְדָּתָהּ אֶת פְּרַעַתָּה
הִנֵּה בָא דְגָשׁ תְּמוֹרַת הִנֵּה כְּנֹזֵכַר בְּשָׂרָשִׁים. (ח) עֲבָדִים, הַקּוּשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמִידוּ הַנְּעִלִים
עַל הַעֲבָדִים עוֹשֵׂי מַלְאכָה הֵמָּה לְרוֹב בַּעֲמָם עֲבָדִים וְיַעֲבִידוּ אֶת אֲחֵיהֶם בְּפֶרֶק, וְע"י
אֲמַר עֲבָדִים מִשְׁלֵוֹ בְּנוֹ. פּוֹרֵק, כְּעֵנִין וּפְרַקָּתָהּ עַל שֶׁאֵין מִי שִׁפְרַק הַעוֹל מַעַל כּוֹאֲרִינוּ.

אונזערעם לעבענס האָהלען
וויר שפּייע אונז, פֿאַר דעם
קריעגסשווערדט אין דער וויי-
סטע. (י) דאַרום ברענגט וויא
אַפֿענגלוט אונזערע הויט, פֿאַר
זידענד הייסעם הונגער. (יא) צו
ציון שאַנדען זיא פֿרויען, יונג-
פֿרייליכע מעדלעך אין יהודה'ס
שטערטען. (יב) פֿירשטען ער-
הענקען זיך מיט אייגענען העג-
דען, דער גרייזע אַנזעהען ווירד
ניכט געאַכטעט. (יג) יונגלינגע
דריקט דעם מאַהלשטיינס ביר-
דע, קנאַבען שוועכט דער באַל-
קען שווערע לאַסט; (יד) דיא

לַחֲמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמְדַבֵּר:
(י) עוֹרְנוּ כְּתִנּוֹר נִכְמְרוּ מִפְּנֵי
זְלַעְפוֹת רָעַב: (יא) נָשִׁים בְּצִיּוֹן
עָנוּ בְּתֵלֶת בְּעָרֵי יְהוּדָה: (יב) שָׂרִים
בְּיָדָם גָּתְלוּ פְּנֵי זִקְנִים לֹא נִהְדְּרוּ:
(יג) בַּחֹרִים טְחוּן נָשָׂאוּ וּנְעָרִים
בְּעֵץ כֶּשֶׁלוֹ: (יד) זִקְנִים מִשְׁעַר
שָׁבְתוּ בַּחֹרִים מִנְּגִינָתָם: (טו) שָׁבַת
מִשׁוֹשׁ לִבְנוֹ נְהַפֵּךְ לְאַבְל

מחולנו

ריכטער זינד פֿאַם טהאַר פֿערשייכט, דיא יוגענד פֿאַן איהרעם זאַיטען-שפּיעל, (טו) אונד
יעדע פֿריידע, אַך! אויס אונזערעם הערצען; דער רייגען-טאַנץ אין טרויריגקייט פֿער-
וואַג

ר ש י

כּיָא לַחֲמֵנוּ. כּסַכּת כּפּשּוּ הַיְינוּ מִסּוּכְנִים כּשֶׁהַיְינוּ מִבְּיָאִים מִזּוּגוֹתֵינוּ מִן הַשְּׂדֵה מִפְּנֵי חֶרֶב
הַמְדַבֵּר: (י) נִכְמְרוּ. נִתְחַמְמוּ וּכְן כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֵינוּ וּבִלְשׁוֹן גַּמְרָא יֵשׁ הַרְבֵּה עַל הַכּוּמַר שֶׁל עֲנֻבִים
מִכּוּמַר בִּישְׂרָאֵל: זְלַעְפוֹת רָעַב. כּמוּ וְרוּחַ זְלַעְפוֹת לָשׁוֹן שְׂרִיפָה: (יג) טְחוּן נָשָׂאוּ. כּשֶׁהָיוּ הָאוֹיְבִים
מוֹלִיכִין אוֹתָם בְּקוֹלְרִין הָיוּ נוֹתְנִים עַל כַּתְּפֵיהֶם רַחֲמִים וּמִשְׁאֵלֹת כְּדֵי לִיגַעֵם: וּכְן בְּעֵץ כֶּשֶׁלוֹ.
כּשֶׁל כַּחַס. וּלְשׁוֹן כּשֶׁלֹּן נוֹפֵל בְּתַשׁוּת כַּח כּמוּ שֶׁנִּי בְּעוֹרָא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כּשֶׁל כַּח הַסַּבֵּל וּכְן הַכּשֵׁל

כחי

ב א ו ר

הַבְּיָאוֹס (ד"ה א"א י"א). הַיְינוּ מִסּוּכְנִים כּשֶׁהַיְינוּ מִבְּיָאִים מִזּוּגוֹתֵינוּ מִן הַשְּׂדֵה מִפְּנֵי חֶרֶב הַמְדַבֵּר
(רש"י וראב"ע), וְהַטַּעַם כִּי שֵׁם הָיוּ לְפוּנִים הָאוֹרְבִים וְהַשּׂוֹדְדִים, וְעַיִן שֶׁאֵינוּ יֹרְאִים לַהֲבִיאַ
לַחֲמֵנוּ: (י) עוֹרְנוּ כְּתִנּוֹר נִכְמְרוּ, נִתְחַמְמוּ (רש"י) וּכְן הוּא דַעַת הָרֹאשׁ"ע, וְכִמוּ שֶׁאָמַר הַר"י
יָ יִחִיא וּז"ל כִּי בְּלִיחֹת מֵהַמְזוֹן הַיּוֹרֵד עַל הָאֵדָם יִתְלַמַּח הַגּוֹף וַיִּתְקַרֵּר, וּבַחֲסוּרוֹ יִתְחַמַּם
הָאֵדָם מִחוּס נִכְרֵי ע"כ. וְרַד"ק פִּרְשֵׁהוּ כִּשְׂרָו: זְלַעְפוֹת רָעַב, כּמוּ וְרוּחַ זְלַעְפוֹת לָשׁוֹן שְׂרִיפָה
(רש"י), וְהַרְבֵּה מוֹה' הֵיכָן וּוְיִזְלֵנִי הַרְחִיב לְדַבֵּר בְּשֵׁם זֶה בְּצִוּוֹרָו לַחֲוֹרָת כְּהַנִּים (וַיִּקְרָא ט"ז) עֵינַי
שֵׁם: (יב) בְּיָדָם גָּתְלוּ, לְדַעַת הָרֹאשׁ"ע בִּידָם מִמַּעַ, וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים אוֹתוֹ בִּידָם שֶׁל הָאוֹיְבִים
כְּלוּמַר עַל יְדֵיהֶם. וְלַדַּעַת הַרְבֵּה אֲבָן יִחִיא בִּידָם שֶׁל הַשְּׂרִים עֲלֵמָם, כִּי בָחָרוּ בְּמוֹת הָאֲבָנוֹ
מִלְחִימֹת בְּקִלּוֹן וְכוּ, וּכְן תְּרַגְּמֵתִי: (יג) טְחוּן, ר"ל הַעוֹל שֶׁהַרְחִיִּים דְּבוֹקִים נוֹ, שְׂתוֹלִים אוֹתוֹ
בְּזוֹאֵר הַנְּהַמָּה הַעוֹמֶתֶת בְּהַלִּיכְתָּה סְבִיב סְבִיב תְּמִיד, וּבַמְקוֹם הַנְּהַמָּה הָיוּ מְשִׁימִים בְּחֹרֵי יִשְׂרָאֵל
לְהוֹלִיךְ סְבִיב סְבִיב הַטְּחוּן הַהוּא (הַר"י יָ יִחִיא): כֶּשֶׁלוֹ, לָשׁוֹן כּשֶׁל נוֹפֵל בְּתַשׁוּת כַּח וְכִמוּ
שֶׁאָמַר בְּעוֹרָא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כּשֶׁל כַּח הַסַּבֵּל (רש"י). וְטַעַם בְּעֵץ בְּמַשָּׁא הַעֲלִים אֲשֶׁר שְׂמוֹ עַל
שְׂכָמָם: (יד) זִקְנִים מִשְׁעַר שָׁבְתוּ, כְּתַרְגּוּם הָאֲרָמִי סְבִיא מִתַּרְעֵ סְנֵהֲדִרִין אֲתַבְּעִלוּ, כִּי שֵׁם בְּשַׁעַר
הָיָה מְקוֹם הַמַּשְׁפָּט כְּנוֹדֵעַ: (טו) שָׁבַת מִשׁוֹשׁ, אִין לָנוּ עוֹד שׁוֹם שְׁאוֹן וְשַׁמְחָה, כִּי הַכֵּל נִשְׁבַּת,

וכמו

מגלת איכה ה

מחוללנו: (טו) נפלה עמרת
ראשנו אויבנו לנו כי הטאנו:
(יז) על-זה היה דורה לבנו על-
אלה השכו עינינו: (יח) על הר-
ציון ששמים שועלים הלכו בו:
(יט) אתה יהודה לעולם תשב
כסאך לדור ודור: (כ) למה לנצה

חשכנו

ר ש י

תרגום אשכנזי עז

וואנדעלט. (טו) אינזערעם
הויפט האאר דער קראנץ ענט-
פאללען — וועהע! וועהע
אונז, דאס וויר זא געזינדיגט! —
(יז) דארום יאטמערט אונזער
הערץ נונמעהר, פערלישט
דאז ליכט אין אונזערן אויגען,
(יח) איבער ציון'ס בערג דער
זא פעראדעט איזט, דען שא-
קאלס גון דורשטרייפען.
(יט) דוא אבער, הערר! בלייבסט
אין עוויגקייט דערזעלבע, דיין
טהראן שטעהט פיר אונד
פיר: (כ) וואללטעסט דוא אויף
אימ

כז: (יז) על זה היה דורה לבנו וגו'. על המסורה במקרא של אחריו: (יח) על שמים הר
ציון ושועלים הלכו בו: (יט) ואתה ה'. ידענו כי לעולם תשב והואיל וכן הוא: (כ) למה
לנצה

ב א ו ר

וכמו שנבא ירמיהו והשנתי מערי יהודה ומחולות ירושלים קול שאון וקול שמחה: מחוללנו,
יש פותרין אותו לשון שיר והנכון שהוא מענין אז שמח בתולה במחול, לשון רקוד וכרכור,
וכן ת' הרמב"מ ז"ל הפכת מספדי למחול לי (תהלים ל'). והאמת כי המחול והשיר היו מחוברים
תמיד יחד בימי קדם: (טו) נפלה עמרת ראשנו, כן היה דרכם ביום שמחת לבם היו ראשיהם
מעוטרים בעלים ופרחים, ואמר שנשבת מחולס על ידי החרדה משמעות האויב כי בא, וסמרו
שערותם ונסלו העטרות מעל ראשיהם: אוי גא לנו כי חטאנו, כי זהו. אשר הסב אלה, ובשביל
זה דוה לבנו וחשבו עינינו עתה על הר ציון שמים, כן נראה המסך הכתובים: (יז) חשכו
עינינו, מרוב כבי, או מתוך חולשת כח, ויש מפרשים עינינו מראיתנו, כמו חשך משחור
חארס דלעיל: (יח) שועלים, עיין בבאורנו לאיר השירים ע"מ אחזו לנו שועלים קטנים.
ודרך השועלים האלה להתקנן ולשכון במקום חורבה ובפרט במקום אשר הם הפגרים: חלכו,
כבר באר רעי בספרו ומירות ישראל (שיר ס"ה) טעם בנין הכבד בזה השורש, ושעורו כאן שמו
השועלים הליכותם בו, וכדמתורגם בל"א: (יט) אחת ה' לעולם תשב, טעמו כמו שכתב
הרמב"ם בספרו מורה הנבוכים (ח"א פ' י"א) הנלתי העומד, אשר לא ישתנה לא באופן מאופני
השנוי, ולכן אמר מלת תשב כי הואשלה זאת המלה לכל ענין עומד שלא ישתנה ע"ש. וטעם
ההמשך

ה מ ע מ ר

(יח) חלכו בו, כתב הרא"ב ע"ז"ל המהלכים כמו ויחטו אותו, ויהיה הלכו כטעם הליכה מבנין
הכבד והוא סועל עומד ובעבור שמלאתי ערום הלכו הולכתי לדקדוק הראשון, עב"ל. ולא
ידעתי לכוון דבריו כי נראה כסותרים זה את זה; לכן יראה לי כי תמורת מלת ויהיה ז"ל או
יהי, ואז דבר נכונה, כי בתחלה אמר שהלך פעל יולא ושעורו המהלכים הלכו את שועלים בו,
כמו ויחטו אותו שענינו ויחטו החונטים אותו, ואת"כ אמר או יהיה הלך פעל עומד, והוסף כי
מה שהולך לפרש לדקדוק (לפירוט) הראשון, לומר כי הלך יולא, לפי שמלא ערום הלכו
בלא לבוש ששם הוא יולא:

חרגום אשכנזי

איממער אונז פֿערגעסן? אויף
עוויגע צייטען אונז פֿערשטאָן
סען? (כא) אָנים אונז וויעדער
אויף, הערר! וויר קעהרען וויע-
דער. ערנייע דיא פֿאַריגן גליק-
ליכען צייטען! (כב) זאָללטעסט
דיא אונז גאַנץ פֿערוואַרפֿען
האַבען? — זאָ זעהר דייען
צאָרן אונז פֿיחלען לאַססען? —

מגלת איכה ה

תְּשַׁכְּחֵנוּ הַעֲזֹבָנוּ לְאָרֶץ יָמִים:
(כא) הַשִּׁיבָנוּ יְהוָה אֵלֵינוּ וְנִשׁוּב׃
הַדָּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: (כב) כִּי אִם-
מֵאֵם מֵאַסְתָּחֵנוּ קִצְפַּת עָלֵינוּ
עַד-מָאֵד:

השיבנוה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם
וְנִשְׁבָּה קִי

נים אונז וויעדער אויף, הערר! וויר קעהרען צוריק, גיב דיא פֿאַריגען גליקליכען
צייטען אונז וויעדער,

ר ש י

נלח תשכחו, הלא נשבעת לנו נך כשם שאתה קיים כך שבועתך קיימת: (כב) כי אם מאוס
מאסתנו. כשכיל שחטאנו לא היה לך להרבו' קלף עד מאד כאשר קלפת: השיבנו ה' - מפני
שמי' בדברי תוכחו' הולך לבסול מקרא שלפניו פעם אחת וכן ישעיהו ותרי עשר וקהלת:

ב א ו ר

הקמך עיין בספר זמירות ישראל הנ"ל (שיר ק"ב פרשה י"ג): (כא) השיבנו ה' אליך, או טעמו
שייבס לארס לעיר משכן שמו, או שיחדש לב עקור נקרכס לשוב לה' בכל לבנס. ועס
ונשובה לדעת הראב"ע אז נשוב לבערך מימי קדם. והנכון הננו מוכנים לשוב לך, זהו מה
שבדנו לעשות, ונא עשה גם אתה מה שבדרך לעשות והשיבנו: (כב) כי אם מאם מאסתנו,
לדעת המפרשים פירושו אם גם מאסתנו בעוננו הנה נבר קלפת עלינו עד מאוד, ולכן העת
שתשוב ותרחם עלינו. וי"מ המקרא בלשון שאלה, האם אתה תמאוס בנו ותקלף עלינו עד
מאוד ומלות עד מאוד מוסבות לב' פועלים. וחד מן חכמים אמר שכל הכתוב אינו כי אם החלק
הראשון ממאמר תנאי, כלומר כי אם קלפת עלינו עד האופן המאודי הזה שמאוס מאסתנו
ח"ו לגמרי, אזי — ומתוך החרדה אשר תסול עליו בעבור התולדה הרעה מאוד שתמשך
מהקדמה הזאת והעולה עתה ברעונו וחריו משתומם כרנע, ומיד ישוב ימהר אל התחנה
השיבנו וגו' להתנחם במחשבת הסליחה והכפרה. ודומה לזה אמר רש"י ז"ל, מפני שסיים
בדברי תוכחות הולך לבסול מקרא שלפניו פעם אחת, וכן ישעיהו ותרי עשר וקהלת:

מגלת הקהלת

מתורגמת אשכנזית

מאת החורני

רבי דוד פריעדלענדער ז"ל

על פי באור

רבינו משה בן מנחם זצ"ל

ועליו איזה

הערות

מאת

יואל ברי"ל

חבר לחברת שוחרי הטוב והתושיה.

ונוסף אליו

המעמר

מאת החכם המדקדק מוהר"ר

וואלף מאיר

מורה לשון עברי בבית חנוך הנאָרמאָלי אשר בפראג.

שנת ת"ק"צ"ד לפ"ק.

KOHELETH.

פראג

דרוק אונד פֿערלאַג דעם משה הלוי לנדא.

ה ק ד מ ה

בשנת תק"ל הוליא לאור החכם המקור הפילוסוף האלהי רבינו משה בן מנחם ז"ל אח פירושו הנחמד והנעים על מגלת קהלת* אשר בו און וחקר וחקן דברי החכם ז"ל למלוא דברי חפץ וכחצ יושר בדברים הנראים כסותרים זה את זה. ועתה נדע רומרעו וחלמידו החורני מו' דוד פרידלענדער כ"י לתרגם המגלה על פי הפירוש הזה ללשון אשכנזי בלשון למה ונקיה ובדרך המתרגם המשכיל והיושר שלם במלאכתו אשר הורה הרמב"מ ז"ל בחבורו אור לכתובה**). ואמרתי אני לחלק את המנה הטובה הזאת אל ילדי העברים, כי מי אנכי שאבוא אחריו לעשות את אשר כבר עשהו? וכדי להעמיד את הקורא הנעים על המקור אשר ממנו ילאו המים החיים האלה, הנגתי גם את זה לעמת זה, והדפסתי שנית פי' הרמב"מ ז"ל, כן באור הטעמים אשר לו, כן באור המלות אשר לקט לתועלת התלמידים ומלמדיהם מפי ספרי הקדמונים. אפס בשניהם קנהו עזבתי וכלו לא אספתי במחברתי מאיזה צמינות. פעם שהיה לריך הרב ז"ל להרחיב הדברים בבאור להבנת הקורא, מה שהוא מבואר עתה כבר ע"י התרגום. במקומות מעטות עזב הרב המתרגם את דרך הרב המפרש לבלתי הלך בעקבותיו ותרגם הכונה כפי אומד דעתו הרחנה, ואני לא באתי כי אם לפרש על יד התרגום. ומזה הטעם גם הנחתי כל אלו הדברים שהוסיף שם איש כבון אחד ממיודעיו של הרב המפרש ז"ל, אשר נחן להם יד ושם בפירושו כזכר בהקדמתו שם. ואם שהם דברי שכל טוב הנה אין להם מקום כאן, והקורא הנעים הרולה בהם, יראם מצין הספר הכ"ל, אשר הוא מצוי עוד לרוב צימיו. וכמו כן אף כל אלו הדברים הנעימים והנכוחים שכח הרב ז"ל בעלמו, ולא הנאחיס כאן, כן בפירושו כן בהקדמתו, אשר גם ממנה לא אניג לפני הקורא, כי

* ספר מגלת קהלת עם באור קבר ומספיק להבנת הכתוב על פי פשוטו לתועלת התלמידים, ברלין תק"ל.

** Der Prediger aus dem Hebräisch von David Friedländer. Berlin 1788.

כי אם העקר ואשר הוא לריך לדעת להבנת הענינים או להכרת דרך הבאור. וזה לשונו ע"ס:

„הגה אנכי הנעיר נחתי אל לבי לפרש את המגלה הזאת על דרך היותר נאות לפשוטו של מקרא ולהמשך הכתובים וחבורם. כי ראיתי שכל המפרשים שקדמוני כמעט שלא ינאו ידי חובת הפשט מכל וכל, ואני אומר זה אחרי בקשת המחילה מאת כבוד הגדולים ההם, לא מנחתי לאחד מהם פירוש מספיק לבאר המשך הכתובים על ככון, וכמעט כל פסוק ופסוק הוא לפי דרכיהם מאמר צודד, ודבר זה לא יתכן למחבר הדיוט ומכל שכן למלך החכם אשר העידו עליו שכל דבריו ברוח הקדש. ולא די בהעדר החבור והסדר כי אף הסתירות רבות נמלאו בדברי השלם הזה, לפי מה שפירשו בו רוב הפשטנים, פעם יחייבו פעם ישולל, פעם ירדיק ופעם ירשיע את הדבר ההוא בעלמו, עד שהראב"ע עמד על הסתירות ההן בפסוק טוב כעם משחוק, ואמר אחרי שהעיד הכתוב על שלמה שאחריו לא יקום חכם כמוהו, ידענו שאין בדבריו הפך רק הם כלם נכוחים למצין וישרים למונאי דעת, והשיב על הסתירות ההן בדרך קצרה, ואולם לא נתקדרה דעתי בכל מה שכתב ע"ס.“

„והן אמת שצפ' במה מדליקין אמר ר' יהודה דרבי שמואל בר שילת משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה וכו'. אבל אין ספק שכוונת חכמינו ז"ל שהם נראין כסותרים למי שיסתכל בהם בהשקפה ראשונה, ומפני הסכנה שיש בדבר לקלי הדעת בקשו חכמינו ז"ל לגנוז, והקדושים הללו בעלמם הורו לנו דרך להחרת הספקות והסתירות בדברי החכם. אמרו ומפני מה לא גנזוה מפני שתמלתו דברי תורה וסופו ד"ת ומפרש רש"י ז"ל וכ"ש שיש לו עוד בינתיי. ואח"כ שקלי וטרי בבאור הסתירות עד שכאשר בקשו לגנוז גם ספר משלי מפני דברים הסותרים שאלו בו, חזרו ואמרו ספר קהלת עיינין ואשכחינן טעמא, הכי נמי לעיינן. הנך רואה שלא החליטו חכמינו ז"ל מ"ו שיהיו דברי השלם ההוא סותרים אלו לאלו, כי זהו בחכמית הגנות לכל משכיל ומכ"ש למדבר בר"הק, ומעתה מלוא עלינו להתיר אגודות הספקות ולפתח חלוצות הסתירות אשר זכר ראב"ע באופן נאות לפשוטו של מקרא, על פי הדרך אשר הלכתי בו בבאורי כראוי למבאר ענין הכוונה הראשונה.“

„וטרם אבוא אל הבאור אקדים לך הכלל הידוע בהחרת הספקות בדברי הספר הזה, שלא כל הנאמר בו הוא דעת שלמה המלך ע"ה באמת כי אם פעמים ידבר כנושא ונותן בדבר, שואל ומשיב כדרך החוקרים בהקשים, ומתפשים אחרי האמת ע"י ההשכלה, לא יגיעו אל המצוקה אם לא ישמעו טענות הסותרות, ויקישו כל אופני הספקות ויפלטו צפלים ומאזני משפט דבר והפכו ויקרצו הסדרות אמת אל אמת, עד שיבדרו האמת מן השקר, והנכון מן המסופק. ואחרי שאנו רואים שמתברר המגלה

ה ק ד מ ה

המגלה הזאת כחז על דרך החפוש והמשא והמתן בדבר, מהראוי שלא יוחס אליו כי אם הגזרה אשר גזר בחלחל מאמרו, טרם יתעוררו הספקות והטענות הסותרות, והעולה בהסכמה אחרי המשא ומתן וגמד החקירה (*). וזהו מה שאמרו חז"ל מפני שתחלתו דברי חורה, וסופו דברי חורה, ואם נמלא צינתיי דברים נראים כזרים וכסותרים לחורה אמת, מהראוי ליחסם אל חלקי הסותר, והיו דעת המבקש או המסופק, למען ינצל החכם ההוא מאשם."

והנה הקורא בפירושי זה יראה שלא נחתי את לבי אל חלוקת הפרשות כפי מה שלפנינו, ובדבר הזה הלכתי בעקבות המפרשים הראשונים שרובם לא חשו אל הפסק הפרשות, כי אין הענינים הללו מקובלות באומה, כ"א להקל על הקורא, המבקש פסוק או תיבה בחנ"ך, לא לשפוט על ידם באיזה מקום יחמיל הענין ואנה יסיים, כי אם רשות לכל מפרש להעמיד הגיונים ההם כפי דרכו בצאור הענין, ואתה תראה מקומות רבות מזאת המגילה שאי אפשר לכל הפירושים שיהיה סוף הענין במקומות הגיונים. והנה בחלחלה עלתה על לבי להעמיד סימני הפרשות במקום הנאות לפי פירושי, אלא שראיתי במראה מקום צ"ס, שהלכו המדפיסים בהם על פי הסימנים אשר לפנינו, ויראתי לשנות הדבר שלא לטרוח על הקורא בדלות למנוח את אשר יבקש, ולזה הנחתי הגיונים על מקומם. ופה ארמוז לך מקום סיום הפרשות לפי דרכי בציאור הכתובים."

פרשה א' מראש הספר עד לאחרונה (א' י"א) היא כמו פתיחת המאמר:
 פרשה ב' מן אחי קהלת הייתי מלך עד חמת השמש (ב' י"א):
 פרשה ג' מן ופניתי (ב' י"ב) עד ורעות רוח (ב' כ"ו):
 פרשה ד' מן לכל זמן (ג' א') עד חמת השמש (ד' ג'):
 פרשה ה' מן וראיתי (ד' ד') עד ורעיון רוח (ד' י"ז):
 פרשה ו' מן שמו' רגלך (ד' י"ח) עד בשמחת לבו (ה' י"ט):
 פרשה ז' מן יש רעה (ו' א') עד אחרי מאומה (ז' י"ד):
 פרשה ח' מן את הכל (ז' ט"ו) עד לרע לו (ח' ט'):
 פרשה ט' מן וזכנ ראיתי (ח' י') עד פתאום (ט' י"ב):
 פרשה יו"ד מן גם זה (ט' י"ג) עד ללכת אל עיר (י' ט"ו):
 פרשה י"א מן אי לך ארץ (י' ט"ז) עד שניהם כאחד טובים (י"א ו'):
 פרשה י"ב מן ומחוק (י"א ז') עד אשר נחנה (י"ב ז'):
 פרשה י"ג מן הצלה הצלים (י"ב ח') עד סוף הספר. והוא כמו סיום ופתיחת המאמר."

ודע

(* ועיין גם כס' מבוא התורה להזכר פרקפאטאקד אייבראן הנדפס בלשון אשכנז לייפציג תק"מ (1780).

וידע הקורא החביב שלא מלצי הולאתי את כל הדברים הנאמרים בפרושי זה, כי אם את רובם לקטתי מחוך ספרי המחברים הראשונים, וספר מכלול יופי לרש"מ הי' לי לעזר ולחועלת רב בביאור המלות ודקדוק הלשון. וגם בבאור הטעמי' אחר לא כסגתי מעל דרכי המפרשים הגדולים רש"י וראב"ע, כי אם במקום ההכרח, ובכל מקום אשר מנאתי להם דרך מסכים עם פשטי הדברים וכונת המלך החכם הראשונה, הצחקתי את דבריהם מלה במלה בלי שום שנוי וחלוק. ואחרי אשר הזכירונו החכמים לקבל האמת ממי שאמרו, הנה חפצתי גם באמתת המפרשים אשר לא מצני ישראל המה ואם מנאתי בפייהם דבר אמת, הרימותיו לה' והיה קודם. "עכ"ל.

בענין חלוק הפרשיות אחזתי בזה וגם מזה לא הנחתי את ידי. כי בפנים הספר ימלא הקורא מחלוקת הקאפיטל וסימני הכתובים כמו שהיו נדפסים בכל הספרים, מטעם שזכר הרב המפרש. אבל בחרגום הלכתי אחר הנחת הענינים לבד, וחלקתי הפרשיות בזה הדרך שהרשמתיו לעיל בשם הרב המפרש ז"ל.

עוד הוסיפתי על אלו שני הצאורים חזיה הערות מעטות, הן מה שראיתי להעיר עוד בדרכי הלשון, הן בהמשך הענין. גם הערתי בהן על אותן המקומות אשר בהן עזב הרב המחרגם את עקבות הרב המפרש כ"ל. אכן הלגתי אותן לבדנה, לבלתי הלאות את הקורא אשר יאמר אין לי חפץ בדברים כאלו, ודי לי כשארע באור הטעמים. ומזה הטעם גם לא ערבבתי באור המלות בתוכו, כאשר עלתה על לבי בחתלה, כדי למעט מספר הפרושים, ולבלתי הראות כמתהלל או כמתעשר בדברים שהן רב הכמות ומעט האיכות. אמנם ידעתי גם ידעתי כי רבו כחות השוקדים על דלחות ההודיה, את אשר יאהוב זה לא יאהוב זה, ואשר ירנה בו האחד, לא ירנה בו האחר, ואמרתיו עת הפר מתשבתי ונטל רנוני כדי להפיק רנון כלם, ושלום להם ולכל אהבי החכמה והמדע.

ברלין בחדש מרחשון תקמ"ט לפ"ק.

יואל בן חורני כהר"ר יודא ליב ז"ל.

מבוא למגלת קהלת.

אמר המעמר! כבר העירו גדולים חקקי לב מבני עמנו על החובה אשר עלינו
לחפור בתשענח השכל אחרי האמת גם בדברים כבר נחאמתו אנלינו מלד הקבלה.
והרמז"ס בספר המורה אמר: לו הביא אריסטוטלים מופת מותר על קדמות
העולם הי' מן הנורך לבאר פסוקי המורה על פי הדעת הזאת; ולזה כל אחשוב
להביא עלי אשמה אם אחקיר בדעות חכמי העמים אשר בענין כותב המגלה הזאת
יתנגדו להקבלה ויגזרו אומר כי דברי הספר הזה לא מפי שלמה ילאו, ואך סופר
אחד מאותר שחי' בימי המשמכאים או בימי אלכסנדר המאקדוני כתב הגיוני לבו,
וזלה אותם באשלי דברני, לתת להם יקר וגדולה בעיני העם. ועתה אליגה לפניך
קורא הנעים את רב טענותיהם ואשיב עליהם כיד ה' הטובה עלי, ולבסוף אחיה
דעתי גם אני.

והנה הסבות אשר הכריחו להאמין כי הסופר הזה כתב וקרא שם שלמה על
בנים לא יולדו לו, הן המה:

א חוכן הספר הזה יעיד כי לא מילרי העברים בימי שלמה הוא, כי בימים
ההם עוד החשך כסה ארץ, וערפל לאומים, ואור חכמת הפילוסופיא עוד
לא הופיע על פני הנל, אין זה כ"א שחובר בימי חכמי יון (גריסעו) אשר הדנו
לדבר בענינים האלה, ומהם לקח המהמר את דבריו, ורוחם רוחו ומלחם על
לשונו. — על זה אני אומר שחי' השונות דבר, האחד: האם בארץ יון מקור כל
מעייני החכמות ומשם כפולו על פני כל האדמה? איה חכמי לוען וחרטומי מלריס?
ומי יודע כמה מהאומות אבד זכרם המה כבר חכמו השכילו? ומי יאמר איה אפוא
המקום בו עלה שחר המדעים? הלא ספרו לנו אבותינו כי קדמוס (שחיה קרוב
לחמש מאות שנה קודם שלמה) מיושבי פעניניען שכני ארץ ישראל, למד לאנשי יון
ספר ומעשה הכתב. וכבר נודע כי אנשי לוד ונידון היו חכמים מחוכמים, וא"כ
מי יודע אם לא כל החכמות העיוניות אשר אכתנו ניחם לחכמי יון, כבר היו
בעולמים בימי קדם בעוד היו היונים קטן בגוים עם בזוי אין הורה ואין חכמה?
והשנית, הלא כל איש אשר ברוח נכון יחקור את חכונת נפש שלמה ואת אודותיו
אשר קדוהו מעת הוקם על, בעיניו יראה ובלבבו יבין כי כל דברי קהלת ממקור
לבבו נבעו ופרי מחשבותיו המה, אין מורה ואין מנהל לו על דרכי שכלו כולדו ואב
אחד

מבוא למגלת קהלת

בו, והוא להשוות יריעות האלהיות עם נחירת האנושית, ואחז צדעה הנפסדה לאמר כי הכל בידי שמים גם לרקת הלדיק ורשעת הרשע, ולכן אין שכר לפועל טוב ואין גמול לעושה רע, כי גם שניהם עשו רק כפי הנגזר עליהם, ולזה נפחה ושמע לקול נשיו, כי אמר בלבו המבלעדי אלהים אוכל לעשות דבר קטן או גדול? ואם אשתחווה לאל נכר, הלא ה' לזה לאמר לך עבוד אלהים אחרים; ומת שבח בקהלת על עסקי המלוכה ובעניני החרינות והשתדלות הלא כדברים האלה דבר גם במשלי. — הנך רואה בעיניך כי מן תוכן הספר אין ראיה לסתור הקבלה ולהכחיש הפסוקים. והטענה

ב היא מסגנון הלשון כי נעדר ממנו הדר המליצה והוד הלכות אשר בהם יפארו שאר ספרי קודש, גם החערנו בו מלות ארמית ויונית אשר לדעתם הוא לעד כי חובר בזמן מאוחר כאשר כבר ירד כבוד לשון הקודש מטה מטה, וכבר החערנו בשפת הגוים אשר סביבותיהם. — על זה כבר השיב החכם בן זאב צטוב טעם ודעה באמרו כי דרך אחרת לספרים המדברים בעניני החכמות והמדעים, המה יחקרו אך אחרי האמת, ולזה יפשיטו את אדר המליצה מעליהם, וי' האמת כל תחפוץ בעדי עדים וכלי יקר, אך תליג עדומה לעין החוקר לבחון את מין ערכה ויפעת הודה. — ואנכי עוד אוסיף על דבריו ואומר: הנה המלך חזר קהלת כאשר כבר היה זקן — אם לא בא עוד בימים — וכח עלומיו עזבהו ולכן סר ממנו רוח המליצה, אף כי לבבו נמלא יגון וכעס, נפשו עליו האבל ורוחו נבקה בקרבו כדרך איש אשר שחה מלה כום התענוגות עם שמריה, ואף לא יאמין כי יש תקוה לאחריתו ככלות צטרו; הרוח נכאה כזאת הדע לכלכל דבריה במשפט הלכות? — הטענה

ג ממה שנאמר (ג' ע') וגדלתי והוספתי חכמה מכל שהיו לפני בירושלים, ואמרו הלא המלך לא יעריך את ענימו עם אחר העם אך עם מלך כמותו, והנה שלמה היה המלך השני בירושלים, אין זה כי אם שלא חלו במגלה הזאת ידי שלמה כלל, זה תוכן דבריהם. — ואנכי למאוד אהמה על החכמים האלה איך הביאו ראיה לסתור; כי אם כדבריהם כן הוא, לריכין אנו לומר בשגגה ילאו הדברים האלה מלפני הסופר, ובחפזו שכח כי שלמה הי' המלך השני; ומי יאמין לזאת? הן יפית כזבים איש מרמה ויודע להזהר לבלתי יענה כחשו צפניו. אולם לדעתי הוא כי גם לפני מלך מלך בישראל, הי' שלם (היא ירושלים כנודע) עיר מפוארה ומלכים אנשי שם משלו

כה

מלבד זה גם יש מאמר אחר המתנגד לזה, והוא אמרם בפ' חלק, על המשנה שלשה מלכים אין להם חלק לע"ה בקצו למנות עוד אחד (והוא שלמה) ע"ש, ומה חזית דסמיך אהאי סמיך אהאי. ובאמת כי המאמר הראשון הוא בעיני הפלא ופלא כי ז"ל שם ר"ש-בר נחמני ח"ר יונהן כל האומר שלמה חטא אינו חלף טועה שנאמר ולא היה לבו שלם עם ה' כלבב דוד אביו, כלבב דוד הוא דלא הוה מייחטא נמי לא חטא ע"כ, ומי יתן ואלע האם גם על אבים בן רחבעם (אשר גם עליו נכתב כדברים האלה שם ע"ו ג') נאמר כי לא חטא והכתוב אומר וילך בכל חטאות אביו, ועל רחבעם כבר מפורש בדברי הימים (ב' י"ב א') ובזקתו עזב את תורת ה' וכל ישראל עמו.

זה, כי כן מלינו אלל אברהם, ומלכי לרק מלך שלם וגו' (בראשית י"ד י"ח), ובוודאי
 הי' המלך הזה איש נכבד כי הי' כהן לאל עליון; וביהושע (י' א') נקרא מלך
 ירושלים ארני לרק, ולדעת הרד"ק נקראים כן לפי שעשו לרק ומשפט (ועיין בספר
 מחקרי ארץ להחכם געוויקסון) בערך ירושלים, כי השכיל מאוד לדבר בענין הזה, ומשם
 הראה כי בניס דברי, שהיתה העיר הזאת מני אז מפוארה ומלכיה נכבדי ארץ);
 גם עוד בימי דוד לא היתה עיר יבומי (ירושלים) חתה ממשלת בני ישראל אם גם
 צחוק נחלתם עמרה, גם היה זה מצד חזק וענוס כמזכר במלכים ובד"ה, וזה לעד
 כי איש חיל משל זה בגבורה, וא"כ יולדק מה שאמר שלמה מכל אשר היו לפני
 בירושלים, כי בוון על מלכי כנען אשר משלו מני קדם בעיר הזאת. עוד הביא חכם
 אחד לא לראיה אך לסוך כי שלמה לא כתב קהלת יען לא הזכיר בכל הספר את שם
 הנכבד אך בא תמיד שם אלהים וזה כמעט לאות כי נכתב בימי בית שני שאז כבר
 נמנעו מלכתוב את שם הקדוש באותיותיו. ובאמת כי דבר זה לריך הלמוד, ולי
 נראה כי יען שלמה כתב הספר הזה לא לצד לעם ישראל קרובו, כי אם לכל יושבי
 הצל ושוכני ארץ, והם אך ידעו את שם האלהים החסין והחקיף; אולם שם העולם
 לא ידעו ולא הבינו, לזה קרא אך בשם אלהים. ועל פי הדברים והאמת האלה
 כבר סרו כל הטענות והשגות נגד קבלת עמינו ואין לנו לריבין להכתיב עדות הכתוב
 שהם דברי שלמה.

אולם בואת נלתי לדעתי חכמי העמים, כי שם פסוקים האחרונים מן ויותר
 שהי' קהלת חכם עד סוף הספר לא מפי המלך ינאו. ואין בזה סתירה כלל לדברי
 חז"ל, כי הם לא אמרו שלמה כתב קהלת אך יחזקיהו וסיעתו (ב"ב דף י"ד); ואף
 אם ניחם המתאמרים האלה לדור אחר יותר מאוחר מיחזקיהו לא יהי' זה מתנגד
 לדבריהם, כי באמרם פלוני כתב ספר פלוני, לא קפדו על איזה פסוקים כאשר
 יראה כל מעיין שם. (ועיין עוד מה שכתבתי בענין זה במבוא לספר יהושע). ואשר
 הכריחני לאמור שהחתימה הזאת לא נכתבה בשם המלך, הוא כי מלבד שתוכן דבריה לא
 יתאחד כלל עם תכונת הספר בכללו כאשר יבין כל משכיל; הנה יהי' גם המאמר,
 ויותר שהי' קהלת חכם, מתנגד לדרך המוסר והענוה, שאם גם נאמין, קהלת
 בר"הק נאמרה, בכל זאת לא נוססה זה דוח נבואה עד כי נאמר שכתב שלמה אך
 הדברים מפי עליון כמו מר"ע (כמבואר זה לכל יודע הפרש שבין ר"הק לנבואה),
 אין זה כ"א שסופר אחד מאוחר כתב הדברים האלה מדעת עלמו בסוף ספר קהלת.
 ואולי היתה זאת חתימה כוללת לכל ספרי שלמה, הן אשר ישנם פה אחנו היום, והן
 אשר נאבדו ממנו. והיה כוונתו לעורר את לב הקורא בספרי החכם הזה, שאם גם החכים
 שלמה למאוד וקסם הנחות על לשונו, אף אסף וקבץ דברי חכמים אחרים, בכל זאת יש
 להזהר בדבריו לבלתי נכשל בהם ולשום תמיד יראה ה' מול פנינו. ועתה אבאר לך
 הפסוקים האלה אחד אחד על פי הדעה הזאת. (ט) ויותר שדרי', נמשך על

מבוא למגלת קהלת

פסוק י"ב כלומר יותר שיהיה חכם ולשון למודים לו, יותר אתה לריך להזהר בדבריו, כי צרכי השתדלותו בחקירות עיוניות, נקל השגיאה, ולזה השמר לך, ויתורגם: (יע ויזעזע קהלת וזכר א. ג. ו. דעסטן ועהר מוסט דוז דיק חן זכט כעהמען). עוד למד דעת את העם, לדעתי הוא מאמר מוסגר (ואם גם הנגינה כל חכמים עמי), ואמר הכותב כי עוד עתה ילמוד דעת את העם כי ישאבו מבאר חכמתו, ויתורגם: (דער נקך חייטלט דאז פאןק בעלעהרט). (י) בקש קהלת, כלומר באמת צקש קהלת אך למנוח דברי ספן הוא האושר האמתי אשר מן הראוי שיספון האדם בו (דער וויקליך ווינטענסווערטהע). וכחוב יושר, לדעתי וכחוב צמקום וכחב, כי כחוב שיעורו היה כותב ונחסר דבור המליאות כדרכו, כמו ופרעה חולם וכדומה. גם בא הפעול תמורת הפועל כמו בת צל השדורה (מהלים קל"ח'), וכן אור זרוע ללדיק (ש"ז י"ח), שענינו זרוח והוא תמורת זורח; והענין שדברי אמת כתב ציושר הלשון. (יא) דברי חכמים כדרבנות, יראה ליה שמלת וכחוב (שהוא כמו וכחב כאשר בארנו) בפסוק הקודם, נמשך גם על דברי חכמים, ופסוק מסודם הוא, ושיעורו, דברי חכמים בעלי אסופות כדרבנות, והכוונה שאם כתב דברי אמת לא כמעט גם מלכתוב דברי חכמים שיכאבו את הנפש כמו הדרבן והמסמר לסור החורש, והמה הדעות אשר יעוררו ספקות בלב ישר הולך, והדמיון הזה נכון מאוד כי גם דבריהם המה מחודדים (טארפויניג): נחנו מרועה אחד, כלומר הדברים נכתבו כאלו נחנו מרועה אחד אם גם המה מחכמים שונים ודעות מתחלפות, ולזה אל תחמה אם דבריו נראו כסותרים זה את זה, ולכן (יב) ויותר הזהר בני מהגה (כלומר מדבריו כאשר אמרנו), ושאר הפסוקים יתבארו מעלמס. ולפ"ז יהי פסוק ח' סוף דברי שלמה בספר קהלת.

פראג בחודש מרחשון תקצ"ד לפ"ק

וואלף ברמ"ל נ"ע.

מגלת קהלת א

פ ת י ה ה

א (א) דְבַרֵי קֹהֶלֶת בֶּן־דָּוִד מֶלֶךְ
בִּירוּשָׁלַם: (ב) הֶבֶל הֶבְלִים
אָמַר קֹהֶלֶת הֶבֶל הֶבְלִים הַכֹּל
הֶבֶל: (ג) מֵה־יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל־
עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּהֲרֹת הַשָּׁמַשׁ:
(ד) דָּוִר הַלֶּךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ

לעולם

תרגום אשכנזי פג

איינגאנג

(קאפיטעל א' ביי פסוק י"א)

(א) רעדען דעם פרעדיג

גערס, דעם דוד'ס זאָהן,

קעניג אין ירושלים:

(ב) אייטעלקייט דער אייטעל=

קייטען! ריעף דער פרעדיגער,

אייטעלקייט דער אייטעלקייט=

טען, אללעס איזט אייטעל!

(ג) וואָס פֿיר פֿאַרטחילברינגט

דעם ערדענזאָהן דיא מיהע,

דיא ער אונטער דער זאָננע זיך

גיבט? (ד) געשלעכטער געהן אונטער, געשלעכטער ענטשטעהן, אונד דיא ערדע בלייבט איט=

מער

באור המלות

ר ש י

דברי קהלת כל מקום שנאמר דברי אינו

אלא דברי תוכחות. אלה הדברים

אשר דבר משה. וישמן יסורן. דברי עמוס.

שמעו את הדבר הזה פרות הבשן. דברי ירמיהו.

שאלו נא וראו אם יולד זכרונגו. אלה דברי דוד.

ובליעל בקון מונד כולם. דברי קהלת וזרח השמש

כל הנחלים הולכים אל הים. כינה את הרשעים

בחמה ובלבנה וים שאין להם מתנת שני כך

שנוייה בספרי ולמדתי משם שהענין מדבר ברשעי

והמשילם לתגבורת החמה שסופה שוקעת.

דבר אחר כל הנחלים הולכים אל הים מה ת"ל

בעובדי עבודת אלילים נאמר שונים המשתחיים

למים סבורים שיש בהם ממש לפי שראין את הים הגדול שכל

הנחלים הולכים בו והוא אינו מלא ואינן יודעין

להבין כי אל המקום שהנחלים הולכים שם הם שנים

ללכת שמימי הנהרות ההלכים למעלה

מן הקרקע עד הים וחזורים ונוצעים לפיכך אין

הנהרות פוסקין ואין הים מלא ולא מפני שיש

בהן ממש ע"כ: קהלת. על שם שקיהל חכמות הרבה

ובן במקום אחר קורוהו אגור בן יקח שאגר

כל החכמה והקיאיה ויש אומרים שהיה אומר כל

דבריו צהקהל: מלך בירושלים. עיר החכמה:

(ב) הבל הבלים אמר קהלת. קהלת קורא תגר ואומר

על כל ילירת שבעת ימי בראשית שהבל

הבל של הבלים הוא: הבל. הבל נקוד חטף פתח

לפי שהוא דבוק כלומר הבל שבהבלים שבעת

הבלים כנגד מעשה שבעת ימי בראשית: (ג) מה יתרון.

שכר ומותר: תחת השמש. תמורת החורה

שהיא קרויה אור שני ותורה אור כל עמל שהוא מחליף

בו את עסק החורה מה שכר בו: (ד) דור הולך

ודור בא. כל מה שהרשע יגע ועמלן לעשוק ולגזול

אינו מבלה את מעשיו כי הדור הולך ודור

א קהלת אינו שם פרטי כי חס חוזר, והוא

שלמה, כי לא היה מבני דוד מלך

בירושלי כי חס שלמה, ונקרא קהלת על שם שהקבול

חכמות דברי מוסר ומלינות הרבה (דער זאממלער),

חו על שם שהיי חומר דבריו צהקהל (דער פרעדיגער).

(ב) הבל, דבר שאין בו ממש הבל היולת מפי

כחוס (הייטעלקייט). ומסיכות היחיד לרבים יורה

על חזק המותר בענין שאין למעלה הימנו, כמו ענד

עבדים מלך מלכים.

שואף

ר מ ב מן

א (א) מבאן עד פסוק י"ב כמו פתיחה למגלה הזאת, יזכיר בה כללות הספר הזה ומה

שיבאר בו: (ב) כל אשר אתה רואה על הארץ הוא הבל תהו וריק שאין למעלה הימנו

ואל תחשוב שימלט דבר אחד, כי הכל הבל ואין תחת השמש ענין קיס ויש נאמן: (ג) כל

חריבות בני אדם ועמלם ויגיעם שוא ושקר, כי הכל בגזרה שמורה וערובה בכל חלקי העולם,

וכאשר היו הדברים כן יהיו מראש ועד סוף, ולשוא יעמול האדם כל הימים אשר הוא חי:

(ד) התחיל ביסודות הארבעה, ואמר על הארץ שהיא יסוד העבר דור הולך ובלה וישבו הכמקים

ובעלי

לְעוֹלָם עֲמֶדֶת: (ה) וּזְרַח הַשָּׁמַשׁ
וּבֵא הַשָּׁמֶשׁ וְאֶל־מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף
זוֹרַח הוּא שֵׁם: (ו) הוֹלֵךְ אֶל־דְּרוֹם
וְסוֹבֵב אֶל־צָפוֹן סוֹבֵב וְסוֹבֵב הוֹלֵךְ
הָרוּחַ וְעַל־סְבִיבוֹתָיו שֶׁב הָרוּחַ:
(ז) כָּל־הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל־הַיָּם

והים

מער וועהרענד. (ה) דיא זאננע
געהט אויף, דיא זאננע געהט
אונטרושטרעבט נאך איהרעם
ארטע אונד ווירפט שטרעה-
לען דארוין. (ו) ווייכט אויס גען
מיטטאג, ווענדט אונד געהרט
זיך דעם מיטטערנאכט גלייכען
קרייזאנג העלט דער ווינד נאך
געמאכטעם אומלויף קעהרט
דער ווינד וויעדער צוריק. (ז) זא
שטרעמען אללע פליססע אין
דאז וועלטמעער; דאז וועלט
מעער

ר ש י

באור המלות

חרג בא זנוטל הכל מיד בניו כענין של בניו ירנו
דלים: והארץ לעולם עומדת. ומי הם המתקיימי

הענויים הנמוכים המגיעין עמם עד לארץ כענין שנאמר וענוים ירשו ארץ. ומדרש תנחומא
אומר כל בדיקי ישראל נקראו ארץ שנאמר ואחס תהיו לי ארץ חסן: (ה) זרח השמש וגו'. דור
הולך ודור בא. כאשר השמש זורח מזרח מזרחית ותשקע ערבית וחלך כל הלילה שואפת לשוב אל מקום
אשר זרחה אחמיל משם מזרח שם גם היום: (ו) הרוח. רוחו של שמש על"נע בלעז כמו אל
אשר יהיה שמה הרוח ללכת: ועל סביבותיו שב. גם מחר כל היקף וסובב שבב אחמול הוא
מקיף וסובב היום: הולך אל דרום. לעולם ביום: וסובב אל צפון. לעולם בלילה: סובב סובב הולך.
אל בני מזרח ומערב שבעים מהלכתן ביום ופעמים מסבבתן בלילה בחמוז מהלכתן ובעבת סובבתן
אף הרשעים כל מה ששמען זרחת סופן לשקוע כל מה שהם הולכים ומתגברים סופם לשוב אל
מקום לחנתם. ממקום הטנופות באו ולמקום הטנופות ילכו: וכן (ז) כל הנחלים הולכים אל
הים והים איננו מלא. לפי שאין נשאים בתוכו כי ים אוקיינוס הוא גבוה מכל העולם כולו
שנאמר הקורא למי הים וישפכם וגומר ומהיכן אדם שוכך מלמעלה למטה והנחלים הולכים
במחילות תחת ההרים מאוקיינוס וחוזרין ונובעים וזהו אל מקום שהנחלים הולכים שם הם
שבים

ר מ ב מן

ובעלי החיים וגופות בני האדם אל העפר, ודור בא ילמחו הלמחים מן העפר, וזונו מהם
בעלי החיים ובני האדם, וע"י הסבוב הזה הארץ לעולם עומדת כי כל הנפסדים ישובו אל
העפר, והמתהווים יתהוו מן העפר: (ה) הסירוס המקובל על סדר הטעמים הוא כזה, כאשר
זרחת השמש בן יבוא, ואל מקומו שם שואף זורח הוא כלומר שאל המקום אשר יבוא בו, כבר
הוא שואף ומשליך ניכוליו אליו במקום שהוא זורח, כלומר ששנויי השמש שהוא יסוד האש גם
הוא בסבוב, מדובקים ונאחזים זה בזה, שקיעה זרחה ושקיעה, כענין שתקנו מסדרי התפלות
גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור, ובשעה שהתמה זרחת במזרח מיד היא משתוקקת ומשלכת
ניכוליה ומתמדת מרובתה אל מקום השקיעה: (ו) ידבר על הרוח שהוא יסוד האויר, ויאמר
שגם הוא הולך ובא בסבוב, כי הרוח אינו כי אם תנועה חזקה הנולדת באויר שסביב לארץ,
ואחרי שהאויר גשם דק ספוגי לא תשאר התנועה על מקום אחד, כי אם תלך ממקום למקום
עד שתשוב בסבוב אל המקום אשר ממנו התחילה, ולזה אם ילך הרוח אל דרום ישוב בסבוב אל
צפון. ויתכן שידבר על הרוח הנושא תחת תגורת המשוה, הידוע ליורדי הים, ההולך תמיד
מהלך השמש, ובימי ניסן ותשרי ילך מן המזרח אל המערב, ובימות החמה יטה לצפון ובימות
החורף ישוב לדרום, ויהי לפי זה הולך אל דרום וסובב אל צפון מוסב על השמש ועל הרוח,
לפי שמהלך א' לשניהם: (ז) כל הנחלים יבואו ממקורם ומעיונם בראש הרים וישפכו את מימיהם
זה בזה עד שלסוף ילכו כלם אל הים הגדול הסובב את כל העולם, וא"כ ירבו מימי הים מעת
הבריאה עד סוף כל הדורות הולכים ורבים בכל עת ובכל רגע, ואעפ"כ אנו רואים שהים איננו
מלא

מגלת קחלת א

וְהִים אֵינְנוּ מְלֵא אֶלְמָקוֹם
שֶׁהִנְחָלִים הַלְכִים שֵׁם הֵם שְׁבִים
לְלֶכֶת: (ח) כָּל־הַדְּבָרִים יִגְעִים
לֹא־יִוָּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא־תִשְׁבַּע
עֵין לְרֹאזוֹת וְלֹא־תִמְלֵא אֵין
מִשְׁמַע: (ט) מִה־שִׁהִיָּה הוּא
שִׁהִיָּה וּמִה־שִׁנַּעֲשֶׂה הוּא שִׁיעֲשֶׂה
וְאֵין כָּל־הַדָּשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ:

יש

ר ש י

חרגום אשכנזי פר

מעער ווירד ניכט איבער.
פֿאלל. נאך דעם אָרט וואָס
הין ויא פֿליסען, ווערדען זיא
שטעטס ווערער פֿליסען.
(ח) אַללע וועזען זינד אין טהעי.
טינקייט. דער מענש פֿערמאג
זיא ניכט צו בעשרייבען. דאָז
אוינע ווירד ניכט זאטט דעם
בעטראַכטענס, דאָז אָהר ניכט
דעם אויפֿהאַרענס. (ט) וואָס
געוועזען, איזט, ווירד ווערער
קאָממען. וואָס געשעהען איזט,
ווירד ווערער געשעהן ענט.
שטעהט ניכטס נייעס אונטער

דער

שנים אף הרשע כל עומת שבא כן ילך: (ח) כל הדברים יגעים וכו'. לא תשבע עין ולא תמלא
אוזן. מוסב על מה יתרון אם מחליף הוא עסק התורה לדבר בדברים בטלים כרי הם יגעים
ולא יוכל להשיג את כולם ואם במראית העין בא לעסוק עינו לא תשבע ואם בשמיעת האוזן
אזנו לא תמלא: (ט) מה שהיה הוא שיהיה וכו', בכל מה שהיה למד בדבר שהוא חלוסי השמש
אין בו חידוש לא יראה אלא מה שהיה כבר שנברא בשעת ימי בראשית אבל ההוגה בתורה מולא
נה תמיד חדשי טעמים כענין שני דדיה ירוך בכל עת מה הדד הזה כל זמן שהחינוק מממש
ט מולא בו טעם וכן מלינו במסכת חגיגה שאמר ר"א בן הורקנוס דברים שלא שמעתן אוזן
במעשה

ר מ ב י מן

מלא על כל גדותיו עד שיעבור גבולו ויכסה ארץ, וא"כ ע"כ סובב סובב ילכו גם המים, וישבו
מן הים, שמשם הם שבים ללכת, אל הים, שהוא המקום אשר אליו הם הולכים, ויהי זה
אם שיסובו המים במחלות תחת ההרים מן הים אל המעינים, או שתמיד יעלו נשאים ואידים
רבים מן הים אל הרקיע מקום השמש והם רוב העננים, והאיד ישוב גשם ומים וע"ז נאמר
הקורא למי הים וישפכם, ומימי המעינים מהגשם, וכל הנחלים יבואו מהמעינים, כמ"ס המשלח
מעינים בנחלים, ואע"פ שמימי הים מלוחים ומי הגשם מתוקים, הנה האיד העולה יעזוב את
חלקי המלח הכבדים, ולא ישא כי אם חלקי המים המתוקים לקלותם, הנך רואה שכל הדברים
הטבעיים הולכים תמיד בסבוב, ומשתנים בכל עת ובכל רגע עד שלא ישארו רגע אחד על ענינם,
ואולם כל השנויי' ההם סובב ילכו, עד שיסובו אל המקום אשר היו שם בתחלה ללכת אל המקום
אשר יבואו משם: (ח) כל הדברים באלו הם יגעים ועיפים מעבודתם ומלאכתם התמידית
אשרי שלא ינחו ולא ישקו רגע אחד על מחבונתם והם תמיד הולכים ומשתנים בסבוב כאשר
אמרנו, עד שאי אפשר לבן אדם לדבר ולבאר את כל זה בנטיי שפתיים. ולא לבד היסודות
שוכרו כי גם רוח בני האדם כן, וחשיו כאלו הם יגעים תמיד לא ינחו, כי העין לא תשבע
מלראות ותמיד היא בתשוקה גדולה לראות את אשר עדיין לא ראתה בידוע בנסיון, וכן האוזן
חאזין תמיד כאלו היא למאה לשמוע ולא תמלא לומר די, וא"כ גם חושי בני אדם הם תמיד
במלאכה בלי מרגוע ומשתנים בכל עת ובכל רגע: (ט) מעתה אחרי שכל הדברים הם בסבוב,
ע"פ מה שהיה בעבר הוא שיהיה בעתיד, ומה שנעשה הוא שיעשה, ואין כל חדש תחת השמש
כי כל הדברים יסובו אל מה שהיו, ומשם הם חוזרי' חלילה כעגולה הסובבת, כי כל הנבראים
ילאו להמליץ עלם אחד ולהוסיפו על מעשה השם או להכחידו עד שיהי' נעדר, רק כל מעשיהם
דמות ותמונה, להפריד משוכר ולחצר בפרד, להניע הנא ולהניח הנע, וא"כ אין כל חדש תחת
השמש

חרגום אשכנזי

דער זאנגע. (י) ערשיינען אויך
אָפֿט דינגע, וואָ מאַן זאָגט:
זיעהע, דאָ איזט וואָס נייַעס!
זאָ וואָרען זיא געוויס שאָן אין
דען יאהרען דער פֿאַרוועלט.
(יא) מאַן דענקט אַבער דער
פֿאַרהערגעגאַנגענען נייַט; זאָ
וויא דער קינפֿטיגען אַנדענ-
קען, בייא דענען פֿערלאָשען
זיין ווירד, דיא איהנען פֿאַלגען.
ערשטער אַבשניטט.

(קאפ. א' פ' י"ב ביו ק. ב' ס' י"ב)
(א) איך, דער פרעדיגער,
וואָר קעניג איבער ישראל אין
ירושלים. (ב) איך ווייהטע מיין
הערץ דעם נאַכפֿאַרשען, אונד
וואָללטע מיט ווייזהייט אונד
טער

ר ש"י

מגלת קהלת א

(י) יש דבר שיאמר ראה זה
חדש הוא כבר היה לעלמים
אשר היה מלפנינו: (יא) אין
זכרון לראשנים וגם לאחרנים
שיהיו לאייהיה להם זכרון עם
שיהיו לאחרנה:

פרשה א

(יב) אני קהלת הייתי מלך על-
ישראל בירושלם: (יג) ונתתי
את לבי לדרוש ולתור בהכמה
על

באור המלות

במעשה מרכבה: (י) יש דבר. בא לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש הוא שכבר היה בעולמים שצברו לפניו אלא שאין זכרון לראשונים לכך דומה להיות חדש: (יא) וגם לאחרונים שיהיו. לאחריו: לא יהיה להם זכרון. בדורות שיהיו לאחרונה להם. ומ"א דרוש זו כנגד עמלק וסופו של זכר עשו למחות שנא' ולא יהי שריד לבית עשו: (יב) אני קהלת הייתי מלך. על כל העולם ולבסוף על ישראל ולבסוף על ירושלים לבדה ולבסוף על מקלי שהרי נאמר הייתי מלך בירושלם אבל עכשיו איני מלך: (יג) ונתתי את לבי לדרוש. בתורה הוא החכמה

ר מ ב " מן

השמש: (י) ואם יהי דבר לכעמי שיאמרו עליו בני האדם ראה זה חדש הוא, אל תפן אל דבריהם כי כבר הי' בזמן העבר טרם יאלצו לאויר העולם: (יא) ואולם ברבות הימים ישכחו הימים הראשונים, ע"כ יאמרו שוב על דבר זה חדש הוא, וכן הדברים שיהיו בימים הבאים לא יהיו להם זכרון בעתים הבאים אחריהם, ועם בני אדם שיהיו לאחרונה. עד הנה דברי שלמה דרך כלל, עתה יקל לבאר פרט כל הדברים שיעלו על לב האדם כי הכל המה ותוהו, וסוף כל החקירות, וכל העשתונות והמשא והמתן בדבר, אחרי אשר תשמע הטענות והחשובות, דבר וסותרו, הנה זה כל האדם את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כאשר יזכור החכם בסוף המילה: (יב) אני קהלת הייתי מלך אשר לו הבח והממשלה לעשות ברצונו. ומלכתי על ישראל, אומה חכמה, ובעיר ירושלים המגדלת חכמים: (יג) והנה בתחלה נתתי את לבי לדרוש בחכמה ולחקור בתולדות היצורים אשר נעשו תחת השמים, כי החקירה מושגת את לב בני אדם. וכבר חשבו בני האדם שהחקירה היא האושר האמתי למשכיל, והטוב הנכון, תכלית כל הטובות והתקוות, באילו ימצא ילוד אשה שבע רוגז את המנוחה והמרגוע בחיק החקירה האנושית, ובאמת אינו כן, אבל היא ענין רע, והן אמת שהאלהי' נעע בלב האדם את הענין הזה שיתורו וידראו בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמש, ולזה הם משחוקקים תמיד לדעת את אשר לא ידעו, להבין ולהשכיל את הנעלם מהם אלא שהיתה כוונת הבורא שלא ימצא האדם מרגוע מנוחה ואושר אמתי בחיק החכמ' והבחינה ביצורי', כי החקירה לבדה לא תאצר את בעליה: אחרי

מגלת קהלת א

עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה תַחַת הַשָּׁמַיִם
הוּא וְעֵינַי רַע נָתַן אֱלֹהִים לְבִנֵי
הָאָדָם לְעֵנוֹתָם בּוֹ: (יד) רְאִיתִי אֶת־
כָּר־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַחַת
הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה הַכֹּל הַכֹּל וְרַעוּת
רוּחַ: (טו) מַעוֹת לֹא־יֻכַל לְתַקֵּן
וְחֶסֶד לֹא־יֻכַל לְהַמְנוֹת:
(טז) דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לְבִי לֵאמֹר

אני

חרגום אשכנזי פה

טערוזכען, ויאם אונטער דעם
היממעל געשיעהט. אונזעליג
גער טריעב! גאָטט גאב איהן
דעם מענשען, זיך דאָמיט צו
בעשעפֿטיגען. (ג) איך בעטראַכֿט
טעטע אַללע דינגע, דיא אונ־
טער דער זאננע געשעהען,
עס איזט אַללעס אייטעל, אַל־
לעס ווינדיגער געדאַנקע.
(ד) דאַז פֿעהלער האַפֿטע איזט
ניכט צו פֿערבעסערן, דאַז
מאַנגעל האַפֿטע ניכט צו ער־
גענצען. (ה) איך אונטעררע־
דעטע מיך אַלזאָ מיט מיי־
נעם הערצען פֿאַלגענדער גע־
שטאַלט

ר ש י

החכמה ולהתבונן בה על כל המעש' הרע האמור
למעלה שנעשה תחת השמש ובינותי בה שהוא
הענין הרע אשר נתן הק"ב ללבי בני האדם את
החיים ואת המות את הטוב ואת הרע: ענין רע.
מנהג רע להם: לענות בו. להתנהג בו: ענין.
יש לסותרו לשון מעון ודיר' ויש לפותרו לשון עיון
ומחשבה וכן לענות בו: נתן אלהים. הנית
לפניהם: (יד) ורעות רוח. שבר רוח כמו רועו
וחותו רוח טל"ג שוף המעשה בא לידי כאב לב:
(טו) מעוות. בחייו לא יוכל לתקון משמת מי
שטרח בע"ש יאכל בשבת ורבותינו פירשו על הבא
על הערוה והוליד ממזר או על ת"ח הפורש מן
התורה שהיה ישר מתחילתו ונתעוות: וחסרון לא יוכל להמנות. זה שחסר עלמו ממנין הכשרים לא
יוכל להמנות עמהם בקבול שנים: (טז) דברתי אני עם לבי. עכשו שירדתי מגדולתי אני נתן לבי
לאמר

באור המלות

כלני (אונטערזוכען). ענין רע, משפט תיבת ענין
במזכרת בקמץ כמו רחיתי את הענין זה נקוד פתח
ע"כ בהכרח שהוא סמוך אל תיבת רע שלאחריו.
לענות בו, להתעסק בו, ויש מפרשים מלשון עיון
ומחשבה, והטעם אחד. (יד) ורעות רוח, שם על
משקל דמות, מנחי למיד מענין הכרים רועה רוח,
וכוח דבר שאין בו יש כמו הכל, והפכו רע: חמונה
(תהלים ל"ז), כולם לשון מחשבה, ויבא בספר הזה
רעיון רוח, והכוונה מחשבת הכל ותהו, וחולי
שפושל שם רועה על הנפש המשכלת, וכי המחשבה
כמו מרעה לנפש, אשר בה תרועה תתענג ותתערן.
(טו) וחסרון, שם בשלם חביון (מאנגעל).
(טז) הרבה

ר מ ב מן

(יד) אחרי אשר ראיתי והתבוננתי בכל אשר נעשה תחת השמש מלאתי שמחבות בני האדם בהם
הם מחשבות הכל ורעיוני רוח, לא יועילו ולא ינליחו: (טו) ומה יתרון לאדם בכל חריבותו
ועמלו, הנה אם יהי' דבר מעוות ומקולקל בתולדתו לא יוכל לתקון, ואם יהיה בו חסרון לא
יוכל להמנות. כי אין לשנות הגזירה, וא"כ לשוא יתשוב מחשבות רבות למלוא האושר: (כז) אז
אמרתי

ה ע ר ו ת

א (יג) ענין רע, עיין ב"ה, ובכל זה רע תואר לענין, וכתרגום רד"ס, כי מלינו זה
הדרך לרוב בלשון שיטראף המתואר אל התואר בענין הסמיכות, כמו
אנשי בינה, בעלי קומה והדומה, וכן כאן תיבת רע שם ביקרא (דפו בעוע). גם יתכן שבא
המזכרת בשקל הסמוך בעבור קרוב הטעמים, והיה ראוי ג"כ במקף. אבל אין לוטר שהקפירה
היא ענין של אדם רע, כי זה גם נגד הדעת גם נגד הנסיון: לענות בו, כפי מה שתרגם
הרמב"מן אורך כי עיניתני (תהלים ק"ח). מלשון ענוי ולער, יש גם לתרגם המחמר כזה (איינע
בעוע בעטעפֿטיגאָג, דיא גאָטט דעט אַענטשען געגעבען, זיך דאָמיט לז פֿאַנגען), והראשון יותר
נכון כפי ההמשך:

אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי
 חֲכָמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנָי
 עַל־יְרוּשָׁלַם וּלְבִי רָאָה הַרְבֵּה
 חֲכָמָה וְדַעַת: (יז) וַאֲחַנְּנָה לְבִי
 לְדַעַת חֲכָמָה וְדַעַת הַלְלוֹת
 וְשִׁכְלוֹת יִדְעֵתִי שְׁנַם־זָה הוּא
 רַעֲיוֹן רֹחַ: (יח) כִּי בָרַב חֲכָמָה
 רַב־כַּעַם וְיֹזְמִיף דַּעַת יֹזְמִיף
 מְכָאֹב:

שטאלט: זיעהעו איך האבע
 מעהר וויזוהייט ערלערנט אונד
 אויסגעברייטעט אלס אללע,
 דיא פאר מיר ירושלים'ס
 טהראן בעזאסען. מיין גייסט
 האט פיעל וויזוהייט אונד
 קעננטניס ערווארבען. (ו) נון
 מיין הערץ ענטשיידען זאלל
 צווישען וויזוהייט, קעננטניס,
 טאללהייט אונד אונזין, זעהע
 איך איין, דאס אויך דיעס
 איין ווינדגייער געדאנקע איזט.
 (ז) יע מעהר וויזוהייט, יע מעהר
 פערדרום: יע מעהר קעננט
 ניס, יע מעהר ליידען,
 איך

ר ש י

באור המלוח

(טז) הרבה, שם נרתי, ולא ינא כי זאס נלסון
 יחיד, וישמש גם לרכיש לפי שנינו הרבוי, כמו כי
 כרבה יהיו (קבלת יאח חי). (יז) הללות, הוה
 טרוף ברעק, והיליזה מדרך הסבלי. ושכלות,
 כמסרה, כללשון טשאזח כתיב כסמך נר מן מד
 כתיב כסיין ודעת סוללות ושכלות, ענינו העדר השכל.
 לכח
 כי ברוב החכמה אדם סומך על רוב חכמתו ואינו מתרחק מן האסור ונא רוב כעס להקב"ה אני
 אמרתי הרבה סוסים ולא אשוב את העם מלחמה ובסוף השיבותי אני אמרתי הרבה נשים ולא
 יסודו לבני והרי נכתב עלי נשוי הטו את לבנו וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סמך ועשה
 כמה דברים שנאמר נאם הגבר לאיתחל לאיתחל ואכל:

לאמר מי יאמר עלי שאבא לידי מדה זו: אני
 הנה הגדלתי וגו': (יז) ואתנה. עכשיו את
 לבי לדעת את טוב החכמה מה סופה ואת טוב
 ההוללות והשכלות: הוללות. שיעמוס ועידוף.
 הדעת לשון ערכוב כמו מהול במי' ושכלות שעות:
 ידעתי. עתה שגם החכמה יש בו שבר רוח
 כי ברוב החכמה אדם סומך על רוב חכמתו ואינו מתרחק מן האסור ונא רוב כעס להקב"ה אני
 אמרתי הרבה סוסים ולא אשוב את העם מלחמה ובסוף השיבותי אני אמרתי הרבה נשים ולא
 יסודו לבני והרי נכתב עלי נשוי הטו את לבנו וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סמך ועשה
 כמה דברים שנאמר נאם הגבר לאיתחל לאיתחל ואכל:

אמרתי

ר מ ב מ

אמרתי עם לבני הנה אני הרבתי החכמה בשני מיני הרבוי שהם הגדול וההוספה, כי על
 התבס המחדש דבר חכמה בשכלו, יאמר שהגדיל החכמה, ועל המלמד את החכמה לאחרים יאמר
 שהוסיף חכמה, ויאמר אני הגדלתי והוספתי חכמה, על כל אשר עשו המלכים אשר היו לפני
 בירושלים: (יז) ועתה שאני נותן על לב לדעת ההבדל שבין החכמה והוללות והשכלות, ומה
 הוא היתרון להחכם מן הסבל והמהולל, ידעתי שגם זה הוא רעיון רוח, שאין ביתרון החכמה
 קללתה אמתית ואושר לאדם: (יח) כי כאשר ירבה האדם לתור בחכ"ה, כן ירבה בעסומו מכאובו,
 אם מלד קולר דעתו והשגתו יקון בחיו, בראותו כי כל יגיעו וכל עמלו בחכמה ודעת לא יביאו
 אל כוונתו, כי עמוק האמת מי ימלאנו; ואם מלד התפסות אשר יראה בעולם, נעלמו
 מעין כל חי דרכי ההשגחה במקרי בני האדם בלדיק כרשע, כאשר התעוררו רבים ושלמיט על
 הדבר הזה, ויבא גם במגלה הזאת בארובה; ואם מלד קנאת בני האדם, אשר ישעמו וימרו
 את בעלי החכמה חנם, והכסיל נאמר מרוב המכאובות הללו, יהיה מלד מעוט הרגשתו כמאמר
 קז"ל אין שוטה מרגיש, או מפני שאין עלול כל כך למקרי' ופגע' כאמרו אין שוטה כפגע, ודי
 בכל זה להעיר את הנפש המשכלת שלא תמלא ההללחה האמתית בחקירה האנושית:

אחרי

ה ע ר ו ת

(טז) על כל, (אחד) אשר היה לפני על ירושלים, גם לפני מלך מלך בישראל

מגלת קהלת

הרגום אשכנזי פז

(ח) איד שפראך אלזא צו מיינעם הערצען: וואהלאן: איד ווילל דיך מיט דער פריידע פערזונען; דוא פינדעסט דאבייא גליק- ועליקייט; אבער אויך דאז וואר ניכטיג. (ט) צום שערץ ואנטע איד: דוא ביזט טאלל, אונד צור פריידע: וואס ניט- צעסט דוא מיר? (י) איד שפא- העטע דרויף אין מיינעם הער- צען פאלגענדעס אויס. דען קערפער מיט וויין צו פערנגט- גען, אונד מיינען גייסט פאן וויזהייט לייטען צו לאססען, דיא טהארתייט אבער פֿעסט

ב (א) אמרתי אני בלבי לכה נא אנסכה בשמחה וראה בטוב והנה גם הוא הבל: (ב) לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עשה: (ג) תרתי בלבי למשוך ביין את-בשרי ולבי נהג בחכמה ולאחזו בסכלות עד אשר אראה איזה טוב לבני האדם אשר יעשו תחת השמים מספר ימי

חיים

צוהאלטען, ביז איד ענטדעקקע, וועלכעס דיא גליקועליקייט דער מענשענקינדערזייא, נאך וועלכער זיא אונטער דעם היממעל דיא דויער איהרעם לעבענס האנדעלן זאללטען.

איד

ר ש י

באור המלות

ב (א) אמרתי אני בלבי, האויל וכן הוא אהדל לי מן החכמה ואעסוק במשחה תמיד: אנסכה - לשון מסך יין לשחות כמו מסכה יינה עירוב יין במים לחקנו או עירוב בשמים ביין לקוודיטון: וראה בטוב - כמו וראות בטוב: והנה גם הוא הבל - שהרי ראיתי בלשאר מת משוך שחוק, אנאי דור המבול נשטפו מתוך רוב טובה שהשעת להם: (ב) לשחוק אמרתי מהולל, מעורבב בכבי ואנחה: ולשמחה מה זה עשה, עושה הרי סופה תוגה: (ג) תרתי בלבי, חזרתי לתור בלבי להחזיק בטולן במשחה ובסכלות ולמשוך ולעדן במשחה היין את בשרי כל סעודת עונג קרויה ע"ש היין: ולבי נהג בחכמה, אף אם בשרי נמשך ביין לבי מתנגלגל בחכמה להחזיק בחורה: ולאחזו בסכלות - בדברים הדומים לי לסכלות שאמרתי עליהם לאיתחיל ואובל וכגון לבישת שעטנו וכלאי הכרם שהשטן

ב (א) לכה נא, לשון זרוז והצטנע (וואהלאן?) ולפי שהלויכה זרוז והצטנע עולה, נחמד כרוז כלשון הליכה. (ב) מהולל, ענין שגשון. מה וח, בחולס לנקה. (ג) למשוך, לערן ולנהוג. נהג, יח ענמו, והוא פועל יוצא.

גנוח

ר מ ב מן

ב (א) אחרי ראיתי שאין בחכמה אושר והללחה לאדם, אמרתי אני אהדל לי מן החכמה, ואעסוק במשחה תמיד, ודברתי אל לבי, לכה נא אנסה אותך אם תמלא טוב אמתיו והללחה בשמחה משחה ותענוג, והנה גם הוא הבל, אין בתענוגים האושר האמתי וההללחה המקוה לאדם, כי אם ורבה האדם לשמוח ולהצטנע ולשחוק תמיד, סוף שיקון בחייו ונפשו תגעל בשמחה: (ב) ואז יאמר על השחוק, שהוא מעשו חסרי הדעת, ועל השמחה יאמר מה זו עושה, מה טוב תביא לאדם, והוא לא תכליתו ולא תשכילטו: (ג) כאשר ראיתי שהחכמה לכדה תוסף

ה ע ר ו ת

ב (א) אנסכה, אנסה אותך, והכונה לנוכח על הלבי, כמו ולכה אין בצורה מולאת (ע"ב י"ח:)

הייהם: (ו) הגדלתי מעשי בניתי
 לי בהים נטעתי לי כרמים:
 (ה) עשיתי לי גנות ופרדסים
 ונטעתי בהם עץ כל-פרי:
 (ו) עשיתי לי ברכות מים להשקות
 מהם יער צומח עצים: (ז) קנתי
 עבדים ושפחות ובני-בית היה לי
 גם מקנה בקר וצאן הרבה היה
 לי מכל שהיו לפני בירושלם:
 (ח) כנסתי לי גם-כסף וזהב וסגלת
 מלכים והמדינות עשיתי לי
 שרים ושרות ותענוגות בני האדם
 שדה ושדות: (ט) וגדלתי והוספתי

מכל

(יא) איך אונטערנאָהם גראָסע
 ווערקע, בויעטע מיר פּאַלע:
 סטע, פּלאַנצטע מיר וויינ-
 בערגע; (יב) לענטע מיר בוים-
 אונד לוסטגערטען אָן, אונד
 פּלאַנצטע דאָרין יעדע אַרט
 פֿרוכטביימע; (יג) גרוב מיר
 טייכע, דען מיט יונגעס אויפֿ-
 שפּריסענדען האַלץ אַנגעלעג-
 טען וואַלד צו דורכֿוועססערן;
 (יד) קויפֿטע מיר קנעכטע אונד
 מעגדע צו דען לייבֿאייגען, דיא
 איך שאָן בעזאָס. אויך העער-
 דען גראָסעס אונד קליינעס
 פֿיעהם האַטטע איך מעהר,
 אַלס יע אוינער מיינער פֿאַר-
 פֿאַהרען אין ירושלים; (טו) זאַמ-
 מעלטע מיר אויך גאָלד אונד
 זילבער, זעלטענהייטען פֿאַן
 קעניגען אונד אויס דען פּראָ-
 פֿינצען; אונטערהיעלט זענגער
 אונד זענגערינגען, אונד אויך

דער שקלאַפֿינגען פֿיעלע, וועלכעס דיא מענשען צור וואַללוסט רעכענען; (טז) זאָ דאָס איך
 מעהר

ר ש י

באור המלות

(ה) גנות, משרש גנן (כעדקקען), על סם החילנות
 הסוככים בענפיהם את כיושב בבלם, (בוימגארטען).
 פרדסים, סם בעל חרוב חותיו, וענינו ידוע בלשון יון
 ורומי, שהיו נן נחם ומקובל על תמונות מסודרות
 (לוסטגארטען). (ו) ברכות מים, מכונסין בגומות.
 (ז) מקנה בקר וצאן, הכהמות הדקות והגסות
 יקראו מקנה לפי שהם קנין חרם וכספו ועסקו.
 (ח) וסגלת מלכים והמדינות, סגלה דבר נחמד
 ויקר שמור כחומר להסתפר ולשוש בו, ודבר שלא ימלא
 כי חס כמדינות ידועות. שדה ושדות, יתכן שהם
 הנשים

שהשטן משיב עליהם ואל"ה משיבין עליהם. וכן
 הוא אומר טוב אשר תאחז בזה וגו' וגם על
 שאלו שדמה בעיניו סכלות להרוג מאיש ועד
 אשה מעולל ועד יונק והיא מלות המקום וקורא
 אותה סכלות: (ד) הגדלתי מעשי. דימי גדולתי:
 (ה) עץ כל פרי. שהיה שלמה מכיר בחכמתו
 את גידי הארץ איזה גיד הולך אל כוש ונטע בו
 סלסלין איזה הולך לארץ חרובין ונטע בו חרובין
 שכל גידי הארצות באים לכיון שמסם משתיתו של
 עולם שנאמר מכיון מכלל יופי לכך נאמר עץ
 כל פרי במדרש תנחומא: (ו) בריכות מים. כמו ביברים של דגים שחוכרין בקרקע: (ח) וסגולת
 מלכים. גנזי מלכים זהב וכסף ואנן יקרה שהמלכים מסגלים בגזיהם: והמדינות. סגולת כל
 סוחרים: שרים ושרות. מיני כלי זמר: שדה ושדות. מרכבות נוי עגולות לב ובלשון גמרא יש שדה
 תיבה ומגדל:

ר מ ב מן

תוסף מכאוב, והשחוק לבדו לא יכלית, חספתי דרך לחבר בין שניהם, למשך ולעדן ביין את
 גופי, כי היין ישמח חיים ולבו נהג את עצמו בחכמה, ולוחו גם במעשה הסכלות, שהוא תאות
 העולם, כמעשה בן אדם המסוסק, אשר לא ידע איה ימלא מרגוע ואושר לכסאו, ויאמר אוחו
 בזה

מגלת קהלת ב

מִכֹּל שְׁהִיָּה לְפָנַי בִּירוּשָׁלַם אֶף
חֲכַמְתִּי עֲמָדָה לִי: (י) וְכֹל אֲשֶׁר
שָׂאֵלוּ עֵינַי לֹא אֶצְלָתִי מֵהֶם לֹא-
מִנְעָתִי אֶת-לְבִי מִכָּל-שְׂמֵחָה כִּי-
לְבִי שָׂמָח מִכָּל-עֲמָלִי וְזֶה-הָיָה
חֶלְקִי מִכָּל-עֲמָלִי: (יא) וּפְנִיתִי אֲנִי
בְּכָר-מַעֲשֵׂי שְׁעֵשׂוּ יָדַי וּבַעֲמָל
שְׁעֲמָלָתִי לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל
וְרַעוֹת רוּחַ וְאֵין יִתְרוֹן תַּחַת
הַשָּׁמַשׁ:

פ ר ש ה ב

(יב) וּפְנִיתִי אֲנִי לְרֵאוֹת חֲכָמָה

והוללות

צווייטער אבשניטט.

(פסן ק. ב' פ' י"ב ב' פ' כ')

חרגום אשכנזי פו

מעהר אונד בעססער זאם=
מעלטע אלס מיינע פֿאַרגענ=
גער אין ירושלים; מיינע וויז=
הייט שטאַנד מיר אויך דאַרין
בייא. (יז) וואס מיינע אויגען
פֿאַרדערטען, פֿערזאגטע איך
איהנען ניכט; פֿערזאגטע
מיינעם הערצען קיינע פֿריידע,
דאז הערץ זאָללטע פֿראָה
ווערדען מיינער אַרבייט, דייע=
זעס וואָר יאָ ענדזוועק מיינער
בעמיהונג. (יח) נון שויעטע
איך צוריק אויף מיינער הענדע
ווערק, אויף דיא מיהועליגע
אַרבייט, דיא איך פֿערריכ=
טעט; אונד זיעהע! עס וואָר
אַללעס אייטעל אונד ווינדיגער
געראַנקע. עס גיבט קיינע
גליקזעליגקייט אונטער דער
זאָננע!

(א) איך גאב אלוף מיינען פֿאַרזאטץ אויף, וויזוהייט מיט טאָללהייט אונד טראָרהייט פֿער=
פ

ר ש י

באור המלות

(ט) אף חכמתי. גם חכמתי לא הנחתי בשביל כל המעשים האלה ועמדה לי ולא שמתיה. ד"א עמדה לי לעזרה מכל אלה: (י) לא אצלתי. לא ריחקתי להבדל מהם וכן ויאלל מן הרוח ויתן על הזקנים כמנורה שמדליקין ממנה נרות הרבה ואין אורה חסר כלום: וזה היה חלקי. ואשר עשיתי על אלה אין לי מכולם אלא זה רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר קידו מקידה של חרס שזותין בה ויש פותרים ממדרש אגדה כל העניין בבתי מדרשות ותלמידים ובבתי נוסיות: יער לומח ענים. עמי הארץ למלחנת שדות וכרמים: (יא) ופנית עתה בכל מעשי ורואה אני שאין יתרון בהם כי מכולם אני חסר: (יב) ופנית אני לראות חכמה. סונה אני מכל

ר מ ב מן

זה וזה עד אשר אראה מה הוא העוב הנרלה והמקוה לאדם: (ט) אף חכמתי עמדה לי, ביה לי לעזרה לעשות מעשים אשר לא נעשו לפני בירושלים: (י) לא מנעתי את לבי מכל שמחה, כי מכל העמל אשר יעמול האדם אין לו יתרון כי אם לב שמח, ומדוע אמנע את לבי משמחה: (יא) הנה אשרי שעשיתי את כל המעשים הללו, שצתי להתבונן בהם, אם ימלא בהם האושר וההללחה לאדם, והנה הכל הכל ורעות רוח שאין בכל אלה טוב נאמן וקים תחת השמש: (יב) ופנית, כלומר ופנית לאחורי מלראות עוד הללחה ואושר בכל מעשי הוללות וסכלות אף שנעשו בחכמה, כי אין בהם חוכה, ואל תאמר אולי חכם גדול ממך יעשום בדרך שילחיהו, כי מה האדם

חרגום אשכנזי

פערבינדען צו וואללען — אונד
האסקענטע דער מענש, דער
נאך איינעם קעניג קאממט,
פערזענען? וואס אנדערע שאן
פאר איהם געטהאן. (ג) זאג
פיעל זעה איך איין, דאס דער
ווייזייט פארצוג פאר דער
כהארהייט זאגראם איזט, אלס
דער פארצוג דעם ליכטס פאר
דער פֿינסטערניס. (ג) דער
וויזע בעדיענט זיך וינעם גיי
סטעס אויגען, דער טהאר היי
געגען וואנדעלט אים פֿינ
כטערן: אכעראך ווייס אויך,
דאס איין צופאלל ביידע
טריפט. (ד) איך דאכטע אל
זא אין מיינעם הערצען: דעם

מגלת קהלת ב

והוללות וסכלות כיו מה האדם
שיבוא אחרי המלך את אשר
כבר עשוהו: (יג) וראיתי אני שיש
יתרון לחכמה מן הסכלות
כיתרון האור מן החושך:
(יד) החכם עיניו בראשו והכסיל
בחושך הולך וידעתי גם אני
שמקרה אחד יקרה את כלם:
(טו) ואמרתי אני בלבי במקרה
הכסיל גם אני יקרני ולמה

חכמי

טהארען לאזא ווירד אויך מין לאזא זיין, וואצו בין איך דען וויזער געווארדען? אונד שלאס

ר ש י

באור המלות

מכל עסקי להתבונן בתורה והוללות וסכלות (יג) כיתרון, משטרו כיתרון ובהא היווד נח
טוב עבירות: כי מה האדם שיבא אחרי המלך. והנעלה תנועתה על אהת האמוס.
להתחן לו על גזירה שגורו עליו וכבר עשוהו למעשה הגזירה לגזרה טוב לו להתבונן תחלה
במעשיו ולא יטעך לנקס: (יג) מן הסכלות הוא הרשע: (יד) עיניו בראשו. בתחלת הדבר
מסתכל מה יבא בסופו: וידעתי גם אני. גם אני ידעתי אה אשר אשכח את החכם מן הכסיל
ידע אני שניהם ימותו: (טו) ואמרתי אני בלבי וגו'. כלומר לפי שניהם מתים שמה אהרהר
בלבי

ר מ ב מן

האדם, כלומר מה יעשה וינסה האדם הבא אחרי המלך, את אשר כבר עשוהו אחרי? הכוונה
שלא יחדש דבר שלא נסוהו הקודמי לו בזמן: (יג) וראיתי, עתה שב לעורר ספק גדול ועגום
בדבר החכמה והסכלות, והוא כי מפאת העיון וההשכלה יודה כל משכיל שיש הבדל גדול בין
חכמה לאולת, ויתרון החכמה מלד זה הוא ברור בשמש, ואי אפשר לאדם מתעקש להכחישו, כי
החכם רואה את הטוב ואת הרע את הישר והעקום, ובאחר כפי שכלו את הדרך הטוב והישר,
והכסיל לא ידע להזהר ולהשמר, כי לא ידע כמה יכבד, וא"כ מעלת החכמה מבוחרת וגלוי
בעלמה, ועם כל זה מפאת המקרי אין הבדל ביניהם, ולפעמים יכול החכם במוקש, והכסיל
יכלל, ועל הרוב מקרה אחד יקרה את שניהם, והוא הולך ומבחר את הספק הזה בפסקוקים
הבאים ע"פ הנסיון וההתבוננות במעשי בני האדם ומקריהם: (יד) החכם עיניו בראשו, והוא
מסתכל בתחלת הדבר מה יהי בסופו, והכסיל פתך הולך, שלא יוכל להשמר ממוקש, ועם כל זה
ידעתי

הערות

(יג) עשוהו, טעם כנוי הנושאים הנסתרים כדון שם שלא נודע (דאז, וועלעטס ווזן טוןן גע
גהאן הטט) אלא שכתובי המלך אשר, לא יוכלל ג"כ היחס כמו בל"א, ולזה הוכפל כנוי הסעול
דח (ועיין בס' אור לנתיבה להרמב"מ ז"ל):

מגלת קהלת ב

תרגום אשכנזי פח

חַכְמָתִי אֲנִי אֲזִי יִתְרִי וְדַבַּרְתִּי בְלִבִּי
שָׁגַם זֶה הַכֵּל: (טו) כִּי אֵין זְכָרוֹן
לְחַכְמָם עִם-הַכִּסִּיל לְעוֹלָם
בְּשֹׁכֵב הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֵּל
נִשְׁכַּח וְאֵךְ יָמוּת הַחֲכָמָם עִם-
הַכִּסִּיל: (יז) וְשָׁנֵאתִי אֶת-הַחַיִּים
כִּי רַע עָלַי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשֶׂה תַחַת
הַשָּׁמַשׁ כִּי-הַכֵּל הַבֵּר וְרַעוּת רֹחַ:
(יח) וְשָׁנֵאתִי אֲנִי אֶת-כָּל-עַמְלִי

דאָהער: אויך דיעס זייא איי
טעל. (ה) פֿירוואָהר! דעס וויי.
זען אַנדערענקען, וויא דעס טהאָ.
דען וויאָהרט ניכט עוויג. מיט
דער טאַגע מענגע ווירד אַל.
לעס פֿערגעססען. אַך! דער
ווייזע שטירבט וויא דער טהאָר.
(ו) דאַז לעבען וואורדע מיר
פֿערהאַסט, דען אַללע האַנד.
לונגען אונטער דער זאָנגע וואָ.
דען מיר צו ווידער, אַללעס
איזט יא ניכטיג אונד ווינדיגער
געראַנקע. (ז) אויך האַסטע
אַללע צאַרבייט, דיא איך
זעלבסט

שאני

ר ש י

בלבי מעתה במקרה הרע גם אני יקרני ולמה אהיה לדיק אז יתד: ודברתי בלבי. ש"ס
אהרהר כן הכל הוא: (טו) כי אין זכרון החכם והכסיל שזין אחרי מותן לא יזכרו שניהם יחד
זה זכרונו לטובה וזה זכרונו לרעה: בשכבר הימים הבאים הכל נשכח. בשביל אשר אני רואה
את הרשעים אשר היו בכר והלליחו מאד ובימים הבאים אחריהם נשכחה כל גבורתם והללחתם:
ואיך ימות החכם עם הכסיל. אני רואה הכליקים מזליחים במיתתם ומועילים בלביהם כגון
זכרתי את בריתי יעקב וגו' וזכרתי לך חסד נעורך: (יז) ושנאתי את החיים. שהיה מתנבא
על דורו של רחבעם שהיו רשעים:

גס

ר מ ב מן

ידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם: (טו) ודברתי בלבי שגם זה ייתרון אשר לחכמה
מן הסכלות הוא הכל: (טז) אם תאמר שיתרון החכם שיהיה לזכר עולם, ושיעשה לו שם בארץ,
כאשר חשבו גדולי האומות ומלכיהם, שנלחמו מלחמו גדולות ונוראות ועשו שמות בארץ למען
ישאר זכרם לעולמים, הנה גם זה הכל, כי אין זכרון לחכם עם הכסיל לעולם, כי אם זמן
מועט ימים לא כביר, כי לימים הבאים ישכח הכל, ואם לא יהיה זה בדור סמוך, יהיה
בדור מופלג, ועכ"פ לסוף לא ישאר זכרם, אהה! איך ימות זכרון החכם עם זכרון הכסיל!
ושניהם בלא היו: (יז) ושנאתי, הנה הספק הזה יביא האדם לשנוא את חייו בע"ה בראותו
שכל עמלו אין לו יתרון, כי הכל הכל ורעות רוח בזה העולם: (יח) הטענה השני' נגד מעלת
החכמה ויתרונה, הנה אנכי עמל ופועל פעולות גדולות כמלך אדיר אשר היכולת בידו לעשות
ומחר

ה ע ר ו ת

(טז) בשכבר, טעמו הפוך, שכבר הימים הבאים, כמו שמלינו (מ"א ז') ואת כל הכלים
האֵהָל או שהבי"ת מושכת אחרת עמה, בשכבר כלומר כאשר בכבר הימים הכל נשכח. וטעם
כבר לשון רבוי כענין כביר, ולכן יפול בזמן כן על העבר כן על העתיד. (יז) דער זענגע דער
לייט; מ"מ טעם כבדח כשהוא נוכל על מדת האורך (איינע שטרעקע, זענגע) לא יזכר
לארות דוקא על מדה גדולה מאוד, כי כן יתכן ג"כ בלשון לאמור ארכו טפח או חלי טפח ומעט
מהם, וזה שזה בכל הלשונות, להיות שיעורי הכמות מענינים המטרפים, כמבואר בהגיון
(ועיין בס' הרמב"ן על מאמר ויהי עוד כדבר ארץ לבא אפרתה):

ועלכסם אונטער דעם היממעל מיט מיהועליגקייט פאלל. פיהרט, אונד אן איינעם מעני. שען הינטערלאסען זאלל, דער מיר פאלגט. (ח) ווער ווייס, ווירד ער איין ווייזער זיין, אדער איין טהאר? אונד דער זאלל שאלטען איבער אל. לע ארבייט, דיא מיר זא פיעל מיהע אונד נאכזינגען אויף ער. דען געקאסטעט? וואהרליך עס איזט אייטעל! (ט) איך וואנדטע ענדליך מיין הערץ גאנץ אב, אונד גאב דיא אר. בייט אויף, דיא איך אונטער דער זאנגע אונטערנאממען האטטע. (י) דען, ארבייטעט ניכט מאנדער מענש מיט

שאני עמל תחת השמש שאניחנו לאדם שיהיה אחרי: (יט) ומי יודע החכם יהיה או סכל וישלט בכל עמלי שעמלתי וישחכמתי תחת השמש גם זה הכל: (כ) וסבותי אני ליאש את לבי על כל העמל שעמלתי תחת השמש: (כא) כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו גם זה הכל ורעה

רבה

אוינויכט, קעגנטנים אונד געשיקליכקייט, אונד איבערלעסט ווינע גיטער איינעם אן דערן, דער קיינע מיהע דאמיט געהאכט האט. אויך דאז איזט אייטעל אונד איין

גראף

ר ש י

באור המלות

(יט) גם זה הכל. גם זה אחד מן הכלים שנבראו בעולם שהזכר יגע והכסיל יורשו אמרת ליאש שלא לייגע ולעמול: (כא) כי יש אדם כמשמעו כפשוטו. ומדרש אגדה בתנחומא מכנה כלפי הקדוש ברוך הוא שנאמר בו ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם: שעמלו בחכמה. שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ בדעתו תהומות נבקעו ולבריות שלא עמלו בו נתן חלק בו: גם זה הכל ורעה רבה. והם נעשו דור של הכל ורבה רעת האדם בארץ בדור המבול: כי

ר מ ב מן

ומתח אנוכי מת, ומניח אני את ממלכתי לאדם שיהיה אחרי: (יט) ומי יודע החכם יהיה או סכל, ואיך שיהיה הנה הוא יסלוט בכל עמלי שעמלתי ושחכמתי תחת השמש: (כ) וסבותי אני את לבי שלא להשגיח ולחוש עוד על כל עמלי כי אם להתיאש בהן, כי אין בהם תוחלת ובטחון, וזהו מטענה אחרת יותר נוכחת ממה שקדם, והוא שאף אם יחשוב האדם בלבו מה לי ולכאיש אחרי? אנוכי אעמול ואשגח בזיי, ולא אחוש על מה שיהיה אחרי מותי, הנה גם השמחה הזאת תלוי בגזירה מאת האלהים ולא בהשתדלות ובחירת האדם: (כא) ופעמים שזה עמל בחכמה ובדעת ובכשרון, וזה סוכל, כאילו לא נברא האחד כי אם לאסוף ולכבוד הון, והשני כי אם לאכול ולשמוח

במה

ה ע ר ו ת

(כא) ובכשרון, עיין ב"ה, כלומר שידע לעשות כל עסקיו בדרך הישר והראוי להם, המניאן תמיד בנקל אל התכלית המבוקש, וזה שחרגמו רד"ס (געשיקליכקייט):

מגלת קהלת ב

הרגום אשכנוי פט

גראסעס איבעלז (יא) וואס
 האט ער דען נון דאפאן, דער
 ערדענוואן, פֿיר אללע זיינע
 מיהע אונד גייסטעס. אַג
 שטרענגונג, דער ער אונטער
 דער זאָננע זיך אונטערזאָר.
 פֿען? (יב) אללע זיינע טאָנע
 דורכלעבט ער אין ליידע, קומ.
 מער איזט זיינע בעשעפֿטיגונג,
 זעלבסט דעס נאַכטס רוהט זיין
 גייסט ניכט. וויא אייטעל איזט
 אויך דיעס! (יג) געוויס, עס.
 סען, טרינקען אונד זיינעס
 לעבענס פֿראָה זיין בייאזיינער
 אַרבייט איזט נאָך קיינע גראָ.
 סע גליקזעליגקייט פֿיר דען
 מענשע, אונד זעלבסט דיע.
 זעס בעמע־קט' איך, שטעהט
 אין נאַטטעס האַנד. (יד) ווער
 העמטע זאָנסט מעהר געניסען, פֿלייסגער זיינען זינען פֿרעהנען קענען, אַלס איך?
 (טו) אַבער ניין! דעס איהם וואָהלאַגעפֿעלליגען מענשען גאַב ער איינזיכט, קעננטניס
 אונד.

רבה: (כג) כִּי מָה הוּאֵה לְאָדָם בְּכָל־
 עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לְבָבוֹ שֶׁהוּא עֹמֵל
 תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (כד) כִּי כָל־יְמֵיו
 מִכְּאֲבִים וְכַעַם עֲנִינוֹ גַם־בְּלִיָּה
 לֹא־שָׁכַב לְבָבוֹ גַם־זֶה הֵבֵל הוּא:
 (כה) אֵיךְ טוֹב בְּאָדָם שִׁיאֲכַל וְשָׁתָה
 וְהִרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב בְּעֲמָלוֹ
 גַם־זֶה רָאִיתִי אֲנִי כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים
 הִיא: (כו) כִּי מִיֵּאֲכַל וּמִי יַחֹשׁ
 חוּץ מִמֶּנִּי: (כז) כִּי לְאָדָם שְׂטוּב
 לְפָנָיו נָתַן הַכֶּמֶה וְדַעַת וְשִׂמְחָה

ולחוטא

ר ש י

באור המלות

(כג) ענינו, עסקו. (כד) יאכל, (געניסען).
 יחוש, ענינו מהירות וחריפות (פלייסג זיין).
 חו ינטה חרי תחוות חושיות (זינליך האנדעלן).
 (כב) כי מה הוא וגו'. כי מה מותר הוא
 לאדם בכל עמלו ושברון לבו ודאגה שהוא עמל
 ומנוח לאחרים: (כג) ענינו. מנהגים זה אחד
 מן ההבלים הנוהגים בעולם: (כד) אין טוב
 באדם. בתמיה שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב כלו' יתן לבו לעשות משפט ודקה עם המאכל
 והמשתה וכן נאמר ליהויקים אביך הלח אכל ושתה ועשה משפט ודקה אז טוב לו: (כה) כי
 מי יאכל וגו'. למה לא אשמה בחלקי במאכל ובמשתה מי ראוי לאכול את יגיעו ומי ימהר לנולעה
 מבלעדי: סוף ממני. מבלעדי זו מדת הרשעים היא שאוססים לנורך האחרים: (כו) כי לאדם
 שטוב לפניו. לפני האלהים הנזכר למעלה כי מיד האלהים היא: נתן חכמה ודעת ושמחה.
 לב

ר מ ב מן

כמה שלא עמל בו, וזהו רעה רבה: (כב) כי מה הוא וגו', חכמינו ז"ל השתמשו בתיבה זאת
 תמורת תיבת מנהג, כמאמרם דבר הכתוב בהווה, וכן יש לפרשו פה, הוא אומר כשואל, כי
 מה הוא המנהג לבני אדם בכל עמלו וגו', והוא משיב לעצמו: (כג) שכל ימיו מכאובים וכעס
 ענינו גם בלילה לא שכן לבו מהעיון על פעולותיו, ואף שגם זה הבל וסבלות מהעומל, עכ"פ
 המנהג השגוי הוא כך, ואיך לא תהי' זאת רעה רבה שזכה אחר בפרי עמלו: (כד) אין טוב,
 הנה אין זה טובה גדולה ואשר לאדם, שלא יהי' לו יתרון בעמלו כי אם מה שהוא אוכל ושותה
 ומראה את נפשו טוב, וגם הטובה הזאת הקטנה אינה ביד האדם, כי אם מאת האלהי' היא:
 (כה) כי אם הי' ביד האדם, לשמח ולרחות טוב בעמלו, בוודאי שאני הייתי שמח יותר מכל
 האדם, כי אין מעזור לי לעשות: (כו) אכל אני רוחה בנסיון שהסס יתן לאדם שטוב לפניו
 חכמה ודעת ושמחה, ואם לא עמל ולא טרח בו, ולחוטא נתן ענין ס' העסק לאסוף ולכנס לתת

תרגום אשכנזי

אונד פרידען דעם זינדער היינט
געבען גאב ער טריעב צוזאמן
מעלן אונד אויפצוהייפען, דא
מיט עס דער גאטמגעפעלליגע
געניסע. אויך דיעס איזט איי
טעל אונד ווינדיגער געדאנקע!

דריטער אכשניטס.

(פון ק. ג' ס' א' ביז ק. ד' ס' ג')
(א) אלעס האט זיינע צייט,
יעדעס וועזען זיינע פארהער.
בעשטימונג אונטער דעם
הימעל. (ב) געבארען ווער
דען האט זיינע צייט, שטער.
בען זיינע צייט. פפלאנצען האט
זיינע צייט, דאז געפלאנצטע
אויסצורייסען זיינע צייט.

(ג) טערטען האט זיינע צייט, היילען זיינע צייט. איינרויסען האט זיינע צייט, אויפבו,
ען זיינע צייט. (ד) ווינען האט זיינע צייט, לאפען זיינע צייט. טרויערן האט זיינע צייט,
יויכצען

מגלת קהלת כ ג

ולחוטא נתן ענין לאספך ולכנוס
לתת לטוב לפני האלהים גם זה
הכל ורעות רוח:

פרשה ג

ג (א) לכל זמן ועת לכל הפי תחת
השמים: (ב) עת ללדת ועת
למות עת למעט ועת לעקור
נמוע: (ג) עת להרוג ועת לרפוא
עת לפרוץ ועת לבנות: (ד) עת
לבנות ועת לשחוק עת ספור ועת

רקוד
(ג) טערטען האט זיינע צייט, היילען זיינע צייט. איינרויסען האט זיינע צייט, אויפבו,
ען זיינע צייט. (ד) ווינען האט זיינע צייט, לאפען זיינע צייט. טרויערן האט זיינע צייט,
יויכצען

רשי

לכ לעסוק בתורה ובמזות ולשמח בחלקו במאכל ובמשתה וכסות נקייה: ולחוטא נתן ענין. מנהג
דאגה לאסוף ולכנוס ולתת לטוב לפני האלהים כענין שנאמר ותשם אסתר את מרדכי על בית
המן: גם זה. אחד מן ההכלים שנתנו לבריות שהם עמלים ואחר נוטל:

ג (א) לכל זמן. אל ישמח האוסף בהון מהנבל כי אם עבשו הוא בידיו עוד יראהו לדיקים
אלא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה: לכל חפץ.
לכל דבר כל הדברים קרויים חפלים בלשון משנה: (ב) עת ללדת. לתשעה חדשים: ועת למות.
קצב שנות של כל דור ודור: עת למעט. גוי וממלכה: ועת לעקור. עת יבא להעקר: (ג) עת
להרוג. חומה שלימה כשמגיע יום סקודתה כמו שנאמר ושאריהך בחרב יחרג: ועת לרפוא.
שנרם כענין שנאמר במלכים ושנו עד ה' ונעתר להם ורפאם: עת לפרוץ. חומת העיר כשנגזר
עליה שנאמר וחומת ירושלים מסורכות: ועת לבנות. שנאמר ובנייתה בימי עולם: (ד) עת
לבנות. בתשעה באב: ועת לשחוק. לעתיד לבא שנאמר אז ימלא שחוק סינו: עת ספור. בימי
הכל

רמב"מ

לטוב לפני האלהי. אמנם גם זה הרעיון הוא מתשבת הכל ורעות רוח, כי אינוי רואה הפרש
בין שני האנשים האלה, מדוע יהי זה טוב לפני האלהי, וזה יחשב חושא? ע"כ סבותי אל
דעת אחרת שאולי הכל בגזרה קדומה כאשר יבאר בסמוך:

ג (א) הולך ומבאר ע"פ הנסיון והבחינה שכל הדברים בגזירה קדומה חרוכה מאת האלהים,
אמר לכל דבר זמן מיוחד, ועת קבוע, ואין ביטולת האדם להרחיק הזמן ההוא ולא
לקרבו: (ב) עת ללדת, הזכיר ראשית האדם וסופו, ולא על האדם לבדו העתים קבובים כי
גם על הזרעים ועל הנטיעים: (ג) עת להרוג ועת לרפוא, ולא אמר עת להחיות כי אין לו עת
קבוב במנהג העולם, והכוונה על מעשי החכמה, כי גם להם עת קבוב, פעם ישתדל הרופא
החכם בחכמה ודעת וכשרון לרפאות החולי, ולא יועיל, והלואי שלא יזיק, ופעמי' שיסכל רופא
אליל מעשהו, ויבור לו דרך זר ורחוק מדרכי החכמה ועם כל זה ירפא החולי, כי בא העת
לרפוא. עת לפרוץ, ר"ל וכן במעשה הכונה, הכל בגזירה: (ד) עת שחוק רופא מעמנו
לבני

מגלת קהלת ג

תרגום אשכנזי צ

ויכצען זיינע צייט. (ה) שטיי
 נע צערשטרייען האט זיינע
 צייט, שטיינע זאממעלן זיינע
 צייט. אומארמען זיינע צייט,
 דיא אומארמונג פליעהען זיינע
 צייט. (ו) ערווערבען האט זיי
 נע צייט, פערשווענדען האט
 זיינע צייט. אויפבעוואהרען
 האט זיינע צייט, וועגווערפען
 זיינע צייט. (ז) אויפרייסען
 האט זיינע צייט, צוואממען
 העפטען זיינע צייט. שווייגען
 האט זיינע צייט, רעדען זיינע
 צייט. (ח) ליעבען האט זיינע
 צייט, האססען זיינע צייט.
 קריגע האט זיינע צייט, פריע.
 דען זיינע צייט. (ט) וואס
 פראממט דעם עמסיגען אלאץ

רקוד: (ה) עת להשליך אבנים ועת
 כנוס אבנים עת לחבוק ועת
 לרחק מחבק: (ו) עת לבקש ועת
 לאבד עת לשמור ועת להשליך:
 (ז) עת לקרוע ועת לתפור עת
 לחשות ועת לדבר: (ח) עת לאהב
 ועת לשנא עת מלחמה ועת
 שלום: (ט) מה יתרון העושה
 באשר הוא עמל: (י) ראיתי את
 הענין אשר נתן אלהים לבני
 האדם לענות בו: (יא) אתהכל

עשה

זיין בעמיהען? (י) איך בעטראכטעטע דען אינגערן טריעב, דען גאטט דען מעני
 שען געגעבען האט, אום זיך דאמיט צו בעשעפטיגען. (יא) אללעס האט גאטט איבעראייני

שטיים

ר ש י

אבל: ועת רקוד. נחתים וכלות: (ה) עת להשליך אבנים. בחורי ישראל מושלכים תשתפכה
 אבני קדש: ועת כנוס. אותם מן הגולה והושיעם ה' אלהים ביום ההוא כלאן עמו כי אבני
 נזר מתנוססות על אדמתו: עת לחבוק, כי כאשר ידבק האזור וגו': ועת לרחוק מחבק. ורחק
 ה' את האדם: (ו) עת לבקש. בענין שנאמר ואת האובדות אבקש ללאני נדחי ישראל: ועת
 לאבד. ועת שאבדס בגולה שנאמר ואבדתם בגוים: עת לשמור. יברכך ה' וישמרך בשאתם
 עושים רצונו: ועת להשליך. וישליכם אל חרן אחרת: (ז) עת לקרוע. מלכות בית דוד ואקרע
 את הממלכה וגו': ועת לתפור. והיו לאחדים בידך ולא יחלו עוד לשתי ממלכו': עת לחשות.
 פעמים שאדם שותק ומקבל שכר שג' וידום אהרון וזנה שנתייחד הדבור עמו שג' וידבר ה' אל
 אהרון ויין ושכר אל תשת: ועת לדבר. אז ישיר משה. ותשר דבורה. קחו עמכם דברים: (ח) עת
 לאהב. ואהבך: ועת לשנא. שג' כל רעתם בגלגל על כן שנאתים: (ט) מה יתרון העושה.
 מה יתרון של עושה רע בכל שהוא עמל גם הוא עתו יבא והכל אבד: (י) הענין. המנהג: לענות.
 להתנהג

ר מ ב מן

לכני, ולא ידע מה הי' לו, ועת לשחוק, ואז ישחק לכל דבר וכן עת ספוד ועת רקוד. (ה) עת
 להשליך, אפי' המקרה יש לו עת, כמו עת להשליך אבנים שאין כורך בהם, ועת לכנוס המושלכים.
 עת לחבוק, אפילו התאווה הנטועה בלב האדם, יש לה זמן מיוחד, והוא לחבוק הזוככת בחוק,
 או לרחוק מלחבק. והוא הולך ומנאר הכלל הזה. (ו) בדברים פרטיים, מתנועות בני האדם
 ומחשבותיהם, אהבתם ושנאתם, שנתם וקומם כי הכל לעתים קבועים בגזרה לא ימהרם החרון
 ולא יאחרם העלל: (ט) ואחרי שהדבר כן, מה יתרון לעושה בדבר אשר הוא עמל בו, אחרי
 שאריותו לאו.

(יא) יפה

עֲשֵׂה יִפֶּה בְּעֵתוֹ גַּם אֶת־הָעֹלָם
 נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלֵי אֲשֶׁר לֹא־יִמְצָא
 הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה
 הָאֱלֹהִים מִרֵּאשִׁי וְעַד־סוֹף:
 (יב) יִדְעֵתִי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם־
 לְשִׁמוּחַ וּלְעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו:
 (יג) וְגַם כָּל־הָאָדָם שִׁיאֲכַל וְשָׂתָה
 וּרְאָה טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מִתַּת
 אֱלֹהִים הִיא: (יד) יִדְעֵתִי כִּי כָל־

שטיממענד, שעהן אין דער צייט געארדנעט, אויך דיע זע (ליעבע צור) וועלט זענק. טע ער אין איהר הערץ, אהי נע דאס ניכט יעדער מענש דיא ענדאבויכט גאטטעס פאללציעהע פאן אנפאנג ביז צו ענדע. (יב) בין איד נון צוזאר איבערצייגט, דאס עם קיינע אנדערע גליקועליגקייט ניכט, אלס זיך פרייען, אונד אין זיינעם לעבען זיך גיטליך פרוהן; (יג) אונד ווייס איד פער, נער, דאס עססען, טרינקען, אונד פריידע אן זיינער ארבייט געניסען, איין געשענק גאט.

טעם איוט; (יד) זאך בין איד דאך ניכט מינדער איבערצייגט, דאס אללע, וואס גאטט

ר ש י

להתנהג: (יא) יפה בעתו. בעת הטובה יפה הוא לנא תשלום שכר מעשה הטוב ובעת הרעה ראוי היא לתשלום מעשה הרע: גם את העולם נתן בלבם וגו'. גם את חכמת העולם אשר נתן בלב הכריות לא נתן הכל בלב כל אחד ואחד אלא זה קצת וזה קצת כדי שלא ימלא האדם את כל מעשה הקב"ה לדעת אותו ולא ידע את עת סקודתו ובמה יבטל כדי שיתן לב לשוב שדאג ויאמר היום או מחר אמות ולכך כתוב כאן העלם חסר לשון העלמה שאם ידע האדם יום מיתתו קרובה לא יבנה בית ולא יטע כרם לכך הוא אומר שהכל יפה עשה בעתו זה שיש עת למיתה דבר יפה הוא שסומך האדם לומר שאם עדיין עת מיתתי רחוק ובונה בית ונוטע כרם וזה יפה שנעלם מן הכריות: (יב) ידעתי. עתה הואיל ונעלם עת הסקודה כי אין טוב בכריות כי אם לשמוח בחלקו ולעשות הטוב בעיני בוראו בעוד שהוא חי: (יג) וראה טוב. תורה ומצוות: (יד) ידעתי כי כל אשר יעשה. הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית הוא ראוי להיות לעולם

ר מ ב מן

(יא) יפה בטעם מזרח, והוא אם כן דבק עם בעתו, והכוונה שנעת הקב"ה לדבר יהיה הדבר ההוא טוב ויפה, וכל מה שעשה השם הנה הוא יפה בעתו, גם המות והחוליו, העוני והמכאוב, הרעב והמלחמה כלם רעות בעיניו קברי המדע אשר לא נוכל להשיג ולשער יחס הדברים אל הזמן והמקום. אולם אם הי' אפשר לאדם לדעת כל מעשי ה' מקטנם עד גדולם עם כל יחסי הזמן והמקום, בוודאי ידע ידיעה נאמנה כי אין דע יורד מן השמים, כי אם את הכל עשה האלהים יפה בעתו. גם את העולם נתן בלבם, הנה השם הטביע בלב בני האדם את אהבת העולם, שזה יעמול וזה יחכים, זה ילבור הון וזה יבנה בתים, וזה יטע כרמים, זה יאהוב וזה ישנא וכו', ועם כל הידיעה וההשתדלות, העמל והחריפות בעניני העולם, לא ימלטו מגזרה, ולא יעשו כי אם חפץ האלהים ורכונו הקדוש, ואף אם יחשבו וידמו בנפשם לעשות רנוס ולא רנון שמים, הנה לסוף אי אפשר מבלתי שימלאו את המעשה אשר גזר האלהים שיהיה מראש עד סוף. והנה מבלי אשר לא ימלא, הכוונה שבוודאי ימלא, כי אילו אמר מבלי אשר ימלא הי' שלילה, עבשו שאמר מבלי אשר לא ימלא הרי הוא חיוב, כאילו אמר אי אפשר שלא ימלא, וכן הוא בל"א (אנהע דאס ניכט): (יב יג יד) אחרי שהכלל הזה אמת וככון, הנה לא ידעתי שהמאמרים אשר זכרתי שניהם אמת, ואין האחד קוטר ומתנגד לשני, ידעתי

מגלת קהלת ג

תרגום אשכנזי צא

גאטט געוואללט האט, אין צו
קונפט ווירקליך ווערדע, ניכטס
קאן הינצו געטהאן, ניכטס אב
גענאממען ווערדען. גאטט
האט דיעס זא פֿערצאנשטאל
טעט, אויף דאס מאן איהן
פֿירכטע. (טו) זא בעשטיממט,
וויא דאז פֿערגאנגענע געווע.
זען איזט, זא בעשטיממט איזט
דיא צוקונפט, אלס וואָרע זיא
שאַן געוועזען; גאטט בעאב
זיכטעט דיעס פֿערפֿאלגען.

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יְהִי
לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ
אֵין לְגָרוּעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה
שִׁירָאוּ מִלְּפָנָיו: (טו) מֵה־שֶׁהָיָה
כְּבָר הוּא וְאֲשֶׁר לְהִיּוֹת כְּבָר הָיָה
וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׂ אֶת־נִרְדָּף:
(טז) וְעוֹד רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ
מְקוֹם הַמְּשֻׁפָּט שְׂמָרָה הַרְשָׁע

(טו) איך בעמערקטע פֿער-

ומקום

נער אונטער דער זאָנע, אָן געריכטסשטעטטען געשאַה אונרעכט; אויף דעם אָרטעדער
גע

ר ש י

לעולם ואין לשנותו לא בתוספות ולא בגרוע ובשנתנה האלהים לזה ועשה שינתה כדי שייראו
מלפניו חוקיו סך גבולו בדור אנוש והבין שלישו של עולם והאלהים עשה שייראו מלפניו שבעת
ימים נשתנו הלך חמה בדור המבול לזרות במערב ולשקוע במזרח כדי שייראו מלפניו. חמה
חזרה לאחוריה עשר מעלות בימי חזקיהו. ובימי אחז אביו נתקלר היום ונתרבה הלילה ביום
מותו כדי שלא יהא נספד כל זה כדי שייראו מלפניו לסיכך אין טוב לאדם לעסוק אלא במלותיו
ולירא מלפניו: (טו) מה שהיה כבר הוא. מה שהיה מלפניו כבר הוא עשוי וראינוהו או שמענוהו
מאחרים שראוהו ויש לנו להעיד עליו שראינו שהקב"ה מבקש את הנרדפים יעקב נרדף עשורודפו
ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי מלרים רודפים את ישראל מלרים טבעו בים וישראל הלכו
ביד רמה: ואשר. עתיד להיות עוד באחרונה הוא דוגמת מה שנבר היה כאשר בראשונה.
באחרונה אין הקב"ה מנה מדותיו בעולם: והאלהים יבקש את נרדף. ליפרע מן הרודף.
לסיכך מה יתרונו של עושה הרעה כאשר הוא עמל הרי סופו להשתלם: (טז) מקום המשפט
וגו'. ראיתי ברוח הקודש מקום לשכת הגזית בירושלים שהיתה מלאתי משפט שמה יספטו רשע
כמו

ר מ ב טן

ידעתי שהטובה לאדם היא שימאט ויעשה טוב בחייו, וגם ידעתי שאין זו הטובה מסורה לאדם
לנמרי, כי אם מתת אלהים היא, אחרי שראיתי שהקטנה שבתועות בני האדם ומעשיהם היא
בגזירה מאת השם, כי כל אשר יעשה האלהים, וגזר עליו שיהיה, עליו אין להוסיף וממנו אין
לגרוע, וא"כ ודאי שאין השמחה בעמל וראות בטובה מסורה לאדם, כי גם היא מאת האלהים
היא, והוא עשה ורבה שלא יוכל נוצר להוסיף על מעשהו או לגרוע ממנו כדי שלא יבטחו על
מעשיהם כי אם יראו מלפניו: (טו) מה שהיה הדבר העבר הי' כבר ואין לשנותו, כן הדבר העתיד
גם הוא נכון מאת האלהים כאילו היה כבר, כי כבר גזר עליו שיהיה, והעבר והעתיד אין באמתת
מציאות' הבדל, ביזה עבר והיה נמלא, וזה עתיד ויהי' נמלא, ובכבוד זמנו ועתו ישוב העתיד עבר, ואולם
האלהים רבה שיבאו ויתגלגלו הדברים זה אחר זה כאילו העתיד ירדוף את העבר תמיד, וזהו והאלהים
יבקש את נרדף, שבגזרתו הקדומה יבא האחד בסור אחר, והם אחוזים ונדבקים זה בזה
כחוליות השלשלות, ומתגלגלים זה אחר זה ברדיפה תמידית: (טז) ועוד ראיתי תחת השמש,
ידבר בהשאלת נפש בני אדם אחרי מות הגוף, ובשבר ועוגם לעולם הבא, אמר ראיתי תחת
השמש והנה הארץ מלאה עושק וחמס, יבלע רשע לדיק ממנו, והמקום אשר משם קויו המשפט
הוא בעלמו מקום השמש, וכן מקום הדק, והנה גמול הרע לעושי הרע יקרא משפט, וגמול
הטוב

גערעכטיגקייט טהראנטע באן
הייט: (יז) אונד דאכטע אין
מיינעם הערצען דען גערעכט
טען אונד רובלאזען ווירד דער
עוויגע ריכטען, דען יעדעם
וועזען האט זיינע בעשטימונג,
אונד יעדע האנדלונג איהרען
לאזן — דארט. (יח) איך דאכט
טע אויך דער רעדע דער מעג
שען אין מיינעם אינגערן נאך,
דאס זיא נעהמליך גאטטעס
אויס.

ר ש י

כמו ש' ראשיה בשותד ישפטו וראיתי פורענות:
ומקום הלדק. שער התווד שהיה מקום חתוך
הלכות שמה הרשע שם ישנו שר סכים רב סרים
נרגל שראלר רב מג ונבוכדנצר וחילותיו ודין
את ישראל ביסורים קשים ומשפטי מות: שמה
הרשע. טעמו למעלה לומר שהוא שם דבר כמו
הרשע אלא לפי שהוא סוף ססוק נהפך לינקד
קמן גדול ואף ע"ס שנכל מקום לא מלינו לו עוד
שמתהפך באתנחתא וסוף ססוק: (יז) אמרתי אני בלבי וגו'. לפיכך אני אומר את הכל שופט
הקב"ה לאחר זמן ואע"פ שמתעכב הדבר סופו לבא אל שעתו כי שעה יש לכל חסן אף לפרוענות
ולסקודת הדין יש עת מתי יבא: ועל כל המעשה. שעה האדם שם ישכטוהו בבא עת הסקודה
שם באותו העת ונתן זמן לכל המעשה להשפט עליו אבנא חוטרי מולי ואני דרי חושבנא:
(יח) אמרתי אני בלבי. בראיתי זאת: על דברת בני האדם. שאחזו להם מדת גאות לנהוג שררה
ורבנות

ומקום הצדק שמה הרשע:
(יז) אמרתי אני בלבי את הצדיק
ואת הרשע ישפט האלהים כי
עת לכל הפיץ ועל כל המעשה
שם: (יח) אמרתי אני בלבי על
דברת בני האדם לברם האלהים

ולראות

באור המלות

ג' (טו) הרשע, תוחר רשע נקמן לא יסתנה בהספק,
ונסתנה זה לפיתו שם מקרה עי"מ
ש נקודות (נחזקייט). (יח) דברת, ענין דבור.
לברם, פועל עבר, ר"ל לשאר כרס החלשים. אף
שאין המנהג שיכנסו חומיות בכל"ס, שהם חומיות
השמש, כפעלי העברים, הנה מלחנו לשעמיס שיכחו
עם ה"ח השמש, ויתפרשו כמו אשר, וכן עם נייח
השמש

ר מ ב מן

הטוב לעושי הטוב יקרא לדק, ורשע הפך שניהם: (יז) אמרתי אני בלבי, אחרי שנפלאתי על
המראה כי הנוגד בוגד והשווד שודד ודרכם ללחה, ואנשי החסד הולכים ודלים, וימיהם ניגון
כלו, ואנכי יודע כי כל דרכי האל משפט, לדיק וישר הוא, אמרתי אני בלבי אין זה כי אם את
הלדיק ואת הרשע ישפוט האלהים לאחר זמן, ואע"פ שמתעכב הדבר סופו לבוא לשעתו, כי עת
לכל דבר, ועל כל מעשה יש דין ודברים לעולם הבא. והנה באמת שלות הרשעים ויסורי
הלדיקים בע"ה, היא ראיה גמורה על השארת הנפש אחרי המות, כי לא יכחיש שום מתעקש
שופט כל הארץ אל אמונה ואין עול, ולולי שיעשה משפט שם וילדיק את הלדיק וירשיע את
הרשע, אין להמלט מליחס לו עול ועושה ח"ו, א"כ כל המאמין במליחות השם, והיותו לדיק
אורה לדקה ומשפט, לא ימלט מאחת משתי אלה, אם שיאמין בהשארת הנפש ובגמול
ועונש לעולם הבא, או שיכחיש את הדבר הנראה לעין שלא ימלא לדיק אובד בלדקו ורשע
מלליח ברשעתו, ובכאן קצר החכם את דבריו ואולם בפר' ח' וע' מזה המאמר האריך בדרוש הזה
בראיות נכוחות וישרות למשיביל: (יח) אמרתי עוד אל לבי, וודאי שזהו ראיה שאין אחרים תשובה;
ואולם

ה ע ר ו ת

ג' (טו) ועוד ראיתי וגו', עיין בפ' ונראה לי טעם המשך חלק הנ' לחלק הקודם
בזאת הפרשה, לפי שבו אמר שהכל בגויה קדומה, יש לטעות
שהאדם

וְלִרְאוֹת שְׁהֵם בְּהֵמָה הַמָּה
 לָהֶם: (יט) כִּי מִקְרָה בְּנֵי הָאָדָם
 וּמִקְרָה הַבְּהֵמָה וּמִקְרָה אֶחָד
 לָהֶם כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ
 אֶחָד לְכָל וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן
 הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכֹּל הַכֹּל: (כ) הַכֹּל
 הוֹלֵךְ אֶל־מְקוֹם אֶחָד הַכֹּל הִיָּה
 מִן־הָעֵפֶר וְהַכֹּל שָׁב אֶל־הָעֵפֶר:
 (כא) מִי יוֹדַע רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלֶה

היא

אויסער וועוועהלטע וויארען. איך
 בעמערקטע אבער, דאס זיך
 זעלבסט איבערלאססען זינד;
 זיא וויא דאז פֿיה. (יט) מעני
 שען קינדער זינד צופעלליגע
 וועזען, טהירע זינד צופעלליגע
 וועזן, איין צופאלל טריפֿעט זיא
 אללע. דיעזער טאך איזט וויא
 יענער טאך, אללע האבען
 איינערלייאגיגייט, דער פֿאך
 צוג דעם מענשען פֿאך דעם
 פֿיהע איזט — ניכטס, דען אל
 לעם איזט אייטעל. (כ) אל
 לעם וואַנדעלט נאך איינעם
 אַרט: אללעס ענטשטאנד אויס
 שטויב, אללעס קעהרט וויע
 דער צו שטויב. (כא) נור דער איהר וועזען קעננט, ווייס עס: אַבדער גייסט דעם מענשן אויפֿ.
 ווערטס

באור המלות

ר ש י

השמש, כמו בכין לו דוד, ההקדים, הנמלאו, איך
 חף למיד לברס במקום אשר, והענין מנחי למיד היא
 מן ברו לכס חיש. (יט) מקרה וגוי, כתב הריק"ס
 ששלחן בסגול' והס מוכרחים כי חלו היו סמוכים
 כיו בלרי כמשפט, וכן נמלא בשמים המדויקים.

ורבנות נקטנים מהם: לברס. הקב"ה להודיעם
 שאין שרחתם כלום ולהראותם שהם חף השמים
 והמלכים. בהמה המה להם. נשאר בהמה וקיה
 המה לעלמס: (יט) כי מקרה בני האדם וגו'.
 הוא טעם הדבר אשר נתן הקב"ה מקרה ופגע
 לבני אדם ויש מקרה ופגע לבהמה ומקרה אחד
 לשניהם נתן כי כשם שזה מת כך זה מת: ומותר האדם מן הבהמה אין. ויתרונו והלכתו של
 אדם יותר מן הבהמה אינו נראה משמת כי הכל נהפך להיות הכל לשוה אל העפר: (כא) מי
 יודע. כמו מי יודע ישוה מי הוא אשר מבין ונותן לב שרוח בני האדם היא העולה למעלה
 ועומדת

ר מ ב מ

ואולם קלת בני האדם יאמרו שהבחינה בתולדות הנפש לבדה תביאנו להאמין בהשארה, כי השם
 נחר באדם יותר מכל היצורים וזהו על דברת בני אדם לברס האלהים, שהם יאמרו שהשם
 נחר אותם, ובחר בהם מכל תולדות הארץ לחנוס דעה ובינה והשכל, ואולם רואה אני שאין
 הדבר כן, כי אם בהמה המה להם, כלומר שבני האדם הנעזבים מהשגחת השם, ומסורים
 להם בעלמס, אינם נבדלים מהבהמה, ולזה כפל המלות בהמה המה להם, כמו שאמרנו,
 שבהיותם נעזבים להם, הם כבהמות ארץ: (יט) ואם נשכוח את האדם ותולדותיו ממה שאנו
 רואים בע"הו, הנה בני האדם הם מקרה בעולם אין בהם עלמות קיים, והבהמה גם היא
 מקרה, ומקרה אחד להם בכל השגויים אשר יעברו עליהם: (כא) קלת המכרשים משנו שהכוונה
 מי

ה ע ר ו ת

שהאדם מוכרח במעשיו ולא יקבל ח"כ לא שכן ולא עונש עליהם, ולזה יאמר שאינו כן באמת כי
 אם את הלקיח ואת הרשע ישכוח אלהים שם אחרי הפרד הנפש מן הגוף. אמנם הבדל החלק
 הזה כמה שידבר לבד מעסק האדם, והחלק הראשון ידבר בכל הגופים הנבראים:
 (כא) מי יודע וגו', עיין בפ"י. ה"א העולה וכן ה"א היוודת שניהם לידיעה ע"פ הנקוד ולא
 לשאלה

תרגום אשכנזי

ווערטס שטייגט, אונד דער גייסט
דעם טהירם ניעדערזינקט צור
ערדע. (כג) איך מיינטע אל
זא, דאס ניכטס בעסערעס
זיין אלס דאס דער מענש זיי
נער ארבייט זיך פרייע: דיעס
איזט זיינע בעשטימונג. דען
ווער פיהרט איהן הין, אונד
ציגט איהם דיא צוקונפט?
(כג) אבער איך קעהרטע צו
ריק אונד בעטראכטעטע דיא
געוואלטטהאטען אללע, דיא
אונטער דער זאנגע געשעהען;

זאה

מגלת קהלת ג

היא למעלה ורוח הבהמה
הירדה היא למטה לארץ:
(כג) וראיתי כי אין טוב מאשר
ישמח האדם במעשיו כי הוא
חלקו כי מי יביאנו לראות במה
שיהיה אחריו:

ד (א) ושבתני אני ואראה את
כל העשקים אשר נעשים

החח

ר ש י

ועומדת בדין ורוח הבהמה היא הורדת למטה לארץ ואין לה ליתן דין ולריך שלא להתנהג כבהמה
שאונה מקמדת על מעשיה: (כג) וראיתי. ככל אלה: כי אין טוב. לאדם: מאשר ישמח במעשיו.
ביגיע כפיו ישמח ויאכל ולא להרחיב כזאול נפשו למוד להתעשר להתרבות לא לו: כי הוא
חלקו. יגיע כפיו הוא החלק הניתן לו משמים ובו ישמח: כי מי יביאנו. לראות לאחר שמת
במה שיהיה לבניו אם ילדימו גם הם בעושר שאסף הוא והניח לו לא ילדימו:

ד (א) ושבתני אני ואראה. ברוח הקודש: את כל העשוקים. הנעשים עשוקים בניהוס
במעשים

ר מ ב מן

מי יודע אם תעלה רוח בני האדם וכו', ואולם הפי' הזה קותר לטעמים, לפי שמלת האדם
מעומדת בטעם שר גדול, ומלת יודע בטעם פקידו, ואילו היה הדבר כאשר חשבו הם, היו
מלות רוח בני האדם רהוטות יותר למה שאזריהו, והיה ראוי שחבא מלת יודע בטעם זקף,
כידוע לבקי בטעמים. ולפי הטעמים כך פירושו, מי יודע, יבין וישיביל את טבע רוח בני האדם
אם היא עולה למעלה, וטבע רוח הבהמה אם היא יורדת למטה לארץ, כי החקירה הנפש דקה
ועמוקה עד מאוד וקשה להביא משם ראיה אל היות האדם נבחר מכל היצורים, כאשר יאמרו
בני האדם, ומלד הגוף הם שווים בכל מקריהם: (כג) וא"כ לולי הראיה הנכונה הנזכרת
למעלה על השארת הנפש והגמול לע"ה, ראיתי כי אין טוב לאדם כי אם אשר ישמח במעשיו
בעוד שהוא חי, כי זה חלקו, כי מי יביאנו לראות במה שיהי' אחריו, הלא הכרת הנפש עמוקה
ולריבה אל ראיות אשר לא יבינום כי אם גדולי החוקרים, ומקרי הגוף שוים לאדם ולבהמה,
וא"כ איך יודע מה יהיה אחריו? ובפסוקים הנאים ישוב אל הטענה הנולחת זוכר והיא דמעת
העשוקים ואין להם מנחם בע"הו, ומשם ראיה נמורה על השארת הנפש והגמול לע"ה כג
כאשר בארנו:

ד (א) אמר הגה הבחינה בחולדות הנפש לא תוביא את לב האדם מן הספק, אבל שבתני
וראיתי את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש, תחת ממעלת אל חמונה טהור
עינים

ה ע ר ו ת

לשאלה. ולפ"ז נראה טעם ההמשך, אשר שאמר שמלד הגוף הם שוים במקריהם ושיב לאותן
האומרים שההבדל מלד הרוחות, מי הוא זה אשר יודע את רוח בני האדם שממנה יאמר היא
העולה למעלה ואת רוח הבהמה מי יודע שממנה יאמר היא הירדת למטה, וראוי לתרגם
המשמר כל"א כזה (ווער קענט דען דען גייסט דעם ווענטען, דער חויפווערטס שטייגטן זקל,
אונד דען גייסט דעם טהיערעם, דער ניעדערזינקט לור ערדע?)

מגלת קהלת ד

תרגום אשכנזי צג

זאה אונטערדריקטע וויינען —
ניעמאנד טרעסטעט; זאה זיא
ניעדערגעבייגט פֿאן טיראני-
נען מאַכט — ניעמאנד טרע-
סטעט. — (כד) גליקליכער
פרייען ווירדע איך דיא טאָד-
טען, דיא לענגסט פֿערשטאָר-
בען זינד, אַלס דיא לעבען-
דיגען, דיא געגענווערטיג לע-
בען. (כה) אונד גליקועליכער
נאָך דעניעניגען, דער נאָך
ניכט געזעהען דיא איבעל-
טהאָטען אַללע, דיא אונטער
דער זאָנגע געשעהען.

פיערטער אַבשניטט

(פֿאן ק. ד' פ' ד' ביז פ' טו)

(ח) איך בעטראַכטעטע אַללען

קונסט-

תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְהַגִּבּוֹרִים דְּמַעַת
הַעֲשָׂקִים וְאִין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיד
עֲשָׂקִיהֶם לֹחַ וְאִין לָהֶם מְנַחֵם:
(ג) וְשָׁבַח אֲנִי אֶת־הַמַּתִּים שְׂכָר
מֵתוּ מִן־הַחַיִּים אֲשֶׁר תִּמָּה חַיִּים
עַד־נָה: (ג) וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם אֶת
אֲשֶׁר־עֵדֶן לֹא־הָיָה אֲשֶׁר לֹא־רָאָה
אֶת־הַמַּעֲשֵׂה הָרַע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה
תַּחַת הַשָּׁמַיִם:

פ ר ש ה ד

(ו) וְרֵאִיתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמֹל

ואח

ר ש י

באור המלות

במעשים אשר נעשים: תחת השמש. תחת חליפיה
של התורה: והנה דמעת העשוקים. זוכים
על נפשות העשוקות ביד מלאכי משחית ואכזרים
וכן הוא אומר עוברי בעמק הבכא מעיין
ומיד עושקיהם כח. עושקיהם
עד שלא שלט בהם יכר הרע הזה
על ידיהם וכגון דוד אשר לא
עבדך עד שאמרתי זכרה לחסדי דוד עבדך: (ג) עדין. אשר לא ראה את
דורות שקומטו להבראות ולא נבראו: (ד) וראיתי
אני

ד (ב) ושבח, מקור במקום פועל בנינוי. עדנה
משפטו עד הנה, וכן עדין, משפטו עד הן
ונקדה הסיף.
מלא

ר מ ב מן

עינים מראות ברע, ועם כל זה אני רואה שהעשוקים זוכים ונאנחים בזר נפשם, ואין להם
מנוח, ועושקיהם מכריחים אותם בכח ותוקף שבידם אל כל אשר ירלו והם כפופים תחת
ידיהם ואין להם מנוח, וכ"ש מושיע ותומך, ואם כן הוא אין ספק שהדבר באשר אמרנו, כי
עת לכל חסן ולכל מעשה שם, והאלהים יביא את העושה והנעשק במשפט, וישיב להם כגמולם:
(ב) כי לולי כן הייתי משבח את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עד הנה: (ג) וטוב
משניהם הייתי משבח את אשר עדיין לא היה ולא ראה את המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש,
וכוודאי לא לרעתו ולהנקם מאתו ח"ו ברא ה' את האדם על הארץ, כי אם כחסדו הגדול,
להשיע עליו מטובו, ואיה טובתו אם ימיה מועטים לראות דמעת העשוקים או להיות
הוא בעלמו עשוק ורלוץ, ואשר זה ימות כמות הבהמה ויאבד אבדון שאין אחריו תקומה? לא
כאלה דרכי האל, אין זה כי אם את הנדיק ואת הרשע ישבט האלהים באשר אמרנו. עד כאן
הדרוש בהשארה:

(ד) וראיתי, ידבר מענין הללחת המדינה, שלפי דעת קצת המדיינים תהיה המדינה מללחת
ומאזרחת, אם אנשיה עמלים ומריזים בכל מלאכה, ופעולתם בכשרון המעשה, על כד
היותר טוב ויכה ומקובל לאנשים סוחרים, וזהו דעת רוב המלכים והשרים שבזמנינו, ויתכן שגם
המלך

הרגום אשכנוי

קונסטפליים אונד אללע קונסט-
געשיקליכקייט, אונד זיעהע!
זיא האבען איהרען גרונד אין
דעם געגענזייטיגען ניידע דער
מענשען. אויך דיעס איזט איי-
טעל אונד ווינדריגער געדאנקע.
(ג) זיעהע דאדען טאָהרען! —
דריקט ער ניכט דיא הענדע
צוזאממען, אונד פֿריסט אן
זיינעם פֿליישע? (ג) „ליע-
בער איינע האַנדפֿאלל אונד
צופֿריעדענהייט, אַלס ביידע
הענדע אויפֿגעהייבט דורך אַר-
בייט אונד קוועלענדע זאָרגע.“

מגלת קהלת ד

וְאֵת כָּל-כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֵׂה כִּי הָיָא
קְנֵאת־אִישׁ מֵרַעְיוֹ גַּם-זֶה
הַבַּל וְרַעוֹת רוּחַ: (ה) הַכֶּסֶל חִבֵּק
אֶת-יָדָיו וְאָכַל אֶת-בֶּשָׂרוֹ:
(ו) טוֹב מִלֵּאכָפֶה נְחֵת מִמֶּלֶאכֶפְנִים
עֲמַל וְרַעוֹת רוּחַ: (ז) וְשִׁבְתִּי אֲנִי
וְאֶרְאֶה הַבַּל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: (ח) יֵשׁ
אֶחָד וְאֵין שְׁנַי גַּם בֵּן וְאָח אֵין
לו

(ד) איך פֿוהר פֿאַרט דיא ניכטיגקייטען אונטער דער זאָננע צו בעטראַכטען. (ה) עס גיכט
איינצעלנע כענשען, אונגעפֿאַרט, אָהנע זאָהן אונד אָהנע ברודער, אונד דאָך האַט
דעם

באור המלות

ר ש י

אני את כל עמל. הן העבירות שהן עמל בעיני
הקב"ה: ואת כל כשרון המעשה. שאינו לשם
שמים אלא לקנאת איש מרעהו שניהם הכל: כי היא קנאת איש. אשר היא קנאת איש מרעהו:
(ה) הכסיל. הרשע חובק את ידיו ואינו יגע ואינו אוכל אלא מן הגזל: ואוכל את בשרו.
ליום הדין שרואה לדוקים בכבוד והוא נידון כך נדרש בספרי: (ו) טוב מלא כף נחת. להיות
קונה נכסים מעט ומיגיעו שיהא בהן נחת רוח ליוצרו: ממלא חפניים. נכסים הרבה בעבירה
שהוא עמל ועלבות רוח לפני המקום: (ז) תחת השמש. כמו תחת השמים: (ח) יש א' ואין
שני. יש לך אדם שעושה דבריו ביחודי: גם בן ואח אין לו. אם ת"ח הוא אינו קונה לו תלמיד
שהוא כבן ולא חבר שהוא באח. ואם רווק הוא אינו נושא אשה להיות לו כאח לעזר ולהוליד בן.
ואם

ר מ ב מן

המלך שלמה נטה לזה, כמשמע מן הכחוב, ועתה ראה שגם זה הכל, כי ההלכה הזאת מיוסדת
על קנאת איש מרעהו, שירצה האחד להתפאר על חברו בדירתו במלבושיו, כליו ותכשיטיו,
בסגולותיו ורהביו, ואם תעורר את אנשי המדינה אל העמל וכשרון המעשה, על כרחך שתצטר
את אש הקנאה וההתרוטמות בלבנם, וילא שברך בהספדך, כי טוב להם שיתפסקו, ולא יבקשו
המותרות, ולא יתנשאו אז איש אל רעהו, וימאסו בכל שכיות התמדה, ואז אין מקום לכשרון
המעשה: (ה) הנה החרין יגנה את העלל לאמור, הכסיל חובק את ידיו, ואוכל כל מה שיש
לו, ולא יעמול להוסיף כאלו אוכל את בשרו: (ו) והעלל יענה, טוב לי שאסתפק במועט
במלא כפי בנחת ושלום, מן מלא חפניים בעמל ויגיעה, כמעשה החרין שהוא עומל כל היום,
וברעות רוח, שהוא חורש מחשבו' רוח מה יעשה למחר, כמה ישתכר, ואיך ישתכר וכדומה. (ז ח) ושנתי,
ידבר

ה ע ר ו ת

ד (ח) יש אחד וגו', נראה לי עמס ההמשך באלו החלקים מהפרשה, אשר זכור הכל
הקנאה והעמל, אשר זה עוד הכל יותר אכל מי שאין לו שני אשר בעבור
יעמול, וגם זה הענין בעלמו להוטר לבדו בלי עזר, הוא הכל וענין רע, כי טובים השנים וגו'

מגלת קהלת ד

תרגום אשכנזי צד

דעם טרױבענס קיין ענדע; דאך ווערדען דיא אויגען נױט זאטט דער רױכטהימער. — פֿיר ווען אַרבייטע אױך, אונד פֿערזאגע מױנער זעעלע יעדען גענוס? אױך דיעס איזט אױ טעל אונד דיא בעשעפֿטיגונג אױנעס בעזען. (ו) גליקזעליגער איזט יענעס פֿאָאר אַלס דער אױנצעלנע: זיא פֿינדען זיסען לאָהן אין איהרער אַרבייט. (ז) ווען זיא (אױפֿס קראַנקעני בעטט) פֿאַללען, ווירד דער עהגענאָס דען אַנדערן אױפֿ ריכטען. וועהע אַבער דעם אױנצעלנען, ווען ער פֿעללט! ער האַט קױנען, דער איהן אױפֿריכטעט. (ח) פֿערנער: ווען צױיא שלאָפֿען, ערווער מען זיא זיך געגענויטיג; ווער ערווערמט אַבער דען אױנצעלנען? (ט) ווירד אױנער גע- וואַלט.

לוֹ וְאִין קִין לְכָל-עֲמָלוֹ גַם-עֵינִין לֹא-תִשָׁבַע עֶשֶׁר וּלְמִי וְאֲנִי עֲמַל וּמַחֲסֵר אֶת-נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַם-זֶה הֶבֶל וְעֵנִין רַע הוּא: (ט) טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן-הָאֶחָד אֲשֶׁר יִשְׁרָתָהֶם שָׂכַר טוֹב בְּעֲמָלָם: (ז) כִּי אִם-יִפְלוּ הָאֶחָד יִקְיִם אֶת-חֵבְרוֹ וְאִילוֹ הָאֶחָד שִׁיפֵל וְאִין שְׁנַיִ לְהַקִּימוֹ: (ח) גַם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְהֵם לָהֶם וְלָאֶחָד אִיךְ יִחַם: (ט) וְאִם יִתְקַפוּ

עֵינוֹ קרי האחד ער האט קיינען, דער איהן אױפֿריכטעט. (ח) פֿערנער: ווען צױיא שלאָפֿען, ערווער מען זיא זיך געגענויטיג; ווער ערווערמט אַבער דען אױנצעלנען? (ט) ווירד אױנער גע- וואַלט.

ר ש י

באור המלות

ואם סוחר הוא אינו קונה לו שותפים ויבא לדרך ימידי: ואין קן לכל עמלו. יגע בגירסא ואם סוחר הוא עמל במרקמטיא: גם עיניו לא תשבע עושר. לא יהא שבע בטעמי תורה שהרבה תורה לומד אדם מתלמידיו. ולענין הממון רודף תמיד אחר הממון: ולמי אני עמל. מאחר שאיני מעמיד תלמידים ואיני נושא אשה להוליד בנים: (ט) טובים השנים. לכל דבר מן האחד לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא אשה אשר יש להם יותר ריוח בעמלם הרבה מלאכה נעשית בשנים שאין היחיד מתחיל בה לבדו: (ז) כי אם יסולו. כמשמעו ולענין המשנה אם תקפה עליו משנה שלו חבירו מחזירה לו או אם יבזל ולא דקדק את אשר שמע מפי רבו בא חבירו ומעמידו על האמת: ואי לו. ואי לו: (יא) ואם להם. כמשמעו ולענין זכר ונקבה מתחממים זה מזה ומולידים: (יב) ואם יתקפו האחד. ואם באו לסטים עליו לתקפו אם שנים הם יעמדו לנגדו וכ"ש

(ח) וענין דע, ר"ל ענין חיש רפ. (י) ואילו, ענינו חוי לו. (יב) יתקפו, מן הפעלים היוצאים כמו תתקפו לנגח, ובא תסר כ"ס יתקפו. מסבן תורה לומד אדם מתלמידיו. ולענין הממון רודף תמיד אחר הממון: ולמי אני עמל. מאחר שאיני מעמיד תלמידים ואיני נושא אשה להוליד בנים: (ט) טובים השנים. לכל דבר מן האחד לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא אשה אשר יש להם יותר ריוח בעמלם הרבה מלאכה נעשית בשנים שאין היחיד מתחיל בה לבדו: (ז) כי אם יסולו. כמשמעו ולענין המשנה אם תקפה עליו משנה שלו חבירו מחזירה לו או אם יבזל ולא דקדק את אשר שמע מפי רבו בא חבירו ומעמידו על האמת: ואי לו. ואי לו: (יא) ואם להם. כמשמעו ולענין זכר ונקבה מתחממים זה מזה ומולידים: (יב) ואם יתקפו האחד. ואם באו לסטים עליו לתקפו אם שנים הם יעמדו לנגדו וכ"ש

ר מ ב מן

ידבר בענין אהבת החברה ושטוב לאדם לבקש עזר אמר יש אחד ואין שני לו שהוא בלא אשה ובלא בנים: (ט) באהבת המלך להרבות העמל והחריבות בארצו, יעץ את אנשי ארצו להזדווג איש ואשה שיש להם שני טוב בעמלם, כי ברכת הבית ברובו: (ז) כי אפילו אם שניהם יחדו יסולו למשכב, מכל מקום כל אחד מהם יסעד את השני על ערש דוי עד הקימו בתפלה או בהתאזרות יתרה, והחלש יאמר גבור אני ואילו וגו': (יא) ואם להם, זכר ונקבה מתחממים זה מזה ומתענגים ואינם לריכים לקנות להם בגדים רבים לכסותם על משכבם להתחמם בהם, אבל לאחד איך יחס על משכבו בלילות בהתכסותו בשמלתו לעורו לבדה, ולכריך לקנות לו כרים ומלעות להתחמם בהם, ע"כ לא יהיה לו שני טוב בעמלו: (יב) והקוט המשלש, אם יולידו בן כ"ש שיעמדו יחד נגד

ידבר בענין אהבת החברה ושטוב לאדם לבקש עזר אמר יש אחד ואין שני לו שהוא בלא אשה ובלא בנים: (ט) באהבת המלך להרבות העמל והחריבות בארצו, יעץ את אנשי ארצו להזדווג איש ואשה שיש להם שני טוב בעמלם, כי ברכת הבית ברובו: (ז) כי אפילו אם שניהם יחדו יסולו למשכב, מכל מקום כל אחד מהם יסעד את השני על ערש דוי עד הקימו בתפלה או בהתאזרות יתרה, והחלש יאמר גבור אני ואילו וגו': (יא) ואם להם, זכר ונקבה מתחממים זה מזה ומתענגים ואינם לריכים לקנות להם בגדים רבים לכסותם על משכבם להתחמם בהם, אבל לאחד איך יחס על משכבו בלילות בהתכסותו בשמלתו לעורו לבדה, ולכריך לקנות לו כרים ומלעות להתחמם בהם, ע"כ לא יהיה לו שני טוב בעמלו: (יב) והקוט המשלש, אם יולידו בן כ"ש שיעמדו יחד נגד

ה ע ר ו ת

(יב) יתקפו, עיין ב"המ. וטעם הכנוי על כל אחד מהשנים, וטעם הפעל מבנין התנאי וק"ל

חרגום אשכנזי

וואלטטהעטיג, צווייא ווער.
דען איהם ווידערשטעהען קעגן.
נען. דרויפאָצע שונר ענדליך
ווירד ניכט לייכט אויפגעלעזט.

(י) בעסער איזט איין דירפ.
טיגער אבער איין וויזער יינג.
לינג, אלס איין קעניג אלט אונר
איין טהאָר, דער עס ניכט פֿער.

מגלת קהלת ר

הַאֲהָד הַשָּׁנִים יַעֲמְדוּ נֶגְדוֹ וְהַחֹט
הַמְּשֻׁלָּשׁ לֹא בְמַהֲרָה יִנְתַּק׃
(יג) טוֹב יֵלֵד מִסֶּכֶן וְחֶכֶם מִמֶּלֶךְ
זָקֵן וְכֹסִיל אֲשֶׁר לֹא יֵדַע לְהִזְהָר
עוֹד׃ (יד) כִּי־מִבֵּית הַסּוּרִים יֵצֵא
לְמֶלֶךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רֵשׁ׃

דאײַ
שטעהט זיך וואַרנען צו לאַסען. (יא) שטיעגע יענער אויך אויס דעם געפֿענגניס אויף דען
טהראָן, דיעזער אין זיינער העררליכקייט איזט ניכט מינדער אַרמוזעליג געבאָרען.
אײַך

באור המלות

(יג) מסכן, חרגום עני מסכן. (יד) הסורים,
שרשו חסר ונחה החליף וחסרה גם מהמכתב, וכו' בית הסוהר שנותנים שם הסורים.
וקרוב
במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא. בפנים אחרי' נדרש במדרש יש אחד ואין
שני לו חלל אין סדר כל המקראות הללו מתיישב עליהם: (יג) טוב ילד מסכן וחכם. זה ילד
טוב ולמה נקרא ילד שאינו כל בחדם עד י"ג שנה: מסכן. שאין האיברים שומעים לו כמו
ליד הרע: חכם. שמשכיל את האדם לדרך טובה: ממלך זקן וכסיל. ילד הרע שהוא שליט
על כל האיברים: זקן. שמעשה שולד הולד הוא גתון צו של' לפתח חטאת רובץ: וכסיל.
שמתעוה בדרך רעה כך נדרש במדרש: אשר לא ידע להזהר עוד. שהרי הזקן ואינו מקבל תוכחה:
(יד) כי מבית הסורים יצא למלך. ממקום הענופה וסרחון כדמתרגמי' ויבא וסרי: כי גם
במלכותו. משמלך בחדם נולד הרש המסכן הטוב ממנו ונא מתוך טהרה ולא מתוך ענופת הרחם
כך דרשוהו במדרש. ד"א כי טוב ילד מסכן וגו' כמשמעו. אשר לא ידע להזהר עוד. שגבר
הזקן ברשעו וכסילותו: כי מבית הסורים יצא למלך. כי הילד המסכן סופו שיאמרו עליו יצא למלך
מתוך עניו ומבית אסוריו שהרי ס"מך של הסורי' נקודה רפיוהרי הוא כמו האסורים שכן מלינו ביוסף
שמלך מתוך ליאת בית האסורים. וכן דוד אני לקחתך מן הנוה מאחר הלא: כי גם במלכותו נולד
רש. כי בשר והגון הוא שמלך כי גם במלכותו הוא נהפך ממנהג השררה ומקטין עצמו אלל הזכמים
במדת הרשים. וכן עיר פרא אדם יולד שיהפוך וישתנה לו ממה שהיה בעיר פרא ויעשה אדם: נולד.
נעשה

ר ש"י

וב"א אס ג'הס והחוט המשולש לא במהרה ינתק.
ד"א מי שהוא ת"ח ובנו ובן בנו טוב אין
תורה פוסקת מזרעו שא"ל לא ימושו מפיד ומפי
זרעך ומפי זרע זרעך. ד"א חוט המשולש.
במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא.
שני לו חלל אין סדר כל המקראות הללו מתיישב עליהם:
טוב ולמה נקרא ילד שאינו כל בחדם עד י"ג שנה: מסכן.
ליד הרע: חכם. שמשכיל את האדם לדרך טובה: ממלך זקן וכסיל.
על כל האיברים: זקן. שמעשה שולד הולד הוא גתון צו של' לפתח חטאת רובץ: וכסיל.
שמתעוה בדרך רעה כך נדרש במדרש: אשר לא ידע להזהר עוד. שהרי הזקן ואינו מקבל תוכחה:
(יד) כי מבית הסורים יצא למלך. ממקום הענופה וסרחון כדמתרגמי' ויבא וסרי: כי גם
במלכותו. משמלך בחדם נולד הרש המסכן הטוב ממנו ונא מתוך טהרה ולא מתוך ענופת הרחם
כך דרשוהו במדרש. ד"א כי טוב ילד מסכן וגו' כמשמעו. אשר לא ידע להזהר עוד. שגבר
הזקן ברשעו וכסילותו: כי מבית הסורים יצא למלך. כי הילד המסכן סופו שיאמרו עליו יצא למלך
מתוך עניו ומבית אסוריו שהרי ס"מך של הסורי' נקודה רפיוהרי הוא כמו האסורים שכן מלינו ביוסף
שמלך מתוך ליאת בית האסורים. וכן דוד אני לקחתך מן הנוה מאחר הלא: כי גם במלכותו נולד
רש. כי בשר והגון הוא שמלך כי גם במלכותו הוא נהפך ממנהג השררה ומקטין עצמו אלל הזכמים
במדת הרשים. וכן עיר פרא אדם יולד שיהפוך וישתנה לו ממה שהיה בעיר פרא ויעשה אדם: נולד.
נעשה

ר מ ב " מן

נגד הקמים עליהם, וכן אמר המזורר ע"ה נחלים ביד גבור כן בני הנעורים וגו' כי ידברו את
אויבים בשער: (יג) טוב, מסב סניו אל המלוכה והממשלה, כבוד המלך מעבדיו ועמו והללחתו
על כסאו, ואמר טוב איש רך בשנים עני וחכם, ממלך זקן וכסיל אשר לא ישמע לקול המזהירים
אותו, בעבור שהוקן בכסלות הקשה את ערפו ואמן את לבבו כל כך עד שלא יאמין בעבדיו
הנאמנים: (יד) ואף אס המסכן הזה יצא מבית האסורים, אין פתך כלום, כי גם המלך הזקן
היה

נגד הקמים עליהם, וכן אמר המזורר ע"ה נחלים ביד גבור כן בני הנעורים וגו' כי ידברו את
אויבים בשער: (יג) טוב, מסב סניו אל המלוכה והממשלה, כבוד המלך מעבדיו ועמו והללחתו
על כסאו, ואמר טוב איש רך בשנים עני וחכם, ממלך זקן וכסיל אשר לא ישמע לקול המזהירים
אותו, בעבור שהוקן בכסלות הקשה את ערפו ואמן את לבבו כל כך עד שלא יאמין בעבדיו
הנאמנים: (יד) ואף אס המסכן הזה יצא מבית האסורים, אין פתך כלום, כי גם המלך הזקן
היה

הערות

(ווקלוטע ער געוואָלט ענטהון): האחד, הבא לתקוף, או שהוא מוסב על האחד הנזכר מקודם
נגד השנים הטובים ממנו: (יג) טוב ילד וגו', עיין בפ' ונראה לי ההמשך אל הקודם שאף
ע"פ שזכר תוקף החוט המשולש שמהרה לא ינתק, מ"מ לפעמים יהיה לידת הבנים ללא חובלת,
כמו שהוא באמת לא היה יכול למוע לבלי יקח ירבעם אחריו את המלוכה בחוקה מיד רכבעם
צנו: (יד) יצא, מבנין התנאי, וכתרגום רד"ס:

(ווקלוטע ער געוואָלט ענטהון): האחד, הבא לתקוף, או שהוא מוסב על האחד הנזכר מקודם
נגד השנים הטובים ממנו: (יג) טוב ילד וגו', עיין בפ' ונראה לי ההמשך אל הקודם שאף
ע"פ שזכר תוקף החוט המשולש שמהרה לא ינתק, מ"מ לפעמים יהיה לידת הבנים ללא חובלת,
כמו שהוא באמת לא היה יכול למוע לבלי יקח ירבעם אחריו את המלוכה בחוקה מיד רכבעם
צנו: (יד) יצא, מבנין התנאי, וכתרגום רד"ס:

מגלת קהלת ד

תרגום אשכנזי צה

(יב) איך בעאבאטעטעטע דיא מענשן אללע, דיא אונטר דער זאננע וואללען, וויא אללעס אויף דען פאלגענדען יינגלינג הארט. (יג) דאז געגענווער טיגע שיינט דעם פאלקע קיין ענדע נעהמען צו וואללען; איה רע נאכקאממען ווערדען אן דעם נייען פירשטען וויעדערום קיינע לוסט פינדען — זא איזט אללעס אייטעל אונד ווינדויגער געדאנקע.

פינפטער אבשניטט

(פון ק. ד' פ' י"ז ביז ק. ה' פ' י"ט)
(ח) זיין יא פארזיכטיג, ווען דוא אין דען טעמפעל גאטטעס טריטט

(טו) רִאִיתִי אֶת־כָּל־הַחַיִּים
הַמְהַלְכִים תַּחַת הַשָּׁמַיִם הַיְלֵד
הַשְּׂנִי אֲשֶׁר יַעֲמֵד תַּהֲתוּ: (טז) אֵין
קֵץ לְכָל־הָעַם לְכָל־אֲשֶׁר־הָיָה
לְפָנֵיהֶם גַּם הָאֲחֵרוֹנִים לֹא
יִשְׁמְחוּ־בּוֹ כִּי־גַם־זֶה הִבֵּל וְרַעִיוֹן
רוּחַ:

פרשה ה

(יז) שֹׁמֵר רַגְלֵיךָ כַּאֲשֶׁר תִּלְךָ אֶל־
בית י"ח

רשי"י

נעשה ולשון הוה הוא: (טו) ראיתי את כל החיים וגו'. מלאתי במדרש הספר הזה זה דור המבול שג' בהם מכל החי: עם הילד השני. אשר יתקיים תחת אותו הדור שהם נח ובניו: (טז) אין קץ לכל העם. פנים ורבים היו יותר מדאי כמו שג' זרעם נכון לפניו אשה מתעברת ויולדת לג' ימים ישלחו כלאן עויליהם: לכל אשר היו לפניו. אין קץ לכל הטוב שהיה לפניו והכל אבד וברגע שאלו יתחו: גם האחרונים. דור הפלגה: לא ישמחו. גם הם בטוב הניתן בידי: כי גם זה. סופו של הכל ורעיון רוח כאשר אדם מהלך אחר ילדו: (יז) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים. היאך תלך אם תביא תודה ונדבת שלמים הוא הטוב ושמור עלמך

רמב"מ

היה רש ביום הולדו: (טו) יתכן שהיו בני ישראל מתלוננים על שלמה בדברים ותרעומות והיו מרוממים את ירבעם שהיה גדול בעיני העם, כנראה מחוך משמעות הכתוב (מלכים י"ח) והמלך ידע את אשר הם מלינים בחדרי משכנם, והוא כמשיב על דבריהם, ואמר ראיתי את כל החיים הולכים אחרי הילד השני שיקום תחת המלך, וכלו עיניהם מיחל עת יקום על כסא המלוכה. וקראו הילד השני, אם לפי פשוטו בעבור שיבא תחת המלך, ואם שרמו על ירבעם כאשר אמרנו, ואחרי שרבעם בן המלך וראוי למלוכה יותר ממנו, הנה יהיה רחבעם הראשון: (טז) אין קץ, כלומר אמנם ידעתי שכן דרך העם מאז ועד עתה שימאסו את אשר הוא לפניו, ירבו חדשים לבקרים, כי הם אוהבים התמורה והחלוף, יארכו להם הימים, ויהיו בעיניהם כאלו אין קץ ותכלה לכל אשר הי' לפניו כי קלה צו נפשם, ואולם ידעתי שגם האחרונים אשר יקומו אחריהם לא ישמחו במלך החדש, ויבחרו להם חדשים, כי גם זה הכל ורעיון רוח, אין בכבוד העם ושבתם הללחה נכונה, כי אם הכל ורעות רוח:

(יז) שמר, יתחיל להורות את המעשה הנרצה אשר על ידו נגיע אל האוצר האמתי והטוב הנכון, ותחלת דברו בעבודת האלהים, שיהיה מורא שמים עליך תמיד, כראוי לילוד אשה ההולך

הערות

(טו) הילד, ידוע שמתל ילד נוסף גם על הנער שרם היותו לאיש, כמו שאמר ויועץ את הילדים (מ"א י"ב), ויש שהוא מלא רוח דעת ותבונה:

תרגום אשכנזי

טריטסט. זיך נעהערן אום אויפצומערקען איזט בעססער, אלס ווען אונזיססענדע זינדער אפפער ברינגען: זיא זינדיגען, ווייל זיא אונזיססענד זינד. (ג) זייא ניכט פארשנעלל מיט דעם טונדע, אונד געסע דיין הערץ ניכט אין אייטעלן וואר. טען פאר גאטט אויס. גאטט איזט ערהאבען אים היממעל, דוא בזט אויף געדריגער ער דע, לאס דעסוועגען דיינעם געבעטס וועניג זיין. (ג) זאוייא דער טרוים אויס אונגערייט: טען פארשטעללונגען, זא בעי שטעהט דאז געבעט דער טהא: רען אויס פיעלען אונצוזאמי מענהאנגענדען ווערטערן. (ד) האסט רוא געליעברע דיי.

מגלת קהלת ד
בית האלהים וקרוב לשמע
מתת הכסילים זבח כי אינם
יודעים לעשות רע:

ה (א) אל תבהל על פיך ולבך
אל ימהר להוציא דבר לפני
האלהים כי האלהים בשמים
ואתה על הארץ על כן יהיו
דבריך מעטים: (ב) כי בא החלום
ברב ענין וקול כסיל ברב דברים:
(ג) כאשר תדר נדר לאלהים
אל תאחר לשלמו כי אין חסין

בכסילים
נעם גאטטע געטהאן, זא זיימע ניכט זיא צו ערפיללען, דען ער האט קיין וואהלגעפאללען אן טהא

באור הטלות

עלמך שלא תלמדך בהבאת חטאות ואשמות: וקרוב. הוי לשמוע דברי הק"נה והוא טוב וקרוב להק"נה: מתת הכסילים זבח. שיחטא ויביא קרבן: כי אינם יודעים לעשות רע. לעלמו: ענינו הקורבה לשמוע טובה מנתינת הזבח.

ר ש י

עלמך שלא תלמדך בהבאת חטאות ואשמות: וקרוב. הוי לשמוע דברי הק"נה והוא טוב וקרוב להק"נה: מתת הכסילים זבח. שיחטא ויביא קרבן: כי אינם יודעים לעשות רע. לעלמו:

ה (א) להוציא דבר לפני האלהים. לדבר קשה כלפי מעלה: כי הוא בשמים ואתה על הארץ. ואפילו חלש מלמעלה וגבור מלמטה אימת חלש על הגבור וכל שכן גבור למעלה וחלש למטה: (ב) כי בא החלום ברוב ענין. כי דרך החלום לבא ברוב הרהורים שאדם מעיין ומהרהר ביום ודרך קול כסיל לבא ברוב דברים כי בהרבותו דברים מוליא קול של כסילות מסו כי לא יחדל ששע לכך אני אומר יהיו דבריך מעטים: (ג) אין חסין בכסילים. אין

ר מ ב מן

ההולך להתפלל לפני מ"ה הקב"ה, ודע שהקורבה לשמוע דבר האלהים טובה ונבחרת מאשר יחטא הכסיל ויביא זבח, כי שמוע מזבח טוב, כאשר האריכו הנביאים להוכיח את ישראל על זה הענין. כי אינם יודעים, הנה הוא נותן טעם לדבריו על שנה את החוטא כסיל, יאמר וודאי החוטא הוא סכל, ואינו יודע, לפיכך הוא עושה רע, ואלו ידע בין טוב לרע היה בוחר בטוב, ואמרו רז"ל אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות, ומעתה ראוי לקרותו כסיל: (א) אל תבהל, הוסיף להזהיר את העובד ומתפלל, שאל יתפלל בנהלה ומהירות, כי אם בכוונה הלב, כי האלהים עליך רואה אותך ושומע את דבריך, והוא בשמים נגבהי מרום הגבוהים, ואתה על הארץ, אין למטה ממך על כן לא תרבה דברי' בלא כוונה הלב כן תסתכן: (ב) כי בא, כתרגומו היכמא דחתי חלמא על הרהורי לבא בסגיאנות גוונין, כמו החלום הטבעי המזכר מעניינים רבים ומחשבות שונות בלי סדר וכוונה, כן קול הכסיל ברוב דברים ילאו מסו בקיי וזהו דמן בלי חבור וכוונה ותכלית: (ג) כמו שנויחך להשמר בדברים בבית האלהים, כן אתה חייב

מגלת קהלת ה

תרגום אשכנזי צו

מחאָרען. וואָס דואַ אַנגעלאָבט
האַסט, ערפֿיללע. (ה) לע-
בער טהווע קיין געליעבדע, אַלס
דאַס דואַ אַנגעלאָבסט אונד
ניכט ערפֿיללסט. (ו) גיב אַכט
דאַס דיין אייגענער מונד דיך
ניכט עלענד מאַכע; זאַגע הער-
נאָך ניכט צום באַטן; איך האַבע
מיך איבעראַיילט. וואַרום זאָלל
גאַטט איבער דיין גערעדע ציר,
גען, אונד דייער הענדע ווערק
צערשטערען? (ז) בייא אַללען
דייען טריימערייען אונד וואַר-
טען, פֿערלעטצע דיא עהר-
פֿורכט געגען גאַטט ניכט.

בְּכִסְיִים אֵת אֲשֶׁר-תִּדְרֹךְ שְׁלֹם;
(ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא-תִדְרֹךְ מִשְׁתַּדְּרוֹר
וְלֹא תִשְׁלֹם: (ה) אֶל-תִּתֵּן אֶת-
פִּיךָ לְחַטִּיא אֶת-בְּשָׂרְךָ וְאֶל-
תֹּאמַר לְפָנַי הַמְּלֹאךְ כִּי שִׁגְגָה
הִיא לְמָה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל-
קוֹלְךָ וְחַבֵּל אֶת-מַעֲשֵׂה יְדִיךָ:
(ו) כִּי בָרַב חֲלוּמוֹת וְהַבְּלִים
וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת-הָאֱלֹהִים
יִרְא: (ז) אִם-עֲשָׂקְרֶשׁ וְגוֹל מִשְׁפָּט

וצדק

(ח) ווען דוא אין איינעם שטאַאטע אונטערדריקקונג דעם אַרמען, אונד פֿערלעטצונג דעם
באור הטלות ר ש"ו רעכטס

ה (ז) וגול, סמוך, והגבר במהו כדן בעלי. אין חפץ לפני הקדוש ברוך הוא כנשעים הנודרים
ואינם משלמים: (ה) אל תתן את פיך. כנדר:
לחטוא את בשרך. שפסוק העון על בניך: ואל תאמר לפני המלאך. שלית הבא לתבועך כדקה
שפסקת ברבים: כי שגגה היא. כשגגה שפסקתה כסבור הייתי שיהיה יכולת בידי ליתן: וחבל
את מעשה ידיך. מלות שהיו בידך שעשית כבר אבדתם כן נדרש במדרש: על קולך. כשכיל קולך:
(ו) כי ברוב חלומות וגו'. אשר כל מה שיאמרו לך חלומות ונבואי הבל ודברים הרבה לפרוש
מאת המקום: כי את האלהים ירא. הרי כי משמש בלשון אלה אל תשמע אל החלומות
אלא את האלהים ירא: (ז) אם עשק רש וגול משפט ולדק וגו'. אם תראה במדינה שהם עושקים
את

ר מ ב" מן

חייב להזהר בכל מקום וכל עת שתזכור את שמו, ואם תדור לו נדר, שמור את מולך שפתיך
כי אין חפץ בכסילים המלכפסים ומהגים ולנס כל עמם: (ד) וחולס דע שאין המניעה מלגדור
חטא כמ"ס וכי תחל לנדור לא יהיה כך חטא: (ה) למה יהיה פיך מוליד חטא ורע בעלמך,
אם לא תעשה את אשר דברת בפיו: ואל תאמר לפני המלאך ושלית הבא לתבוע כדקה שפסקת
ברבים, כי שגגה היא הנדר שנדרת. ויש לפרש לחטוא את בשרך כמו לענות נפש, למה יקבץ
האלהים על מולך שפתיך והשחית את מעשה ידיך: (ו) כי ברוב, יראה בכל החלומות והרהורים
והנבאים ודברים הרבה אשר יעלו על מחשבתך, אך את האלהים ירא, ותמיד תהיה יראתו על
פיוך, אז תכלל מהנוק: (ז) אם עושק רש, ידבר על המתרעמים נגד הממשלה וההנהגה
המדינית

ה ע ר ו ת

ה (ו) כי ברוב חלומות וגו', נראה לי הטעם שאמר אל תבהל על פיך להוביא
דברים רבים בתהלות ותשבחות, כי ביותר שיהיה חלומות
והנבאים בענין מה, יותר ללרבים דברים הרבה ליסות ולקיימו, אבל ענין קדוש וקיים כשם ה'
אלהינו אינו כריך לכל זה, והוא ג"כ אינו מבקש ממך כי אם ליראה אותו, וראוי לתרגמו
כל"א (יע ועהר טריימערייען אונד אייטעלוקייטען, יע ועהר ווֹרטע; גאַטט ברױכסט דוא נור
לו פירכטען): (ז) אם עושק רש וגו', נראה טעם ההמשך, שכמו שאין מן הראוי להרבות

תרגום אשכנזי

מגלת קהלת ה

וְצִדְקַתְרָאָה בַּמְדִינָה אֶל־תַּחְמָה
עַל־הַחֶפֶץ כִּי גְבוּהַ מַעַר גְּבוּהַ
שֹׁמֵר וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם: (ח) וַיִּתְרוֹן
אֶרֶץ בְּכָל הָאֶמְלָךְ לְשֹׁדֵה נַעֲבָד:

רעמטס אונד דער גערעכטיג.
קייט בעמערקסט, זא וואונדע,
רע דיק דיא ערשיינונג ניכט.
איבער יעדעם האהען איזט
איין העהערער וועכטער, אונד
איבער דיעזען זינד נאך העהע:
רעגעזעטצט. (ט) דער פארי

צוג איינעם לאנדעס צייגט זיך נור אים גאנצען. אויך איין אקקער קעניג ווירד פאן אג
דערן

ר ש י

את הרשים וגוילים את המשפט ואת הלקד: אל תתמה. על חפזו של מקום כשיביא עליהם
רעה: כי גבוה מעל גבוה שומר. ורואה את מעשיהם וגבוהים יש עליהם העושים שליחותו של
מקום וידם תקיפה ליפרע מהם: וגזל משפט. גזל של משפט לפי שהוא דבוק הוא נקוד גזל
כח קטן שאם לא היה דבוק היה נקוד גזל קמץ. ענין אזה אס תראה שהם עושקי רשים וגוילי
משפט ורואה אתה לך בל לעיר שהקב"ה משפיע להם טובה ואינו נפרע מהם אל תתמה על
חפזו של מקום כי כן דרכו להאריך אפו: כי גבוה מעל גבוה שומר. ממתין עד שתמלא סאתם:
וגבוהים. יש לו עליהם ליפרע מהם כנא עת פקודתם כמו לא תשמוע על תשאתי. שומר
אמונים. שמר את הדבר: (ח) ויתרון ארץ בכל היא. ויתרון של יושבי הארץ שהם מתגאים
ומכעיסים למקום: בכל היא. בכל דבר הוא עושה שליחותו ליפרע ואפילו ע"י יתושין בדרך שעה
לטיטוס: מלך לשדה נעבד. הקב"ה נעשה פועל לזיון ליתבע עלגבוה ממחריבה ולשלם שנים
לבויה

ר מ ב מן

המדינות אשר זכרם למעלה, אס תראה במדינה לשעמים שהם עושקים את העני וגוילים את
בעל המשפט והלקד, אל תתמה ותשתומם על המראה הזה, או אל תתמה על המלך החפז בזה
לדעתך, שאל"כ לא יסקוט באשר יש לאל ידו למחות, אל תאשים את המלך, כי יש במדינה גבוה
מעל גבוה שומר וכל שהוא במדרגה למעלה לא ישיגת כי אס על המדרגה הקרובה אליו למטה, וכן
ממנו והלאה. וגבוהים עליהם, כלומר שהגבוהים כלם לא ישיגו כי אס על האנשים אשר
עליהם הוקמו, הקרובים למדרגתם ומעלתם, כי כן דרך ההנהגה הנכונה, שתהיה לכל אחד
ואחד משמרתו המיוחדת לו, ואי אפשר להיותר גבוה שהוא המלך, שישיגת על כל אשר נעשה
תחת ממלתו כפרט, כי אס ישמוך על משה, והמשה על השרים, והשרים על סקידים,
וכן מהם והלאה, כי ההשגחה על כל הפרטים היא לה' לבדו אשר לא ייעף ולא ייגע והיא נמנעת
בזיק האדם וא"כ אל תתפלא אס לא תהיה ההנהגה על כל היותר טוב בכל פרט ופרט,
ומנוקה מכל חסרון בכל חלקיה: (ח) ויתרון ב', אחרי אשר הקדים בהתנלות המלך והשרים
בהנהגת המדינה, אס לא תהיה שלימה ומסודרת בכל פרטיה, הוסיף ואמר אס תרלה לידע
מעלת ההנהגה ויתרון מדינה ממדינה אל תשיגת בפרטיה, כי יתרון ארץ בכל היא, בכללות
ההנהגה וסדורה ימלא היתרון, לא בפרטים, כי אי אפשר שיהיו הפרטים כלם בתכלית השלמות
כידוע

ה ע ר ו ת

דברים נגד ה', כן אינו מן הראוי גם להרבותם נגד המלך, אף אס עושק וגו', ועיין בס'י:
כי גבוה מעל גבוה, בלי הספק גבוה הראשון יש גם לפרט המאמר בזה האופן, אל תתמה על
החפז והלחצת מדינה אס לשעמים תראה מה שידמה לך עושק רש וגזל משפט, כי גבוה מעל
גבוה, הוא האס יתעלה, שומר שלא יעשה כלום כי אס כפי הראוי לטובת הכלל. וגבוהים,
כלומר הרודים בעם אשר בידם הכח והממשלה, גם עליהם שומר מבלי אשר לא יעשו כי אס
הגזר מאתו יתברך, ואס שלפעמים ינוק הפרטי, הנה ויתרון ארץ הוא בהכלל, ואי אפשר
למדינות בלי מדרגות אונות כי גם מלך לשדה נעבד ככפירוס. ובענין וגבוהים עליהם עוב רד"פ
את

מגלת קהלת ה

תרגום אשכנזי צו

(ט) אהב כסף לא ישבע כסף ומי
אהב בהמון לא תבואה גם זה
היבל: (י) ברבות הטובה רבו
אוכליה ומה בשרון לבעליה כי

(י) ווער דאז זילבער ליעבט
ווירד וואהרליך פאן דעם
זילבער ניכט געזעטטיגט,
ווער געפאלגע ליעבט, האט
דאפאן קיינען פארטהייל.
אויך דאז איזט אייטעל.
(יא) בייא דעם צופלום דער

אם

גליקסגיטער פערמעהרען זיך דיא פערזעהרער; דער בעזיטצער האט קיינען ווייטערן
גוט=

כאור המלות

ר ש י

(י) רבו, ענר מסקל ושראו רכב.
לבוניה: (ט) אוהב כסף לא ישבע כסף. אוהב
מנות רבות: לא תבואה. ואין באחד מהם מלוא מסוימת ונכרת כגון בנין בית המקדש ובית
הכנסת וספר תורה נאה גם זה הכל. כך נדרשים שני מקראות הללו במדרש ושוד פנים אחרים
הגונים אך זה הקדמתי לפי שהוא מענין וגבוהים עליהם שסמך הכתוב יחד. ד"א ויתרון ארץ
בכל היא. שבר עבודת האדמה חשוב הוא על הכל שאפילו הוא מלך לריך הוא להיות נעבד
לשדה אם עשתה הארץ פירות יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב: אוהב כסף לא ישבע כסף.
לא יאכל כסף: מי אוהב בהמון. בממון: לא תבואה. שאינו אוסף לו פירות גם זה הכל.
ד"א ויתרון ארץ בכל היא. שברן של ישראל בכל דברי תורה הוא בין במקרא בין במשנה ובין
בגמרא. מלך לשדה נעבד. מלך במקרא ובמשנה עודנו לריך להיות נעבד לבעל גמרא שהוא
מסדר לפניו הוראות איסור והיתר טומאה וטהרה ודינין: אוהב כסף. אוהב תורה אינו שבע
בה: והאוהב בהמון. תורה: לא תבואה. שיש לו מקרא משנה ואין לו גמרא מה הנאה יש לו כל אלה
בויקרא רבה: (י) ברבות הטובה. כשישראל מטיבין מעשיהם: רבו אוכליה. מתן שבר המלות:
ומה כשרון לבעליה. להקב"ה בכל הטבת מעשיהם: כי אם ראות עיניו. שרואה שהם כפופים
לו ונחת רוח לפניו שאמר ונעשה רטונו. וכן לענין הקרבנות: ברבות הטובה רבו אוכליה.
שמביאים נדבות הרבה רבו הכהני אוכליה: ומה כשרון לבעליה. לפני הקב"ה: כי אם ראות עיניו.

ר מ ב מ

כידוע לכל משכיל. ואמר מלך לשדה נעבד, כלומר וודאי שאי אפשר להמלך לעשות את כל מעשי
ההנהגה לבדו מבלי עזר משריו ועבדיו, ולכן יכערך להוסיב גבוה מעל גבוה שומר, הלא מלך
לשדה, מי שלא ימלך כי אם על שדה תבואה, יהיה נעבד מאחרים עושי רטונו, ואי אפשר
לו מבלעדי פועלים אחרים זולתו, ומכ"ש המלך האדיר, המושל על מדינות גדולות ועם רב,
וודאי שאי אפשר לו שתהיינה עיניו מושטטות בכל, כאשר יעץ יתרו את משה נביל תבול
וגו'. ומלאנו מלך עם למ"ד, מלך למואב, במקום מלך מואב, וכן מלך לשדה כמו מלך שדה.
ואל תחמה שיפוט שם מלך על בעל שדה, שכן מלאנו בארונה שקראו הכתוב מלך, ועוד שכן
היה בימים הקדמונים שיקרא האיש האורר על עבודת השדה בשם מלך שדה, והי' בידי שצט
כתבנית שצט מלוכה, כנזכר בשירי המשוררים הקדמונים: (ט) אוהב כסף, ידבר בקנות אהבת
הממון והגדולה, ויאמר מי שהוא אוהב כסף לא יאכל הכסף ולא ישבע ממנו, ומי שאוהב להיות
בהמון עבדים ושקחות אשר ישרתוהו, הוא אוהב דבר שלא יעשה פרי, והוא לא תבואה, כל מה
שירויח האדם וישתכר מעבודתו יקרא תבואה (איינקניפטע), לא יהי' לא שבר ולא תבואה מההמון
הזה, וגם זאת מחשבת הכל. כאשר מסיים: (י) אם תתרכה הטובה והברכה לאיש האוהב
בהמון

ה ע ר ו ת

את דרך המפרש כנראה מתרגומו: (ט) אוהב כסף וגו', נראה טעם ההמשך אל הקודם שאמר
שזכר יתרון ארץ בכל אם מלך לשדה נעבד, כי רבוי השדות והתבואות זהו עשירות האמתית
במדינה, יאמר כי רבוי הכסף והדומה מה שיקרא ג"כ בשם עשירות, באמת אינו העשירות
האמתית, וכדמבאר: בהמון, כענין המון חוגג (תהלים מ"ב):

נוטצען אלס דאז אייסערליכע
 אנועהען זיינעם וואָהלשטאַנ-
 דעם. (יג) דער שלאָף דעם
 אַרבייטערס איזט זיס, ער מאַג
 ווענג אָדער פֿיעל געניסען;
 אינדעם דער איבערפֿלוס דעם
 רייכען קיינען שלאָף פֿערגענ-
 נעט. (יד) נאָך וואָה אַיך אין גרע-
 סער איבעל אונטער דער זאָג-
 נער, דאָז דיא מענשען בעפֿעללט,
 רייכטוים אויפֿגעשפּאַרט צו
 זיינעם בעוויטצערס אונגליק.
 (יז) דער רייכטוים גינג
 פֿערלאָהרען דורך איינעם רובֿ-
 לאַוען פֿערמיטטלונג, אונד
 דער ערצייגטע זאָהן בעהיעלט
 ניכטס אויברוי. (יח) נון קעהרט

אם ראת עיניו: (יא) מתוקה שנת
 העבד אם מעט ואם הרבה
 יאכל והשבע לעשיר איננו מניח
 לו לישון: (יב) יש רעה חולה
 ראיתי תחת השמש עשיר שמור
 לבעליו לרעתו: (יג) ואבד העשיר
 ההוא בענין רע והוליד בן ואין
 בידו מאומה: (יד) כאשר יצא
 מבטן אמו ערום ישוב ללכת
 כשבא ומאומה לא ישא בעמלו

ראות קרי שילך
 ער נאקט אונד בלאָס, וויאער אויס מוטטערלייב הערפֿאַרנעגאָנגען, דאַרזין וואָ ער הער-
 געקאָממען איזט, אונד גימטט פֿיר אַללע זיינע אַרבייט ניכטס אלס צייגנים אין זיינען
 העני

ר ש י

באור המלות

שאמר ונעשה רכומו: (יא) מתוקה שנת העובד.
 עובד האדמה יאן וערבה שנתו עליו בין שהוא
 אוכל מעט ובין שהוא אוכל הרבה כי ככה הורגל
 בכך: והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון.
 ושיב נכסים של עשיר בעל פרקמטיאות הרבה אינו מניח לו לישון כל הלילה מהרהר בהן.
 ד"א מתוקה שנת העובד. את האלהים אם מעט ימישניו ואם הרבה ימי שניו יאכל שכרו המועט
 והמרובה משה פורנס את ישראל מ' שלה ומאול הנביא פורנס עשר שנים ושקלו הכתוב זה כזה שני
 משה ואהרן ככהני ומאול בקורא' שמו וגו' כך נדרש בתנחומא: והשבע לעשיר. בעל שמועות:
 איננו מניח לו לישון. בקטר שאמר דובב שפתי ישנים כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מסין שפתותיו
 דובבות בקבר: (יב) עושר שמור לבעליו לרעתו. בעשרו של קרח שעל ידי כן נתגאה וירד לשאול:
 (יג) ואין בידו מאומה. אף זכות אבות: (יד) ומאומה לא ישא בעמלו. כשימות לא ישא בידו
 שום זכות לדקה שעה מממונו בחייו כל עומת שבא אחרו הממון כן ילך:

(טו) וחליו

ר מ ב מן

בהמון כן ירבה לקנות עבדים ואפחות ובני בית, וירבו אובליה, ולו אין יתרון כי אם ראות
 עין, כי אחרי שהטובה שלו ויאכלנה רבים, הנה אין טוב לו בטובה, כי אם מה שעיניו רואות,
 ויתכן לכרז ראות עין כמו למה תתראו לאנשים לבער ולא לרוץ, ועיניו כמו הנגע עמד בעיניו:
 (יא) מתוקה. הנה טוב ממנו העובד אשר כל היום ישמול, ובהיותו עיף ויגע ישכב וירדם,
 ושנתו ערבה עליו, ואולם העשיר לא יוכל לישן, כי השבע ורוב הטובה לא יניח לו לשקוט:
 (יב) יש רעה חולה וגו', שהעושר לפעמים מלבד שאינו מניח לו לישן עוד הוא שמור לו לרעתו:
 (יג) שיאבד ע"י ענין איש רע מעללים שודד ליל או גולן אשר יכהו נפש ומת על עשרו, עד
 שאפילו הבן שיליד לא יהיה בידו מאומה מעושר אביו: (יד) והאב ימול ערום לשאול כשבא מבטן
 אמו, כי גם דלים לא חנן בעשרו שיא היות הוא לשאית נספו בגולם הבא אחרי המות:
 ויס

מגלת קהלת ה

תרגום אשכנזי צח

שִׁילָךְ בִּידוֹ: (טו) וְגַם־זֶה רָעָה
 חוֹרָה כָּל־עַמַּת שְׁבַת בֶּן יִלָךְ
 וּמֵה־יִתְרוֹן לוֹ שִׁיעַמַל לְרוּחַ:
 (טז) גַּם כָּל־יָמָיו בַּחֶשֶׁךְ יֹאכַל
 וּבָעַם הָרַבָּה וְחִלְיוֹ וְקִצְף: (יז) הִנֵּה
 אֲשֶׁר־רָאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר־יִפֶּה
 לֶאֱכֹל וְלִשְׁתוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה
 בְּכָל־עֲמָלוֹ וְשִׁיעַמַל תַּחַת־
 הַשָּׁמַשׁ מִסֶּפֶר יָמֵי־חַיָּו אֲשֶׁר־
 נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי־הוּא חֶלְקוֹ:
 (יח) גַּם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ
 הָאֱלֹהִים עֵשֶׂר וּנְכָסִים וְהַשְּׁלִיטוֹ

הענדען מיט. (טו) אויך דייעם
 איזט שאַן איין קרענקענדעם
 איבעל, זאָ אַכצוגעהען וויא
 מאַן געקאַמען איזט. וואָס
 האָט דער מענש פֿיר פֿאַר־
 טהייל דאַפֿאַן, דאַס ער זאָ
 אין דען ווינד געאַרבייטעט?
 (יז) זיין גאַנצעס לעבען היינט
 דורך פֿעררייטעטע ער זיין
 מאַהל אים פֿינסטערן, זעהר
 צאַרנמויטהיג, קרענקעלנד אונד
 אויפֿפֿאַהרענד. (יח) פֿירוואַהר!
 זאָ ווייט איך איינזעהען, איזט
 עס זאָ גוט אַלס אַנגענעהם,
 דאַס דער מענש עסטע, טרייני
 קע אונד פֿריידע געניסע אַן
 אַללער זיינער אַרבייט אונטער
 דער זאַננע, דיא קורצע דויער
 דער לעבענסטאַגע, דיא איהם
 גאַטט צוטהיילט. דייעם איזט
 זיינע בעשטימונג. (יט) אַל־

לאכל

זאָ יעדער מענש, דעם גאַטט רייכטדימער אונד גיטער געגעבען, אונד צוגלייך דיא

הערר־

ר ש י

באור המלות

(טו) וחליו. כמו וחליו והוי"ו יחירה כמו וי"ו
 של חיתו יער: (יז) לאכול ולשתות ולראות
 טובה. לעסוק בתורה שהיא לקח טוב ואל
 יקנץ הון רב אלא בחלק הניתן לו ישמח כי
 הוא חלקו: (יח) והשליטו לאכול ממנו. בחייו:
 ולשאת

(טו) זהו כחולס היחליון נקבה. כלעמח, כי
 לא תבא עמח בלי למ"ד כמו למען אלא תחבר ממנה
 למ"ד והיה רחוי להיות מלה אחת. ונפרדו כמו
 סוכה מן הנדבקים שנפרדו. (טז) וכעס, חליו
 קמץ וחליו פתח, והוא פועל עכתי.
 מענה

ר מ ב מן

(טו) וגם זו רעה חולה, אף אם לא יאבד ויכלה העושר בענין רע, הנה אם אין לו צן, כל עמח
 וגו': (טז) מלאחי באנשים אשר כל ימיו בחשך יאכל, כי היה עקר סעודתם בערב, והמתענגים
 יאכלו בחברת מרעים בנרות ואבוקות דולקות, והכילי הזה בחשך יאכל לבדו, והוא מלא פחד
 ורזנה ומורד הלב, וכעס הרבה וחליו וקצף, ידוע בנסיון שהכועס הרבה בה לידי חולי, ושהאיש
 החולה נוח לנעוץ מן הבריא, וע"כ אמר מלאחי באנשים מי שהוא כועס הרבה, וגם ראיתי את
 חליו הנמשך לו מזה ואת הקצף שהוא מדרגה יתרה מהכעס הנמשך לו מהחולי: (יז) הנה אשר
 ראיתי אני הוא האמת, והוא שהטוב אשר יפה, כלומר שאם יהיה בעושר ונכסים טובה הראויה
 לאדם, אינה כי אם לאכול ולשתות ולראות טוב באחרים מכל עמלו אשר יעמל תחת השמש,
 כלומר שישמח הוא בעלמו וישמח אחרים, כי הוא חלקו, לא ללבוז הון ולאסוף ממון, שיאבד
 בענין רע, או שיעזוב לבאים אחריו, כי אין בזה טובה וכוונה לאדם, ואולם אם נתן לו האלהים
 עושר ונכסים ונתן לו כח וממשלה לאכול ממנו ולשאת את חלקו שהוא להטיב לאחרים ולראות
 טוב אשר עליו נאמר בספוק הקודם כי הוא חלקו לע"ה בחיים ולשמח בעמלו שמחת עולם,
 זה ודאי מתח האלהים היא, כי בלתי הממשלה והשלטון לשמח בעשרו ולעשות טוב על ידו,

הנה

תרגום אשכנזי

העררשאפט זיא צו געניסען, זיין לאזא צו ערפיללען, אונד זייער ארבייט פראה צווער. דען, וואהרליך! דיעזער מאן עמפפינג איין געטטליכעס געשענק. (ב) ער דענקע שטעטס זיינע טאגע ווערדען גיבט פיעלזיין, אונד גאטטעס וויללע שטיממט יא איין אין זייער נעם הערצענס פראהען גענום.

זעכסטער אבשניטט +
(פון ק.ו' פ'א' ביי ק.ז' פ'י"ד)
(א) איך זעה איין איבעל אונד טער דער זאנגע, דאז שווער אויף

ר ש י

מגלת קהלת ה ו

לאכל מִמֶּנּוּ וְלִשְׂאֵת אֶת־חֶלְקוֹ
וְלִשְׂמַח בְּעִמְלוֹ זֶה מִתַּת אֱלֹהִים
הִיא: (יט) כִּי לֹא הִרְבָּה יִזְכֹּר אֶת־
יָמָיו הַיּוֹם כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה
בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

פרשה ו

ו (א) יֵשׁ רְעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַחַת
הַשָּׁמַיִם וְרַבָּה הִיא עַל־

האדם

כאור המלות

(יט) מענה, משרש ענה, (מאכט זנטווארטען, איבערזייגטיממען), והוא פועל יוצא לשלישי, שהאלהים מענה את הדגן ואת המורוש, את הכסף ואת הזהב, שיענהו למלכות חבנו של זה. מאה

ולשאת את חלקו. במותו שיזכהו לעסוק בתורה ובמזות בחייו כדי שיקבל שכר: כי לא הרבה. שאין אורך ימים בעולם הזה: יזכור את ימי חייו. כי מעט הם ולא הרבה ולמה יטרח לחסוף הון יטרח בדבר העומד לו לעולם הבא בחייו: (יט) כי האלהים מענה וגו'. הקב"ה עדות קבועה לזה לעולם: בשמחת לבו. שמחה לעשות טוב בחייו ורחימי במדרש זה חלקנה שהדרך את ישראל לעלות לשילה ברגלים ובדרך שמעלה אותן לשנה זו לא היה מעלה אותן לשנה האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרגילם לפיכך יחסו הכתוב ועלה האיש ההוא מעירו וגו'. ואומר אני שהמדרש הזה סוף המקרא הוא כי האלהים מענה בשמחת לבו זה חלקנה שקבע לו הקדוש ברוך הוא עדות בכתובים והעיד עליו ועלה האיש ההוא מעירו: מענה. נקוד פתח קטן לכך אני מפרשו שם דבר כמו כי אין מענה כפי שלשת האנשים: בשמחת לבו. שהיה שמח ברגל:

ו (א) ורבה היא על האדם. בהרבה בני אדם היא נוהגת:

עושר

ר מ ב מן

הנה יש עושר שהיא לרעה כאשר זכר: (יט) יזכור את ימי חייו כי לא הרבה הם, ימי האדם קצרים וכרכיו מועטים, ומדוע יזכור ללא הועיל? כי האלהים, ויזכור שהאלהים יענה את הכל בשמחתו, ורובה נה, ומסכים על ידו, כי נתן לו עושר ונכסים, וממשלה לעשות בהם כטוב בעיניו, כי הבא להטהר מסייעין לו מן השמים, ומסבנין לו המקרים המקדומים רגונו, ומסורים מלפניו המקרים המעיקים ומונעים ממנו למלכות חבנו:

ו (א) יש רעה, הזכיר דברי המתרעמים נגד השגת האל ודיניו, ובשרע גם את ההכל הזה אשר בעולם, שלפעמים יתן האלהים עושר ונכסים ונכוד לאיש, עד שאם היה רובה לא היה

הערות

(יט) יזכור, תרגמו רד"ם לשון עלה, ואפשר גם לזכרו מלשון הוה מוחלט, שהאיש בזה אשר זכר, אשר נתן לו האלהים וגו' הוא יזכור תמיד את ימי חייו כי לא הרבה הם ושהאלהים מענה בשמחת לבו:

ו (א) ורבה היא, גדולה ועצומה:

מגלת קהלת ו

תרגום אשכנזי צט

הָאָדָם: (ב) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לֹו
הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד
וְאִינְנוּ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר-
יִתְּאוֹה וְלֹא יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים
לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נִכְרִי יֹאכְלֵנוּ
זֶה הַבֶּל וְחֲלֵי רַע הוּא: (ג) אִם-
יֹולִיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנִים רַבּוֹת
יִחִיה וְרַבּוּ שִׁיחָיו יִמֵּי-שָׁנָיו וְנַפְשׁוֹ
לֹא תִשָּׁבַע מִן-הַטּוֹבָה וְגַם--
קְבוּרָה לֹא תִיְתָה לֹו אִמְרָתִי טוֹב
מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל: (ד) כִּי-בִהְבֵּל בָּא
וּבְחַשְׁךְ יֵלֵךְ וּבְחַשְׁךְ שָׁמוּ יִכְסֶה:

אויף דעם מענשען ליעגט:
(ב) איין מאן, דעם גאטט רייכ-
טהוב, גיטער אונד ווירדען צו
געטהוילט האט, זיינער זעעלע
פעחלט עם אן ניכטס, דאזער
ווינשען קעננטע, אבער גאטט
פערוואגט איהם דען וויללען,
דעם זייניגען צו געניסען,
איין פֿרעמדער זאלל עם פֿער-
זעהרען. דיעס איזט אייטעל
אונד איינע בעזע קראנקהייט.
(ג) לאסט דיעזען מאן הונדערט
קינדער צייגען, פֿיעלע יאהרע
לעבען, אונד דיאגאנצע דויער
זיינעם לעבענס דער גיטער
פֿיעל האבען; ווען זיינע זעעלע
קיינען גענוס פֿאן דעם גוטען
האט, ווען איהם ניכט אייני-
מאל עהרענפֿאללע לייכענבע-
שטאטטונג צו טהויל ווירד,
גם

פֿירוואהר! איד ציעהע איהם איינע אונזייטיגע געבורט פֿאָר. (ד) דיעזע ענטשטאנד אין איי-
טעל, אונד שוואַנד הין אין דונקעל, לאַס איממעהרין פֿינסטערניס איהרען נאָמען בע-
דעק־

באור המלות

ר ש י

ו (ג) מאה, דרכי המליכה להזכיר סך מסוים. חלף
מאה, עשרה, שבעה, במקום הכלתי מסוים.
הנפל, הוא נפל השת, וקראת כן לפי שהשם משלת
חוזרת.
חמלא
לא י שליטנו לעשות זדקה לאכול הימנה לעתיד ואיש נכרי יטול אותו ממון ויעשה בו זדקה
ויהנה ממנו. ומדרש אגדה בדברי תורה: עושר ונכסים וכבוד. מקרא משנה ואגדה: ולא
ישליטנו. שלא זכה לגמרא ומתוך כך אין הנאה ממנו בזום דבר הוראה: כי איש נכרי יאכלנו.
זה בעל הגמרא: (ג) אם יוליד איש מאה. בניס: ורב שיהיו ימי שניו. שלו ורב לשון די די
לכל טובה: ונפשו לא תשבע. מאותה הטובה שאינו שמת בחלקו להתקרר רוחו כמה שנידו:
גם קבורה לא היתה לו. פעמים שנהרגן וכלבים אוכלים אותו וכל הדברים האלו נמלאו
ובאחזב שהוליד בניס הרבה וממנו הרבה והיה חומד של אחרים ולא מלא קורת רוח בממונו
וכלבים אכלוהו: טוב ממנו הנפל. של אשה כי הנפל בהבל בא והלך ולא ראה טובה ולא נתאוה
להזאין לו להטער:

ואלו

ר מ ב מן

היה חסר לנפשו מכל תאוה ועם כל זה לא יהנה מנכסיו כי אם יעזוב לאחרים אשר לא יאפו
מתליו, וגם נחשבו לו כנכרים שלא השיג מהם טוב מעולם, את חילו ורכושו, הלא זה הבל
וחלי רע: (ג) ורב שיהיו נכסיו כל ימי שניו, ונפשו לא תשבע מאותה הטובה שאינו שמת בחלקו
ולא מטיב לאחרים לא נהנה ולא מהנה כמה שחוננו ה' וגם קבורה בכבוד ושם טוב לא היתה
לו אמרתי טו': (ד) כי הנפל בהבל בא, כמו בהבל פה, מבלי שהטער ולא סבל יסורין אחרי
שלא

(ה) גם שמש לא ראה ולא ידע
 נחת לזה מזה: (ו) ואלו היה אלק
 שנים פעמים ומובה לא ראה
 הלא אל מקום אחד הכל הוקד:
 (ז) כל עמל האדם לפיהו וגם
 הנפש לא תמלא: (ח) כי מה
 יותר לחכם מן הכסיל מה לעני
 יודע

דעקען! (ה) פרייליך זעה זיא
 קיינע זאגנע, אבער זיא קאנג
 טע זיא אויך ניכט. דיא גליק
 זעליגקייט דיעוער (פעהלגע
 בזהט) איזט גרעסער אלס יע
 נעם (ביצונען). (ו) אונד ווען
 דיעוער אויך טויזענד יאהר
 צויעפאך לעכטע, ער גענאם
 יא דאן גוטע ניכט, אונד ענד
 ליד וואנדעלט אללעס נאך אוי
 נעם ארט. (ז) דער צוועק אל
 לער מענשענארבייט איזט יא
 זינליכער גענום, אונד זעלבסט

דיעועם מאנגעם זעעלע בליעב נאך אונבעפרייעריגט. (ח) וואס איזט אויך דער פארצוג דעם
 וויזען פאך דעם טהארען? — וואס הילפט עם דעם איינויכטספאללען בעטטלער —
 ווען

באור המלוח

ר ש י

(ו) חמלא, כאשר תשיג הנפש את כל השלה ומחויב,
 יחמר עליה שתמלא כמו תמלאמו נפשי. (ח) לעני
 יודע, מועמד בטעם זיק, ויהיה ח"כ יודע מותר
 לעני, הכונה לעני החכם.
 שחקיק
 הזו והנה זה לא נהנה בחייו: וגם הנפש לא תמלא. בתמיה כלומר זה אפילו תאוותו
 לא מלאה בהנאה מועטה כמו תמלאמו נפשי לשון השגת תאוה ואחרי שכן הוא מה יותר לו
 בחמתו משאם היה כסיל: (ח) מה לעני. חסרון מן העשיר שאין לו קורת רוח גם הוא יודע
 להלך בארץ אלל החיים. ד"א וגם הנפש לא תמלא לעולם הנא שהרי לא עשה מעשים טובים
 בחייו

(ו) ואלו היה. ואם היה אלפים שנה מה
 יתרון לו הואיל וטובה לא ראה הלא סופו
 לשון אל העפר כאשר העניים: (ז) כל עמל
 האדם. בשביל פיהו הוא שיהנה ויחבל בעולם
 הזה והנה זה לא נהנה בחייו: וגם הנפש לא תמלא. בתמיה כלומר זה אפילו תאוותו
 לא מלאה בהנאה מועטה כמו תמלאמו נפשי לשון השגת תאוה ואחרי שכן הוא מה יותר לו
 בחמתו משאם היה כסיל: (ח) מה לעני. חסרון מן העשיר שאין לו קורת רוח גם הוא יודע
 להלך בארץ אלל החיים. ד"א וגם הנפש לא תמלא לעולם הנא שהרי לא עשה מעשים טובים
 בחייו

ר מ ב מ

שלא הרגיש מחומה, ובחשך ילך, ולא ראה טובה ולא התאוה אליה, ובחשך שמו יבוסה, ולא
 יסור לו שם חבר בארץ: (ח) וגם בזה טוב ממנו הנפל שלא ראה ולא ידע שמש ההלכה להתאוות
 אליה, זה כל עתו התאוה אל הלמה גדולה משלו, ולא השיגה ואין נחת, ותקומו מפח נפש
 ומחלת לב, נחת לזה הנפל יותר מאשר לאיש ההוא העשיר ולא יסלוב בעשרו: (ו) אל מקום
 אחד, זה הקבר: (ז) כל עמל האדם לפיהו, בשביל פיו שיהנה ויחבל, זה לא נהנה בחייו,
 וגם הנפש לא תשיג את תאוותיה, כי רבות הן לאין קץ: (ח) כי, התרעומת אשר ידבר המתרעם
 לאמור מה יותר, אף אם אומר שיש יתרון מה לחכם מן הכסיל, זה הוא דוקא אם שניהם שוים
 בטובת הע"ה, אבל מה יעשה העני היודע, אשר אסף ידיעות רבות ונבכדות, והוא עני ורע,
 מה לו להלך נגד החיים שלא לבקש כי אם הדברים המתנגדים לחיי האדם, שלא לשמוח ולא
 להצטע

ה ע ר ו ת

(ו) וגם הנפש לא תמלא, לדעת המתרגם יהיה טעם וגם ואפילו (אונד זעלבסט) דהיינו לא
 די שזה האדם שזכר לא עמל לפיהו, כלומר שלא נהנה הניה גמורה אלא אפילו באסיפתו לא
 ראה טובה, כי לא תמלא נפשו מתאוותיו ואינו אומר די צאם פניס: (ח) כי מה יותר לחכם
 וגו', לדעת המפרש יתורגם כל"א (רען וואס אויך דער פארלוג דעם וויזען פאך דעם טהארען זי"א):
 עם

מגלת קהלת ו

יודע להלך נגד החיים: (ט) טוב
מראה עינים מהלך נפש גם-
זה הכל ורעות רוח: (י) מה-
שהיה כבר נקרא שמו ונודע
אשר הוא אדם ולא יוכל לדין
עם שהתקיף ממנו: (יא) כי יש-
דברים הרבה מרבים הכל מה-
יותר לאדם: (יב) כי מי יודע מה-
טוב לאדם בחיים מספר ימי-

ומיר ה'

ח"י

תרגום אשכנזי ק

זען ער שטעטס דעם לעבען
ענטגעגען קעמפפֿען מוס?
(ט) בעסער איזט, וואס מאן
פֿאר אויגען האט אלס גייסטעס
גריבעלייען: אלליין אויך דיעס
איזט אייטעלקייט אונד ווינדט
גער געדאנקע. (י) דען דער-
יעניגע, דער ענטשטעהט, דעס
שיקוצל אינט פֿארהער בע-
שטימט; עס שטעהט פֿעסט,
וואס ער זיין זאלל דער מענטש;
אונד ניעמאנד קאן ריכטען מיט
אינעם, דער מעכטיגעראיזט
אלס ער. (יא) גאר פֿיעל דינט
גע פֿערמעהרען אויך גור דיא
אייטעלקייט, זיא האבען קיינען פֿארטהייל פֿיר דען מענטשען. (יב) ווער ווייס דען אויך, וואס
דעם ערדענוואהן ערשפריעסליך איזט אים לעבען? זעטצט ער זיך אין דען וועניגען טאגען
זיי

באור המלות

ר ש י

בחיו: (ט) טוב מראה עינים מהלך נפש. טוב
היה והוכר לזה לראות עושרו למראה עיניו
ממאכל ומשתה ההלך בנפש. דבר אחר טוב מראה עינים מהלך נפש טוב היה לזה והוכר ללב
אחר עיניו לנזול ולעשוק מהילוך נפשו שלא נתן לב היכן נפשו חלך באימות: גם זה הכל. הוא
הניתן לרשעים: (י) מה שהיה כבר נקרא שמו. חשיבות וגדולה שהיתה לו בחיו: כבר נקרא
שמו. כלומר כבר היה ועבר כבר ילא לו שם בצררה ועתה חלף ונודע שהוא אדם ולא אל וסופו
שמת ולא יוכל לדין עם מלאך המות שהוא תקיף ממנו: (יא) כי יש דברים הרבה. שנתעסק
בהן בחיו כשחוק המלכים קופים ופילים ואריות הכל הרבו לו ומה יותר לו משמת: (יב) כי מי
יודע. כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה לאדם לעשות בחיו שיהיו טובים לו לעולם הארוך:
מספר

(י) שתקיף, מואר עיניו חזק.

ר מ ב מן

להתענג, לא לאכול ולא לשחות די שבעו כי אם להשביע את נפשו בדיעות החכמה: (ט) הלא
טוב לאדם מה שעיניו רואות בגלוי ובחוש מכל מה שהלך הנפש אחריו, במלסון המחשבות,
ובסתור העשתונות, שאין בהם ממש, ולא יפלו תחת ההרגש. עד הנה דברי המתועמים, ועתה
ישוב על דבריהם גם זה הכל ורעות רוח: (י) מה שהיה, ר"ל האדם, אם עני או עשיר וכדומה,
כבר נקרא שמו, ונחרץ עליו ערם הולדו ברכון הנורא הקדוש שכן יהיה, כמו ידעתוך בזה.
ונודע אשר הוא אדם, כלומר כבר נודע מאז בגורת היולד את אשר יהיה האדם לשעתו, ולשא
יתלונן המתלונן, כי לא יוכל לשנות הגזירה, וראוי א"כ שלא יתלונן אדם כי אם ישב בדד
וידום כי נטל עליו: (יא) וזכר עוד טענה שניה על דבריהם, הנה אף כי יש הרבה דברים
אשר יחסרם העני היודע, הנה הם מרבים הכל ורעות רוח, ומה יתרון בהם לאדם: (יב) כל,
הוא מסתור מאור השמש, ובו יסכו וישמחו בני אדם בימי החום, ובספר הזה הוא כנוי לטובה
זמנית

ה ע ר ו ח

(י) עם שהתקיף, ע"ד הכתיב טעמו עם אשר הוא תקיף: (יב) כי מי יודע וגו', על פי
התרגום

תרגום אשכנזי

מגלת קהלת ו

חיי הכלו ויעשם בצל אשר מי
יגיד לאדם מה יהיה אחריו
תחת השמש:

זינעם אייטעלן דאזוינס וויא
אים שאטטען: ווער זאגט
דעם מענטשען, וואס פאלגען
וויירד, ווען ער אין דיא זאננע
טריטט? (יג) נאכרוחם איזט
(אפט) בעססער אלס קעסטלי,
דעם עהל; דער טאג דעם טאג
דעם בעססער אלס דער טאג
דער געבורט. (יד) בעססער
איזטס אינ'ס טרויערהויז געהן,
אלס אין דאז הויז דער שוועל.
גע

ז (א) טוב שם משמן טוב ויום
המות מיום הוירדו: (ב) טוב
ללכת אל בית אבל מלכת אל-

כ"ח ס' רנתי

ר ש י

מספר ימי חיי הכלו. שהם מעט מספר: ויעשם. לאותם מעשים בשעה מועטת שהוא חי שהוא
זמן קצר ככל עוף העובר ואע"פ שאמר שלמה ככל סחם ולא פירש אס כל דקל אס כל כותל
שהם קבועים כבר פירשו דוד אביו ימיו ככל עובר זהו ללו של עוף הפורח כך נדרש במדרש: כי
מי יגיד לאדם. כמה יתקיים הון שקצן מעושי לבניו אחריו תחת השמש:

ז (א) טוב שם משמן טוב. יפה לאדם שם טוב משמן טוב. וזיום המות טוב השם מיום
הולדו לכך הוקש שם טוב לשמן יותר משאר משקין שהשמן אהה נותן לתוכו מים
והוא כף ועולה וניכר אבל שאר משקים אהה נותן לתוכן מים והם בולעים. טוב שם משמן טוב.
שמן טוב יורד למטה שנאמר בשמן הטוב הוירד על הזקן שם טוב עולה למעלה שנאמר ואגדלה
שמך שמן טוב לשעה ושם טוב לעולם שנאמר יהי שמו לעולם שמן טוב הולך מקיתון לטרקלין
ולא יותר ושם טוב לסוף העולם אמר רבי יהודה ברבי סימון מנינו בעלי שמן טוב נכנסו למקום
החיי וילאו שרופים והם נדב ואביהוא שנמשחו משמן המזחה ומנינו בעלי שם טוב שנכנסו
למקום המיתה וילאו חיים חגיגה מישאל ועזריה שילאו מכנסן האש: ויום המות מיום הולדו.
נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא מתה נסתלקה הבאר וכן אהרן בעמוד ענן וכן משה במן:
(ב) טוב ללכת אל בית אבל. מדה הנוהגת בחיים ובמתים: מלכת אל בית מיתה. שהיא מדה
שאינה

ר מ ב " מן

זמנית אשר יתענג בו האדם לשעתו, כמו שיבא צלל החכמה צלל הבסוף, יאמר אלו ידע האדם
מה טוב לו בעולם הזה מספר ימי חייו, אולי יאמר הנה אעשה ימי חיי ככל לחסות ולהתענג
בהם להיות שמח בחלקו ולא אשגיח ולא אחוש על מה שיהיה אחרי מלך אזורי, באנשי העולם
זולתי, באדם היושב צלל וחוסה בו לשעתו, ואין מגיד לו מה יהיה אחריו תחת השמש, ר"ל
במקום שהשמש זורח על הארץ אשר לא יסוכנו שם גלים ולא יגינו, ואולם אין הדבר כן, כי
באמת לא ידע האדם מה טוב לו בעולם הזה:

ז (א) טוב, אין לחרוץ יחרון על העני היודע שהוא הולך נגד החיים, כי מה הוא הטוב
בחיים? בא וראה כמה ספקות יש בדבר, לפעמים השם והכבוד טוב משמן הטוב אשר
ימשחו בו את המלכים או אשר ימשחו לתענוג. ויום המות מיום הלידה, כי המות יוליד האדם
אל

ה ע ר ו ת

התרגום נראה טעם תחת השמש משל לאור עולם הנא, היסך ממה שיעשה ימי חיי ההבל
ככל, וידמה המיתה לניסת הכללים וזריחת אור בהיר ע"ד אשבע בהקץ תמונתך. אולם לדעת
המפרש ראוי לתרגם ויעשם ככל וגו' (דחם על זך חן יזח וזיא חן טטטטען זעטלע, אויף דחם חזיתך
כיי: זאגד זאגע, (חדער, חוכבעקיהווערט) וואס דיכטער איהת חית זאננענטיינע פארדעהט):

מגלת קהלת ז

חרגום אשכנוי קא

גערוי. דאָרט זעהט מאָן דאָז
ענדע דעם מענשען, אונד דער
איבערלעבענדע ווירד נאָכדעני
קענד. (טו) קוממער איזט
(אַפֿט) בעססער אַלס לויטע
פֿריידע, דען אויך בייא פֿער.
דריסליכעם אַנטליטץ קאָן דאָז
געמיטה רוחיג זיין. (טז) דעם
וויזען הערץ וויילט גערן אים
היזע דער טרויער, דעם טהאָ
רען הערץ לעבט נור דאָז הויז
דער פֿריידע. (יז) בעססער
איזטס דיא פֿאָרווירפֿע דעם
פֿערנינפֿטיגען הערען, אַלס

אויף דען געזאנג דער נאָרען האָרבען. (יח) דען וויא דאָז פראַססעלן דער
דאָרנען אונטער דעם טאָפֿף, זאָ אויט דער טהאָרען שערץ ניכט מונדער אייטעל.

ווען

בית משה באשר הוא סוף כל
האדם והתי יתן אל לבו: (ג) טוב
כעם משחוק כי ברע פנים ייטב
לב: (ו) לב חכמים בבית אבל
ורב כסילים בבית שמחה: (ה) טוב
לשמע גערת חכם מאיש שמע
שיר כסילים: (ו) כי כקול הסירים
תחת הסיר בן שחק הכסיל גם-

זה
אויף דען געזאנג דער נאָרען האָרבען. (יח) דען וויא דאָז פראַססעלן דער
דאָרנען אונטער דעם טאָפֿף, זאָ אויט דער טהאָרען שערץ ניכט מונדער אייטעל.

ר ש י

שאנה נוהגת אלא בחיים: באשר הוא סוף כל האדם. בשביל שהאבל הוא סוף כל האדם. סופו של כל אדם לבא לידו כך לסיק החי יתן אל לבו כלמה שאגמול חסד עם המת אלטרך אני שיגמלו לי במותו דודל ילדוניה דיטען יטענוני' דיספוד יספדוני' דילוח ילווניה. ד"א באשר הוא סוף כל האדם שהמיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא עבשו גומל לו חסד לא יגמול לו עוד אבל בית המיתה זמנו ולא הלך יכול לומר לו סוסך שילד לך בן ושם אהיה עמך חבא לך שמחת חתונת בנדך ושם אלך: והחי יתן אל לבו. הדבר הזה שאם לא עבשו יגמול לו חסד לא יגמול לו עוד: (ג) טוב כעם משחוק. מי שרודפת מדת הדין אחריו אל יטער טוב היה להם לדור המבול אם הראש הקב"ה פנים זעומות על עבירות שנידם משחוק שחוק עמהם אלו הראש להם קימעא רוע פנים היו חורים למוטב. טוב היה לאדוניהו אם עלבנו אביו על כל יתרה שהיה עושה משחוק שהראה לו ובסוף נהרג עליו: יוטב לב. יהפוך לב האדם להטיב דרכיו: (ד) לב חכמים בבית אבל. מחשבתם על יום המיתה: ולב כסילים בבית שמחה. אין חרדים מיום המיתה ולבם כרוח כאלום: (ו) כי כקול הסירים. עני קובים אשפינ"ש בלע"ו: תחת

הסיר

ר מ ב מן

אל החיים האמתיים אשר אין אחריות מות. אם תראה החכם הולך אל בית האבל, והכסיל העשיר אל בית המחה, אל תדמה בנפשך שיהיה זה רעה לראשון וטובה לשני, כי לפעמים טוב ללכת אל בית האבל, בעבור שהמות סוף כל האדם, והחי יתן אל לבו אנה הוא הולך, ומה יהיה בסופו. (ג) טוב כעם, איך ידע האדם מה טוב לו בימי הבלו, והנה לפעמים יהיה הכעם והעלבון טוב לו מן השמחה והשחוק, וא"כ אין הכעם כל עת רעה, ולא השמחה כל עת טובה לאדם, כי לפעמים ברוע פנים יוטב לב, לכן אל תשפוט למראה עיניך, כי לפעמים מלפניו של האדם סותר לנלויו. (ד) לב חכמים, אין בבית השמחה והמשחה תמיד הנלחה לאדם, ואדרבה החכמים לא יעלימו עיניהם מראות בנועי בני האדם ומכאובם, כי אם ילכו אל בית האבל, ונחמו את קזה יום, את מרי נפש, ויקימו במליהם את הנושל, וזהו הטובה ישמחו בה והנלחה אשר יבקשו. לא בן הכסילים, כי להם אין תענוג כי אם בבית המחה וההוללות, ואם יראו ברכים נושלות יתעלמו מהם: (ה) אם יגער בך החכם ויראה לך פנים זועפות, אל תקיץ בחוכמתו, כי טוב לשמוע גערותו, מלשמוע שיר כסילים, כי גערת החכם תועיל לנפש, ושיר כסילים יאבדנה: (ו) כי כקול הסירים תחת הסיר הכסוי על תנערת קובים כסוחים, והם נשרפים

תרגום אשכנזי

מגלת קהלת ז

זֶה הַבֵּל: (ז) כִּי הָעֵשֶׁק יְהוֹלֵל
חֲכָם וַיֵּאבֵד אֶת־לֵב מִתְנָה:
(ח) טוֹב אַחֲרֵית דְּבַר מִרְאשִׁיתוֹ
טוֹב אַרְךְ־רֹחַ מִגְבַּה רֹחַ:
(ט) אַל־תִּבְהַל בְּרוּחָהּ לִכְעוֹס כִּי

(יט) ווען געוואלטטהעטיגע
האנדלונגען דען ווייזען פֿאַן
זינגען ברינגען קענגען: זא
בריט דעם טהארען מיל
דעניכט וועניגער זיין הערץ.
(כ) אויסגאנג איינעם דינגעם
איזט (אָט) בעסער אלס זיין
אַנפֿאַנג; גערולדיגעס אויס
האָרען בעסער אלס שטאַל.
צער גייסט. (כא) זיין אַלזאָ ניכט פֿאַראַייליג מיט צירנענדעם אונמוטה, דען צאַרני
מוטה

באור המלות

ר ש י

הסיר. תחת סיר נחשת הכסוי על תצרת קוליס והם מקשקים לחוכה אמר ריב"ל כל קיסיא כד אינון דלקין לית קלהון אזיל ברם הלין סירייתא קלהון אזיל למימר אף אן מן קיסיא מודיעים אף אנו מן העלים ויש לורך בנו אף הכסילים מרבים דברים לומר גם אנו מן החשובים: גם זה הבל. ועמל הוא שמסר הקב"ה לנריות להיות יגעים וקנתיים בהם: (ז) כי העושק יהולל חכם. כשהכסיל מקותר את החכם מערבב דעתו וגם הוא נכשל. דתן ואבירם קתרו את משה לומר ירא ה' עליכם ושפט וגו' וערכבוהו ואבדו את לבו וגרמו לו שהקפיד כנגד הקב"ה ואמר והבל לא הללת את עמך ונענש בכרך שהיכוהו עתה תראה ולא תראה במלחמת ל"א מלכים: לב מתנה. לב חכמה שהיא מתנה לאדם שנאמר כי ה' יתן חכמה: עושק. לשון ריב וקנתיין יש סנים אחרים אך מפרדין המקראות זו מזו וכי האמור בראש המקרא מובין שמחוכר למקרא שלפניו: (ח) טוב אחרית דבר מראשיתו. כמשמעו בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יהא בסופו אבל באחרית טוב נגמר בטובה. ד"א טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא מראשיתו טוב שנתכוונו לטובה כשהתחילו בו. ר"מ הוי קאים ודריש כוליה מילתא באלושי: בן אבויה במדרש קהלת: ארך רוח. המאריך רוגזו ואינו ממהר לריב: (ט) אל תבהל. אל תמהר

ר מ ב מן

בשרים ומשמיעים קול יותר מכל הענים החשובים מהם, כי קסמי עניי אלון וברושים לא ישמיעו קול, כן שחוק הכסיל הכחות שנגני אדם ישמיע קולו למרחוק, וימלא סיו שחוק לבלי חק. גם זה הבל בלי הבאת תועלת, כמו שקול הסירים הוא הבל בלי הבאת תועלת אל התבטיל אשר בסירה. (ז) כי העשק, אמת הדבר כי אם יראה החכם את העושק הנעשה בעולם, בשלות הרשעים והכסילים, והתנשאים על אנשי הדק והחכמה, כמעט ישוב מהולל, כאילו ילא מדעתו, ואם יתנדב הכסיל, בגודל לבנו לפתוח את ידו להעני היותר, יאבד את לבו, כאילו הוא טורף את נפשו ודעתו, כי קשה עליו מתנת הכסיל מעשקו. והנה יאבד לשון זכר, ומתנה לשון נקבה, ולריך שיחסר דבר טרם מתנה, וכן כתב הראב"ע: (ח) עם כל זה אין ראוי להחכם שיתהולל בראותו עושק, רק ישוב אל לבו שטוב אחרית דבר מראשיתו, כי בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יהיה בסופו, וכן טוב ארך רוח הסובל מאהבה, ודומה לה' ומתחולל עליו, מגבה רוח המבעט ומרבה תלויה נגד האלהים ודרכי השגתו: (ט) אל תמהר בראשית דבר לבעוס על אשר ראו עיניך מדרתי השגת השם, כי כעם בחיק כסילים ינוח, אחרי שדרכי ההשגה העליונה בתכלית

ה ע ר ו ח

ז (י) ויאבד את לב מתנה, עיין בפ"י. אולם בדבורו על החזרה כבר העיר הרמב"מ על הכלל שהפעל שיבוא לפני השם לא ישמור את המין:

ויותר

מגלת קהלת ז

הרגום אישכנוי קב

מוטה רוהט נור אין דער אונט
וויססענדען שאאס. (כג) רופע
ניכט: אך! וואס איזט מיר ווי
דערפאהרען? אך! דיא טאגע
דער פארצייט ווארען בעס
סער! וויזוהייט גאב דיר דיע
זע קלאגע געוויס ניכט איין.
(כד) וויזוהייט פערבונדען מיט
גיטער. בעוויטץ איזט פרייליך
גוט, אבער וויזוהייט איזט דאן
פארציגליכרע בייא דענען, דיא
דאן ליכט דער זאנגע שויען.
(כה) דען וויזוהייט שיטצט וויא
פערמעגען שיטצט; איהר פאר.
עגשה
צוג איזט: זיא ערהעלט איהרן בעויער אימער. (כה) וייא גור צושויער, בייא גאטטעס פער.
הענג

כעם בתיק כסילים יגות: (י) אל
תאמר מה היה שהימים
הראשנים היו טובים מאלה כי
לא מחכמה שאלת עליזה:
(יא) טובה חכמה עם נחלה ויתר
לראי השמש: (יב) כי בצל החכמה
בצל הכסף ויתרון דעת החכמה
תחיה בעליה: (יג) ראה את

מעשה

הענג

ר ש י

באור המלות

תמהר: (י) אל תאמר מה היה שהימים וגו'.
אל תתמה על הטובה שהיתה צאה על הדקים
הראשונים כדור המדבר ודורו של יהושע ודורו
של דוד: כי לא מחכמה שאלת. שהכל לפי זכות
הדורות: (יא) טובה חכמה וגו'. חכמתם עמדה להם עם נחלת זכות אבותם כי טובה היא
החכמה: ויותר לראוי השמש. יתרון היא החכמה לכל הנריות. רואי השמש הן כל הנריות
כדתן הנודר מראוי החמה אסור אף בסומין לא נתבון זה אלא צמי שהחמה רואה אותו:
(יב) כי כלל החכמה כלל הכסף. כל מי שיזנו כלל החכמה יזנו כלל הכסף שהחכמה גורמת
לעושר שיבא: ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה. ועוד החכמה יתירה על הכסף שהחכמה תחיה
בעליה: (יג) ראה את מעשה האלהים. היאך הוא מתוקן הכל לפי הפעולה של אדם גן עדן
לדקים

ענינו תמהר וכן ויכילו את המן. (יא) ויחר,
הוא גם כמו יתרון ודעיה שרוב שמות המקרה במשקל
זה מלעיל, כח זה מלרע, וכן ויחר מהמה, ומס
יותר לחכם וגו'.

חשומם

ר מ ב

נחלת הטובה לעולם כראוי לטובומטיב לכל, ואלו ידע האדם את כל פרטי ההשגחה ותעלומותיה,
אין ספק שיסבך כעסו ויגות רגונו, ויהיה שמח במדות החכמה העליונה ומודה עליה, וא"כ
לא נולד הכעס הזה כי אם על צרכי הסכלות וחסרון הודיעה: (י) אם ירדת מגדולתך ומעשך,
אל תאמר מה היה, כאשר יחשבו הנסילים באבוד רכושם וממונם, ידמה להם כאלו נהסנו
סדרי בראשית. כי לא מחכמה בוי, המבין יודע כי הימים שוים, והמערכות העליונות נשארו
כמו שהיו, רק המקבלים יחשבו איש איש כפי חלקו: (יא) רואי השמש, הם כל הנריות, יאמר
אם בהיותך עשיר ובעל נחלה ראית שטובה החכמה עם נחלה, עתה בעניך תראה שיש בחכמה
יתרון לבני האדם: (יב) כי כלל, כאשר יחסה האדם כלל הכסף, גן יחסה כלל החכמה, ובדבר
הזה לפחות שוים הם, ואולם זה יתרון דעת, שהחכמה תחיה את בצליה בהיותו בחוסר כל:
(יג) אל תחסון שיתגלגלו הדברים ברעונך, כי אם ראה את מעשה האלהים, ונטל רעונך מפני
רעונך

ה ע ר ו ת

(יא) ויחר, אפשר שהוא פעל בינוני ויתורגם כל"א (אונר פארטהיינט): לרואי השמש, אפשר
זוה תואר להחכמים, היפך והכסיל בחושך הולך, וטעם הכתוב טובה חכמה עם נחלה, אבל
הראשון הוא היותר נחשב אצל המשבילים, ותרגום רד"ם נוטה גם לזה הפירוש:

י"א

תרגום אשכנזי

הענגניססען; דען ווער קעננען טע פערבעסערן, וואס ער פערקרימט? (כו) זיין פראגה, אין צייטען דעם גליקקעס; אין אונגליקסשוואנגערן טאג גען, זיין אויפמערקזאם. זיע. הע! דאז ענטגעגענגעזעצט טע האט גאטט זא פערבונג דען, דאס דער ערדענוואהן איבער ניטס צו מוררען פֿינג דען זאללטע:

זיעבענטער אבשניטט

(פֿתן ק. ז' פ' טו ביז ק. ח פ' ט.)

(ח) איך האבע מאנערלייא ערלעבט אין דען טאגען מיי

מגלת קהלת ז
מעשה האלהים כי יוכל לתקן
את אשר עותו: (יד) ביום טובה
היה בטוב וביום רעה ראה גם
את זה לעמת זה עשה האלהים
על דברת שלא ימצא האדם
אחריו מאומה:

פרשה ז

(טו) את הכל ראיתי בימי הבלי
יש צדיק אבד בצדקו ויש רשע
מאריך ברעתו: (טז) אל תהי צדיק

הרבה

נעם אייטעלן דאזיינס. גערעכטע גינגען אונטער בייא איהרער גערעכטיגקייט, גאטט לאזע דויערטען פֿארט אין איהרער באזיהייט. (ז) זיין ניכט איבערגערעכט, אונד פֿער

לאג

ר ש י

לדוקים וגיהנס לרשעים ראה לך באיזה מדק: כי מי יוכל לתקן. לאחר מיתה את הדבר אשר עותו בחייו: (יד) ביום טובה היה בטוב. ביום שזש צידך לעשות טובה היה בעושי הטובה: וביום רעה ראה. כשחבא הרעה על הרשעים אתה תהיה מן הרואים שני ויאלו וראו בסגרי האנשים וגו' ולא תהיה מן הנראים והיו דיראון לכל בשר: גם את זה לעומת זה. הטובה ושכר פעולתם לעומת הרעה ושכר פעולתם: אשר לא ימצא האדם אחריו מאומה. להרהר אחריו של הקב"ה: (טו) יש צדיק אבד בצדקו. אע"פ שהוא אבד. עודנו עומד בצדקו מעשה ביוסף בן פנחס הכהן שעלתה לו נומא ברגלו קראו לרופא לחתוך רגלו ח"ל כשאתה מגיע לחוט השערה הודיעני וכן עשה קרא לחוייא בנו אמר לו בני עד כאן היית חייב ליטפל בי מכאן ואילך אין אתה חייב ליטפל בי שאין כהן מטמא לאבר מן החי מאביו: (טז) אל תהי צדיק הרבה. בשאל

ר מ ב מן

רזוני, כאילו לא נגעו הדברים אליך, רק אתה רואה אותם מרחוק ומתבונן בהם. כי מי יוכל כו', הוא רשאי ולא אתה, לכן טוב לך שלא להתעקש נגד גזרותיו, כי אם לכונן את מחשבתך ורזונך עם מעשה ורזון הבורא: (יד) ביום טובה, תוכל להיות בטוב, וביום רעה ראה, גם בה הבונה ראה אותה כמרחוק כאילו אינה נוגעת אליך, וחקור על הסבה הנובעת אותה, ר"ל התבונן ממי באו עליך הרעות? גם את הטוב לעומת הרע עשה האלהים, ערנן זה לנגד זה, וקשרן זה בזה, באופן שלא ימצא האדם להרהר אחריו מאומה, אלו ידע והשיג לרופס וקשורם, וזהו על דברת, כלומר על אופן שלא ימצא האדם להרהר:

(טו) את הכל, דבר והפכו ראיתי בימים מועטים אשר אבני מי על האדמה, יש מלך צדיק בכל דרכיו, ולא ירע לשום אדם, ולא ירשיע את האומות הסובבות את מלכותו, והוא אבד בצדקו, ולא ילחיק על כסא מלכותו, ויש רשע ירשיע בכל אשר יפנה, והוא מאריך ימים על ממלכתו ברשעתו: (טז) אל תהי צדיק הרבה מן הראוי, כיהבדק המוחלט לא ילחיק במדיניותו ואל תתקבס יותר, אל תתראה שאתה חכם מכל אשר היו לפניך, ותראה להנהיג את הכל על דעתך

מגלת קהלת ז

תרגום אשכנזי קג

לאנגע ניכט דער וויזערע צו זיין. ווארום ווילסט דוא אין פערצווייפלונג געראהטען? (ג) זיין אבער אויך ניכט צו אונגערעכט, אדער לייכטגלייכ ביג. ווארום ווילסט דוא פאר דער צייט שטערבען? (ד) דוא טהוסט וואהל דארטן, און דעם איינען דיך האלטען, אונד פאן דעם אנדערן אויך דיא האנד ניכט אבצולאססען. דער גאטטעספירטטיגע געהט אין אללען דינגען דיא ניט טעל שטראססע. (ה) דיא לעהרע ווירד דעם פערנינפ טיגען בעקרעפטיגט ווערדען דורך צעהן רעגיערונגען, דיא אין דער שטארט ווארען: (ו) דאס קיין מענש אויף ערדען זא גערעכט זיין, דאס ער אייב

הַרְבֵּה וְאֶל-תְּחַכְמַם יוֹתֵר לְמָה תְּשׁוּמָם: (יז) אֶל-תְּרַשַׁע הַרְבֵּה וְאֶל-תְּהִי סָכַל לְמָה תָּמוּת בְּלֹא עֵתָהּ: (יח) טוֹב אֲשֶׁר תֵּאָחֵז בְּזֶה וְגַם-מִזֶּה אֶל-תִּנַּח אֶת-יְדֶיךָ כִּי יֵרָא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת-כָּלָם: (יט) הַחֲכָמָה תַּעֲזוּ לַחֲכָם מַעֲשֶׂרָה שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר: (כ) כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר

יעשה

באור המלות

ר ש י

(טז) חשומם, מניין נפעל כמו חכונן. כשאל שדימה להיות לדיק וריחס על הרשעים: ואל תחכם יותר. לדון ק"ו של שטות ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה וכו': (יז) אל תרשע הרבה. אפילו רשעת מעט אל תוסף להרשיע: למה תמות בלא עתך. כשאל שנאמר וימת שאל במעלו אשר מעל בשוב עיר הכהנים ובעמלק: (יח) טוב אשר תאחז בזה וגו'. אחז בלדק וברשע אם אמר לך הנביא הלא דבר שהוא דומה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשאל אל יקל בעיניך לסקסן בו: ילא את כולם. ידי שיהם יקיים הלאק והרשע כהלכתן: (יט) החכמה תעזו לחכם. לפי שאמר אל תרשע הרבה אם רשעת מעט אל תוסף עליו אלא שפס במעשיך ותהא תוהא על החטא אמר החכמה תעזו לחכם שהיא יועלתו לשוב בתשובה: מעשרה שליטים. מלינו ביאשיהו שהעיד עליו הכתוב וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפס במעשיו וטוב לו מעשרה מלכים שהרשיעו ולא שבו מדרכס: אשר היו בעיר. בירושלים רחבעם אביו אחזיה יואש אחרי מות יהוידע אמזיה אחז מנשה אמון יהויקים לזקיהו: (כ) כי אדם אין לדיק בארץ-לפיכך

ר מ ב מן

דעתך ובחכמתך, למה תהיה שומם בראותך כי לשוא תתיגע: (יז) ואולם הזהר שלא תטה אל הקלה השני ותרשע הרבה, או תהי סכל להאמין את כל אשר יסקרו לך עבדיך, מבלי לחקור אחריותם, סן יערימו סוד עליך להמיתך בלא עתך: (יח) טוב אשר תאחז בשניהם, ותלך בדרך הממוצע בין שניהם, כי הוא הדרך הישרה אשר יצור לו האדם: (יט) החכמה, יאמר אם יתבונן החכם בכל אשר נעשה תחת ממלכת כמה שליטים אשר היו בעיר הזאת, הנה תעזו ותחאמת לו החכמה הזאת, שאין אדם לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ושאי אפשר למושל לילך בדרך הלאק המוחלט, עד אשר לא יעשה כי אם טוב לכלל היושבים תחת ממלתו, וא"כ האשר בדרך הממוצע

ה ע ר ו ת

(יח) יצא את כלם, אולי טעם המליכה על דרך שאומרים בל"א (ויט יעדען אויסקוויטען, פערטיג ווערדען).

אימער ניר טהוע וואס גוט
 איזט, אונד ניעמאלס פעהלע.
 (י) נים דיר דאז ניכט צו הער.
 צען וואס דיינע אונטערטרא-
 נען אללעס רעדען; דאס דוא
 זעלבסט ניכט אכטעסט, ווען
 דיין שקלאג'הר פלוכט. (ח) וויא
 אכט—דיין הערץ ווייס עס,—
 האכט דוא ניכט אנדערע גע-
 שאלטען? (ט) דיעס אללעס
 האבע איך מיט ווייזוהייט גע-
 פרייט. איך דאכטע איך
 וואללט' עס גאנץ ערגרינדען;
 אבער

יעשה טוב ולא יחטא: (כא) גם
 לכל הדברים אשר ידברו אל-
 תתן לבך אשר לא תשמע את-
 עבדך מקללה: (כב) כי גם פעמים
 רבות ידע לבך אשר גם את
 קללת אחרים: (כג) כל זה נסיתי
 בחכמה אמרתי אהכמה והיא

אחת קרי רחוקה

ר ש י

לפיכך לריך לפשט נמעשו: (כא) גם לכל הדברים וגו'. לפי שנדבר בשאלו שקבל לשון הרע
 על נוב עיר הנהנים ועליו נאמר אל תרשע הרבה אמר גם לכל הדברים וגו' אשר ידברון חלק
 הולכי רכיל אל תתן לבך לקבלן: אשר לא תשמע את עבדך מקללק. אין טוב אשר תטה חזק
 לשמוע את עבדך מקללק. ד"ה מעשרה שליטים אלו עשרה דברים המחייבים את האדם שתי
 עיניו מראין אותו דברי עבירה שתי אזניו משמיעין אותו דברים בטלים שתי ידיו מגזול וחומס
 בהן שתי רגליו שמוליכין אותו לדבר עבירה ופיו ולבו. ד"ה החכמה תעוז לחכם זה נח.
 מעשרה שליטים מעשרה דורות שלפניו. ד"ה לחכם זה אברהם מעשרה שליטים מעשרה דורות
 שלפניו. ד"ה לחכם זה יוסף מעשרה שליטים אלו אחיו. ד"ה לחכם זה משה מעשרה שליטים
 עשרה דברים המשמשין את הנוף על ידי מאכל מן פומא לוושטא ומן וושטא לכרסא וכו' בדאיחא
 במדרש קהלת וחכמתו עמדה לו למשה שלא ננטרך למאכל חרבעים יום וארבעים לילה כל הפנים
 הללו במדרש ואינו יכול לישב עליהן מקרא של אחריו כי אדם אין לדיק בארץ כל זה נסיתי
 בחכמה על מקראות של מטרן ועל של מענן: (כג) נסיתי בחכמה. בתורה: אמרתי אהכמה.
 לדעת

ר מ ב מן

הממוצע אז טוב לך. תעוז משרש עזו, לשון חוקף וגבורה, והושאל על הנפש, עזי נפש, יענה
 עזות, ולדעתי תהיה פה ההשאלה על התאמתות הדבר והתחוקף בנפש החכם (בעקרעפטינג)
 מ"ס מעשרה היא מ"ס המקום, כלומר משם ילמוד החכם, ויתאמת לו הדבר הזה: (כא) ועתה
 אחרי אשר בחרת בדרך הממוצע לאחוז בזה ובוה, אל תתן את לבך לכל אשר ידברו אחרים
 מממשלתך והנהגת מלכותך ואל תשגיח במה שיאמרו הבריות כדרכם לננות את כל אשר יעשה
 זולתם, ואם עבדך מקלל אותך ומגנה את מעשך האטם חזק משמוע: (כב) כי גם פעמים
 רבות קללת אתה את אחרים וגיית את מעשיהם, ופעמים שהם לדקו ממך, וא"כ אל תשגיח
 בדברים ותלונות והבלים שאין בהם ממש, ואל תסור מדרך האמנעי אשר בחרת בו: (כג) כל זה
 נסיתי מעט מהחכמה הידועה שהיא החכמה העליונה והנהגת היכורים, ואולם אמרתי אהכמה ואנא

ה ע ר ו ת

(כב) ידע לבך, יפה תרגמו רד"ם בעין מאמר מוסגר, כי ענין פעמים רבות מוסב בהכרח
 על מעל קללת, ודין כל מאמר מוסגר לבוא במפסיק יותר גדול. (כג) כל זה נסיתי בחכמה,
 לדעת המכרש יחורגם (וק פיעז החבע איך פאן דער ווייזוהייט וין ערפאחונג געבראָהט),
 וסתם הידיעה מסכמת:

לכד

מגלת קהלת ז

חרגום אשכנז קד

אבער עס וואר פֿערן פֿאן מיר.
 (י) דאָ פֿערגאָנגענע איזט צו
 פֿערן; דיא אונטערזוכונג טיף,
 טיף פֿערבאָרגען; ווער פֿער-
 מאַג'ס אויפֿצופֿינדען? (יא) אַך
 שטרענגטע גייסט אונד הערץ
 אָן צו ערקענגען, אויסצו-
 שפֿעהען אונד צו זוכען ווייז-
 הייט אונד אויבעראיינשטימ-
 מונג, דאָס אַך לערנע דען
 אורשפּונג דער באַוהייט אויס
 טחאָרהייט אונד דער טאַלל-
 הייט אויס אונוויססענהייט.
 (יב) אונד זאָ פֿאַנד אַך:
 ביטטערער אַלס דער טאַד
 ילכד

רְהוּקָה מִמֶּנִּי: (כד) רְהוּקָה מֵה-
 שְׁהִיָּה וְעִמָּךְ וְעִמָּךְ מִי וּמִצְאָנוּ:
 (כה) סְבוּתִי אֲנִי וְלִבִּי לְדַעַת וְלִתּוֹר
 וּבִקְשׁ חֲכָמָה וְחִשְׁבוֹן וְלִדְעַת
 רָשָׁע כְּסֵר וְהַסְכָּלוֹת הוֹלָלוֹת:
 (כו) וּמוֹצֵא אֲנִי מֵר מִמוֹת אֶת-
 הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-הִיא מְצוּדִים
 וְחַרְמִים לְבָהּ אֲסוּרִים יְדִיהָ טוֹב
 לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמְלֹט מִמֶּנָּה וְחוֹטֵא

וויא יענעס ווייב (דיא זינגליכע בעגירדע) פֿאַללער שלינגען, דערען הערץ איז נעץ,
 דערן הענדע פֿעססעלן זינד, דער גאַטטגעפֿעלליגע ענטגעהט איהר דער זינדער ווירד פֿער-
 שטריקט

באור המלות

ר ש י

לדעת את החכמה: והיא רחוקה ממני. ומה
 היא זו: רחוק מה שהיה. את הדברים הרחוקים
 שהיו בזמנך בראשית: (כד) ועמוק עמוק.
 הוא מי ימלאנו שאין לי רשות להרהר בהן מה
 למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור:
 ועוד (כה) סבותי לדעת ולתור ולבקש חכמת
 לעמוד על סוף דעתה של
 אפיקורסות וסכלות הוללות מעורב ומשועשע שבה: (כו) ומוצא אני מר ממות. שהיא קשה
 זו האפיקורסות: וחרמים לבה. לשון מכמורת כמו יגורו בהרמו ויאספחו במכמורתו: אסורים
 ידיה. ומשהחזיקה באלה היא נקשר בקשורי ענותות. אסורים אס דבר של קשורים כמו וימסו
 אסוריו

(כד) ועמק עמק, הוא הדבר שאין יוכל האדם
 להשיג אליו כי אם בקושי ופכונה, והוא אל על הגג
 הדברים הקשים. (כה) וחשבון, הוא ידיעת ערך
 ויחס דבר אל דבר. (כו) מצודים, הרשט שזודין
 נה, ושרשן נור. וחרמים, שירשו רשות. אסורים,
 כמו זקיס וצליס לחסור את הנלכד בידיה (באנדע).
 אמרה

ר מ ב מן

עד תכליתה, אבל היא רחוקה ממני: (כד) רחוק מה שהיה, הנה מה שהיה בתחלת היצירה
 בהיות האדם במדרגת ההלכה העליונה, טרם חטא, הוא רחוק ממנו, ועמוק עד למאוד,
 עד שבכל להשיג אותו בשכל על מתכונתו, כי האדם כמות שהוא עתה, הוא רחוק עד מאד מן
 השלמות ההוא: (כה) סבותי אני ולבי לדעת לתור ולבקש חכמה, הוא ההנהגה העליונה,
 וחשבון הוא ערך ויחס הרעות הטבעיות אל סבותם ועלותם, לדעת רשע כסל והסכלות הוללות,
 ירלה שבקש לדעת אִךְ ילא רשע מכסל, והוללות מסכלות, כי אחרי שאין רע יורד מן השמים,
 על כרחך שבא העון מפאת ההעד, ותהיה א"כ הסכלות גורמת לאדם לחטוא, ועל ידי העדק
 הידועה והולל וירשע, כי אין הסכלות בעלמה חטא, כי אם מקוד החטאים והוללותם, וע"כ
 נקש לדעת אִךְ ישוה הכסל להיות רשע והסכלות הוללות: (כו) ומוצא אני מר ממות את האשה,
 היא ננוי לתאוה הגופנית והתשוקה, היא גרמה לנו את כל אלה, משם ילא רשע והוללות, כי
 היא תעור עיני בני אדם, ותסלק מחשבותיהם, כי היא מזודים וחרמים לכודד נפשות ולהפילם
 נרשת כל יקומו, וידיה כמו כבלי ברזל לאסור את הנסתה לה. חוטא ילכד נה, אחרי שקרא
 אותה

תרגום אשכנזי

שטריקט. (יג) זיעהע! זא האבע
איכ'ס געפונדען, זאגטע דער
זאמלער; פֿערגלייכע איינם
מיט דעם אנדערן, אום עבעני
פֿאלס דיא איבעראיינשטימיג
מונג צו פֿינדען. (יד) (נאך זוכ
טע מיינע זעלע עטוואס אונד
פֿאנד עס ניכט; געהמליך אונד
טער טווענד מענשען פֿאנד איך איינען מאן; אבער אונטער אללען דיעוען (פֿרויען)
ניכט

מגלת קהלת ז

יִלְכֹד בָּהּ: (כו) רֵאָה זֶה מִצְאָתִי
אָמְרָה קֵהֶלֶת אֶתְּתָ לְאַחַת לְמִצְאָ
הַשְּׁבוּן: (כז) אֲשֶׁר עוֹד בְּקִשְׁרָה
נִפְשֵׁי וְלֹא מִצְאָתִי אָדָם יֵאָחַד
מֵאַלְף מִצְאָתִי וְאִשָּׁה בְּכָל־אֶרֶץ

לא
טער טווענד מענשען פֿאנד איך איינען מאן; אבער אונטער אללען דיעוען (פֿרויען)
ניכט

באור המלות

ר ש י

(כו) אמרה קהלת, קבולת החכמה, קהלת לשון
נקמה וכמהות אומרם כלשון זכר הכונה על הקובנה
והוא שלמה.
חשבנות
אסוריו קצוריו בן פירשו מנחם: (כו) ראה זה
מלאתי אמרה קהלת אחת לאחת למלא חשבון.
כל המלות שהלדיק' עושים והעבירות שהרשע'
עוברים נמנים לפני הקב"ה אחת על אחת
עד שמטרפות לחשבון גדול כך פירשו רבותינו נמסכת סוטה: אמרה קהלת. אמרה קבולת
החכמה ואמרה נפשו המשכלת המקבלת החכמה. קהלת לשון נקמה הוא וכשהוא אמרו כלשון
זכר מוסב על הקובנה והוא שלמה ובמדרש מלינו א"ר ירמיה בן אלעזר רוח הקדש פעמים משיתה
כלשון זכר ופעמים כלשון נקמה כתוב א' אומר עזרי ומפלטו וכתוב א' אומר כי אשה עזרתי. כתוב
א' אומר קול מבשר וכתוב א' אומר מבשרת ליון: (כז) אשר עוד בקשה נפשי. לצד חלה האמורים
למעלה שבקשתי ולא מלאתיים בקשה עוד נפשי בשרה בנשים ולא מלאתי כי כולן דעתן קלה
עליהן: אדם א' מאלף מלאתי. בנהג שנעולם אלף נכנסים למקרא אין יונאים מהם להכליל
שראויים למאנה אלא מאה ואותם מאה שנכנסו למאנה אין יונאים מהם לגמרא אלא עשרה
ואותן י' שנכנסו לגמרא אין מכליל מהם אלא א' להוראה הרי א' מאלף: ואשה בכל חלה.
אפינו

ר מ ב מן

אזתה מזודים וחרמים, הוסיף לאמור שהיא הרשת לכל חושא, והוא תשובה נכחת על השאלה
הנוברת, כי בהתחבר התאווה אל הכסל ילאו הרשע וההוללות, אחרי שאם לא ידע האדם לבחור
בטוב האמתי מן הטוב המדומה, והתשוקה לא תשקוט ולא תנוח כדרכה, אי אפשר לה מכלתי
שתביא את האדם אל החטא, ובאלו בא הכסל על התשוקה החושית והוליד ממנה הרשע והוללות:
(כו) אחת לאחת למכור חשבון, כלומר אם תקרב אחת אל אחת ותחפש בשכלך ערך דבר אל דבר
תמלא חשבון ויחס מנומלם בין התאווה והכסל לרשע והוללות כאשר זכרנו: (כז) אין ספק
שהמלך שלמה כאשר ראה שנשיו הטו אח לבנו מאחרי אלהיו, נשברה רוחו בקרבו, ונתחרט על
מעשיו, ובמר רוחו אמר את הדברים האלה, להבנות את הנשים, ולשית עליהן חטאת, אשר
חטא הוא, בעברו על מצות אלהיו, וכנה את התשוקה החושית בשם האשה, ואמר עליה שהיא
מר ממות, ועתה יוסיף לאמר, שאדם אחד ימלא תוך חלף אנשים, ואשה בכל חלה לא תמלא,
כי היה מספר נשיו חלף, שבע מאות שרות ושלא מאות פלגשים, ואשה אחת בשרה לא מלא בתוכן.
ואולם ראוי למשכיל להחמין שהמלך הפריז על מצותיו, ואלו לא לקח בראש אשה אחת או מעט
במנות אלהיו, אפשר שהיה מוכח ביניהן עזר בנגדו, כאשר מלאו רבים שלא הגיעו למעלת
החכם הזה, ויש בנשים עובות ורעות כמו יש באנשים, וכאשר ילא שלמה מגדר השווי אל המותרות
ולקח לו חלף נשים, אין פלא שלא מלא בהם עזר ואהבה, דכקות חוונ, כראוי ליחיד הנושא
יחידה, והשם נזה על המלך שלא ירבה לו נשים, ואף שלא נאסר הרבוי להדיוט, מ"מ מלך
המוסר

מגלת קהלת ז ח

לֹא מִצְאָתִי: (כט) לְבַד רְאֵה-זֶה
מִצְאָתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת-
הָאָדָם יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה בְקִשׁוֹ חֲשִׁבְנוֹת
רַבִּים:

ח (א) מִי כִהְחַכֵּם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר
דָּבָר הַכֹּמֵת אָדָם תְּאִיר

פניו

חרגום אשכנזי קה

ניכט א יין ויאקקערעם ווייב.
(טו) אויסער דיעועם ערגרונג
דעטע איך נאך, דאס גאטט
דען מענשען איינפאך געשאפֿ
פען, זיינע נאכקאמוען אבער
זכטען פיעלע קינסטעלייען.
(טז) ווער איזט זא ווייזע, דאס
ער דער דינגע צוזאממענדהאנג
אויפצולעזען פערשטעהעט?
דיעוע ווייזיהייט ווירד זיין אנטי-
ליץ

באור המלות

(כט) חשבנות, מבנין הכבד, לחזק הענין,
והכונה מחשבות ותחבולות ומזימות שאין בהם מועיל
(קינסטעלייען), והנה חשבון לשון זכר חף חס
יהיו הרבים חשבונות, כמו עון, מקום, אב וכדומה.
ח (א) פֶּשֶׁר, ענינו פתרון. יישנה

ר ש " י

אפילו באלף לכך אתה לריך להזהר בה:
(כט) לבד ראה זה מלאתי. שבאה לעולם תקלה
על ידה: אשר עשה. הקב"ה את האדם ראשון
ישר: והמה משגזרוונה לו חיה אשתו ונעשו
שנים ונקראו המה: בקשו חשבונות רבים.
מזימות ומחשבות של חטא כך נדרש במדרש:
(א) מי כהחכם ומי יודע. מי בעולם חזוב כאלם חכם: ומי יודע פשר דבר. פתרון של
דבר כמו שמכינו בדניאל מחוך חכמתו שהיה חכם ביראת שמים נתגלו לו רזי פשרים
מי

ר מ ב " מן

המוסר והתולדות, ענה טובה לאדם שלא להוסיף מאשה אחת: (כט) עוה זה מלאתי מקור
הרעות בעולם, חון מהדברים אשר זכרתי, והוא שהאלהים עשה את האדם ישר על הארץ,
כי כל הכחות והעשירות הטועות בלב האדם כלם לתכלית טוב וישר נתנו לו מאת בעל הטובה,
וזן היה האדם ערס חטאו, ישר בכל כחותיו הנפשיות, הולך נכחו, ואולם המה, כלומר אדם
וחיה ובניהם אחריהם בקשו מחשבות ומזימות רבות, על זדס עותו את הישר וקלקלו את המתוקן,
ולא היתה זאת תכלית הבריאה מעולם, וכל עמל וכל כשרון המעשה, וכל המלחכות והתחבולות
אשר לנו רואים צומננו זה, ונדמה לנו שהם מלטרבות לקיום המין האנושי, לא היה זה אלא
חזרי שצדו בני האדם את הדך הישר אשר עליו נולדו ובקשו ארצות עקלקלות, מן החשבונות
הללו ילאו קנאת איש מרעהו, וחמדת הממון והשררה, אשר במה סבות לרעות ומקור לחטאים
רבים בעולם, ואלו נשאר האדם על התבונה אשר נברא עליה, היה נכול מכל הפגעים הללו,
כי לא היה בו לא קנאה ולא תחרות, לא חמדת הממון ולא אהבת הגדולה, כי כל זה פרי
החשבונות אשר בקשו בני האדם.

ח (א) מי כהחכם, הוא אשר החכים בחכמה העליונה האמתית, והיא השגחת השם
ודרכים הרמות והנסתרות, ומי כמוה יודע פתרון כל דבר קשה, לבאר בכל פרט ופרט,
מאין יבאה הרעה לעולם, מה יהיה בסופה, ואיך הסבה ה' לטובה, יפה בעתה, כי במה
שקדם לא זכר כי חס טענות עללויות, אשר שבאה אלינו הרעה מגד הסבלות והתאוה, ושלא
היה קן בתחלת היצירה, וכדומה, אבל בפרטי הדברים כבר נתן תודה לאמור שהחכמה לחוקה
ממנו. ועתה יכרוז, מי ידמה את עלמו להחכם? וודאי שהחכמה הזאת האלהית חסיר מלכו
כל

ה ע ר ו ת

(כט) לבד, כלומר חון מה שזכרתי עתה ראה גם זה מלאתי:

ח (א) מי כהחכם, מי קן הוא חכם, ובחרגום רל"פ:

תרגום אישכנוי

לין ערלייטען, זיין אנגעזיכט
ווייר צווייפאך הייטער זיין.

* * *
(ז) איד ווארנע דרך, פאלל
שטרעקקע דעם קעניגס וויל
לען; דיין פירשט ערפיללט
דיאנאטט געשווארנע פפליכט.
(יח) פערלאס איהן ניכט אויס

מגלת קהלת ח

פָּנָיו וְעַז פָּנָיו יִשְׁנָא: (ב) אָנִי פִּי-
מֶלֶךְ שָׁמַר וְעַל דְּבַרְתָּ שְׁבוּעַת
אֱלֹהִים: (ג) אַרְתְּבַהֵר מִפָּנָיו תִּלְךְ
אַרְתַּעֲמֹד בְּדַבַּר רַע כִּי כָל-אִשֶׁר

א' במקום ה' יחשן

איבעראילונג, אונד פֿערוויקלע דרך ניכט אין בעזע אנשלעגנ, דען וואס ער ווילל קאן
ער

באור המלות

ישנה, יהיה פני שנים משה שנה. (ב) אני, חסר
מלת מזהירך או מנודך. ועל, מוכרת בטעם זק
ממלת דברת, ואיב חין הכונה כמו על דבר, כי
חס על מותר למושל כמו יאזבו לח על (הושע ז'
ט"ז), ואל על יקראו (שם ט"ז ז'), וחס הנגד
הוקס על (שמאל ב' כ"ג ח'). (ג) תבהל תלך,
כמו תבהל ללכת, וענינו תמהר ללכת.
שלטון

ר ש י

מי כמשה עושה פסרים בין ישראל לאזניהם
ששמים: ועז פניו ושונא. משאר הכריות עד כי
יראו מגשת אליו כי קרן עור פניו: (ב) אני פי
מלך שמור. לפיכך אני לריך ונכון לשמור פי
מלכו של עולם שהיא הטובה שבנות: ועל
דברת שבועת אלהים. שנשבענו לו בחורב לשמור
מלותיו. ד"א אני נכון לשמור פי מלכי האומות
המשילים בנו בגולגליות וארמונות: ועל דברת

שבועת אלהים. ובלבד שלא יעבירונו את השבועה שנשבענו למקום: ועל דברת. ואלל דברת
שבועת אלהים לשמור פי המלכים וכן מנינו בחנוניה מיאסל וצוריה שאמרו לנבוכדנצר מלכא
נבוכד נצר לא תחזין אהנא על דנא' פתגם להחזותך. אם מלכא למה נבוכד נצר ואם נבוכד
נצר למה מלכא אלא כך אמרו לו לך אנו אומרים. דאת מלכא לנו לעבודה ולמסים ולגולגליות
אך על דנא שאת אומר עלנא לעבוד ע"ז נבוכד נצר את ולא מלך ואת וכלנא שון: (ג) אל תבהל
מפניו תלך. אל תהי נבהל לומר שתלך וחברת מפניו למקום שאינו שליט שם שכל מקום הוא
שליט: אל תעמוד בדבר רע. אל תעמיד עצמך עוסק בדברים רעים כי כל אשר יחסון להפגע
ממך

ר מ ב מ

כל כעם וכל חוגה, כי החכם הזה ישמח בכל אשר נעשה תחת השמש, אחרי שהוא יודע ומשיג
פתרונו, מדוע גזר עליו השם שיהיה, ואף יהיה ללכלית טוב ונראה לפני המקום, לזה תאיר
החכמה הזאת את פניו, וזו פניו יהיה פי שנים מזו שאר בני האדם, לא יכעום ולא יתקף,
לא ישתומם ולא יתהולל כי אם תמיד להלחו בפניו ולבו שמח בכל מעשי ה' מקטנם עד גדולם: (ב) חן,
ידבר ממסע המלך ועמו באזה דרך יגיעו אל ההללחה המדינית, ויאמר אני מזהיר ומזהיר
אל כל א' מהעם לשמור את פי המלך, כי הוא שליט נעמו לעשות כרצונו. ואולם העל, הוא המושל
אשר הוקס על, ישמור דברת שבועת האלהים, אם הוא מושבע ועומד מאת מושיב מלכים
לכסא להטיב עם עבדיו ועמו, או שנשבע בתחלת מלכותו שלא לעבור תקי המדינה ודחיה,
כמונה. ועל כל פנים חן מי ידון את המלך כי אם שופט כל הארץ, בוחן כליות ולב. והוא כלל
גזול במדיניות שלא תנתן רשות לעם לשוטט את מעשה המלך אם טוב ואם רע יהיה, כי המלך
שופט את העם, לא בהפך, ולולי זאת לא תשקוט הארץ ממורדים במלך ודתו: (ג) אל תמהר
לילך

ה ע ר ו ת

(ב) אני, עיין ב"ה, וכן רוב אני ה' שנתורה. ונראה לי שגם ההמשך אל הקודם, שזכו שהזכיר
לכלתי דבר נגד ה' מב' טעמים, א' מי יוכל לדון עם תקיף ממנו, ב' לפי שאינו יבין וישיביל האדם כל
הנעשה תחת השמש, כן מזהיר עתה לכלתי עשות נגד מנות המלך מאלו כ' הטעמים, א' באשר דבר
המלך שלטון, ב' מי אדם יודע מה יהיה באחרית דבר. וזוה הדמיון מסיים הפרשה, כמו
שזכיר: ועל, עיין ב"ה ונפי', ולפי' יהיה עיני שמור מושך אחר עמו:
באשר

מגלת קהלת ח

תרגום אשכנזי קו

ער טהון. (יט) דעם קעניגס
בעפעהל איזט איין מאַכט-
שפרוך, ווער דארף איהן פֿראַג
גען: וואָס טהוסט דואַ? (כ) דער
פֿפֿליכט געטרייע ווילל ניכט
מערקען. וואָס אונרעכט גע-
שיהט. איינסט קעמוסט שמונד
אונד געריכט! דעם איזט דעם
וויווען הערץ איבערצייגט.
(כא) דען יעדעס וועזען האַט
זיינע צייט אונד ישטונדע דעם
געריכטס, אונד דער אונפֿעל.
לע דעם מענשען זינד פֿיעל.
(כב) ער ווייס ניכט, וואָס איהם

יְהִי עֲשֵׂה: (ו) בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר
מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמֶר לוֹ מֶה
תַּעֲשֶׂה: (ה) שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יִדַע
דְּבַר רָע וְעַתָּה וּמִשְׁפָּט יָדַע לֵב
חָכָם: (ו) כִּי לְכָל-חָפֶז יֵשׁ עֵת
וּמִשְׁפָּט כִּי-רַעַת הָאָדָם רַבָּה
עָלָיו: (ז) כִּי-אֵינְנוּ יוֹדְעֵי מַה-שִּׁיחִיָּה
כִּי בְּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִי יִגִּיד לוֹ: (ח) אֵין

אדם

צושטאַסען קאַן, אונד ווער פֿערמאַג איהם צו זאַגען, וואָס אֵין דער צוקונפֿט ליגעט?

קיו

ר ש י

באור המלות

(ד) שלטון, שם דבר. לכלוא

ממך רשות ויכולת נידו לעשו: (ד) באשר דבר מלך
שלטון. באביל אשר דבר הקצ"ה מושל הוא ומי
יאמר לו מה תעשה: ואם (ה) שומר מצוה. אה הלא תדע דבר רע ולא תבואך: ועת ומשפט ידע
לב חכם. החכם יודע שיש עת קבוע לפקודת רשעים ומשפט יש לפני הקצ"ה שסוכו להפרע מהם
משפט יושטי"לא כללעז והיא הפורענות: (ו) כי לכל חפז. שהאדם עושה חסכו ועובר על דת
יש עת להפרע ומשפט ופורענות מוכנת: כי רעת האדם רבה עליו. באשר רבה רעת האדם
וסאתו גדושה אז באה פקודתו כי משמש כלוא באשר. כמו כי יהיה להם דבר בא אליו: (ז) כי
איננו יודע מה שיהיה. כשהרשע עובר עבירה איננו נותן לבו למה שעתיד הקצ"ה להביאו במשפט
ואוי לו בכך: כי כאשר יהיה. הפורענות מי יגיד לו להמלך צו וליטול צו ענה וליטול רשות פתע
פתאום

ר מ ב מן

ליך מפניו ולעזוב אותו מיד בעשותו דבר שלא כרצונך, ואל תעמוד בעלת המורדים, אשר
דבר בליעל יבוק גם נגד המלך, כי כרצונו יוכל לעשות לך, אחרי שהוא עובר בעמו, לו הכח
והממשלה העליונה, אין למעלה ממנו כי אם האלהים: (ד) בכל מקום שדבר המלך ודתו מגיע
הוא שלטון וגזרה נאמרה על בני עמו, ומי יאמר לו מה תעשה? לא נתנה רשות לשום אדם
לתבוע את המלך לדין, ולאמר לו מדוע ככה אתה עושה: (ה) שומר מצוה, האדם השומר מצות
אלהיו לא ידע דבר רע, יעשה עמו כלל ידע ולא יהיה בעלת המורדים, אף אם יהיה העול
בתיק המושל, ואם ירשע המלך יסבול ולא ימרה את פיו, וישען באלהיו, שהוא מושיב מלכים
ומסירים. ולב חכם ידע כי לכל דבר עת קבוע, ולכל מעשה משפט, ואם לא טוב עשה המלך
בעמו, ידום לה' ויתחולל עליו כאשר אמר דוד המלך ע"ה מי שלח ידו במשיח ה' ונקה, מי ה'
כי אם ה' יגפנו, או יומו יבא ומת, או במלחמה ירד ונספה (שמאל ח' ב"ו): (ו) הנה נוגעי
בני האדם רבים, ולא יוכל המלך מכלם, כי איננו יודע מה שיהיה, ולא יוכל להשמר מהעתיד,
ופתע פתאום יבא חידו, עד שלא יוכל איש להגיד לו, שיועץ עמו איך יוכל:

אין

ה ע ר ו ת

(ד) כאשר, בעבור אשר: (ה) שומר מצוה, לדעת המתרגם יתכן גם הטעם על מצות המלך
שזכר, והדין עמו:

אח

תרגום אשכנזי

(כג) קיין מענש איזט הערר
איבער דיא לופט, איהרען
לייף צו העמטען, קיינער קאן
דעם טאד בעפעהלען, אדער
אים קריגע איהם ענטפל העי,
קיין בעשטרעבען רעטטעט
זיינען העררען. (כד) דיעס
אללעס האב איך אבגעמערקט,
(אונד בייא אללען האנדלונג
גען, דיא אונטער דער זאג
נע געשעהען מיר וואהל צו
הערצען גענאטמען), ציר צייט
ווען דער מענש איבער מעני
שען טיראנניש הערשטע.

מגלת קהלת ח

אדם שליט ברובה לכלוא את
הרוה ואין שלטון ביום המות
ואין משלחת במלחמה ולא
ימלט רשע את בעליו. (ט) את
כל זה ראיתי ונתון את לבי
לכל מעשה אשר נעשה
תחת השמש עת אשר שלט
האדם באדם לרע לו:

ובכן

ר ש י

סתאום יבואנו: (ח) אין אדם שליט ברוב. ברובו
זיכרו של שלוחו של מקום לכלוא ולמנוע ממנו
את הרוח שכוּוּשׁוּ שלא יעלנו מלאך המות: ואין
שלטון. של שום מלך ניכר ביום מותו בכל מקום
אחה מוכא והמלך דוד וכוים מותו ויקרבו ימי דוד למות לא הוכר מלכות כאן: ואין משלחת
במלחמה. זו לחמר אלה בני או עבדי במקומי: (ט) את כל זה ראיתי. האמור למעלה:
ונתון את לבי לכל מעשה. וגם לכל מעשה בני אדם נתתי את לבי וראיתי את אשר שלט אדם
בבניו וגבר עליו וסופו נהסך לרעתו עמלק נתגבר על ישראל וסופו ואחריתו עדי אונד כך פרעה
כן

באור המלוח

(ח) לכלוא, למנוע, כמו ויכלא הנפש. משלחת,
שם ענינו המלטה והללה, כמו משלחי רגלי הסור והחמור.
אין

ר מ ב מ

(ח) אין אדם וגו', הזכיר שלש אופני המות, באשר הזכיר דוד המלך ע"ה בספוק שהנאחי למעלה,
אמר אין האדם שליט ברוב לעזר ולמנוע את הרוח שלא יזיקנו, זהו כנגד או ה' יגסנו, כי המתים
במגפה מתים ברוב הנושא את הארץ הממית ממקום למקום, והארץ ההוא דק ובלתי מורגש
לחשים, וכל חילי המלך ושריו ועבדיו, לא ימנעו את הרוח מלכא בחדר משכנו המלך ולהמיתו.
ואין שלטון ביום המות, הוא נגד או יומו יבא ומת, כי בנאש עת המלך למות, לא תכלנו הוד
מלכותו. ואין משלחת במלחמה נגד או במלחמה ירד ונספה, כלומר שבמלחמה אין מחסה ומנוס
למלך להמלט. כי לא ימלט רשע את בעליו, יזכור כי מכל הסכנות והפגעים אשר זכרתי לא
יכל הרשע את בעליו, ויהיה רשע מענין הוא יאקוט ומי ירשע, ענינו רוב התנועה והנכות:
(ט) את כל זה, עת אשר שלט האדם באדם לרע לו, שלא לנח תהיה הממשלה הרשעה, כי
אם לעת קצוב, ואחר תאבד, כי הוא מתנגד לחולדות, וסותר לשכל, שיהיו רבים נכועים
לאחד ושומעים בקול דברו לא לטובתם כי אם לרעתם, והדבר הזר לא יתמיד:
ובכן

ה ע ר ו ת

(ט) את כל זה ראיתי, בעת אשר שלט האדם באדם לרע לו, והיה הנמשך ממנו נתון את
לבי נ"כ לכל המעשה אשר נעשה תחת השמש, לכלחי התרעם עליהם, כי בכלם לא נדע מה
יולד יום. ויהיה ונתון את לבי וגו' מאמר מוסגר: עת אשר שלט וגו', אולי כוונתו על מלך
רשע ידוע עזי כימיו:
ובכן

מגלת קהלת ח

פרשה ה

חרגום אשכנז קז

אכטער אבשנימט

(פסוק ק. ח' ס' י' ביו. ק. ט' ס' י' ב) (א) אין וואהרהייט, איך זאח אויך פֿרעפֿלער — אימטט דעקט זיא דאן גראב — דיא דעם דאזיינס גענאָססען, אונד פֿאָם הייליגען אָרטע שטאַלץ איינהער גינגען, אינדעסדיאָ יעניגען דיא רעכטשאַפֿען האַנדעלטען, אין איהרער שטאַרט פֿערנעססען וואַרען, וויא אייטעל איזט דיעס!

(י) וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וּבָאוּ וּמִמָּקוֹם קָדוֹשׁ יִהְיֶינָה וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בְעִיר אֲשֶׁר כָּן עָשׂוּגִם זֶה הַבַּל: (יא) אֲשֶׁר אֵין נַעֲשֶׂה פִתְגָם מַעֲשֵׂה הַרְעָה מֵהַרְהָ עַל-כֵּן מָלֵא לֵב בְּנֵי-הָאָדָם בָּהֶם

לעשות

(ב) ווייל ניכט שנעללע שטראפֿע אויף דיא שולד פֿאַלגט, דאַרום איבערניממט זיך דאן הערץ

דעם

ר ש י

קן נכודלנרוכן סנחצו: (י) ובכן ואז ראיתי רשעי קבורים. בנבואה זו ראיתי רשעים קבורים שהיו ראויין להטמן בעפר שהיו נבזים בין שאר האומות שנאמר עליהם זה העם לא היה ושלטו בביתו של הקב"ה שהוא מקום קדוש ובלכתם משם אל ארצם היו משחזים בעירם אשר כך וכך עשו בבית של מקום אל תקרי ושתכחו אלף ושתחזו כן דרשוהו ר"ל ולעניין השכחה כך נדרש באגדה וסופם ששתכח שם וזכרם מן העיר עלמה אשר כן עשו בה שנאמר וקבלתי את כל הגוים אל עמק יהושפט במקום שניאלו לפניו יפרע מהם. ובה"א ה' בעיר כלמס תבזה: גם זה. א' מן ההבלים שנמסרו לעולם לייגע את הבריות שאין הקב"ה ממחר להפרע מעושי הרעה והבריות סבורים אין דין ואין דין: (יא) אשר אין נעשה פתגם. משפט: מעשה הרעה מהרה. שאין הקב"ה

באור המלות

(יא) אין נעשה פתגם, כל לשון נקבה לזכר, כי משני מלת חין עיב שמלת נעשה סועל כינונו לנקבה, כי חלו היה עבר לזכר, היה אומר לח נעשה, כי מלת חין לא חסול. על העובדים, ואין: לשון נעשה לשון נקבה נוסף על פתגם שהוא לשון זכר כמ"ס ושפט פתגם

ר מ ב מן

(י) ובכן באמת ראיתי רשעים אשר כמעט אבד זכרם, כאלו הם קבורים, והם באים בזה המליחות ומלליחים, ומהלכים בגאון לבס ממקום קדוש, הוא כסא מלכים, ובני אדם אשר כן יעשו, כלומר אשר עשו הטוב והישר, ישתחו בעיר, ולא יזכרו במקום ההוא אשר עשו בו הטובות הטובות, ומסיים ואומר גם זה הבל: (יא) אשר, בשביל שבני אדם רואים שלא נעשה תשלום גמול שהוא כמו פתגם המעשה ופתרונו, על מעשה הרעה מהרה על כן הם סבורים

הערות

(י) ובכו, הוסיף לאמור שראה עוד מנהיגים רשעים אחרים שהתהלכו זמן מה בגאון לבס ושלטו בחדש לרע לו: קבורים, יפה תרגמו רד"ם בעין מאמר מוסגר, וכאלו אמר כל אלא את שמוחם על שפתי כלי שלא יזכרו עוד ולא יעלו על לב לעולם: יהלכו, נכר הערנו כמ"א שכל הלך בבנין הכבד כונתו על תקון ההליכה ע"ס סדר מה, וכן באן הטעם על סדר ההליכה כגונה וגאון ונרום עינים, וכתרגום רד"ם (אוינהערקעהען): כן, מעטם כן נותן ללבד דוברות: (יא) אשר, (דחם) או (וויי): אין נעשה פתגם, עיין ב' המ, והוא מדברי ר"ש ג' מלך, אולם אין להביא רא' כלל, לא שמלת פתגם לשון נקבה מכאן, ולא שהיא לשון זכר מהא דאסתר (א' ב'), בהיות שב' הפעלים קודמים לזה השם (ועיין שם הבאור לרעי

תרגום אשכנזי

מגלת קהלת ח

לעשות רע: (יב) אשר חטא עשה
רע מאת ומאריך לו כי גם יודע
אני אשר יהיה טוב ליראי
האלהים אשר יראו מלפניו:
(יג) וטוב לאייהיה לרשע ולא
יאריך ימים כצל אשר איננו ירא

דעם מענשען, אונד האנדעלט
הולאז. (ג) אבער לאס אימי
מעהרין דען זינדער הונדערט
טאהל בעזעס פֿעראימען, אונד
נאכויבט ערפֿאחרען — איד
בין פֿעסט איבערצייגט: זעליג:
קייט איזט דעם נאָטטעס־ירבֿ.
טיגען לאָזן געוויס ווייל ער
גאָטט פֿירבֿטעט: (ד) וויאָ?
זאלל עס דעם זינדער ניע
וואָהל געחן, אויך דיא וועניגען
שאַטטען גלייכע טאָנע ניכט,
אונד

ר ש י

באור המלות

פחם וגו', וחולי אחר נעשה על הרעה זוכר שהיה
לשון נקבה. (יב) מאת: מחסר מלת פעם.
ואינו נסרע ממנו: מאת, מקרא קצר ודבוק לפניו לומר מאת ימים מאת שנים מאת אלף וכן
שכרת מקרא קצר וחסר שכרת כעס ולא מין כשאר שכרות: כי גם יודע אני. כי אף בכל זאת
שאינו ממחר להסרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין לדיקים לרשעים יודע אני שסוף כל אחד
ואחד ליטול שכרו וליראייו יהיה טוב: (יג) וטוב לא יהיה לרשע. לפי אשר איננו ירא האלהים

הקב"ה ממחר להסרע מעושי הרעה ועל כן הם
סוכרים אין דין ומלא לבם בקרנם לעשות רע:
(יב) אשר חוטא וגו', לפי שרואים שהחוטא עושה
רע מאת אלפים וריבואות ומאריך לו הקב"ה

ר מ ב מן

סוכרים אין דין ואין לזק, ומלא לבם בקרנם לעשות רע: (יב) מה שהחוטא עושה רע
מאת פעם, ומאריך לו האלהים ואינו נסרע ממנו, אין זה מלא בעיני המשכיל, כי גם יודע
אני שסוף כל אחד לטול שכרו, ואם היראה מהאלהים מביאה לאדם אושר נלתי והבלחה קיימת
מדוע לא יהיה להעדר היראה על המעט טוב מדומה, והבלחה כוונת בחלוס יעוף כי אלו לא
היה ברשעת הרשע הללחה עוברת ודמיון מהטוב, כמעט שיהיה האדם מוכרח במעשיו, לעשות
טוב ולסור מרע, כי אם יאכל האדם ראש ולענה, ולפניו מעדני מלך, לא יקרא חוטא, אם
אם או סבל או חולה, כן הדבר בטוב ורע, אלו היה הטוב נאה וערב והרע מגונה ומר, לא
היה עושה הרע חוטא, כי אם משחגע, וקרוב הדבר אל המנע הנחירה מהאדם, ואם כן
מהקנח שיהיה לפעמים הרע נאה וערב לפי שעה, וזהו בעלמו הטוב המדומה וההללחה החולפת
אין עת קיום, והנה כוונת הפסוקים, יודע אני שטוב אמתו יהיה לירא אלהים מה שהם
יראים אותו, ומדוע לא יהיה לרשע טוב וארוכות ימים כלל הכלה ועובר, לפי שאינו ירא
אלהים

ה ע ר ו ת

ר' אהרן ו' ואלף): מחגם, (אויסטערדיך, אורטהייז): (יב) אשר חטא וגו', אולי מוסר
עוד לעיל על כן מלא וגו' ועינו כעס אשר אין נעשה וגו', וטעם כי גם יודע אני הסוף גם
כי (וויא וואָהן איד ווייס). או טעמו כעס (ויקרא ד') אשר נשאל יחטא (וועלכער פֿירטט זיך
דיגען ווירד), וכן כאן (וועלכער זינדער איד בעזעס טהוט) כי גם יודע אני זיך ווייס איד
דענקיך): חטא, אינו מן הנמנע שיבואו בעלי הא' ע"ד בעלי הה"א, ויותר כאן בעבור קיום
מלת עושה: (יג) אשר איננו ירא, עינו יען, כענין חסרו אשר ייראו מלפניו:
בשל

מגלת קהלת ח

תרגום אשכנזי קח

אונד דארום ניכט ווייל ער
 גאטט ניכט אכטעט? —
 (ה) פרייליך געשיהט דיעם
 אייטעל אויף ערדען, דאס עס
 גערעכטע גיבט דענען ווידער=
 פעהרט וואס רוכלאזען, אונד
 הינווערדום בעזע, דענען גע=
 שיעהט וואס גערעכטען ווי=
 דערפאהרען זאלטע; אכער
 איך בערענקע, אויך דאז איזט
 יא אייטעל! (ו) פארמאלס לאב=
 טע אויך איך דיא פריידע; דאס=
 טע אויך: עס זייא פיר דען
 מענשען אונטער דער זאננע
 קיינע אנדערע גליקועליגקייט,
 אלס עססען אונד טרינקען
 אונד זיך פערגניגען, פריידע
 מיכסע שטעטס זיינע בעגליי=
 אונד

מלפני אלהים: (יד) יש-הבל אשר
 נעשה על-הארץ אשר ויש
 צדיקים אשר מגיע אלהם
 כמעשה הרשעים ויש רשעים
 שמגיע אלהם כמעשה הצדיקים
 אמרתי שגם זה הבל:
 (טו) ושבתתי אני את-השמה
 אשר אין טוב לאדם תחת
 השמש כי אם לאכל ולשתות
 ולשמחה והוא ילוננו בעמלו ימי
 חייו אשר נתן-לו האלהים תחת

השמש

טערין זיין בייא זיינעם שטרעכען וועהרענד דער דויער זיינעם לעבענס, דיא איהם גאטט

באור המלות

ר ש י

האלהים: (יד) יש הבל. דבר המזהיל את
 הצריו: אשר יש לדיקים. שמגיע אליהם רעה
 כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם טובה כמעשה הדיקים אמרתי שגם זה אחד מן
 ההבלים הנוהגים בעולם. ורבותינו דרשו ללד אחר במסכת הוריות ואינו מיושב לי על שיבת
 דבור שסיים החכם לומר שגם זה הבל: (טו) את השמה. שיהא שמת בחלקו ועוסק בסקודים
 יטרים משמחי לב ולא יהא שטוף אחר הרבות הון בנשך ומרבית וגול כל מי שאינו שמת בחלקו
 ושטוף אחר הממון בל לידי עבירות גול ואונאה ורבות ואינו שמת בחלקו לענין אהבת אשו
 שטוף אחרי הנשים להרהר אחר אשת איש: לאכול ולשתות. ממה שחנן לו הקב"ה ולשמח בחלקו.
 ומ"א כל אכילה ושתיה שנקלהת אינו אלא תלמוד תורה כענין שנאמר לנו שברו ואכלו וגו':
 והוא ילוננו. יתחבר עמו כענין שנאמר והלך לפניך לדקדק: ימי חייו אשר נתן לו האלהים. יעשה
 כך וסוף המקרא מוסב על ראשו ומקרא מסורס הוא אין טוב לאדם ימי חייו אשר נתן לו האלהים
 כי

ר מ ב מן

אלהים? בתמיהה! (יד) יש הבל, אמת הדבר שההבל הזה נעשה על הארץ, אשר יש לדיקים
 שמגיע אליהם רעה כאילו עשו מעשה רשעים ויש רשעים וגו', ואולם אמרתי שגם זה הבל, כחלוס יעוף
 ואינונו, ואין מההבלתה האמת הנוצרת הנאה על המעט ראיה על ההבלתה האמתית: (טו) ושבתתי,
 והססיק שאחריו כאשר נתתי וגו' דבוקים, יאמר כאשר נתתי את לבי לדעת חכמה, איזה דרך
 ילך האדם להגיע אל הטוב ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ, כלומר כל עוד שהייתי
 שוטט את הדבר למראה עין, כפי מה שציני רואות מקרי בני האדם על הארץ, אף אם יעמול
 ביום ובלילה ותדד ענתו מעיניו מרוב המחשבות, הייתי נזרר בדעת בעלי התעמוג, ומשנת את
 השמה

אונטער דער זאננע געניסען לעסט. (ז) זא דאָלטע איד, אלס איד מיר פֿאַרנאָהם ווייז. הייט צו ערפֿאַרשען, אונד דעם וועלטלויף אויף ערדען צו זאָה, וויא דאָ פֿאַרטהעהעט טאָג אונד נאַכט, דאָס דער שלאָף דאָ אויגע פֿליעהט. (ה) נון פֿינדע איד, מאַן מיט סע דיא ווערקע גאַטטעס, אים גאַנצען בעטראַכטען; דער מענש אַבער קאָן דאָ גאַנצע ניכט בעאורטהיילען אויסדעם וואָס בלאָס היער אונטער דער זאָננע געשיהט, זאָ זעהר ער זוך אויך מיהע געבע עם אויף צו זיכען פֿערגעכענס, ער פֿינ- דעט עם ניכט. פֿערגעכענס

השמש: (טו) כאשר נתתי את-
 לבי לדעת חכמה ולראות את-
 הענין אשר נעשה על הארץ כי
 גם ביום ובלילה שנה בעיני
 איננו ראה: (י) וראיתי את-כל-
 מעשה האלהים כי לא יוכל
 האדם למצוא את המעשה
 אשר נעשה תחת השמש בשל
 אשר יעמל האדם לבקש ולא
 ימצא וגם אם יאמר החכם
 לדעת לא יוכל למצא:

פֿערוזכט עם דער ווייזע, ער קאָן עם ניכט ערגרינדען.

אויך

ר ש"ו

כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילוננו בעמלו: (טו) כאשר נתתי את לבי. אין כאשר זה משמש לשון דומא כמו כאשר עשה כן יעשה אלא לשון זמן כמו כאשר נא יוסף כאשר כלו לאכול וגו' חף זה כן כשהייתי נוחן לבי לדעת ולזכור וגו'. אז וראיתי כל מעשה האלהים: שנה בעיניו היינו רואה. הרשע השופך חדר הממון והעבדות: (י) וראיתי את כל מצעה האלהים. שמסר לבריות: כי לא יוכל האדם למצוא וגו'. אין הבריות יכולות לעמוד על סוף דרכו של הקב"ה מה שבר כל המעשה שגשגה תחת השמש שרואין רשעים ומללימים ולדיקים יורדים: בשל אשר יעמול האדם לבקש. בשביל אשר ראיתי הרבה עמלים לבקש ולמצוא את סוף המדה ואיך יוכלו: וגם אם יאמר החכם. שהוא יודע לא יוכל שהיה משה רבינו לא עמד על הדבר באומרו הודיעני נא את דרכיך:

ולכור

ר מ"ב" מן

השמה, כי תחת השמש אין טוב כי אם לאכול ולשתות ולשמוח: (יז) אמנם שפתי ואמרתיו אם ארבה להבין קלת מהנהגת ההשמה, לריך שאתנוק בכל מעשה האלהים, כמה שהיה, בעולם הזה ובעולם הבא, כי לא יוכל האדם להשיג דבר מדרכי החכמה העליונה, אם לא יתנוק כי עם את המעשה אשר נעשה תחת השמש לבד, כי הוא כחלוס בלא סתרון, וכשאלה בלי מענה, ונת יאמר האדם פשר המעשים והתגסס, אם לא יאז דעו למרחוק כמה שיבא אחר זמן: יוסף

ולכור

ה ערות

(יז) בשל, ענינו בכל אשר יעמול האדם:

מגלת קהלת ט

ט (א) כִּי אֶת-כָּל-זֶה נָתַתִּי אֵל-
לְבִי וּלְבֹר אֶת-כָּל-זֶה
אֲשֶׁר הִצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים
וְעַבְדֵיהֶם בְּיַד הָאֱלֹהִים גַּם--
אֶהְבֶּה גַם-שְׂנְאָה אֵין יוֹדֵעַ הָאָדָם
הַכֹּל לִפְנֵיהֶם: (ב) הַכֹּל כַּאֲשֶׁר
לְכָל מְקָרָה אֶחָד לְצַדִּיק וְלָרָשָׁע
לְטוֹב וְלַטָּהוֹר וְלַטָּמֵא וְלַזֹּבֵחַ

חרגום אשכנזי קט

(ט) אויך דיעועם האטמע איך
אין ערוועגונג געצאגען, אונד
עס וואר מור קלאר געוואר-
דען, דאס דיא גערעכטען אונד
דיא וויזען זאמטט איהרעם
טהון אונד לאססען, אין גאט-
טעם האנד זינד. אב געליעבט
אב געהאסט, דער מענש ווייס
עס היענעדען ניכט. אללעס
אויט אויף איינערלייא וויזע.
(ו) אללעס ווידערפעהרט אל-
לען: איין צופאלל טריפעט
דען גערעכטען, וויא דען אונגע-
רעכטען, דען גוטען אונד ריינען וויא דען אונריינען, דען אפפערער וויא דען וועלכער
ניכט

ולאשר

באור המלות

ר ש י

ט (א) ולבור. ולברר: אש כל זה. בירתי
והבנתי: אשר הצדיקים
והחכמים ועבדיהם ביד האלהים. הוא עוזרם
והוא שופטם כדי להטיבם באזרחותם: ועבדיהם,
הם תלמידיהם משמיהם הולכי אזרחותם: גם
אהבה גם שנאה. אין יודעין אשר הבריות ואין
מכירין לתת לז כמה יאהבו למקום וכמה הם
שונאים: הכל לפנייהם. לפני הצדיקים והחכמים:
(ב) הכל כאשר לכל. הכל נותנים ללזם כאשר מגיע לכל אדם מקרה א' ויודעים שסוף דברי
לתת לכל איש כדרכו: מקרה א'. ויודעים שסוף הכל אשר לדוק ואשר רשע למות ומקרה א'
יש בעולם הזה לכולם כל זה הם יודעים ואשם"כ בוצרים להם דרך הטוב לפי שיוודעים שיש הפרש
בניהם לע"ה: ללזק. כגון נח: לרשע. פדעה נכה זה נללע וזה נללע: לטוב. זה משה:
לטהור. זה אהרן: ולטמא. אלו מרגלים אלו אמרו שבתה של א"י ואלו אמרו גנותה אלו
לא נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו לארץ הרי מקרה א' להם: ולזבח. זה יאשיהו שנאמר ויזבח
יאשיהו

ט (א) ולבור, היה ראוי להיות בחולם, כי הוא
מפעלי הכפל משרש ברר, ובז כלם נחו העיין.
ועבדיהם, יש משרשים מעשיהם, כתרגום מעשה,
טובה, והוא נכון, שחס הכונה על עבדים, יותר
ראוי שינקד ועבדיהם בשמ"ח, כמו מלכיהם, רגליהם,
הכל לפי הדרך הזו הוא נקוד קמץ גדול, כנגדו
בזרמית ועובדיהו. (ב) כטוב כחוטא, ענינו
כח"י כחוטא והחוטא טוב, וכמו כמוני כטוך כעמי
כעמך, כחשיבה כחורה ודומיהם.
(ב) הכל כאשר לכל. הכל נותנים ללזם כאשר מגיע לכל אדם מקרה א' ויודעים שסוף דברי
לתת לכל איש כדרכו: מקרה א'. ויודעים שסוף הכל אשר לדוק ואשר רשע למות ומקרה א'
יש בעולם הזה לכולם כל זה הם יודעים ואשם"כ בוצרים להם דרך הטוב לפי שיוודעים שיש הפרש
בניהם לע"ה: ללזק. כגון נח: לרשע. פדעה נכה זה נללע וזה נללע: לטוב. זה משה:
לטהור. זה אהרן: ולטמא. אלו מרגלים אלו אמרו שבתה של א"י ואלו אמרו גנותה אלו
לא נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו לארץ הרי מקרה א' להם: ולזבח. זה יאשיהו שנאמר ויזבח
יאשיהו

ר מ ב " מן

ט (א) וזסיף לבאר איך אי אפשר לחכם להשיג דבר ממעשה האלהים ודרכיו, אם לא יתן
עיניו כי אם כמה שנעשה תחת השמש, יאמר גם אני ידעתי לברר את כל זה, אשר
הצדיקים והחכמים ועבדיהם, הם התלמידים הסרים למשמעתם בעבדים, או תהיה הכונה
על מעשיהם, כלם ביד האלהים, והאדם אם לא יתבונן כי אם קורותיו בעולם הזה לא יוכל
לידע אם הוא אהוב או שונא לפני המקום ב"ה, כי הכל לפנייהם על דרך ועינין אחד: (ב) הכל
יארע

ה ע ר ו ת

ט (א) ולבור, עיין ב"המ, ועשם המלה על הבנת הדבר מתוך דבר, לפי שחלקי התולדה
יהיו נבדלים מחלקי ההקדמות, וכמו שאומרים בל"א (אוינען געדענקען
קווארען, אינו קווארע ברויגען): הכל לשניהם, מקרה אחד, הכל מהדברים כאשר מגיע לכל אחד
ללזק ולרשע וגו', כן נראה לי המשך הענין, והיה עשם הכל כאשר לכל כעין מאמר מוסגר:

וְלֹאֲשֶׁר אֵינְנוּ זִבְיָה כְּטוֹב כְּחַטָּא
הַנִּשְׁבַּע כְּאֲשֶׁר שְׂבוּעָה יִרְאֵה:
(ג) זֶה וְרַע בְּכָל אֲשֶׁר-נַעֲשֶׂה
תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי-מִקְרָה אֶחָד
לְכָל וְגַם לֵב בְּנֵי-הָאָדָם מִלֹּא-
רַע וְהוֹלְלוֹת בְּלִבָּבָם בְּחַיֵּיהֶם
וְאַחֲרָיו אֶל-הַמֵּתִים: (ד) כִּי-מִי

ניכט אפפערט. גלייכעם שיק.
זאל האט דער פראממע וויא
דער זינדער; דער שווערער
וויא דער וועלכער שווערע שיי-
עט. (א) וועלך זיין איבעל! בע-
טראכטען וויר בלאם וויאס אונ-
טער דער זאנגע געשיהט; דאס
איין צופאלל אללע טרייפט.
אונד אויך (דעם ווארע איין
וואהרעם איבעל) דאס דאן
הערץ דער מענשען פאללער
טיקע אונד איינגעווארצעל.

טעם אונזן אים לעבען ויין אונד זא צו דען טארטען הינאכשטייגע. — (יב) וועלכען עלענ

ר ש י

יאשיהו: ולאשר איננו זוכה. זה אחאב שניטל את ישראל מעלות להגל זה מת בחלים זה מת בחלים: בטוב. זה דוד: בחוטא. זה נבוכדנצר. זה בנה צ"ה זה החריבו זה מלך ארבעים שנה זה מלך ארבעים שנה: הנשבע. זה לדקיהו שנשבע לקר שנאמר גם במלך נבוכדנצר מרד אשר הכניעו וגו': כאשר שבעה ירא. זה שמזון שנאמר ויאמר אליהם שמזון השבעו לי סן חסגעון כי אתם למדנו שהיתה שבעה חמורה לו זה מת בניקור עינים זה מת בניקור עינים: על כן (ג) לב בני האדם מלא רע. שאומרים אין דין פורענות לרשעים אין הכל חלא לפי המקרה פעמים ללדיק פעמים לרשע: ואחריו אל המתים. וסוף יורדים לניהנס: (ד) כי מי אשר יחבר

ר מ ב מן

יארע לכל אחד כאשר יארע לכל הנשאים, אין הבדל בין לדיק לרשע ובין טוב לחוטא כו'. (ג) זה רע, אם יאר הדבר הזה כמות שהוא בע"הו בלי פזרון החולם, וודאי זהו רע גמור ומחלט כי מקרה אחד לכל, כאשר אנו רואים תחת השמש על הארץ, אין הבדלה בין עושה הטוב לחוטא, הנדיק ורשעת הרשע כחלום העוסינה, בלי תועלת לטוב, וכלי נוק לחוטא, השופט כל הארץ לא יעשה משפט? חלילה לאל מעול ושדי מרשע, והרי אין לך עול ורשע וחמס מהיות מקרה אחד ללדיק ולרשע בכל המציאות כלו בלי הבדלה וכלי נשאות פנים. ומן הטענה הזאת יהיה ח"ו השם מעות משפט נגד הנדיק. והוסף עוד טענה שניה, שגם נגד החוטא המלליק יהיה עול בחיק השם, אם לא נאמין בהשאת הנפשות והגמול, כי גם זה רעה גדולה ועול שיהיה לב בני האדם מלא רע והוללות בלבבם בחייהם, ואחריו אל המתים, ישנו לשאולה ויאבדו לנכח, ולא יוסרו, ולא יולרפו כדרוף כסף, למען ידעו ויבינו כי לא טוב עשו, כי הלכו אחרי ההבל, ולא הבדילו בין טוב מדומה לטוב קיים ונאמן, וודאי אין זה טועל חכם, שיבא נפשות משכילות, הוד היחירה ותשחרתה, ויניחם להיות מלא רע והוללות ימים מועטים, ואחרי כן ילכו אל המתים ויבלו בלי תקומה ובאפס תקוה, אם בריאה יבא האלהים להרע לו, ולהנקם ממנו נקמה שאין אחרות תקימה? או איך ימלא תחת ממעלת בעל הרחמים אדם חי שתהיה מציאותו רעה גמורה ומחלטת? (ד) כי מי אשר יבחר, כן הוא הבתיב והקרי יבחר, ולפי הבתיב ל"ל עק פירושו, מי מבני אדם אשר תבחר, ואף אם יהיה שכל אנשים, נגוע ומעונה הנה על כל פנים יהיה אל כל החיים לנטחון, לחות ולראיה, שהמות אשר אין אחריו חיים היא הרעה והנקמה שאין למעלה ממנו, ואלכלב החי עם שפלותו וצויו הוא טוב מן האריות המתים ומלת יש באורו כמו ישנו, ומוכרחים אנו לכך מחמת פסקי הטעמים לומר שתיבות אל כל החיים שייכים לנשוא המאמר, לא אל תיבות מי אשר יבחר שהן נשוא המאמר. ולפי הקרי כך ענינו, מי אשר יבחר מגוף ונפש, או שיבחר מחלקים, יהיה אל כל החיים לנטחון, והמוכן אחד:

מגלת קהלת ט

אֲשֶׁר יִבְחַר אֶל כָּל־הַחַיִּים יֵשׁ
בְּטַחֲוֹן כִּי־לְכָל־בַּיִת הוּא טוֹב
מִן־הָאָרְיָה הַמֵּת: (ה) כִּי הַחַיִּים
יֹדְעִים שְׂיָמְתוּ וְהַמֵּתִים אֵינָם
יֹדְעִים מְאוּמָה וְאֵין־עוֹד לָהֶם
שָׂכָר כִּי נִשְׁכַּח זְכָרָם: (ו) גַּם
אֲהַבְתֶּם גַּם־שָׂנְאֵתֶם גַּם־קִנְיָתֶם
כְּבָר אֲבָדָה וְחָלַק אֵין־לָהֶם עוֹד
לְעוֹלָם בְּכָל אֲשֶׁר־נַעֲשֶׂה תַּחַת
הַשָּׁמַיִם: (ז) לֵךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה
לְחֵמָה וְשִׂתֵּה בְּלֵב־טוֹב יִינֶה כִּי

יחבר קרי

כבר

תרגום אשכנזי קי

עלענדען דוא אויך אויסוועה=
לען ווירסט, איממער בלייבט
ער דען לעבענדען איין בע=
וויו, דאס איין לעבענדיגער
הונד בעססער זיין אלס איין
טאָרטער לעווע. (ג) דיא לע=
בענדיגען וויססען דאך וועניג=
סטענס, דאס זיא שטערבען;
דיא טאָרטען וויססען יא גאר
ניכטס, בלייבען אָהנע בע=
לאָהנונג, אונד איהר אַנדענ=
קען פֿערלישט. (ד) איהר ע
ליעבע, איהר האַס, איהר
נייד, אַללעס איזט דאָהין;
זיא האַבען קיינען אַנטהייל
מעהר אַן אַללעס, וואַס אונ=
טער דער זאָננע געשיהט.
(ט) וואָהלאַן! זאָ פֿערצעה=
רע דאך דיין מאַהל מיט פֿריידען, טרינקע דאך פֿראָהעס הערצענס דיינען וויין,
גאַטט

ר ש י

יחבר אל כל החיים יש בטחון. כי בעודו בחיים אפילו הוא רשע ונתחבר לרשעים כמו שנאמר
אל כל החיים אפילו לרשעים יש בטחון שמה יסוב לפני מותו: כי לכלב חי הוא טוב מן האריות
המת. ושניהם רשעים טוב היה לו לנצור ארץ שהיה עבד רשע ונתגייר שלא הקדימתו מיתה
מנוכדנלר רבו שנקרא אריות שנאמר עלה אריות מסוכנו ומת ברשעו בניהגס ועבדו בנגן עדן.
ורז"ל דרשו לעניין מחתכין את הנבלה לפני הכלבים בשנת ומת המוטל בחמה אסור לטלטלו חלא
אם בן הניחו עליו תינוק או כבר: (ה) כי החיים יודעים שימותו. וחולי ישיבו אל לבם יום
המיתה וישובו מדרכם אבל משמתו אינם יודעים מאומה ואין עוד להם שכר פעולה שיעשו מן
המיתה ואילך חלא מי שטרם בערב שנת יאכל בשנת: (ו) גם אהבתם. שאהבו פתי ולבין:
גם שנאתם. שאנאו דעת: גם קנאתם. שהקניאו להקב"ה במעשה ידיהם: וחלק אין להם
בכל אשר נעשה וגו'. לא הועיל להם זכות בן וצת לאותן רשעים שעבדו ע"א ואין להם כפרה
לאחר מיתה: (ז) לך אכול בשמחה. אבל אחת הנדיק שכבר ראה הקב"ה מעשיך הטובים ותזכה
לעולם

ר מ ב מן

(ח) כי החיים יודעים שימותו, ועם כל הנער והעלוב שיש בדיעה הזאת, הנה הוא טובה
מהעדר ידיעתה לגמרי, כי אכדון הנפש הוא תכלית הרעה לעצם מדבר, והמתים לגמרי בכליון
הנפש אינם יודעים מאומה, ואין עוד להם שכר כי נשכח זכרם. (ו) גם אהבתם, כל פעולותם
ומעשיהם ומשיגי נפשותיהם היו כלא היו, אהבתם ושנאתם אבדה, תקותם ופחדם, גאונם
ושאונם כלו בעשן כלו, וחלק אין להם בו. (ז) אם אין אחרי המות כלום, וודאי שהדין עם
בעלי העוונ, האוכלים למעדנים ושוחטים וחוגגים כל ימיהם באמרום אכול ושתה כי מחר נמות,
ומהראוי א"כ לפי הדעה הזאת הנפסדת לאמור לאדם כזה לך אכול בשמחה את לחמך וגו',
כי כבר ראה האלהים את מעשיך, והסכים על ידיך, ואין אחת שתיד לתת דין ומשפון לפניו:
הלכז

גאטט האט לענגסט דיינע האנדלונגען מיט וואהלגעאל לען אויפגענאמען. (טז) קליי דע דוך יעדער צייט אין ווייסען געוואנד, אונד ענטציעהעדאן אהל דיינעם הויפטע ניכט. (יז) פיהרע וואהללעבען מיט יעדעס ווייבע, דאז דוא ליעכסט, דוא דויער דיינעם אויטעלן לע בענס, דוא גאטט דיר אונ טער דער זאנע גענט אין דען טאגען דיינער ניכטיגקייט. דען דאן איזט יא דין גאנ צעס לאז וועהרענד דיינעם דאזוינס, אונד אללער דיינער ארבייט צוועק אונטער דער זאנע. (יח) אלעס וואזו דוא קרעפטע האסט, פאללפיה רע אהנע שיא, דען דארט אים גראבע, וואהין דוא וואנ דעלסט, איזט יא ווערער האנדלונג נאך רעכענשאפט, ווערער וויזוהייט נאך פער שטאנד

כָּבֹד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיָהּ: (ח) בְּכָל־עֵת יִהְיוּ בְּגִדֶיהָ לְבָנִים וְשִׁמּוֹן עַל־רֵאשֶׁהָ אֶל־יְהוָה: (ט) רָאָה חַיִּים עִם־אִשָּׁה אֲשֶׁר־אֲהַבְתָּ כָּל־יְמֵי חַיֵּי הַבְּלָה אֲשֶׁר נָתַן־לָהּ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כֹּל יְמֵי הַבְּלָה כִּי הוּא חֶלְקָהּ בְּחַיִּים וּבְעַמְלָה אֲשֶׁר־אַתָּה עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: (י) כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֵׂה וְחֶשְׁבֹן וְדַעַת וְהַכְמָה בְּשֵׂאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ שָׂמָה:

שבת

דעלסט, איזט יא ווערער האנדלונג נאך רעכענשאפט, ווערער וויזוהייט נאך פער שטאנד

ר ש י

לעולם הבא לך אכול בשמחה: (ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים. התקן עמך בכל שעה במעשה טוב שאם תמות היום תכנס בגלים. ומאל שלמה הזנס את הדבר הזה לאדם שהזמינו השלך ליום סעודה ולא קבע לו זמן אם תכנס הוא או פקז מיד מכנס כסותו ורוחן וסך וכן עת מתר עד עת יקרא אל הסעודה יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחון וסך כך דרשוהו רבותיו במס' שבת: (ט) ראה חיים עם אשה אשר אהבת. ראה והבן ללמוד אומנות להסתפרנס ממנו עם ת"ת אשר נידך: כי הוא חלקך בחיים. אם עשית כן יהיה חלקך זה חיים בעולם הזה להסתפרנס מן האומנות ובעולם הבא שיגיעת שניהם משבת עון: (י) כל אשר תמצא ידך לעשות. רגון קונך בעוד שאתה נכרך עשה: כי אין מעשה בשאול. לזכותך משחמות ואם עשית כן אין לך שום חשבון בשאול שדאג ממנו וכן המקרא מסורס כי אין מעשה ודעת וחכמה בשאול לרשעים ולא חשבון לכדיקים כשיתנו החוטאים דין וחשבון וכך נדרש. במדרש. והבא לסותרו. בלא סירוס כמשמיו

ר מ ב מן

(ח) הלכז תמיד בגדים נקיים ולבנים, ואל יחסר זמן הטוב מעל ראשך, ושמת עם האשה אשר אהבת וחסקת בה, וכל אלה תבנוגו הנוף, כי למכחישי השארת הנפש, זה לבד חלק האדם בעולמו, ובכל עמלו אשר הוא עמל: (י) כל אשר, כי הלא לפי הדעת הזאת אין מעשה ואין חשבון ולא דעת ולא חכמה בשאול אשר אתה הולך שמה, עשה כל מה שנתך לעשות להנחת גופך, ואם יהיה עול וחמס, גול או עושק, מה נכך? סופך למות ולרדת שאולה, וכל מה שאתה נהנה בעולם הזה נישו הכלך הוא לבד חלקך, מעשה לך בשירותי לנך, אלה וכתח רח גנוב ונאוף רק אל תמוע ופסך ממים תבנוג, עתה בא וראה עד היכן הדברים מגיעים איך תלא מדחי אל דמי וחשק, במסולות הדעות הנסקדות אם לתחמין בהשארת הנפש ובגמול לעולם הבא: שבת

מגלת קהלת ט

הרגום אשכנוי קיא

שטאנד . (יט) איך פֿוהר פֿאָרט
גאָך פֿערנער אונטער דער זאָג
נעצו בעטראַכטען, ניכט אימ
מער עררייכט דער שנעללפֿי
סיגע דאָו ציעל, ניכט אימ
מער טרעגט דער טאַפֿע
רע דען זיגראַפֿאָן . דיא פֿער
נינפֿטיגען האַבען אַפֿט קיין
בראָד, דיא וויזען קיינען אי
בערפֿלוס, דיא פֿערשטענדי
גען קיינע גונכט, צופֿאלל אונד
אונגעפֿעהר בעהעררשט זיא
אַללע . (ג) יא דער מענשווייס
ניכט, וואָס איהם בעפֿאָר
שטעהט, וויא פֿישע פֿער
שטריקט אים בעזען נעץ, וויא
פֿעגעל אים פֿאַללשטריק גע
פֿאַנגען, זא איבערפֿאַללען דען

(יא) שִׁבְתִּי וְרָאִה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי
לֹא לְקָלִים הַמְרוֹץ וְלֹא לְגִבּוֹרִים
הַמְרַחֵמָה וְגַם לֹא לְחַכְמִים
לֶחֶם וְגַם לֹא לְנַבְנִים עֵשֶׂר וְגַם
לֹא לְיֹדְעִים הֵן כִּי־עַתָּה וּפְגַע
יִקְרָה אֶת־כָּלֶם: (יב) כִּי גַם לֹא־
יֵדַע הָאָדָם אֶת־עֵתוֹ כַּדְּגִים
שֶׁנֶּאֱחִזִּים בְּמַצּוֹדָה רָעָה וְכַצְּפִירִים
הָאֶחָזִית בַּפֶּחַ כְּהֵם יוֹקֵשִׁים
בְּנֵי הָאָדָם לַעַת רָעָה כְּשֶׁתְּפֹל
עַיִיהֶם פְּתָאֵם:

ערדען - זאָהן פֿלעטצליך אין צייטען דעם אונגליקס מאַנכערלייא ווידערווערטיגקייטען .

אויך

ר ש י

באור המלות

(יב) במצודה רעה, בחולס, הוא הרשת שלדין בה . כמשמעו פותר חשבון לשון מחשבה מה יוכל עוד לעשות להפטר מן הדין: (יא) שבת וראה, כמו זכור ויוד"נוט בלעז: לא לקלים המרוץ. לא עמדה לעשאל קלותו משהגיעה פקודתו: ולא לנבזרים המלחמה. לא עמדה לאבנר גבורתו משהגיע זימו: וגם לא לחכמים לחם. כגון אני שהיה לחמי ליום שלשים כור סולת וגו' ועכשו זה חלקי מכל עמלי מקלי ומקידה: וגם לא לנבזרים עושר. כגון חיוב בתחלה ויהי מקנהו וגו' כשצאה שעתו אמר חנוני אתם רעי: לא ליודעים חן. הרי משה אין יודע ונכון ממנו בישראל לא מלא חן בתפילתו שיכנס לארץ: כי עת ופגע. כמשמעו. ד"א כי עת ופגע יקרה אוחס והפגיעה יהיו רגילין בהם שלא יבואו לדברים הללו: (יב) כדגים שנאחזים במלודה. כדגים גדולים שנאחזים במלודה גרועה ופלושה. ופירשו רבותינו היא חבה שאינה אלא כמין מחט ודג גדול נלכד בה: כהם יוקשים בני האדם. כמשלול קטן וחלש כמו המלודה הרעה והפת נכשלים בני אדם בעת סקודת רעתם כשנא עתם ליכול הרעה

ר מ ב מן

(יא) שבת וראה, יוסיף להתגבר בטענות חזקות נגד מכחש ההשארה, ואומר שבת וראיתי שאף בעלי העונג לא יגיעו אל חפנם ומאזים בעולם הזה, וכל עמלם לשוא וחריבותם לבהלה, כי אחרי שלא יאמינו בהשגחת המשנית, הרי הם כמטרה לחצי המקרה והכנעים, הנל במקרה גמור והזדמן, לא לקלים המרוץ כו' כי עת ופגע יקרה את כלם החכמים והכסילים, הגבורים והחלשים, ואין יכולת ביד האדם לעשות מאומה, וא"כ האומר כל אשר נבחק לעשות עשה, דברי תהו הם: (יב) כי כו', המקרה והכנע ימנעוהו מלעשות מה שיחפון, כי יגיע אליו שפזוס והוא לא ידע. ודמה בני אדם לדגים ולצפרים שלא ידעו עד שיפלו במלודה ואין אומר השב, אין מי יחמול עליהם ואין מי יוד להם, כי לכך נולדו, וכן משפט בני אדם אם אין דין ואין חשבון לפני מי שאמר והיה העולם. ועתה אחרי כל אלה לא וחשוב עם נפשו כמה מן ההפסד והבלבול יתחייב לך אם לא תחמין שתשאר הנפש אחר מות הגוף, ושהיא עתידה לתת

הרגום אשכנזי

ני נטער אבשנימט

(פון ק. ט' ש' י' ג' ביוק. י' ש' ט' ו')
(א) אויך פאלגענדען פארצוג
דער ווייזהייט בעמערקטע איד
אונטער דער זאננע, אונד
פאנד איהן זעהר וויכטיג.
(ב) איבער איינע קליינע
שטאדט פאן וועניגען איינוואה-
נערן קאם איין מעכטיגער
פירשט, אומרינגטע זיא, אונד
בויעטע האהע באַללוערקע
אום זיא. (ג) עם פאנד זיך
אבער איין מאן דארין, דירפ-
טיג אונד וויזע, דער דיא
שטאדט דורך קלוגהייט ער-
רעטטעטע; קיין מענש האט-
טע פארהער דען דירפטיגען
בעמערקט. (ד) איד שלאם

מגלת קהלת ט

פרשה ט

(יג) גַּם-זֶה רְאִיתִי הַכֶּמֶה תַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְגְדוּלָהּ הִיא אֵלַי: (יד) עֵיר
קַטְנָה וְאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט וּבְאֵר-
אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֶתְהוּבָנָה
עֲלֶיהָ מְצוּדִים גְּדוֹלִים: (טו) וּמְצָא
בָּהּ אִישׁ מִסְכֵּן חָכֵם וּמְלִטָה הוּא
אֶת-הָעֵיר בְּחִכְמָתוֹ וְאָדָם לֹא
זָכַר אֶת-הָאִישׁ הַמְּסָכֵן הַהוּא:
(טז) וְאִמְרָתִי אֲנִי טוֹבָה הַכֶּמֶה
מִגְּבוּרָה וְחִכְמַת הַמְּסָכֵן בְּזוּיָהּ

ודבריו

דארזים, ווייזהייט זיין בעסער אלס טאפערקייט. דאך איזט דיא ווייזהייט דעם צר-
מען

באור המלות

הרעה עליהם מתאוס. במזודה רעה מלו"ש (יד) מצודים, הנשרד מלוד וענינו מגדלים גבוהים.
בלעו: כהם. כמותם: (טו) ואדם לא זכר. לא
היה חושבו לבלום: (טז) ואמרתי אני. בראותי כן טובה חכמה מגבורה והרי חכמתו של זה
בזויה לכולם ועכשיו כולם נמלטו על ידו. ומ"א עיר קטנה. זה הנוף: ואנשים זה מעט.
אלו איבריו של אדם: מלך גדול. זה יצר הרע שכל האיברים מרגישים בו: איש מסכן. זה
ילך

ר ש י

ר מ ב מן

לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים, הלא רע ומר עוזב מקור מים חיים הללו מים
נאמנים אשר לא יכזבו. אלו אין אחרי המות כלום ח"ו, לא ברא השם את עולמו כי אם
לרעת החיים המשכילים, ואזה איפוא כבוד האלהים אשר למענו ברא את כל הנבראים? איה
חסדו הגדול ורחמיו על כל מעשיו, אם לא ברא את מבחר היצורים כי אם לרעתם? אין
זה כי אם כמו שאמר החכם המליץ, מקור חיים השאיר לנו הנורא בהשאירו לנפשותינו ברכה,
בה נוכל התחם ממעשה ההכל מעצבון ההצדקים, שם ישפוט האלהים את הנדיק ואת הרשע,
ואיש את פרו מעלליו ויחבל, שם עת לכל חסן ולכל מעשה. וזוה העמדתך על חוקן כוונת
החכם לדעתו, כי בודאי לא להעיר הספק בלב המאמין בא החכם הזה ח"ו, כי אם להעמיד
האמת על תלה, ולחזק האמונה בנפש המשכיל, כי היא יסוד ועקר חזרתנו הקדושה, כידוע
לכל אשר בשם ישראל יבונה:

(יג) גם זה, ידבר מעיני החכמה ומקריה במדיניות, אמר ראיתי החכמה והיא בעיני גדולה
ונכבדה, כי היא לפעמים טובה מגבורה כאשר זכור, וע"כ אני מעמידה לי לחוק למנות
חכמים לראשי לבא המלחמה, ולא עשירים וגבורים סבלים, כי ראיתי מעשה: (יד) עיר קטנה,
כנגד וסבב אותה מלך גדול, ואנשים זה מעט, והמלך סבב אותה בעם רב, והיא במקום
נמוך שיכול לבנות עליה מצודים גבוהים ממנה, הנה אין ספק שתלכד, ואין משילה: (טו) ואדם
לא זכר, שלא הי' לאיש ההוא המסכן זכר נפי אנשי העיר קודם שאלט את העיר בחכמתו: (טז) אמרתי
אני

מגלת קהלת ט י

וְדַבְּרִי אִינְם נְשָׁמְעִים: (יז) דְּבָרֵי
הַכְּמִים בְּנַחַת נְשָׁמְעִים מוֹעֵקֶת
מוֹשֵׁל בְּכִסְיִלִים: (יח) טוֹבָה הַכְּמָה
מִכְּלֵי קָרֵב וְחוּטָא אֶחָד יֵאָבֵד
טוֹבָה הַרְבֵּה:

י (א) זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שְׁמֹן
רוֹקֶה יִקָּר מִהַכְּמָה וּמִכְּבוֹד

סכלות

חרגום אשכנזי קיב

מען, פֿעראַכטעט, אונד זיינע
רעדען פֿינדען קיינען איינגאנג.
(ה) וואָרטע דעם ווייזען, זאָ
זאָנפֿט, זאָללען אננעהמלי.
כֿער זיין אלס דאָז לויטע גע.
שרייא העררשוֿיכטיגער טהאָ.
רען. (ו) וואָהר איזטס,
ווייזוהייט פֿערדיענט דען פֿאָר.
צוג פֿאָר קריגסוואַפֿען אָבער
איינ פֿעהלער קאָן אויך פֿיעל
גוטעס פֿערדערבען. (ז) זאָ וויא
טאָדעס געשמייס באַלואַמי.

שעם אָהל פֿערדירכט, אונד אין געהרונג ברינגט: זאָ פֿערדירכט אין וועניג
טהאָרהייט דען רוף דעם דורך ווייזוהייט אונד ווירדע פֿאָרטעפֿליכען מאַנגעס.
דעם

ר ש י

באור המלות

יז טוב: (יז) בנתת נשמעים. מקובלים הם
לבריות: מועקת מושל בכסילים. מלכי עב"ס
מזה נפטר זה כמה שנים ועדיין גזירותיו מקובלי
על ישראל וכמה מלכי העב"ס גזירים גזירות
על ישראל ואין דבריהם מתקיימין: (יח) טובה
חכמה מכלי קרב. חכמתה של סרח שנאמר ותבא
האזה אל כל העם בחכמתה עמדה להם יותר
מכלי קרב שהיה בידם להלחם עם יואב: וחוטא
אחד יאבד טובה הרבה. חילולי שהרגה לשבע
בן בכרי היו כולם אבודים על ידו. ד"א וחוטא
אחד יאבד טובה הרבה. הרי שהיו ישראל מחלה לדיקים ומחלה רשעים ובא אחד וחטא ועשאן
מרוכים ומלא שהכריע את כולם לחונה:

(יח) קרב, ענינו מלחמה, חרגום מלחמה קרב.
י (א) זבובי מות, כגון דימות החורף שאין
צובונים כח והם קרובים למות. יבאיש,
כל אחד מהם. יביע, פירושו לפי ענינו יבאיש
השמן הרוקח מגזרת נועה בלשון התלמוד, או
הנענועות בלשון המקרא. וחולי הוא מענין הדבור
והלחיסה, כי הדבר הנכבש חוסם ומשמיע קול
לחש, בלשון אשכנזי (געהרן), יקר בקמץ הוא
חומר הסם, ואם תהיה הו"ד כמות אז הוא שם דבר
ענינו

י (א) זבובי מות יבאיש יביע וגו'. כגון בימי החורף שאין צובובין כח והם קרובים למות
גם אם בא לדוך שאן רוקח ומתערב בצמחים הוא מבאישו והוא מעלה קלף
שקורין אש"קומא בלעז ונראה בו כמין אשענועות וזהו משמעו של יביע הרי דבר קל שהפסיד
דבר חשוב כך יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט שהרי הכריע את כולם הרי שהיה אדם זה שקול
במחלה עבירות ומחלה זכויות ובא ועבר עבירה אחת והכריעתו לכף חובה נמא' סכלות זה
שהוא דבר מועט יקר ושוקל וכבד יותר מכל החכמה והכבוד שהיה בו שהרי הכריע את כולם:
יקר. לשון כובד הוא כבד ושקול יותר מן החכמה וכבוד שבו. ומדרש אגדה מושלים ילך הרע

ר מ ב מן

אוי, הנה טובה החכמה מגבורה ועם כל זה חכמת המסכן בזוויה: (יז) הלא דברי
חכמים נשמעים בנחת וקורת רוח יותר מגערת המושל הערין בכסילים, ומדוע לא ישמעו
להם בני האדם? (יח) חמת שהחכמה היא טובה להגין ולהגיל יותר מכלי המלחמה אבל
פעמים שימלא כחכם חסרון אחד, ומדה אחת גרועה, ועל ידה יאבד טובה הרבה:
י (א) יאמר כמו שזבובי מות אסילו אחד מהם יבאיש ויביע השמן הרוקח, כן מעט סכלות

הערות

(יח) וחוטא, בס"גל ע"מ חושך, כי הוא שם דבר כמבואר בפ"י וכדמתורגם, אלא שבה הטעם
מלרע בעבור הנח הנסתר שאחרי תנועה קטנה:
י (א) זבובי מות, עיין ב"המ, והיותו נכון היות ענינו זבובים מתים כמו בעלי כח,
וכבר הארנו פעמים רבים על זה הדך בלשון:

הרגום אשכנוי

(ח) דעם ווייזען הערץ פֿיהרט
איהוֹר־עֵבֶטֶס, דעם טהאָרן־הערץ
לענקט איהוֹ שטעטס לינקס.
(ט) דיא לעערהייט דעם טהאָר־
רען איזט אויף יעדעם וועגע
ערקעננבאר; ער רופֿט עס
גלייכזאם לויט, דאָס ער איין
טהאָר זיין. * * *
(י) וועודער צאָרן־דיינעס רעגענע
טען דיך איבערקאָמט, פֿער־
יאָס דעננאָך דיינען פֿאָסטען
ניכט. דורך נאַכגעבען פֿער־
זעהנט מאָן גראָסע פֿעהלער.
(יא) פֿרייליך זאָה איד יענעם
איבעל אונטער דער זאָננע, אַלס וואָרע דעם העררשער איינע איבעראיילונג ענטווישט.

מגלת קהלת ט

סְכָלוֹת מַעֲט: (ג) לִבְחֶכֶם לְיָמֵינוּ
וְלִבְכִסִּיל לְשִׁמְאֵלוֹ: (ג) וְגַם־
בְּדַרְךְ כִּשְׁהַסְכֵּל הַלֵּךְ לִבּוֹ הַסֵּר
וְאָמַר לְכָל סֶכֶל הוּא: (ד) אִם־
רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַעֲלֶה עֲלֶיךָ מִקּוֹמְךָ
אֶל־תִּנַּח כִּי מִרְפָּא יִנְיַח חֲטָאִים
גְּדוּלִים: (ה) יֵשׁ רַעַה רְאִיתִי תַחַת
הַשָּׁמַיִם בְּשָׁנָה שִׁצָא מִלְפָּנַי

השליט ימיר ה' השליט

איבעל אונטער דער זאָננע, אַלס וואָרע דעם העררשער איינע איבעראיילונג ענטווישט.

באור המלות

ענינו כמו כבוד. (ב) לימינו: מוזמן לו כעת
שירלה, כמו הימין המוזמן לחדם לכל מעשה.
(ג) הגח: וכן יניח הן מנחת חסדי שיהי פעל,
וענינו עזיבה, משא"כ נח שהוא מנחי העיין וענינו
מנוחה. מרפא, שם ונח בחליף והוא משרש רפה,
ענינו רציון העורף ומרת הסבלנות (נחכנעניו).
(ד) שיצא, משמש שינחה, ולאקל על החליף
(נפלה היתה והוטלה תנועת החליף על הלדיי להורות
עליה

ר ש י

לזכובי מות: ובאיש יביע. שם טוב שהוא ערב משמן
רוקח: (ב) לב חכם לימינו, חכמתו מוזמן להטותו
אל דרך המיומנות לטובתו: ולב כסיל לשמאל.
לעקצו מן הדרך המיומנות שהיא תפארת ונוקה
לו: (ג) ואמר לכל סכל הוא. בהליכתו יבדכורו
הכל מכירין שהוא שוטה: (ד) אם רוח המושל.
מושל העולם תעלה עליך לדקדק אחרוך במדת
הדין: מקומך אל תנח. מדתך הטובה אל תנח
לומר לומר יועיל לדקתי לי: כי מרפא. דקדוקי הדין בייסורין הבאין עליך מרפא הוא לעונותיך
ויניח לך חטאים הגדולים: (ה) בשנה שיצא מלפני השליט. דומה הוא לשליט שהוליד דבר
שגנה

ר מ ב מן

יחיש את רוח האיש היקר והכבוד, מחכמה ומכבוד וישחית את שמו הטוב, ודמה השם
לשמן הטוב, כאשר אמר למעלה טוב שם ונו': (ב) עיין בנאור המלות, יאמר חכמת
החכם הרוחה את הנוול נכרת מתוך כל מעשיו, כאלו החכמה היא שורה בימינו שהוא
כלי מעשה הגדול בחדם, ולב כסיל כאלו הוא ביד שמאלו שהוא אטר ועלל מלגמור מעשה
טוב: (ג) ובכל עניניו ועסקיו מראה קוסר לבו ודעתו, ואסילו כשהוא הולך בדרך, וכאלו קורח
על נפשו ומודיע לכל סכל הוא: (ד) אם רוח, אם חמת המושל תעלה עליך, אל תמהר
להניח את מקומך ולברוח מכניו, כי אם תשמור משמריך, ולא תשנה את פקודתך, כי רציון
העורף ולשון רכה תניח ר"ל תעזוב ותבשר חטאים גדולים, וסוף שתשכך את חמתו: (ה) יש
רעה כלומר הן חמת שלפעמים תהיה ההנהגה המלינית רעה, ע"י שהמושל יעשה דברים הסך
הכדק

ה ע ר ו ת

(ד) אם רוח המושל ונו', נראה לי ההמשך שאחר אשר יתרון החכמה מהסבלות, אמר שאעפ"כ
אם יש שגנה היוצאת מלפני השליט, ונתן הסכל במרומים רבים, אל תנח מקומך מיד בעבור
זה, כי לא יהיה כן תמיד, וכדמבאר בנספר:

קלקל

מגלת קהלת

השליט: (ו) נתן הסכל במרומים רבים ועשירים בשפר ישוב: (ז) ראיתי עבדים על-סוסים ושרים הלכים בעבדים על-הארץ: (ח) חפר גומץ בו יפל ופרץ גדר ישכנו נהש: (ט) מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בהם: (י) אם קהה הברזל

הנש א"ש

הוא

חרגום אשכנזי קיג

(יב) דיא טהארהייט ווארדע צו האהען ווירדען בעפערדערט פערזאנען פאם שטאנדע זאגן קען טיף. (יג) איך זאג שקלא פען אויף עדלען ראססען, פירשטען, וויא קנעכטע, צו פוסע וואנדערן. (יד) דאך ווער גרובען גרעכט, פעללט זעלבסט היניין; ווער ציינע אינרייכט, דען ווערדען שלאנגען שטע צען. (טו) ווער שטיינע ברייט ווירד זיך פערלעטצען, ווער ביימע פעללט, ווירד זיך פער. וואונדען. (טז) איזט דאז איי זען

ר ש י

שגנה מפיו שוגג ואי אפשר לחזור כד אומר הקב"ה ואין להשיב: (ו) נתן הסכל במרומים רבים. זו היא הרעה שהיא כשגנה שיואל מלפני השליט שניתן השעות והרשע במרומי גובה שהגניהם הקב"ה את הכסילים ואת הרשעים שאני רואה ברוח הקודש שהם עתידים לפשוט יד בהיכלו ולשום אותותם אותות: ועשירים בשפל ישנו. ישראל שכל הגדולה והכבוד שיש להם עבשו בימי עתידים לישוב בשפל שנאמר ישבו לארץ ידמו: (ז) ראיתי עבדים על סוסים. כשדים הם שניא' נתן זה העם לא היה יתעלו להיות על סוסים מוליכים את שבויי ישראל אסורים בקולרון: הולכים בעבדים על הארץ. לפני קרונין של כשדים: (ח) חופר גומץ. שוחה: בו יפול. פעמים שהוא נופל בו כלומר יש לך חורש רעה וסוכו לאזו עליו בסוף שכלה זרעו של נכונברנר על ידי כלי ב"ה שנאמר ועל מרי שמיא התרוממת: ופרץ גדר. סייג של חכמים לעבור על דבריהם: ישכנו נהש. מיתה בידי שמים ולפי שדבר בלשון פרישת גדר הזכיר בתשלומין לשון נשיבת נהש שהיא דר בחורי נקבי בתלי בתים פרוצים: (ט) מסיע אבנים יעצב בהם. מסיע אבנים ממחצבתם בהרים מתנוגע בהם. יעצב לשון יגיעה כמו בעצבון תאכלנה כלומר כל אדם לפי מלאכתו לעבדו אף עושה רעה לפי זריעתו יקבור: יסכן בהם. יתחמם בהם כמו ותהי לו סוכנת אף העוסק בתורה ובמצות כופו ליהנות מהם: (י) אם קהה הברזל. חרבות לורים שקיהו פיהם

באור המלות

עליה. (ו) סכל, שם דבר, וכן שפל. (ח) גומץ. נכתב המלחמה לפני הדגש וקריאתו בשורק, ופירושו חפירה, חרגום אל הפחת הגדול קמולה, והגימטריא והקויף ממונה אחד. (ט) יסכן, מענין סכנה (ווירד געפאכט האכטן) או מענין סכין (ווירד זיך שניידען). (י) קהה, הפך החד (שטומפן זיין). קלקל

ר מ ב מן

הדק והאמת, כאלו הם כשגנה היואלה מלפניו, ולא ידע מה יהיה בסופם: (ו) נתן הסכל, פעמים שיטמע המלך לקול רעיו, או להולכי רכיל, ויתן הסכלו למעלה למעלה, ואנשי הגדולה בשפל ישנו ע"ש גורתו: (ז) עבדי' החעשרו, וניתן להם רשיון מהמלך השליט לרבוז על סוס, אשר בימי קדם לא הורשו ע"כ א"א אנשי המעלה, ושירים התרוששו ווירדו מגדולתם, והם הולכים בעבדים וגו': (ח) ואלים עוד מעט ויאבדו בעלי חנף ותרומית, יפלו בשחת אשר כרו, חופר גומץ לאחרים בו יפול, ופורץ גדר אבנים ישכנו נהש דר בחורי בתלי בתים: (ט) מסיע אבנים ממחצבתם יגוף בהם ויגרום כאב לעצמו, וזקע עליהם יסכן בהם, כלומר כל אדם לפי מלאכתו לעבדו, כן הדבר בעושי הרע והולכים רכיל, לפי זריעתם יקבורו: (י) אם קהה הברזל, יאמר על בוקע העלים, אם הגרון שבידו אינו חד והוא לא קלקל ולא חדד פניה, או לריך להוסיף בה ואומץ לבקוע העלים ויסכן בהם, וכן ההולך רכיל לריך לתפולות רבות כדי שלא יכנס בסכנה. ויתרון הכשיר פנמה, כלומר

תרגום אשכנזי

וען שטומפף, אונד דער מאן האט דיא שניידע ניכט גע- שלופען, זא מוס דיא קראפט שטעטס פערשטערקט ווער- דען. וויזוהייט אבער האט דען פארצוג דער שטעטען ריכטיגקייט. (זיא ווענדעט אימער נור דיא ריכטיגען אונד געהעריגען מיטטעל אן). (ח) האט דיא שלאנגע איינ- כנאהל געשטאפען, הילפט קיין בעשוועהרען מעהר: זא געהט

מגלת קהלת י

והוא לא־פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה: (יא) אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל השון: (יב) דברי פיהכם הן ושפתות כסיל תבלענו: (יג) תהלת דברי פיהו

סכלות

אויך יענעס צונגען דרעשערס פארטהייל הין. (יא) שאנגונג, פערקינדעט דעם וויזען מונד; דער טהארען ליפפען, פערדאמונג. (יט) איזט דער טהארען רעדע אנפאנג באז- דייט

באור המלות

קלקל. משרש קלל נכפלת פיה עיין, ענינו מלוטש (געשליפען). הכשיר, סם מהפעיל. ענינו היושר ושלמות המעשה. (יא) לחש, הוא הדבר הנדבר בחשאי. חגיגענו

ר ש י

פיהם וחודס: והוא לא פנים קלקל. ואינם לטואים ומרוטים למען היות להם ברוך אעפ"כ וחילי יגבר מגביר הוא במלזמה את גבורי החיילי לנחש: ויתרון הכשר חכמה. ומעלת כשרון יש עוד לחכמה יותר מן הברזל אם ת"ח מאחיר פניו ברעב ואתה רואהו מסכן בין העשירים הרבה חיילים מתגברים על ידו ואל תחמה על וי"ו וחילים כי הרבה וי"ן נופלים כן בלשון עברית כמו אם ראית גנב ותרץ עמו עזי חמרת יה ויהי לי ליצועה והרבה מפורשים כזה: (יא) אם ישך הנחש. את איש: בלא לחש. מחמת שלא לחשו החבר שלא יאוך: ואין יתרון לחבר הרשע שהיה רגיל ללחשו בלא לחש כך אם בני עירך נכשלים באיסורין מחמת שאין חכם דורש להם ומלמדם את חוקי התורה אין יתרון לנבטיקתו ולא ישחקר: (יב) דברי פי חכם קן על אומעיהם ונשמעים לו וטוב לו שנוטל גדולה עליהם: ושפתות כסיל תבלענו. זה המסית את חברו מדרך טובה כגון בלעם שפרץ גדרן של אומות שגדרו עממן מן העריות מדור המבול ואילך והוא יעץ להם להיות מסקירין נשותיהם לזנות: (יג) תהלת דברי פיהו סכלות. כשאמר לו הקב"ה מי

רמב"מ

שלחמה מעלת כשרון, שלא תנטרף להוסיף אומן, כי במעט עמל יגיע החכם אל כונתו והענין מוסב לזה שלמעלה, שהחכם אל יניח את מקומו, אף אם יתקף עליו המושל, ידום ויתחולל בנחת ומרסא עד בא עתו, אז בלי יגיעה רבה ישיב הרע לאונאיו, אשר אמרו ללשוננו נגביר: (יא) אם ישך הנחש, מוסב על בעל הלשון, יאמר אם ישך הנחש את פוקך הגדר, אז יהיה בלי לחש, באין תרופה למכתו, ואז תראה שאין יתרון לבעל הלשון, אשר אמר שפתי אחי, מי אדון לי: (יב) דברי פי חכם, אין החכם נבעל הלשון, רק כל הדברים היוכאים מפיו הם חנינה, לשון את כל אדם, ואשילו אויביו ורודפיו, לא כן שפתות הכסיל, כי הוא יאמר תמיד תבלענו, ואין תמלה וחנינה בלבו, ויהיה תבלענו נוכח לזכר לא נסתר לנקבה, והוא מאמר הכסיל: (יג) ואולם אם תהלת דברי פיהו סכלות להרע לאחרים, הנה אחרית פיהו כשנעון רע

הערות

(י) קלקל, עיין ב"המ. וההוראה היסודית היא מלשון קלות, כענין הלעוזה שימעט המתכת לעשותו סד: וחילים יגבר, זי"ו לחובת התנאי: הכשיר, עיין ב"המ, כלומר שתעשה הכל בכשרון, ובנ"ל: (יב) ושפתות כסיל, עיין בשי. ויהיה טעם דברי מושך אחר עמו דברו סי

מגלת קהלת י

סְכָלוֹת וְאַחֲרֵית פִּיהוּ הוֹלְלוֹת
רָעָה: (יד) וְהַסְכֵּל יִרְבֶּה דְבָרִים
לֹא יֵדַע הָאָדָם מִהֵי שֵׁיחֵיהָ
וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יֵגִיד לוֹ:
(טו) עֲמַל הַכֶּסֶלִים תִּיגַעְנוּ אֲשֶׁר
לֹא יֵדַע לִלְכֵת אֶל-עִיר:

פ ר ש ה י

(טז) אֵי-יֵלֵךְ אֶרֶץ שְׂמֶלֶכְךָ נָעַר

ושריך

צעהנטער אבשניטט

(פסוק ק. י' פ' ט"ו ביו ק. י"א פ' ו')

(א) וועהע דיר, אַ לאַנד! דעססען רעגענט אין קינד איזט, דעססען פֿירשטען

אַם

ר ש י

באור המלות

מי האנשים האלה עמך היה לולהיז ה' אתה יודע והוא חמר בלק בן לסור מלך מואב שלז אלי כלומר אם צעניך אני נבזה חשוב אני בעיני מלכי הארץ: ואחרית פיהו הוללות. שיעמוס ושרבוב לכה אישך זמת אולת: (יד) והסכל ירבה דברים. שהיה מתפאר בעלמו שהיה יודע דעת עליון: כי לא ידע האדם מה שיהיה. לו לאחר זמן שהרי הלך ליטול שכרו במדין ולא ידע שיטול נחרב. ולפי פשוטו הסכל ירבה דברים גזר ואומר מחר אעשה כן. לפלוני ואינו יודע מה יהיה מחר: ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו. כלומר לא סוף דבר שאינו יודע מה יהיה לאחר זמן אלא חף ההוה עבשו מאחריו שלא כנגד עיניו אלא מאחורי ערפו מרחוק לריך הוא שיהא מי יגיד לו: (טו) עמל הכסילים תיגענו. כסילותם גורם להם עמל המיגען אשר לא למדו דרכי מנוחות העיר ומתיגע ליכנס דרך פתחים וכלעי המים ויגע בטביעות רגליו בבון כלומר עבלות של עוזבי התורה גורם להם יגיעת עמל בנייהם: אשר לא ידע ללכת. אל נתיב אמת לפרוש מן העבירה לפי שלא למד תורה שנאמר נר לרגלי דברך: (טז) אי לך ארץ שמלכך. בזמן שמלכך ודייך

(טו) תיגענו, עמל לשון זכר, ולריך שיחסר דבר המוכן מחליו, או יהיה במקום הזה לשון נקבה, כמו כבוד שהוא בכל מקום לשון זכר, חוץ מחל אחד כבודי, כן כתב הרמב"ם. (טז) אי, כמו חוי. אשריך

ר מ ב " מ ן

רע להרע לעצמו כי לא ינקה: (יד) והסכל ירבה דברים, ואינו יודע מה יהיה מחר, ואף שהוא עבשו מאחריו שלא כנגד עיניו, כי אם מאחורי ערפו, לא יראה ואין מי יגיד לו: (טו) עמל, דמה הכסיל שיחסון לבקש גדולות ונפלאות ממנו, והוא לא ידע הנראות והידועות לכל, כאדם רוצה לילך אל עיר ולא ידע הדרך ויגע ולא יראה חסלו: (טו) אי, שמלכך נער ולא ישגיח על ענין המלוכה. ושריך בבקר יאכלו, הענין שיאכלו וישמחו

ה ע ר ו ת

כי חכם ודברי שפתות כסיל: (יד) והסכל וגו', עיין בפ' י. וע"כ לא יאריך בממשלתו כי זיוק נמעללו לעצמו, ואין מי יגיד לו לזרוז, ולכן אל תנח מקומו מיד, וכמו שזכר: (טו) אשר לא ידע, לפי שלא ידע ללכת אל עיר, וכנה התכלית ד"מ בשם עיר, אשר הוא כונת ההילך לנזוף

שמה

חרגום אשכנזי קיד

הייט: דאז ענדע גערייכט איהם זעלבסט צום איבעל — וויא יע= דעווילדע אויסגעלאססענהייט. (כ) איבערהויפט איזט יעדער טהאָר רעדעליג; איין זאָל= כער מענש ווייס ניע וואָס פֿאַל= גען ווירד, זעלבסט ניכט איין= מאַהל וואָס איטצט הינטער= ווערטס געשיהט, אונד ווער ווירדס איהם זאָגען? (כא) דאָז שטרעכען דעס טהאָרען ער= מידעט איהן פֿערגעבענס: זאָ וויא דער וועג=אונקונדיגע, דער ניע דיא שטאַרט עררייכט.

תרגום אשכנזי

עם פריהען מארגען גאסמא
לער בערייטען. (ג) הייל דיר,
א לאנד! דעסען פירשט אין
פרייער בידערמאן איזט, דעם
סען ערלע צורעכטער צייטעם
סען צור ערהאלטונג, ניכט אויס
פעללערייא. (ג) דורך פער-
נאלעסיגונג זינקט דאז גע-
בעלקע, ביא פאהרלעסיגקייט
טרייפעלט רעגען דורך. (ד) זא
דיא אויס בלאסער זינגליכקייט
סאפעל האלטען, אונד מיט
וויין דיא מיטלעבענדען בעלוסטגען: ביא זאלען פערמאן געלד זאלעם.

מגלת קהלת י

וּשְׂרִיד בְּבִקְר יֹאכְלוּ: (יז) אֲשֶׁרִיד
אֶרֶץ שְׂמֵלֶכְךָ בְּן־חֹרִים וּשְׂרִיד
בַּעֲת יֹאכְלוּ בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בַשְּׂתִי:
(יח) בַּעֲצֵלְתִּים יִמָּךְ הַמְּקָרָה
וּבַשְּׂפִלוֹת יָדִים יִדְלֹף הַבַּיִת:
(יט) לְשִׁחּוֹק עֹשִׂים לָחֶם וַיִּין יִשְׂמַח
חַיִּים וְהַכֶּסֶף יַעֲגִרָה אֶת־הַכֶּלֶל:

גם
אכער

באור המלות

(יז) אשריך, אחרי לעולם לא תסמך אל האם או
אל הכנוי בלשון יחיד, כי אם על המעט כח אשרהו,
(וכמהו המלות על, תחת, בסמיכותם לכנויים, וכן
חזור בכל סמיכיותיו), והמוכרת הוא אשר, וכרבו
השרים. אבל זה השיי שהקריאה הוא בלשון יחיד,
לשון רבים הוא, שויד הרבוי כמנהגו, והוא
תמורת השריד בשתיא רביש וחריק היוד. בן
חורים, כנוי לשרים, שהם בעלי חרות, או יחסי
מלשון חור כרפסו, כי השרים הגדולים יכנסו בלשון
ישמעאל בלונן.

במדעך

אמר בלשון מלכא עבד לחם רב: ויין. משקין בסעודה אשר ישמח החיים: והכסף יענה את
הכל. אם אין כסף אין סעודה לסיכך לא יתעלל אדם מן המלאכה כדי שיהא לו מה להוציא:
גם

ר ש י

בדייניך מתנהגים בנערות: (יז) בגבורה ולא
בשתי. שטסקין בגבורת החכמה והבינה ולא
בשתיית יין: (יח) בעללתיים ימך המקרה. כאדם
מתעלל ואינו מתקן פרזה קטנה שנתקרת
הבית: ימך המקרה. ישכל הננין המקרה את
הבית והמסבך עליו: ידלוף. ישטף דלף גשמים
כלומר בשישראל מתעללים בתורה הם נמקים
ובית גאון עוזם חרב ומך: (יט) לשחוק עושים
לחם. לזדוות מזומטי חתנים ומלכים עושים
סעודה וסתם סעודה גדולה קרויה לחם כמורדת
אמר בלשון מלכא עבד לחם רב: ויין. משקין בסעודה אשר ישמח החיים: והכסף יענה את
הכל. אם אין כסף אין סעודה לסיכך לא יתעלל אדם מן המלאכה כדי שיהא לו מה להוציא:
גם

ר מ ב מן

טרם יתעסקו במשפטי המלוכה, הפך מה שאמר הכתוב דינו לבקר משפט: (יז) שמלכך בן
חורין, הענין שיעשה מעשה השרים הגדולים, הפך בן בליעל. ושריד בעת יאכלו, אחרי אשר
גמרו את משפט הארץ, ולא יאכלו כי אם לזוך, למען הוסיף גבורה וכן לעובת הכלל, לא
למענו, לרדוף יין ולהתענג במעדנים: (יח) כאדם יתעלל, ואינו מתקן פרזה קטנה
שנתקרת הבית, סוף שישל כל התקרה, ואם ישפיל בעל הבית את ידיו ויעשם אל חיקו סוף
שיטעמו הנשמים אל תוך הבית, יאמר זה על דרך משל על המלך והשרים, אם יתעסקו
באכילה וכתענוגים ויתעללו מהביט בדברי המלוכה, סוף שישפיל המלוכה, כמו הבית שיהרס
מעט מעט מעללות בעליו: (יט) לשחוק עושים לחם, הם עושים סעודות גדולות, לא לקיים
הנפק ולגבורה, כי אם לשחוק וחזרה. סתם סעודה קרויה לחם, והם משמחים ביון משתייהם
את כל החיים, האוכלים ושתיים ומתענגים עמהם, ולזה ודאי שהכסף יענה אללם את הכל,
כי

ה ע ר ו ת

זמה, וכמבואר בס'י: (יז) אשריך, עיין ב"המ. ונראה החלוק בעבור מבטא התנועות שהיא
דומה קלת ביחיד ורבים: בן חורים, עיין ב"המ, ועיין עוד מה שדובר בו בספרי ומירוש
ישראל בס' בנדרבה אונחה לך (תהלים ג"ד), ובמלת חור כרפס דאסתר:

מגלת קהלת י יא

(כ) גם במדעך מלך אל תקלל
ובהדרי משכבה אל תקלל
עשיר כי עוף השמים יוליך את
הקול ובעל הכנפים יגיד דבר:
יא (א) שלח להמה על פני המים
כי ברב הימים תמצאנו:

הרגום אשכנזי קטו

(ה) אבער דאך, אויך אים גע
דאנקען, פלוצע זאלכעם קעני
גע ניכט. שילט אים געהיימ
סטען שלאפגעמאך דען מעס
טיגען ניכט. דער פאגעל אונזר
דעם היממעל קאן דיא רעדע
פערראטהען; איין געפליגעלי
מעס טהוירען דאז ווארט אויס
ברייגען.

תיר ה' חו (ו) פערזענדע דיינע גיטער
איבער דאז וואססער, מיט דער פאלגע דער צייט וורסט דוא דען פארטהייל פני
דען

ר ש י

באור המלות

(כ) גם במדעך מלך. אפילו במחשבותיך בלא
דבור. גם אפילו מלך אל תקלל לא תרגיז למלכ
של עולם. ד"א כמשמעו מלך בשר ודם: עוף השמים. נשמה הנתונה כך שסופה לעוף על
השמים: ובעל כנפים. מלאך המלכה אותך בענין שנאמר כי מלאכיו יזוה לך ולפי משמעו העובדים
והשנים יש לך לדאג מכל צדקה שמה יש שומעין ויגידו לאחרים:
יא (א) שלח לחמך על פני המים. עשה טובה וחסד לאדם שיאמר לך לכך עליו אל תראנו
עוד כאלה שמסליך מזונותיו על פני המים: כי ברוב הימים תמצאנו. עוד
ימים באים ותקבל תשלומיך ראה מה נאמר ביתרו קראן לו ויאכל לחם וסבור שהוא מזכרו ולא
יראנו עוד מה היה סופו נעשה חותנו ומלך על ישראל והכניסו תחת כנפי השכינה וזכו בנח
וכי

ר מ ב מן

כי תמיד הם לריבים לבסוף, על כן יאמרו הב הב, ולא ירים איש את ידו ואת רגלו ככל
מקומות ממשלתם כי אם בלע כסף. וענין יענה ימלא, ויתקן שיהיה מן עת ועונה, והכונה
שימלא את הכל בעת שירצה הרובה, או שיהיה מלאן ענה, כמו שפירשתי למעלה והאלהים
מענה בשמחת לבו: (כ) אמר אלה היוםב תחת ממשלת שליט, ואם תראה שהמלך נער ושריו
בנקר יאכלו, בלום סוף מלדבר ואפילו במחשבתך אל תקלל ותגנה את מעשה המלך, ובמקום
הסתר כמו בחדרי משכבך אל תקלל שריו וגדוליו שהם בלי ספק העשירים: אחרי שהכסף יענה
אלו את הכל שמור את סוף ולשוך, כמו שאמר למעלה באשר דבר המלך שלטון, ומי יאמר
לו מה תעשה, ואל תאמר הנני בחדרי משכבי, אין שומע, כי עוף השמים, דרך משל, הוושב
בחלון ביתך, ושומע את קולך, ובעל כנפים הוא עוף השמים, והענין כפול בדרך המליצה
בל"ק. והכונה אי אפשר להזהר שלא יודע הדבר לבעלי זרוע וישעמוך:
יא (א) שלח לחמך, לפי פשוטו יראה שמדבר על בעלי הסחורה ויעץ להם לסחור למרחוק, למקבה
הארץ עד קלהו, ואל יסחדו לשלוח את רכושם למרחקים, ואף באניות סוחר מעבר לים, כי
ברבות הימים ישחברו וירוויחו הרבה על הדרך הזה. ונהג כל מעשה הסחורה בירידת הים, כי הוא
החל לשלוח אניות אוסירה ותראשה, עם אני חירם, אחת לשלש שנים, הניחו משם זהב וכסף ושאר
מיני סחורה, כנזכר בכתוב. ויראה שנקש המלך לעורר את לב עבדיו ועמו ולזרום לעשות כמעשהו
למען

ה ע ר ו ת

(כ) ובעל כנפים, קרי והכתיב בה"א הידיעה והוא הראוי ע"פ הכפל עוף השמים:
יא (א) שלח לדמך וגו', אולי טעם ההמשך, שהוא ענה טובה להתעסק בסחורה כדי
להסיר

תרגום אשכנזי

דען . (ז) אבער טהיילעעם אין זעבען אונד אַכט טהיילע , דען דוא ווייסט ניכט , וועלכער אונ- פֿאלל אויף ערדען איינטרעפֿ- פֿען קאַן . (ח) פֿיללען זיך דיא וואַלקען מיט רעגען , זיא שיטטען איהן אויס אויף דיא ערדע ; פֿעללט איין בוים גען מיטטאָג אָדער מיטטערנאַכט ,

מגלת קהלת יא

(ב) הִן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמּוֹנָה כִּי לֹא תִדַע מַה יִּהְיֶה רְעָה עַל-הָאָרֶץ : (ג) אִם יִמְלֹאוּ הָעֵבִים גִּישָׁם עַל-הָאָרֶץ יִרְיָקוּ וְאִם יִפּוּל עֵץ בְּדָרוֹם וְאִם בְּצִפּוֹן מְקוֹם

שישול

ר ש י

ובני בניו ליטב בלשבת הגוית : (ב) הן חלק לשבעה וגם לשמונה . חלקת מלחמך ומשלך לשבעה כריכי חסד חלק עוד לשמונה שיבואו אחריהם ואל תאמר די : כי לא תדע מה יהי רעה . שמא עוד ימים באים ותלטרך לנולם או תגלל על ידי הדקה מן הרעה ואם לא עכשו אימתי . ורבותינו אמרו הן חלק וגו' . אלו שבעה ימי בראשית הן אחד מהם חלק ליוצרך לנוח בשבת וגם לשמונה אלו שמונת ימי המילה . ד"א הן חלק לשבעה . קרבנות לבור של שבעת ימי פסח וגם לשמונה של שמונת ימי החג : כי לא תדע מה יהיה רעה . אם יחרב הבית ולא תקריבו עוד ויועילו הקרבנות הראשונים לבטל הגזירה הרעה . דבר אחר כי לא תדע מה יהיה . לא ידעת מה נגזר על הגשמים בחג ויועילו הקרבנות ויבטלו גזירות רעות : (ג) אם ימלאו העבים גשם . אם ראית עבים מלאים גשם ידעת שסופם יריקו גשמיהם על הארץ במקום שהטובה נומחת וניכרת שם סופה לנוח אף בן דע שאם יפול עץ וגו' אם ישכון אדם חכם ולדיק בעיר או במדינה במקום שישכון שם יהיו נראין מעשיו אחריו מותו וחכמותיו ומדות תרומותיו ותשלים טובה ליושבי המקום על מנהג הטוב שהדריכס בדרך ישרה : יפול . ישכון כמו על פני כל אחיו נפל : עץ . תלמוד

ר מ ב מן

למען יעשירו וירבה חילם : (ב) לפי המשך פשוטו של מקרא יתכן שיתן ענה לבעל הסחורה שלא יתן את כל רכשו בסחורה אחת , או להשליך את כל יבשו על ספינה אחת , כי אם מדרך החכמה לתת חלק לשבעה גם לשמונה , ואם יאבד בזה , ישחזר בזה , כי לא תדע מה רעה יהיה על הארץ . ואפשר שזכר לשבעה גם לשמונה להוסיף מלב המנחשים הנזכרים במספר מה , וחשבים שילליח , וזכרתי ממספר אחר בחשבם שירע , אמר הן חלק לשבעה וגם לשמונה ולא תחוש לנחש המספר : (ג) אם ימלאו , הוסיף לדבר על המנחשים הרואים בעבים ומדמים בהם זורות ותמונות ועל ידם ירצו לקסום קסם ולדעת בתחלת מעשיהם אם ילליחו אם לא , או שיזמרו את הרוח , מאין ולאין הוא , כאלו שואלים את הרוח ייעבם אל איזה נד יטו זריעתן או בדרך סחורתן או במלחמתן וילליחו וכאלו הרוח המוליך העבים ישבם ברמז לנטות אל עבר לכתו , ואם יעמדו העבים על מקומם אז ורוח אין , היה להם לאות שגם הם ינחו מן העסק אשר התעוררו עליו , וכן היה בימים ההם , שואל בעצו ומקלו יגיד לו , הוא היה זורק מקלו או מורה

ה ע רות

להפיר לבו מעיני הנהגת המלוכה בזאת הזכר : (ג) ואם יפול וגו' , עיין בפ' . ולו כתוב אם בדרום ואם בצפון היה מתישב הנגינה בזה , ואם יפול עץ במקום שיפול העץ שם יהוא , ויהיה לפ' מאמר אם בצפון ואם בדרום בעין מאמר מוסגר , הבא תמיד במפסיק יותר גדול כידוע : מקום שיפול , לפי מה שהעיר הרמב"מ בחבורו אור לנתיבה מהכנזי אשר שילוונו תמיד סימן היחס הראוי כפי הדבור , יחובר גם כאן מלת שם עם מקום שיפול , ויהיה עיני המאמר אם יפול העץ בצפון או בדרום , לא יהיה זה כי אם המקום אשר יפול העץ שם ולא לתכלית אחר וכן נראה ג"כ מפירושו , ולפ' יתורגם כל"א (עץ וזירד דתו בןקסא דער פֿרט זיין , וזקתין דער בוית פֿאָזנען וקוֹזטע) : כאשר

מגלת קהלת יא

תרגום אשכנזי קטו

שִׁיפּוֹל הָעֵץ שֵׁם יְהוּא: (ו) שֹׁמֵר
רוּחַ לֹא יִזְרַע וְרֹאֵה בְעֵבִים לֹא
יִקְצֹר: (ה) כֹּאשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ מַה
דֶּרֶךְ הַרוּחַ כְּעֵצִים בְּבֶטֶן
הַמִּרְאָה כִּכְהָ לֹא תִדַע אֶת-

דא וואָהין ער פֿאַללען זאָלל, דא בלייבט ער אויך ליגען. (ע) ווער דען ווינד בעאַבֿאַצטעט, ווירד ניכט זאָען ווער אויף וואָלקען מערקט, ווירד ניכט ערנדטען. (ו) דוא קעננסט עבען זאָ וועניג דען וועג, דען דער ווינד געהמען ווירד, אַלס דוא ווייסט, וואָס מעשה

אין דעם שאַמע איינער שוואַנגערן איינגעשלאָסען איזט; אונד עבען זאָ וועניג קעננסט דוא

באור המלות

ר ש י

תלמיד חכם שמגין בזכותו בעץ המסוך על הארץ: (ד) שומר רוח. ממתין ומכסה עד בא הרוח: לא יזרע. פעמים ממתין ואינו בא: ורואה בעיניו. נותן עיניו בעבים וכשרואה אותם קודר' ירא לקצור מפני הגמים ולגולס לא יקצור לפי שירא תמיד: (ה) כאשר אינך יודע בעצמים

יא (ג) יהוא, יהיה, כמו שחומרים מן סיה נחפרון יחי כן נחמר מן הוה יהוה ומשפטו יהוה. (ה) כעצמים, פי' רש"י מלשון עולם עיניו, הדבר הסגור בבטן הרה, אינקלוזורש בלע"ז (דאז חיינו געשלאסענע). ומתוק

בבטן המלחה. דברים הנסגרים והנעלמים בבטן אינך יודע הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי אלו שוות לא זו גלויה לך ולא זו גלויה לך פעמים אתה סבור להכיר בעבים שיבא הרוח ואינו בא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ אחרת והרי לשון זה כמו כגן ה' בארץ מצרים כשפחה נבבירתה בקונה כמוכר ופעמים שהוא משה מוקדם למאוחר ופעמים שהוא משה מאוחר למוקדם אף כאן למד ידיעת הרוח מידיעת הבטן כלומר אין לך לשמור את הרוח לראות בעבים: בעלמם. אינקלוזורש בלע"ז כמו עולם עיניו: ככה לא תדע וגו'. אף גזירותיו של מקום לצנין

ר מ ב מן

מורה בחכו למעלה. ומביט בנפלו לאיזה נד מוליכו הרוח, או שגבל תחתיו, ויהיה לו לאות (וכן הוא מבואר ממש ביוזקאל כ"א ע"ט), ועליהם יאמר קהלת אל תשית את לבך להבלי הקוסמים הללו, כי אין בהם ממש, ולא יורו הדברים הללו כלל על העתיד במעשה בני אדם, כי אם ימלאו העבים גשם, על הארץ יריקו, זהו תכלית מה שנוכל לדעת מהם, וכן המקל בנפלו מה לך אות אם יפול בבטן או בדרום, וודאי שמקום שיפול העץ אם יהיה זה הוא תכלית מה שנוכל לדעת מנפילתו, ואולם לא יורה בנפלו על שום ענין לא לרעה ולא לטובה. ולרבותינו המפרשים דרך אחר בזה. ואולם לכל הפירושים לא ידעתי לכוון הדבר הנחת הטעמים בשסוק הזה, כי מהראוי שתבא מלת יריקו באתנחת', ומלת בבטן בזקף, כדי שיחזר כל נושא עם בשאו כידוע, ולפי הנחת הטעמים שלפנינו משמע שנושא המאמר האחרון, מקום שיפול וגו', מוסב גם על מלאות העבים גשם, וזה אינו לכל הדרכים שזכרתי: (ד) שומר רוח, מי שינחש ברוח ולא ירנה לזרוע עד שיבא מפאה ידוע, פעמים שימתין ולא יבא. וכן הרואה בעבים, שאל בתמונות שהוא רואה בהם, לא יקצור: (ה) כאשר אינך יודע, הרי המקרא הזה מסורס נדרש מסופו לראשו, כלומר ידיעות אלו הדברים שוות, לא תדע דרך הרוח, כאשר לא תדע העובר בבטן הרה, וכן כל מעשי האלהים לא תדע מאומה טרם היותו, והרי לשון זה, כמו כגן ה' בארץ מצרים, כשפחה נבבירתה, ופעמים שהוא משה מאוחר למאוחר,

ה ע ר ו ת

(ה) כאשר אינך יודע, עיין בפירוש. ויש לפרש המקרא בלי לסרסו כזה, כאשר ככה, דהיינו שאחר שזכר שומר רוח לא יזרע, להיות דרכו נסתרה, הוסיף לאמור, וכמו שהוא בדבר הזה שאינך יודע דרך הרוח באותו חסרון הידיעה בעלמם בבטן המלחה שלא תדע אם יהיה זכר או נקבה ככה לא תדע ג"כ את כל מעשה אלהים לשפט עליו טרם היותו, ולא תוכל כלל לידע

תרגום אשכנזי

הוא ריא ווערקע גאטטעס, דער ראז גאנצע ערשאפען האט. (יא) זאע אלוז דעם סארגענס דיינען זאמען אויס, אונד אויך דעם אבענדס לאס דיינע האנד ניכט מיסן רוהען; דען דוא ווייסט יא ניכט, וועלע דעם געלינגט; אב דיעס אב יענעס, אדער אב ביידע גלייך גוט גערעכטען ווערדען.

איילפטער אבישניטט (פון ק. י"א ע' ז' ביז ק. י"ב ע' ז') (א) וויא זיס איזט דאן ליכט,

מגלת קהלת יא

מעשה האלהים אשר יעשה את-הכל: (ו) בבקר זרע את-זרעך ולערב אר-תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הנה אוי זה ואם-שניהם כאחד טובים:

פרשה יא

(ז) ומתוך האור וטוב לעינים לראות את-השמש: (ח) כי

אם וויא אנגענעהם דעם אויגע דער זאנען. גלאנץ! (ג) זינד דעם מענשען פיעלע יאהרע בעי

ר ש י

לענין עניות ועשירות כך עלמות הם ממך ולא תמנע מן הצער לדאג שמה אחר מנכסי ואעני לא אעסוק בתורה ואתכל ממלאכתי ואעני לא אשא אשה ויהיו לי בנים ואצטרך להוליד עליהם:

(ו) ומתוך האור. כל על דרך ההשלכה. כי המתקנות לפי הכנה הראשונה לא תכול כי הם על כטעם. בילדותך

באור המלות

(ו) בבקר זרע את זרעך וגו'. אם למדת תורה בילדותך למוד תורה בזקנותך אם היו לך תלמידים בילדותך יהיו לך תלמידים בזקנותך נשאת אשה בת בניס בילדותך שא אשה בת בניס בזקנותך עשית לדקה בילדותך עשה לדקה בזקנותך: כי איך יודע אי זה יכשר. אם תלמידים ובנים שילדותך יתקיימו לך או שמה לא יתקיימו אלא שבזקנותך מנינו בר' עקיבא פהיו לו עשרים וארבע אלף תלמידים מגבת ועד אנטיפרס וכולן מתו מפסח ועד עלרת ואל אלל רבותינו שגדרום ושנאה להם. ולענין הבנים מנינו באבן שלשים בנות שלח תורה ושלש' בנות הניח לבניו וכולם מתו בחייו ובזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו: (ז) ומתוך האור. מתוך האור אורה של תורה: ועוב לעינים לראות את השמש. ואשריהם תלמידים שעיניהם ראות

ר מ ב מן

ופעמים שהוא משווה המאחר למוקדם, אף כאן למד ידיעת הרוח מודיעת העובר בנטן המלאה, בן מירש"י ז"ל והוא מסכים לדרגו, והוא מקושר ג"כ עם שלמעלה, שאמר איפסר שאם היית יודע חקי תנועת אויר העולם לאיזה לד הוא ראוי להתנועע בעת 'נחשך, ותמלא שמועתו עכשיו הפך טבעו, הוא יוכל אז להיות לך כמעט לאות, אבל אם לא תדע טבע דרכו, מה הות לך ממנו בנחשך, אולי זה הוא טבע דרכו עתה: (ז) בבקר, אמר אל תחן את לבך לסימני הנחש והקסם כי אם עשה את שלך בכל דבר, זרע את זרעך בבקר, ולערב אל תהי ידך נחה וענלה, כי איך יודע אשה מהם יכשר, ייטיב ויילית, הזה או זה או יהיו שניהם טובים, לבך לא תתעלל מלעשות את שלך, ואם לא תלית היום, אולי תלית למחר, ואם הפסדת בבקר, אולי תרויט בערב:

(ז) ומתוך האור, אחרי אשר יען אל התרופות במעשה הסתורה ועבודת האדמה, יתחיל לעורר את לב האדם גם אל המנוחה ואל השמחה, יאמר מתוך האור לראוי, ועוב לעינים לראות את השמש במנוחה מהעבודה, אחרי אשר כלות את מלאכתך: (ח) כי אם שנים הרבה יחיה

ה ע ר ו ת

מה יולד יום. ואינו בן הימנע בלאן שיבוא דמיון בתוך דמיון: אשר יעשה את הכל, בחנו נמור לעולם, ואי אפשר לאדם לעמוד מן הפרט על הכלל, ככל וכת רד"ם (דא גאנל):

בעשיעדען, וואָ פֿרייע ער זיך
 אין אללען, איממער איינגע-
 דענק דער אונמוטהסאללען
 טאָגע, דערן אויך פֿיעל זיין
 ווערדען — דאָן שווינדען דיא
 פֿערגאָנגענען אין אייטעל.
 (ג) פֿרייע דרך, יינגלינג! דיי-
 נער יוגענד-צייט; זיין פֿרעה-
 ליכען געמיטהם אין דען טאָ-
 גען דיינעם יינגלינגס-שטאַנ-
 דעם, וואָנדלע איממער דיא
 וועגע, וואָהין דרך הערצענס-
 לוסט אונד אויגען - ווירע פֿיהרען, אָבער וויססע, דאָס איבער אללע דיינע האַנדלונג-
 גען ר ש י גען

אִם-שְׁנַיִם הִרְבֵּה יְהוּדָה
 הָאָדָם בְּכָל־שָׁמַח וַיִּזְכֹּר
 אֶת-יְמֵי הַחֹשֶׁךְ כִּי-הִרְבֵּה
 יָהוּ כָל-שָׂבָא הַבָּל: (ט) שְׂמַח
 בַּחֹר בִּילְדוּתָהּ וַיִּטִּיבָהּ לְבָהּ בִּימֵי
 בַּחֹר וְרִתֶּיהָ וְהִלְךְ בְּדַרְכֵי לְבָהּ
 וּבְמַרְאֵי עֵינֶיהָ וְדַע כִּי עַל-כֵּן-
 וּבְמַרְאֵה קרי אלה

באור המלות

(ט) בילדוּתך. עס לימי הנערות, וכן כי
 הינדות והשחרות הכל, מן כי עלה השחר, והנחרות
 בקרה כן, כי ידמו ימי הנחרות לשחר כשיבקע כמו
 שירמיה ימי הזקנה לערב, או יהיה השחרות רמז לשער
 השחר. טרם ינזחו ימי השיבה.

בחרותך

רווחת הלכה מלובנת ומחוררת על צוריה כך
 נדרש באגדת תהלים: (ח) ככולס ישמח. יהי שמח
 בחלקו ובלבד שיזכור ימי החשך ויטיב מעשיו שיגלגל
 מהם והם ימי מיתת עולם הם ימי הרשע:
 כי הרבה יהיו. באותן הימים יותר מימי החיי:
 כל שצא. עליו יהיה הכל וחשך יש הכל שהוא
 לבן פורענות ולרות כמו כי בהכל בא ובחשך ילך: (ט) שמח בחור בילדותך. באדם שאומר
 לעצמו ולבניו חטא חטא כי פעם אחת חלקה על הכל חף כאן החכם אמר שמח בחור בילדותך

ר מ ב " מן

האדם ראוי שישמח בכלם, ואולם יזכור בשמחתו את ימי הלה והלוקה, כי הרבה יהיו, ואז
 כל שצא ועבר עליו יהיה הכל, כי בימי הרעה לא יזכור האדם את ימי הטובה אשר עברו:
 (ט) שמח בחור, דע שאין העלצון ורוע הפנים עבודת האלהים כי אדרבה ממדות השם עלינו
 שנקבל הטובה ממנו בחזרה ובלב טוב, כאשר אמר החזק למלך הכוזר (מאמר ב' סימן כ')
 התורה הקדושה לא נותה לנו הפרישות, כי אם הדרך השזה ולתת לכל נח מכחות הנפש והגוף
 חלקו בלדק מבלי רבוי והעדפה, כי אי אפשר להעדיף חלק הכח האחד, מבלי לחסר חלק הכח
 השני, ומי שנטה מגדר השויו אל כח התאוה, קלר נכח המשנה וההשגה ובהפקד, וכן מי
 שינטה אל אהבת השררה והנלחון יקלור נכח אחר. ואין רב התענית עבודת השם, למי שתאוותיו
 חלושות וכחותיו חלושו, וגופו רזה, אבל חובה לו שיתעדן גופו, ולא המעטת הממון עבודת השם, כאשר
 יזמן לו על דרך התר, בלי יגיעה רבה, ובלי טרדה מלמוד החכמה ועשות המעשים הטובים
 כל שכן למי שיש לו טפול צנים, וכונתו להוציא לשם שמים, לזה הרבוי יותר נכון, וכללו של
 דבר כי תורתנו נחלקת בין היראה והאהבה והשמחה, ובכל אחת מהן התקרב אל אלהיך, ואין
 הכניעה והלום מימי התענית יותר קרובה אל אלהים משמחתך בימי השבתות והמועדים, כשתהי'
 שמחתך בכונה ולב שלם, ע"ש שהאריך בדרוש הזה. והעקר שתהיה כונתו לשם שמים, וזכור
 תמיד שבחן כליות ולב ישופט את הלפון בלבנו, וידין אותנו על כל עשתונות ומשכבות והתפעלו'
 הנפש, אם לשמחה ואם לעלצון, אם לנעם ואם להטבת הלב. והו כונת הכתוב אשר אנו
 עוסקים בו, שמח בחור בילדותך, שהם ימי השמחה, ויטיבך לנך בימי הנחרות, ואף בדרבני
 לנך ומראה עיניך תוכל להלך ולא תחטא, אם זכור תזכור ולא תשכח כי על כל אלה יביאך
 האלהים במשפט, ובאחת עמיד לחת דין וחשבון לפניו, ממה שנתת לכל נח וכח מכחות הנפש
 והגוף, כי דרך הלב ומראות העינים נטועות באדם בתחלת היצירה לתכלית טוב ונרנה לפני
 הבורא יתברך שמו, ואם יזכור האדם את יום החשבון אשר זכרתי, אין ספק שייסירם אל העונ
 הנרנה והמקוה לעולם הבא, ויתן חוק ומלק כל אדם מהם כפי הראוי לו בלי עודף ובלי מחסור
 ופה

חרגום אשכנזי

גען גאטט דין צור רעכענען
שאפט ציעהען ווירד. (ד) פער-
באנגע יעדן גראם אויס דיינעם
הערצען, יעדען פערדרום אויס
דיינעם אינגערן: דען יוגענד-
צייט אונד מארגענרעטהע זינד
גלייך פערגענגליך. (ה) אבער
אויך איך דען יוגענד-יאהרען
זיין איינגעדענק דיינעם שע-
פפערס: עהע זיין העראן נא-
הען, דיא טאגע דעם קומ-
מערס, עהע זיא דין עררוי-
צען יענע יאהרע, ווא דוא
אויסרופען ווירסט: איך מאג
זיא ניכט! (ו) עהע דונקעל
ווערדען זאנגע, ליכט מאג
אונד שטערנע, אונד זיך דיא
וואל-

מגלת קהלת יא יב

אלה יביאה האלהים במשפט:
(י) והסר כעס מלבבך והעבר רעה
מבשרך כי הילדות והשחרות
הבול:

יב (ח) וזכר את בוראך בימי
בהרותיך עד אשר לא יבאו
ימי הרעה והגיעו שנים אשר
תאמר אין לי בהם חסין: (ג) עד
אשר לא תחשך השמש והאור
והירח והכוכבים ושבו העבים

אחר

ר ש י

באור המלות

והלך בדרכי לנך ובטוח תהיה כי על כל אלה יב (א) בהרותיך. זס כמו נעורייך. שיעור
יביאך הזופט במשפט: (י) והסר כעס. דברי
המכעיסים את המקום: והעבר רעה. יטר הרע: מבשרך. שיהיה לך לב בשר: והשחרות
נערות אראש אדם שחור בימי עלומיו:

יב (א) וזכור את בוראך. תמן תנין עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים וכו'
ומסקרא זה דרג וזכור את בוראך שתן דין וחשבון לפניו. וזכור את בורך
קברך מקום עפר רמה ותולעה. וזכור בארך באר שנבעת ממקורה היא טפה סרוחה של זרע ושל
לובן: ימי הרעה. ימי הזקנה והחלשות: (ב) עד אשר לא תחשך השמש. אמרו רבותינו זו
פדחת שהיא מאירה ומלהבת באדם בחור וכשמזקנת היא מעלת קמטין ואין מלהבת: והאור.
זה החוטם שהוא תואר קלסתר פנים: והירח. זו נשמה שמאירה לאדם שניון שניטלה הימנו
אין לו מאור העינים: והכוכבים. אלו הלסתות רומני דאפי שקורין כומי"לש של לחיים שמלהיבים:
ושבו העבים אחר הגשם. תבא כהיית המאור אחר דמעת הבני מכמה כרות שעברו עליו:
שיעור

ר מ ב מן

ומה שכתוב ולא תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אין ספק שהכוונה על היביאה מדרך
האמלעי, כי זהו ענין תחורו, ויורה גם על זה אשר אחס זונים אחריהם, כי לא ימטיאו
את האדם אלא אם יזנה אחריהם, וישבח את כל מלות אלהיו, מה שאין בן אדם יזכור כי
על כל אלה יביאנו האלהים נמשפט: (י) הילדות והשחרות הכל, לא יאירו לנח, כי אם
יחלפו ויעברו מהרה:

יב (א) ימי הרעה, הם ימי הזקנה והחול: (ב) עד אשר לא תחשך, כי מחמת זקנה
יתעכרו

ה ע ר ו ת

(י) והשחרות, לדעת המתרגם ענינו כמשמעו, ואמר שהילדות תעבור מהרה כמו השחרות בבקר:
יב (כ) ושבו העבים אחר הגשם, כלומר שתמיד יאובו, ואע"פ שכבר ירד גשם רב לא
יבטלו

מגלת קהלת יב

אֶחָד הַגָּשָׁם: (ג) בַּיּוֹם שִׁזְעוּ שָׁמְרֵי
הַבַּיִת וְהַתְּעוֹתוֹ אֲנָשֵׁי הַהֵייל
וּבִטְלוּ הַטְּהָנוֹת כִּי מַעֲטוֹ וְחֶשְׁכוֹ
הִרְאוֹת בְּאַרְבּוֹת: (ד) וּסְגְרוּ
דְלָתַיִם בְּשׁוֹק בְּשֵׁפֶל קוֹל הַטְּהָנָה
וַיִּקּוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר וַיִּשְׁחֹו כָּל-

בנות

תרגום אשכנזי קיח

וּזְאֵלְקֵעַן וַיַּעֲדֵר וַאֲמַמְלֵעַן נֶאֱדָר
דַּעַם רַעְגֵעַן. (ג) וּזְעוּיָא דַּעַר
אֵינְסֵט וּזְאֵנְקֵעַן, דִּיא וּזְעֵבֵ
טַעַר דַּעַם הוּזְעַם, דִּיא טַאֵ
פֶּעַרְזֵן זִיךְ אֵינְקֵרִימֵמֵעַן, דִּיא
מִיִּהֲלֵעַן רַאֲסֵטֵעַן אֹנֵד מִינְדֵעַר
וּזְעַרְדֵעַן, אֹנֵד דִּיא זְעַהֲעַר
אוּיִם דַּעַן לֹקֵעַן זִיךְ פֶּעַרְדִּים
טַעַרוּ. (ה) דַּאָן שְׁלִיסֵעַן דִּיא
טַהוּרֵעַן צוֹ דַּעַר שְׁטַרְאֵסֵעַן זִיךְ,
דוּרְךְ דַּעַן דוּמְפֶּעַרְזֵן טַאָן דַּעַר

מִיִּהֲלֵעַן: דַּאָן עַרוּזְאֵבֵט מַאָן אוּיִפֶּגַעֲשַׁרְעֵקֵט דוּרְךְ פֶּאָגֵעֵלֵם שְׁטִימֵמֵעַן; אֹנֵד דִּיא טַעֲכֵטַעַר

דַּעַם

באור המלות

ר ש י

(ג) שִׁזְעוּ, כמו ל' קס ולא זע, ענינו יחזום
התה ורעה. ובטלו, פיי ושנתו ממלכתם.
והחתיים

שזען כל הגוף עליהם: ובטלו הטונות. אלו השנים: כי מעטו. לעת זקנה רוב שינוי נוסרות:
הראות בארבות. אלו העינים: (ד) וסגרו דלתים. אלו נקביו: בשפל קול הטחנה. קול
יחזום הטחנים מאלל שנמעיו והוא הקורקבן והשסם: ויקום לקול הצפור. שאש' קול כבוד
מנערתו משנתו משהוקין: וישחו כל בנות השיר. כל קולית של כלי השיר דומות עליו נשיחה.
ולפי פשוטו משמעו ישחו כמו ישפלו כל שרים ושרות והיו שפלים בעיניו וכן כהילי הגלעדי אמר
לדוד

ר מ ב מן

יתעברו לחות העין, ותמיד יראה כאלו עבים יעברו נגד עיניו, ויסתירו את אור השמש
כלומר יבלבלו חוש הראות: (ג) שומרי הבית, כנוי לידים עם הזרועות, שהם שומרים
את הגוף שלא יגע בהם רע. והתעויות אנשי החיל, כנוי לשוקים שכל הגוף נשען עליהם,
שיתעקמו מרוב החלשה. הראות בארבות, אלו העינים: (ד) דלתים בשוק, אלו נקביו,
הפתחים לחץ. בשפל קול הטחנה, כנוי לעכול המזון וטחינתו בקורקבן והשסם, שכן קול
הרחים ישפל בהתמעט גרעיני הזרע בין הרחים והרכב בסוף הטחינה. ויקום לקול הצפור
שאשילו קול הצפור מנערו משנתו משהוקין. וישחו כל בנות השיר, פירושו ישפלו סמפונות הריאה
שמהם

ה ע ר ו ת

יבטלו בעבור זה, אבל יתקבלו מחדש. או אולי טעם אחר הגשם על הכונה ותכלית,
בענין לזקן לזקן תרדוף, ויתורגם בלשון אשכנזי (אונד זיך דיא וזוקטן חיינטטעוונטן לזקן
רעגנען): (ג) שומרי הבית, אולי שהשם זה נוסף על הידים, ומענין שומרי משמרת, ויתורגם
בל"א (דיו וזוקרטער, אויפזוקרטער): הטונות, אלו השנים: כי מעטו, לדעת המתרגם הוא
עומד, וזה הנכון כן מפאת הענין כן מפאת הלשון, כי היוצא בזה האורח הוא מבנין הפעיל,
ובהתם לא ימעט. אמנם הקל והכבד שניהם עומדים, וההבדל שניהם, או שהשני יורה
על כבדות הפעולה כדרכו (פרעקווענטשטיפונג) ויתורגם בל"א (אויזשער וועניגער זוערדען) =
או שהראשון הוא ע"ד עומד פעול (נייטרוס פאסטיפונג) כמו וכי ימעט הבית (קליין, גערינג,
וועניג זיין) והשני הוא ע"ד עומד פעול (נייטרוס זאקטיפונג), כמו פעל (אבנעהווען) בל"א,
ויתורגם כי מעטו (זיח האַבען אַבגעקוואַנען), ושומר זה הנלל:

וינאץ

הרגום אשכנזי

דעם געזאנגס פֿערשטוממען. (ט) פֿורכט טריט איין, פֿאר יעדער העהע; אויף יעדעם וועגע שטאָסען שרעקקען אויף; ווען נור איין מאַנדעלבוים ענטבלעטטערט, איינע היי שרעקקע הין נור רוישט. ענד= לייך פֿערלעסט יעדע בעגירדע אונו; דער ערדענוואָהן גע= העט הין צו זיינער היימאט, אונד וועהקלאַגענדע אומריג=

מגדת קהלת יב

בנות השיר: (פ) גם מגבה יראו וחתחתים בדרך וינאץ השקד ויסתכל ההגב ותפר האביונה כי הלך האדם אל בית עלמו וסכבו בשוק הסופדים: (ו) עד אשר לא ירחק חבר הכסף ותרוץ גלת

החב

ירחק קיי

גען דיא שטראַסען. (י) עהע דיא זילבערנע שנור זיך פֿערוויקקעלט, דיא גאַלדענע רינגע

ר ש י

באור המלות

(ה) וחתחתים. כּזול פּסיח והלמיד כי העיין מנולע וכוּח מן תרמו חתח (שרעקניסע). האביונה. סס תחר וזרעו חבה. והיויד תמורת הפּיח למיד הפּעל, ענינו פּתחום והתשוקה (דיח בעגירדע). (ו) ירחק. מלשון רחוקות כּסף. ענינו שיתקשר החבל

לדוד אס אשמע עוד בקול שרים ושרות: (ח) גם מגבה ייראו. מגבשושיות ותלוליות שברחובות הוא דואג לנאת לשוק פן יכּל בהם: וחתחתים בדרך. אימות וחתות הרבה בדרבים יש לו. חתחתים לשון כּפול הוא בתיבה כמו גלגלים קשקשים זוללים: וינאץ השקד. לשון הננו הרמוגים שהיו האל"ף לא נקראת בה אמרו רבותינו זו קליבוסת הנ"קא בלעז שעלם הירך חקוע ובזקנתו נשרו כחוש והעלם בולט כמו נן האילן שהוא בולט: השקד. אילן של שקדים כלומר שתקסין הזקנה עליו כשקד זה הממהר להגן לפני כל האילנות: ויסתכל ההגב. אלו העגבות שהיו עגבותיו דומות עליו כסובל משא כבד: ויסתכל אישתי"רד שורפיי"שין בלעז: ותפר האביונה. חמדת חלואת נשים שאינו חקק לנשים לתשמיש: אביונה. חלואה כמו ולא אביהם. תאבתי לישועתך: (ו) עד אשר לא ירחק חבר הכסף. זה חוט השדרה שהוא לבן ככסף וכמותו חסר מוחו ומתרוקן וייבש ומתעקס בתוך המלות ונעשה כשלשלת: ירחק. לשון רחוקות כּסף

ר מ ב מן

שמהם ילא הקול, ומחולשתו בימי הזקנה לא יוכל לשורר ולהגביה קולו: (ה) גם מגבה ייראו, מגבשושית ותלוליות שברחובות הוא מתירא פן יכּל בהם, וחמיד ימלא אימות וחתות הרבה בדרך: (ו) עד אשר לא ירחק, כן הוא הקרי, והנתיב ירחק וכו' המשל ממעשה הבור ושאית המים, והנה הכד קשור בחבל, והחבל אחוז בגלגל, ועל ידו יעלו מים מן הבור, וישאבו אותם אל חוך הגלה שלפני הבור, ואם יתקשר החבל ויתעקס כאלו יעשה שלשלת, לא ישיג אל חוך הבור, זהו לפי הקרי. והנתיב ירחק והענין אחד, שיהיה החבל רחוק מן המצוה, וכן אס חשבר הכד או הגלגל או הגלה אשר אליה ישפכו המים לא יהיה עוד תועלת בבור זהו המשל. ואף שלא ווכל לבוין את כל מלות המשל כפרט עם ענינו הצמשל, הנה כן דרך המליצה להוסיף דברים במשל אף אס אין להם ענין מיוחד בממשל, ודבר זה ידוע לבעלי השיר והמליצה. ואף

הערות

(ה) וינאץ השקד, וכן ויסתכל ההגב שניהם לדעת המתרגם משל על קלות התנועה שחת את הזקן בדרבו אשר הוא הולך עליו. ועם וינאץ שיפלו הנלנים מן השקד: ויסתכל, הוראת שורש סבל הוא ענין נשיאה כידוע וכמו ויש שכמו לסכול, וכו' יהיה טעם ההתפעל מזה האורש, שהפעל נואץ את עכמוולס; טעם המאמר שלפנינו על התנועה הקלה באויר שיעשה האצב כנכסיו באיעוף:

תרגום אשכנזי

בריכת, אונד דאז ראד
אם ברונגען צערשמעטערט
וורד. (יא) זא קעהרט דער
שטויב צור ערדע צוריק, וואָ-
הער ער וואַרד, אונד דער
גייסט שווינגט זיך איפֿווערטס
צו גאָטט דער איהן געגעבען.

בעשלוס

(פֿון ק. י"ב פ' מ' ביו לו ענדע)
(א) אייטעלקייט דער אייטעל-
קייטען! זאָטע דער פרעדיגער,
אללעס איזט אייטעל. (ג) אום
זאָפֿיעל גרעסער דיא איינ-
זיכט דעס פרעדיגערס וואַרד,

מגלת קהלת יב

וּנְרִץ הַגִּלְגָּל אֶל-הַבּוֹר: (ז) וַיֵּשֶׁב
הָעֶפְרַיִם עַל-הָאָרֶץ כִּשְׁהָיָה וְהָרִוּחַ
תָּשׁוּב אֶל-הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה:

סיום

(ח) הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר הַקּוֹהֵלֶת
הַכֹּל הַבֵּל: (ט) וַיִּתֵּר שְׁהֵי הַקּוֹהֵלֶת
חָכָם עוֹד לְמַדְדֵּעַת אֶת-הָעָם
וַאֲנִי וְחִקְרֵי תִקְוֵן מִשְׁלִים הַרְבֵּה:

בקש

אום זאָפֿיעל מעהר זוכטע ער דאז פֿאַלק צו בעלעהרען. ער ערוואָג מיט אויפֿ-
מערקזאָמקייט, אונד דאָכטע טיעף נאָך, אונד פֿערפֿערטיגטע פֿיעלע גלייכניסרעדען.

אויך

באור המלות

ר ש"י

וכן גלה על ראשה (זכריה ז'). ונרץ, כחזירו על
משקל נמו. (ט) ואן, מלאן מחזנים. כלומר שקל
עיני בעיני (אכגעוואנגען). הו יהיה מלאן חזן.
שהיה חת חזנו לשמע (געעהרבעט), חו שהשמיע לחזן
זולתו, כמו חו יגלה חזון חנשים, וחין גולה חת
חזני

ברוך בן נריה על מנועו של ירמיה שציהם גלו
לכבל וססקו מלימודם בעוני הדרך. חתלה גלו
למזרים שהגלם יוחזן בן קרח וכשהחריב נבוכד
נלך את מזרים הגלם לכבל: ונרוץ הגלגל אל
הבור. זו כבל שהיא זוטו של עולם: (ז) וישב
העפר וגו'. מכבל באו לכבל חזרו: והרוח

תשוב. זו רוח הקדש שבין שנסתלקה רוח הקודש גלו: (ח) הכל הנבלים. אני רואה בעולם:
אמר הקוהלת. מי שבו קבולת החכמה: הכל הנבלים. כל מה שנברא בששת ימי בראשית:
(ט) ויתר שהיה קהלת חכם. ויתר ממה שנכתב בספר זה היה קהלת חכם: ואן. עשה חזני'
לתורה בקופה זו שאין לה אזנים לאחור בה ובא ועשה לה אזנים שתיוקן עירובין לסייג שמירת
שבת

ר מ ב" מן

מניד על כלל העיונים שנמשל, ויבאו במשל ההוא דברים רבים, אין כל מלה מהם מוספת
ענין שנמשל אבל הם לימות המשל בסדר הדברים בו, או להפליג בהסתיר הענין הנמשל, וימשכו
הדברים כפי כל מה שראוי בגלוי של המשל ההוא, ע"ש: (י) ושב העפר, כאן גלה המלך
הזנס את דעתו, דעת החזרה והחכמה, שרות האדם נתונה לו מאת יולר הכל, ושנספ האדם
אינה מקרה בגוף, כי אם עולם נברא פשוט נבדל מהגוף, אינו נגדר במקום, והוא קיים
במות הגוף, ושב אל האלהים אשר בראו בעת שישוב הגוף להיות עפר. ומכאן אתה רואה שמה
שפירשתי בספרה ג' ח' ט' הוא הוכוון, ואלף היתה דעת הזנס מעולם לעורר ספקות נגד
עקרי הדת מכלי לדחותם כי אין זה פועל חכם:

(ח) הכל הנבלים, אשר אשר זכר המות שב אל תחלת דבריו וסיים במה דפתח, ובא הקהלת
בה"א הידיעה בעבור היותו תואר השם, כי לא תבא על שם עולם פרטי לעולם: (ט) ויתר
שהיה קהלת חכם, כפי יתרון החכמה שהיה בו כן למד דעת את העם, שמע מן אחרים שקל
בפלג השכל, חקר בתבונתו, ותקן משלים הרבה, כי שלשת אלפים משל דבר, וכל משל יש
בו תוך וענין שהוא דבר חכמה ומוסר או חקירה: (י) בקש, ירבה שאזרי כל החקירה בקש
החכם

מגלת קהלת יב

(י) בַּקֶּשׁ קֵהֵלֶת לְמִצְאָה דְּבַר־חַפְּצֵי
וּכְתוּב יִשְׂרָאֵל דְּבַר־אֱמֶת: (יא) דְּבַר־י
חֲכָמִים כְּדַרְבְּנוֹת וּכְמִשְׁמָרוֹת
נְמוּעִים בְּעֵרֵי אֶסְפוֹת נִתְּנוּ מֵרֵעָה
אֶחָד: (יב) וְיִתֵּר מֵהֶמָּה בְּנֵי הַזֹּהַר
עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֶץ וְלֹהֵג

חרגום אשכנזי קב

(ג) אויך אייפערטע דער פרע=
דינער נאך רייצענדעם פֿאַר=
טראַג, דיא וואָרטע דער
וואַהרהייט ריכטיג צו לעהרען.
(ד) וואָרטע דער וויזען זינד וויא
שטיכעל; דיא רערען דער
זאממלער האַפֿטען, וויא איינ=
געוענקטע נעגעל, אין דער
זעלע; איבעראיינשטיממענד
אללע אלס העטטע זיא איין
דענקער הערפֿאַרגעבראַט. (ה) ניטצליכער אלס
איזט אייגענעם אויפֿמערקען. דעם ביכערשרייבענס
איזט קיין ענדע אונד פֿיעל
גע=

ר ש י

באור המלות

שבת ותיקן נטילת ידים סייג לטהרה וגזר על
השניות סייג לעריות: (י) בקש קהלת. נתן לבו
וחזר על הדבר ומלאו: דברי חפץ. הלכה למשה
מסיני: וכתוב ישר. זו תורה שנכתב והנביאים:
(יא) דברי חכמים. שעשו סייג לתורה בגזירות להרחיק את האדם מן העבירה כגון אכילת קדשים
עד האזל והם אמרו עד חלות וק"ש דערבית כמו כן: כדרבנות. מה דרבן זה מכון את השרה
לתלמיה כך דבריהם מכוננים את האדם לדרכי חיים: ובמשמרות נעושים. מה מסמר זה קבוצ
אף דבריהם קבועים ומה נטיעה פרה ורבה אף דבריהם פרים ורבים למלאו בהם טעם: בעלי
אסופות. מסמרים שיש להם גולגולת אסופה וגסה גרום"ה בלעז כן פירשו דונש בן לברט:
נתנו מרועה א'. כל דבריהם דברי אלהים חיים הוא אמרן ורועה א' נתן משה מפי הגבורה:
ובמשמרות. כתוב בשי"ן שהתורה נעשרים וארבעה ספרים כמנין משמרות כהונה ולווייה:
(יב) ויתר מהמה בני הזהר. ויתר מיושר דברי אמת דברים הכתובים בספרים הנזכרים למעלה:
בני הזהר. לשמור דברי חכמים. וא"ת אם יש בהם לורך למה לא נכתבו: עשות ספרים הרבה
אין קץ. אם באנו לכתוב לא הספקנו: ולהג הרבה יגיעת בשר. ואם בא לתת לב לגירסא
חבילות

חזני. (יא) כדרבנות, דרבן הוא המחש התקוע
בראש עץ ליסר בו השורים בעת החרישה, והעץ
יקרא מלמד, והמחש דרבן. (יב) ולהג, ענינו
הקריאה
(יא) דברי חכמים. שעשו סייג לתורה בגזירות להרחיק את האדם מן העבירה כגון אכילת קדשים
עד האזל והם אמרו עד חלות וק"ש דערבית כמו כן: כדרבנות. מה דרבן זה מכון את השרה
לתלמיה כך דבריהם מכוננים את האדם לדרכי חיים: ובמשמרות נעושים. מה מסמר זה קבוצ
אף דבריהם קבועים ומה נטיעה פרה ורבה אף דבריהם פרים ורבים למלאו בהם טעם: בעלי
אסופות. מסמרים שיש להם גולגולת אסופה וגסה גרום"ה בלעז כן פירשו דונש בן לברט:
נתנו מרועה א'. כל דבריהם דברי אלהים חיים הוא אמרן ורועה א' נתן משה מפי הגבורה:
ובמשמרות. כתוב בשי"ן שהתורה נעשרים וארבעה ספרים כמנין משמרות כהונה ולווייה:
(יב) ויתר מהמה בני הזהר. ויתר מיושר דברי אמת דברים הכתובים בספרים הנזכרים למעלה:
בני הזהר. לשמור דברי חכמים. וא"ת אם יש בהם לורך למה לא נכתבו: עשות ספרים הרבה
אין קץ. אם באנו לכתוב לא הספקנו: ולהג הרבה יגיעת בשר. ואם בא לתת לב לגירסא
חבילות

ר מ ב מן

החכם ג"כ שיהיו דבריו אמרי נועם ודברי חפץ, ויהיו דברי אמת כתובים ביושר ומתק המליצה
למען יכנסו בנפש העם, ויעשו רושם: (יא) כי דברי החכמים הם כדרבנות תחובות בלבב
השומע המשביל. ובעלי אסופת הם הלוקטים מפי ספרים ומפי סופרים דברי חכמה ומחבריה
מהם חבורים, אשר שדברי בעלי אסופת הללו כמשמרות נעושים וקבועים בנפש האדם ואי
אפשר מבלתי שיעשו רושם מה. כאשר אמר החכם למלך הכוזר (מאמר חמישי הקדמה ה')
נפשות השומעים מקבלות רושם על ידי תוכחת המוכיח, כאשר יוכיח בדברים מקובלים, ויש
לכל תוכחה באמת תועלת על כל פנים, ואם לפעמים איננה משיבה את המורה מעשות הרע
הנה תקדח בנפשו מדברי התוכחת היא כמו ניזון אש, ורואה כי המעשה הוא רע, והוא
חלק והתחלה מן התשובה ע"ש: נתנו מרועה אחד, יתכן שיפיה מענין מתשנה כמו בנת לרעי
מרחוק (תהלים קל"ט), יאמר שכל המשלים והמאמרים וכללי החכמה אף שהם מלוקטים
מספרים הרבה, הנה כלם יסנימו לדבר אחד ללמד לאדם דעת חכמה ומוסר כאלו נתנו כלם
מרועה וחקר אחד: (יב) ויתר מדברים הכתובים בספרים הזהר בני לשמוע דברי חכמים
וליכך כדרכיהם, כי לא המדרש והלמוד והקריאה עקר כי אם המעשה הוא תכלית ויסוד ועקר
הכל. עשות ספרים הרבה אין קץ, אי אפשר שיכתב הכל על ספר, ולריך שישמע חכם ויוסיף
לקח מעלמו, ולא יסמוך על קריאת הספרים, כי להג הרבה בלי הכנת הלב, הוא יגיעת
בשר

חרגום אשכנזי

בעשוועץ איזט נור ועעלענפיין .
(ו) דער שלוסזאטץ, דער
אללעס ענטהעלט, איזט :
פֿירכטע גאָטט, האַלטע זיי
נע געבאָטע! דיעס איזט דעס
מענשען בעשטימונג . (ז) דען
אללע האַנדלונגען (דעס מענ-
שען) ווירד גאָטט נאָך דער
פֿערבאָרגענען אַבוֿיכט ריכ-
טען, אָב דיעזע גוט אָדער
בעזע וואָר .

מגלת קהלת יב

הַרְבֵּה יִגְעַת בְּשָׂר׃ (יג) סוֹף דְּבַר
הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת־הָאֱלֹהִים יִרְאֵ
וְאֶת־מִצּוֹתָיו שְׁמֹר כִּי־זֶה כָּל־
הָאָדָם׃ (יד) כִּי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה
הָאֱלֹהִים יָבֵא בַּמִּשְׁפָּט עַל כָּל־
נְעֻלָם אִם־טוֹב וְאִם־רָע׃

ס רנמי

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא
ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם :

דער שלוסזאטץ, דער אללעס ענטהעלט, איזט: פֿירכטע גאָטט,
האַלטע זיינע געבאָטע! דיעס איזט דעס (מענשען בעשטימונג .

באור המלות

ר ש " י

חבילות יותר ממה שאין הלכ משיג יגיעה הוא
לכריות שאין להשיג ואל יאמר הואיל ולא חוכל
לגמור המלאכה למה אתחיל: אך (יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא . מה שתוכל
עשה ולכך לשמים: ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם . כי לדבר הזה נברא כל האדם: (יד) כי
את כל מעשה . אשר אדם עושה יביא האלהים במשפט . ולכך נקוד מעשה פתח והטעם למעלה
לפי שאינו דבוק לשם: על כל נעלם . אפילו על הזוג: אם טוב ואם רע . אפילו נכשל במצוה
כגון נחת לדקה לעני במרהסיא: סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגומר:

ר מ ב " מן

בשר, ואין בו תועלת לא לנוף ולא לנפש: (יג) סוף דבר, אחרי אשר שמעת כל דברי החכמים
וטענותיהם ותשובותיהם, מחלקותם והסכמתם, הנה סוף דבר, את האלהים ירא ואת מצותיו
שמור, כי זה עיקר ותכלית האדם: (יד) כי את כל מעשה אשר יעשה האדם, יביא האלהים
במשפט, ולכך נקוד מעשה בסגול ומוכרת בטעם זקף כי אינו דבוק אל השם: על כל נעלם
כל מעשה נראה יונא במשפט כפי הנעלם והענין כפי טוונת הלכ, אם טוב ואם רע:

המעמר למגלת קהלת.

קכא

א (ב) הבל הבלים, אמר הרב בעל באור המלות: ובאשר לא מלאנו משקל שש נקודות שיסתנה בסמיכות, ע"כ מוכרחים אנו לומר שיש ג"כ משקל נפרד תיבול וכו' ע"כ. באמת נמלא שמות גם משש גם מחמש נקודות (כי משפט אחד להם) שיסתנו בסמיכות כמו תדר תדר משכך, שגר שגר אלפיד, וכן שמות המספר ה'שע' ש'בע, אך המה יתחלפו על משקל פ'על, ותקל יבוא ע"ד היוכלים מן פ'על כמו אביל תמ'ש, ואין צורך להרבות משקלים ללא ענין. (יד) ורעות רוח, כתב הרב בעל ב"המ: ואולי שהוא אל שם רועה על הנפש המשכלת, כיהמשכה כמו מרעה לנפש וכו' ע"ש. ולי נראה כי הוא מענין התרועעות והתחברות, כי ברעיון (גע) דחוקקין יתחבר כח הזופט מושגים שונים כידוע בהגיון. (טז) הרבה חכמה, לדעת הרב ב"המ המקור ראוי להיות בחולם ע"ש, ואולם זה אך אם נקשר עם תי"ו אבל זולת זה בא עי"ן הפעל כדינה בהפעיל בצורה, ורק לפעמים יבוא גם בחולם (עיין מכלול לרד"ק), וכבר מלאנו מן רבה עזמו למען למוג לב ותרבה המשכילים (יחזקאל כ"א כ') ששם הוא שם הפועל.

ב (ג) ולבי נהג בחכמה, לדעת הראש"ע נהג יולא, וכן נראה דעת הרד"ק בשרשים, שאמר על נהג, וכלם יולאים" ואחריהם החזיקו המפרשים האחרונים, אבל רש"י ז"ל כתב: אף אם בשרי נמשך ביין לבי מתגלגל בחכמה, וא"כ יהיה עומד, וגם ח"ל השתמשו לרוב בפעל נהג עומד, כוהג בארץ ובחולה לארץ, כוהג באנשים וכדומה. (י יא) כילבי שמח, לדעתי מלת כי בבאן הוא לנתינת טעם, וענינו כמו למען, ופעל היה במאמר הבא מושך עזמו ואחר עמו, והוא עבר במקום עתיד, ושיעורו כי עשיתי כל זאת למען יהיה לבי שמח, וזה יהיה חלקי מכל עמלי, אך לשון עמלתי כי פניתי אני בכל מעשי והנה הבל הבל וגו'. (יג יד) שיש יחרון, לדעתי הוראת השי"ן, שזה בענינה למלת אשר, הוא בבאן במקום אס, כמו אשר נשא יחטא (ויקרא ד' כ"ג) ועוד כמות (עיין שרשים), וכוונת הפסוקים האלה כך היא: וראיתי (כלומר חקרתי) אס אמת הוא כי יש יחרון לחכמה וגו' וכי החכם עיניו בראשו וגו' ואולם ידעתי גם אני (כלומר מלאחתי) שמקרה אחד וגו'; ולפי"ו יתורגם (חיד) אונטעמאכטע פ'ב דען ווירקליך דער פ'ארלוג דער ווייזהייט פ'קר דער טהרהייט אן גר'קט זייז פ'לט ח. ג. וו. פ'ב דער ווייזע דיו אויגען זיינעט גייסטעש זיך, אויטער בעדיענען קטן, אונד דער טהקר נור אויך פ'ינטטערן וואנדעלט? ס'וויין אויך פ'אנד ד'טט ח'יין לופ'ען ח. ג. וו.). (יח יט) ושנאתי אני, אס גם זאת טענה שניה נגד יחרון החכמה כמו שכתב הרמב"ם, בכל זאת הוא נמשך על מה שלפניו, כי אין זכרון לחכם עם הכסיל, כי אמר מה יוסף ומה יתן לי אס הגדלתי מעשי ואמרתי הלא זה שמי לעולם וזה זכרי לדור ודור, מי יודע אס לא הבא אחרי יהיה אס סכל ויחבל מעשי ידו ולא ישאיר מהם שום שארית וזכר, וזוה עד מהרה ימח שמי ויאבד זכרי. ואמר עוד: (כא) ואס גם האיש אשר יעמוד תחתי כל יעות את אשר תקנתי, אולי יקרא שמו על כל פרי מעשי ואחריהם בפייהם אך אותו ירטו, ושמי לא יזכר ולא יפקד עליהם, כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון, ולאדם שלא עמל בו יתנו חלקו, כלומר חלק הראוי לו בזכר עולם (נאכרוהק). ומודעת זאת לכל קורא בדברי הימים וספורי הקורות כי אמת כן הוא שלפעמים מיוחסים דברים גדולים ומעשים נפלאים לאיש לא שערום ולא עלו על לבו ויהיה לו לשם ותהלה, והאיש אשר פעל ועשה כל זאת שמו בחשך יבוסה:

ג (יא) את הכל עשה ישה בעתו, לדעתי פעל עשה מוסב על האדם בפסוק הקודם, ושעור הכתוב: ראיתי את הענין אשר נתן אלהים לבני אדם לענות בהם ולתשוב כי הוא (האדם) עשה הכל ישה בעתו, כלומר ידמה בנפשו כי בחכמתו כי רבה פעל ועשה כל דבר בעת הראוי

המעמר למגלת קהלת

לו, ובאלו נתן ה' גם העולם בלבם (של בני האדם) לתקן העולם כפי מחשבות לבם, ואם גם באמת מבלי אשר לא ימלא וגו' וכפי' רמב"מ. (טו) והאלהים יבקש את נרדף, לפי מה שפירש הרמב"מ בעצם השני על והאלהים עשה שייראו מלפניו שהכונה כי גם לדקת הלדיק היא בגזרה קדומה, ואמר עתה אף רשעת הרשע איננה מבחירתו כי אלהים עלמו יבקש את הנרדף וחפץ להמיתו, ואם יקום אדם לרדפו הוא אף כלי זעם ה' ומונח לזה. (טז יו) עיין בהערות כמה שרצה להמשיך המאמרים האלה אל הקודם; ולדעתי נהפך הוא כי החכם עודנו מדבר לדעת המכחש בחירה חפשית ויאמין כי האדם אין שליט ברוחו והכל בגזרה קדומה, ולכן אמר אם גם עוד אראה מקום שראוי להיות הדיק והמשפט שמה הדיק'שע להלדיק הדיק'שע ולהרשיע הלדיק, כל אשית זאת לחטאת על יושבי על מדין כי אומר אף מה' משפטם ילא, והוא כבר גזר מי יהיה לדיק בריו, ואם גם הדיינים יעומו לדיק הלא ה' טוה להטות משפט נבר. ואמר את הלדיק ואת הרשע ישפט אלהים בעתיד כדרך בפעולה המתמדת. כי עת לכל חפץ ולכל המעשים שם, כלומר שם בשמי שמים כבר הוגבל מני אז, עת לכל דבר, ואין לאל ידיו לעשות דבר קטן או גדול מחפץ נפשו ומבחירה רטונית. (יח) על דברת בני אדם, לדעתי דברת הוא מענין על דבר אשר לא קדמו איתנם (דברי' כ"ג ה'), וכן תרגם הארמי על עיסק בני אינשא, והכוונה אני אמרתי על עניני בני אדם לברם אלהים (עיין ב"המ), כלומר ה' ברר לכל אחד ואחד חלקו בעולם, ואם חק לכל פעולותיהם, זה יעשיר וזה יעני. זה ילדיק וזה ירשיע, ולכן אמרתי לראות (את בני אדם) כאלו כהמה המה להם, כי המה אף כבהמות אשר ילכו בכל אשר יהי' רוח המנהיג להוליכם שמה, ויתורגם לפ"ו (אין דחכטע חזון, חלוצ פערעהעלטנישע דער מענטשן זינד חיהגען בוקס פון גקטט לוגעטהיילט, אונד בע טרעכטעטע זיח (רוח מענטשן) אין זיך זעלבסט וויח דחו (וויזענלוקע) פיעה). (כב) וראיתי, לפי מה שהשכיל החכם ר"י ברי"ל לפרש הפסוק הקודם בדרך שאלה, עיין בדבריו, נוכל לבאר הפסוקים האלה עד פסוק ד' פרשה ד' ע"ז הדרך, כי אחרי שאמר שאין אנתו יודע בברור כי האזיר לנו הטבע ברחבת בחזריתנו, ורוח האדם העולה היא למעלה? ראה כי אין עובד לאדם כ"א מאשר ישמח במעשיו ויעלים עיניו מראות מה שיהיה באחריותו. כי מי יביאנו לדאות כמה שיהיה אחריו, כלומר מי יכריחהו לחקור על אחריותו, הלא בידו להסיר מחשבות עמל כאלה אשר לא יועילו ולא ילחיו מלבו, ולשמות בטוב הנמלא, אבל גם זה הכל כי ה' נטע בלבנו התפעלות החמלה (איטוידען) להיות אף לזרת זולתנו, אם גם לא יגיע לנו שום נזק, ולזה אם גם בך ה' אותי, בכל זאת כל אשקוט וכל אנוח כי לבי דוי וכליותי אשתונן עת אראה דמעט העשוקים ואין להם מנוח, ולכן קלתי בחיי ושנח אני את המתים.

ד (ג) וטוב משניהם את אשר עדין, לדעתי יובן הכ' הזה בחסרון מלת גם, ושיעורו אשר גם עדין לא הי', כי אחרי ששנח את המתים אשר כבר נגזרו מארץ החיים, אמר וטוב מן החיים ומן המתים הוא אשר גם עדין לא היה, כלו' לא היה ולא יהי', כי המתים אם גם עתה ילאו לחפשי, כבר היו אסורים בחבלי הזמן בעודנו בחיים חיותם. (ח) וענין רע, כתב הרמב"מ בנ"ה (ודבריו לקוחים מדברי הרד"ק בשרשים) ר"ל ענין איש רע, כי הוא פתוח והוא סמוך, והמסורה לית פתח ע"כ. והוא סותר את דברי עלמו כי לעיל (א' י"ג) גרס ג"כ ענין בסתח (עיין ב"המ שם) והרד"ק הביא באמת ענין ראשון בקמן (עיין שם); אולם כבר העיר החכם ר"י ברי"ל לעיל במקום הנזכר כי גם אם רע הוא שם המקרה, יובדק הסמיכות. והחכם רד"ס תרגם לעיל כדעת ר"י ברי"ל וכאן כדעת הרמב"מ. (י) אם ילאו, לדעתי בא הפעל ברבים לפי שלא נתברר מי יכול זה או זה וכן בשתיים תחתן כי (א"א י"ח ב"א), שהכוונה באחת משתיים בואת או בואת, וכן שלש אנכי נוטל עליך (א"ב כ"ד י"ב). (יג) אשר לא ידע לחזור עוד, לדעתי הוא מקרא מסורס וענינו

המעמר למגלת קהלת

קכב

אשר עוד לא ידע להזהר, והכוונה אף שהזקין והי' מן הראוי כי רב ימים יודיעו לו חכמת הממשלה, בכל זאת עוד כל ידע להזהר בנפשו לעשות הטוב והישר, ויתורגם לס"ז (חגס חזין טהעריטער זוטער קעניג דער נאך ניכט פֿאָרזיכטיג לוזין געווענט העט). (יד) כי גם במלכותו בולד רש, אולי הוא אך כפל ענין מן מבית הסורים ילא למלוך, והכוונה כי יש רש שבאמתו מרחם אמו כבר הוסיף עליו הוד מלכות, ויתורגם (אונד זענענער זרמע ווירד זייט דער קעניגסוויירדע געפֿאָרען). (יו) שמור רגלך, לדעתי הכוונה שמור רגלך (הזהר בעלמך) כי תלך אל בית אלהים, וקרוב לשמוען (אם תהיה קרוב לשמוע כלומר אם תשמע), מתת הנסילים זבח, מהזבחים אשר יתנדבו הנסילים להבוא, כי אינם יודעים לעשות רע, כלו' אינם יודעים לעשות צוה רע אם ינדדו ולא יאלמו, ולזה השמר לך אם תבוא בבית אלהים לנדור נדר, אם לא תדע כי יש גם לאל ידך לקיימו, ובאשר יבאר בפסוקים הבאים.

ד (א) אל הבחל, אל תבהל לנדור נדר, כי האלהים בשמים ואתה על הארץ א"כ לא יראה באלתי עולות ולא יקח מנייתך פר, ולזה יהיו דבריך מעטים ותשתמר מלנדור הרבה. (ב) כי בא החלום, כלומר באשר יבא החלום צרוב עניניו אך בדברי שוא-והבל, כן קול הכסיל ברכ דברים, מבטיח ואינו עושה, מדבר ואינו מקיים. (ו) כי ברוב חלומות, לדעתי שמוס הבי"ת בבאן הוא כמו מ"ם (עיין מכלול), ושיעורו מן רב חלומות והבלים אשר נדמו בנפשינו לכנד בזה לאלתי הכבוד, הלא טוב הוא אך ליראה את ה' ולעשות הטוב והישר. (ז) אם ע"ק רש, על דבר ההמשך אל הקודם עיין בהערות, יראה לי כי אחרי שדבר על עבודת בית ה' אשר צנה, וראה כי גם במלאכה הנכבדה והרצויה הזאת, לא השיג את כוונתו אצל כל בני אדם, כי הנסילים עת יראו את תפארת הבית יתשבו כי עקר עבודת אלהים היא אך לבקר בהיכלו ולהביא קרנות, יאמר עתה כי גם ביתר עניני המלכה לא הגיע אל מחוז חפצו לעשות משפט ונדקה בארץ, יען אין ביכולתו לפלס בידיו משפט איש ואיש, ולא כל האופטים והאסטרים יתבנו דק וישאו ר'שע, ולמלך אך עיני בשר לו. (ט) אוהב כסף, עוד יוסיף המלך לאמור כי גם בהשתדלותו להרים קרן עמו ולהלחם בקנייני העולם, להרבות להם כסף והבז ולעשותם לכנענים וסוחריו ארץ (כמבואר במלכים ובד"ה), גם צוה לא טובה עשה עם עמו; כי בעושר ובמסחר כל נמלא האושר האמתי, באשר יבאר כל זה בפסוקים הבאים עד פסוק ז'. והנה זכר המלך פה שלשה העמודים עליהם תשען הכללת האומה, והם האמונה (והיא עבודת ה' אלהים), והמשפט וקנייני העולם (רעיונות, גערעכטיגקייט אונד ווההטטענד), ואמר כי בכל אלה השלשה אך לשוא יגע ולא בא עד תכלית השלמות. (יא) מחוקה שנת העובד, הכוונה לעבודת המיד שנתו ערבה עליו, כי אם מעט יאכל הנה הוא רגיל בכך, גם הוא עיף וירדס טהר, ואם גם לפעמים יארע שיאכל הרבה עוד כל תדד שנתו, כי מעבודתו הקשה תתעבל המזון; אולם העשיר הענוג ומסוגל לבר השחית כלי העבול, ולכן אם יאכל אך לשונע לא יוכל לישון. (יב) לדעתי ידבר החכם בבאן עד פסוק י"ז משתי רעות מתנגדות המסתעפות מן העושר, האחת היא הסוּר (פערטווענדונג), והוא שמבלי סדרים יאבד ממונו עד כי לנסוף לא יאשר בידו מאומה, ולא יאשר אחריו ברכה, והשני שימשוך אחר הכילות וכל יראה טובה בכל עמלו; ועל הראשון אמר (יג) ואבד העושר ההוא בענין רע, ורע הוא אם המקרה (עיין לעיל ד' ח') ע"י הסוּר. (יד) באשר יצא, ידוע הוא, כי עוד בימי חכמי התלמוד היו קוצרים את המתים בבגדים נאים (מ"ק כ"ז ב'), ולזה אמר כי לא לנד כי לא ינחיל לבניו מאומה אך אף הוא עמלו ערום יובל לקבר, וזה היה בעיניהם דראון עולם. ומאומה לא ישא בעמלו שילך בידו, אולי כוון צוה על המנהג אצל אומות שונות בימים קדמונים לתת ביד המת מטבע אחת, ואם גם לא היתה זאת נהוג בישראל כי לא נש בעקב, מה צוה? הלא הזכס ידבר לכל באי עולם. (טו) וגם זה רעה, עתה ידבר מרעת הכילות ואמר: שגס זה

המעמר למגלת קהלת

רעה חולה אם יעזוב איש עולמו כאשר בא ולא יהנה מעונת העולם הזה אם גם אסף ויצר
הון ועושר. (טו) בחשך יאכל, לדעתי חשך הוא כנוי ליגון ולרה דרכו כאשר יגיד עליו
התארים הבאים אחריו, ויתורגם: (דער זיין געזעלעם לעבען הינדורף זיין משהל זיין דיטטערעק
האנוטה פערלעהרט). (יח) ולשאח אח חלקו, הכוונה לדעתי לקבל גם את הרע ואת הטוב
אשר נפל בחלקו מכלי לקנא באחרים, ויתורגם: (זיין זקן זופריעדען אז טרעגן). (יט) כי
האלהים מענה, לדעת ר"י ברי"ל בהערות כי יזכור הוא הוה מוחלט ע"ש, יהי' הסירוס כי
האלהים ראה בשמחת לבו, ולכן נטע בנוספו מדת הסכוק.

ך עתה שב אל הכילי הנזכר לעיל אשר הוא בהיסק האיש אשר ה' מענה בשמחת לבו כי לא
ישליטנו ה' לשמות בעמלו וכאשר יבאר. (ה) גם שמש לא ראה, אחרי שהחליט
החכם כמה פעמים כי כל הנעשה תחת השמש הוא הבל ורעות רוח, לזה חשב גם זאת לטובה
שהנפל כל חוה שמש. (ז) כל עמל האדם לפיהו, כלומר באמת האדם אין לריך לעמול אך
לכיהו, ובכל זאת לא תמלא הנפש מלהשתוקק תמיד להרבות הון ועושר. ונפש ככאן הוא
מענין חשק וחפץ כמו אין נפשי אל העם הזה וכדומה, ויתורגם: (דער מענט ברויכט יז נור
פיר זיינען אונד לו חרבייטען אונד דאך ווירד דיו הטובוט נייע געוועטטיגט). (ח) כי מה יוחר,
יען אמר כי הנפש לא תמלא מן העושר עלה בלבו רעיון אחר והוא שמקרה אחד לעושר ולחכמה
וגם נפש המשתוקקת לאסוף ולאגור חכמה ומדע בל תאמר די ובל תשיג את מגמתה. (ט) טוב
שדאח עינים, כאשר טוב הוא בקניני העולם ולהסתפק כמה שיש לו ולא לבקש מותרות, כן
הוא בענין החכמה שלא לחקור במופלא ומכוסה ושלא להתחכם הרבה בחקירות עיוניות בדברים
שלא יפלו תחת החושים, אך גם זה הבל ורעות רוח, כי ה' נטע בלבו, הן בעניני קניני העולם,
והן בעניני החקירה, תזוקה בלתי תכלית, כי (י) מה שהיה כבר נקרא שמו, האדם אשר
הוא מועתד לאסוף הון אך לשוא יעמול לשמות בחלקו, וכן האדם אשר כבר נקרא שמו להיות
חוקר אך לחנם ישתדל לתת רסן לנפשו הנכספה לדעת כל נעלם ונסתר ונודע אשר הוא אדם
וכו' כמו שפי' הרמב"מ. (יב) כי מי יודע, לדעתי הכוונה במאמר הסתום הזה, כי האדם בלתי יודע
את ההוה בימיו למען יבחר בטוב ויעשה ככל לחסות בו כאשר אינו יודע מה יהי' אחריו בחבל
בימים הבאים, ויחסר כ"ף הדמיון במלת אשר ותחת השמש ככל מקום בספר הזה, ויתורגם:
(דען מן זייס עבען זק וועניג זוטס זיין געגענווערטטיגעק לעבען פיר דען מענטשן גוט אונד
שיטלענד זיין, זוטס מן דיו עראייגיגטע דער קאזענדען לייטען קענטט).

ך (ו) ויאבד את לב מחנה, לולא הנגינה הייתי אומר כי לב מתנה הוא כמו רוח נדיבה כלומר
לב רך החונן ונותן, והפעל יאבד מוסב על העושה ולכן יבא בזכר, ויתורגם: (געוואלטיגע
האנדלונגען קענען דען ווייזען לזק וזעהנזן ברינגען אונד זיין מילדעס הערץ ברעכען). אולם
טוב אחרית דבר מראשיתו כאשר באר הרמב"מ. (יא יב) טובה חכמה עם נחלה, כוונת שני הסקוקי'
האלה לדעתי כן היא: אם גם אמת הוא שגם החכמה הנאה אלינו עם נחלה כלומר שהנחילי
לנו אבותינו (והמה כל החכמות האמנות והתורניות שבאו לנו בקבלה) טובה היא, בכל זאת יותר טובה
החכמה לרוחו השמש כלומר אשר בעיניהם וראו אור האמת ויבחנו בין אמת לשקר, ואמר עוד
כי בכל החכמה בכל הכסף כי החכמה והכסף שווין בזה כי יחסו ונוכל להנחיל אותם לבנינו
אחרינו, אך יחרון הוא לדעת (מעלמו) החכמה ולא לסמוך בלבד על הקבלה כי היא תחי' את
בעליה, כי היא יתד נאמן שלא תמוט, אך האמונה רק מצד הקבלה תגוד עד מהרה מסער
הספקות כאשר האריכו בזה הרב בעל חובות הלככות והרמב"ם. (טו) יש צדיק אובר בצדקו,
כבית"ן במלות בלדקו וכרעתו המה לסנה, והכוונה זה יאבד ע"י בלדקו וזה מאריך בעבור רעתו
ולזה אל תהי' לדיק הרבה וגו' וכמו שאר הרמב"מ. (כד) רחוק מה שהיה, אולי יחסר מ"ס
השמוס בדרך בפניעות שתי אומות דומות כאשר העדנו כמה פעמים ושעורו ממה שהי', ר"ל אף
שנקיטי

הסעמר לסגלת קהלת

קכג

אנסייתי בחכמה ואמרתיו, אהכמה מלאתי שהיא (החכמה האמתית) רחוקה ממני, והיא המבוקש רחוק ממני עוד יותר ממה שהי' בתחלה בטרם שמתי לבי לחקור את האמת, כי כן דרך המתחכמים כמו שאמר לעיל אל תחכבם הרבה למה תשומם.

ח (ג) אל חבהל, לולי ידינו אסורות בכבלי הטעמים, הייתי אומר שיעור הכתוב הוא: אל תבהל ברוחך אם יבא הקלף מאת המלך עליך, אך מסניו חלך (כמו פני ילכו) ואל תעמוד נגדו להיב עמו אם גם יעשה דבר הרע בעיניך, ויתורגם: (וייח ניכט לו רחט, ווייכע זיעבער זיי. נעץ לזרעע אויס, חונד סטעלע דיק זיהע ניכט ענטגעגען ביז חיינער זאָכעדיז דיר ניכט גוט סיינט). וע"ז אומר: (ה) שומר מצוה לא ידע דבר רע, וכמו שתרגם האשכנזי: ועז ומשפט ידע לב חכם, כלומר החכם יודע לכוון השעה כטוב לב המלך וידבר עמו על עסק המשפט אשר יבנה, ואלו המלך יטה אוזן לדבריו. (ו) כי רעה האדם רבה עליו, אחר זה כמתנבל בעד המלך אם יעבור עליו רוח רעה ולבו נמלא זעם וקלף אל תתמה ע"ז כי רבו הרעות אשר יסובבוהו וימנעו מהשיג הטוב הנרצה. (ז) לפעמים איננו יודע מה שיהי', כלומר לא ידע אחרית דבר בראשיתו, ועוד כי גם כאשר יהיה, וכבר נגלה הרע המסובב מזה, אין מי יגיד; כאשר קרה זה לכמה מלכי ישראל כנזכר במלכים ובירמיהו, ולכן כל ידע להזהר מזה כעם אחרת. גם לפעמים מקרי התבל אשר חדשים לבקרים תחת מסכות יתהסבו, יעמדו כנגדו וכל עשתונותיו אבדו. — (ח) אין אדם שליט ברוח, לפעמים יעשה אריות סוחר ברוב הולאות להלליח עמו בקנין ומסחר (כאשר עשה שלמה באמת) ובתאוס יקום סערה והאניות תשברנה, וכן אין צידו להגיל עמו מקטב יסוד או לתת להם בכל תחבולותיו עז במלחמה. (ט) אחר כל זה ראיתי, כלומר ראיתי כי כל הסבות שזכרתי אך המה גורמות כי ישליט אדם באדם לרע לו, ולכן אין לתת אשמה על המלך אם לא יטיב לעמו כאשר לבו חסן. כן נראה לי המשך הסקוקים האלה.

ט (א) אין יודע האדם, לדעתי הכוונה, כי כל מעשי בני אדם ורגשות נפסם צד אלהים המה, ואינם יודעים לבור בבחירתם, והכל לפניהם ערוכה ושמורה, את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו, והוא הדבר אשר דבר החכם כבר פעמים כי הכל בגזרה קדומה, ויתורגם: (דיוז מענטשן וויססען ניכט לו זועהלען, דען פלונעס חויט זיהענען טאן פֿאָרעגע זיינענט). ולזה ראוי הוא (ב) להיות מקרה אחד ללדיק ולרשע וכו', כי אין זכות ללדיק בלדיקתו ואין חובה לרשע ברשעתו, יען גם שניהם מוכרחים. (ד) כי מי אשר יבחר, יראה לי, כי בעל הטעמים הניח הנגינה ע"פ הכתיב, אולם לפי הקרי יהי' אל כל החיים חלק מהנושא: מי אשר יחזר אל כל החיים (דען, זוזט לו דען זעבענדיען געהערט העט העפֿפֿונג). (יח) חוֹטֵא אחר, עיין ב"ה המובהרות ושים עיניך גם לעיל (ח' י"ג) ותראה שאין דבריהם עם וכאן מכווני' יפה.

י (א) זבובי מוח, אולי הוא כנוי לשרפים שיש להם ארס כמו מות בסיר (מ"ב ד' י') ויתורגם: (גיפטיגעס געטויים). (יב) ושפוחת כסיל תבלענו, הנוכח לדעתי כדעת הראש"ע שזיעורו תחלע את עממו (עיין בדבריו), והכוונה החכם יפיק חן גם על זולתו, אולם הכסיל ישחית גם את נפשו, ויהיה זה ככל ענין עם פסוק הנא בפירוש הרמב"מ. (טו) אי לך ארץ, אם המלך נער ולא ידע לאחוז בשבט המלוכה אז יש לחוש שהשרים אשר בשמו ימלכו בבקר יאכלו כי ילכו אך אחרי שרירות לבם, אולם (יו) אשריך ארץ, כי אם המלך בן חורים ולא נכנע תחת ממלכת השרים כאלה, כי אם תאחזו במשפט ידו, אז ידע לבחור ליועלים אשר יעמדו לימינו שרים בעת יאכלו וכו'. (יח) בעצלתים ימך המקרה, אחר זה נגד המלך אשר מאנו ידיו לעשות ויניח הממשלה ביד השרים אשר המה לשחוק עושים לחם וכו', ובא בעללמים בסימן רעים הזוגי כמו שכתב הראש"ע והרד"ק כי הכוונה על עללות ידיים:

בעצמי

ולצר
עליו
וערעק
העונ
(ז) כי
רוח כי
כי לא
החליט
למנוח
זול אך
הוא
יח נו
יורה
לחכמה
(ט) טוב
ות, כן
בדברים
העולם,
אשר
להיות
וא אדם
תי יודע
ו בתבל
זורגם:
ט חזק
כלומר
וחלטיגע
אולם
הסקוק'
שהגמלו
זר טובה
אמר עוד
לכנינו
תחי' את
מסער
בצדקו,
זר רעו
ער מ"ס
ר"ל אך
קיתי

המעמר למגלת קהלת

יא (ה) כעצמים בבטן המלאה, ידוע כי גם על אשה הרה היו מנחמים לדעת אם זכר אם נקבה תלד, ומלת בעלמים הוא מענין גוף או דבר נמלא (קערפערזווען), כמו אדמו עלם (איכה ד' ז') בעלם השמים, וכדומה. (ו) בבוקר ורע את ורעך, דבר נגד הונרי שמים אשר ינחשו לאמר ניום זה ובשעה הזאת ראוי לעשות או לדבול מלעשות דבר פלוני כי או הממשלה לכונן פלוני, ולזה אמר אל תשא עיניך השמימה להביע אל מלב מערכת הנכבים, אך בכל עת ועונה עשה את מלאכתך כי לא תדע בחכמתך איזה יבשר. (ז) ומחוק האור, כלומר אין לך לדעת מנבא השמים ב"א שמחוק האור, ותתעזן ציפעת הירח אם יקר הולך, ובשמש כי תלא בגבורתה, ואל תבקש מהם לפענח לך מלפוני העתידות, אך תשמח ותגיל בהוה, וכמו שמבאר בפסוקים הבאים.

יב (ב) ושבו העבים אחרי הגשם, הנה אם יריקו העבים גשם על הארץ יטהרו השמים, אכן אם גם עיני הזקן יזלו מים מרוב החולשה בכל זאת לא תראנה אך ישובו העבים. (ג) כי מעטו, לדעת הראב"ע והרד"ק הוא יולא, ולדעת ר"י כר"ל והמתרגם אשכנזי הוא עומד; אולם לא מלאנו השורש הזה בפועל כי אם כאן ולכן אין להכריע ביניהם. (ה) וינאץ השקד, לדעתי שרשו נאץ כמו שהביא הרד"ק, ושקד הוא מענין שוא שקד שומר (תהלים קכ"א א') וכדומה, שהוראזו השתדלות ומריכות כאשר ביאר הרד"ק וכן נוטה דעת הראב"ע, אך שהוא אמר שנאץ כמו מאס ואין לורך לזה, והכוונה שכל עסק ינאצו, ויתורגם: (פערדריטאך לו יעדעק חונטערנעהויען). ויסתבל החגב, הנכון כפי דעתי כפי' הרד"ק בשורש סבל שעניו שגם חגב אחד יהיה לו לסבל ולטורח וילאה לשאת אותו, ויהיה זה כפל ענין מן וינאץ השקד לפי פירושי. (ח) כל פסוקי החטימה הזאת פירשתי במבוא השני על פי הדרך אשר סלתי לי קחנו משם.

מגלת אסתר

עם

פירוש רש"י ותרגום אשכנזי ובאור

מתורגם ומבואר

מאח

אהרן בן-זוואלף מהאללי.

ונוסף אליו

המעמר

מאת החכם המדקדק מוהר"ר

זוואלף מאיר

מורה לשון עברי בבית חנוך הנאָרמאָלי אשר בפראג.

שנה ת"קצ"ד לפ"ק.

MEGILATH ESTHER

פראג

דרוק אונד פערלאַג דעם משה הלוי לנדא.

גר אס
ד אדמו
שמים
כי אז
כבים,
האור,
הולך,
בהות,
שמים,
עבים.
זי הוא
וינאץ
ס קל'
ג, אך
דיסוד
שעניו
השקד
גי לי

מבוא הספר

ראיתי נכון להקדים למגלה הזאת איזה חקירות וספקות השייכים ונאותים פה, להעיר הקורא עליהם, ולבררם כפי יד ה' הטובה עלי, ואומר: חכמי התלמוד אמרו (ב"ב ה') אנשי כנסת הגדולה כחצו מגלת אסתר, ומה שיחבו כתיבת המגלה לאנשי כנ"הג ולא לעזרא, אף שלדבריהם הי' המעשה הזה בזמן עזרא והוא הי' סופר מהיר והאחרון בכוחני ספרי הקדש? אולי קבלה היחה זאת בידיהם. והנה גם לדעת קנת האומרים מעשה אסתר מאוחר ממה שהוא לדעת חז"ל כלשאר אבאר לקמן מ"מ יכול להיות שאנשי כנ"הג כתובה, כי האנשים האלה לא בזמן אחד וברור אחד היו, רק בזמנים שונים ולכל הפחות בששה או בשבעה דורות זה אחר זה א), וא"כ אף אם נאמר שהמעשה הי' בזמן המלך האחרון לפרס, הלא שמעון הנדיק הי' משירי כנ"הג כמאמרם (אבות פירק א'), וידענו ששמעון הנדיק הי' בימי אלכסנדר מוקדן (יומא ס"ע א') וע"י אלכסנדר נאבד מלכות פרס כנודע, וא"כ ע"כ הי' המעשה בימי איזה מאנשי כנ"הג, ולכן שפיר נוכל לאמור שהם כתובה:

אולם הם גם אמרו (מגלה ז' א') אסתר בר"הק נאמרה, ובאר הר"י עראמה את דבריהם וז"ל: אנשי כנ"הג העתיקה מספר דברי הימים למלכי פרס, ובאמנע התלכדות ר"הק בררו האמת מן השקר מהכתוב כמנהג הכתובים, ויען כי העתיקה מספרי עכו"ם לא נמלא שם קדושה בחוכה עכ"ל. ובאמת נמלא גם עתה צדינו מגלת אסתר אחרת בלשון יוני, ונוסף בה דברים רבים ממה שנמלאו במגלת אסתר אשר לנו, כמו מלום מרדכי, חפלת אסתר ודומיהם, ורבים מדברים האלה נמלאו גם בשני החדגומים על אסתר, גם בספר יוסיפון בן גוריון לרומיים. ונכון מאוד דברי הר"י עראמה הנ"ל באמרו שנעתקה מספר ד"הי למלכי פרס, כי כל איש משכיל אשר ישים על לבו לעיין במגלה הזאת, יראה בהסתכלות מעט, איך היא נשתנה מכל שארי ספרי ל"הק הן בצמחות ובדקרוק הלשון, הן בחבור המלינה, היותה טובים ונכונים בשארי ספרי חכ"ך כמו במגלה הזאת, ואליגה הנה איזה דברים לדוגמא ומהם נקיש על השאר: מלינו בה איזה מלו' אשר לא נמלאים עוד בשארי ספרי

* ולא בדעת רמב"ם ז"ל האומר שאנשי כנ"הג מלאם בזמן אחד היו, ובאשר העיר ע"ז הר"י אברהם באל שהקדמתו לנאמלת אבות.

מבוא למגלת אסתר

קכה

ספרי חכ"ך, ולקוחים המה לפי הנראה משאר לשונות כמו אנם, המלה הזאת איננה
 במלאת עוד רק פה, ופעם א' בדניאל ב' ארמית; פתשגן היא מלה ארמית, ודומיהם,
 גם לא מלאנו בכל המגלה מלת לאמר אשר רגילה מאוד בשאר ספרי חכ"ך וטובה מאוד
 לנחות הלשון כנודע, וכאשר העיר על טובה ויפיה אדונינו הרמב"מן בבאורו על
 התורה. גם לפי נחות לשון העברי לריך להיות צפרטה א' פסוק ט"ו, וי א מ ר כדת
 מה וכו' כי אחר שהפסיק הענין במאמר מוסגר הארוך מאוד, לריך לכפול עוד פעם
 ויאמר כדרך ל"הק, וכאשר מלאנו דוגמתו כמה פעמים בהכ"ך, ועוד שאר דברים
 קשים מתנגדים מעט לדרכי הלשון והמליצה, אשר לא יעלמו מעיני החוקר, אין
 זאת כי אם הועתקה משפת אחר, וכודע שיש לכל שפה ושפה סגולה מיוחדת בדרכי
 המליצה, מה שאין לזולתה, ולכן המעתיק והמתרגם הנאמן, לריך לדחוק לפעמים
 בהעתיקו, ומשתמש בדברים זרים מעט (ובלצר שלא יהיו מתנגדים לגמרי נגד
 הלשון) מה שאין ראוי ונאות להכותב מעלמו בשפה ההיא, לפי שעין ולב המעתיק
 גם על הלשון אשר ממנו מעתיק. ובלעדי זאת, הלא ידענו מאז אשר נגלו לבבל
 יתערבו בין העמים בכל מדי פרס ושאר המדינות, שכחו הרבה מלשונם העברי,
 כמו שהתאונן ע"ז נתמיה באמרו ובניהם חני מדבר אשודית וגו', ולא ידעו עוד
 לדבר נכוחות בלשון העברי, רק התערבו אותה בלשונות אחרות, ונשאר דובר נחות
 אחר בעיר ושנים במשפחה, ואולי בעבור זאת יחסו כתיבת המגלה לאנשי כנ"הג
 המאותרים בזמן מעזרא, ולא יחסו לעזרא, לפי שהוא הי' סופר מהיר, ובוודאי
 אם הוא כתב המגלה הזאת, העתיקה כפי דרכי נועם המליצה, ולא השתמש במלות
 שונות וזרות:

ואחר בנותי בספרים ראה זה מלאתי שכל חכמי התלמוד אשר נשאו ונכתו בדיני
 המגלה, בדיני פורים, ובמעשה מרדכי ואסתר כולם חיו מימות רבן יוחנן בן
 זכאי ואילך, ולא מלאתי שום חנף אשר הי' קודם זמן הזה ודבר דבר מה בעינינו
 האלה, גם מלאנו המחלוקת בין ב"ש וב"ה לענין טומאת ידים חלל שיר וקהלת (ידיים
 פרק ג', עדיות פרק ה') אבל לא ראינו שחלקו ג"כ חלל אסתר כאשר נחלקו בזה
 הדורות האחרונים האמוראים (מגלה ז' א'), ומה שנמלאו במגלת העניית כחוב אה
 יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר יומי פורים אינון וכו' (תענית י"ח ב', מגלה
 פ' ב'), והמחבר של מגלת העניית הי' חנניא בן חזקיה כמאמרם (שנה י"ג), וכבר
 נודע שחנניא הי' בזמן ב"ש וב"ה? מ"מ אין ראיה מזה, כי בלא"ה אנו מוכרחים
 לאמור שלא חנניא לבדו חבר כל המגלה, רק הוא החמיל, וסיעתו המה דורות
 הבאים אחריו במרוה והשלימוה, שהרי נכתב בה המעשה מר"י בן שמוע אשר בטל
 השמר, וידענו שר"י בן שמוע הי' תלמיד ר"מ (ר"ה י"ב א'), אשר הי' זמן רב מאוד
 אחר חנניא הכל, כאשר העיר ע"ז בעל-ספר יוסטין ובעל ס"ה אות ט"ה, ויש
 לעיין בזה בייביב:

ועל

פה,
 מור
 גלה
 הי'
 הגם
 קמן
 אחד
 יא"כ
 הי'
 גדר
 הי'
 אמה
 מנע
 יקוה
 דינו
 סתר
 מלאו
 מאוד
 איש
 היא
 יוחר
 ברים
 שארי
 י
 הר'

מבוא למגלת אסתר

ועל זמן המעשה הזה, מתי הי' אשורוש ומי הי' ? כבר נתחצטו צו מפרשיה
 רבים הן מחכמי ישראל והן מחכמי א"הע, גם חז"ל גלו לנו דעתם בזה, ואני לא
 להכריע ביניהם באחי, לא ארחק ולא אקרב, רק אודיע דעתם בקלרה, והמשכיל
 יבחר ויקרב. חז"ל אמרו שזה אשורוש הי' מלך השני למלכות פרס הכללית (דהיינו
 מיוס שנתאחד מלכות מדי עם פרס, והוא מיוס שמת דריוש המדי אשר מלך ג"כ
 על מלכות צבל) כי לדעתם מלך בראשונה כורש אשר הרשה לבנות הבית, אחריו
 מלך אשורוש הזה אשר בטל בנין הבית, ואחריו דריוש הפרסי בן אשורוש ואסתר
 אשר בימיו בנו הבית, ובימיו עלה עזרא ונחמיה לבנות חומת ירושלים, כי לדעתם,
 אף שמלאכו (עזרא ז' א') אחר הדברי' האלה במלכות ארתחששתא וכו', ומשמע מזה,
 שהמלך ארתחששתא אשר בימיו עלה עזרא לא הי' המלך הנזכר קודם, אשר
 בימיו נבנה הבית: מ"מ החליטו ששלשה שמות הי' לו, דריוש, ארתחששתא וכורש,
 (עיין מזה ר"ה ג' ב', מגלה י"א ב'), ומלאכו עוד מקרא מפורש בעזרא (פרשה ד'
 פסוק ה' ו' ז') שנאמר וסוכרים עליהם יועלים כל ימי כורש עד דריוש וגו', ובמלכות
 אשורוש בחלת מלכותו כתבו שטנה וגו', ובימי ארתחששתא כתבו וגו', ונאמר בסוף
 הפרש' באדין בטלת עד שנת תרתין לדריוש, הרי מפורש שהיו שני מלכים בין כורש לדריוש
 הפרסי ושמותם אשורוש וארתחששתא אשר שניהם בטלו בנין הבית, אך המפרשים כלתו
 ונדחקו לפרש כי אשורוש נקרא ג"כ ארתחששתא, והשטנא שנכתבה פעמים אחת
 היא, ע"ש הראב"ע א). הנה נראה לעין כל, הלחץ הגדול לדבריהם בפסוקים
 שהבאתי, ועוד מלאחי דבר תימא בדבריהם, שאמרו (מנחות ס"ט א' שקלים ז' א')
 פתחי' על הקינין פתחיה זה מרדכי וכו', וספרו ממנו מעשה מהנהו שלש נשים
 דאיייתו קינין וכו', נראה ומוכח מדבריהם שמרדכי הי' צירושלים אחר בנין צ"המ,
 והלך משושן אחר המעשה אשר קרה לו עם המן, ותמיה לי, מדוע לא נמלא
 ממנו דבר מה מוזכר בנחמיה ? (מדוע שתקו מהאיש הזה אשר הי' גדול ליהודים
 ומשנה למלך ? וגם כאשר באו על החתום כמוזכר בנחמיה פרשה יו"ד, למה לא
 נמלא שגם מרדכי הזה בא על החתום ? וכבר הרגישו דבר מה כעין זה חכמי הוס'
 (צ"ק פ"א) יעויין שם מה שהוקשה להם על המאמר הזה:

ולדוציא את עלמו מן הלחץ הזה יאמר צפרקי ר"א, שהיו מלכי פרס יותר
 ויותר ממה שחשבו רז"ל במס' הנ"ל, ובעקבותיו דרכו רוב המפרשים מצני עמינו,
 גם

א) ורש"י במס"כ שנה בואת, כי הוא ז"ל הביא ראיה שאשורוש נקרא ארתחששתא ממאמרם
 במס' ר"ה הנ"ל הוא כורש הוא דריוש וכו', ובאמת שם לא דברו כלל מאשורוש הזה רק מדריוש
 הפרסי ע"ש.

ב) כי מה שאמרו מרדכי בלשן זה מרדכי אומן אסתר, הרי לא הזכירו אותו עזרא ונחמיה
 רק בעלות בימי כורש, אך בעלותו שנית לא הזכירוהו כלל, ולא חשבוהו בשאר העולים פעם
 שנית לירושלים.

מבוא למגלת אסתר

קבו

גם מאור הגולה רש"י כתב (דניאל י"א ז') וז"ל רז"ל אמרו צם"ע וכו' אלזל בספר יוספיפון נכתב שהי' לו לכורש בן אחד ושמו קאמביזה וכו' עכ"ל, ועיין שם בהראש"ע דעת ר' משה כהן הספרדי, שכולם חשבו הרבה מלכי פרס, ממה שחשבו רז"ל, גם רבינו זרחיה הלוי (בפ"ק דר"ה) כתב שהיו שני ארחתשטא אחד שצטל צנין הצית (והוא שנכתב שגא צימיו עזרא ד') ואחד שהרשה לצנות (והוא שמוזכר בעזרא ז' ח') וכתב עוד אעפ"י שנאמר עוד שלשה מלכים עומדים לפרס וגו' אין כוונת הכתוב שלא יהי לפרס רק ארבעה מלכים (כדעת ס"ע, וכדעת ר"ס הגאון) רק חשב הכתוב הגדולים והתקיפים וכו', גם הר"י אברבנאל בספרו מעייני הישועה האריך בזה: מן הדברים האלה אשר הצאתי נראה לכל, שיש לכל אחד ואחד מן המפרשים דרך מיוחד צמנין המלכים, זה הרבה וזה המעיט, בפי אשר חשבו למלוא דרך האמת והנכון, אך צכולס לא מלאתי מבוא לפרש הפסוקי' הנ"ל אשר הקשיתי לשאל, וראיתי צספ' למח דוד שהציא צסס צעל מ"ע שכתב וז"ל מן המפורסמות שאין צריך ראייה עליה, שמכורש ועד דריוש האחרון, מלכי פרס ארבעה עשר הם עכ"ל, וכן כמלאי' צדברי הימים צלשונות העמים, ולכן אודיעם צשמותם. וגם אליגה לפני הקורא דעת חכמי האומות בזה, ועליו לשפוט איזה מהם יוכשר יותר להיות אותו אשורוש הנזכר צמגלה, ואומר:

המלך הראשון למלכות פרס הכללית, הי' כורש וימלוך על מדי ופרס, צבל, אשור וכנען ושאר מדינות, ימי מלכותו היו ז' שנים, וימלוך תחתיו צנו קאמביזעס, הוא כלחם עם מנרים וילכדה, גם העמים צחלק אפריקא ליציער לירענער היו לו לעצדים, וממשלתו עד נוציען ואציסיניען, ימי מלכותו זי"ן שנים. אחריו קס איש אחד ויאמר כי הוא אח קאמביזעס, ויסב שמו זמערדים (כי לקאמביזעס הי' אח ושמו זמערדים והוא נרנח) ולכן לו יאחה המלוכה וימלוך זי"ן חדשים עד כי יודע הדבר, ונחגלה כי לא מזרע המלוכה הוא רק צן כהן אחד (*) ויקומו עליו שצעת שרי וגדולי פרס ויהרגו אוהו. אחריו מלך איש אחד משצעת שרים הנ"ל ושמו דאריוס היסטאספיים (זה דריוש הנזכר בעזרא וצנחמיה) והוא נמלך על ידי נחמה הסוס, כי צימים ההם אחר מות צן כהן הנ"ל ומלך אין לפרס, כרתו יחד שצעת גדולי פרס הנ"ל צרית והסכימו פה אחד לאמור, שכל אחד מהם יהי' מזומן ומעותד ליום מועד צעת עלות השמש עם סוסו לרכוב עליו, והסוס אשר ישמיע קולו צראשונה מכל שאר הסוסים הנה הרכוב הסוס הזה יהי' למלך, ויקר שסוס דאריוס הנ"ל נחר צראשונה, ע"י חצולות עצדו אעצארעס (?), ולכן הומלך עליהם. דאריוס היסטאספיים

(*) דער זקןן זיינעם וואָגערס :

(?) אעצארעס הזה הי' שומר אורות סוסיו (ויין טטאָנאָזייטטער) ובשמעו הצרית אשר נכרת ציניהם, לקח סוסה אחת ויאסר אותה צמסתרים לען אחד, צמקום אשר יקבלו שם שצעת שרים הנזכרים, וצערב לפני יום המועד לקח הסוס אשר ירכב עליו דאריוס, וינהגו אל מקום אשר סוסה הנ"ל אסורה ליחמו אל הסוסה, והצוקר אור והאנשים האלה עוצרים עם סוסיהם פני המקום הזה, ויחם הסוס של דאריוס צתמול, ויתן קול צנחמה אל הסוסה.

מבוא למגלת אסתר

היסטאספים הזה הי' איש טוב וישר, אוהב לדקה ומשפט, הוא הרשה לנכות הבית בירושלים, לקח בנות כורש ובה זמערדים בן כורש לאשה, גם בן אטאנס אחד משבעה שרים הנ"ל לקח על נשיו, הוא לכד טרסי (טרמליען) באיראפא, ושאר מדינות בארץ יון, הוא הלך להורו (אידיען) וילכוד שם עמים רבים תחת רגליו, וימי מלכותו ל"ו שנים. ומעת אשר הומת בן כהן הנ"ל על ידי שבעת השרים, הוחקן ביניהם שיהיו תמיד אל המלך זי"ן יועלים וגדולים משרי פרס אשר עמם ישא ויתן בדבר המלוכה, ולאלה שבעת השרים הרשות נחונה לבוא בכל עת שירצו אל המלך מה שלא הורשה לכל איש זולתם. והנה בזה רוב חכמי האומות מודים פה אחד, שלא הי' אחשורוש בעל אסתר, אחד מן הרבעה המלכים שזכרתי, כי המלכים לפני דאריוס היסטאספים לא מלכו י"ב או י"ג שנים, ובמגלת אסתר נמלא כתוב בשנת ששים עשרה למלך אחשורוש; גם לא יתכן לאמור שהי' דריוש הנ"ל, כי ממעשה אחשורוש הזה נראה שהי' טפס ומלך הפכפך, כאשר כנוהו קז"ל, ודריוש הי' איש טוב וישר, לא טפס ולא הפכפך, גם לא הי' דריוש בשנת י"ב למלכותו בארנו רק הלך לארץ יון, ומגלת אסתר ראינו שהי' אחשורוש בשנת י"ב למלכותו בשנת (א)

אחר דאריוס הנ"ל למלך בנו קסערקסעס, הוא הי' איש תפוחות, וכל החכונות אשר יחסו חכמי החלמוד לאחשורוש נמלאים בזה האיש, פעם הי' נדיב, פעם כלי, פעם אכזרי, פעם רחמני, ומטפאותיו ספרו לנו רושמי הקורות, בהליכותו לארץ יון להלחם עם אנשי אטונא (מטהען), בא אל ים אלישה הנקרא העללעספאנט (אשר יקרא היום דמרדמניעו) ורצה לעבור באניות עם העם אשר בארנו, והי' הלך וסער, ומשבריו וגליו הפרידו האניות אנה ואנה, אז המלך הטפס הזה לוח בחמתו להכות הי'ם, ולהשליך בחוכו כנלים ושלשלאות, להכריחו לנות מזעפון. אחד המלכו הלך מיד לארץ מנרים אשר מרדה בחיי אביו, וישימה למם, ובשנת שלש למלכו חזר לארנו, אח"כ הלך להלחם עם טהעסאליען בארץ יון, אבל לא הלחם במלחמה

(*) ומעתה חשוב ותחזקו פירוש המקרא בעזרא ד' ה', וסוכרים עליהם יועלים וגו' אשר הקשיתי לשאל לעיל, כי בימי כורש סכרו יועלים לבעל הבנין, ואמר הכתוב ובמלכות אחשורוש כתבו שטנא לדעתי הוא קאמניועס, ואמר בתחלת מלכותו, לפי שלא הי' רק זמן מועט בתחלת מלכותו בארנו, ושאר השנים הי' בארנות אחרות להלחם נגד אונאיו, ואמר אח"כ בבימי ארתחששתא כתב וגו' הוא בן כהן הנ"ל ובימיו ג"כ נבעל בנין הבית והוא בעל עד שנת תרתין לדריוש הוא דאריוס היסטאספים. ואל תתמה על שני השמות בלשון העמים ממה שהם בלשון העברי, ולאמור שהי' ארתחששתא זמערדים, או אחשורוש קאמניועס? כי אולי ברוב העתים וימים, וע"י רוב העתקות נשנו השמות בלשון העמים ונתבלבלו, או יאמר, הלא נודע שהי' למלכי פרס לפעמים שני שמות ויותר ובאשר הביא זאת יוסיפון בן גוריון בספרו. והבן עוד ההפרש הנמלא באגרת השטנא בעזרא ד', נאמר די יבקר בספר דכרניא די אבהתך וגו', ובעזרא ה' כאשר כתבו השטנא לדריוש, נאמר סוק י"ז יתבקר בבית גמיוא די מלכא וגו', ואם לא נאמר די אבהתך, אין זאת כי אם שדריוש הזה הוא היסטאספים, והוא לא הי' מזרע המלוכה, ולכן לא יוכלו לאמר לו די אבהתך, אבל באגרת הראשונה אשר שלח לארתחששתא או זמערדים אשר אמר שהוא בן כורש, איך שפיר ביה די אבהתך ודע זאת!

מבוא למגלת אסתר

קבו

במלחמה הזאת, כי נפל מעמו עם רב, וישוּב לאִנּוּ נעֻז ונכֻּלָּה לִבֵּב צִנְחָה שֶׁ
למלכותו, ומן היום ההוא ומעלה, לא השגיח עוד על ממשלתו ומלכותו, ויעזוב
אוֹתָהּ בִּיד יוֹעֲלָיו ושריו, והוא פנה לחינוגות בני האדם, יין ותירוש לקחו לִבּוֹ,
ונרלח משר לבאו, וימי מלכותו היו כ"א שנים. והנה רוב מחכמי האומות הסכימו,
שזה הי' אשורוש הנזכר במגלת אסתר, כי ממנו נדע שהי' צנח שלש וצנח שש
וגם מאז והלאה חמיד בשושן הצירה, גם מעשיו מוכיחים עליו שהי' אשורוש הזה,
כי היצור מאיש תהפוכות כזה לענוש את אשתו קשה על אשר לא באה לפני ולפני
עדת שכורים? היצור מאיש כזה, למסור עם רב עדת בני ישראל ביד אוהבו על
לא חמם בכפס? או ללוות להשר הגדול מכל השדים, להלביש מרדכי היהודי ולהרכיבהן
ברחובות, תחת אשר הרשהו לפני ימים מעטים להשמיר כל היהודים? (

אחריו מלך בנו ארטאקסערקסעם לאנגימאנוס והוא ארתחששתא אשר צימיו
עלה עזרא ונחמיה, לבנות חומת ירושלים, ימי מלכותו היו ל"ח שנים, ולדעת
קצת מחכמי האומות, וגם לדעת יוסיפון בן גוריון, היה המלך הזה אשורוש בעל
אסתר, (ואם יוקשה איך יתכן שהי' אשורוש קסערקסעם או ארטאקסערקסעם הנ"ל,
הלא מרדכי הגלה מירושלים ומאז עד עתה הוא זמן רב, ואיך יחיה מרדכי שנים
רבות כאלה? נשיב ע"ז היאך מפורש בקרא שמרדכי הגלה מירושלים, הלא נוכל
לאמר מה שנכתב במגלה אשר הגלה יוסב על קיש, ולא על מרדכי; ואם בכל זאת
יפלא צעיריך, שלא יהי' בזמן רב כזה רק ארבעה דורות מקיש עד מרדכי? נאמר
באמת היו מן מרדכי עד קיש יותר מד' דורות והכתוב לא ספר לנו רק החשובים
והנודעים, כדרכו חמיד; והרי לדעת חז"ל, הי' קיש הנזכר במגלה אבי שאול
המלך, ולפי' בוודאי נחסר במקרא כמה וכמה דורות). אחריו מלך בנו קסערקסעם
השני מ"ה ימים ונרלח מן אחיו זאגדיאנוס בן פלגש אביו. הוא מלך ז' חדשים
ונרלח מאחיו דאריוס אכוס אשר מלך כ' שנים. אחריו מלך בנו ארטאקסערקסעם
מנעמאן וימי מלכותו היו מ"ו שנים, ואיזה מפרשים חשבו לאמר שזה הי' אשורוש.
ואחריו מלכו עוד שלשה מלכים, ולא ארנה להאריך עמהם עוד, כי בזמן מאוחר
כזה בוודאי לא הי' המעשה, כי לא נמלא בדברי הימי' שום דבר, או שום התדמות
אשר יורה על אמיחת הדעה הזאת:

ועתה הנה הבאתי דברי החכמים בכלל, והלצחים מערכה לקראת מערכה, למען
הראות כי כולם נבוכים צענין הזה, ובכל עיון והסקפה והתבוננות, לא נוכל להראות דבר
מה במופת חותך ובראיו' בדורות, אך מה שידענו ממנו הוא או ע"ד קבלת רז"ל, או ע"י
דעות אפשריות, ויתר פרטי הדברים יתבררו ויתלכזו בצאורי בעזרת החוכן לאדם דעת:
בערלין בחודש שבט תקמ"ח לפ"ק.

אהרן בהרבני הרופא
מו"ה וואלף זצ"ל מהאללוי.

(*) ועיין עוד מזה ראיות נכוחות בספר מבוא החורה להחכם פרקעססער חייכהקרן אשר האריך בזה.

מבוא השני.

אמר המעמר: אחרי כי גדולים וטובים ממני, אשר קטנם עזה ממחני, החכמים וואלפואהן ובן זאב, לא עלרו חיל להכריע במאזני שכלם באיזה זמן היה מעשה מרדכי ואסתר ומי ממלכי פרס הוא המלך הנמחה הנקרא בשם אחשורוש, לכן גם אנכי אֶפְרָיִם וְצַל אֶגְזֹר אומר בענין הזה, אשר מאז ועד עתה כסהו ענני הספיקות, ואור האמת חשך בערפי הטענות, שיחגגו לכל דעות השונות, ולזה שמתי מול מגמת פני כעש, אך להסיר את תלוכת החכס בן זאב מעל חז"ל שאמרו כי אחשורוש הזה היה המלך השלישי לפרס, ובימיו נכתב שטנה על היהודים, כי הוא אמר וז"ל: הן אסתר אשר המלך אהב אותה מכל הנשים, וכל שאלחה ובקשתה לא חשך ממנה, ומרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש, וגדול ליהודים ודורש טוב לעמו, איככה יוכלו להתאפק ולראות צרע אשר ימלא לבית אלהינו שהוא בטל מצנין בחי מלאכתו, לא עמדו לבקש מלפני המלך לחד להם רציון על השלמת הצנין כאשר עשה בנו דריוש אחריו. ויותר, כאשר אמר להם המלך ואתם כתבו על היהודים בטוב בעיניכם והמה כתבו בשם המלך וחזרו בטבעת המלך לאבד כל חיל עם ומדינה הנרים אותם, ומי נרים להם יותר כשמרמים לרי יהודה וצנימין אשר כתבו שטנה לבטל מלאכת הצנין, והיה להם לכתוב לאבד הנרים האלה, והצנין יוגמר במלכות המלך? ע"כ. ובמחילת כבודו לא חקר היטיב לא חכמות נפש המלך הנבהל הזה, אף לא מנב מרדכי ואסתר, כי אם גם המלכה והמשנה משלו כאות נפשם צרות המלך, בכל זאת היו לריכים מאוד להזהר בנפשם ולפלס כל דבריהם טרם יוניאם מעל דל שפתם לפני איש הפכפך כזה אשר כמו רגע יעבור רגונו. ואם היום ירים איש מאשפות להושיבו עם נגידים. מחר ישא את ראשו מעליו. אף אין ספק, כי היו למרדכי ואסתר גם אויבים אשר ארצו להם למנוא עלילה להלשינם אל המלך, וא"כ הלא אך לחכמה ישג להם כי חרש החרישו מצנין ב"המק, כי איך תעזו המלכה את פניה לבקש זאת, הן היא אמרה ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי, ועתה תשאלו להכין כסא ממלכת עמה, ובפרט אם האמין המלך לדברי שטנה די קריחא דך קריחא מרדא וגו' (עזרא ד' ע"ו), ואם גם הודעה ליהודים להנקם מאויביהם, זה ה' אך לעמוד על נפשם כמבואר בפנים, אולם לרי יהודה וצנימין, לא עלו על לבם לשלוק יד ציהודים אך בקשו להשגית המלאכה, כי המה נספחו לבית יעקב כאמרם כי כנס כדורש לאלהיכם, ולו אנתנו זונאים (שם ד' ב'), ואולי באמת חשבו מרדכי ואסתר כי בימים הנאים אם תחזק ממסלהם על המלך יטו את לבו גם לזה כי מי יודע כמה ימים אחרי הדברים האלה חיו עוד האנשים ההם, ואולי בקרב ימים מת המלך או המלכה או מרדכי; הלא תראה כי מרדכי ואסתר אם גם לב המלך בידם,

מבוא השני

קכח

היו לריכס לשמור העת והעונה אשר תוכשר להגיע אל מצוקסס, כי בחדש הראשון כבר נחלה המן, ואך בחדש השלישי שלחו הספרים להשיב את מחשבת המן, ומדוע אחרו עד כה, אם לא כי לא היתה השעה משקפת להם לעשות זאת עד צעת ההיא.

אולם מה יוסיף ומה יחן להסיר ממסלה רבת המכשול אכן נגף אחת, ואם גם לפי דעתי אין מקום לטענת החכם בן זאב, בכל זאת עוד יותרו כהנה וכהנה קושיות ענומות נגד דעת חז"ל אשר כבר העירו גם חכמי ישראל וחכמי העמים הראשונים והאחרונים עיין בדבריהם.

והנה הדעת היותר ראויה לרוב חכמי העמים, היא כמו שהציא החכם אהבהקין בספרו מבוא התורה (חלק שלישי), שמלך הזה הוא קסערקסעס, שחיה בשנת ג' אלפים ושלש מאות לב"ע, כי מלבד שתכונת האיש הנבחר הזה מסכמת למה שמסופר במגלה ממעשיו הנמהרים כמו שמפורש במבוא להחכם יוסף פליקס הו, הציא עוד החכם הנזכר ראיה, כי ספרו לנו רושמי דברי הימים, כי המלך קסערקסעס בשנת השלישית למלכו, קרא לפניו לשוטר הצירה כל שריו וראשי המדינות להמתיק עמהם סוד על דבר המלחמה עם אנשי יון גריקסן, וזה מסכים עם מה שציא במגילה מהמשה אשר עשה בשנה ההיא. ואמר עוד כי כותב המגילה העלים הנלית האסיפה הזאת, כי לא היתה זאת מכוונת ספרו, ואולי יען המגילה הזאת נעתיקה מדברי הימים למלכי פרס כמו שכתב הראב"ע והר"י עראמה, וכבר נודע כי לא הנלית המלך במלחמה הזאת, ולא היתה תפארתו על הדרך הזה, לכן הכתירו הסופרים הפסיים את הדבר הזה, כי תהי' זאת לחרפה שכל השרים עלו ענה לרעה ולא לטובה. גם בשנה השביעית למלכותו שב המלך בחרפה ממלחמת יון אל ארצו, ומיום ההוא והלאה יין וחירוש והענוגות בני אדם יקחו לבו. ובשנה ההיא בחר אחשורוש באסתר מכל הנשים והנערות אשר קבץ. עוד ידמה השם אסתר לשם אהעסטריום אשתו אשר היתה אשת מן.

אך אשר יפלא צעיני לדעת הזאת הוא זה, הלא מודעת זאת כי אנשי יון היו שונאי בנפש את מלכי פרס, ובפרט התקלסו במלך קסערקסעס, ונתנו את שמו לשמנה, כי ספרו לנו ממנו מעשים אשר לא יעשה כ"א איש נבצר מדעת חסר תבונה ולא צינת אדם לו; וא"כ מדוע לח העלו על ספר גם הקורות הוכתבו במגלה הזאת המורים ג"כ על קולר הצנתו ומעוט שכלו? הלא אין להאמין, כי האנשים האלה אשר ארצו לכל מלעדיו למנוח עון לשוא, בלידעו מזה דבר. — את זה ראיתי להעיר, אולי יתעורר איש שדעתו רחבה מדעתי לישר המסלה.

פראג בחדש מרחשון תקצ"ד לפ"ק.

וואלף ברמ'ל נ"ע.

א (א) פֶּאֶלְגַעַנְדֵּם עֲרֵאִינָּה
נַעֲמֵעַ וְיָ אֵין דַּעֲוֵיִי
טַעַן אַחְשֹׁרֶשׁ, דַּעַם אַחְשֹׁרֶשׁ,
וְעַלְכֶּעַר, פֶּאֶן הוֹדוּ בִּזְ כּוֹשׁ,
אִיבַעַר הוֹגַדְעֵרְט אֹנַד וִיעֲבַעַן
אֹנַד צוּוֹאֲנַעֲיוֹ פֶּרְאָפִּינַעַן רַע־
גִּיעֵרְטַע: (ב) אֹם דִּיא צִיִּט
נַעֲמֵ

א (א) וַיְהִי בַיּוֹם אַחְשֹׁרֶשׁ הוּא
אַחְשֹׁרֶשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדִּי
וְעַד-כּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה
מְדִינָה: (ב) בַּיּוֹם הַהֵם כָּשְׁבֹתוּ
הַמֶּלֶךְ

ר ש י

א (א) וַיְהִי בַיּוֹם אַחְשֹׁרֶשׁ. מֶלֶךְ פֶּרַס הָיָה שְׂמֶלֶךְ תַּחַת כּוֹרֵשׁ לַסּוּף שְׁנַעִים שְׁנַיִם שֶׁל גִּלּוּת בָּבֶל: הוּא
אַחְשֹׁרֶשׁ. הוּא בְרַשְׁעוֹ מִתְחַלְתּוֹ וְעַד סוּפוֹ: הַמֶּלֶךְ. שְׂמֶלֶךְ מַעֲלָמוֹ וְלֹא הָיָה מוֹרַע
הַמַּלְכוּת: מֵהוֹדוּ וְעַד כּוֹשׁ וְגו'. הַמֶּלֶךְ עַל מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע מְדִינוֹת כְּמוֹ שְׂמֶלֶךְ מֵהוֹדוּ וְעַד כּוֹשׁ
שְׁנַעֲמָדִים זֶה אֲחֵל זֶה וְכֵן כִּי הוּא רֹדֵה בְּכָל עֵבֶר הַנְּהַר מִתַּפְסַח וְעַד עֵזָה (מַלְכֵי א' ה') שֶׁהִיא רֹדֵה
בְּכָל עֵבֶר הַנְּהַר כְּמוֹ שֶׁהוּא רֹדֵה מִתַּפְסַח וְעַד עֵזָה: (ב) כַּשְׁתִּיקִים הַמֶּלֶךְ אַחְשֹׁרֶשׁ וְגו'. כַּשְׁתִּיקִים
הַמַּלְכוּת

ב א ו ר

א וַיְהִי, כִּתְבֵי הַרְדִּיק בַּתְּחִלַּת סֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, מֵלֶת וַיְהִי תַמְלָא בַּתְּחִלַּת הַדְּבָרִים וְאִף בְּרֵאשִׁית
הַסְּפָרִים כְּגוֹן זֶה, וַיְהִי בַיּוֹם שְׁפוּט הַזּוֹמְטִים וְדוּמִיָּהִם. וּבִאֲמַת אִינוּ שֵׁמֶת יֵהָר
לְגַמְרֵי, כִּי פַעֲמִים הוּא מִחוּבֵר לְמָה שֶׁלְּאַחֲרָיו בְּסֵבֶה אִוּ בּוֹמֵן, וּפַעֲמִים בְּאִוּרוֹ כְּמוֹ שֶׁתְּרַגְמֵתוּ
פֶה כְּאֵלוֹ אִמֵּר זֹאת הִיָּה אִוּ אִירַע בַּיּוֹם זֶה, וְאִתְּכֹּם מִפֶּרַס מֵה אִירַע ע"ד כֵּלָל וּפֶרַט: הוּא
אַחְשֹׁרֶשׁ, לְפִי שֶׁהִיָּה אַחְשֹׁרֶשׁ אִשְׁר מֶלֶךְ ג"כ עַל מְדֵי וּפֶרַס, וְהוּא אִשְׁר נֹאמֵר בַּעֲזָרָא ד'
וּבְמַלְכוּת אַחְשֹׁרֶשׁ בַּתְּחִלַּת מַלְכוּתוֹ וְגו' לְכֵן אִמֵּר פֶּה שׁוֹה הִיָּה הַמֶּלֶךְ מֵהוֹדוּ וְעַד כּוֹשׁ, וְאִלֵּם
אַחְשֹׁרֶשׁ הֵאָזַר לֹא מֶלֶךְ מֵהוֹדוּ, כִּי בַיּוֹם לֹא נִכְשַׁף עַדִּין אֶרֶץ הוֹדוּ תַּחַת מֶלֶךְ פֶּרַס, כִּאֲשֶׁר
בְּאֲרַתִּי כֵּל זֹאת הִיָּעִיב בְּמִנּוּא הַסֵּפֶר. וְאִלֵּם לַדַּעַת חו"ל הַזּוֹמְרִים רַק שְׁלֵשָׁה מַלְכִים מְלַכְבּוּ בְּסֵמֶן
לְרִיבִים אֲנַחְנוּ לְדַחֹק וּלְפֶרַס הַמֶּקְרָא הַזֶּה כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְאֵלֶ"ע, שֶׁכָּתַב וַיִּתְּנָן שֶׁהִי' בְּמַלְכֵי פֶרַס
הַקְּדֻמוֹנִים מֶלֶךְ שָׁמּוֹ אַחְשֹׁרֶשׁ וְשֵׁנִיָּהִם הָיוּ מַלְכִים עַל פֶּרַס וּמְדֵי וְכו' וְדַבְּרֵי כְּבִיאֹת הַמֶּלֶךְ,
כִּי לֹא רִאִינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ מִזֹּאת. וְאִין לֹמַר שֶׁבֹא הַכְּתוּב לְשַׁלּוֹל אֵת אַחְשֹׁרֶשׁ אֲבִי דְרִיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ,
אִשְׁר מֶלֶךְ קוֹדֵם כּוֹרֵשׁ, כִּי בִלְא"ה יִדְעֵנוּ זֹאת, שֶׁהָיָה אֲבִי דְרִיוֹשׁ לֹא מֶלֶךְ רַק עַל מְדֵי, וְזֹמָה
נִרְאָה שְׂמֶלֶךְ גַּם עַל פֶּרַס כְּמוֹ שֶׁאִמֵּר חֵיל פֶּרַס וּמְדֵי, וְגַם אִמֵּר בְּאֶשֶׁן הַבִּירָה, וְהִיא בְּמַלְכֵת
פֶּרַס: הַמֶּלֶךְ, שְׂמֶלֶךְ מַעֲלָמוֹ וְלֹא הִיָּה מוֹרַע הַמַּלְכוּת (רַש"י) וְלִפְנֵי הִיָּה אַחְשֹׁרֶשׁ דְּרִיוֹשׁ
הַיִּסְטָאֲסִים זֹכְרֵנוּ בְּמ"הֶם (עֵינֵן סֵם) אֲמַנְסֵן אִין מִזֶּה רִאִי' כִּי פִּשְׁטוֹ שֶׁל מֶקְרָא שֶׁהִי'
מֶלֶךְ עַל אֵלוֹ הַמְדִינּוֹת אֲזַכֵּר, וְאִין הַתּוֹבָה מִכִּרְעַת כֵּלָל אִם בְּאִוּ לֹו בִּירוּשָׁה אִוּ בְּכַנְיָשָׁה: מֵהוֹדוּ,
יִקְרָא בְּלֶשׁוֹן הַעֲמִים (חִינְדִיעֵן) וְכוֹשׁ יִקְרָא (עֵטִיּוֹפִיעֵן) וּמֶלֶךְ לִפְנֵי גַם עַל מַכְרִים שְׁבִין הוֹדוּ
לְכוֹשׁ, (וְעֵינֵן בְּמ"הֶם): שֶׁבַע, כִּפִּי אִשְׁר מְזִינוּ בְּדִגְיָאֵל (ו' ב') כִּכֵּר חֶלֶק דְּרִיוֹשׁ הַמְדֵי הַמַּלְכוּת
לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים מְדִינָה, וְעַתָּה נּוֹסֵף עֲלֵיהֶן עוֹד שְׁנַעַם מְדִינּוֹת אִשְׁר לֹא הוֹכַחְנוּ אִוּ תַּחַת מֶלֶךְ
פֶּרַס וּמְדֵי, כְּמוֹ אֶרֶץ הַשְּׁעִים מַכְרִים וַיִּין וְעוֹד. וְאִתְּכֹּם לֹו יְהִי' טַעַם הַמֶּלֶךְ בְּכַנְיָשָׁה דּוּקָא עַדִּין
יְהִי' הַכּוֹנֵה עַל אֹתָן הַמְדִינּוֹת הַנוֹסֵפּוֹת שֶׁלֹא יֵשׁ מֵאֲנֹתָיו, כִּי גְבוּל הַמַּלְכִים הַרְאֵלֶ"ע לֹא
הִגִּיעַ עַד כּוֹשׁ וְהוּא מֶלֶךְ מֵהוֹדוּ וְעַד כּוֹשׁ: (ב) כַּשְׁבֹּת, שֶׁקַּט מִמַּלְחָמוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְאֵלֶ"ע,
וְגַם לַדַּעַת רַש"י בְּאִמְרוֹ כַּשְׁתִּיקִים הַמַּלְכוּת בִּידוּ, תְּהִי' הַכּוֹנֵה דּוּקָא עַל מַלְחָמָה מֵה מֵאֲנֵי
נְכִרֵי

ה ט ע ר

א (א) הוּא אַחְשֹׁרֶשׁ, כִּתְבֵי הַמִּבְחָר וְאִין לֹמַר שֶׁבֹא הַכְּתוּב לְשַׁלּוֹל אֵת אַחְשֹׁרֶשׁ אֲבִי דְרִיוֹשׁ
הַמְדֵי וְכו' כִּי בִלְא"ה יִדְעֵנוּ זֶה וְכו', עֵינֵן בְּדַבְּרֵי, וְאִין מִזֶּה רִאִי' כֵּלָל כִּי כֹתֵב דְּבִי
הַיּוֹמִים אִינְנוּ אִישׁ תְּלַמּוּדִי דְתַקְשָׁה לִיָּה זֶה לְמָה לִי? תְּפֻקָּלִיָּה מֵהַכָּא? אִךְ הוּא בַּתְּחִלַּת סֵפֶרוֹ
רָלָה לְסַמֵּן אֵת אַחְשֹׁרֶשׁ וְלֹא סַמֵּן עַל פְּסוּקִים הַבְּאִים.

עשה

מגלת אסתר א

הַמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּר־וּשׁ עַל כִּסֵּא
מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה:
(ג) בְּשָׁנָה שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוּתוֹ עָשָׂה
מִשְׁתֵּה לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו הַיָּלֹד
פָּרָס וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי

המדינות

תרגום אשכנזי קכט

נעהמליך, דאדער קעניג ווייע=
דער רוחיג זאם אויף זיינעם
טהראנע אין דער רעזידענץ
שושן; (ג) אונד דיעס וואר אים
דריטטען יאהרע זיינער רעגיע=
רונג, גאבער איין גאסטמאהל
אללען זיינען פֿירשטען אונד
שטאטטס= בעדיענטען, דען
בעפֿעהלסהאבערן דעם פֿער=
המדינות

וישען אונד מעדישען העערעם אונד דען פֿארשטעהערן דער פֿראפֿינצען, וואָבייא ער
זעלכסט

ר ש י

המלכות בידו ורכותינו פיראזהו בענין אחר במסכת מגילה: (ג) הפרתמים. שלטונים בלשון
פרס

ב א ו ר

נבני כי לא מלינו שמרדו עבדי דרוש היסטאספס נגדו להסירו מן המלוכה: הבירה, העיר
אשר המלך יושב בה תקרא בירה, ולדעת הראב"ע פרושו ארמון: (ג) בשנת שלש, חזר ובאר
שנת על כסאו דהיינו שקט מלחמות היה בשנת שלש למלכו, ומקודם לכן לא היה לו פנאי
לשבת בהשקט רק נלחם עם סוגיו: עשה משחה, לדעתי היה טעם המשתה בעבור שכל
את אויביו, ולקח מהם מלקוח ושלל סגולת מלכים, ועשה להם משתה בעבור שמחתו, ובעבור
הראות את השלל והנזה: הפרתמים, הראב"ע כתב שפרשו מזרע המלוכה, ואינו נכון, כי
בדניאל (ח') נאמר להביא מבני ישראל ומזרע המלוכה ומן הפרתמים, הרי מפורש שפרתמים
אינם מזרע המלוכה. ולדעתי פרושו חזונים ושרים בלשון המלחמה, וזה הוא מה שכתב
הש"י שלטונים בלשון פרס, שזולטים על אנשי המלחמה, כמו שרי אלפים שרי מאות
ובו' ובאלו אמר פה הפרתמים של חיל פרס ומדי, ומלחתי און לי, כי המתרגם השני תרגם
פרתמים, איסתרתיגין, וכן תרגם המתרגם הראשון על הפסוק ונתן הלבוש והסוס וגו' (להלן
וי"ו טי"ח) ותרגום יונתן בכתוב וילא מלב שלשים וגו' (ש"א י"ג) תרגם גם כן על מלב
אסתרתיג. והשעור חיל פרס ומדי כלל, הפרתמים פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט,
ולא היה אם מאנשי חיל כי אס הפרתמים, וכן תרגמתי. והנה לפי הנחת הנגינה גם לכל
שריו ועבדיו כלל, ואח"כ פרט מי הם דהיינו חיל פרס ומדי וגו', ואינו מן הנמנע שיהי' כלל
מה

ה מ ע מ ר

(ג) עשה משחה, כתב הראב"ע ו"ל: ויש אומרי' שנא ושתי, והוא הישר בעיני ע"כ, וזה נכון
כי יגיד עליו רעו את משתה אסתר (לקמן ב' י"ח), גם נראה מה שזו להביא את ושתי
להראות את יסיה, שהי' זה בימי חתנותה ועוד לא ראו אותה השרים והעמים וזהו בקש
שחזר לפניו להראותם את האשה אשר בחר בה. הפרתמים, אמר המבאר, הראב"ע כתב שפירושו
מזרע המלוכה ואינו נכון ע"ס. ובוודאי לא נעלם מעיני הראב"ע הפסוק בדניאל שהביא הוא
עלמו, כי זה לאונו מזרע המלוכה ולא נודע אם המלה עברית או פרסית כי לא מלאנוה רק
בדניאל ובמגלה ע"כ. ולכן נראה כי זה שניחת המצתיק וכ"ל לא נודע אם המלה עברית או
פרסית כי לא מלאנוה רק בדניאל ומזרע המלוכה (ואחו תחלת המאמר כדרכו) ובמגלה. והמעתיק
לא הבין זה וכתב מזרע המלוכה בראש הפסוק. ובדניאל פי' הרב כמו הסגנים, והרד"ק אמר בשרשים
וא"ל כתב כי המ"ס נוספת כמו המ"ס מן פתאם שלשם והם הפחות של עברנהר פרט. וא"כ לדעתו

תהי'

הרגום אשכנזי

מגלת אסתר א

זעלבסט צוגעגען וואר, (ד) אום
דיא פיללע ויינעם קעניגליכען
רייכטוומס, אונד דיא זעל-
טענע פראכט ויינעם גראסען
האפשטאטס צו צייגען, איי-
נע לאנגע צייט, הונדערט אונד
אכטציג טאגע; (ה) אונד אלס
דיעזע צייט צו ענדע וואר,
שטעללטע ער נאך איין זיע-
בענטעניגעס גאסטמאחל אן,
פיר אללעס פאלק, דאז אין
דער רעוירענץ שושן פארהאנ-
דען וואר, פאם פארנעהם-
סטען ביז צום גערינגסטען אין דעם פארהאף דעם קעניגליכען שלאסגארטענס.

הַמְדִינֹת לְפָנָיו: (ד) בְּהִרְאֹתוֹ
אֶת-עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת-
יְקָר הַפָּאָרְת גְּדוּלְתוֹ יָמִים רַבִּים
שְׁמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם: (ה) וּבְמִלּוֹאֲתוֹ
הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל-
הָעָם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַיְבֵרָה
לְמַגְדֹּל וְעַד-קֶטָן מִשָּׁהָה שְׁבַעַת
יָמִים בְּהִצֵּר גִּנַּת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ:

ובמלאות קרי

הור

ר ש י

פרס: (ד) ימים רבים. עשה להם משתה: (ה) גינת. מקום זרעוני ירקות: ביתן. נטוין
באילנות

ב א ו ר

מה חלק פרטי בכלל אחר יותר ממנו, כנודע במלאכת ההגיון: לפניו, שגם הוא היה מוסב
על הזולתן עמהם, וזה יחשב להם לכבוד גדול שראו פני מלכס אשר כפי המנהג והדת לא
היה למוה כי אם לשבעת השרים היושבים ראשונה במלכות שזכר להלן (פ' י"ד), ויש מפרשים
אותו לפי שאמר להלן אלל המשתה של שבעת הימים, שהיה בחצר גינת וגו' וזה המשתה היה
צבות ולפניו, והראשון נראה יותר נכון: (ד) בהראותו, הנז'ת תשמש במקום בעבור, וכמו
שזכרנו זה היה סבת המשתה: עושר כבוד מלכותו, טעם כבוד כעס ומאשר לאזינו עשה
את כל הכבוד הזה (בראשית ל"א ח') וטעם עושר קבון רב, והוא סמוך על סמוך, וכן יקר
חפצרת גדולתו, טעם יקר דבר המעולה מאוד, ונקרא כן להיות אינו נמלא כל כך בשאר
הדברים, מלאון הוקר רגלך מבית רעך (משלי כ"ה) ודבר ה' יקר בימים ההם (ש"א ג')
וכן כאן שלא הי' עוד נתפארת גדולתו בשאר המלכים: ימים רבים, יש סותרין אותו בהראות
ימיו רבים, או יאמר כמו שכתב רש"י ימים רבי' עשה להם משתה ויהי' מן בהראותו עד ימים
רבים כמו מאמר מוסגר, אך שהנגינה אינה מסכמת כ"כ לזה הפירוש: שמונים ומאת יום, נאה
לפי משפט השכלי לאמור, שלא כל השרים היו בכל יום ויום על שלתן המלך, כי איך ירחקו כל השרים
המוהיגים זמן רב כזה ממדינותיהם ומשמרתיהם בלי שזיך לסדר ותקון קבון המדיני, אינו ני
אם ביום האחד היו איזה שרים ממדינה זאת, וביום אחר איזה שרים ממדינה אחרת, עד כי
עבר הכוס על כל אחד ואחד משריו ועבדיו במלכותו, ובעבור זאת נמשך הזמן עד ק"ם יום:
(ח) הנמצאים, מלה זרה בדקדוק, כי ראוי להיות ה"ל"די בקמץ (הראב"ע) ומלאנו לה רעוה
אתם נשקאים (יחזקאל כ'): ביתן, כמו בית והגון' נוסף והוא סמוך, וכמו שכתב הרד"ק בשו"ת
אית

ה מ ע ר

תהי' גם הרוי' ש גרונית ולזה תחליף נתי"ת. (ד) שמונים ומאת יום, עיין בבאור, אולם באמת
אין להכריע כי ימי משתה התמידו כ"כ, אך שיעורו כי שמונים ומאת יום הראה את עושר כבוד
מלכותו, ופתח את דלתי היכלו, ובא כל אים לראות את אוכרות המלך ובתי נכתיו, ובאותן
הימים עשה גם משתה לשריו ולא נתפרש כמה ימים, ובמלאכת הימים עשה משתה לכל העם.

מגלת אסתר א

(ו) חֹזֵר וְכִרְפָּס וְתַכְלֶת אַחֲזֵן
בַּחֲבִלֵי-בֹיץ וְאַרְגָּמָן עַל-גְּלִילֵי
כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְטוֹת וְהָב
וְכֶסֶף עַל רִצְפַת בְּהַטּוֹשׁ וְדָר

ח' רכתי וסחרח

ר ש י

תרגום אשכנזי קל

(ו) (דיא אומהענגע) ווייס, גרין
אונד היטמעלבלויא, דורך שני
רע פֿאַן ביסוס אונד פורפור אן
זילבערנען שטאַנגען אונד
מאַרמאַרענען זיילען בעפֿע-
סטיגט; דיא זאפֿאַס גאַלדען
אונד זילבערן, רוהענד אויף
עסטריך פֿאַן בהט, שש, דר
אונד

באילנות: (ו) חזר כרפס ותכלת אחזן בחבלי בויץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף. ערך לישב עליהם לסעודה: על רצפת בהט ושש וגומר מיני אבנים טובות

ב א ו ר

אית, ובאו כאן שלשה סמוכים רטופים: (ו) חזר, לבן, ותרגום לבן חיוור, ומה נאמר עתה פניו יחזרו (ישעי' כ"ט) בהראות עין הפעל, כנה הנושא בזה הלשון, כי המבוש יחלבו פניו, וכן בלשון חז"ל המלבין פני חבירו ברבים, ומה הענין חורי יהודה (ירמיה ב"ז) והמה שריס גדולים, אולי הלבו לפנים השרים במלבושי לבן. ורבי יואל בספרו זמירות ישראל (שיר נ"ד) נתן טעם אחר בזה הענין מלשון חירות (פרייהיהו) המתנגד לענין אסירה וקשור. והנה נקב יקרא ג"כ חזר (חיינע עפֿלנונג) כדכתיב ויקרב חר בדלתו (מ"ב י"ב) לפי שכל גוף עבור מילל מאחוריו, אך באיפתח בו נקב וכנסו בו קרני האור ויתלבן אותו המקום, והוא ג"כ ענין פתיחת המתנגד אל הסתום, וכן ענין מלות (תפֿפֿען, פֿרייה, חונגעבונדען) נרדף בל"א: ברפס, ירוק. והוא מורכב מן בר, מקום מרעה הבהמות מלא דשאים וירקות, ומן סס, שהוא לשון לבנע כמו שתרגם המתרגם בתונת ססים פרגוד מזוייר וכו'. וטעם תכלת ידוע. ונחסר לפ"ז עלם הדבר, והראוי יריעות של חזר וכו' היו אחוזים ומדובקים על ידי חבלי בון בגלילי כסף וכו', ומלת אחזן בלשון יקיד, מוסב על כל אחד ואחד. ולדעת הר"ל כג מלת אחזן מוסב על חזר במקרא שלפניו דהיינו שהחזר היה אחזן ביריעות של חזר וכו', ולדעת קצת וכן דעת רב במגלה, טעם חזר כמו חרומי, בגדים העשויים נקדים נקבים ממעשי מחט, ולפ"ז לא נחסר פה עלם הדבר, אבל אין הנגינה מסכים לפירושם, כי לדבריהם מראות כרפס ותכלת נשואים על חזר וכריך לפ"ז להיות מלת חזר בטעם המפסיק יותר מטעם לגרמי, כי טעם לגרמי הוא רק ממוצע בין מפסיק למשרת. ואע"פ שלדברי האומרים שחזר הוא לבן, כריך להיות מלת חזר בטעם משרת כדן שלשה שמות רטופים ושויס בנושא או בנושא שיבוא הראשון בטעם משרת, כמו אךם שח אגוש ודומיהם, מ"מ נוכל לומר לפי שמתאם הכרפס מתחם יות' לתכל' ממה שמתחם למרא' הלבן כנודע לבעלי החולדות, לבן בא חזר בטע' לגרמי המפסיק קצת, והדומה לזה נמלא בפסוקים רבים (כמו שכתב הר"ה בשערי זמרה שער חמישי ע"ג): בחבלי, בפחה, כי הנספר באש נקודות כמו ותורידם בחבל (יהוש' ב'), ואולם חבלי יולדה (הושע י"ג) בסגול, כי הנספר בחמש נקודות כמו בטרם יבוא חבל לה (ישעי' ס"ו), והוא לשון מכאוב: בויץ וארגמן, דבר מבוחר הוא שהבון מין פשתן יקר מאוד הנמלא במלחים והוא לבן ואינו לבנע, ושהארגמן הוא למר לבנע אדום וירוק (פורפור), ועיין בס' נתיבות השלום להרמב"מ (שמות כ"ה), והיו א"כ החבליים נארגים יחד מחוטי בון וחוטי ארגמן ליופי המראה: גלילי, כלונסאות עגולות, והגליליים האלה היו מונחים בין עמוד לעמוד על ראשם, ובהם נלמדים היריעות: שש, כמו שיש וכנה עש ועיש (הראב"ע): רצפת, עינו הולעת אבנים נקרקע, והמתרגם ארמי תרגם בהט קרוסעליבין (קרוסטאוו), ש מרמדין (אשרמדין), דר דורא דכרכי ימא, הוא מה שקורין בל"א (פערנאוטטער), וסוחרת תרגו' מלשון סחור, כי אמר אטונין מזכירין מקסין להון חזר, ואטונין פרושו בון והוא (ביסוס) הנזכר לעיל כדכתיב חטובות אטון מלחים (משלי ז'), וכן חכמי התלמוד פראו האבנים האלו, ומעתיקי האומות אומרים

תרגום אשכנזי

מגלת אסתר א

וסחרת: (ז) והשקות בכלי זהב
וכלים מכלים שונים ויין מלכות
רב כיד המלך: (ח) והשתיה כדת

אין
וויא נור דער קעניג איהן געבען קאָנגטע. (ח) דאָ מאַהל גאַנץ אויף דיעוועלבע וויינע;
אונד

אונד סוחרת: (ז) דאָ גע=
טרענק דאָרגערייכט אין גיל=
דענען שאַלען אונד פרעכטיגען
געפֿעסען מאַנכערלייא; דעם
קעניגס מונדוויין פֿאַללאַויף,
וויא נור דער קעניג איהן געבען קאָנגטע.

ר ש י

טובות פירשו רבותינו. ולפי משמעות המקרא כך שם: (ז) והשקות בכלי זהב. כמו ולהשקות:
שונים. משונים זה מזה וכן ודתיים שונות. ורבותינו דרשו מה שדרשו: ויין מלכות רב.
הרבה. ורבותינו אמרו שהשקה אותם כל אחד ואחד יין שהוא זקן ממנו: (ח) כדת. לפי שם
סעודות שנספן את המסובין לשותת בלי גדול ויש שאינו יכול לשותתו כי אם בקושי אבל כאן
אין

ב א ו ר

שארבעה אלו המה מיני שיש רק נשתנו במראיתם ובלבדעם ואומרים (גרינען, ווייסען, געלבען
אונד טווערלען אַראַוואַרן). ואחר שאין בידינו לברר הדבר על מכונו לא תרגמתיס כלל,
כדרך המתרגם המשביל הרמז"מ ז"ל באבני החושן: (ז) והשקות, כמו ולהשקות (רש"י) ואין
לריך לזה כי הוא שם המקרה, שעורו ההשקה היתה בכלי זהב: שונים, משונים זה מזה
במראיתם, והכל להראות כבוד עשיר: ויין מלכות, להפגנת עושרו נתן לכלם מיין המלכות
והוא היין היקר שהי' שותה ממנו המלך בעלמו והיתה שם ממנו לרוב (מדברי הרלב"ג), וכן
הוא מתורגם אשכנזי, ולדעת חד מן חכמיא שעורו ויין יין מלכות הפך והנבואה עודד הנביא,
וטעם מלכות על המעולה מאוד כמו ותלבש אסתר מלכות, ויתורגם לפ"ז בל"א (דער וויין
קעניגליך אונד פֿאַן אויף): כיד המלך, אמר חד מן חכמיא טעם הי"א הידיעה על המלך
הנזכר, כלומר שהי' לו עושר רב כמוהו, ויתורגם א"כ (וויא נור זין אויף קעניג וגו'): (ח) והשתיה
כדת אין אונס, רש"י מפי חכמי התלמוד ואיזה תרגומים וקלת מפרשי הספסע, פראו מקרא
זה, לפי שמהגם היה לכמות בעלי הסעודה לשתי' מים אחד גדול רחב ידי', יותר ממה
שיכולין לשותת (והמנהג הזה נהוג עוד אללס, כאשר ספרו לנו רושמי המסעות), לכן אמר
הכתוב פה שהי' השתיה באין אונס לשותת. אך לדבריהם יוקשה מלת כדת, כי איך אמר
ששתיה היתה כדת, ובאמת היתה הסוך הדת של פרס, כי אין אונס? ואם נאמר לפרשו כמקרא
מסורס, והראוי והשתייה אין אונס כדת שאין מי שיאונס הקרואים לשותת כדת הנהוגה אללס,
זה דחוק, וכל עוד שאפשר לפרשו כפי הסדר שלפנינו הרי הוא משונת ממנו, והנה הרלב"ג
כבר עזב זה הדרך ופירש אין אונס שלא הי' שם שום דבר יאונס את הקרווא מלשותת אם הי'
רלונו בכך, וטעם כדת כמנהג כל איש ואיש, וכדמתרגם הארמי הראשון בהלכתיה וכמנהג
גופא, וכן הוא דעת אבן יחיאל ור"י עראמה, והאחרון מוסיף ואומר שטעם השתיה כולל כל
הסעודה אף המאכלים בטעם שם משתה, וז"ל ואין דעתנו נוטה במה שפירשו המפרשים שתייה
על היין עלמנו כדעת רש"י ז"ל ע"כ. והרב אבן יחיאל אמר ההיפך, שטעם שם יין כפי' הקודם
על

ה מ ע ר

(ח) והשתיה כדת, המפרשים האריכו בפירוש הספוק הזה זה אומר בכה וזה אומר בכה, ולדעתי
הענין כן הוא, הנה ידוע כי אנשי ההמון אם יתאחדו על שלחן המלך, מאוד יכביר עליהם
עול המלכות, ולא יערב לחכם כל מעדניו, כי אימתו תנעתם, יבנו כתבנית אדם, לא ירום
איש את ידו ואת רגלו ואין סונה פה ומלפף, ואף כי בארנות הקדם אשר המלך כמלאך הי'
לכחות בעיני העם, ולזה אמר כי כאן היתה השתיה באין אונס על פי הדת אשר נתן המלך
וכמו שמבאר כי כן יסד המלך, והי' כל איש עושה הישר בעיניו ואין מכלים דבר, ויתורגם (דו)
מחלה

מגלת אסתר א

אִין אִנֶּם כִּי־כֹן ו יסד המלך על
בִּלְרֵב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹן
אִישׁ־וְאִישׁ: (ט) ס
וְשָׂתִי הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂתָה מִשְׂתָּה
נָשִׁים בֵּית הַמְּלָכוֹת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ
אֲחֲשׂוּרוֹשׁ: (י) בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי
כְּטוֹב לַבַּר־הַמֶּלֶךְ בֵּינָן אָמַר

למחומן

ר ש י

הרגום אשכנוי קלא

אונד איבעראלל קיין צוואנג ,
דען דער קעניג האטטעם אל-
לען אויפזעהערן זיינעם פא-
לאסטעם צום גרונדגעזעץ
געמאכט, יעדערמאן גאנץ נאך
זיינעם וויללען צו בעדיענען .
(ט) אויך דיא קעניגין ושתי
גאב איין גאסטמאהל פֿיר דאז
פֿרויענציממער אין דען קעניג-
ליכען געמעכערן. (י) אס זיע-
בענטען טאגע, אלס דער קע-
ניג דורך דען וויין בעואנדערס
וואהלגעמוטה וואר, בעפאהל

ער

אין אונס: יסד. לשון יסוד כלומר כן תקן וכו': על כל רב ביתו. על כל שרי הסעודה שר
האופים ושר הטבחים ושר המשקים: לעשות ככלן איש ואיש. לכל' רלונו: (י) ביום השביעי.
רבתינו

ב א ו ר

על כל הסעודה וטעם שחיה על המשקה כפרט, יהי' איך שיהי' לדעת כלס יוקשה טעם ה"א
הידיעה בחיבת כדת, שהיה מן הראויה שתבוא בשו"א הכ"ק, היות הטעם לא על דבר מיוחד
כי אם על מנהגים שונים באישים רבים? ואמר ידידי ר' יואל ז"ל, ידוע שענין דת נרדף
לענין חוק ומשפט, ומלאנו מקרא מלא בתורה ויעשה כמשפט (ויקרא ט') שהכוונה בהדיא על
סדר העשיה, ובתרגום הרמב"ם מן שם (נאך פֿאָרגעטריעבענער ווייזע), וכן ענינו כאן כי אחר
שפרט סדר המשקה שהוא עקר הסעודה, אמר דרך כלל והשתייה, ר"ל כל הסעודה (דפּאָגאַט־
לע וואָהל) וכמו שבארו הר"י עראמה, היה ג"כ כדת הזאת זוכר, שמערכות המאכלים היו
ג"כ ככלי זהב וכלים מכלים שונים ומעדני מלכות רבים כיד המלך, ואמר הכתוב עוד על דרך
יותר כללי אין אונס, מעין שבארו הרב אבן יחיאל, שלא הי' שום מניעה או הכרח או דחק,
לא בשתי' ולא באכילה ולא בשום דבר אחר, כי אם איש כל הישר בעיני יעשה וכל חפצו ימלא
כי כן יסד המלך וגו', כל זה נכלל במלת אין אונס, אף מה שאמרו חכמינו ז"ל מהעדר הכסיה
לשתי, שיחבן לומר שסמכו המעוט על מאמר אין אונס בלבד מבלי לזרף עמו והשתי'
כדת אשר הוא מאמר בפני עצמו עד כאן לשונו, ועל פי פירושו תרגמתי המקרא: יסד,
עשה המלך הלווי הזה ליסוד הנהגת כל רב ביתו, ועל פי הלווי הזה יהיה כל הכותם
במשתה שיעשה רכון איש ואיש למען ישמחו כולם עמו: (ט) גם ושתי המלכה, אף שלמלכי
מזרח יש נשים רבים הנה אחת החביבה על צעלה מרעותיה היא המלכה, וטעם צבית
המלכות ולא צבית הנשים להגדיל הכבוד והתפארת, וצ"ל צבית נחסר, ולדבס כן. אמנם
לדעת חז"ל מן חזריא חסר הנסמך, והשעור משתה נשים נשי בית המלכות, יכלול זה מלבד
נשי המלך אף כל שאר השרות ממשפחתו מטעם ובית יבנה לך ה', וכן אומרים בל"א (דפּאָגַט־
קעניג־ליכע הויג), אבל יוקשה מעט אשר למלך אחשוורוש: (י) כטוב, פעל עבר ליחיד על משקל
פעול

ה מ ע ר

וואָהל וואָרדע נאָך דען פֿאָרגעטריעבענען געזעטן גאַנץ לואָנגאַזן). ברצון איש ואיש, ואם
יראו האנשים, כי קריסי המלך ישאלו את פיהם למלאות חפצם, אז עוד כל יכלמו וישמחו
ויעט לבס.

לְמַהוּמֵן בִּזְחָא הַרְבוּנָא בְּגַתָּא
 וְאַבְגָּתָא זֹתֵר וְכַרְכָּס שְׁבַעַת
 הַסְרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי
 הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ: (יא) לְהַבִּיא אֶת־
 וְשִׁתֵּי הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֹתֵר
 מַלְכוּת לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים
 אֶת־יָפִיָּה כִּי־טוֹבַת מְרֵאָה הִיא:
 (יב) וְחַמְאָן הַמַּלְכָּה וְשִׁתֵּי לְבוּא
 בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסְרִיסִים
 וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמַתּוֹ בְּעֵרְחָה
 קָו: (יג) וַיֹּאמֶר

ער דען זיעכען פֿערשניטטע־
 נען: מהומן, בזחא, הרבונא,
 בנתא, אבגתא, זתר אונד
 כרכס, וועלכע דיא אויפֿוואַר־
 טונג ביים קעניגע האַטטען,
 (יא) דיא קעניגין ושתי אים קע־
 ניגליכען דיאדעם פֿאַר איהן
 צו פֿיהרען, דאָמיט דער אַדעל
 אונד דאָאויברגע פֿאַלק איה־
 רע שענהייט זעהע, דען זיא
 וואַר שענעס אַנועהענס.
 (יב) אַבער דיא קעניגין ווייגער־
 טע זיך אויף דען בעפֿעהל דעם
 קעניגס צו ערשינען, דען
 איהר דיא פֿערשניטטענען אי־
 בערבראַכט. היעריבער ער־
 גריטמטע דער קעניג זעהר,
 אונד געריעטח אין העפֿטיגען
 צאָרן. (יג) ער זאָגטע צו דען
 וויי־

ר ש י

רבותינו אמרו שנת היה: (יב) וחמאן המלכה ושתי. רבותינו אמרו לפי שפרזה בה לרעת
 כדי שתמאן ותהרג לפי שהיתה מפשטת בנות ישראל ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת נגזר
 עליה שתשט ערומה בשבת: ויקצף. ששלחה לו דברי גנאי:
 (יג) כי

ב א ו ר

פעול: הסריסים, העבדים המסורסים, כדנתיב ואל יאמר הכרסין הן איי עין יבש, וכידוע
 שלרוב קנאת אנשי המזרח על נשותיהם, לא יקנו הגדולים למשרתי ביתם כי אם עבדים
 כאלו: (יא) להביא, רבים חתרו לתת טעם על רצון אחזרש מדוע בקם להביא המלכה לפניו,
 אף שהוא נגד הנמוס בכרם? וחכמי התלמוד אמרו מפני שהללו אומרים מדיות גלות וכו',
 וי"א שנשא ושתי באותו השעם, ולכך עשה משתה ורצה להראות האשה החדשה אשר לקח,
 אבל לדעתו מה לנו לחקור אחר דעת ומחשבת בן האדם המאחר על היין, אשר לא ידע בין
 ימינו לשמאלו, הלא עינינו יראו זרות, וגם אולי מה' היתה נסבה לסבב הדבר כדי שתגיע אסתר למלוכה:
 (יב) וחמאן המלכה ושתי, רבותינו דרשו מה שדרשו, ואני לפרש פשוטו של מקרא בלתי, והוא
 כמו שאמר הרלב"ג, כי לגאולה היתה רוצה שיטלח לה אחזרש שרים נכבדים לא סריסים, וטון
 הכתוב לזה באמרו אשר ביד הסריסים, והראב"ע אמר ויתכן היות ושתי ממלכות שמנהג הנשים
 להסתתר, או חשבה כי הוא שבור ע"כ, ובאמת נראה מסוף הפרשה ששתי היתה ממדינה אחרת אשר אין
 האשה מוכרחת כשפחה לעשות ככל העולה על רוח בעלה, כמו בארכות המערב שהנשים גם
 אינן נכנעות ובזויות בארכות המזרח, ואף לדעת חז"ל שאמרו ושתי בת אויל מרוך היתה,
 עיר מולדתה בכל בארץ כשדים, ושואן הוא בארץ פרס: ויקצוף המלך מאור, חז"ל אמרו
 ששלחה לו דברי גנאי וקנטורין בר אהובי' דאבא וכו', וכל זה כפי השיטה שאחזרש לא הי'
 מזרע המלוכה, ויש דמיון קצת בין בר אהובי' לספור הסוס אשר על ידו הומלך דריוס
 היסטאסיס, כמו שזכרנו במבוא הספר, גם ראינו גם כי הוא גא־בת מלכות, אמנם נת
 כרש לא בת אויל מרוך (עיין סס), והכתוב עלאן סתם את דכריו ואין ממנו רא' כלל:
 (יג) יודעי

מגלת אסתר א

תרגום אשכנז קלב

וויזען, וויזען שטאאסטערע-
טהען, דאס איינע וואלדע פֿער-
לעטצונג דער מאיעסטעט אל-
לען געזעטצט אונד רעכטסקונ-
דיגען פֿאָרגעלעגט ווערדען
טיסטע. (יד) [אום איהן ווא-
רען נעהמליך: ברשנא, שחר,
אדמחא, חרשיש, מרס, מרסנא
אונד ממוכן, דיא זיעבען עד-
לען פֿערזיענס אונד מערדענס,
דיא פֿרייען צוטריטט צום קע-
ניגע אונד דען ערשטען ראנג
אים רייכע האַטטען:] (טו) דא-
מיט מאַן געזעטצטעסיג געגען

הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יוֹדְעֵי הָעֵתִים
כִּי־כֵן דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָל־יְדֵעֵי
דַּת וְדִין: (יד) וְהִקְרַב אֵלָיו
בְּרִשְׁנָא שְׁתֵּר אֲדַמְחָא תְּרִשִׁישׁ
מֶרְס מֶרְסָנָא מְמוּכָן שִׁבְעַת
שָׁרִי וּפֶרְס וּמְדִירָאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ
הַיְשָׁבִים רִאשְׁנָה בַּמְּלָכוֹת:
(טו) בְּדַת מַה־לַּעֲשׂוֹת בַּמְּלָכָה

ושתי

ר ש י

(יג) כי כן דבר המלך. כי כן מנהג המלך בכל משפט לשום את הדבר לפני כל יודעי דת
ודין: (יד) והקרוב אליו. לערוך דבריו לפניו הם כראש אסתר וגו': (טו) כדת מה לעשות.
מוסב

ב א ו ר

(יג) יודעי העתים, יודעים הזמנים ס' הקורות והמאורעות אשר עברו על כל הדורות ועל
כל הארצות כדכתיב (דברי הימים א' כ"ט) והעתים אשר עברו עליו ועל כל ממלכות
הארצות, והמה יועלי המלכות לדעת מה כשר לעשות, הן בדברים השייכים אל המדינה
עלמה, הן בדברים הנוגעים בין מלכות למלכות, וכן הוא מתורגם בלשון אשכנז: כי כן
דבר המלך, רבים ממסרשי המקרא נלחמו בפירוט זה המאמר, ולע"ד נראה כי הוא זה
דבור המלך, שאמר אל יועליו כי דבר כזה הנוגע בכבוד המלך עלמו (ועד וחייעטטטטט
בלע"ז), יש להנחך לפני כל יודעי דת ודין לשפוט עליו, דהיינו חף כי שהי' מלך שלט בכל,
הנה לפי שהי' נוגע בדבר לא הי' רוצה לסמוך על דעתו: דת ודין, ההנדל ביניהם כזה, שם
דת הוא מה שיקרא בשאר ספרי תנ"ך חוק (חוק געזעטצן), ככל מה שיסדו מנהיגי מדינה
ומדינה לתקון הקבון, ודין הוא ארזכות מה (חוק רעכט), או התקייבות מה (חויגע פֿפֿליכט),
שנסדו על אחת מדתי המדינה, ומלטרף בין שני פרטיה או בין פרטי אחד והכלל, והוא
מענין מדון, בעבור הריב שחעמוד ע"י בלבול הזכויות והחויבים כשפוגעין זו בזו (חוק רעכטט-
טטרייט): (יד) והקרוב אליו, לערוך דבריו לפניו (רש"י) והוא מאמר מוסגר, יאמר בראשלה
החכמים יודעי העתים היו שבעת שרי פרס ומדי היושבים ראשונה במלכות, וכבר ידענו מהחוק
אשר היה במלכות פרס שהיו תמיד אלל המלך שבעת גדולים כאשר בארתי זאת במבוא הספר,
וזה טעם וואיס בני המלך שיכלו לראות המלך בכל זמן ובכל עת שירכו, תחת כי כל איש אחר
אשר יבא אל המלך ולא יקרא דתו לטות: (טו) כדת מה לעשות, שעורו לעשות דבר מה
שהוא כדת, ומוסב למעלה שיבא הדבר לפני יודעי דת ודין כדי שיעשו הם דבר עונש מה במלכה
ושתי

ה מ ע מ ר

(יג) יודעי העתים, המתרגם אשכנזי תרגם כפי פירוש השני של הראב"ע, ויותר נכון כפירוש
הראשון שהם חכמי המזלות כי בימים ההם יקרו הוכרי שמים מאוד בשיני המלך והכרים, ולא
עשו דבר גדול מבלי לשאול את פיהם, אם גם מן השמים יסכימו על ידם, והם היו נקראים
חכמים בעלם, כי כן מנינו בדניאל (ב' ז') ויקרא המלך לחרטומים ולאשפים ולמכשפים ולכשדים
(וכשדים הנה חכמי המזלות כדעת הראב"ע שם) ובספוק י"ב וי"ד קראו אותם בסתם חכמי בכל.

וְשָׂתִי עַל־אֲשֶׁר לֹא־עָשִׂיתָ אֶת־
 מֵאֲמַר הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרוּשׁ בְּיַד
 הַפְּרִיָּקִים: ס (טז) וַיֹּאמֶר
 מְוַמְכָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא
 עַל־הַמֶּלֶךְ לִבְדּוֹ עֹרְתָה וְשָׂתִי
 הַמַּלְכָּה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים וְעַל־
 כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינֹת
 הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרוּשׁ: (יז) כִּי־יֵצֵא
 דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים
 לְהַבְּזוֹת בְּעֲלֵיהֶן בְּעִינֵיהֶן
 בְּאֲמַר הַמֶּלֶךְ אַחְשֵׁרוּשׁ אָמַר
 לְהָבִיא אֶת־וְשָׂתִי הַמַּלְכָּה לִפְנֵי
 וְלֹא־בָאָה: (יח) וְהַיּוֹם הַזֶּה
 תֵּאֲמַרְנָה וְשָׂרוֹת פָּרְס־וּמְדֵי

ממוכן קרי אשר
 ר ש י

מוסב על ויאמר המלך לחכמים: (טז) עותה. לשון עון: (יז) כי ילא דבר המלכה על כל הנשים. זו שבזחה את המלך על כל הנשים להבזות אף הן את בעליהן: (יח) תאמרנה שרות פרס ומדי לכל

דיא קעניגין ושהי פערפאהרע, דאפיר דאם זיא דען בעפעהל דעם קעניגס ניכט בעפאלגט, דען איהר דיא פערשניטטענען איבערבראכט. (טז) היערויף זאגטע ממוכן פאר דעם קעניגע אונר דען עדלען: ניכט דען קעניג אלליין האט דיא קעניגין ושחי בעליידוגט, זאגט דערן אללע פירשטען, אללע אונטערטהאנען דעם גאנצען קעניגליכען רייכס: (יז) דען דיא געשיכטע דער קעניגין וירד בייא אללען ווייבערן דען ערפאלג האבען, דאס עם איהרע עהעמענער אין איהרע רען אויגען העראבועטצט, ווען עם הייסען וירד: דער קעניג אחשורוש בעפאהל דיא קעניגין ושחי פאר איהן צו ברינגען, אונר זיא קאם ניכט. (יח) נאך הייטע ווערדען דיא פירשטיג נען פאן פרס אונר מדי, דאז, וואס

ב א ו ר

ושתי כפי הדת החקוקה על מרידה במלך כזאת: (טז) לא על המלך וגו', וא"כ אינך לרוך להעריך הדברים לפני כל יודעי דת ודין כמו שחשבת, אבל ילא דבר מלכות מלפניו, ואף כי יהי מעט שלא בדת, הנה הוא לרוך לטובת הכלל: (יז) כי יצא, מלת כי נתינת טעם כלומר דעבור זאת עותה נגד כל העם, לפי שמעשה המלכה לכלחי שמוע אל המלך יגרום ויהי סנה אל כל הנשים מגדולן ועד קטנן, שחבזונה גם הן את בעליהן, וטעם ילא, שיסדך ויתגלגל מזה, כמרגלך בסומי דאוישא לאמור היונא מזה על הנמשך ממנו, וכן דרך ל"א לאמור (עם זויפט דא הינוים), וטעם על כל הנשים אלל הנשים כמו ועליו מטה מנשה: באמרם, האומרים דהיינו אס יודע הדבר ויתפרסם שהמלך לזה להביא את ושתי והיא לא באה. ויש אומרים שהמ"ס תחת נו"ן, כדרכו לפעמים והראוי באמרו, ומוסב על הנשים, שחבזונה את בעליהן באמירתן גם המלך לזה והיא לא שמעה אליו, לכן גם אנחנו לא נשמע בקולכם, והראשון הוא יותר נכון כפי המשך הענין וכפי דקדוק המלה: (יח) והיום הזה, יהי אמור והוא הפעול (הראש"ע), ורש"י כתב שנתסר הדבר הזה ושעורו תאמרנה הדבר הזה ומוסב על המאמר האמור צפ' הקודם המלך אחשורוש וגו'. ויתכן לפרש המקרא כפשוטו, שהשרות אשר היו על משנה ושתי, ובאזניהן שמעו דבר המלכה כלומר חשבתה אל המלך, הן הנה תאמרנה עוד היום הזה

מגלת אסתר א

תרגום אשכנזי קלג

וואס זיא מיט אנגעהערט, דיעזע שפראכע דער קעניגין, געגען אללע ערלען דעם רייכס פֿיהרען, אונד זאָ ווירד דער שמעהונגען אונד ערגערניססע קיין ענדע ויין. (ט) ווען עס דעם קעניגע צלואָ געפֿעלליג, זאָ ערגעהע איין קעניגליכעס וואָרט, (דאָז מאַן צוגלייך אין דאָז געזעטצבוך דער פֿערזער אונד מערער איינטראַגע, דאָז מיט עס אונפֿערברייכליך בלויז בע), דאָס ושהי ניכט מעהר פֿאַר דעם קעניגע ערשיינען דאַרף, אונד דער קעניג איהר רע ווירדע איינער איהרער געשפיעלינגען שענקען ווירד, דיא בעסער איזט אַלס זיא. (ג) ווירד דאָז דיא פֿאַללפֿיהר

אשר שמעו את־דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקִצֵף: (ט) אם־על־המלך טוב יצא דבר־מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס־ומדי ולא יעבור אשר לא־תבא ושהי לפני המלך אחשוורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה: (כ) ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל־מלכותו כי רבה היא וכל־הנשים יתנו יקר לבעריהן

למגדול

רונג דיעזעס קעניגליכען אויסשפרוּכס אין ווינעס גאַנצען רייכע, זאָ גראָס עם איזט, בע־קאַנטט, זאָ ווערדען אַללע פֿרויען איהרען עהעמענגערן עהרערביעטהונג בעצייגען, פֿאַם

ר ש י

לכל שרי המלך. את הדבר הזה והרי זה מקרא קלר: וכדי בזיון. ויש בדבר הזה הרבה בזיון וקִצֵף: (ט) דבר מלכות. גזרת מלכות של נקמה שזוה להורגה: ויכתב דתי פרס ומדי. בספרי חוק ומנהג המלכות: ולא יעבור. חוק זה מציניהם שיהא זה חוק ודת לכל הנזה את צעלה: אשר לא תבא ושהי. ולכך נהרגה:

ומדבר

ב א ו ר

הזה את אשר שמעו, דהיינו דבר המלכה, לכל שרי המלך, שחשיב כל אחת לבעלה כפי תשובת המלכה אל המלך, ויהי אשר שמעו פעול האמירה בחסרון סימן הפעול את כדרכו לפעמים, וכן הוא אומר אשר שמעתי הגדתי לכם (ישעי' כ"א) ועוד. וחרין מן חבריא אמרו טעמים אחרים בשעור הכתוב, חד אמר טעמו הסוף, את דבר המלכה אשר שמעו, וחד אמר טעם את דבר המלכה עולה ווירד, תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה, את דבר המלכה לכל שרי המלך, ובזיון שהוא סמוך סמך עליו ולא פירש, ויש כמוהו בלשון. והמשכיל יבחר: וכדי, וכן יהי חמיד די בזיון וקִצֵף בין איש לאשתו, שלא יחסר כלל, ולדעת רעי ר' יואל הטעם וכדי בזיון מהאשה כן יהי' די קִצֵף מהאיש: (ט) ויכתב וגו', ולא יעבור מאמר מוסגר הוא, כפי מה שתעיד עליו הנגינה, ושעור הכתוב ילא דבר מלכות אשר לא תבוא ושהי וגו' כלומר שלא תבוא ושהי המלך וגו', כי זה אחד מהוראות מלת אשר כדלקמן (ב' יו"ד) זוה עליה אשר לא תגיד: ולא יעבור, כדי שלא יעבור הדבר הזה עוד לעולם, ככל דת פרס ומדי די לא תעדא כנוצר בדניאל: (כ) ונשמע פתגם, דבור וכן בקהלת ובארמית (הראב"ע), ושעור הכתוב להודיע בכל המדינות העונש הזה למען תיראנה הנשים את צעליהן, וטעם כי רבה היא, אף שהיא רבה, מ"מ ראוי הסתגם הזה להודיע אף במדינות הרמוקות מאוד, ומוסב היא על מלכותו, ואולם

פֶּאָם פֶּאַרנעהמסטען ביז צום גערינגסטען. (כא) דיעזער פֶּאַר- שלאָג געפֿיעל דעם קעניגע אונד דען פֿירשטען, אונד דער קעניג טהאַט, וויא ממוכן גע- ראַטהען האַטטע. (כב) ער שיק- טע אויך בריעפֿע אַב נאָך אַל- לען לענדערן ווינעם רייכס, אין אַללען שריפֿט- אונד מונדאָר- טען דער פֿערשיעדענען לענ- דער אונד פֿעלקערשאַפֿטען, אויף דאַס דער מאַן הערר אים הויזע ווין, אונד זיך נאָך דער וויזע ווינעם פֿאַלקעס פֿיהרען קעננע.

לְמַדּוּל וְעַד-קָטָן: (כא) וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כְּדַבַּר מְמוּכָן: (כב) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל-כָּל-מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אֶל-מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל-עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנָהּ לְהִזְוֹת כָּל-אִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ: (א) ב (א) אַחַר

הדברים

ר ש י

אלם

(כב) ומדבר כלשון עמו. כוסה את אשתו ללמד את לשונו אם היא בת לשון אחר: (א) זכר

ב א ו ר

ואולם המתרגם אמר ארום גזרתא רבא היא, ולדעתו מוסב על פתגם, ואינו נכון כי פתגם לשון זכר, וכל כי רב הוא, וכמו שהעיר כבר על זה אדונינו הרמב"ם ז"ל בקהלת על הפסוק אשר אין נעשה פתגם, אבל לא מטעמו, כי אדונינו ז"ל אמר גם להבין ראיה שפתגם לשון זכר מן הכא ונשמע פתגם וגו' ואינו ראיה כי הוא ז"ל בעצמו העיר על הכלל אם יבוא הפעל קודם השם לא ישמור את המין והמספר, אולם ראיה אחרת יש שנאמר (דניאל ג' י"ו) על דגא פתגם וגו' ומלת דגא הוא לשון זכר בארמית, כמו שמכינו ודניאל דגא וגו', ולדעת רבי ר' יואל שני ווי"ן ונשמע וכל יחברו המאמרים בסנה. דהיינו כשיהי' נשמע פתגם המלך ככל מלכותו, כי אף שהיא רבה מ"מ יתפשט עם חדוש גדול כזה משוגם המלכה, אז כל הנשים וגו' וכן הוא מתורגם, וגם לדעת הרב חנן יחיאל לא הי' עלת ממוכן דוקא להודיע הדבר הזה, אבל אמר שזה יבוא ממילא: יחנו, בא כנוי רבים וסתרים, והראוי שתגנה: (כא) ויעש המלך בדבר ממוכן, גזר לכתיב נדתי פרס ומדו שלא תבוא ושתי וגו': (כב) וישלח ספרים, אמר ר' יואל אם היה הודעת הפתגם ג"כ בדבר ממוכן, למה פרע שליחת הספרים דוקא, אבל הטעם שעשה כדבר ממוכן, וגם הרחיב דברו כזה ששלח הוא בעצמו ספרים אל כל המדינות לפרסם זה הדבר. וחד מן חכמיו אמר שטעם וישלח השולחים, לא המלך כי אם אנשים רבים היו מפרסמים החדוש הזה בכל המדינות, והראוי אל מדינות המלך, אך אין מזה ראוי כי בן כתיב ואל משה אמר עלה אל ה', ורבים קן: להיות כל איש, רבים וכן שלמים אמרו שזה היה פתגן הכתב, והחזיקוהו נעבור זה לשוטה, שמטוה על דבר כזה, אמנם אף שאין לכחוש שהיה מלך שוטה, הגה כזה טעו, ולו היה כדנכריהם, היה כתוב פתגן הכתב להנחין דת להיות וגו' בדלקמן (ג' י"ד וח' י"ג), אבל תוכן הכתבים הי' אשר עשתה ושתי ואשר נגזר עליה, וכונת הפרסום הייתה כדי שיתנו הנשים יקר לבעליהן ויהי' עי"ז כל איש שורר בביתו, ולמ"ד להיות למ"ד התכלית: ומדבר כלשון עמו, דרך מליכה, והכוונה כמו שאמר הרלב"ג שיוכל להתנהג עם אשתו כמנהג עמו אף שאינו ממנהג עם אשתו, שהי' להם נשים רבות ממדינות אונות וכנהוג עוד בארצות המזרח, וכמו שזכרנו לעיל, וטעם המליכה להיות הדבור יסוד כל קבץ מדיני, ולשון כל אומה ואומה חנן בוחן אשר בה נוכל להקיש על דעותיה ודרכיה ומדרגתה במעלות השלמות, כמו שהעיר ע"ז החוקר החלמי רבינו משה בן מנחם ז"ל במקום אחר:

ב (א) אחר, לפי הכלל שב"מ שנאמר אחר קמוך, יתכן לאמור זמן מועט אחר שגזר על ושתי בהקישו

מגלת אסתר ב

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁךְ חֹמֶת
הַמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּרוּשׁ זָכַר אֶת־זוֹשֶׁתִי
וְאֵת אֲשֶׁר־עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־
נִגְזַר עָלַיָּהּ: (ג) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־
הַמֶּלֶךְ מִשְׂרָתָיו יִבְקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ
נְעֻרוֹת בְּתוֹלַת טוֹבוֹת מֵרְאֵה:
(ג) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־

מדינות

חרגום אשכנזי קלד

ב (ה) אֵלֶם דִּיעֵתֶם אִינִינֵע
צִיִּים פְּאָרְבִּיָּא וּוְאָר,
אוֹנֵד דְּעַר צְאָרָן דְּעַם קַענִיגִים
אֶחָשׁוּרוּשׁ זֶדְ גַּעלְעַנְט הָאֵטְמַע,
עֲרוּעָה־נְטַע עַר דִּיא וְשָׁהִי,
וּוְאִם זִיא בַּעֲגָאֲנַעֵן, אוֹנֵד וּוְאִם
אִיבַעַר זִיא בַּעֲשֶׁלְאָסְסַעַן וּוְאָר־
דַּעַן. (ג) דְּאָרְוִיף זֶאֲגַטְעַן דִּיא
לִיִּב־בַּעֲדִיעֵנְטַעַן דְּעַם קַענִיגִים:
דַּא סָאָן פִּיר דַּעַן קַענִיגִי שַׁענִי־
גַּעֲשֶׁטְאֵלְטַעַטַע יוֹגַאֲרִיִּילִיכֵע
טַעֲדִכֵּעַן אוֹיסִזוֹכֵּעַן וּוִירֵד, (ג) זֶאָ

ואללטע דער קעניג בעפעהלסהאבער אין אללען לענדערן זיינעם רייכס אנועטצען, דאס זיא

ר ש י

ב (א) זכר את ושתי. את יסיה ונעלג: (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד ופקיד ידועת

ב א ו ר

בהקיצו מיינו, שככה חמתו, ויתנו לו נעריו העלה לקחת בתולה אחרת, והאריכו ימים רבים עם קבץ הבתולות, כי מנינו שזמן לקחת אסתר היה בשנת שבע ומעשה ושתי היה בשנת שלש, ואפשר שבין הזמנים האלו לא היה המלך בשושן, רק נלחם עם אויביו, ועיין מזה במבוא הספר: כשך, המקור מעליו הנפל והוא לשון מנוחה מועף הקודם: זכר, כפה, ויתכן שזכר את יסיה ע"כ וי' ואת אשר עשתה (הראב"ע). ולדעתי שני הווי"ן מחברים המאמר ומפרטים המאמר זכר את ושתי, ושעורו, כי זכר גם אשר עשתה גם אשר נגזר עליה בעבור זאת, התבונן וסקל במאזני שכלו כי ענשה היה גדול מחטאה והלטער על מהירות גזרתו, ולכן יעלו נעריו ומשרתיו לקחת אשה אחרת, כי אולי תגרש תמונת אשה החדשה, את תמונת ושתי מנגד עיניו ומקרב לבו וישנאה, ואם תבין במאמרם (במגלה י"ב ב') שאמרו כשם שעשתה כך נגזר וכו', תראה שגם המה דרשו שני הווי"ן, אך באופן אחר: (ב) יבקשו, כנר נודע הוא לכל הקורא בספריהם שמונה יסן ונוסן חלל מלטי המזרח, ונוהג עוד היום חללם, להקבץ מדי שנה בשנה סך מסוים מן נערים יסיה להיות סריסי המלך, ומן נערות יפות להיות פלגשו בבית הנשים, והדבר הזה כבר נכלל בהמסים והארנונויות שיקח המלך מעבדיו, וכמאמר שמואל לבני ישראל (ש"ח ח'). ואמרו הנערים, כשחבוא העת הקלוונה שיבקשו נערות בתולות אל המלך, יפקד המלך פקידים, אשר יקבצו עתה כל נערה בתולה טובת מראה, אף יותר מהסך המסויים, והעם לא ינעק חמם על זה, אבל גם יתענונו בו, בהיות הנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלוך תחת ושתי. ובעבור שלא נכתב ויאמרו אליו, אמר חד מן חבריא שדברו הנערים מה שדברו

ה מ ע ר

ב (א) אחר הדברים האלה, החנם המבאר נלחן לשרה הפסוק על פי הכלל שכל אחר הוא סמוך, וכבר מלתי אמורה (עיין בבאורי לספר יהושע ח' ח') שאין לסמוך כלל על הכלל הזה, ושגם בדברי חז"ל יש מחלוקת בענין הזה ע"ש. זכר את ושתי וגו', לדעתי הו' למלך עוד נשים אחרות בבית הנשים אך כולן היו בנות מלכים ועליהן אמר ממוכן ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה, והמלך הסכים עמו; אך כשך חמתו והיתה דעתו מיושנת, זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואשר נגזר עליה, והבין כיושתי העיזה פניה נגדו יען היתה מזרע מלוכה, ולכן לא רצה עוד לתת בתר מלכות בראש אחת מרעותיה, ולזה השיאו אותו עבדיו עלה לבחור ב' עמו כי היא בודקת חכיה קרה למשמעתו אם ירים אותה משכל מלכה על כסא המלכות.

חרגום אשכנזי

זיא יעדעם שענגעשטאלטע טע יונגפרייליכע מערדען נאך דער רעזידענץ שושן אויפבריינגען, אונד אין דאז קעניגליכע הארעם, אין דיא האנד דעם אגא (דער פערשניטטענע דעם קעניגס, דער דיא אויפזיכט איבער דאז פרויענציממער האט) אבליעפערן, ווא איה נען דיא פארנעשריעבענע זאל בונג גערייכט ווערדע: (ד) דאז מערדען נון, דאז דעם קעניגע אים בעסטען געפיעלע, ווירדע קעניגין שטאטט ושתי. דיעוער פאר=

מגלת אסתר ב

מְדִינֹת מְלָכוֹתָו וַיִּקְבְּצוּ אֶת-כָּל-נְעָרֵה-בְּתוֹלָה טוֹבַת מְרָאָה אֶל-שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל-בֵּית הַנָּשִׁים אֶל-יַד הַגָּא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שְׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתַן תְּמָרְקִיָּהוּ: (ד) וְהִנְעִרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ

החח

החח

ר ש י

יודעות לו נשים היפות שנמדינתו: תמרוקיהן. הם דברים המלחמין כמו ומורק ושוטף שמן ערב ומיני סמנין ובשמים המטהרין ומעדנין את הבשר:

איש

ב א ו ר

שדברו זינם לבין עצמם, אבל באופן שיכול המלך לשמוע וכדי שישמע: ויקבצו, הוראת זה השורש כשחבוא אחריו מלת אל גם על לקיחת כל אחד מהפרטים גם על הלטרפוחים במקום אחד, ויכלול א"כ כאן, גם הגבייה (דאז זאממען) גם המסירה (דאז טבליעפערן): בית הנשים, כאשר נודע ממלכי מזרח גם בימינו שיש לכל אחד מהם נשים רבות והנה יושבות יחד בבית גדול הנקרא בלשונם הארעק או זערטיו, וכל העבדים המשרתים אותן, וגם השומרים אשר עליהן, מסורסים המה לבלתי יוכלו לחלל כבוד הנשים, וכל איש משארי אנשים, אשר יבוא עליהן הביתה, אחת דתו להמית, ולכן תרגמתו במגלה נב"מ מלת סריסים (פערטניטטענע) ועיין בס' נתיבות השלום להרמב"מ (בראשית ל"ז י"ו): הגא, אין זה שם עלם פרעו שהיה לאיש אחד כמו שחשבו רבים, כי שם כללי לכל סריס הממונה על בית הנשים של מלך, ותקצו סריסים רבים פזותי המדרגה הסריס למשמעתו לעשות כל מלאכת הבית, ועליו לשמור על הנהגת הנשים, גם לתת להן כל לרכיהן, והוא מנונה בלשון ישמעאל (טגא), ואומרו סריס המלך וגו' אינו ממאשר הנערים, כי הם לא יטערו לפרוט אל המלך מי זה הגא שוכרו, אבל הם דברי כותב הספר הרובה לבאר שם זה לאמור שהוא שם סריס המלך שומר הנשים, ודינו א"כ כמאמר מוסגר: תמרוקיהן, הן דברים המלחמין כמו ומורק ושוטף, מרק הגעשה משמן ערב ומיני סמנין ובשמים המטהרים ומעדנין את הבשר, והטעם שאמרו הנערים אחרי הקבלס אל בית הנשים שם יהי נתון להם תמרוקיהן כראוי וכפי הנוכר למטה (פ' י"ג) וכן משמע מבסקי הנגינה. אמנם לדעת רעי ר' יואל, גם זה יהיה למותר בדברי הנערים, אבל הוא חלק מהמאמר המוסגר המבאר משמרת הגא, אמר שהוא שומר הנשים ושומר נתון תמרוקיהן, כלומר

ה מ ע מ ר

(ג) אל יד חגא, המבאר אמר כי שם הגא (טגא) הוא שם כללי לכל סריס הממונה על בית הנשים של מלך, ולזה החליט כי סריס המלך שומר הנשים הוא מאמר מוסגר (עיין בדבריו); אולם אינו כן, אך שם (טגא) כולל לכל ראש ושר (והנפיהרער) ובא שם לוויה לסמן את סקודתו, אם על אנשי לבא נקרא (והניטטערען טגא) ואם על בית הנשים (קיוזער טגא) - ונתון תמרוקיהן, הנכון לדעתי כי נחלק האורק בחולם (ואין זה זר כנודע) והוא בינוני הסועל ובא במקום הסועל כמו בת בבל השדודה (תהלים קל"ז ח') ועוד כמוהו.

איש

מגלת אסתר ב

חרגום אשכנזי קלה

פֶּאֶרְשֵׁלֶאֱג גַּעפִּיעֵל דַּעַם קַענִי
גַע, אונד ער טהאט אלזא.
(ה) אין דער רעוידענץ שושן
לעכטע איין מאן יודישער נאָ-
צײַן, אויס דעם שטאַממע
בנימין, מיט נאָמען מרדכי,
איין זאָהן יאיר'ס זאָהן דעם
שמעי, זאָהן דעם קיש, (ו) וועל-
כער אויס ירושלים אין דיא גע-
פֶּאַנגענשאַפֿט גינג, אונטער
דענען, דיא נבוכדנצר קעניג
פֶּאַן בבל מיט דעם יכניה קעניג
פֶּאַן יהודה געפֶּאַנגען וועגען-
פֶּיהרט האַטטע. (ז) דיעזער
מרדכי וואָר פֶּפֿלעגעפֶּאַטער
דער הדסה (דיא נאָמאַהליגע

תַּחַת וְשָׂהִי וַיֵּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינַי
הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן: (ה) אִישׁ
יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּירָה וְשֵׁמוֹ
מְרֹדֶכִי בֶן יְאִיר בֶּן-שִׁמְעִי בֶן-קִישׁ
אִישׁ יְמִינִי: (ו) אֲשֶׁר הִגִּידָה
מִירוּשָׁלַיִם עִם-הַגָּלָה אֲשֶׁר
הִגִּידָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ-יְהוּדָה
אֲשֶׁר הִגִּידָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ
בָּבֶל: (ז) וַיְהִי אִמֵּן אֶת-הַדָּסָה

סגול כלל מקיף היא

ר ש י

(ה) איש יהודי. על שגלה עם גלות יהודה כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין הגויים ואפילו משבת אחר הם: איש ימיני. מבנימן היה כך פשוטו ורבותינו דרשו מה שדרשו: (ז) לו

ב א ו ר

כלומר נתינת תמרוקיהן שיהיה כדת, ויתורגם כל"א (דער דיא אויפֿזיכט חיבער דאָן פֿרויענע ציוויער האַט, אונד זיח דיח פֿאָר געטריעבענע זאָלכונגען בעפֿבֿאָכטען (עסט), ונכון לפ"ז שם הסועל ונתון, שהוא זר מאוד בפירוש הכתוב. וחד מן חבריא אמר שטעמו הסוך כמו ונותן תמרוקיהן, ומי יתן והיה כדבריו: (ה) איש יהודי, כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים ואפילו משבת אחר (רש"י). ונכון הוא כי אם נאמר כדעת קלת שהשם יהודי לא נאמר רק אם הוא ממשפחת יהודי מה נאמר במלת מתיידיים? בן ימיני, משבת בנימין, ואם מרדכי הזה היה מעולי ירושלים בימי כורש כדעת חז"ל, לריבין אנו לומר שמרדכי חזר עוד מירושלים לגולה אחר אשר עלה כמו שכתב הראב"ע ועיין במ"ס, ובתרגום השני נאמרו דברים אשר לא אוכל להבינם כי כתב חז"ל מרדכי ואסתר היון מירושלים בגלותא וכו' וחזר וסליק מרדכי לירושלים עם עמא דיתנדבין וכו' (והוא בימי כורש) ותוב אגלי נבוכדנאצר מלכא זימנין תרתין וכו', ולא ידעתי אנה ראה כי הגלה נבוכדנאצר פעם שני אחר מיתת בלשצר בן בנו, ולמה שכתב אסתר הות מגלוי ירושלים ובואת כתב גם המתרגם הראשון, תהיה לפ"ז בלקיחתה אל המלך לכל הפחות בת סמוך לע"ה שנים, האמור נאמר בתולה זקנה מע"ה שנים חישב עוד צעיני המלך מכל הבתולות? הלא הכתוב כנה אותה בשם נערה, וזה יורה על היותה רכה בשנים: (ז) הדסה, לפי הכלל שאם נמצא בין שתי שמות מלת הוא או היא, אז השם האחרון נחמד

ה מ ע מ ר

(ה) איש יהודי, כתב רש"י ז"ל כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין הגויים ע"כ, ומה יש קלת ראה לדברי הראב"ע שאמר בתחלת הספר שבעבור זה לא בא זכר השם במגלה הזאת לפי שהעתיקה מדברי הימים לפרסים והי' כתוב תחת השם הנכבד תועבתם והנה כבוד ה' שלא יזכרו מרדכי במגלה ע"כ, כי לולא זאת מדוע קראו אנשי נקטת הגדולה אותו בשם יהודי.

לא

אסתר), דיא ווינעס אהיימס
 טאָטער וואָר, אונד איטצט
 ווערער פֿאַטער נאָך מוטטער
 האַטטע. דאָז מערדען וואָר
 היפּש פֿאַן כילדונג אונד שעהן
 פֿאַן פֿאַרבע, אונד מרדכי האַט=
 טע זיא נאָך איהרער עלטערן
 טאָר אָן טאָטערס שטאַטס
 אַנגענאַממען. (ה) וויא נון נאָך
 בעקאַנטמאַכונג דעס קעניג=
 ליכען עדיקטס פֿילע יוגפֿרויען
 נאָך דער רעוירענץ שושן אונד
 טער דיא אויפֿזיכט דעס אַגאַ
 צוואַממען געבראַכט וואָרדען,
 וואָרד אונטער אַנדערן אויך די
 זע אסתר אין דען פֿאַלאַסט
 אָן דען אַגאַ, דען אויפֿזעהער
 איבער דאָז פֿרויענציממער,

היא אסתר בת־דודו כי אין לה
 אבואם והנערה יסת־תאר וטובת
 מראה ובמות אביה ואמה לקחה
 מרדכי לו לבת: (ה) ויהי בהשמע
 דבר־המלך ודרתו ובהקבץ
 נערות רבות אל־שושן הבירה
 אר־יד הגי ותלקח אסתר אל־
 בית המלך אר־יד הגי שמר
 הנשים: (ט) ותיטב הנערה בעיניו
 והתשא הסד לפניו ויבהל את־
 תמרוקיה ואת־מנוחה לתת לה

ואח
 אַבגעליעפֿערט. (ט) דיעועס געפֿיעל דאָז מערדען, אונד זיא מרוג ווינע נונסט דאָפֿאַן, זאָ
 דאָס ער איהר דיא זאַלבונגען אונד זאָנסטיגען גאַבען פֿערדערטע, אונד דיא זיעכען
 מעד:

ר ש י

(ו) לו לבת. רבותינו פירשו לבית לאשה: (ט) ויבהל את תמרוקיה. זריו וממהר בשלה משל כולן:
 הראיות

ב א ו ר

נתחדש, יתכן גם כה שבתחלה היה שמה בל"ק הדסה ואח"כ נשתנה בלשון הפרסי לאסתר,
 כי כן קראו אותה הפרסים על רוב יפיה, כמו שאמרו חז"ל והמתרגם, שמלת אסתר בלשון
 פרסי כוכב, כלומר שמאירה ככוכב, או יתכן שהיא בעלמה הסבה את שמה לשם פרסי אסתר,
 כדי שלא יבינו שהיא ישראלית ע"י השם העברי הדסה, בהיות כי מרדכי לוח עליה שלא תגיד
 את עמה: יפה הואר וטובת מראה, מבואר בס' נתיבות השלום להרמב"ן ז"ל (בראשית כ"ט"ו):
 לבח, לולי שהי' בתולה לא היה מרדכי מסכן בה כי לא יסמך על מעשה נס, אולי דרש לבת
 שהיה במחשבתו בעבור יוסיה לקחתה לאשה (הראב"ע) ואין המקרא יולא מידי פשוטו, כטעם
 ויהי לה לבן (שמות ז'): (ה) ויהי בהשמע וגו', מלשון הכתוב משמע שקובלי הנערות לקחו
 כל מה שעלתה בידה מנשים יפות בלי להשגיח כלל על יחוסה ומעמדה, וגם הסקידים לא
 היו תושפין לשאול להקובלים מאין לקחתם זאת, בעבור הרבוי העלום, ולכן לא ידעו ג"כ כלום
 ממשפחת אסתר אף לא מקורבתה עם מרדכי, ובדאי שלא א"כ שאלו לכל אחת ואחת את שמה
 ואת מולדתה, והנשים האחרות הודיעו את כל זה, אבל באסתר מעיד הכתוב שהיא לא הגידה
 מטעם שזכר: אל בית המלך, בוונתו אל בית הנשים, ויקרא ג"כ בית המלך, אולי הי' בית
 הנשים חלק מבית המלך, או כמו שנכנה עתה כל הבנויים השייכים למלך בשם בית המלך:
 (ט) ויבהל, זריו וממהר בשלה משל כולן (רש"י) למען שימלאו לה ימי מרוקיה במהרה, ולא
 תקדמנה אחרת במלכות: מנותיה, הראויה המ"ס בא"א כי הנסדר קנה בפלס שְׁנָה
 ובכנויים יתנו לשוא כמו שְׁנֹתֵי שְׁנֹתֵיהָ ודומיה', והטעם על כל דבר הניתן להן מבית המלך,
 הבגדים

מגלת אסתר ב

תרגום אשכנזי קלו

מעדען, דיא איהר אויס דעם קעניגליכען הויזע גע- ביהרטען, באלדיגסט צוקאמ- מען ליעם; אויך זיא אונד איה- רע מעדען אימער דורך דאז בעסטע אים גאנצען זע- ראילע אויסצייכנעטע. (י) אסתר האטטע וועדער איהר פאלק נאך איהרע געבורט אנגעגע- בען; דען מרדכי האטטע איהר בעפאהלען, ניכטס דאפאן אויסצוזאגען. (יא) דיעזער גינג טאג פיר טאג פאר דעם פאר-

ואת שבע הנערות הראיות לתור- לה מבית המלך וישנה ואת- נערותיה לטוב בית הנשים: (י) לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד: (יא) ובכל- יום ויום מרדכי מתהלך לפני

חצר

ר ש י

הראיות לתת לה. לשרתה וכן עושין לכולן ורבותינו דרשו מה שדרשו: וישנה. שיהיה אותה: (י) אשר לא תגיד. כדי שיאמרו שהיא ממספחה בזויה וישלחוה שאם ידעו שהיא ממספחת שאל המלך היו מחזיקים בה:

(יא) ומה

ב א ו ר

הנגדים והתכשיטים והמזונות והמגדנות, וכדמתורגם בל"א: הראיות, מלה ידוע מדברי חז"ל: הראיות לחת לה, לשרתה וכן עושין לכולן ורבותינו דרשו מה שדרשו (רש"י): וישנה, שנה אותה (רש"י) כונתו לומר טעם הכתוב, שנה הגי אותה ואת נערותיה מכל אשר הנתולות שהיו אתה בבית הנשים, דהיינו שהי' השנוי הזה לטוב להם, שנתן להם כבוד יותר גם המנות הטובות מכלן, וטעם בית הנשים חסר ב"תורבים כן, והנגינה מסכמת כמה שתעמיד מלת לטוב בטפחה ומחברה עי"ז לפעל וישנה, וכדרך זה הוא מתורגם בל"א. ואף הראש"ע כוון מעט לזה הפירוש, אבל דחוק בלישנא שלא לנודק: (י) כי מרדכי, לפי דעת יש אומרים שהיה הראש"ע פחד סן לא יקחנה המלך אם ידע שהיא מהגולה. ואין בזאת אשם למרדכי, כי אולי לנו אמר לו שתהיה על ידה תשועה לישראל ולבך התאמן חתר ונקש להיותה אשת המלך. ולאחר שבבר מלכה לריבין לומר שפחד שמה יגרשנה בעבור עמה כשיודע, וזה דחוק מעט. אמנם לדעת התרגום ירא סן יכעוס עליה המלך פעם אחת ויהרגה עם עמה, ואין זה מן הנמנע אבל מלך טפש כזה, וא"כ הטעם במקומו עומד אף קודם שנשאה אף לאחר שנשאה: (יא) מתהלך, ידוע שהוראת זה השורש בבנין התפעל על הטויל וההליכה אנה ואנה בלי כונה למקו' מיוחד דוקא, וכן תרגמתי (אויף אונד זב). גם יתכן טעם ההתפעל פה ע"ד הכתוב יש מתעשר ואין כל, כלומר שהראה מרדכי את עצמו כאלו לריך ללכת לדרבו דרך

ה מ ע מ ר

(י) לא הגידה, הטעם שנתן הראש"ע שפחד מרדכי סן לא יקחנה המלך לאשה אם ידע שהיא מהטולה, איינו כוון לדעתו, כי מלבד שלמי הנראה לא הקפיד כלל על היחוס, הנה גם לא היו שבויי ירושלים נבזים ונמאסים בעיני מלכי בבל ופרס, ואדרבה הרבה מאלילי בני ישראל היו משרתי סני המלך כנזכר בדניאל עזרא ונחמי'; ולכן יראה לי כי מרדכי ראה על נכה, יען הוא הי' כבר יושב בצער המלך קודם שנלקחה אסתר והי' לו שם סקודה מה, וכמו שכתב הראש"ע ולזה פחד שאם יודע הדבר כי השלכה מעמו ומשפחתו יאטימוהו רבי המלך בשנאם כי על ידה יהי' הולך וגדול ויתנשא על כל השמים.

אח

הָאָף דַּעַס הָאָרַעַמַס אוּיף אונד
אַב, אום דאָ וואָהלבעַפֿינ־
דען אסתר'ס צו ערפֿאַהרען,
אונד וואָס אויס איהר ווערדע.
(יב) איממער ווען דיא בע־
שטיממע צייט דא וואָר, דאָ
איין מערדען פֿאַר דען קעניג
קאַממען זאָללעטע, נאָכדעם
זיא נעמליך נאָך ארט דער
פֿרויענציממער צוועלף מאָנאָט־
טע פֿערבראַט האַטטע (דען
זאָ פֿיעל צייט נוסטע אונטער
דעם געברויך דער וואָהלגע־
רוכס = בעדער פֿערשטרייען,
זעכס מאָנאָטע מיט מיררהען =
אַהל, אונד זעכס מאָנאָטע מיט
שפּעצערדיען אונד אַנדערן פֿיר
דאָ פֿרויענציממער פֿערפֿער =

חָצַר בֵּית־הַנְּשִׂיִם לַדַּעַת אֶת־
שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יַּעֲשֶׂה בָּהּ:
(יג) וּבַהֲגִיעַ תֵּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה
לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ
מִקֵּץ הַיּוֹת לָהּ כִּדְת־הַנְּשִׂיִם שְׁנַיִם
עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי בֵן יָמָאָו יָמִי
מְרוּקִיָּהוּן שֵׁשָׁה חֳדָשִׁים בְּשֵׁמֶן
הַמֵּר וְשֵׁשָׁה חֳדָשִׁים בְּבָשְׂמִים
וּבַת־מְרוּקִי הַנְּשִׂיִם: (יג) וּבֹזֶה
הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־

אשר

טיגטע זאָלבען. (יג) דערגעשטאַלט פֿאַרבערדייטעט קאַם זיא דאָן צום קעניגע, זאָ וואָר,

דע

ר ש י

(יא) ומה יעשה בה. זה אחד מזני לדיקים שניתן להם רמו יצועה דוד ומרדכי. דוד שנאמר גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך (שמואל א' יו"ד) אמר לא נח לידי דבר זה אלא לסמוך עליו להלחם עם זה וכן מרדכי אמר לא אירע ללדקת זו שתלקח למשכב ערל אלא שעתידיה לקום להושיע לישראל לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסוסה: (יב) תר. זמן: (יג) כל אשר תאמר. כל

ב א ו ר

דרך חצר בית הנשים אבל לפה והמתין עד אשר יראה אחד מעבדי אסתר לדעת וגו', והיא גם היא הערימה לשלוח אליו בסתר נערותיה או משרותיה, אשר בטעה בהם להודיע לו את כל וראב"ע כתב לולא שהי' מרדכי קודם מעשה אסתר ממשרתי המלך לא עזבוהו ללכת וכו', ואינו נכון כי נודע הוא שגם שאר המשרתים אשר אינם מסורסים המה, אינם יכולים לבוא אל נשי ופלגשי המלך. אבל החזר הזה היה מקום גדול ורחב ידים לפני בית הנשים, ודרך לכל עובר ושכ. וסרה בזה טענות מעתיקי האומות: (יב) תור, זמן או שורה (דיח רייהע) כמו תורי זהב נעשה לך (ש"ה י') ומתדמה מאוד למלת תור שפרשו ג"כ שורה, כמו תור אודם פטדה וגו', ובלשון התלמוד נמלאים הרבה כמו אעמידנו בנגד ראש תור (סוכה ז' א'): מקץ סוף, מקץ שבע שנים תחלה (הראב"ע), ועיין בספר נתיבות השלום לאדונינו הרמב"מ ז"ל (דברים ט"ו): בדת הנשים, נשי המלך, או ותכן שהיו נותנים בימים ההם לכל בתולה הנישאת לאיש גדול ושר שנים עשר חדש לימי מרוקיה: המור, יקרא ג"כ בלשון העמים (שירדהע), והוא שרף הנוסף מפרחים ידועים נמלאים בחלק אזיע, ובלאת השרף לחון נחקה ונעשה גרעינים גרעינים וריחם טוב: (יג) ובוה, ר"ל בעידון ופנוק הזה אשר על ידו נעשה ריחה כריח איי נשמים בים דרומי, באה אל המלך להתענג בה: את כל אשר האמר, מוסב לעיל

ה מ ע מ ר

(יג) את כל אשר האמר, המנאך אמר ועעם את כמו ויושב את משה להיות הנושא גם מקבל

מגלת אסתר ב

אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנְתֵן לָהּ לְבוֹא עִמָּה
מִבֵּית הַנְּשִׁים עַד-בֵּית הַמֶּלֶךְ:
(יד) בְּעֶרְבֹה הִיא בָּאָה וּבִבְקָר הִיא
שָׁבָה אֶל-בֵּית הַנְּשִׁים שְׁנֵי אֶל-יָד
שֶׁעֲשָׂנוּ סֵרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר
הַפִּירְגָּשִׁים לֹא-תָבוֹא עוֹד אֶל-
הַמֶּלֶךְ כִּי אִם-חָפֵץ בְּהַמֶּלֶךְ
וְנִקְרָאָה בְּשֵׁם: (טו) וּבַהֲגִיעַ הַיָּרֵ-

אסתר

תרגום אשכנזי קלו

דע איהר אללעם צוגעגעבען,
וואס זיא צו איהרער בעגליי-
טונג פאם הארעם צום פא-
לאסטע פערלאנגטע. (יד) דעם
אבענדס גינג זיא הין, אונד
דעם מארגענס קעהרטע זיא
אין איין אנדערעם הארעם צו-
ריק, וועלכעס אונטער דער
אויפויכט דעם שעשגושטאנד,
פערשניטטענער דעם קעניגס
אונד אויפזעהער דער קעכע-
וויבער. זיא דורפטע גיכט
מעהר פאר דען קעניג קאמ-
מען, ביז ער זעלכסט פער-
לאנגען נאך איהר טרוג, אונד זיא נאמענטליך געפארדערט וואורדע. (טו) אלס אבער דיא

ר"י

ר ש י

שחוק ומיני זמר. (יד) אל בית הנשים שני. השני:

ב א ו ר

לעיל, ובהגיע תור נערה ינתן לה את כל אשר תאמר ממיני תכשיטות לקטט הגוף ושאר דברי תפארת, גם כל מיני שחוק וזמר ללות אותה אל בית המלך, כדי להרבות בזה חנה זעיני רוחיה. וטעם את כמו ויושב את משה להיות הנושא גם המקבל הפעולה כמו שכתב אדונינו הרמב"מ ב"ס' נתיבות השלום: (יד) ובבקר היא שבה, לא אל בית הנשים שהיתה בו קודם ביאתה, כי אם אל בית נשים שני, דהיינו בית הפלגשים. יאמר בזה, כי כאשר לא מלאה חן זעיניו כדאי להמליכה תחת ושתי, לא ישלחה מביתו כלל וכלל, כי אין זה מכבוד המלך, אבל גם לא רצה להרבות נשיו בכל אלו הנערות, שזה יהי' לו למשא מאוד, לתת לכל אחת די כבודו וכבודה, אלא נעשתה פלגשו, שאינו כריך לכבוד כל כך באשתו. וטעם שני אמר רש"י ז"ל השני בנותיו לומר שהיו לו ב' בתי נשים וכמו שזכרנו, אבל הה"א לא תחסר באמת כלל, לפי שהבית השני לא הוזכר עדיין, וכדמתורגם ב"א. והנה חסרון הה"א הנ"ל הביא הראש"ע לפרש שני פעם שני, אמנם איך יתכן זה על פעל שבה שהי' באמת בפעם הראשון: שעשגו, שם לכל זמר פלגשי המלך: ונקראה בשם, טעם הוי"ו או למכור בתרגומו (אונד זיא וגו') או לתשובת התנאי

ה מ ע מ ר

מקבל הפעולה כמו שכתב הרמב"מ ע"ש; אולם לפי דרכי (בתל"ע חלק ב') לא יבוא הנושא בסימן הפעול אם גם הוא מקבל הפעולה אך אם יקדם הפעל בנסתר ואז כבר נכלל בפעול כנוי הסתמי (ע"ס) והוא יחס הישר, אבל אם יקדם השם אז אין מקום ליחס הפעול שלא יבוא מאמר בלי יחס הישר לא בפועל ולא בנח, ולזה לא נכון לאמר את השמים נבראים את הלחם נאכל, ולכן נאמר כאן כי המאמר את כל אשר תאמר הוא פעול מן הפעל ינתן לה ושיעורו ינתן לה את כל אשר תאמר. (יד) בית הנשים שני, כתב המבאר אבל הה"א לא תחסר כלל לפי שהבית (בג"ל ולא כמו שדפסם בטעות שהבית) השני לא הוזכר עדיין ע"כ, ואין זה נכון כי אין ספק שהי' בית הפלגשים גודע לכל והי' נקרא בית הנשים השני. גם מה שהשיג החכם הנ"ל על הראש"ע ואמר אמנם איך יתכן זה על פעל שבה שהי' באמת בפעם הראשון, לא דקן כי קן מליו וישב מלאך ה' שנית (מ"א י"ט ז') שגם שם שב המלאך בפעם הראשון.

תרגום אשכנזי

מגלת אסתר ב

אֶסְתֵּר בַּת־אֲבִיחַיִל וַדָּד מְרֹדְכַי
אֲשֶׁר לָקַח־לוֹ לְבַת לְבֹא אֶרֶץ־
הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָבָר כִּי אִם
אֶת־אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיְגֵי סָרִיס־
הַמֶּלֶךְ שִׁמְרֵן הַנְּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר
נִשְׂאֶת חֵן בְּעֵינָיו כָּל־רֵאיוֹהָ:
(טז) וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ
אֶת־שׁוּרוֹשׁ אֶל־בֵּית מַלְכוּתוֹ
בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא־הַחֹדֶשׁ טֵבֵת
בַּשָּׁנָה־שִׁבְעָה לְמַלְכוּתוֹ: (יז) וַיֵּאָהֵב

רייחע אן אסתר, טאָכטער
אביחיל'ס, אַהיים דעם מרדכי,
דיא ער אן טאָכטערס שטאָטט
אנגענאָממען, וואָר, פֿאַר דען
קעניג צו קאָממען, זאָ פֿאַר=
דערטע זיא ניכט דאָ מיןדע=
סטע איבער דעם, וואָס דער
האַרעם = אַנאָ אַנגעאַרדנעט
האַטטע; אונד איהרע פּערוואָן
זעלבסט וואָר עס, דיא וואָהלגע=
פֿאַללען עררענטע בייא אַל=
לען, דיא זיא זאַהען. (טז) אים
מאַנאַטע טבת, אַלס דען צעהנ=
טען מאָנאַט דעם זיעבענטען
רעגערונגס = יאַהרעס דעם
אַחשורוש, וואָרד אסתר ענד=
ליך צום קעניגע אַחשורוש נאָך

דען קעניגליכען געמעכערן געפֿיהרט. (יז) (דען דער קעניג ליבעטע זיא טעהר אַלס אַללע
אַנאָ

ר ש י

(טז) בחודש העשירי. עת לינה שהגוף נהנה מן הגוף זמן הקדוש ברוך הוא אותו עת לינה
כדי לחננה עליו:

מכל

ב א ו ר

הַנְּשִׂאִי, כִּי אִם חֶסֶן כֹּה הַמֶּלֶךְ וְאִז הִיתָה נִקְרֵאת בַּסָּם, וַיְהִי־זֶה טַעַם שְׁנוֹי הַבְּנִין מִקַּל לְנַפְעַל,
וּתְרַגְמוּ (דח זיח דען וגו'): (טז) לֹא בִקְשָׁה, אָמַר הַכְּתוּב הַנְּחֻלוֹי' הַאֲחֵרוֹת בְּקִשׁוֹ דְּבָרִים
הַרְבֵּה לְקִשְׁט וּלְפִאָר אֹתָן נִהַן וּלְעוֹרֵר עֵינָיו הַרוֹאִים לְמִלּוּא חֵן, אֲבָל אֶסְתֵּר לֹא הִיתָה לְרִיבָה
לְכָךְ, כִּי כָל כְּבוֹדָה פְּנִימָה, וְהָיָה בְּעֵלְמָה וּבְגוֹפָה נִשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו כָּל רוֹאִיהָ, וְדִיּוּק הַכְּתוּב בְּאִמְרוֹ
וַתְּהִי אֶסְתֵּר נוֹשֶׂאת חֵן: (טז) וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר, ת"י וַאֲדַבְּרַת אֶסְתֵּר לֹת מַלְכָּא אַחְשֹׁרֶשׁ לְאַתְתָּא,
וְאַעֲלֵ יתָה לְבֵית אִידְרָא בֵּית מַלְכוּתִיָּה, רָאָה לְפָרֶשׁ הַכְּתוּב כּוֹה מִב' טַעֲמִים, (א) כִּי בְּאַחֲרוֹת
אֹמֵר תְּמִיד לְשׁוֹן נִישָׁה, שְׁעִינֵנו עַל כָּל חֲבוֹר אֶף שֶׁלֹּא בְּנִשְׂאִין כִּידוּעַ, וּלְאַן הוּא אֹמֵר וַתִּלְקַח
שֶׁהוּא לְשׁוֹן לְקִימָה בְּאִירוֹסִין כִּידוּעַ ג"כ. (ב) בְּאַחֲרוֹת אֹמֵר בֵּית הַמֶּלֶךְ, וּבְאַן הוּא אֹמֵר בֵּית מַלְכוּת
שֶׁהוּא לְשׁוֹן מְלוּכָה, וַיִּתְּכֵן שֶׁהִי זֶה חֲדָר גְּדוֹל מוּכָן אֶל הַמֶּלֶךְ לְהַתְּעַסֵּק שֶׁס כָּל הָעֵינָיִם
הַנוֹגְעִים לְמַלְכוּת, וְשֶׁס בֵּית נּוֹסֵל גַּם עַל כָּל חֲדָרוֹתָּהּ בְּפָנָיו עֲלָמוֹ, כִּי תְּרַגְמוּ חֲדָר אֲדָרוֹן,
וְכִמוֹ שֶׁנִּכְתּוּב עוֹד (לְקַמֵּן ה' ב'), וּלְפ"ז לֹא הִי זֶה בְּאִתּוֹ הַזְּמַן שֶׁהִגִּיעַ לָהּ הַתּוֹר, כִּי אִז לֹא
הָיָה עַדִּיין יוֹדְעִים אִם תִּשְׁבַּע בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, אֲבָל נֹאמֵר אֶף שֶׁלֹּא שָׁנָה לְבֵית הַפְּלִגְשִׁים בְּאַחֲרוֹת
בְּעִבּוֹר שְׂמֵאָה חֵן בְּעֵינָיו, מ"מ הַמַּתִּין הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁרָאָה גַם הַנְּחֻלוֹת הַנִּשְׂאֵרוֹת עוֹד, וְאַחַר
הַזְּמַן הַזֶּה כִּשְׁלֹשׁ מֵאָה יַעֲלֵת חֵן יוֹתֵר מִמֶּנָּה אִז הוֹבֵאת אֶל בֵּית הַמַּלְכוּת לְתַת שֶׁס כְּתָר מַלְכוּת
בְּרָאָה

ה מ ע ר

(טז) אשר לקח לו לבת, שנה הכתוב מה שנאמר כבר למעלה (פסוק ז') להראות כי אך מלך
הצינוק בבית מרדכי היתה לה המוסר והענוה הזאת.

ובחקבץ

מגלת אסתר ב

הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר מְכַל־
הַנָּשִׁים וְתִשָּׂא־תָן וְחֶסֶד לְפָנָיו
מְכַל־הַבְּתוּלוֹת וַיֵּשֶׁם כְּתָר־
מַלְכוֹת בְּרֹאשָׁה וַיְמַלִּיכָהּ תַּחַת
וַשְׁתִּי: (יח) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתָּה
גְּדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֶת
מִשְׁתָּה אֶסְתֵּר וְהִנְחָה לְמַדִּינֹת
עֲשָׂה וַיִּתֵּן מִשָּׂאת כִּיד הַמֶּלֶךְ:
(יט) וּבְהַקְבִּץ בְּתוּלוֹת שָׁנִית

ומרדכי

ר ש י

תרגום אשכנזי קלח
אנדערע פֿרויען, אונד זיא
האטטע זיינע גונסט אונד גע-
וואגענהייט פֿאר אללען אנ-
דערן יונגפֿרויען, דאזעלבעס
ועטצטע ער איהר דיא קראַנע
אויף, אונד ערקלעהרטע זיא
צור קעניגין שטאַטט ושחי.
(יח) דאבייא גאב ער אללען
פֿירשטען אונד שטאַטטבע-
דיענטען איין גראַסעס גאַסט-
מאַהל, דאז האַכצייטמאַהל
אסתר'ס, ענטליעס דען פֿראַ-
פֿינצען פֿאַן איהרעם טריבוטע,
אונד טהיילטע געשענקע אויס
נאך קעניגליכעם פֿערמעגען.
(יט) וועהרענד דאס מאַן אַבער-
מאַלס יונגפֿרויען זאַממעלטע,
וואַר

(יז) מכל הנשים. הנעולות שאף נשים בעולות קבץ: (יח) והנחה למדינות עשה. לכבודה
הניח להם מן המס שעליהם: ויתן משאת. שלא דורונות להם והכל כדי לפתותה אולי תגיד
מולדתה. ואף על פי כן

אין

ב א ו ר

בראשה בקבוץ שרי פרס ומדי. ויהי ויאבז טעם מאמר ותלקח ושעורו וכפר אהב, וטעם
מכל הנשים אותן שבאו לפניו אל המלך, ותשא גם כן וחסד מכל הבתולות שבאו אחריה,
וכמו שאמר הרלב"ג כי לא יתכן שתהי' היא האחרונה. בהיות שמהר שומר הנשים את תמרוקיה:
(יח) משחה אסתר, לתנוותה ושמתת אפריונה: והנחה, שהניח לכל עמו ממסים ואלונויות
בעבור שמתתו עם אסתר למען שיטמחו כולם עמו, וטעם משאת מנחה, כמו משאת בנימן:
כיד המלך, אשר התבאר היותה בתכלית הרבוי (הרלב"ג) מטעם חד מן חבריא שהבחנו
לעיל (א' ז'): (יט) ובהקבץ, כבר זכרנו לעיל שכן ההרגל בארצות האלו, וטעם הכתוב לפי
שכולה לספר מעשה דבנתן ותרש, שהוא התחלת הגאולה, לריך גם לזכור שמרדכי הי' יושב
בשער המלך, אשר עי' נודע לו הדבר, ומפרש שהי' זה בזמן קבוץ בתולות פעם שנית אחר
הפעם שזכר עתה, אבל בזמן אותו הקבוץ שהי' אסתר בו, לא הי' עדיין בשער המלך, שלא
כדעת הראב"ע, וכן הוא אומר איש יהודי הי' בשושן הבירה ולא בשער המלך, ומה שאמר
הראב"ע

ה מ ע ר

(יט) ובהקבץ בתולות, הכתוב הזה נמשך על פסוק כ"א והכוונה כי בהקבץ הבתולות שנית בימים
ההם קלף בנתן ותרש, אך נכפל עוד הפעם ומרדכי יושב בשער המלך לפי שהאריך במאמר
המוסגר אין אסתר וגו' וכן נראה דעת המבאר עלמו לקמן, ואם כן לא ידעתי איך רלה מזה
לסתור דעת הראב"ע כי מדוע לא נאמר כי מרדכי כבר ישב בחצר המלך ימים רבים, אך יען
בהקבץ בתולות שנית אירע מעשה בנתן ותרש אשר נודע ע"י מרדכי, הזכיר כאן ומרדכי יושב
וגו'. גם הראיה שהביא נגדו מן איש יהודי היה בשושן הבירה שלא אמר בשער המלך אינה
כדאי לדחות דברי הראב"ע כי משהי' הטעם שם שישב בשער המלך.

אין

חרגום אשכנזי

וואר מרדכי אן דען קעניגלי.
זען האף געקאממען. (כ) נאך
אימער אכער פערשוועג
אסתר איהרע געבורט אונד
איהר פאלק, וויא עם איהר
מרדכי בעפאהלען האטטע,
דעססען ווארטע זיא נאך עכען
זא בעפאלגטע, אלס דא
זיא אונטער זיינער אויפזיכט
שטאנד. (כא) אום דיעזע צייט
נון, אלס מרדכי אים קעניגלי.
זען האפע וואר, ווארען בנהן
אונד הרש, צווייא פערשניט.
טענע דעם קעניגס פאן דען
טהירזעכטערן, אויפגעבראכט
ווי

מגלת אסתר ב

ומרדכי ישב בשער המלך:
(כ) אין אסתר מגדת מולדתה
ואת עמה כאשר צוה עליה
מרדכי ואת מאמר מרדכי
אסתר עשה כאשר היתה באמנה
אתו: (כא) בימים
ההם ומרדכי ישב בשער המלך
קצף בגתן ותרש שני סריסי
המלך משמרי הסף ויבקשו
לשלח

ר ש י

(כ) אין אסתר מגדת מולדתה. לפי שמרדכי יושב בשער המלך המזרחי והמרמזה עליון; (כא) לשלוח

ב א ו ר

הראש"ע שטעם הנירה על הארמון הוא רחוק מאוד, כי ידוע היות שזן שם עיר המלוכה
בארץ פרס בעילם המדינה: (כ) אין אסתר מגדת, לבלתי יחזוב הקורא שאסתר הומלכה
גלתה סוד מולדתה, ושנעבור זה באמרדכי לשנת בשער המלך, וכפרע בשדעתו לאמור שהגידה
אסתר דבר מה למלך בשם מרדכי, אשר עי"ז יש לטעות שכבר נחפרסם הקורבה ביניהם, לכן
הקדים להעיר שגם עתה אין אסתר מגדת וגו', ורבים מהמעתיקים שאלו איך היתה יכולה
להסתיר הדבר אחרי שלזה תמיד שלוחים לדבר עמו? הכי שחזו שימלאו בדברי הימים כמה
וכמה ספורים כזה, אשר אירעו נכתי הגשים למלכי המזרח שהריכו אגרות רבות לאוהביהם
ומאהביהם, ולא נודע הדבר זמן רב, ואף כי היא שהיתה יכולה תמיד לגלות הלטרפותה
בינה לבינו כשיודע הדבר: עושה, עתה, כנאותו הזמן אשר היתה באמנה אתו; או טעם
כאשר היתה באלו היתה עדיין באמנה אתו, ויתורגם בל"א (זלם ווארע זיא נאך אונטער זיינער
אויפזיכט). ושם אמנה מגדת ויהי אומן ע"מ חכמה עלמה: (כא) בימים ההם, שזכרתי לעיל
שהי' מרדכי יושב בשער המלך, אירע המעשה שקלף בגתן ותרש וגו' בן הוא שער הכתוב,
והולך לכסול זה המאמר, בעבור שהפסיק במאמר אין אסתר וגו', ולכן מוטעם המלך באתנתחא
כדין מאמר מוסגר: משמרי הסף, שרשו ספק והוא מזוות השער תרגום על משקוף ושתי
המזוות, שקסא ועל תרתין ספין, וכן מלאנו הך הכפסוק וירעשו הספיים, ולכן מתורגם בל"א
(טהיר = וועכטער). ורש"י אמר מפי חז"ל שרבו להשקות המלך סם המות יראה שפרשו סף מלשון
מן הדם אשר בסף (אמות י"ב) והוא שם כלי מה (איון בעקקען). והכתוב לא הודיע סבת
הקלף בעבור שאין זה מעלמות ספור הנס. ואם היה אשורש הזה (קשערקטעט) הנזכר במ"הס
נוכל לומר, שהיה המעשה הזה אחרי שזכו ממלכות יון, וכאשר נודע בשזכו רגזו עליו כל
עמו

ה מ ע ר

(כ) אין אסתר מגדת, כבר אמרנו לעיל (פסוק י') כי הסבה אשר בעבורה לזה עליה מרדכי שלא
תגיד, היא לפי שיטתחזר המלך, ולזה אחרי שאמר כי מרדכי יושב בחצר המלך זכר כי אין
אסתר מגדת ואח"כ שז אל הספור כאשר אמרנו.

והאמר

מגלת אסתר ב ג

לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּרוּשׁ׃
(כב) וַיִּוְדַע הַדָּבָר לְמַרְדֳּכָי וַיֵּגֵד
לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר
לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מַרְדֳּכָי׃ (כג) וַיִּבְקֶשׁ
הַדָּבָר וַיִּמְצָא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל־
עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים
לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ׃ ס ג (ה) אֶתְרוּ
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גְדַל הַמֶּלֶךְ׃

אחשורוש

חרגום אשכנזי קלט

וידער דען קעניג, אונד זוכטען
האנד אין איהן צו לעגען.
(כב) דיעזעס ערפיהר מרדכי,
אונד צייגטע עס דער קעניגין
אין; אונד דיעזע בעריכטעטע
עס דעם קעניגע אין מרדכי'ס
נאמען. (כג) דיא זאכע ווארד
אונטערזוכט, אונד וואהר בעי-
פונדען, זיא וואורדען ביידע
אן איינען פפאהל געהענקט,
אונד דיא בעגעבענהייט אין
דיא קראניק איינגעטראגען,
דיא צו דעם קעניגס געברויך
בעשטימט וואר.

ג (ה) נאך דיעזער בעגעבענהייט ערהאב דער קעניג דען המן וואהן דעם המרתא אויס
דעם

ר ש י

(כא) לשלוח יד. להשקות סס המות: (כב) וידע הדבר למרדכי. שהיו מספרים דבריהם
לפניו בלשון טרסי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר בשנעים לשונות שהיה מיושבי לשכת הגזית:
(כג) ויכתב בספר דברי הימים. הטובה שעשה מרדכי למלך:
ג (א) אחר הדברים האלה. שנבראת רפואה זו להיות לתשובה לישראל: גדל המלך את המן.
שהקדוש

ב א ו ר

עמו וילוונו עליו על כי נפל מעמו עם רב, ועל שלא השגיח עוד על ממלכתו רק עזבה ביד
יועליז, אולי בעבור זאת היה ג"כ הקץ משני שומרי הסף: (כב) וידע, בחסר יוסיפון לרומיים
נכתב שהיה יהודי אחר עבד לסרסי המלך, והוא שמע מה שבקשו לעשות והגיד זאת למרדכי,
וחז"ל אמרו שהיו מספרים בלשון טרסי ולא היו יודעים שמרדכי מכיר וכו' והכתוב סתם כל
זה מטעם הנ"ל: ותאמר אסתר וגו', למה יהיה זר בעיני המלך שיסוב אחד מעבדיו אשר
בשר אל המלכה בדבר נחץ כזה, ובפרט להיות אי אפשר לבוא אל המלך עממו ולא יקרא,
ולכן אין זה ראיה כלל על פרסום הקורבנה שביניהם, כאשר חשבו קלת: (כג) ויכתב, הטובה
שעשה מרדכי למלך (רש"י): לפני המלך, ת"י דמתקרי תדירא קדם מלכא, ומה הטעם היו
מונחין תמיד בבית המלך כנראה מדלקמן (ו' א') שהיו נמלאים עס בלילה, ויש עוד אחרים
שהיו מונחים בלשכת בתי הדת (ארכין) בלע"ז:

ג (א) אחר, מוסב על מעשה בגתן ותרש שזכר, ואפשר שהיה זה סמך לשנת שתיים עשרה
למלכות

ה מ ע ר

(כב) וחומר אסתר למלך, עיין בבאור, ולדעתי אין ראיה כלל כי אסתר בעלמה אמרה
זאת, אך הכוונה ע"י שליח, וכן רוב ויבן הנאמר בתנ"ך אין שעורו שהוא בעלמו בנה אך על פיו
נעשה הדבר, ועוד רבים כמוהו, ויראה כי בכל הפרשים שלא מלינו ממו בנין הכבד שורה על
המסובב תבוא גם הפעולה האמצעית בקל, וגם מאשר אמר לא בא הפעיל ממו להורות
המסובב כי האמיר הוא מענין אחר כנודע. והנה אסתר הסבה כי אחד ממשרתי המלך אמר
זאת אל המלך בשם מרדכי כאלו הוא שמע הדברים מפיו, ויתורגם (אסתר) ליעם דיעזעם דען קע-
ניגע אין מרדכי'ס נאמען בעריכטען. (כג) ויחלו שניהם, כתב הראב"ע ח"ל כל אחד משניהם
כמו ויקבר בערי גלעד ע"כ, ולא ידעתי לכוון דבריו, ואולי היה לפניו הנוסחא ויחלה ואז דבר נכונה.
ומרדכי

תרגום אשכנזי

דעם געשלעכטע אנג צו איי-
נער גראָסען ווירדע, אונד
זעטצטע ווינען ראנג נאָך אי-
בער אללע דיא ערלען, דיא
פֿאַר איהם קאמען. (ג) אללע
קעניגליכע בערוענטען, זאָ
פֿיעל איהרער אַם האָפֿע וואָ-
רען, בייגטען דאָז קניע, אונד
פֿיעלען ניעדער פֿאַר המן, דען
זאָ האָטטע עס הער קעניג זיי-
נעטוועגען פֿערֿאַרדנעט; נור
מרדכי פֿיעל ניכט ניעדער, נאָך
בייגטע ער דאָז קניע. (ג) דאָ
שפראַ-

מגלת אסתר ג

אֲחַשְׁוֵרוּשׁ אֶת-הַמֶּן בֶּן-הַמֶּדְתָּא
הָאֲגִי וַיִּנְשֵׂאֵהוּ וַיִּשֶׂם אֶת-כְּסָאוֹ
מֵעַר כָּל-הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אָהוּ:
(ג) וְכָל-עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר-בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ כָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהַמֶּן
כִּי-כֵן צִוְּה-לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמַרְדֳּכָי לֹא
יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה: (ג) וַיֹּאמְרוּ

עבדי

ר ש י

שהק"כ בורא רפואה למכתן של ישראל קודם שיביא המנה עליהם: (ב) כורעים ומשתחוים,
שעשה עמנו חלילה לסיניך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה:

היגמדו

ב א ו ר

למלכות אשורוש, ונמשך זמן מה בין הגעת אסתר למלכות וביאת מרדכי אל שער המלך
גם בין הביאה הזאת ומעשה הסריסים, והראש"ע אמר אחר חמש שנים, והוא נגד הכלל שכתב
הוא בעלמו כמה פעמים, כ"מ שנאמר אחר סמוך אחרי מוסלג: וישם את כסאו, מטעם
היושבים ראשונה במלכות, ונשא אותו אף משבעת שרי פרס ומדי היודעים, וזה טעם אשר
אחר, כלומר את המלך ורואי פניו, או שכבר היה אחד מאלו השבעה וטעם אשר אחר על
המן, ואם יקשה השואל הלא זה נגד החקן שהתקינו שבעת השרים אחר מות (ומערדים) הנוכר
במ"ה, ובפרט כשיהיה המן הזה מארץ אחרת טורע עמלק ולא פרסי או מדי כדעת ח"ל?
הנה ידוע שהמלך הטעם הזה בכל מה שעלה על רגליו, והעד שאין מזה קושי כלל הלא
מרדכי היהודי משנה למלך אשורוש: (ב) כורעים ומשתחוים, ידוע להקורא בדברי הימים
שגם היום המנהג אלל מלכי פרס להשתחוות ולסול אפים חרבה לפני המלך לכל מי שיבא עליהם,
ולזה עתה המלך שיעשה גם זאת לפני המן, באהבתו אותו וסכן ביקרו: צוה לו, בעבור
כטעם אמרי לי אחי הוא: ומרדכי לא יכרע, טעם המניעה הזאת סתום מאוד. לדעת ח"ל
שזוהי כלל היתה בנגדו, העקר חסר מן הספר. והמתרגם הראשון אמר על דהוה עבדי
דאודנן ליה בטולמת לחס, וכן יש מר"ל האומרים זאת, הסבה הזאת מגונה ולא תכשר לאס
הולך משרים. והמתרגם השני כתב שלא רבה להשתחוות לפני בן אדם, וא"כ טעה בחסידות,
כי ההשתחויה לפני בני אדם הגדולים ממנו לא יאסור לנו דתנו כלל וכלל, ונהפוך הוא, שגם
ישרים ותמימים השתחוו לפני מלכי ארץ, ואברהם אבינו השתחוה לעם הארץ, ואמרו גדול פנח
הבריות שדוקה וכו'. ואיזה מהמעתיקים אמרו בהדיא, שהיתה שגאה עמונה בין המן למרדכי
בקנאה

ה מ ע מ ר

ג (ב) ומרדכי לא יכרע, וראה לי כי מלות המלך הית' אך על עבדיו בשער המלך והמה
הפחותים אלל לא על השרים והסקידים, והנה מרדכי היה לו שרות מה באשר אשורוש
אם גם ישב אך בשער המלך, ולזה חשב כי לא עליו יהיה החיוב לברוע להמן, ולכן לא הלשינו
לא המן ולא יתר עבדי המלך את מרדכי אל המלך לאמור כי הוא מורד במלכות, שחשבו אולי
יאמר המלך כי באמת מרדכי איננו בכלל הנווי, ובפרט אם היה זה סמוך למעשה בנתן ותרגו
פחדו אולי עוד יזכור לו המלך את הטוב אשר עשה עמו.

היגידו

מגלת אסתר ג

עבדי המלך אשר בשער המלך
למרדכי מדוע אתה עובר את
מצות המלך: (ד) ויהי באמרם
אליו יום ויום ולא שמע אליהם
ויגידו להמן לראות היעמדו
דברי מרדכי כי הגיד להם
כאמרם קרי אשר

תרגום אשכנזי קמ

שפראמען דיא קעניגליכען
האפכערדיענטען צו איהם: וואס
רום איבערטריוטסט דוא דען
בעפעהל דעם קעניגס? (ד) אלס
זיא איהם דיעזעס טאג טעגליך
פארשטעללטען, אונד ער איה
נען דאך ניכט פאלגטע, זא
צייגטען זיא עס ענדליך דעם
המן אן, אום צו זעחען, אב
מרדכי'ס רעדען אויך בעשטע
הען ווירדען, דער איהנען צור
אור-

ר ש י

(ד) היעמדו דברי מרדכי. האומר שלא ישתחוה עולמות כי הוא יהודי והזהר על ע"א: הפיל

ב א ו ר

בקנאת איש מרעהו בעבור התנשאי, והכוחב סתם את הסנה בעבור כבוד מרדכי. אמנם ככל האופנים האלה, תהיה הסנה גדולה או קטנה, הגוי' או בלתי הגונה, לא יוקשה איך יתחרה במלכות דרכו, כי נאמר, או שחשב שלא ישגיח המן עליו, כנראה ג"כ ממשמעות הכתובים שלא ראה והרגיש העדר השתחוות מרדכי קודם שהעירוהו ע"ז עבדי המלך הולכי רכיל, או שחשב להסתר או בשודע הדבר כלל המלכה, ולא יארע לו שום היוק לו לבד, וזה לא היה יכול לדעת כי יקח הבליעל הזה נקמתו מכל היהודים, וכנראה מהכתוב שלא ידע זה עד כי היתה הדת נחנה בשושן, ואז לא היתה עוד עת לתקן המעות, בהיות שהנכתב בשם המלך אין להשיב: (ד) ויהי באמרם אליו יום ויום, אמר הרב אבן יחיאל כי אף הם היו מקנאים להמן וכריעתם לו לא היה מלב טהור רק לשמור מצות מלכם, ולהיותם מוכרחים על הכריע' וזרת רבים חלי נחמה רלו שישתחו כלם בנך, ולכן היו מקנאים במרדכי הבלתי כורע, ומזריזים אותו על עבדו את מצות המלך, וכשלא שמע אליהם הגידו אותו להמן, לא לאהבתם אותו ולבקשם כבודו, אבל לראות היעמדו דברי מרדכי שהשיב להם: ולא שמע אליהם, כתרגומו ולא קבל מנהון: ויגידו להמן, חסר פעול ההגדה, ומלאנו לו רעים במקרא, ושעורו ויגידו להמן הדבר הזה, אמנם יש לפרשו שפעל ההגדה הוא כי הגיד להם וגו', ומאמר לראות וגו' מאמר מוסגר המבאר סבת אמירתם, ויתורגם כי הגיד להם כל"א (דאס ער איהנען לור טאטווארט געגעבען). ותרין מן חבריא נתנו עוד טעמים אחרים, חד אמר ויגידו להמן לראות, כלומר שהוא יראה היעמדו דברי מרדכי, וחד אמר ויגידו להמן דברי מרדכי לראות היעמדו, כזה ויגידו להמן (לראות היעמדו) דברי מרדכי וגו' והמשכיל יבחר: היעמדו דברי מרדכי, האומר שלא ישתחוה כי הוא יהודי (מדברי רש"י) וח"כ מלות כי אשר הסוכות במקומותם ללשונותם זו תחת

ה מ ע ר

(ד) ויגידו להמן, על פי דרכי יתבאר הפסוק הזה באר הטיב, והוא כי מרדכי השיב להם (אם גם הכתוב העלים זאת) שהוא איננו לריך להשתחוות להמן, ויגידו זאת להמן לראות היעמדו דברי מרדכי, ואמר עוד כי הגיד להם כי הוא יהודי פעל הגיד איננו חוזר על מרדכי אך הוא פעל סתמי (שטן זאגטע ווידינען) ולכן חרה להם עד מאוד כי יהיה לאיש נכר מעם שבו יתר שאת עליהם, ולזה הסיתו את המן.

אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי: (ה) וַיֵּרָא הָמֶן
 כִּי־אֵין מְרַדְכֵי כֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה
 לוֹ וַיִּמְלֵא הָמֶן חֶמָה: (ו) וַיְבֹרֵךְ
 בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמְרַדְכֵי לְבוֹדוֹ
 כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־עַם מְרַדְכֵי
 וַיִּבְקֶשׂ הָמֶן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־
 הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְלָכוֹת
 אַחַשְׁוֵרֶשׁ עִם מְרַדְכֵי: (ז) בַּחֹדֶשׁ
 הָרִאשׁוֹן הוּא־חֹדֶשׁ נִיסָן בְּשָׁנָה

שח"ס

אורואַסע אנגעגעבען: ווייל ער
 איין יהודי וואָרע. (ה) המן זעה
 זון ועלכסט, דאָס מרדכי
 ניכט גיעדערפֿיעל, נאָך דאָז
 קניע פֿאַר איהם בייגטע, אונד
 געריעטה דאַריבער אין צאָרן:
 (ו) היעלט עס אַבער פֿיר צו
 גערינג, אַן מרדכי אַלליין האָנד
 צו לעגען, דאָ מאַן איהם דעם:
 סען פֿאַלק גענאַנגט האַטטע;
 זאָנערן דאַטטע דאַרויף, דייע
 זע גאַנצע נאַציאָן, אַללע יהודים
 דער זעממטליכען לאַנדע דעם
 אחשורוש אויסצוראָטטען.
 (ז) אים מאַנאַטע ניסן, אַלס
 דעם ערשטען מאַנאַס אים
 צוועלפֿ=

ב א ו ר

זו: אשר הוא יהודי, לפי שהוא יהודי לכן לא ישתחוה, והמקרא לא כתב לעיל תשובת מרדכי
 כי סמך על המבין מזה הכתוב, שלא להכפיל הדברים, והנה לא ידענו אם היתה זאת הסנה
 האמיתית, וטעה מרדכי כמו שזכרנו לעיל, או שלא השיב זאת כי אם לדחות, מ"מ נלמד
 מזה איך ראוי שישיג האדם על מולא שפתיו, כי כמה שהשיב על שאלתם מדוע אתה עובר
 את מצות המלך, לאמר אשר הוא יהודי, הלא בזה הכעדק המן לאמור ואת דתי המלך אינם
 עושים. אמנם לדעת חד מן חכמים שהגידו להמן לראות וגו', יתכן לומר שלא השיב להם כלל,
 אבל הם נדו כל המאמר הזה מלבם, ויחורגם כי הגיד להם (דען ער האַטטע זייהנען געוואָגט),
 ועם ולא שמע אליהם כמשמעו (ער הערטע זייהנען ניכט לו), והמשכיל יבחר: (ח) וירא המן,
 כי בתחלה לא שם על לבו להתכוון אם מרדכי כורע או לא, וכמו שזכרנו לעיל, ולכן אמר וירא
 ולא אמר וישמע: (ו) כי הגידו לו את עם מרדכי, מהכתוב הזה אינו מוכח כלל, אם הכיר
 המן את מרדכי מקודם לזה המעשה כנראה לקצת המעתיקים, או לא הכירו כנראה לאחרים,
 אבל טעם הכתוב אחרי כי הגידו לו נדבורם והעלו נרעיונו עם מרדכי בא על מחשבתו לקחת
 נקמתו מכל העם, ולולי מלת את היה ראוי לפרשו על מה שהגידו לו היות עם מרדכי סנה
 למניעת כריעתו לפניו, באמרו אשר הוא יהודי. ויש מפרשים שהודיעו לו מהותם ואיכותם,
 וזה דרך דרש וכדרך המתרגם השני שהאריך לדבר בענינים כאלו, ואין מקרא יולא מידי פשוטו:
 עם מרדכי, כסול הענין לאמור שכל אלו לא העו נגדו מאומה כי אם בהיות עם מרדכי ולכן
 נקב מפתח, וזה יורה על החפעלויות נפשו הרעות, ואחד מן המעתיקים רצה למעט הכבול
 ואמר טעם עם בחיר"ק, והוא נגד המסורה: (ז) השיל, מי שהפיל ולא פי' (רש"י), ויתכן
 שמשיל הגורל היה קוסם אחד אשר שאל לו המן באיזה עת יתכן יותר להשמיד האומה הזאת,
 כי

ה מ ע ר

(ו) את עם מרדכי, לדעתי ספרו לו כי הכים מבני יהודה יקרו מאוד בעיני מלכי בבל ופרס
 הקדמונים כדניאל וחבריו, ולכן נקב להשמיד את כל היהודים.
 (ז) לחדש

מגלת אסתר ג

שְׁתֵּי יָמִים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֹשׁ
הַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנָי
הַמֶּן מִיּוֹם וּלְיוֹם וּמִחֲדָשׁ
לְחֲדָשׁ שְׁנַיִם-עָשָׂר הוּא-חֲדָשׁ
אֲדָר: ס (ח) וַיֹּאמֶר
הַמֶּן לַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֹשׁ יִשְׁנוּ עִם-
אֶחָד מִפּוֹר וּמִפּוֹר בֵּין הָעַמִּים

בכל
ר ש י

הרגום אשכנזי קמא

צוועלפטען רעגירונגס־אחזקע
דעם אחשורוש, ליעם ער פור
(דאז הייסט לאַאזע) ווערפֿען,
פֿאָן איינעם טאָגע אויף דען
אַנדערן, אונד פֿאָן איינעם מאָן
נאָטע אויף דען אַנדערן, אונד
עס פֿיעל אויף דען צוועלפטען
מאָנאָט, דען מאָנאָט אדר.
(ח) אלסדאן ואנטע ער צום קע-
ניגע: דא לעבט איין פֿאַלק
פֿערוואַרפֿן אונד צערשטרייעט
אונטער אַללען פֿעלקערן דער
ועמטט=

(ו) הפיל פור. הפיל מי שהפיל ולא פירש מי ומקרא קלר הוא: הוא הגורל. הכתוב מפרש
ומהו הפור הוא גורל הפיל הגורל באיזה חדש יללית: מיום ליום באיזה יום בחדש יללית:
(ח) ואת

ב א ו ר

כי הקסם והניחוש היה מורגל בימים ההם, וזה טעם לפני המן: פור, פירושו בלדו הוא
מה שקורין בלשון עברי הגורל, והכותב העמיד גם השם הפרסי בעבור שם פורים שיזכור לקמן
(ט' כ"ו): מיום ליום וגו', הכי זה מקרא קלר, והראוי מיום ליום ומחודש לחודש וילא הגורל
לשלושה עשר יום לחדש שני עשר הוא חודש אדר, והנה הגורל הזה לא מפי ה' ילא, כי אם
על ידי קסם וניחוש שאין בו ממש, וכמו שאמר הרמב"ם בס' המורה, אלו היו בו ממש לא
היתה התורה אוסרתו, ונפל א"כ על פי קרי והזמן, לכן אין להקשות למה ילא בזה היום
ובזה החודש דווקא, והראש"ע אמר כי מהשם היה משפטו והוא האריך הזמן כדי שיעשו ישראל
תשובה, ותמוה הוא שילא מפי חכם גדול דבר כזה, הכי לא ידע השם שכבר תביא התשועה
בחדש השלישי? (ח) ויאמר המן למלך אחשורוש, יתכן שבעת התייעלו עמו בדבר הכנה
המלכות אמר למלך שיעשה זה לעונת מלכותו להשמיד עם שאינו מועיל כלל לקבץ המדינה,
אבל אדרבה מזיקו ומחסרו: ישנו עם אחד, יש להתבונן שלא זכר המן במסירתו שם יהודי
בלל, כי אם אמר אחד בלתי מפורט ונודע, ובתחבולה עשה זאת, כי באמת היו היהודים
נחשבים בעת ההיא סמוך לגלות, בגרסה מספרי קודש שהיו נהיכלי המלכים, וכן מרדכי כבר
היה בשער המלך, ויירא המן אולי לב המלך טוב עליהם, ובפרט שהיה כתוב על ספר דברי
הימים לפני המלך, כי מרדכי היהודי הגיד טוב עליו במעשה בגתן ותרש, ואם שבאמת שכתבו
כבר המלך, כמוכח מדלקמן (ו' ג') הנה המן לא היה יכול לדעת זה, ואפשר שבעלות על
זכרונו שם יהודי יזכור גם את הטובה הזאת, בעבור זה סתם את דבריו, ואחשורוש לסבלותו
לא שת לבו לקור אחריהם היטב, אבל האמין מיד לאוהבו בהזיקו אותו מאוהבי שלום המלכות,
כאשר כבר העיר ע"ז הרב חבן יחיאל, ואולי לא ידע עוד שום ענין פרטי מכל הדבר עד היום
השני למשחה אסתר, ובפרט אם היה זה אחשורוש (קסערקטעט) שהיה מוגה מכל עסקי המלוכה,
נזכר במ"הס: מפחד ומפורד בין העמים, יכוון בזה לכמה בחינות, כאשר העיר ע"ז הרב
חבן

ה מ ע ר

(ו) לחדש שנים עשר, אמר המבאר וזה לשונו והראש"ע אמר כי מה' היתה משפטו, והוא האריך
הזמן כדי שיעשו בני ישראל תשובה, ותמוה הוא שילא מפי חכם גדול דבר כזה, הכי לא ידע ה'
שכבר תבוא הישועה בחדש השלישי ע"כ, ואנוכי לא זכיתי להבין דבריו כי הנה בא התשועה בחדש
הג' יען בעת ההיא כבר שבו אל ה' ורחמם, אולם אלו לא שבו עד חדש אחד עשר לא העמיד ה'
רוח והללה עד לעת בואת ובוודאי לא היתה כוונת המבאר להקשות הלא ידע ה' שישבו קודם
י"ב חדש כאשר שכבר נודע כי בענין הידיעה והנחירה נגעלו שערי חכמה לפני עיני באר.

תרגום אשכנזי

ועממטליכען לענדער דיינעם
רױכס, דיא זיך דורך איהרע
זאנדערבארען געזעטצע פֿאן
אללען אנדערן פֿעלקערן אונ-
טערשיידען, דיא קעניגליכען
לאנדעם געזעטצע חייגעגען
ניכט בעפֿאלגען, אונד עס
פֿארטחױלט דעם קעניגע ניכט,
זיא צו דולדען. (ט) ווען עס אל-
זא דעם קעניגע געפֿעלליג, זא
זאללען שריפֿטליכע בעפֿעהלע
צו איהרער פֿערטילגונג אויס-

מגלת אסתר ג

בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָּךְ וּדְתִיחֶם
שָׁנוֹת מְכַל-עַם וְאֶת-דְּתֵי הַמֶּלֶךְ
אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין-שׁוּחַ
לְהַנִּיחֶם: (ט) אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב
יִכְתֹּב לְאַבְדָּם וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
כְּבָר-כֶּסֶף אֲשָׁקוּל עַל-יְדֵי עֹשִׂי

המלאכה

געפֿערטיגט ווערדען, וואָדורך איך צעהנטויענד כּכר זילבער אין דיא הענדע דער פֿערוואַל-
טער

ר ש י

(ח) ואת דתי המלך. לתת מס לעבודת המלך: אין שוה. אין חש כלומר אין בלע: (ט) יכתב
לאבדם. יכתב ספרים לשלוח לשרי המדינות לאבדם:

ב א ו ר

אין יחיאל, שאין לפחד פן ביום אבדתם יעשו המים במלכות וילחמו נגד הקמים עליהם, כי
לא ישמע קול הכרה באבדתם להיות מפוזרים זעיר שם זעיר שם, גם אין לפחד שאותו המעט
מהמסורד יעשה רועם העדרו או קרחה במלכות; גם ע"י שנתפשו בכל המדינות אס משיבתם
בארץ יולד נזק, יהיה הנזק כללי ולא ימלט אפילו עיר אחת מפגעים, ואין ספק שילד נזק
מישיבתם בארץ, כי: דתיים שונות מכל עם, הרי זה מאמר קצר, והראוי ודתיים שונות
מדתי כל עם, או מכל דתי עם, וחד מן חבירי אמר שטעם שונות יונא, כלומר ודתיים שונות
אותם מכל עם, הכונה בכל זה כמו שכתב הרלב"ג כי במה שאין אללס מגונה מה שהוא מגונה
לאחד מאר העמים אין להם מה שימנעם לעשות כנגד המלכות וכנגד העמים אשר הם בנייהם,
גם ידוע הוא שאינם עושים את דתי המלך וא"כ דינם כדין מורד במלכות, אמנם לדעת הרב
אין יחיאל לא תחשב מלה, כי אמר הטעם ודתיים שונות יותר מכל עם, כי כל אומות מלכותיך,
אף כי הם שונים זה מזה בכמה דברים, מ"מ בזה יתאחדו לעשות רבונך בכל מה שתורה עליהם,
לא כן אלו שאינם עושים דתי המלך: ולמלך אין שוה, אין שום תועלת מהם שיהי' שוה אל
הנזק שיגיע לו על ידם, אשר בעבורו יהיה ראוי להניחם, וטעם למלך, כי בלע המלך הוא
בלע הכללי ובגרתם גם לו נר: (ט) ועשרת אלפים ככר כסף, אמר הרלב"ג ו"ל ידמה שהטן
חשב כי משללס יסרע זה הסך למלך, ולזה רנה לתחום בשם המלך שיהיה שללס לבח לעושי
המלאכה והם יביאו לו וממנו יסרע אותו הסך ע"כ. והרב אין יחיאל אמר ו"ל יכתב לאבדם,
וכל ממונם יהיה למלך, וזולתו כאוהב עובתך אשקול משלי אס כה תעשה י' ככרי כסף להניח
אל גנזי המלך ע"י עושי הטלאכה כי לא רנה לדור נתינתה אחרי העשות המעשה ע"כ, אמנם
יש לשאול איך יתכן שיאמר המן לתת כל כך לאבד העם הזה, הלא בזה יתעורר החשד אל
המלך שישתדל יותר לטובת עמנו מלטובת הכלל? ולכן ראיתי נכון מה שאמר חכם אחד שאין
טעם אשקול אללס מכיסי, אבל אמר המן למלך ע"י שיהרגו היהודים ויהיה שללס לבח אסבב
לאשקול אל גנזי המלך י' אלף ככר כסף, כי עשרם יעלה בוודאי לסכום הזה, ואמר זאת לעור
עיני המלך בהעושר שיגיע לו ע"י הריגתם: על ידי עושי המלאכה, כמו לידו, וטעם אשקול
לשון

ה מ ע ר

(ט) יכתב לאבדם, השגש אבד לא יאמר רק על דבר החדל מהיות לגמרי, אך על הדבר אשר

קיננו

מגלת אסתר ג

הַמֶּלֶךְ אֶתְּהוּי
הַמֶּלֶךְ: (י) וַיִּסַּר הַמֶּלֶךְ אֶת־
טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיְתִנֶּה לְהֵמָּן בֶּן־
הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי צִרְרַת הַיְהוּדִים:
(יא) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵמָּן הֲכֹסֶף
נָתוּן לְךָ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ: (יב) וַיִּקְרָאוּ סְפָרֵי הַמֶּלֶךְ
בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשִׁלְשֵׁה עֶשֶׂר

יוֹם

תרגום אשכנזי קמב

טער ווערדע צו וועגען קעניג
נען, אום עס איז דיא קעניג
ליכע שאטצאמערן צו ברינג
גען. (י) דער קעניג צאג זיינען
זיענעלרינג פאן דער האנד,
איבערגאב איהן דעם המן,
זאָהן דעם המדחא אויס דעם
געשלעכטע אנג, פֿערפֿאלגער
דער יודען, (יא) אונד שפראך
צו איהם: דאָ געלך זייא דיר
געשענקט, זאָ וויא דאָ פֿאלק,
דאָמיט צו מאַכען, וואָס דיר
גוט דינקט. (יב) נאָך אין דעם
ערשטען מאָנאָטע, אָם דריי־

צעהנטען טאָגע דעסועלבען, וואורדען דיא קעניגליכען געהיימשרייבער צוזאממען בערוֹ

פֿען

ר ש י

(י) ויסר המלך את טבעתו, הוא מתן כל דבר גדול שיאלו מאת המלך להיות מי שהטבעת
בידו שליט בכל דבר המלך:

ונשלח

ב א ו ר

לשון פרעון ובל"א (ג' - וועגען) וכמו שהוא מבואר בס' נת"ש להרמב"מ ז"ל (בראשית כ"ג ט"ו),
וטעם עושי המלאכה בתרגומו דעבדין עבדיה, פירושו הממונים על מלאכת המלך להכניס
ולהוליך, בל"א (געטעפֿטער וואָלטער), והמתרגם השני אמר על ידוי דעבדין מטבעא, וא"כ
אינו טעם עושי המלאכה בספר מלכים ודברי הימים אשר להם נתנו כסף מזוויר הנעשה כבר
למטבע, אמנם לדברי הרלב"ג והרב אבן יחיאל שהנאמי יהיה טעם עושי המלאכה על ההריגה
שזכר, באשר יבין הקורא המשכיל מדבריהם, וא"כ טעם ע"י כמשמעו (דורך), אבל הראשון הוא
יותר נכון, והעד ועושי המלאכה אשר למלך (לקמן ט' ג'): (י) אח טבעתו, אשר בה חותם
המלך כדי שיוכל המן לחתום כטוב בעיניו: (יא) הכסף נחון לך, וגם העם שאמרת, לעשות
בכל אחד מהם כטוב בעיניך: (יב) בחדש הראשון, מהר המן לכתוב ולחתום הגזירה, אף
שהי' לו עוד י"ב חודש לזמן ההריגה, כדי שלא יוכל המלך להתחרט. ויש אלו אף לא ירא
המן שיברחו היהודים תוך הזמן הזה בהודע להם הסודעות? אבל כי לא מחכמה אלו על זה
הכי לא ידעו ולא יבינו, שאי אפשר למאות אלף איש עם טף ונשים לברוח מארץ רחבת ימים
בשבע ועשרים ומאה מדינה, כמו שהוא אפשר לב' או לג', אף לאיזה מאות אנשים, ואם ימלטו
כאלה והיה הנשאר לנקמה די והותר: בשלשה עשר יום בו, יראה שבת דרך נישוח בזה
היום

ה מ ע ר

אינו במקומו הראשון, ומזה רוב ענין אבדה, וכן ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה (דברים
י"א י"ז), ובאו האבדים בארץ אשור (ישעי' כ"ז י"ג), וכן יהיה הוראת הפועל שהוא יולא לא
רק על השחתה ממש אך גם על השלות מן הארץ, ולזה אמר המן אל המלך בלישוא דמשתמע
לתרי אפי' (ואם גם לא דבר המן בלשון הקודש הנה בחר במלה פרסית הדומה בקוראתה
למלת אבד בעברית). וכאשר אמר לו המלך והעם לעשות בו כטוב בעיניך או כתב להשמיד ולהפוג.
(יב) בחדש הראשון, הנה אשכנז היה מושל ממשל רב על מאה ועשרים ושבע מדינה
גם

חרגום אישכנוי

פֶּעַן, אונד בעפעהלע אויפֿנע-
זעטצט, גאנץ זאָ וויא עס המן
פֶּערלאַנגטע, אָן אללע סאָ-
טראַפֿען דעם קעניגס, אָן אל-
לע פּאַשאַם דער פּראָפֿינצען
אונד אָן אללע בעפעהלס האַ-
בער יעדעס פֶּאַלקעס; פֿיר
יעדעס לאַנד אין זיינער שריפֿט,
אונד פֿיר יעדעס פֶּאַלק אין זיי-
נער שפּראַכע מיט דעם גאָ-
מען דעם קעניגס אחשוּרוש
אונטערשריעבען, אונד מיט
דעם קעניגליכען אינוועגעל בע-
זיעגעלט, (יג) ווארדען דיעזע
בריעפֿע דורך איילבאָטהען אין
אַל-

מגלת אסתר ג

יוֹם בּוֹ וַיִּכְתֹּב כָּכָל־אֲשֶׁר־צִוְּהַ
רְהִמָן אֶל־אֲחֵשְׁדֵּר־פָּנִי־הַמֶּלֶךְ
וְאֶל־הַפְּחֹזֹת אֲשֶׁר וְעַל־מְדִינָה
וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וְעַם
מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם
כָּל־שׁוֹנֵי בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחֵשְׁוֹרֶשׁ
נִכְתָּב וְנִשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הַרְצִיִם
(יג)

אל

ר ש י

(יג) ונשלוח ספרי ייחיו נשלחי ספרים אי שטרטרמי שבלעז והוא מגור נלחוס נלחם (שמוא ח' ג') נגלה

ב א ו ר

היום בשכבר נפל הגורל עליו ליום ההריגה: אחשדרפני, מלה פרסית, ובלשון יוני ורומי (זאטרופען) ואותיות א"ת הנוספות מדרך לשון פרסי הם, ובל"א (אונדפלוטעגער, טאטאטהאזטער): הפחות, הנפרד פחה, והוא מה שקורין אלל הישמעאלים (פאטא): בשם וגו', אמר חד מן חבריא בשם דוקא, שהי' כתוב בסוף כל אגרת המלך אחשוּרוש, ונחתם אלל השם בטבעת המלך, כמוהגנו עוד עתה: (יג) ונשלוח, ויהיו נשלחים ספרים אישטר"א ערמ"ש בלע"ז (לריך להיות עטרע טראנסמיס בל"א זויבערטיקט ווערדן), מגורת אס נלחוס נלחם נגלה נגלית דמה נדמתי (רש"י), והוא מקור מבנין נפעל וכן הוא לדעת הרד"ק, אבל לדעת הראב"ע הוא תואר מבנין נפעל, וידמה בזה לחיות נכתב ונחתם הקודמות, ואם ספרים מוסב לדעת רש"י יואל על כל ג' הפעלים שזכר, ובחר בזה הלשון להורות על מהירות העשיה והשתדלות המן להרע, כי הכתיבה

ה מ ע ר

גם באיי היס רחוקים כמזכר בסוף הספר, ולזה היה בריך המן אם יראה שיגיע דת המלך לכל מדינות מלכותו שכל יאחר בשלות הספרים, ומה שהעיר המבאר מדוע לא פחד המן מן יבחרו היהודים? יראה לי כי המן באמת לא חש בזה, כי כל מגמתו היחה להכחיד את היהודים מארצות מלכות אחשוּרוש, ואם גם נערום ובחוסר כל ילכו להם לארץ אחרת, גם בזה כבר לקח נקמתו מהם, כי בוודאי לא יניחוס אנשי המדינה לקחת את רבושם בידם שכבר ידעו שיהי' להם לשלל. (יג) ונשלוח ספרים, לדעת רש"י ונשלוח הוא המקור מבנין נפעל ובא בני"ן כמו נלחוס נלחם וכדומה; אולם לא מלאנו המקור מזה הבנין בני"ן אך אם נקשר עם פעל באופן ההחלט, כדוגמות שהביא רש"י וכן נכסוף נכספת (בראשית ל"א ל') נשאל נשאל ממני דוד (שמואל א' כ' ו'), אבל אם יבוא המקור בפני עצמו הוא תמיד בה"א כמשפטו (אך פעם אחת מנינו בהגלות נגלות (שמואל ב' ו' ב') הוכפל המקור בה"א ובנו"ן, לזה נדקדק דברי הראב"ע כי הוא חאר (בינוני) מנפעל. אולם לא ידעתי לבוון סוף דבריו שאמר כמו נשאל נשאל דוד ואם הוא המקור עם העבר.

והעיר

מגלת אסתר ג

חרגום אשכנזי קמג

אל-כל-מדינות-המלך-להשמיד
להרג ולאבד את-כל-היהודים
מנער ועד-זקן טף ונשים ביום
אחד בשלושה עשר לחדש
שנים-עשר הוא-חדש אדר
ושללם לבוז: (יד) פתשגן הכתב
להנתן דת בכל-מדינה ומדינה
גלוי לכל-העמים להיות-עתדים
ליום הזה: (טו) הרצים יצאו
רחופים בדבר המלך והדת

אללע פראפינצען פערשיקט,
אום אללע יהודים פאן יונג ביז
אלט, זאממט ווייכער אונד
קינדער אן איינעם טאגע, אלס
אם דרייעהנטען טאג דעם
צוועלפטען מאנאטס, דעם מאג-
נאטס אדר, אומצוברינגען,
צו פערטילגען אונד אויסצו-
ראטטען, אונד איהרע גיטער
צו פלינדערן. (יד) איינע אב-
שריפט דיעזעס שרייבענס
זאלמע דארום אין יעדעם
לאנדע אלס אין קעניגליכעם
עריקט אללען אונטערטאה-
נען עפענטליך מיטגעטהיילט
ווערען, אויף דאס זיא אויף
דיעזען טאג בערייט זייען.

(טו) דיא באטען וואורדען מיט דען קעניגליכען בעפעהלען איילענדס אבגעשיקט, אונד

דיע

ר ש י

וילה נגליתי נדמה נדמתי (ס): בשלשה עשר לחדש שנים עשר. ביום י"ג לאותו חדש שהוא
י"ג לחדשי השנה: (יד) פתשגן. לשון ארמי ספור הכתב דרי"ממנט בלע"ז: להנתן דת.
זווי הכתב שהיה חומר להנתן חוק גזירת המלך: גלוי לכל העמים. דבר זה: (טו) והדת
נתנה

ב א ו ר

הכתיבה והחתימה והשלחות נעשה הכל מיד זה אחר זה וכמעט בעת אחת: (יד) פתשגן, לשון
ארמי ספור הכתב בלע"ז דרי"ממנט, (בל"ל דרעסעמענט, בל"א (דער וויפאזשן, וזיכהזוט),
ושעור הכתוב שהיה טופס הכתב להנתן בכל מדינה ומדינה דת גלוי לכל העמים להיות עתידו
ליום הזה, ב"ה לדעת רש"י. אכן יוקשה ע"ז בהיות שלח כתב לכל מדינה ומדינה בפני עלמה
איכה יתנהגו, איך יהיה כתוב בו להנתן דת בכל מדינה ומדינה? גם אין לכחוש שבע"כ היה
טופס הכתב להשמיד להרוג וגו'? לכן היותר נראה שהוא מוסב על הקודם, דהיינו פתשגן
הכתב שזכר עתה מלבד שהיה וכתב אל הסגנים והפקות היה גם מזומן ומלווה עליהם להנתן
דת בכל מדינה ומדינה, כלומר שיפרסמוהו להיות חק מלכות כדי שיהיו כלם עתידים ליום הזה,
אמנם וכתב לו אח משנה התורה (דברים י"ז י"ח), תרגם אונקלוס ית פתשגן אורייתא ואל"כ
ענינו העתק, בל"א (אבטריפט), וכן הוא דעת הראב"ע, אמר כאן נוסחה ואמר להלן בתורה
נוסחה שנית, וכן נראה דעת הרלב"ג, וכן הוא מוכח מדלקמן (ד' ח') כמו שנבאר, וכן הוא מתורגם
אשכנזית: (טו) הרצים, כפי שספר לנו יוסיפון בן גוריון היו האנשים האלה מזומנים ומעותדים
להוליך אגרות ודתי המלך ממקום למקום ואינם רלוים ברגלם רק רוכבים על הסוסים מהר
וחש, ונקרא בל' פרסי (פאגארזט), וכן הוא בלשון יוני, ובלשון לרפת (עסטאפעט, קוריר) ובל"א
(וויובאטען): דחופים, כדמות דחופים במהירות, (הראב"ע), ואמר חד מן חבריא שמתחלה
מהר את הרצים ללכת ואח"כ נתנה הדת בשושן, כדי שלא ישתדלו היהודים אשר בה לבטל
הגזירה לכל הפחות מאשר המדינות: בדבר המלך, עם הכתבים שנתוכס דבר המלך, וי"מ
בדבר כמו על דבר המלך פי' שהמלך זיה שימהרו כפי יכולתם, ויתורגם לפ"ז בל"א (אויף בע-
פעה)

דיעזעם עריקט דארין אין דער רעזידענץ שושן אויסגע- געבען. דער קעניג אונד המן זאסען נון אונד זעכטען, אינ- דעם דיא גאנצע שטאדט אין גראסער בעשטירצונג וואר. ד(א)אלו מרדכי ערפֿוהר וואס פֿאָרגעגאנגען, צעררים ער זיינע קליידער, היללטע זיך אין זאק אונד אשע, גינג הינויס מיטטען אין דיא שטאדט, אונד שריע לויט אונד יעממערליך. (ב) זא קאם ער ביז פֿאָר דיא פֿאָרטע דעם קעניגליכען שלאס=

נתנה בשושן הבירה והמלך והמן ישבו לשחות והעיר שושן נבוכה: ס ד (א) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה: (ב) ויבוא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל

ר ש י

נתנה בשושן. מקום שהיה המלך שם ניתן החוק בו ביום להיות עתידים ליום י"ג לחג אדר. לכך: והעיר שושן נבוכה. היהודי שנה:

ד (א) ומרדכי ידע. בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך לפי שהשתחוו לאלים זימי נבוכד נלך וזנהנו מסעודת אשורוש: (ב) כי אין לבוא. אין דרך ארץ לבוא אל שער המלך בלבוש

ב א ו ר

פעהו דעט קעניגס), ויותר נכון שהיה כל זה פעולת המן, וכמו שזכרנו לעיל: והמלך והמן ישבו לשחות, שמחים בפעולתם, זה כמה שעה טוב לארבו כפי דמיונו, וזה בעבור נקמתו: נבוכה, עבר מנסעל מנ"ע ענינו בלבוש נאדם שהשתבש ולא ידע מה לעשות (ראב"ע), ורש"י כתב היהודים שנה ואין לריך לזה, כי יתכן שגם העמים האחרים היו נבוכים כי לא ידעו טעם וסנה לדת הזאת, שהיתה שלא כדת, ואם מחר ייטב בעיני הכסיל הזה להמית מהם יהיה מה שיהיה, או כמה שיהיה, מי או מה ימנעוהו מזה, ואולי היה גם ליהודים אוהבים רבים בשושן מעמי הארץ:

ד (א) ומרדכי ידע, ב' הווי"ן מחברים בזמן כאשר ידע קרע את בגדיו וגו', ויש עוד לפרש ההמשך בזה, אחר שאמר והעיר שושן נבוכה כמו שזכרנו, שלא ידעו למה טעם וסנה לבזרה הזאת, אמר אבל מרדכי ידע מיד שגוף מחמת השנאה, בעבור שלא כרע להמן, ולכן קרע את בגדיו על שסנב לעמו סנה גדולה כזאת, ויתורגם ח"כ בל"א (מרדכי הערקטע וווקהו וואס פֿאָרגינג, דרוזק וגו'): וילבש שק ואפר, לפי הנגינה המספקת במלת שק לא יוסב הפעל על ואפר, לפי שלא שייך בו ענין לבישה, אמנם יחסר לפ"ז פעל העשי' באפר, והנכון שענין

ה מ ע ר

(טו) והעיר שושן נבוכה, יראה לי הכוונה כי אף שהדת נתנה בשושן הבירה, בכל זאת לא ידעו כל אנשי העיר חובן הענין והיו נבוכים בו, זה אומר בכה וזה אומר בכה, בדרך בקרית מלך רב אם ילא דבר חדש, כי יחסיאו עליו דברים אשר לא כן ובפרט בדבר זר כזה.

ד (א) ומרדכי ידע, כלומר אף שער שושן נבוכה ולא ידעו העיני תוכן הדת, הן מרדכי ידע זאת. ואמר כל אשר נעשה כי ידע גם שהמלך אף נסתה לענת המן ולא משנאתו את היהודים גור לאבדם, ולזה חשב כי נקל יהיה לאסתר להפך את מחשבות הלוור ולהראות למלך כי לא טוב עשה בעמו.

וחשלה

מגלת אסתר ד

אֶל-שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלִבּוֹשׁ שָׂק׃
(ג) וּבְכָל-מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם
אֲשֶׁר דָּבַר-הַמֶּלֶךְ וּדְתוֹ מִגִּיעַ
אֲבֵל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוֹם וּבְכִי
וּמִסַּפַּד שָׂק וְאִפֶּר יֵצַע לְרַבִּים׃
(ד) וַתְּבוֹאִינָה גַּעְרוֹת אֶסְתֵּר
וּסְרִיסְיָהּ וַיִּגִּדּוּ לָהּ וַתַּהַלְהֶלֶל
הַמֶּלֶכָה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים
לְהַלְבִּישׁ אֶת-מְרַדְכֵי וּלְהַסִּיר

תרגום אשכנזי קמד

שלאססעס; דען היניין קאנג
טע ער אין איינעם זאקקע גע-
היללט ניכט קאמען: (ג) וזא
וואר אויך אין אללען לענדערן,
וואהין דער בעפעהל דעם קע-
ניגס אונד זיין געזעטץ געלאנג-
טע, גראסעס טרויערן אונטער
דען יהודים, פאסטען וויינען
אונד וועהקלאגען. זעקקע אונד
אשע ווארען דיא פאלסטער
דער פארנעהמען. (ד) אסחר'ס
קאמיערפֿרויען אונד איהרע
דיענער קאמען, אונד ער-
צעהלטען עס איהר, דא ער-
שראק דיא קעניגין העפֿטית,
אונד שיקטע זאגלייך קליידונגסשטיקקע, זיא דעם מרדכי אנצולעגען, אונד איהם ווינען
זאק

יחיר יי שקו

ר ש י

בלבוש שק: (ג) דבר המלך ודחו. כשהלומים נושאי הספרים עונרים שם נתנה הדת צעיר:
כרשת

ב א ו ר

שענין לבישה דכאן אינו אלא ענין עטוף, וכ"ה מתורגם: (ג) ובכל מדינה ומדינה וגו', הכתוב
הוא מפסיק בענין ולכן דינו כמאמר מוסגר: אשר דבר המלך ודחו, להשמיד היהודים, וטעם
מקום וגו' בכל מקום שהגיע מיד נתפרסם והי' אצל גדול ליהודים, ויש גם לפרשו מקום אשר
דבר מלכות אחרות וגזרת חקיותו מגיע שם, כלומר עד אשר ידו וממשלתו מגעת, ויתורגם
לפ"ו בל"א (וז' ווייט דיא בןטטהעסיגקייט דעם קעניגס אונד דיא געוואלט זיינער געזעטלע
רויכטע): יצע, הי"ד שרש כיו"ד אשר ילד לו מבנין הכנד שלא נקרא שם פועלו (הראב"ע) והטעם
למשכב: לרבים, לגדולים, כלומר החשובים בעם לבשו שק, והקמץ פחת הלמ"ד לחסרון ה"א
הידיעה מוכיח כזה הפירוש, וכן תרגמתי: (ד) ותהלחלח, שרשו חול ונכפלה הפ"א והלמ"ד,
וגם השם ממנו נמלא כזה האופן ותחלה בכל מתנים (נחום ב'): ותשלח בגדים, חשבה אולי
שלהיה שוללים, וכאשר שמעה שלא רצה לקבל אז ידעה כי זה על אצל גדול וזער חזק ושלחה
התך לחקור ממנו על מה זה (מדברי הרלב"ג) ואין לספק שכל זה הי' בסתר: קבל, ענינו לקיחה,
והטעם על הנגדים, או שהוא מוסב על להסיר את שקו מעליו, וטעם לא קבל לא שמע
אלהם

ה מ ע ר

(ד) ותשלח בגדים, לא נראה בעיני דעת הרלב"ג (עיין צביאור) כי אם גנבים באו לו מדוע
ילך בנגדים קרועים וילבש שק? ולכן יראה לי כי התך לבדו בא בסוד מרדכי ואסתר, אולם
הנערות ויתר הסריסים לא ידעו דבר, אך חשבו שמרדכי שהיה לו סקודה מה כאשר אמרנו,
מלא חן בעיני המלכה, ולזה במסיח לפי תומם ספרו לה את אשר קרהו והי'ל הבינה כי הגיע
לו שבר גדול אשר עליו יתאבל וילך שולל, ויען כי אין לבוא בשער המלך בנגדים פרוצים ובלבוש
שק, לכן שלחה בנגדים אחרים וזוהי להסיר את שקו, והיתה כוונתה שיבוא בשער המלך ויגד
לה מה היה לו, אך הוא לא רצה עוד לבוא בשער המלך כי ירא את המן. ומה שנאמר להלן
(ה' ע') וכראות המן את מרדכי וגו' אין סתירה כי אין ספק שאסתר הודיעה לו שמאזה
חן בעיני המלך וזו רוחו לאיתנה לבלתי יכרע להמן.

ואק אבצונעהמען. ער וואָלל טע אַבער ניכטס אַננעהמען. (ה) דאָ ליעס אסתר דען התך רופען, (איינער פֿאַן דען פֿער־שניטטענען דעם קעניגס, דען ער איהר צור בערענונג גע־געבען) אונד גאָב איהם דען אי־פֿטראַג, זיך בייא מרדכי צו ערקונדיגען, וואָס דייעזעס וואָ־רע, אונד וואָרום עס וואָרע? (ו) אונד התך גינג הינזיס צו מרדכי אויף דען גראַסען פלאַטץ פֿאַר דעם שלאַסטהאָ־רע. (ז) דאָ ערצעהלטע איהם מרדכי אַללעס, וואָס איהם ווידערפֿאַהרען. אויך פֿאַן דער בעשטיממען סוממאָ געל־דעס, דיאָ המן פֿיר דיאָ אויס־ראַטטונג דער יהודים אין דיאָ קעניגליכע שאַטצקאַמ־מער צו ליעפֿערן פֿערשפּראַ־כֿען. (ח) גאָב איהם אויך דיאָ אַבשריפֿט פֿאַן דעם עדיקט צו איהרער פֿערטילגונג, דיאָ אין שושן אויסגעטהיילט וואָרדען, אום עס אסתר צו צייגען, אונד

שָׁקוּ מֵעֲלֵיוּ וְלֹא קִבַּל: (ה) וְהִקְרָא אֶסְתֵּר לְהִתְךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֵמִיד לְפָנֶיהָ וְהִצִּוּהוּ עַל־מַרְדֳּכָי לְדַעַת מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה: (ו) וַיֵּצֵא הִתְךְ אֶל־מַרְדֳּכָי אֶל־רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לְפָנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: (ז) וַיְגַד־לוֹ מַרְדֳּכָי אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהּ וְאֵת פְּרִשְׁתֵּי הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמֵן לְשָׂקוֹר עַל־גְּנוֹי הַמֶּלֶךְ בִּיהוּדִים לְאַבְדָּם: (ח) וְאֵת־פֶּתֶשֶׁן כְּתַב־הַדָּת אֲשֶׁר נָתַן בְּשׁוֹשַׁן לְהַשְׁמִידם נָתַן לָוֹ לְהַרְאוֹת אֶת־אֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לְבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן־לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל־

עמה

יחיד י

איהר פֿאַרצושטעללען, אַלס איינען בעפֿעהל איהר אויפֿצוטראַגען, צום קעניגע הון צו געהען, אונד איהן פֿלעהענטליך אום שוטץ אונד גנאָרע פֿיר איהר פֿאַלק צו ביטטען. התך

ר ש י

(ו) פרשת הכסף. פירוש הכסף:

אל

ב א ו ר

אליהם: (ח) על מרדכי, בעבור מרדכי, והכפל מה זה ועל מה זה כפי מנהג הל' ולחות המליכה, ואפשר לאמור שאלה על הסנה הגורמת ועל הסנה התכליתית: (ו) רחוב, מקום גדול ורחב ידים: (ז) אח כל אשר קרהו, לו בעלמו עם המן שלא רצה לכווע, ואמר אשר הוא יהודי, ושעל זה כעס המן ונקש להשמיד כל היהודים (מדברי רלב"ג). פרשת, באור סך הכסף (הנ"ל) וכן הוא מתורגם: ביהודים, חלק היהודים, כמו ויעבוד ישראל באשה, ואפשר שמש מרדכי כי מכיסו רצה לתת כל הסך הזה, או טעם לאבדס ע"י אבדס: (ח) ואח פתשגן, נתן לו להראות, ואס הי' הטופס לריך להיות אמר לו, גם היה ראוי לאמור פתשגן הדת לא כתב הדת, גם מוכח מספקי הגנינה שטעם אשר נתן באופן על הפתשגן, והטופס הי' באמת שיה בכל מקום, אלא שטעם פתשגן העתקה, וכמו שבארנו לעיל, ובה יתורן הכל, וכן אמר הרלב"ג רובה לומר העתקת הכתב ההוא, וכן הוא מתורגם: ולחגיגד לה, כי בעבור משפחתה

באה

מגלת אסתר ד

תרגום אשכנזי קמה

(ט) ההך קאם צוריק, אונד בעשטעללטע אן אסתר, וואס מרדכי געזאגט האטמע. (י) דא ערווערעטע אסתר דעם החד, אונד בעפאהל איהם, עם אויך דעם מרדכי צו זאגן גען: (יא) אללע דיענער דעם קעניגס אונד אונטערטאנען דער קעניגליכען לאנדע וויסן סען, דאס יעדער, עם וויא מאן אדער פרויא, דער אונד גערופען זיך דעם קעניגע אים אינערסטען פארגעמאכע נאחט, נאך דעם אללגעמיינען געזעצטע שטערבען מוס; עם מוסטע איהם דען דער קעניג זינען גאלדענען צעפטער ריי.

עמה: (ט) ויבא החד ויגד לאסתר את דברי מרדכי: (י) ותאמר אסתר להחד ותצוהו אל מרדכי: (יא) כל עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אר החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב

והיה

ב א ו ר

בזה הסכנה הזאת על ישראל, ולכן מוטל עליה להשיעם ובעבור זה כזה עליה לבוא וגו'. (יא) ועם מדינוח, אפילו העם יודעים זה (הראש"ע): החצר הפנימית, ידוע שבכל הארמנות הגדולות, ובפרט בהיכלי מלך יש כמה וכמה חדרים שונים זו מזו לפני בוא אל החד אשר בו יושב השר או המלך, בל"א (פארקאטאען, פארקאטע), ויש מהם בנוים בעמודים רבים (זיילען גאנץ, גאנצערע) כל אלו נקראים בל"ע בשם חצר, ונכונה התיבה הזאת לדעת חד מן חבריא מן חוץ וכו', כי בכחיות היוחו מלפנים והלאה יקרא חוץ, ובכחיות שהוא מוסגר בכותלים יקרא בר, היסק רחוב העיר, וזה טעם כל שם חצר, אף מה שקרוין בל"א (אין האין): אשר לא יקרא, שעורו והוא לא נקרא: אחת דתו להמית, אחת נגזר עליו דתו להמיתו ואין להשיב, או אחת היא דת המלך לכלם ואין אחד יוכל מן הכלל: לבד מאשר וגו', אמר הראש"ע לעולם לבד יבוא עם מ"ס שלפניו או שלאחריו לבד מאחד והוא לבד כך נזכיר שמך ע"כ, ושגגה היא היולאת מלפני השליט, כאשר יראה כל איש מתוך הקאקארדאלן בהכחובים הנרשמים שם. ואמר ר' יואל שיש הפרש רב על פי ההגיון בין לבד בחבור מ"ס ובין לבד בלי מ"ס, כי הראשון מלטרף הדברים המיוחסים על ידו בדרך ההוספה, ר"ל או שיר' הוספת האחרון על הראשון ואז תבוא המ"ס אחר המלה, דמיון זה לבד מטף (שמות י"ב) שהוא נוסף על סך הגברים הנזכר מקודם, וכן כלם; או שיר' על הוספת הראשון (דהיינו הנזכר ראשון) על האחרון, ואז תבוא המ"ס קודם המלה, כמו מלבד עולת הבקר (ויקרא ט') אשר עליה יוסיף המנחה הנזכרת מקודם, וכן כלם, ותרגומם תמיד בל"א (חויטער); אבל לבד השני בלי מ"ס יפריש תמיד הדברים זו מזו ויבדיל ביניהם, ומה הטעם חלק בחלק יאכלו (במתנות קדשים) לבד ממכרו על האבות דהיינו ממכר כל אחד שירש מאבותיו, שזה יאכל בפני עלמו, ואין לריק לחלק אותו עם אחיו הבהנים, וכן כלם, ותרגומם (אזיין, נור) ע"כ. ולפ"ז יהי המאמר שלפנינו הור היולא מן הכלל, והזרים אינן זרות בלשון. ואחד מחכמי האומות אמר שעור הכתוב לבדס אשר יושיט לו כטעם המה לבדס ינללו (יחזקאל י"ד) וטעם לו על כל אחד מהם וכן ויהי, והוא נגד המסורה: ואני לא נקראתי וגו', כפילת הכנוי לאמור זה הוא בכחיות הכללי, ומה שהוא בכחיות הפרטי אני (וואס ויך בעטריפט), הנה כבר לא נקראתי שלשים יום לבוא אל המלך, ויש לירא שאיני אהובה לו כמקדם וא"כ אין לקוות שיושט לי את שרביט הזהב. וחד מן חבריא אמר הטעם כהיות שכבר לא נקראתי מן הנראה שאקרא אליו בזמן מועט, ולכן טוב הוא שאמתין עד הזמן הזה

רייען, אין וועלכעם פאללע
אלליין ער דאז לעבען בע.
העלט; אונד וואס טיך בע.
טרופט, זאבין איד שאן זייט
דרייסיג טאגען ניכט צום קע.
ניגע נערופען ווארדען. (יג) אלס
מאן דיעזע זאנטווארט דער
אסתר דעם מרדכי אובער.
בראכטע, (יג) ליעם ער אהר
זיערער צוריק זאגען: בילדע
דיר ניכט איין, דאס דוא אים
קעניגליכען פאלאכטע אלליין
פאן אללען יודים דער נע.
פאר ענטבעהען ווירסט;
(יד) יא, ווען דוא אויך יעטצט
שוועכט, זא ווירד דען יודים
דאך זאגאל פאן איינער אני
דערן זייטע הער הילפע אונד
יעטצט קאכמען; דוא אבער

והיה ואני לא נקראתי לבוא
אל המלך זה שלושים יום:
(יג) ויגידו למרדכי את דברי
אסתר: (יג) ויאמר מרדכי
להשיב אל אסתר אל תדמי
בנפשך להמלט בית המלך
מכל יהודים: (יד) כי אם
החרש תחרישי בעת הזאת רוח
והצלה יעמוד ליהודים ממקום
אחר ואת ובית אביך תאבדו
ומי יודע אם לעת כזאת הגעת

למלכות

אונד דיין פאטערליכעם הוין, איהר ווערדעט זעממטליך אומקאממען; ווער ווייס דען,
אז דוא ניכט אום דיעזעם צייטפונקטעם וויללען צור קעניגליכען ווירדע נעלאונט
ביז

ר ש י

(יג) אל תדמי בנסך. אל תחשבו כמו והיה כאשר דמיתי (במדבר לג): אל תדמי בנסך.
אל תהי סבורה להמלט ביום ההרגה בבית המלך שאין את רוחה לסקן עמך עכשו על הספק
לבא אל המלך שלא נרשות: (יד) ומי יודע אם לעת כזאת הגעת. ומי יודע אם יחסך בך
המלך

ב א ו ר

הזה, בלי תת אותי בסכנה, ולבלתי הקיטו בעברי על דתו: (יב) ויגידו למרדכי, יש צדקו
יחיד שהתך הוא דניאל, והקרוב אלי כי לא נמשנו ימיו עד מלך אחשורוש ומעלות החכמה לא
חסור (הראב"ע), ואפשר שלא רצתה אסתר להרבות שלוחות התך אל מרדכי שהי' מסורס
למשרתה כדי שלא לגלות הסוד, ולכן שלחה אח"כ שלוחים אחרים בלתי נכרים: (יג) אל תדמי
אל תחשבו כמו והיה כאשר דמיתי (דש"י) והטעם בספר זמירות ישראל לר' יואל (זיר"ל). וטעם
בית המלך כמו בבית המלך, או על ידי בית המלך. ואמר אל תהי סבורה שתמלט את לבד
מכל היהודים אבל אדרכה יבוא ההיסק, את תאבדו והם ינצלו, כי בעוה אני שאף אם את
תחרישי יסוכבו סבות אחרות להגלת', כי לא יטוש ה' את עמו, ואז את ובית אביך תאבדו כמו
שאמר המתרגם הראשון תובדין על ההיב חובתה, את על שלא השתדלת בתשועתך, ובית
אביך אשר ממנו נשתלשלה הברה הזאת לישראל: (יד) ומי יודע, שאם לא הגעת למלכו' אל

בעבור

ה מ ע ר

(יב) ויגידו למרדכי, החכם המבאר דייק כפי הנראה מסעל ויגידו שכל צדקים שלחה אלומים
אחרים, אולם כבר נאמר לעיל (י') ותאמר אסתר להתך ותגוהו על מרדכי, ולכן יראה לי
כאשר אמרתי כי רק התך היה ליר נאמן לאלומים, אולם הוא לא מנא את מרדכי בביתו וכו' וזאת
לאנשי ביתו להגיד לו ועליהם נאמר ויגידו.

מגלת אסתר ב

חרגום אשכנזי קמו

כיצת? (מ) אסתר ליעם דא
רויף דעם מרדכי ערוויעדערן;
(טו) זא געהע דען, אונד
פֿערוואַמלע אללע צו שושן
בעפֿינדליכע יהודים, פֿאַסטעט
מיינעטוועגען, עססעט אונד
טרינקט ניכטס ביז דרויט טאָג
גע, וועדער דעם טאגס נאָך
דעם נאַכטס; אויך איך ווער.
דע מיט מיינען מעדלען זאָ
פֿאַסטען, אונד דאָן ווערדע
אויך ווידערגעוועטצליך צום קע.
ניגע געהען. בין איך דען אונד
גליקליך, נון זאָ בין איך אונגליק.
לד

למלכות: (טו) ותאמר אסתר
להשיב אל-מרדכי: (טז) לך כנום
את-כל-היהודים הנמצאים
בשושן וצומו עלי ואל-תאכלו
ואל-תשתו שלשת ימים לילה
ויום גם-אני ונערתִי אצום בן
ובכן אבוא אל-המלך אשר לא-
בדת וכאשר אבדתי אבדתי:

ויעבור

ר ש י

המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה: לעת כזאת שהוא היה עומד בניסן וזמן ההריגה באדר
לשנה הבאה: הגעת למלכות. אם תגיע לגדולה זאת עכשיו: (טז) אשר לא בדת. שאין
דת ליכנס אשר לא יקרא. ומדרש חכמים אשר לא בדת שעד עתה באונס ועכשיו ברכון: וכאשר
אבדתי אבדתי. וכאשר החלתי לילך לאבוד אלך ואמות. ומדרש אגדה כאשר אבדתי מכית אבא
אביד.

ב א ו ר

בעבור העת הזאת כדי שחשישי את ישראל (הראב"ע), ולכן מן הראוי שתשלימי כונת השם ב"ה,
ותענה אם לא תעשי זאת, וכן הוא דעת הרלב"ג. ולדעת חז"ל מן חכמים שהבאו לעיל אמר
את רובה להמתין עד שתקרא אל המלך, מי יודע אם לעת כזאת המעוֹתדת ליום רעה כבר
הגעת למלכות, שאל לא תקרא עד העת ההיא, והמתרגם אמר אין לשאל דאחיא בעידות
הדא, וכן הוא דעת רש"י והאבן יחיאל, והראשון הוא יותר נכון: (טז) שלשת ימים, תרגומתי
ע"פ דעת הראב"ע שכתב עד יום השלישי והתענו ב' ימים וב' לילות (ואפשר רק ב' ימים
ולילה אחד) וכן מלאנו בעוד שלשת ימים יא פרעה וגו' ואח"כ כתוב ויהי ביום השלישי, הרי
ראינו כי טעם שלשת עד יום השלישי, כאשר הביא הראי' הזאת הראב"ע (בשמות י"ט) על פסוק
והיו נכונים לשלשת ימים וגו'. ועוד אם נאמר שהיום היה ג' ימים ואסתר אמרה גם אני
ונערותי אצום בן, וא"כ התענה גם היא שלשה ימים, והרי נאמר ביום השלישי אמרה למלך
ינח המלך והמן אל המשתה, ונאמר וילא המן ביום ההוא שמת, א"כ מוכרח שלא התענה
ביום השלישי כי אכלה עם המלך והמן, מלבד שאינו מן הראוי לגשת ולדבר אל המלך ביום רע של
זוהמה מפני התענית, הניזוה יעורר חנה, ולכן הוכון בדעת הראב"ע. ואף שמדבריהם (בשמות
קכ"א ב') משמע שהתענו שלשה ימים ע"ש, מ"מ כבר אמרו הדרשה תדרש ואין מקרא יולא
מידי פשוטו: ובכך, כלומר בזה שתענו ותבקשו רחמים מלפני ה' אבוא לפניו אף שהוא
נגד הדת, כי אבטח בה' שיחנני לחסד בעיני המלך, אפס אם ה' לא ישמרני, ואמות,
הנני! וזהו זאת נחמתי שאבדתי בעבור עמי. וחד מן חכמים אמר, שחשבה שע"י השתנות
מראה בעבור התענית תעורר רחמי המלך עליה, והראשון יותר נכון: וכאשר אבדתי אבדתי,
נטעם

ה מ ע מ ר

(טז) גם אני ונערותי אצום, אין מזה ראיה כי גלתה את סודה לנערותיה, אך אמרה כי יש לה
לדבר עם המלך בדבר נחון, ולכן תלמינה גם הן ותפללינה בודה, שתמלא מן בעיני המלך
להשיע לה את שרטיס הוהב.

תרגום אשכנזי

לך! (יז) מרדכי גינג (אין דער שטאדט) אומהער, אונד בעי ווערקשטעלליגטע, וואס איהם אסתר אויפגעטראגען.

ה (א) אלס דער דריטטע טאג דא וואר, צאג

ויד אסתר קעניגליך אן, אונד שטעללטע זיך אין דיא אינגע.

רע גאללעריע דעם קעניגליכען בען שלאססעם הין, געגען דיא וואהנצימער דעם קעניגס,

דער עבען אים אוידיענצואא לע אויף זיינעם קעניגליכען טהראגע זאס, דעם איינגאנגע דעם געמאכט געגענאיי

בער. (ג) וויא נון דער קעניג דיא קעניגין אסתר אים פארזאאלע שטעהען זאה, ערשען זיא זא האלרזעעליג אין זיי

ר ש י

אוכד ממך שמעכשו שאני ברנן נבעלת לגוי אני אסורה לך: (יז) ויעבור מרדכי. על דת להתענות בי"ט ראשון של פסח שהתענה י"ד בניסן וט"ו וט"ז שהרי ביום י"ג נכתבו הספרים:

ה (א) מלכות. נגדי מלכות ורבותיו אמרו שלכשתה רוח הקדש כמו דאת אמר ורוח לבשה את עמאי (ד"ה א' י"ג):

עד

ב א ו ר

כטעם באשר שכלתי שכלתי (בראשית י"ג): (יז) ויעבור, על דת להתענות בי"ט של פסח שהי נכתבו הספרים (רש"י), וזה לשיטת רב (במגלה ט"ו ע"ה), כי לדעת שמואל שם פראו שעבר ערקומא דמזיא לחסוף היהודים אשר בעבר השני ולגות להם דברי אסתר. ויתכן גם קן לאמור שהראוי ויעבר מרדכי בעיר, כמו ויעבר אחרם בארץ, שהלך אנה ואנה לבית אשר שם יהודי, וכן מתורגם בל"א:

ה (א) מלכות, נגדי מלכות (רש"י וראב"ע). ויתכן לפרש שהוא תואר הפעל שלבישתה היא מלכות (קעניגליך) וכן תרגמתי: בחצר בית המלך השנימיה, מענין שהבאתי לעיל (ד' י"ח), ולפי שיש בחלר כזה דלתות רבות לבתים שונים אמר שעמדה נוכח בית המלך, כלומר דירת המלך, כי כל מה שהוא מדור לדור אחר הכנוס בחובו נקרא בית, כטעם בתים לבדים, ומהו הטעם יסוף ג"כ שם בית על כל חדר בפני עצמו, כמו שהערנו כבר לעיל בשם התרגום הארמי, ובהיות השם הזה נגזר מן בנה, ידמה כזה קלת לתיבת (געאטך) בל"א: בבית המלכות, זה החדר אשר שם כסא המלכות עומד, שם עשתה וזתי משתה מלכות לשרות פרס ומדי, ושם נתן כתר מלכות בראש אסתר, ושם יש המלך על כסא מלכותו, הכתר בראש והשרביט בידו, כשיעסוק בעניני מלכות, או עם עבדיו ויועזיו, או עם מלכתי מלכים אחרים, אבל כשהוא עוסק בדרכי עצמו, לכל אשר יעשה האדם, יהי' בחיזה מחדריו שיהי' אין לו לא כסא מלכות ולא כתר ולא שרביט, וזה טעם שם מלכות תמיד על הדברים השייכים אל המלוכה לבד: נוכח פחה חבית, ראה המלך את המלכה דרך הסתח, וזה מקייב שיהי' טעם

מגלת אסתר ד ה

(יז) ויעבר מרדכי ויעש ככל

אשר צויתה עליו אסתר:

ה (א) ויהי ביום השלישי ותלבש

אסתר מלכות ותעמד בחצר

בית המלך הפנימית נכח בית

המלך והמלך יושב ער-כסא

מלכותו בבית המלכות נכח

פתח הבית: (ג) ויהי כראות

המלך את אסתר המלכה

עמדת בחצר נשאה הן בעיניו

ויושב

ויש

ע

ע

ע

ע

ע

ע

ע

ע

ע

ע

ע

ע

מגלת אסתר ה

תרגום אשכנזי קמו

זיינען אויגען, דאס ער איהר דען גאלדענען צעפטער היג. רייכטע, וועלכען ער אין העג. דען האטטע; דא טראט אסתר הינצו, אונד בעריהר. טע דיא שפיטצע דעס צעפ. טערס. (ג) דער קעניג פראג. טע זיא היערויף: וואס איזט דיר, קעניגין אסתר? וואס דיין געווד? פארדערטעסט דיא אויך דאז האלבע רייך, עס זאלטע דיר געגעבען ווער. דען. (ד) אסתר ערווערער. טע: מעכטע דער קעניג דאך, ווען עס איהם זא געפעלליג, רייטען

וַיֹּשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת-
שְׂרֵבִיט הַזֶּהב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב
אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשְּׂרֵבִיט:
(ג) וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה-לָּךְ?
אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה-בִּקְשָׁתְךָ:
עַד-חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנְתֵּן לָךְ:
(ד) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אֶם-עַל-הַמֶּלֶךְ
טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל-
הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי לּוֹ:

ויאמר

מיט המן הייטע צו איינער מאהלצייט קאממען, דיא איך פיר דענוועלכען האבע צובע.

ר ש י

(ג) עד חצי המלכות. דבר שהוא באמצע ובחצי המלכות הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי בורש וחזר בו ולזה לבטל התלכזה ואחזרוש שעמד אחריו גם הוא ביטל המלכה וכשטו של מקרא אף אם תשאלו ממני חצי המלכות אתן לך: (ד) יבוא המלך והמן. רבותינו אמרו טעמים הרבה בדבר מה ראתה אסתר שזמנה את המן כדי לקנאו במלך ובשרים שהמלך יחשוב שהוא חשוק אליה ויהרגה ועוד טעמים רבים: אל המשתה. כל סעודה נקראת על שם היין שהיא

ב א ו ר

טעם חזר ובית על דרך שאמרו: (ג) מה לך, כתרגומו מה לרוך אית לך, והרלב"ג אמר ה"ל, ואסתר כי בעבור הלער והפחד קרה לה כדמיון עלוף כמו שזכר בס' יוסיפון ולזה התעורר המלך במהירות להגילה מסת המות ע"כ: עד חצי המלכות, אם תשאלו וינתן לך, והטעם שחרכי לחלק עמי במלוכה: (ד) יבוא המלך וגו', ודאי שלא יעלה על לב המלך שתסכן עצמה כדי להביאו אל המשתה, אבל הבין בונתה, בהיות שאין לו עתה פנאי בעבור עסקיו, כי אף לדעת האומר שלא עסק אחזרוש בלרכי מלוכה, בונתו לבד שעשה ככל העולה על רכון יועצו בלי לשטוט עליו הונחן הוא אם לא, אלא שכל זה יש לפעמים על כסא מלכות כאלו עסק, והם הודיעו לו בלבד מה שיעשו, כנראה ממעשי המן. והנכון בטעם שהזמינה המן, כדי שלא יעלה במחשבתו אולי היא ישראלית ובאה בסכנה בעבור עמה, ויקדמנה ברעתו אל המלך כבר קודם שילך אל המשתה, וזה שאמרו חז"ל כדי שלא יטול ענה וימרוד. או שידמה אסתר כי מלך הסכפך הוא וחזור בדבורו, וירא' אם לא יהי' מזומן תעבור השעה ויחזור

ה מ ע ר

ה (ג) מה לך אסתר המלכה, לדעתי נבהל המלך מאוד בראותו כי אסתר הערתה את נפשה למות לבוא אליו אשר לא בדת, ולכן קרא מהלך אסתר המלכה כלומר אם המלכה תביא את עצמה בסכנה הלא דבר גדול תשאל וכו' מה בקשתך. (ד) ותאמר אסתר, הנה המושל היה כבר הריגל שתקי' אשתו מושלת עליי, ואת אשר כל תחבון אסתר לנלות לו ממלכוני לכה זס לא תגידי לו, כי אין ספק שהמלך שאלה על עמה ובוודאי לא בחשה לו לאמור שהיא טעם אחר

ר״טען לאססען. (ה) דארױף זאגטע דער קעניג: מאן איי לע דען המן אסתר'ס וויללען צו פֿאללציעהען! אונד זא קא. מען דער קעניג אונד המן צו דער מאהלצײט, דיא אסתר צובערױטען לאססען. (ו) ביים זײנע זאגטע דער קעניג וױע. דערום צו אסתר: וואס דיײנע פֿארדערונג אויך זײא, עס זאלל דיר געגעבען ווערדען; וואס דיײנע ביטטע אויך זײא, אונד בעטרױפע עס דאז האלבע רײך, זײא זאלל ער. פֿללט ווערדען? (ז) מײנע פֿארדערונג? — ערוועדער. טע דיא קעניגין, מײנע ביטטע? — (ח) און ווען איך דיא גנאדעדעס קעניגס האבע, ווען עס דעב קעניגע געפֿעללט, מיר מײנען וואונש צו געוועהרען, אונד מײנע ביטטע צו ערפֿיללען, זא בעלעבע דער קעניג נאָמאַלס מיט המן צו איינר באַאל.

(ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִהָרֹּץ אֶת־הַמָּן לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמָּן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר: (ו) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מִה־שָּׂאלְתְּךָ וַיִּנָּחַן לָךְ וּמִה־בְּקִשְׁתְּךָ עַד־חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשִׂי: (ז) וְתַעַן אֶסְתֵּר וְתֹאמַר שְׂאֵלְתִּי וּבְקִשְׁתִּי: (ח) אִם־מִצְּאֵתִי הֵן בְּעֵינַי הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת־שְׂאֵלְתִּי וְלַעֲשׂוֹת אֶת־בְּקִשְׁתִּי יָבֹוא הַמֶּלֶךְ וְהַמָּן

אל

אונד מײנע ביטטע צו ערפֿיללען, זא בעלעבע דער קעניג נאָמאַלס מיט המן צו איינר באַאל.

צײט

ב א ו ר

ויחזור נה, ועוד טעמים רבים עיין נמס' מגלה: (ה) מהרו, מהפעלים העומדים והיולא'י, מהר המלט שמה עומד, מהרה מיכהו בן ימלא יולא, ונכונה דעת הראש"ע שדאופן הא' יהיה בו מעין פעולה חזרת, וכן פעל (חיוען) כל"א עומד ויולא ורבים כן: (ו) במשחה היין, כל הסעודה נקראת על שם היין שהוא עקר (רש"י), ומד מן חכריא אמר הטעם כאן בהיות הסדר שישנו לשתות יין אחרי שגבר נגמרה האכילה, ובאותה שעה אחרי אכלם הזכיר המלך שתאמר בקשה: מה שאלהך, לדעת חד מן חכריא הטעם כיון שראה אותה נסעמת רוח ומסקת לאכילא מהשבתה מסיב, דבר על לבה ואמר אל תיראי, כי מה שיהיה שאלתך וינתן לך, ויוסף פעל וינתן על תיבת מה ולכן נא על משקל זכר שלא כחבירו וינתן לך (ו' א'), וכן היא מזורגת: (ז) שאלתי ובקשתי, כפרשי הפשט חשבו המקרא הזה לשפת יתר, או למחוסר תיבות, והנכון לפי אסתר היתה כפוסת על שתי סעיפים, ולא הסכימה עדיין להגיד מנוקשה, ומדרך המספרים אשר לא ידעו מה יאמרו, וגם אין עת לחזות לגמרי, שיכפלו הענינים וימשיכו הדברים, לכן גם היא הכפילה לשאול, שאלתי ובקשתי אתה רוצה לדעת וגו' וזה טעם

ה מ ע ר

אחר, אך התחננה לכל יפיק לה בדבר הזה, והוא שמוע לקולה, ולכן גם עתה אם גס' ידע שאין זאת חבלית הביאה לא העיו סניו לחקור עוד על הסנה. (ה) יבוא המלך והמן, עיין מה שכתב המבאר לקמן (ו' א'), ודבריו נכונים, כי באמת לא מנינו במקרא שה' פעל ועשה כל זאת בדרך שלא למעלה מן הטבע, ואדרבה לא הזכיר השם הנוכח כלל במגלה הזאת, כאשר העיר על זה הראש"ע. אך אין דעתי נוחה במה שאמר עד מן חכריא כי אסתר נתנה ביום המל-

דבר

מגלת אסתר ה

תרגום אשכנזי קמח

צויט צו קאממען, דיא איך
איהנען ווערדע צובערייטען
לאססען, אונד מאַרגען ווילל
איך דאן דעם קעניגליכען בע.
פעהלע נאָלעבען. (ט) המן
גינג דיעוען טאג פֿרערליך
אונד וואָהלגעמוטה דינוועג;
וויא ער אַבער דען מרדכי אָן
דער פֿפֿאַרטע דעם קעניגליכע
לען שלאָססעם ערבליקטע,
אונד דיעוער וועדער פֿאַר
איהם אויפֿשטאַנד. נאָך זיך
אום מינדעסטען רעגטע, דאָ
וואַרד ער פֿאַללער וואַטע;
(י) היעלט אַבער נאָך אָן זיך,
כיו ער צו הויזע קאַם, וואָ
ועלבסט ער אַללע זיינע פֿריינד.

אֶל-הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לָהֶם
וּמָחָר אַעֲשֶׂה כְּדָבַר הַמֶּלֶךְ:
(ט) וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמֵחַ
וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת-
מַרְדֵּכִי בְשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא-קָם
וְלֹא-זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמְלֵא הָמָן עַל-
מַרְדֵּכִי הַמָּה: (י) וַיִּתְאַפֵּק הָמָן
וַיָּבֹא אֶל-בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת-
אֶהָבִיו וְאֶת-זָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ:
(יא) וַיִּסְפֹּר לָהֶם הָמָן אֶת-כְּבוֹד

עשרה

דע אונד ווינע פֿרויא ורש קאממען לעס. (יא) דיעוען רעכענטע ער ווינען אונטער.
מעם

ר ש י

שהוא עיקר: (ח) ומחר אעשה כדבר המלך. מה שנקט ממני כל הימים לגלות לך את עמי
ואת מולדתי: (י) ויתאבק. נתחזק לעמוד על נעסו כי היה ירא להגוס בלא דאח: ויתאפק.
אישטני"ר בלעז:

איו

ב א ו ר

טעם סימני סתומת הכונה שהלגתי בתרגומי אחרי ב' המלות האלה. והטעם שכתב הראש:
בשבור שלא ראתה שום אות שחדש השם יתעלה בעבור תענית ישראל וכאשר עשה ביום השני
דבר גדולת מרדכי חוק לכה, נראה חוק, אם לא נאמר שידעה שיתחדש בן היום הוא
ולמתרחו דבר מה, ע"ד שנבאר לקמן (ו' א'): (ח) ומחר אעשה כדבר המלך, להגיד שאלתי,
והנה לדעת חד מן חבריא טעם מחר ככול, אשר אעשה להם מחר ומחר אעשה וגו': (ט) ולא
וע, לשון תנועה כמו ביום שיזועו, ושרשו זוע, ואמר הרב אבן יחיאל שזה נוסף על הראשון כי עד
כה כשהי' רואה אותו היה קם ממקומו ברתת ובהלה והלך לו למען לא יוכרח להשתחוות לו
ועתה לא קם ולא זע ממנו והיה עומד בעזות מלח כנגדו ע"כ, ובדואי שכבר ידע מרדכי שאסתי
מלחה חן בעיני המלך ושהוא בא אל המשתה אשר עשתה: (י) ויהאפק, נתחזק לעמוד על
נעסו, אישטני"ר בלעז: (רש"י) כ"ל ח טע טעניר, ובל"א (אן זיך הוואטען): (יא) ויספר,
אמרו המדקדקים כי פירוט ורוב בניו, גדולת בניו, כי איך יגיד אדם לאשתו שיש לו בנים רבים.
ולפי

ה מ ע ר

דבר המעביר שינה, כי לדעתי הענין כן הוא: עלת אסתר היתה להשקות למלך יין הרבה ע
כי ירדם, ובחלי הלילה עת ייקץ מיינו תדד שנה מעיניו ואז יביא הסריס איש סודה את סכ
פזברונות, ויקרא לסניו מעשה מרדכי; ולכן הזמינה אותו עוד ליום מחר, וחפץ ה' בידה הלילה
ועל פיזה יותרו כמה ספקות כאשר יבין כל משביל.

ישיב

חרגום אשכנזי

מעסלישען רויכטהום פֿאַר, וויא פֿיעל קינדער ער האבע, וויא זעהר איהן דער קעניג ערחה בען, דא ער איהם דען ער סטען ראנג אונטער אללען פֿירשטען אונד שטאַטס בע די ענטען געגעבען; (יג) יא, פֿוהר ער פֿאַרט, זעלבסט דיא קעניגין אסחר ליעם נייע מאנדען מיט דעם קעניגע צו דעם פֿאן איהר אנגעשטעלל טען גאססמאהל קאטמען, אלס נור מיד, אונד אויך אויף נאָגען בין איד שאָן וויערע רום מיט דעם קעניגע בייא איהר איינגעלאדען. (יג) אלי לעס די עועס אבער האט קיינען ווערטה פֿיר מיד, זא לאג גע איד נאך דען יודען מרדכי אים קעניגלישען האַע זעהע. (יד) היערויף אנטווארטעטע איהם זיינע פֿרויא זרש, וויא אויך אללע פֿריינדע: לאססע איינען גאלגען בויען פֿינפֿציג עללען האָך, אונד מאַרגען זאָסט דוא דעם קעניגע, דאָס סאָן

מגלת אסתר ה

עֲשׂוּ וְרַב בְּנֵי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר גָּדְלוּ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוּ עִל־הַשָּׁרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: (יג) וַיֹּאמֶר הַמֶּן אֵף לֹא־הִבִּיאָהּ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי וְגַם לְמַחֵר אֲנִי קָרוֹא־לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ: (יג) וְכֹל־זֶה אֵינְנוּ שׂוֹה לִי בְּכַר־עַת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת־מַרְדֳּכָי הַיְהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: (יד) וְתֹאמַר לוֹ זֶרֶשׁ אֲשֶׁתּוֹ וְכֹל־אֲדָבָיו יַעֲשׂוּ־עִי גְבוּהַ חֲמִשִּׁים אֲמָה וּבְבִקָּר וַאֲמַר לְמֶלֶךְ וַיִּתְּלוּ

אח

אונד מאַרגען זאָסט דוא דעם קעניגע, דאָס סאָן

ר ש י

(יג) איני שוה לי. איני חש לכל הכבוד אשר לי: בכל עת וגומר. אמרו רבותינו שהיה מראה לו שטר שמכר עצמו לעבד על חוסר מזונות כשנתמנו ראשי גייסות מרדכי והמן במלחמה אחת: נדה

באור

ולפי דעתי שכן הוא, ספר לאזהביו ולאחזו מזלו הטוב כי יש לו עושר רב ובנים רבים והמלך גדלו ומרוכ גדולתו שזה עם המלכה וישה עוד מחר וכל זה לא יסוה לו (ראב"ע) וכן תרגמתי ויספר (פֿאָררעכטען), ועיין הטעם בספר זמירות ישראל לר' יואל (שיר מ'): (יג) שוה, ר"ל שכל זה הכבוד וזאת הגדולה לא יסוה לי לכעס אשר אני כועס על מרדכי (הרלב"ג), והש"י אמר איני חש לכל הכבוד: יושב בשער המלך, ודרך מעלה הוא וזה מכעים אותי (הראב"ע): (יד) אמר למלך ויתלו וכו', כלומר דבר קטן הוא כל כך, עד שאין לריך לנקשו מאת המלך, כי

ה מע מ

(יג) יושב בשער המלך, יראה לי כי מרוכ גאווה לא ראה להגיד שמרדכי לא קם ולא זע מלפניו, ואמר אך כי חרה לו שישב בשער המלך, כמו שאמר הראב"ע (עיין בבאור). (יד) גבוה חמשים אמה, אין זה אמה באמת איש כתביו במקרא, כי מדוע יתלו אורו על עץ גבוה כל כך שלא תשיגבו עין רואה? אך הוא אמה פרסית והיא היתה קטנה.

תרגום אשכנזי קמט

מאן מרדכי דארצאן הענגען
ווירד; אלסדאן קאממסט דוא
מיט דעם קעניגע פֿערנגיגט
צור מאהלצייט. דיעזער ראטה
געפֿיעל דעם המן, אונד ער
ליעם דען גאלגען בויען.

ו (א) אין דיעזער נאָכט וואָר
דער שלאָף פֿאַם קעני-
גע געווייָען, אונד מאָן שלוג
פֿאַר, דאָ בוך צו האַלען, וואָ-
רין דיא מערקווירדיגסטן צייט-
פֿאַרפֿעללע אויפֿגעצייכעט
וואָרען. אלס מאָן זיא דעם
קעניגע פֿאַרלאָז, (ג) פֿאַנד
זיך אויך איינגעטראָגען, דאָס

מרדכי

את מרדכי עליו ובא עם
המלך אל המשהה שמה
וייטב הדבר לפני המן ויעש
העין: ס ו (א) בלילה
ההוא נדדה שנת המלך ויאמר
להביא את ספר הזכרונות דברי
הימים ויהיו נקראים לפני
המלך: (ג) וימצא כתוב אשר

הגיד

ר ש י

ו (א) נדדה שנת המלך. גם היה. וי"א שם את לבו על שומנה אסתר את המן שמה נתנה עיניה בו ויהרגהו: להביא את ספר הזכרונות. דרך המלכים כשנתן נודדת אומרים לפניהם משלים ושיחות עד שנתם חוזרת עליהם. ורבותינו אמרו מתוך שנתן לבו על המן ואסתר אמר אי אפשר שלא ידע אדם ענתם שהוא אהבני ויגלה לי וחזר אמר שמה עשה לי אדם טובה ולא גמלתיו ואין חוששין עוד לי לסיכך ויאמר להביא את ספר הזכרונות:

ב א ו ר

כי אם תאמר לו במשמוש היד שיתלו התולים את מרדכי; וטעם גבוה חמשים אמה, שראו הכל אותו תלוי על עץ, ולהכניס את היהודים, והדרשה תדרש באופן אחר:
ו (א) בלילה ההוא, רז"ל אמרו מתוך שנתן לבו על המן ואסתר כי לא ידע מדוע הזמינה אסתר להמן, לבד מכל שארי שרי המלך וכו'. הנראה מדבריהם שלא רצו לפרש שהיתה זאת לבד ע"י גם ופלא מאת השם יתעלה, רק אמרו אף שהיה המסוכסב מאתו, פעל זאת ע"י אמלעו והוא הדרך הטבעי, שלא היה יוכל לישן בעבור רעיונו העולים בקרבו לאמור מה זאת בין אסתר ובין המן? לפי שכל עוד שנוכל לבאר הנהגתו ע"י הדרך הטבעי (להיותו סועל הטבע ועושה בה כרכונו) הוא יותר נאות ממה שניסח אליו מוספת למעלה מן הטבע, במאמר ארוניו הרמב"ם מן ז"ל שלמות המוספת הוא מעוטו, ולפ"ז נוכל ג"כ לאמור שהיה האמלעי בדרך יותר נאות לסשטות הכתוב, והוא לפי שביום שלפניו היה על משחה אסתר אולי אכל או שחה יותר ממדתו ולכך נדדה שנתו מעיניו, ובכל זאת מה' ילא הדבר ונסיונה היא ממנו לסבב גדולת מרדכי. וחד מן חבריו אמר, שאסתר נתנה בכוס מלך דבר מה המחמם מאוד ומעביר השויה, והסכימה בעלה עם אחד מסרטי המלך, ואולי שהיה זה חרבויה, להביא אז ספר הזכרונות לפני המלך ולקרוח לפניו מעשה דבנתן וחרש, כדי להסיב את לב המלך לטוב על היהודים, ולכן המחיתה בשאלתה עד היום השני, וה' היה בעזרה לגלגל את הדברים לטובתה ולטובת עמה יותר ממה שחשבה, וא"כ טעם ויאמר האומר, דהיינו הסרוס זכרונות: ספר הזכרונות, של דברי הימים כמו והנבואה עודד הנביא, וכדמתורגם אשכנזית: ויהיו נקראים, מאמר בפני עלמו, כי אם היה מוסב אל הקודם להביא כדי שיהיו נקראים, ה' מן הראוי להקדק הוי"ו באו, עכשו על המבין. או ב' הווי"ן ויהיו וימצא מחברות בזמן כאשר היו וגו', וכן הוא מתורגם אשכנזי: וימצא כהוב וגו', הפסק הנגינה בזה הכתוב נראה לכאורה זר במה שהועמד טעם אהבה גמלת הכף, אמנם הוא נכון מאוד, כי האעור וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי כלומר שהג

מרדכי געגען בנתן אונד חרש צווייא פערשניטטענע דעם קעניגס פאן דען טהיר וועלכערן אויסגעזאגט האבע, דאס ווא האנד אן דען קעניג אחרש לעגען וואללען. (ג) דאס ווא טע דער קעניג: וועלכע ער רע אונד ווירדע אויט דעם מרדכי דאפיר אנגעטהאן וואר. דען? דיא קאממערדיענער אנטווארטטען, עס אויט איהם ניכט דאס מינדעסטע ער צייגט ווארדען. (ד) דער קעניג פראגטע: ווער אויט אים פארגעמאך? אינדעם וואר המן אין דיא אויסערע גאללע. ריע דעם פאלאסטעס געקאממען, אום דעם קעניגע צוזא גען דאס מאן מרדכי אן דען גאלגען הענגע, דען ער פיר איהן אויפריכטען לאסטען. (ה) דאס וואנטען דיא בעדיענע טען דעם קעניגס, המן וואר טעט אים פארציטמער; אונד דער קעניג וואנטע: ער וואלל העריון קאממען. (ו) אלס

המן הינין קאם, פראגטע איהן דער קעניג: וואס ווארע וואהל מיט דעם מאננע פאר צונעהמען, דען דער קעניג בעואנדערס געעהרט האבען וואללטע? — נון דאכטע המן בייא

הגיד מרדכי על בגתנא ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אהשוורוש: (ג) ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר: (ד) ויאמר המלך מי בהצר והמן באלחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו: (ה) ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עמד בהצר ויאמר המלך יבוא: (ו) ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך הפץ ביקרו ויאמר המן בלבו

למי המן הינין קאם, פראגטע איהן דער קעניג: וואס ווארע וואהל מיט דעם מאננע פאר צונעהמען, דען דער קעניג בעואנדערס געעהרט האבען וואללטע? — נון דאכטע המן בייא

ב א ו ר

שהגיד על בנתנא ותרש וגומר, ומה הגיד אשר נקשו כלומר שנקשו לשלוח יד במלך, וכבר הערנו שזה אחת מהוראות מלת אשר (דאס) בלשון אשכנז. ויש עוד לכארו, וימלא כחוב את אשר הגיד וגומר, וזה שנקשו לשלוח יד, אבל הראשון הוא יותר נכון בהיות עקר הכונה כי מרדכי הוא המנוי: (ד) מי בחצר, בכל בקר ובקר יבואו איוה שרים אל המלך לדעת מה יטוה על עבדיו ועל עמו ובכלל עסקי המלוכה, והם עומדים בחצר החיצונה עד שיהיו נקראים אל המלך; והנה באותו הבוקר בא גם המן מטעם הידוע ושלא כמנהגו, כי זה היה לבד משמרת שרים ממדרגה שניה או שלישית, ולכן כאשר שאל המלך מי מהשרים בחצר השיבו הנערים דרך חדוש הנה המן עומד בחצר, ואמר המלך מיד שיבוא כדי לטול ממנו עלה על מה עלה במחשבתו: (ו) ויאמר המן בלבו, יש בדברי יחיד שמוה ללמוד כי בנבואה נכתבה

ה מ ע מ ר

ו יאמר המן בלבו, לדעתי נסתר המן מחת המלכה במחזה היין והמלך עודנו החיצע עמה באהבים, ויען שחש המן כי מכת קן בעיני המלכה לזה אשר בלשו כי אחרי הפרוד עמה

מגלת אסתר ו

הרגום אשכנזי קנ

בייא זיך זעלבסט: וועם אַני
דערס אלס מיר ווירדע דער
קעניג זאלע עהרע ערצייגען
וואַללען? (ז) אונד זאגטעדא
הער צום קעניגע: דער מאַן
וועלען דער קעניג אויסער
אַרדענטליך געהערט האַבען
וואַללטע? — (ח) מאַן ברייג
גע דען קעניגליכען מאַנטעל
אין וועלכעם דער קעניג גע
קליידעט וואַר, אונד דאַן
פֿעֶרד אויף וועלכעם דער קעניג געריטטען אלס איהם דיא קעניגליכע קראַנע אויפֿגע
זעטצט

לְמִי יִחַפֵּן הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר
יִוְתַר מִמֶּנִּי: (ז) וַיֹּאמֶר הַמֶּן אֶל־
הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵן
בְּיָקָרוֹ: (ח) יָבִיאוּ לְבוֹשׁ מַלְכוּת
אֲשֶׁר לְבִשְׁבוּ הַמֶּלֶךְ וְסוּס אֲשֶׁר
רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֲשֶׁר נָתַן כְּתָר

מלכות

פֿעֶרד אויף וועלכעם דער קעניג געריטטען אלס איהם דיא קעניגליכע קראַנע אויפֿגע

ב א ו ר

זאת המגלה, ואחרים אמרו כי היה דרך סגור, והאמת כי זאת המגלה ברוח הקודש נכתבה
(הראש"ב), ועיין מה שכתבנו על זה במ"ה: למי, יותר ממני יחפון המלך לעשות יקר, כן
הוא שעור הכתוב, על פי עדות פסקי הטעמים: (ז) איש וגו', גם הוא הכפיל השאלה מטעם
שהערונו לעיל (ה' י"ז) עד שיהיה מוסכם אלנו מה להשיב: (ח) יביאו, המזיאים (ווערבוך
זוישפערטאָנאָוי) בלע"ז: אשר לבש בו, פעל עבר, וכן אשר רכב עליו, ואם יהיה הכונה
אשר המלך הגיל ללבוש בו ולרכוב עליו, היה מן הראוי להכתב אשר ילכש ואשר ירכב, כי כן
הוא מדרך הלשון, כמו ככה יעשה איוב כל הימים, עכשיו שהוא מדבר בלשון עבר יהיה הטעם
בהכרח על זמן מחלט מה, דהיינו כאשר נתן כתר מלכות בראשו, כאשר נודע לכל הקורא בדברי
הימים, כי כן מנהג הפרסיים שירכוב המלך החדש שישימו עליהם על הסוס, וברכבו יתן
כתר מלכות בראשו, וכן אמר המתרגם הארמי פעמים בהדיא ביומא די על למלכותא, אף
שהוא מבאר מאמר ואשר נתן וגו' בענין אחר, וכמו שזכור: ואשר נתן כתר מלכות בראשו,
שעורו כאשר נתן מטעם שזכרנו, וכן הוא דעת אבן יחיאל שהוסיף ג' תיבות לאמר ביום אשר
הומלך ואשר נתן וגו', וכן דעת השנייה לרלב"ג. אמנם לדעת שהביא בשם ר' אליעזר הגדול
הטעם יביאו לבוש וסוס ואשר נתן בראשו של מלך שהוא כתר מלכות, סתם הענין תקילה ואחר
כך בארו, על דרך ותרצהו את הילד. ולדעת הרד"ק הוא מקרא מסורס, והראוי וכתר מלכות
אשר נתן בראשו, הנה לשניהם יחסר הכתר בהפסוק שלאחריו, וכן הוא דעת רש"י, שנתן
טעם לזה. והראש"ב אמר ו"ל והנכון בעיני שו"ר בראשו שב אל הסוס, כי יש סוס של מלך
שישימו כתר מלכות בראשו כאשר ירכב עליו המלך, ואין אחד מעבדי המלך ראוי לרכוב עליו,
זה דבר ידוע ע"כ. וכן הוא דעת בעל הטעמים, וכן נראה דעת המתרגם הארמי למענין
בדבריו: ואם אחרת הנה היה דרוש הוסטאסכוס כזכר במ"ה, ווכל עוד לאמר שהכונה
על הסוס אשר על ידו וכתר למלך, וטעם נתן עבר מבנין הכבד הדגוש היוצא לשלישי בהיות
הקל יוצא לשני (עש האט וואַכען געבען), אבל חינו נראה הגון שיזכור למלך הגיעו למלוכה ע"י
סוס. הנה הנחתי לפני הקורא הנעים כל הפירושים שעלו בידו, והבחר יצחק, אך לפע"ד
הנראה יותר בפשטות הכתוב הוא מה שהוכחנו מטעם אשר לנש בו המלך וכדמחורגם אשכנזי:
והלבישו

ה מ ע ר

דברה אסתר טוב עליו אל המלך, ולכן חפן לעשות עמו יקר וגדולה. (ח) ואשר נתן, כבר
כתב הרד"ק במכלול שיש וי"ו שהוראתו כמו ב"ת ע"ש, א"כ יהי' גם כאן הכוונה כאשר נתן כלומר
בעת אשר נתן כתר המלכות בראשו.

ויאמר

מִלְכוֹת בְּרֵאשׁוֹ: (ט) וְגִרְתּוֹן
הַלְבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשְׂרֵי
הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתִימִים וְהַלְבוּשׁ אֶת־
הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ
וְהִרְכִּיבֵהוּ עַל־הַסּוּס בְּרֵחוֹב
הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כְּכֹה יַעֲשֶׂה
לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ:
ה (י) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהִמָּן מִהֲרֵקַח
אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמַרְדֳּכָי הַיְּהוּדִי
הַיֹּשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל־תִּפְּלֵל
דְּבַר מֶלֶךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (יא) וַיִּקַּח
הִמָּן אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס
וַיִּלְבֹּשׂ אֶת־מְרֻדְכָי וַיַּרְכִּיבֵהוּ

ועטצט ווארדע; (ט) דייעועם
קלייד אונד פֿעֶרד איבערגע.
בע מאן איינעם דער פֿאַר.
נעהמסטען קריענסאָבערן דעם
קעניגס, דאס ער דען מאן,
וועלען דער קעניג עהרען
ווילל, אַנקליידע, איהן אויף
דעם פֿעֶרדע אויף יעדעם
גראָסען פֿלאַטצע דער שטאָרט
הערום פֿיהרע, אונד פֿאַר
איהם הער אויסרוֹפֶע: דייע.
זעס געשיעהט דעם מאַננע,
וועלעם דער קעניג אויסער־
אַרדענטליכע עהרע ערצייגען
ווילל; (י) דאָרויף זאָגטע דער
קעניג: זאָ נים דען אַלסבאַלד
דאָקלייד אונד פֿעֶרד, וואָ.
פֿאַן דוא געזאָגט האַסט, אונד
פֿערפֿאהרע אַלזאָ מיט דעם יו.
דען מרדכי, דער אַן טיינעם
האַפֿע אַזט; אונטערלאַסטע
ניכט דאָז מינדעסטע פֿאַן אַל.
לעם, וואָס דוא פֿאַרגעשלאָ.
גען; (יא) אונד הימן נאָהבדאָז

ברחוב

קלייד אונד פֿעֶרד, קליידעטע דען מרדכי אַן, אונד פֿיהרטע איהן אויף דעם פֿעֶרדע

דורך

ר ש י

(ט) ונתון הלבוש והסוס על יד איש. ואת הכתר לא הזכיר שראה עינו של מלך רעה על שאמר שיתנו הכתר בראש אדם:

וישב

ב א ו ר

(ט) והלבישו, אמר הרלב"ג ו"ל רובה לומר שילבוש האיש הוא בעלמו שהוא משרי המלך הפרתמים את האיש אשר המלך חפץ ביקרו והוא בעלמו ירכיבהו על הסוס ברחוב העיר ע"כ. יראה לדעתו נקוד והלבישו בחול"ס וי"ו הכנוי על הלבוש והרכיבהו בציר"י הבי"ת, ועל פי נקוד המסורה יהיה העעם כעעס יביאו (אמן וז"ל), וככל זה לא ימעוט האיש משרי הפרתמים מהמשמרת ההיא, וכן וקראו: (י) מהר, תאר הפעל, וקח לווי, או מהר לווי וקח שם הכובע למרדכי היהודי, כבר הערנו שאחזקת לא ידע כי משמרת המן על היהודים, וא"כ אם טעם הי' מ"מ זה הכתוב אינו מוכח כאשר חשבו קצת: אל תפל דבר, אל תחסיך:

וחפוי

ה מ ע ר

(י) ויאמר המלך, אולי הבין המלך מה שבלבו של המן והרע זאת בעיניו כי רצה להשוות כבודו לכבוד המלך, וגם ידע משמרת המן את מרדכי, ולזה בזה כי הוא בעלמו יעשה זה.

אכ

מגלת אסתר ו

בְּרֵחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כֶּכָּה
יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ: (יב) וַיָּשָׁב מֵרַדְכֵי אֶל-
שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן גִּדְהָף אֶל-
בֵּיתוֹ אֲבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ: (יג) וַיִּסְפָּר
הָמֵן לְזָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל-אֶהְבִּיו
אֵת כְּדֵ-אֲשֶׁר קָרְהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ
וְזָכְרֵנוּ וְזָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזְרַע
הַיְהוּדִים מֵרַדְכֵי אֲשֶׁר הִחְלוֹת
לְנַפְל לְפָנָיו לְאֶת-תּוֹכְלָ לֹו כִי-
נִפְּוֹל תִּפְּוֹל לְפָנָיו: (יד) עוֹדֶם
מִדְּבָרִים עִמּוֹ וּכְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ
הִגִּיעוּ וַיִּבְהִלוּ לְהֵבִיא אֶת-הָמֵן
אֶל-הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר-עָשְׂתָה

אסתר

הרגום אשכנזי קנא

דורך יעדען גראסען פלאטץ
דער שטאדט, אונד ריעף פאר
איהם הער: זא געשיעהט דעם
מאנע, דעם דער קעניג אוי
סערארדענטליכע עהרע ער
צייגען ווילל! (יב) היערויף
קעהרטע מרדכי וויעדער נאך
דעם שלאססע דעם קעניגס;
המן אכער איילטע בעשטירצט
נאך הווע, טרויריג אונד מיט
פעהרילטעם הויפטע, (יג) אונד
ערצעהלטע זיינער פרויא זרש
אונד אללען זיינען פריינדען,
וואס איהם ווידערפאהרען.
דיא ערפאהרנען אונטער איה
נען, זא וויא אויך זיינע פרויא
זרש ערוויעדערטען איהם:
איזט מרדכי, פאר דעם דוא
צו פאללען איינמאל אנגעפאני
גען ווירקליך פאן יודישער
הערקונפט, זא ווירסט דוא
איהם ניכט בייאקאממען, זאני
דערן נאך אימכער טיעפער
פאר איהם פאללען. (יד) וועהי

רענד דאס זיא זא מיט איהם רעדעטען, קאמען דיא קעניגליכען פערשניטטענען אן, אונד
איילטען, דען המן צום גאסטמאהלע צו בריינגען, וועלכעס אסתר צובערייטען לאססען.

ר ש י

(יב) וישב מרדכי. לשקו ולתעניתו: אבל וחסוי ראש. רבותיו פירשו הדבר במסכת מגילה:
(יג) אשר הקילות לנפול וגו'. אמרה אומה זו נמשלו לנוכבים ולעפר כשהם יורדים יורדים עד
לעפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע ועד המוכבים:

תנתן

ב א ו ר

(יב) וחפוי ראש, כדרך המתבוישים: (יג) חכמיו, אותן מאוהביו שהיו חכמים יודעי העתים
וקורותיהן: אם מורע היהודים, אין הטעם שיספקו אבותיו, אמנם כי כן דרך הלשון אם אמת
הדבר נמושהוא. ורעי ר' יואל אמר הטעם, בהיות אם לסומן התנאי והוא נמלא על ב' אופנים,
האופן הא' התנאי האפשרי (ועין דיועס, זא ח. ג. וו). והאופן הב' התנאי המחלט (דא דיועס, זא
ח. ג. וו). ומזה האופן הב' ענינו כאן, ותרגומו א"כ בל"א (דא מרדכי ח. ג. וו).
אם

ה מ ע מ ר

(יג) אם מורע היהודים, כבר ידעו האנשים האלה מדניאל וסדרך מיסך ועבד נגו, כי אם איש
יהודי מלא חן בעיני המלך כל כלי יולר עליו לא יללח, אויביו יפלו תחתיו, וכאשר יזמו
לעשות לו יגישה בהם.

פ (א) דער קעניג אונד המן
 גינגען אלוא, מיט דער קעניגין
 אסתר צו שפיווען. (ב) אס
 צווייטען טאגע זאגטע דער קע-
 ניג וויעדערום ביים ווינע צו
 אסתר: וואס דינע ביטטע
 אויך זיין, קעניגין אסתר!
 זיא זאלל דיר געוועהרט ווער-
 דען: וואס דיין וואונש אויך
 זיין, אונד בעטראפע עס דאן
 האלבע רייך, ער זאלל ער-
 פיללט ווערדען! (ג) דיא קעני-
 גין אסתר ערוועדערטע: דא
 איך גנאדע אין דינען אויגען
 געפונדען האבע, א קעניג!
 אונד דא עס דעם קעניגע זא
 געפללט, זא ווערדע מיר
 אויף מיינע ביטטע מיין לעבען,
 אויף מיינען וואונש מיין פאלק
 געשענקט. (ד) דען מאן האט
 אונד פרייז געגעבען, מיך אונד
 מיין פאלק, צום אויסראטטען,
 ניעדערמעטצעלן אונד פער-

אסתר: ז (א) ויבא המלך והמן
 לשתות עם אסתר המלכה:
 (ב) ויאמר המלך לאסתר גם
 ביום השני במשחה היין מה-
 שאלתך אסתר המלכה ותנתן
 לך ומה בקשתך עד הצי-
 המלכות ותעש: (ג) ותען אסתר
 המלכה ותאמר אם מצאתי חן
 בעיניך המלך ואם על המלך
 טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי
 בבקשתי: (ד) כי נמכרנו אני ועמי
 להשמיד להרוג ולאבד ואלו
 לעבדים ולשפחות נמכרנו
 החרשתי כי אין הצר שוה בגזק
 המלך

טילגען; יא! ווארען וויר נור צור שקלאפערייא פערקויפט ווארדען, איך ווירדע געשווע-
 גען האבען: וואהרליך! דער ראכויכטיגע אכטעט זעלבסט דען שארען ווינעס קעניגס
 ניכט

ר ש י י

פ (ג) תנתן לי נפשי. שלא אהרג בשלשה עשר בחדר שגורת גורת הרגה על עמי ומולדתי:
 ועמי. ינתן לי בבקשתי שלא יהרגו ואם תאמר מה איכפת לך כי איכנה אוכל ורואיתי
 ונ': (ד) כי אין החר שוה בגזק המלך. אינו חושש בגזק המלך שאילו רדף אחר הנאסף היה
 לו לומר מכור אותם לעבדים ולשפחות וקבל הממון או החיה אותם להיות לך לעבדים הם
 ורעם

ב א ו ר

ו (ג) אם מצאתי חן, כמעט אם מורע היהודים שהבאנו לעיל, וכן תרגם הרמב"ם ז"ל,
 אם מצאתי חן דמשה (שמות ל"ג י"ג): הנחן לי, העעס אין שאלתי כי אם נפשי (ראב"ע)
 ומלת תנתן מושכת על נפשי ועל עמי ונח במשקל השם הסמוך, וטעם בשאלתי ובבקשתי כטעם ויעבוד
 ישראל באשה: (ד) ואלו, כמו ואלו חיה אלף שנים, והא' נוסף (הראב"ע), והוא מורגל בפי
 חז"ל, ואמר חד מן חבריא שהוה מורכב מן חין לו (יש ווען), וזה טעם הדגש לחסרון החן:
 חצר, תואר ושעור הכתוב כמו שכתב רש"י אינו חושש בגזק המלך, אם יגיע היות לעלך ע"י
 זאת, כי אם חשש לא מכר אותנו להשמיד, רק לעבדים ולשפחות, לעבוד את המלך או עמו,
 וכסף מקנתנו יקבל המלך, אבל עתה תראה בוונתו רק אכזריות ושטף חמה, מאכזר ומכלה
 הכל רק כעבור נקמתו, וטעם כי לאמת הדבר, ורבים כמאמר. וי"מ החר שם כמו כר ומזוק
 מלאו י

מגלת אסתר ז

הַמֶּלֶךְ: (ה) וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאַסְתֵּר
הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵיזָה הוּא
אֲשֶׁר-מָלְאוּ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן:
(ו) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צָר וְאוֹיֵב
הֵמֶן הִרְעֵהוּ וְהֵמֶן נִבְעַת מִלְּפָנַי
הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה: (ז) וְהַמֶּלֶךְ קָם
בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶרְ-גַּנַּת
הַבַּיִתָּן וְהֵמֶן עָמַד לִבְקֶשׁ עֲלֵ-
נַפְשׁוֹ מֵאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה

תרגום אשכנזי קנב

ניכט. (ה) ווער איזט דער?
ווער איזט דער? ריעף דער
קעניג העפטיג, וואָ איזט ער,
דער זאָ פֿערוועגען זיין דורפֿטע,
דיעזעס צו טהון? (ו) אסתר
אַנטוואַרטעטע: איין גרויזע
מער אונד ראַכזיכטיגער פֿינדן
דיעזער בעזעוויכט המן! — דאָ
ערשראָק דיעזער פֿאָר דעם
קעניגע אונד דער קעניגין!
(ז) דער קעניג שטאַנד צאָרניג
פֿאַם מאַהלע אויף, אונד גינג
אין דען שלאַסגאַרטען; המן
אַבער בליעב, אום בייא דער
קעניגין אסתר פֿיר זיין לעבען
צו ביטטען; דעןער זאָה וואָהל
דאָס

כי ר ש י

ורעם: (ח) ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר
ב' פעמים אינו אלא למדרש ומדרשו של זה בחזילה היה מדבר עמה על ידי שליט עכשיו שידע
שממשפת מלכים היא דבר עמה הוא בעלמו:

כי

ב א ו ר

מלאוני, ופרשו הכרתי מטעם כי אין הלה הנאה עלי ע"י זאת שזה צעני מאומה, כדי
שלא יהיה נזק למלך ועם כח צעבור נזק. ויתכן גם לפרש שזה כח וכו' כדרך וכל חפזיך
לא ישו בזה (משלי ג' ט"ו), כלומר כל הלה שזכור לבוא עלי, לא תדמה ותשוה עם הלה
הזאת שהוא לנזק המלך: (ה) ויאמר המלך, בא ויאמר פעמים, להורות שהמלך בעם, ומרוב כעסו
אמר במהירות מי הוא זה אמור! מי זה אמור מהרה! (ראב"ע) וחד מן סבריו אמר שטעם
האמירה הראשונה היה נגד המן שהיה יועלו ועל סיו ילאו ויבואו כל דברי המלכות ושאל לו
אם הוא לא ידע מי הוא זה ואיזה הוא וכו', ובודאי שכבר החזיל המלך להרגיש דבר מה
מרעת המן, וכשחק זה ולא ענהו שאל עוד לאסתר המלכה מי הוא וכו': מלאו לבו, ברעיונות
זרות כאלה לעשות דבר רע כזה. והנה חרה אף המלך על המן לב' סבות (א) לפי שמהו
בחלקלקות דבריו לבלתי אמר לו שכונתו על עש גדול ורב ביהודים, והיה בזה לו כמשענת
קנה רגון אשר בנטחו עליו שיסיב הכל לתועלת הכלל, ונהסוך הוא שאינו חושש כחוק המלך;
(ב) על מה שמלאו לבו לשלוח יד במלכה אשר אהבה להכעיסה באבדן עמה, אף כי באמת הסברא
נוטה שלא ידע המן שום דבר ממשפת אסתר ועמה, כי לולא כן, או שלא בקש כלל לנקום
נקמתו, או שהשתדל ודאי לסבב הדברים באופן אחר, וכן לא ידעו כל באי שער המלך עמה
ומולדתה עד המעשה הזה, כמו שזכרנו כבר לעיל, וסרה בזה תלונית המעתיקים: (ו) והמלך
קם

ה מ ע ר

ז (ה) מי הוא זה ואיזה, יתכן שהם שתי שאלות-מי זה האיש, ואיזה העם אשר בקש לאבד, כי
הוא לא ידע עדיין לא עם אסתר אף לא כי היתה כוונת המן על היהודים, ושאר
מלאו לבו נמשך על האלה הראשונה וכבר בלי סדרים מרוב כעסו.

כִּי־כָל־תָּה אֱלֹהֵי הָרַעָה מֵאֵת
 הַמֶּלֶךְ: (ח) וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּבְתֵּי
 הַבַּיִתָּן אֶל־בֵּית־וּמִשְׁתָּהּ הַיָּיִן
 וְהָמֵן נָפַל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר
 אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם
 לִכְבוֹשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה עִמִּי בְּבֵית
 הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמֵן
 חָפְזוּ: (ט) וַיֹּאמֶר חֲרֻבוּנָה אֶחָד מִן־
 הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה־
 הָעֵץ אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמֵן לְמַרְדְּכִי
 אֲשֶׁר דִּבֶּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ עִמּוֹ
 בְּבֵית הָמֵן גְּבִיהַּ הַמַּשִּׁים אָמְרָה

ויאמר

דען ער פֿיר מרדכי אויפֿריכטען לאַססען, דער צום פֿאַרטחייל דעם קעניגס געשפּראַךֿ

כען

ר ש י

(ו) כי כלתה - נגמרה הרעה והשנאה והנקמה: (ח) והמן נופל - המלאך דחפו: על המטה
 אשר אסתר עליה - דרכן היה לישיב בסעודה על לֶדֶן ע"ג המטות כמו שאמר בראש הספר
 מטות זהב וכסף לבני המשתה: הגם לכבוש - לשון תימה הוא לכבוש לאנוס בחוקה כמו ונכבשה
 הארץ: (ט) גם הנה העץ - גם רעה אחרת עשה שהכין עץ לתלות אהבו של מלך שהגיל המלך
 מסס המות:

ב א ו ר

קם, הראוי וילך אל גינת הניתן כהרגום הארמי, קם ברחמים וכו' ואל לנחא וכו': כי
 כלתה, נגמרה הרעה והשנאה והנקמה (רש"י), וכן הוא מתורגם אשכנזי: (ח) והמן נופל,
 שהיה מתחנן ומשתחיה לרגליה וכראותו כי שב המלך נפל מרוב פחדו, ודרך הדרש ידוע (ראב"ע),
 והמלך אשר בא לכלל כעס בא לכלל טעות, וסבר כי רוצה לשכנע עם אסתר ולאנסה בחוקה:
 על המטה, דרכן היה לישיב בסעודה על לֶדֶן על גני מטות כמו שאמר בראש הספר מטות
 זהב וכסף לפני בני המשתה (רש"י): הגם לכבוש, וראה מדברי המלך רוב כעסו כי לא אמר
 הגם שכבוש כמדבר להמן, כי מרוב רגזו וכעסו לא יכבדהו עוד לדבר עמו, רק אמר זאת למשרתיו
 הסוככים, הנראה עזות מלך כזה, ולכן הדבר וגו': חשו, המשרתים, וכמו שכתב הראב"ע
 כי כן המנהג אצל מלכי פרס שיכסו את פני מי שבעם עליו המלך, כדי שלא יראנו עוד המלך:
 (ט) לפני המלך, לא אמר הדבר אל המלך עצמו, רק דבר לחכריו באופן שישמעוהו אדוניו,
 ואמר: גם הנה, כלומר אין לחמוה על רעתו כי מורגל הוא בך, וגם עשה עוד רעה
 אחרת שהכין עץ לתלות אהבו של מלך - ומה נראה שגם שאר עבדי המלך לא אהבוהו בעבור
 גאותו, ולכן כנזח השבר עליו גם המה היו בעוכריו. או נאמר שזה הסוד היה בעלטה עם
 המלכה, בדעת חד מן חכריו שהבאנו לעיל:

כי

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הַלְהוּ עִלְיִי:
 (י) וַיִּתְּלוּ אֶת־הַמֶּן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־
 הָכִין לַמְּרֹדְכַי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ
 שָׁכְכָה: ס ח (א) בַּיּוֹם
 הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֶת־שׂוֹרוֹשׁ
 לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הַמֶּן
 צָרַר הַיְהוּדִים וּמְרֹדְכַי בָּא
 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה אֶסְתֵּר
 מָה הוּא־לָהּ: (ב) וַיִּסַּר הַמֶּלֶךְ
 אֶת־טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הָעֵבִיר
 מִהֶמֶן וַיְחַנֶּה לַמְּרֹדְכַי וְהַשֵּׁם
 אֶסְתֵּר אֶת־מְרֹדְכַי עַל־בֵּית
 הַמֶּן: ס (ג) וְהוֹסֵף אֶסְתֵּר
 וְהַדְּבַר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַפֶּל לִפְנֵי
יִמִּי

תרגום אשכנזי קנג

כען. דא זאגטע דער קעניג:
 מאן הענגע איהן זעלבסט דא.
 ראן: (י) אונד, מאן הענגטע
 המן אן דען גאלגען, דען ער
 פֿיר מרדכי ערריכטען לאַס.
 סען, וואָדורך דער צאָרן דעם
 קעניגס זיך וויעדער לעגטע.
 ח (א) נאָך אן דיעזעם טאָגע
 שענקטע דער קעניג
 אהשורוש דער קעניגין אסתר
 דאָז הויז המן'ס פֿערפֿאלנער
 דער יהודים; אונד מרדכי
 קאם פֿאַר דען קעניג, דען
 אסתר האַטטע איהם געזאָגט,
 וואָס ער איהר אַנגעהערע.
 (ב) דער קעניג צאָג אויך ווינען
 זיעגעלרינג אַב, דען ער דעם
 המן אַבנעהמען לאַססען, אונד
 גאַב איהן אן מרדכי; אונד
 אסתר זעטצטע דען מרדכי אַיִם
 בער דאָז הויז המן'ס. (ג) זיא
 אַבער פֿוהר נאָך איממער
 פֿאַרט פֿאַר דעם קעניגע צו
 רע.

ר ש י

ח (א) מה הוא לה. איך הוא קרוב לה:

(ג) להעביר

ב א ו ר

ח (א) כי הגידה אסתר, שהוא דודה, מאן מוכח שלא הזכירה מולדתה עד עתה, ולא היתה מעלמת אותה לו גלחה כבר את עמה: (ב) ויסר המלך, מעל ידו, ויחנה למרדכי והעליהו עי"ז על כל השרים ועבדי המלך, כדכתיב כי מרדכי היהודי משנה למלך אשורוש: על בית המן, כי עושר רב היה לו גם עבדים ושפחות כי אין אחר המלך גדול ממנו (ראב"ע): (ג) וחוסף אסתר וגו', הנה השתדלה עתה להסיר ענת המן ועל זה הוזכרה להחיות עכמה למות להבנס אל הסר הפנימית ואם לא נקראת, כי בזולת זה לא הועילו לה מעשה כלל להללת ישראל (הרלב"ג). וכן אמר הרב אבן ימיאל להיות כי היה הדבר קשה ההשגה וכמעט נמוע להשיב אזור דתי פרס ומדי והאגרות החתומות מיד המלך, הוזכרה להוסיף לבוא לפני המלך פעם אחר פעם, וזה טעם ויושט המלך, בכל פעם שהוסיפה לבוא בלי רשות ע"כ. הנה לדעת שניהם

ה מ ע מ ר

ח (ג) וחוסף אסתר, עיין בנאור. אולם לדעתי לא הביאה אסתר את עכמה עתה בסכנה כלל, כי המלך כאשר ראה כי היא השליכה את נפשה מנגד לבוא לפניו והתילתהו בזה מעשות

רָגְלוֹ וְתִבְכֶּךָ וְתִתְחַנֵּן לֹא לְהַעֲבִיר
 אֶת־רַעַת הַמֶּן הָאֲנִי וְאֶת־
 מַחְשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר הָשִׁב עַל־
 הַיְהוּדִים: (ד) וַיֹּשֶׁט הַמֶּלֶךְ
 לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבֵט הַזָּהָב וְתִקַּם
 אֶסְתֵּר וְתַעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
 (ה) וְתֹאמֶר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
 וְאִם־מִצָּאתִי חַן לִפְנָיו וְכִשֶׁר
 הִדְבַּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי
 בְּעֵינָיו יִכְתֹּב לְהַשִּׁיב אֶת־
 הַסְּפָרִים מַחְשַׁבְתֵּי הַמֶּן בְּיַד־
 הַמֶּדְתָּא הָאֲנִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבְד
 אֶת־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינֹת
 הַמֶּלֶךְ: (ו) כִּי אֵיכָכָה אוֹכַל וְרֵאִיתִי

רעדען, ווארף זיך צו פֿיססען, וויינטע אונד פֿלעהעטע פֿאָר איהם, דאָס ער דיא באַוהייט דעם אנגיטען המן אונד דען אַנשלאַג, דען ער געגען דיא יהודים געפֿאסט האַט, פֿער־ניכטע. (ד) דער קעניג רייכטע אסתר דען גאָלדענען צעפטער הין, אונד זיא רייכטעטע זיך אויף, שטאַנד פֿאָר דעם קע־ניגע, (ה) אונד שפראַך: ווען עס דעם קעניגע בעלעכט, אונד איך ווירקליך געוואָגענ־הייט פֿאָר איהם געפֿונדען האַבע, דער פֿאָרשלאַג איהם אויך רעכט שיינט, אונד איך אייניגען ווערטה אין זיינען אוי־גען האַבע: זאָ שרייבע מאַן, דאָס יענע בריעפֿע, נאָך דעם גוטדינקען דעם אנגיטען המן זאָהן דעם המדהא געשריע־בען, אַללע יהודים אין דען קעניגליכען לאַנדען אומצו־ברונגען, צוריק גענאָממען ווערדען.

ברעה (ו) דען וויא קעננטע איך דאָ אונגליק מיט אַנזעהען דאָ

ר ש י

(ג) להעביר את רעת המן. שלא תתקיים עלתו הרעה:

הנה

ב א ו ר

שניהם ותוסף אינו נמשך עוד אל ביום ההוא, והוא נכון מאוד, כי למה יושיט לה השרביט הזה בשכר היתה לפניו: (ח) אב על המלך טוב, לשמוע בקשתי: ואם מצאתי חן, לתת לי שאלתי: וכישר הדבר, העלה שאני רוכה לתת לו: ואם טובה אני בעיניו, להשגיח על שלומי: להשיב את הספרים, דהיינו לאו להשיב האגרות בעממן אל שוֹן, כי אם להשיב החובן שנהם שלא יעשה, וזה שאמרה מחשבת המן וגו', או יחבן נמ"ש מחשבת המן, שחובן הספרים הי' מחשבתו לכר, ולא מחשבת המלך, ולכן מן הראוי להשיבם, ואין זה נגד דתי פרס ומדי שלא יעבור: אשר כתב, הכתב על סיו, ותרגומו כל"א (דיו ושון געטריעכען העט): (ו) כי איכבה

ה מ ע ר

דבר בליעל ולהביא עליו חרפה, יקרה מאוד בעיניו ונתן לה רשות לבוא בכל עת פנימה, ומה שנאמר בפסוק הבא ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב, זה היה אך סימן להקימה מן הארץ, ולכן נאמר כאן ותקם אסתר ולעיל (ה'ב') ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט. ואחם

מגלת אסתר ה

תרגום אשכנזי קנר

דאן מיינעם פֿאַלקע ווידער-
פֿעהרט! וויא דען אונטער-
גאנג מיינער פֿאַמיליע זעהען,
אונד עם ערטראגען! (ז) דא
זאגטע דער קעניג אהשורוש
צו קעניגין אסתר אונד צו
דעם יודען מרדכי: איך האָ-
בע שאָן דאן הוּז המן'ס אַן
אסתר געגעבען, נאָכדעם מאַן
איהן אַן איינען גאַלגען גע-
הענגט, בלאָס דאַרום, דאַס
ער זיך אַן דיא יהודים פֿער-
גריפֿען. (ח) איהר אַבער
שרייבט אים נאָמען דעם קע-
ניגס, וואָס אייך פֿיר דיא
יהודים גוט דינקט, אונד בע-
זיעגעלט עם מיט דעם קעניג-
ליצען אינוועגעל; דען יענעם
שרייבען, דאן איינמאַהל אים
נאָמען דעם קעניגס געשריע-
בען, אונד מיט דעם קעניגלי-
צען אינוועגעל בעלעגט איזט, איזט נון שאָן ניכט צוריק צו געהמען. (ט) אַלסבאַלד וואור-
דען

בְּרַעַה אֲשֶׁר-יִמְצֵא אֶת-עַמִּי
וְאִיכָכָה אוֹכַל וְרֵאִיתִי בְּאֶבְדֹן
מוֹלֶדְתִּי: ^ס (ז) וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אֶהְיֶה לְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וְלִמְרֹדְכִי הַיְהוּדִי הִנֵּה
בֵּית-הַמֶּן נִתְּתִי לְאֶסְתֵּר וְאֶתֹז
תָּלוּ עַל-הָעֵץ עַל אֲשֶׁר-שָׁלַח
יְדוֹ בַיהוּדִים: ^ס (ח) וְאַתָּם כְּתֹבוּ
עַל-הַיְהוּדִים כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם
בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְהִתְמוּ בְּטַבַּעַת
הַמֶּלֶךְ כִּי-כָתַב אֲשֶׁר-נִכְתַּב
בְּשֵׁם-הַמֶּלֶךְ וְנִחַתּוּם בְּטַבַּעַת
הַמֶּלֶךְ אֵין לְהֵשִׁיב: ^ט (ט) וַיִּקְרָאוּ
יִמֵּר י'

ר ש י

(ז) הנה בית המן וגו'. ומעתה הכל רואים שאני חפץ בכם וכל מה שתאמרו יאמינו הכל
שמאיתי הוא לפיכך אין לריבין אתם להשיבם אלא כתבו ספרים אחרים כטוב בעיניכם: (ח) אין
להשיב. אין נאה להשיבו ולעשות כתב המלך בזיוף:

(ט) ככתבה

ב א ו ר

איכבה וגו', אלא ודאי אמות מחמת לער, ולכן אם טובה אני בעיניו וגו': (ז) הנה נחת
וגו', כלומר מה שהיה בידי לעשות כבר עשיתי, במה שנתתי בית המן לאסתר ואותו תלוי
וגו', כי עי' מסורסם ונגלה שאינו מרפון המלך לזרור את היהודים, אמנם יותר אין בידי
לעשות, כי הכתב הראשון אשר נכתב וגו' אין עוד להשיב, כי כן דתי פרס ומדי ולא יעבור:
(ח) ואחם כתבו, כפילת הכנוי לעורר על ההיפך, כידוע מס' נתיבות השלום להרמב"מ ז"ל,
כלומר אני לא אוכל לעשות עוד דבר, אבל אתם כתבו כתב שנית וגו', וכדאי שזה יועיל לכם,
עי"מ

ה מ ע ר

(ח) ואחם כתבו, כי אם אתם תכתבו בשמי יי' להדבר כי מרדכי היהודי משנה למלך, וגם המלכה היא
מעם מרדכי (כי נוסח הכתב היה: אחשורוש המלך כוה למשנהו ולמלכה לכתוב בשמו) כל השרים
והפחות יראו משלות יד ביהודים ושתדלו להגן בעדם.

וישלח

ספרי המלך בעת ההיא
 בחדש השלישי הוא החדש סיון
 בשלושה ועשרים בו וכתב
 ככל אשר צוה מרדכי אל
 היהודים ואל האחשדרפנים
 והפחות ושרי המדינות אשר
 מהדו ועד כוש שבע ועשרים
 ומאה מדינה ומדינה ומדינה
 ככתבה ועם ועם כלשנו ואל
 היהודים ככתבם וכל שונם:
 (י) וכתב בשם המלך אחשורש
 ויהתם בטבעת המלך וישלח
 ספרים ביד הרצים בסוסים

דען דיא געהיימשרייבער דעם
 קעניגס נאך אום דיעזעלבע
 צייט, אלס אס דרייא אונד
 צוואנציגסטען טאג דעם דריטן
 טען מאנאטס, דעם מאנאטס
 סיון בערופען, אונד אללעם נייע
 דערנעשריעבען, וואס מרדכי
 אויפטרוג אן דיא יהודים, סא
 מראפען, פאשאס אונד פאר
 שטעהער דער לענדער, פאן
 הודו ביז כוש, הונדערט אונד
 זיעבען אונד צוואנציג לענדער,
 פיר יערעס לאנד נאך זיינער
 שריפטארט, אונד פיר יעדעס
 פאלק נאך זיינער שפראכע;
 אויך אן דיא יהודים נאך איה
 רער שריפט אונד מונדארט,
 (י) מיט דעם נאמען דעם קע
 ניגס אונטערשריעבען, אונד
 מיט דעם קעניגליכען אינויע
 געל בעויעגעלט, וואורדען די

זע בריעף אבגעשיקט דורך רייטענדע באטען אויף שנעללפסיגען ראססען, דראמער

ר ש י

(ט) ככתבה. באותיות שלה: כלשונו. הוא הדבור: (י) ביד הרצים. רוכבי סוסים שזוה להם לרוץ

ב א ו ר

עי"מ שהקדמתי לעשות בעצורכס: (ט) בעת ההיא בחודש השלישי, אמר הרלכ"ג וז"ל ירמה לרוב כעסו של המלך על דבר המן לא השתדלה אסתר לבוא לפניו עד אחר זמן יתכן בו שתשוך חמת המלך, או אולי המתינה עד ראותה אס תקרא לפני המלך, וכאשר ראתה שעבר זמן רב ולא נקראה הוכרחה להחיר עצמה למיתה להשיב מחשבת המן, או נתקבלו אלו שתי הסבות ע"כ, או שהמשיך הזמן בעבור שהיתה נריכה ללכת פעמים רבים אל המלך, מטעם שזכרו לעיל (פ' ג'): (י) ויכתוב, ויחתום וישלח ספרים, כדלעיל (ג' י"ב): הרצים בסוסים וגו', הנה זכר הכתוב ד' שמות של חיות, ולדעת המפרשים אינם כי אס ב' או ג' מינים. כי לדעת הרלכ"ג רוכבי הרבש מבאר הרצים בסוסים, להיות הרכש ממין הסוסים יותר קלי המרון כמוכח בספר מלכים

ה מ ע ר

(י) וישלח ספרים, עיין בבאור. והנה ידוע כי בארץ מיסור אין כסוס לקל המרון, אך בהרים גבוהים הפרד טוב ממנו, כי הוא ילעד בטח, יעלה הרים ירד בקעות ולא ימעדו קרסוליו; אולם בארץ מדבר מקום ירבה החול, לגמל יתר שאת מכלס; ולזה בחרו בשלשה מינים האלה ושלחו כל איש אל ארץ הנאותה כעבד הנהמה אשר הוא רוכב עליה.

וחעיר

מגלת אסתר ח

רַכְבֵּי הָרֶכֶשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרָנִים בְּנֵי
הַרְמָקִים: (יא) אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ
לַיהוּדִים | אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וְעִיר
לְהַקְהֵל וּלְעִמּוֹד עַל־נַפְשָׁם
לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־
חַיִּל עִם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם
מִן־וְנָשִׁים וּשְׁלָלָם לְבוֹז: (יב) בְּיוֹם
אֶחָד בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחֻשְׁוּרוֹשׁ בְּשָׁלוּשֵׁה עֶשְׂרֵה לְחֹדֶשׁ
שְׁנָיִם־עֶשְׂרֵה הוּא־הַחֹדֶשׁ אֲדָר:
(יג) פִּתְשָׁגֹן הִכְתָּב לְהַנְיָחַן נֶתַח

בכל

ד ש י

חרגום אשכנזי קנה

רעו אונד מוילטהירען, (יא) דאס
דער קעניג נעהמליך אללען
יהודים אין יעדער שטאדט
פרייא געגעבען, צור ערהאל-
טונג איהרעם לעבענס צוזאם-
מען צו טרעטען, אונד דיא
צוזאמען- געראטטעטען יע-
דעם פאלקעס אונד לאנדעס,
דיא זיא פיינדזעליג בעהאנג-
דעלן, זאממט ווייבער אונד
קינדער אומצוברינגען, צופער-
טילגען אונד אויסצוראטטען,
אונד איהרע גיטער צו פליג-
דערן, (יב) אויף איינען טאג
אין אללען לאנדען דעם קעניגס
אחשורוש; נעהמליך דען דריי-
צעהנטען טאג דעם צוועלפטען
מאנאטס, דעם מאנאטס אדר.
(יג) איינע אכשריפט דיעזעס
שרייבענס זאללמען אין יעדעם
לאג

לרוץ: האחשתרנים. מין גמלים הממהרים לרוץ: (יא) ושללם לבז. כאשר נכתב בראשונות
ובזוה לא שלחו את ידם שהראו לכל שלא נעשה לשום ממון: (יג) פתשגן. איגרת מפורש:
מזכירים

ב א ו ר

מלכים, וכן לדעת הראב"ע שאמר טעם הרכש מרכוש המלך שאין כמותם, ולדעת הרב אבן
יחיאל הורכבו על שני מיני סוסים, גם המלומדים לכך הם הרכש, גם שאינם מלומדים, כי
לרוב הנחילה לקחו מכל הנא בידם. ובזה האחשתרנים בני הרמנים הסכימו שלשתן שהם הפרדי'
בני הסוסיא, כי רמכא בלשון ערבי היא הסוסיא בל"ק; ואמרו עוד שבני הסוסיות חוקים
שבני האתונות, ומתמידים מאוד בהליכה בלי עיפות, והרב אבן יחיאל אמר עוד שטעם אהב
גדול הערך וחרין תרגום שנים, והוא הפרד היוכל מב' מינים הסוס והחמור ע"כ. אמנם לדעת
רש"י ז"ל הוא מין גמלים הממהרים לרוץ, והם מזויס בארץ פרס ונקראו בלע"ז (דרהשערטר).
ויתכן לפרש המאמר בזה, הרמנים בסוסים הוא שם כלל, לאמור שהיו הרמנים רוכבים ולא
הולכים, וכן נראה דעת רש"י, באמרו ביד הרמנים, רוכבי סוסים שזוה להם לרוץ ע"כ, ואח"כ
פרט ג' מינים, דהיינו שהיו רוכבי הרכש, ורוכבי האחשתרנים, ורוכבי בני הרמנים, וכן הוא
מתורגם אשכנזי: (יא) אשר נתן המלך, רשות ליהודים לעמוד על נפשם, כי מתחלה אחר
הדת הראשונה לא עמד בהן רוח כלל לעמוד נגד אויביהם, אף כי אם עמדו לא היה מועיל להם,
בעבור רוב עטי המלך גם חילו הרב שהיו קמים נגדם, אבל עתה אחרי שנתלה המן בעבור
עלתו ונודע שחיים אבוד היהודים בטבעת המלך שלא מדעתו, ואסתר ומרדכי נושאי קן בעיני
המלך, הנה חיל המלך ורוב עמו ימציבו את ידם מדבר הזה, ויקל להם לשלוט בהמעשים אשר
משנתחם אותם יעשו בפרהסיא נגד רכון המלך, ויתלו סרחונם בהדת הנתנה ע"י המן, ובוותר
בזהם מוצעחים בשם המלך שלא יענוו על הריגתם, אבל גם הורשה להם לעשות בס כרכונם
אף שללם לבזו להיותם מורדים במלכות, אחרי שנודע להם שאינו באמת מרכון המלך לחרו
את

בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גְלוּי לְכָל־
הַעַמִּים וְלִהְיוֹת הַיְהוּדִים עִתּוּדִים
לַיּוֹם הַזֶּה לְהַגְקֵם מֵאִיְבֵיהֶם:
(יז) הַרְצִים רֹכְבֵי הַרְכָּשׁ
הָאֲחֻשְׁתְּרָנִים יֵצְאוּ מִבְּהֵלִים
וְדַחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהַדַּת גְּתָנָה
בְּשׁוֹשׁוֹן הַבִּירָה: ס (טו) וּמֶרְדֵּכִי
יֵצֵא וּמִלְפָּנָי הַמֶּלֶךְ בְּלָבוֹשׁ
מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְהוֹר וְעֵטְרַת זָהָב
גְּדוּלָה וְחֻכְרֵיָּו בּוֹץ וְאַרְגָּמָן
וְהַעִיר שׁוֹשֵׁן צְהֵלָה וְשִׁמְחָה:

לאנדע, אלס איין עריקט, עפֿ-
פענטליך פֿיר אללע אונטער-
טהאנען אויסגעגעבען ווער-
דען: אונד דאמיט אויך דיא
יהודים אויף דיעזען טאג פֿאר-
בערייטעט זיין מעגען, פֿאן
איהרען פֿיינדען ראַכע צונעה-
מען. (יז) דיא איילבאָטהען
אויף מויל אונד ראַס, גינגען
אויסערסט שנעלל מיט דען
קעניגליכען בעפֿעהלען אַב,
אונד דאָ עריקט וואָרדע אין
דער רעוידענץ שושן אויסגע-
געבען. (טו) אויך קאַם מרדכי
פֿאַם קעניגע הערויס אין איי-
נעם קעניגליכען געוואַנדע,
דיממעלבלויא אונד ווייס, איי-
נעם ברייטען גאָלדענען גורט,

אונד איינעם בונד פֿאן ביסום אונד פורפור, אונד דיא שטאָדט שושן פֿראַהלאַקטע
אונד

ר ש י

(יז) מכוהלים. ממהרים אותם לעשות מהרה לפי שלא היה להם מנאי שהיה להם להקדים
כלים הראשונים ולהעבירם: (טו) ותכריך בן. מעטה בן עליה העשוי להחטף:

ב א ו ר

את היהודים: (יג) גלוי לכל העמים, כדי שלא יסמוכו עוד על הכח הראשון, ולהיות גם
היהודים וגו': (יז) רוכבי הרכש האחשותרנים, לא יזכור הכתוב כאן כי אם ב' מינים,
וראה מזה כאלו גם בני הרמכים דלעיל הוא תואר לאחשותרנים, כטעם שהבאנו לניל מפי
ק"ת המסורשים, ואפשר שגם הנמלים זכר רש"י היו מורכבים עם סוסיות, או שהכתוב מקרי
ולא זכר באמת כי אם קתם: (טו) ועטרת זהב גדולה, יש להתבונן שכל הספר כשהוא זכור
עדי המלך שבראשו יכנהו בשם כתר, וכאן אמר עטרת, גם אם התכריך הוא אדרת (כדעת
רש"י והראב"ע), מה ראה להביא העטרת בין הלבוש והתכריך, אבל יהיה מקומה אחרי שניהם,
ואם שהתכריך הוא קשט הראש כדעת הרלב"ג אין שם מקום לעטרת זהב כלל. והרב אכן יתייחס
אמר שאין לחשוב כי העטרת היתה נחונה על ראשו כי לנצודה לא יכולה, אבל היה באוהל הנקרא
בלשונם (בטורטין), אשר לה ד' עלים מד' ראשיות ומוליכים אותה ד' אנשי מד' קנותיה, והיתה
מכוסה מבין וארגמן, ועל האוהל היתה תקועה עטרת זהב גדולה, אשר היתה סובבת ועוטרת
את כל האוהל ע"כ, ויחורגם ח"כ עטרת בל"א (קפחין), אמנם לא משמע תואר התכריך היה מלאן
הכתוב והוא דחוק מאוד, ולכן ייתר נכון לפרשו על המחנורת הסובב את כל הגוף (דער גירטען),
או כטעם סוחרת שהביא המתרגם הארמי לעיל, ומוסב על הלבוש שהיה מוקף זהב על כל גולוי,
ויחורגם בל"א (ויט ברייטען גאָלדענען טרעסעטען), וטעם שם תכריך נכון כדעת הרלב"ג ו"ל
אחזוב שזה התכריך היה על ראשו והיה משז ובגד אדום ע"כ, וכמו המנפסת שיעטמו בו
יוצאי המזרח את ראשיהם, ונקרא בלע"ז (טורכטן, בונד): והעיר שושן צהלה ושמחה, אף

ה מ ע מ ר

(טו) והעיר שושן צהלה שמחה, אם גם לא מאהנת מרדכי, הן משנאת המן, כי אין ספק
שבדון

(טו) לַיהוּדִים הִיטָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה
וְשִׁשָּׁן וַיִּקְרָ: (יז) וּבְכָל־מְדִינָה
וּמְדִינָה וּבְכָל־עִיר וְעִיר מְקוֹם
אֲשֶׁר דִּבְרַ־הַמֶּלֶךְ וּדְתוֹ מִגִּיעַ
שִׁמְחָה וְשִׁשָּׁן לַיהוּדִים מִשְׂחָה
וַיּוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמִּי הָאָרֶץ
מִתִּיהָדִים כִּי־נִפְל פְּהוֹד־הַיהוּדִים
עֲלֵיהֶם: ט (ח) וּבְשָׁנִים עֶשֶׂר
הַדָּשׁ הוּא־הַדָּשׁ אֲדָר בְּשָׁלוֹשָׁה
עֶשֶׂר יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר־
הַמֶּלֶךְ וּדְתוֹ לְהַעֲשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר
שָׁבְרוּ אֲיָבֵי הַיהוּדִים לְשָׁלוֹם

בהם

חרגום אשכנזי קנו

אונד וויכצטע . (טז) בייא דען
יהודים וואר ערלייכטונג אונד
פריידען = פעסטע אונד וואנגע
אונד העררל־כקייט פֿאללאוף.
(יז) זא אויך אין יעדעם לאנדע
אונד אין יעדער שטאדט,
וואהין דער קעניגליכע וויללע
אונד זיין בעפעהל געלאנגטע,
וואר פריידע אונד וואנגע בייא
דען יהודים, אונד וואהללע=
בען אונד פעסטטאגע. יא,
פיעלע פֿאן דען פעלקערן דעם
לאנדעס היעלטען זיך צו דען
יהודים, דען דיא פֿורכט פֿאר
דענועלבען וואר איבער זיא
געפֿאללען.

ט (ח) אם דרייאצעהנטען

טאגע דעם צוועלפֿ=

טען מאנאטס, דעם מאנאטס

אדר, דא דער וויללע דעם

קעניגס אונד זיין בעפעהל צור אויסאיכונג געלאנגען זאלטען; דער טאג, אן וועל=

כעם דיא פֿיינדע דער יהודים געהאפֿפט, נאך וויללקיהר איבער זיא צו שאלטען, אונד

עם

ר ש י

(יז) מתיקדים . מתגיירים :

ועושי

ב א ו ר

אזר העמים שבה חוץ מהיהודים, כי אם גם לא היו שמחים באמת, היו מראים עכמס כשחמים
כי נפל סחד מרדכי עליהם: (טו) ליהודים היתה אורה, אמרו שהיא לשון להלה כי בעת
הברות ידמה לאדם כאלו הוא בחושך, וחד מן חכמים אמר שענינו אורה ממש שהדליקו אבוקות
גם נרות רבות לפרסומי ניסא, וכמו שהמונה עוד בימינו בעת שמחה גדולה, וכן הוא מתורגם
אשכנזי: ויקר, שהיו מכבדים אותם העמים בעבור גדולת מרדכי בבית המלך (הרלב"ג):
(יז) מתיקדים, קלתם פרשוהו מתגיירים, וקלתם אמרו טעמו כעס יש מתעשר ואין כל,
והטעם הובן שהיו מראים עכמס כשמתחם כאלו הם יהודים, וזה שאמר הכתוב שמחה וששון
ליהודים משתה ויום טוב, וגם רבים מעמי הארץ מתיקדים, כלומר מתהנים בזה הדרך, עשו
שמחה ומשתה ויום טוב וכמו שאמרנו לעיל:

ונדפיד

ה מ ע ר

שבדוקו לבו וגאון רוחו הראשע לעשות, ואויביו רבו כנראה מספורים הקודמים; גם היתה
אסתר נושאת מן בעיני כל רואיה, וחשבו אם דודה אשר היתה באמנה אחרו הוא משנה לשלך,
יקל עולם ויעשה משפט ונדקה בארץ.

בָּהֶם וְנִהְפֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלַט
 הַיְהוּדִים הַמָּרָה בְּשָׂנְאֵיהֶם:
 (ג) נִקְהָלוּ הַיְהוּדִים בְּעֵרֵיהֶם
 בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרֶשׁ
 לְשַׁלַּח יָד בְּמִבְקָשֵׁי רַעְתָּם וְאִישׁ
 לְאֶ־עֶמֶד בְּפָנֵיהֶם כִּי־נָפַל פְּתָדָם
 עַל־כָּל־הָעַמִּים: (ג) וְכָל־שָׂרֵי
 הַמְּדִינֹת וְהָאֲחַשְׁוֵרֵי פָּנִים
 וְהַפְּחֹת וְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר
 לַמֶּלֶךְ מִנְּשָׂאִים אֶת־הַיְהוּדִים
 כִּי־נָפַל פְּתָדָם מְרַדְּכֵי עֲלֵיהֶם:
 (ד) כִּי־גָדוֹל מְרַדְּכֵי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ
 וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינֹת
 כִּי־הָאִישׁ מְרַדְּכֵי הוֹלֵךְ
 וְגָדוֹל: (ה) וַיָּבֹאוּ הַיְהוּדִים

עס דאָהן אומגעקעהרט וואָר-
 דע, דאָס דיעוע מיט איהרען
 פֿינדען נאָך וויללקיהר שאל-
 טען קאָנטען: (ג) פֿערזאָמ-
 מעלטען זיך דיא יהודים אין
 איהרען שטערטען, אין אל-
 לען לאַנדען דעס קעניגס
 אחשורש, חאַנד צו לעגען אַן
 אַללע, דיא איהר אונגליק
 וואָללטען; אונד ניעמאַנד בע-
 שטאַנד פֿאַר איהנען, דען
 איהרע פֿורכט וואָר איבער אל-
 לע פֿעלקער געפֿאַללען: (ג) אויך
 אַללע פֿירשטען דער לענדער,
 דיא סאַטראַפען, דיא פֿאַ-
 שאַס, אונד אַללע דיא דען
 קעניגליכען עמטערן פֿאַרשטונ-
 דען, ערהאַבען דיא יהודים,
 וויל דיא פֿורכט פֿאַר מרדכי
 איבער זיא געפֿאַללען וואָר;
 (ד) דען מרדכי וואָר זעהר
 אַנגעזעהען אים הויזע דעס קע-
 ניגס, אונד זיין רוף פֿערבריי-
 טעטע זיך דורך אַללע לאַנדע,
 דאָס דיזער טאַן אימער גרע-
 סער ווערדע: (ה) זאָ דאָס דיא
 יהודים

בכל

ר ש י

ט (ג) ועושי המלאכה. אותם שהיו ממונים לעשות לרכי המלך:

עשרת

ב א ו ר

ט (א) ונהפוך הוא, ידבר, על משקל ונשלוח ונחטום: (ב) ואיש לא עמד בפניהם,
 קלתם חסנו היות הטעם שלא קם איש נגדם והם הרגו כל מי העולה על רוחם
 שהיא מאויביהם, אבל באמת לא היה להם רשות כ"א להקהל לעמוד על נפשם, ולא להשמיד כי
 אם הכריזו אותם, וטעם המאמר שכן הקמים נגדם לא עמד איש זמן רב כי אם נפל במלחמה, כי אף
 שמשאלת הסכימו ללחום נס, מ"מ לא היה בהם עוד רוח כי נפל פחד היהודים עליהם, וכן
 כתיב (יהושע כ"א) ואיש לא עמד בפניהם מכל אויביהם, שכן הידוע שלחמו נגדם: (ג) ועושי
 המלאכה, אותם שהיו ממונים לעשות לרכי המלך (רש"י), וכן הוא מתורגם: (ד) כי גדול
 מרדכי וגו', אין הטעם כמובן, אבל שער הכתוב שחמו שפלו פחדו על הקרובים לפי שראו
 גדולתו בבית המלך, כן נפל גם על הרחוקים, כי שמעו הולך בכל המדינות שהאיש מרדכי הולך
 וגדול, וידוע שזה אהר מהוראת מלת כי: וגדול, שם הפועל מבנין הקל, והנה הוא נכנס
 התואר (הרצ"ב ע) ואינו נראה, כי אולי כן ה' כתוב הולך וגדול כמו הולך וחסור, אבל הוא
 תואר גכידא כגם הקידם: (ה) ויבאו היהודים, לפי שטעם הכאה אינו מוכח המיתה דוקא
 כי אם הנכוח לבד, וכמו תיבת (טומאען) כל"א, לכן הוסיף לנאר שהכוס מכת חרבו וחסור, וחסור
 כ"ל

בְּכָל־אֵיבֵיהֶם מִכַּת־הַדָּב
וְהָרַג וְאַבְדָּן וַיַּעֲשׂוּ בְשֵׁנֵיהֶם
כְּרִצּוֹנָם: (ו) וּבְשׂוֹשׁוֹן הַבִּירָה הָרָגוּ
הַיְהוּדִים וְאַבְדוּ חֲמִשׁ מְאוֹת
אִישׁ:

(ז) וְאֵת ו
פֶּרֶשְׁנֵדְחָא
דְּלַפּוֹן
אֶסְפַּחָא:
פּוֹרְתָא
אֲדִלְיָא
אֲרִידְתָּא:
פֶּרְמִשְׁתָּא
אֲרִיסִי
אֲרִידִי
וַיִּזְחָא:

בְּנֵי הַיָּמִן בְּן־הַמְּדַחָא צָרַר
הַיְהוּדִים הָרָגוּ וּבִבְזָה לֹא שְׁלָחוּ
ח' זעירא . ו' רבמי . ז' זעירא . כסוף סוף

חרגום אשכנזי קנו

יהודים איבעראלל איהרע
פיינדע שלוגען, זיא מיט דעם
שווערדטע ניערערמעטצעל-
טען, אונד אויסראטמעטען,
אונד מיט איהרען ווידערזא-
צערן נאך וויללקיהר פערפּוה-
רען. (ו) אין דער רעזידענץ-
שטאדט שושן האטמען דיא
יהודים אומגעבראכט אונד
ניערערנעמעטצעלט פיינף הונ-
דערט מאן. (ז) זאממט
פרשנדחא,
דלפון
אונד
אספחא;
(ח) פורתא,
אדליא
אונד
ארידתא;
(ט) פרמשתא,
אריסי,
אונד
ארידי
וויזחא,

(י) דיא צעהן זעהנע המים
זאון המדחאים, פערפאלגער
דער יהודים; אבער אן דיא
בייטע לענטען זיא ניכט האנד
אן

ר ש י

(י) עשרת בני המן. ראיתי בסדר עולם אלו עשרה שנתנה על יהודה וירושלים כמו שכתוב בספר עזרא ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שנתנה על יהודה וירושלים. ומה הוא השטנה לבטל העולים מן הגולה כימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו עליהם הכותי והחזילום וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן דאג שלא יעסקו אותן שביושלים בבנין ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן: ובזה לא שלחו את ידם. שלא יתן המלך עין נרה בממון: ואת

ב א ו ר

ר"ל שלא שנקו חיים לאחד מהמנוחחים, כי לפי ששרי המדינות היו מנשאים אותם ואינם מוחים בידם כלל, ואפשר שגם מסעדים אותם באנשי לבא, היו לאל ידם לעשו' באונאיה' כרצונם, כי לולי כן אפשר שהיו השרים עושים פשרה ביניהם אחרי הנכות, וזה טעם ההמשך וכדמתורגם אשכנזי. וטעם בכל אויביהם, בכל מקום שנקהל: (י) ובבזה לא שלחו את ידם, יתכן שכמו שהי' כתוב אל האחדרפנים ושרי המדינות ושללם לבזו, כן כזה מרדכי לכתוב אל היהודים שלא לשלח

אֶת־יָדָם: (יא) בַּיּוֹם הַהוּא בָּא
 מִסְפֵּר הַהַרְוֵגִים בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה
 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (יב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
 לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה
 הֲרָגוּ הַיְהוּדִים וְאַבְדַּחְמֵשׁ מֵאוֹת
 אִישׁ וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הָמֶן בְּשָׂרָה
 מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ מָה עָשׂוּ וּמָה־
 שָׂאֲלָתְךָ וַיַּנְתֵּן לָךְ וּמָה־בִּקְשָׁתְךָ
 עוֹד וְתַעֲשֵׂ: (יג) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר
 אֶם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֵן גַּם־
 מָחָר לַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשֵׁן

אז • (יא) נאך אנדיענעם טאג
 געקאם דיא אנצאהל דער אין
 דער רעוידענץ שושן ערשלאג
 גענען פאר דען קעניג • (יב) דא
 זאגטע דער קעניג צור קעניג
 גין אסתר: אין דער רעוידענץ
 שושן האבען דיא יהודים אומג
 געבראכט אונד ניערערגע
 מעטצעלט פינף הונדערט מאן,
 זאממט דען צעהן זעהנען
 המקים: וואס האבען זיא ניכט
 ערשט אין דען אנדערן פראג
 פינצען געטהאן? — וואס פער
 לאנגסט דוא נון פערנער?
 עם זאלל בעוויליגט ווערדען
 וואס ווינשעסט דוא נאך? עם
 זאלל געשעהען! (יג) אסתר
 ערווערעטע: ווען עם דעם
 קעניגע זא געפעלליג, זא ווערדע אויך

אויף מארגען דען יהודים פרייא געגעבען נאך
 לעשות
 היי

ב א ו ר

לשלות יד בהבזה, כדי שלא יחדו שהרגו גם אנשים נקיים שאינם מאויביהם רק לבזו ממונם
 ורכושם, אבל עתה יראה בנרדו שאין כונתם כי אם לעמוד על נפשם. גם לא מזינו שהרגו
 טף ונשים מזוריהם אף שהורשה להם לעשות כן, וקצתם אמרו שזה טעם הרגו ואבד, ואינו
 מוכח, ואולי הו' כן לא סתמו הכתוב: (יב) מה שאלתך עוד שתעש, ויהי' א"כ חרגומו כל"א (וואס פערלאנגסט
 מה שאלתך עוד שיתן לך, ומה בקיחך עוד שתעש, ויהי' א"כ חרגומו כל"א (וואס פערלאנגסט
 דוא נאך דען דיר געטטעטטעטעט ווערדע? וואס ווינטעסט דוא נאך דען געטעהע?) (יג) ינתן גם
 מחר, יראה מתוכן הדברים שבעיר הבירה עכמה אשר שם מושב המלכות לא העיו איש לרום את

ה מ ע ר

ט (יג) וחומר אסתר, החכם המבאר הביא רא' כי בשושן לא נלחמו כלל עם היהודים,
 אך הם הרגו בשונאיהם יען לא חזר פה לעמוד על נפשם; אולם בדת הגתנה מסורס
 לעמוד על נפשם, ולא מזינו כי היתה לאושן דת אחרת; לזה יראה לי כי הענין כך הוא, כי אך ביום
 שלשה עשר הורשה ליהודים לעמוד על נפשם ולהגקס מאויביהם, יען ביום הזה לא היה בידי
 האופטים לעבור בעם אשר ירלו לשלוחיד ביהודים, כי כבר ילא דבר המלכות באגרות הראשונות,
 אולם מיום ההוא והלאה לא הותרה ליהודים לקחת נקמתם מהגוררים, אך כל איש אשר הרע
 להם יסרו אותו האופטים, כי אמר שהדת נתנה ליום שלשה עשר דווקא, אבל בשושן קרית מלך
 רב רבו נה אנשים פוחזים ורקים ופריכי העם, ופחדה אסתר אולי יתקשרו יחדיו על היהודים
 ביום מחר ולא יהיה ידי האופטים משיגות להקים את סער רגשם לדממה, ולכן בקשה לתת רשות
 ליהודים

תרגום אשכנזי קנה

הייטיגער ווייזע צו פֿערפֿאַה־
 רען; אונד דיא קערפערדער
 צעהן זעהנע המון'ס הענגע
 מאן און יענען גאלגען. (יד) דער
 קעניג זאגטע, דאס זא גע-
 טהאן ווערדען קענען. דארויף
 ווארדע דא עדיקט אין שושן
 אויסגעגעבען, אונד דיא צעהן
 זעהנע המון'ס ווארדען אויפֿ-
 געהענגט. (טו) דיא יהודים
 צו שושן פֿערזאממעלטען זיך
 אלזא אויך אס פֿיערצעהנטען
 טאג דעס מאנאטס אדר, אונד
 טערטעטען דאזעלכסט נאך
 דרייא הונדערט טאג, און דיא
 בייטע אבער לעגטען זיא ניכט
 האנד אן. (טז) דיא איבריגען
 יהודים אין דען לענדערן דעס
 קעניגס פֿערזאממעלטען זיך,
 צו ערהאלטונג איהרעס לע-

לַעֲשׂוֹת כְּדַת הַיּוֹם וְאֵת עֲשֵׂרֶת
 בְּנֵי־הַמֶּן יִתְּלוּ עַל־הָעֵץ:
 (יד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהַעֲשׂוֹת כֵּן
 וַתִּגְתֶּן דָּת בְּשׁוּשַׁן וְאֵת עֲשֵׂרֶת
 בְּנֵי־הַמֶּן תְּלִי: (טו) וַיִּקְהֲלוּ
 הַיְהוּדִים אֲשֶׁר־בְּשׁוּשַׁן גַּם בַּיּוֹם
 אַרְבַּעַת עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וַיִּהְרֹגוּ
 בְּשׁוּשַׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבְבִנְיָה
 לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: (טז) וְשָׂאֵר
 הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמִדְיָנוֹת הַמֶּלֶךְ
 נִקְהְלוּ וַעֲמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ
 מֵאִיְבֵיהֶם וְהִרְוֹג בְּשַׁנְאֵיהֶם

חמשה

יתבי'ו

בענס, אונד זיך רוהע פֿאן איהרען פֿיינדען צו שאפֿען, (זיא ערשלוגען פֿאן איהרען פֿיינדען

פֿינף

ר ש י

(יג) ואת עשרת בני המן יתלו על העץ. אותן שנהרגו: (יד) ותנתן דת. נגזר חוק המלך: השמים

ב א ו ר

ידו נגד היהודים, ואותן האגסים שהרגו היו ממספחת המן וקרוביו ומיודעיו, ונודעים כלם
 לנוררי יהודים, אשר לא ינחו ולא יסקוטו עד שינקמו נקמת אחיהם, ולכן היחה לריבה אסתר
 לשאול מאת המלך מיתת נלן. וכן אמר המחרגם הארמי חמש מאות גוברין כלהון רופילין
 מדבית עמלק, ולהלן תלת מאה גוברין מדבית עמלק. גם לא מלינו באנשי שושן מאשר לצמוד
 על נפסם, אבל בשאר המדינות נקהלו ועמוד על נפסם, בלבד נגד הקמי' עליהם לנרור:
 כדת היום, כמנהג וסדר היום, וכמבואר לעיל (א' ח'): יתלו על העץ, בה"א הידיעה,
 כלומר על העץ שהכין אביהם, כי שם מקום לבלן בהיות גבוהתמים אמה, והעצם להפזיז
 האויבים הנשאים, אס נשאר עוד איזה מהם: (טז) ושאר היהודים, נקהלו ביום שלשה
 עשר לבד למלחמה ונחו ביום ארבעה עשר בן הוא המסך הכתובים, ואמר אנב גררא שהם
 בכלל הרגו בשונאיהם וכו', ודינו אס בן כמאמר מוסגר, וכן הוא מתורגם: ועמוד,
 ונוח, והרוג, ועשה, כלם שמות פעלים הם:

על

ה מ ע ר

ליהודים גם מחר לעמוד על נפסם. ומה שהרגו בני המן אף שלא נראה כי עמדו נגדם, הנה
 המה היו הפקר וכל מולאס יהרגם, כדרך בארלות הקדם בבני מורד במלכות. על העץ, אמר
 המבאר בה"א הידיעה כלומר על העץ שהכין אביהם וכו'. ואין דבריו מוכרחים שכן מלינו ואת
 מלך העי תלה על העץ (יהושע ח' כ"ח), והכוונה העץ אשר מיוחד לתלות עליו כי עץ הוא
 שם עלם כללי.

חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וּבְבִזָּה לֹא
 שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: (י) בְּיוֹם־שְׁלוֹשָׁה
 עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבַּעַת
 עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֵׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה
 וְשִׁמְחָה: (י) וְהַיְהוּדִים אֲשֶׁר־
 בְּשׁוֹשָׁן נִקְהְלוּ בְּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר
 בּוֹ וּבְאַרְבַּעַת עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ
 בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֵׂה אֹתוֹ יוֹם
 מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה: (יט) עַל־כֵּן
 הַיְהוּדִים הַפְּרוּזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי
 הַפְּרוּזוֹת עָשִׂים אֵת יוֹם אַרְבַּעַת
 עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אָדָר שִׁמְחָה
 וּמְשֻׁתָּה וַיּוֹם טוֹב וּמְשָׁלַח מְנוֹת
 אִישׁ לְרֵעֵהוּ: (כ) וַיִּכְתֹּב מְרַדְכִי
 אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח
 סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר
 בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרֶשׁ

פִּינָף אונד ויעבענציג טויזענד
 מאן, אָהנע יעדאך אן דיא
 בייטע האנד אנצולעגען),
 (י) נור אַם דרייצעהנטען דעם
 מאנאטס אדר, אונד פֿיי=
 ערטען אַם פֿיערצעהנטען טאג=
 גע דעסועלבען, אונד מאַכטען
 איהן צו איינעם טאגע דעם
 וואָהללעבענס אונד דער פֿרײ=
 דע. (יח) דיא יהודים צו שושן
 הינגעגען, דיא זיך אַם דרײ=
 צעהנטען אונד פֿיערצעהנטען
 טאג דעסועלבען פֿערזאמט
 מעלט האַטטען, רוהעטען נונ=
 טעהר אַם פֿינפֿצעהנטען טאג
 דעסועלבען אויס, אונד מאַכט=
 טען דיעוען צום טאג דעם
 וואָהללעבענס אונד דער פֿרײ=
 דע. (יט) דאָהער נור דיא
 לאַנד = יהודים (ראַז הייסט:
 דיא אין דען אַפֿפענען לאַנד =
 שטערטען וואָהנען) דען פֿיער=
 צעהנטען טאג דעם מאַנאטס
 אדר אַלס איינען פֿעסטטאג
 דער פֿרײדע אונד דעם וואָהל=
 לעבענס פֿיערן, אן וועלכעם
 זיך אויך פֿרײנדע וועכסעלײ=
 טיג מיט געשענקען ערפֿרײען. (כ) מרדכי שריעב אַללע דיעזע אומשטענדע ניערער, אונד
 שיקטע בריעפֿע אן אַללע יהודים אין דען ועממטליכען לאַנדען דעם קעניגס אחשורש,
 נאָהע

יחזיק יחזיק

הקדובים
 (כ) מרדכי שריעב אַללע דיעזע אומשטענדע ניערער, אונד שיקטע בריעפֿע אן אַללע יהודים אין דען ועממטליכען לאַנדען דעם קעניגס אחשורש, נאָהע

ר ש י

(יט) הפּרוּזִים. שאינס זשנים בערי חומה בארבעה עשר ומוקפין חומה בע"ו כּוּשֵׁן וְהִיקָף זֶה
 לְרִיךְ שִׁיחִיה מִימֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון כִּד דְּרָשׁוּ וּלְמַדּוּ רְבוּתוֹ: וּמְשֻׁלַּח. שם דבר כמו משמר
 משמע לסיק הש"ן נקודה רפ"י: (כ) ויכתוב מרדכי. הוא המגילה הזאת כמות שהיא:
 כי

ב א ו ר

(יט) על כן, אמר הנותב לפי שהיהודי אשר בשושן לא נח"כ"א בחמשה עשר על כן עתה היהודים
 הפּרוּזִים לנדס עושים את יום ארבעה עשר יום טוב, אכל ליושני ערים המוקפות חומה הותקן אח"כ
 שיעשו יום חמשה עשר יום טוב לזכר המעשה בשושן שהיתה ג"כ מוקפת חומה. ומשלוח, שם על משקל
 במשעול הכרמים. ואמר הרלב"ג ח"ל תקנו ג"כ להרכות השמחה שישלח כל איש לרעהו מנות ע"כ,
 ואסגר שהיה זה רגיל אללס בימים ההם בכל יום טוב לשלוח מנות לרעהים ומתנות לאביונים:
 לחיוב

מגלת אסתר ס

הַקְרוּבִים וְהַרְחוּקִים: (כא) לְקִיָּם
עֲלֵיהֶם לְהֵיוֹת עוֹשִׂים אֶת יוֹם
אַרְבַּעַה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת
יוֹם־חַמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה
וְשָׁנָה: (כב) כִּי־יָמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם
הַיְהוּדִים מֵאִי־בִיָּהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר
נִרְפָּא לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה
וּמֵאֵל לַיּוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם
יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה וּמְשָׁלוֹחַ
מְנוּחַת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמְחַנּוּת
לְאֲבִינָיִם: (כג) וְקִבֵּל הַיְהוּדִים
אֶת אֲשֶׁר־הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת
אֲשֶׁר־כָּתַב מְרֹדֶכִי אֵלֵיהֶם: (כד) כִּי
הָיָה בֶן־הַמֶּדְתָּא הָאֲגָי צִרַר
כָּל־הַיְהוּדִים הַשֹּׁבְבִים עַל־הַיְהוּדִים
לְאַבְדֵם וְהִפֵּל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל

להמם

תרגום אשכנזי קנט

נֶאֱחָז אונד פֿערן, (כא) אויף
זיך צו נעהמען, דען פֿיער-
צעהנטען אונד דען פֿינפֿצעהנ-
טען טאג דעם מאָנאָטם אדר
צו פֿייערן, יאהר פֿיר יאהר;
(כב) (אלס דיא טאגע, אן
וועלכען דיא יהודים רוהע ער-
לאַנגטען פֿאָן איהרען פֿייערען,
אונד דער מאָנאָט, אין וועל-
כעם זיך איהנען קוממער אין
פֿריידע, אונד טרויער אין
פֿעסמליכקייט פֿערוואַנדערעלטן).
אונד זיא צו פֿאַללבריינגען,
אלס טאגע דעם וואָהללעכענס
אונד דער פֿריידע, דער וועב-
סעלזייטיגען שענקונגען אונד
דעם אַלמאָזען = שפענדענס.
(כג) אויך נֶאֱחָמֵן דיא יהודים
גערנע אן, וואָס זיא שאָן פֿאָן
זעלבסט צו טהון אַנגעפֿאַנגען,
אונד וואָס איהנען נון אויך
מרדכי געשרייעבן האַטטע;
(כד) דען הָמָן זָאָהן המדחא'ם
דער אַגִּישֵׁע אונד פֿערפֿאַל-
גער אַללער יהודים האַטטע
דען אַנשלאַג געפֿאַסט אַללע
יהודים אומצובריינגען, אונד פּוֹר (דאָז הייסט לאָאוע) געוואָרפֿען צו איהרער פֿערניכ-
טונג

ר ש י

(כד) כי המן בן המדחא. משנ להומס ולאבדס:

וכנראה

ב א ו ר

(כא) להיוח עושים, את יום י"ד וע"ו ימי משתה ומסחה, בן הוא שעור הכתוב, אלא כיון שהפסיק
במאמר מוסגר גדול כימים אשר נחו וגו', לאמור טעם אלו הימים דוקא, הוסיף עוד מלות
לעשות אותם בעבור ההמשך: (כג) וקבל היהודים, ידוע שהפעל הנח לפני השם לא ישמור
את המספר: את אשר החלו לעשות, מעלמס בשנה הראשונה יום המנוחה ליום משתה ומסחה,
וליהיות הדבר הזה גם עתה את אשר כתב אליהם מרדכי, שהי' חשוב בעיניהם. והרלב"ג אמר
שהם החלו לעשות יום משתה ומסחה, ומרדכי כתב לשלוח מנות ומתנות לאביונים ע"כ, ויותר
נכון לפרש בזה הדרך, שהם החלו כלם לחוג יום י"ד כיום מנוחתם, ומרדכי תקן יום הט"ו
לכל הערים המוקפות חומה. אבל פשוטו נראה כמו שאמרנו: (כד) כי המן וגו', הטעם דין
הוא שיקבלו זה כי לולי זאת התשועה נמחה שמים ושם זרעם, ויזכו אותה בכל שנה להודות
לשם

טונג אונד אויסראסט טונג.
 (כה) אלס זיא (דיא קעניגין)
 אבער פאר דען קעניג קאם,
 וואורדע בעשלאססען, טראטן
 יענעס ערשטען בריעפעס, זיי
 גען בעזען אנשלאג, דען ער
 געגען דיא יהודים געפאסט,
 אויף זיין אייגענעס הויפט צו=
 ריק צו וועלצען; אונד מאן
 הענגטע איהן אונד זיינע זעה=
 נע אן דען גאלגען. (כו) דא=
 רום האט מאן דיעזע טאגע
 פורים גענאנט, וועגען דעם
 פור (דאז לאאז); אונד דא=
 רום וועגען אללע אין דיעזער
 שריפט ערזעהלטען פארפאל=
 לע, וואס זיא דארויס ערוע=
 הען, אונד וואס ענדליך פיר
 זיא דארויס געווארדען, (כז) הא=
 בען דיא יהודים בעשלאססען,

להמם ולאבדם: (כה) ובבאה לפני
 המלך אמר עם הספר ישוב
 מהשבתו הרעה אשר השב על-
 היהודים על ראשו ותלו אתו
 ואת בניו על העץ: (כו) על-כן
 קראו לימים האלה פורים על-
 שם הפור על-כן על-כל דברי
 האגרת הזאת ומה-ראו על-
 ככה ומה הגיע אליהם: (כז) קימו
 וקבלו היהודים עליהם ווער-
 זרעם ועל כל-הגלוים עליהם
 ולא יעבור להיות עשים את-שני

הימים

וקבלו קרי

אונד אלס איין אונפערברייכליעס געזעטן אויף זיך גענאממען, אויף זיך, איהרע
 קינדער אונד אללע, דיא זיך צו איהגען האלטען, דיעזע ביידען טאגע, יאהר פיר יאהר נאך
 פאר=
 ר ש י

(כה) ובבאה. אסתר אל המלך להתחנן לו: אמר עם הספר. אמר המלך בפיו וכו' לכתוב ספרים
 שחשוב מתשבתו הרעה בראשו: (כו) על כן על כל דברי האגרת הזאת. נקבעו הימים האלה
 ולכך נכתבה לדעת דורות הנאסים: ומה ראו. עושי המעשים האלו שעשאו: ומה הגיע אליהם.
 מה ראה אשכנז שגשגתם בכלי הקדש ומה הגיע אליהם שגשג שגשג ורקד ביניהם והרג את ושתני.
 מה ראה המן שנתקוף במרדכי ומה הגיע אליו שתלו אותו ואת בנו. מה ראה מרדכי שלא
 יכרע ולא ישתחוה ומה ראתה אסתר שזימנה להמן: (כז) הגלוים עליהם. גרים העתידים להתגייר:
 כנחנס

ב א ו ר

לשם אשר לו נתכנו עלילות (הראב"ע): (כה) ובבואה, ובעבור ביאתה של המלכה לפני המלך
 נתהפכו הדברים: אמר עם הספר, לדעת רש"י ז"ל אמר המלך בפיו וכו' לכתוב ספרים שחשוב,
 וכן הוא דעת הראב"ע, ויהי תרגומו בל"א (וואורדע בעטןשאסען חונד געזעטלויך נייעדערקגע
 טריעבען). אמנם הנראה הוא כדעת הרלב"ג, אמר המלך שעם קיום הספר הראשון, כלומר
 אף על פי שאי אפשר להשיב מה שנגר נקדם לכתוב בשם המלך, בכל זאת ישיב מתשבתו הרעה
 על ראשו, על דרך שנכתב בזה הספר, וכן הוא מתורגם: (כו) על כן קראו וגו', מהקדמת
 כי המן וגו' שהביא, הוליד ב' תולדות, הראשונה על כן קראו לימים האלה וגו', והתולדה השניה
 על כן דהיינו על כל הנודע מדברי האגרת הזאת, ומה אשר ראו מהשגת השם במה שאירע להם
 בלילה הזאת, ואשר הגיע אליהם מהנשג שגשג להם בסוף, על כל זה קימו וקבלו וגו' (מדברי
 הרלב"ג והרב אבן יחיאל), וכן הוא מתורגם אשכנזי: האגרת, מגורת אגרה בקליר מאכלה והטעם
 מחברת המלים (הראב"ע) כמה שקורין בל"א (חיינע זאזאונג), והכוונה כאן על פרטי המעשה
 הנכתבים פה, ולא על מה שקורין בל"א (כריפע) כי הם נקראים ספרים בכל הספר הזה: (כז) כל
 הגלוים

מגלת אסתר ט

הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמָנָם
 בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: (כח) וְהַיָּמִים
 הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־
 דָּוָר וְדָוָר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה
 מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר וַיְמִי
 הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ מִתּוֹךְ
 הַיְיְהוּדִים וְזָכְרָם לֹא־יִסּוּף
 מִזְרַעַם: ס (כט) וְהַכְּתָב
 אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בַּת־אַבְדִּיחַיִל
 וּמְרַדְכֵי הַיְיְהוּדִי אֶת־כָּל־תּוֹקֵף
 ת' רבתי לקים

הרגום אשכנזי קם

פֶּאָרְגַע שְׂרִיעֵב עֵנֶר אַרְט אֹנֶד
 צִיט צו בעגעהען. (כח) אויך
 זינד דיעזע פורים = טאגע נאך
 אימער אים אַנדענקען ער =
 האלטען אונד נעפֿייערט וואָר =
 דען, אין יעדעס צייטאלטער
 אונטער יעדעס פֿאלקע, אין
 יעדעס לאַנדע אונד יעדער
 שטאָדט; ווערדען אויך ניע
 אונטער דען יהודים אַבקאָמ =
 מען, אונד איהר אַנדענקען
 ניע בייא איהרען נאַַקאָממען
 פֿערלעשען; (כט) דען דיא
 קעניגין אסתר, טאָטער
 אבחייל'ס, אונד מרדכי דער
 יהודי, האַטטען אום דיעזעם
 בעשלוססע אַללע מעגלע
 קראַפֿט

ר ש י

ככתבם. שמה המגילה כתובה כתב אשורית: (כח) זכרים. בקריאת מגילה: ונעשים. שמה ומשחה וי"ט לתת מנות ומחנות: משחה ומשחה. מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעבורו: זכרם. קריאת מגילה: לא יסוף. תרגום שלא יתום דמתרגם עד תום עד דסף ואל"א לו להיות מגזרת סן תספו מגזרת עתה אספה יום אחד שאס כן היה לו לכתוב לא יספה מזרעם: (כט) את כל תוקף. תוקפו של נס של אשורוש ואל המן ואל מרדכי

ב א ו ר

הנלוים, הגרים והתושבים: ככתבם, הטעם על הנהגתם בשמחה ומשחה וגו', וכזמנם, כי"ד לפורים וע"ו למוקפות: (כח) והימים האלה, אמר הכותב המגילה הזאת כל"הק, שמי הרבה שנים אחר המעשה הזה, כזכר במ"הס (עיין סס), שאשר קבלו היהודים זה הדבר עליהם כן ה' באמת נעשים שעברו לפניו, הימים האלה זכרים ונעשים בכל דור ודור וגו' וגם על העתיד הוא בטוח ומנטיח, שלא יעברו ימי הפורים לעולם מתוך היהודים: נזכרים, אמרו שזה רמוז על מקרא מגילה: מששחה ומששחה, ענינו אומה מלאה משפחות עמים (תהלים ל"ו), וכטעם שהביא שם רבי בספרו זמירות ישראל, ולכן אחריו מדינה ומדינה עיר ועיר, לפי שיש אומה אחת נפורת בכמה מדינות, כמו שבמדינה אחת יש ערים רבות, ורלונו לומר שכל אומה ואומה שהיו שם יהודים, היו עושים ימי הפורים: יסוף, יכלה כמו יחדיו יוספו והם מהשנים כי תמלא בעלומי הלמ"ד (ראב"ע) והם ב' ששים מענין אחד ורבים כן: (כט) ותכתוב אסתר ומרדכי, משקל הפעל כמשקל הנושא הסמוך, והטעם וכבר כתבו, כלומר מה שהנטיח מקיום פורים לא ה' על ידי אגרת מרדכי הראשונה כאמור ויכתוב מרדכי את הדברים האלה, כי יראה מה שאמר הראב"ע אף שזמרו ישראל המלוכה הזאת איזה שנים, נטשה אחר כך, והולך מרדכי לכתוב שנית עם אסתר בעבור היותה מלכה ע"כ, וכתבו את כל תוקף לקיים, כלומר כל הטעמים המועילים לחוק הקיום ההוא, וכדמתורגם אשכנזית, דהיינו שכתבו את אגרת הפורים הזאת השנית, הוא הכתב שלפנינו עתה, יתכן שמפורשים בו הדברים יותר מבאגרת מרדכי הראשונה, וגם כתבו ספרים מלאים דברי שלום, כמו שאמר הראב"ע שלא יפחדו בעבור שעזבו מלות פורים, ואמת שהם חייבים לשמור הפורים כאשר כבר קבלו על נפשם, וזה שאמר

קראַט אונד פֿעסטִיגקייט צו געבן, דױזע צווייטע שריִפֿט דעם פֿורים אויפֿגעזעטצט, (ב) אונד אין ברױעפֿען אַן אַללע יִהודים אין דען הונדערט אונד זױעכען אונד צוואַנציג פֿראַפֿינצען דעם קעניג־רױכס אחשורושגעשיקט, וואַרטע דעם פֿריעדענס אונד דער וואַהרהױט: (גא) דאָס כאַן דױעזען פֿורים = טאַגען אימעררוועהרענדן בעשטאַנד געבע נאָך איהרען בעשטימט = טען צױטען, זאָ וויא עס איה = נען דער יִהודי מרדכי אונד דיא קעניגין אסתר שאַן אויפֿ = געטראַגען, אונד זאָ וויא זיא אויף זיך אונד איהרע נאָ = קאַממען יענע פֿאַסטען = אונד בעטהטאַגע בעשטעטיגעט האַבען. (גב) זאָ וואורדען דױע =

לְקַיֵּם אֶת־אֲגַרַת הַפָּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית: (א) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְהוּדִים אֶל־שִׁבְעַ וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אַחֲשֻׁרוּשׁ דְּבַרֵי שָׁלוֹם וָאֵמֶת: (בא) לְקַיֵּם אֶת־דִּבְרֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כְּאֲשֶׁר קִיָּם עֲלֵיהֶם מֶרְדֳּכָי הַיְהוּדִי וָאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכֹאשֶׁר קִיָּמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זֶרַעַם דְּבַרֵי הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם: (גא) וּמֵאמֵר אֶסְתֵּר קִיָּם דְּבַרֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר: (א) וַיִּשֶׁם

המלך
זע רעכטע דעם פורים דורך דאָ קעניגליכע וואַרט אסתר'ס בעשטעטיגט, אונד דיא גע = שיכטע דעסזעלבען אין דער הייליגען שריִפֿט אויפֿגענאָמען.

ר ש י

מרדכי ושל אסתר: השנית. לשנה השנייה חזרו ושלחו ספרים שיעשו פורים: (לב) ומאמר אסתר קים וגו'. אסתר בקשה מאת חכמי הדור לקבועם ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים והו נכתב בספר: לרוב

ב א ו ר

שאמר ומאמר אסתר קים וגו' לא מאמר מרדכי לבדו: (לא) קים מרדכי ואסתר, היסך וכתוב מטעם הידוע, וטעם עליהם על היהודים: וכאשר, הם נעלמם כבר קימו על נפשם ועל זרעם עשיית הפורי', וכאשר קיימו גם דברי הצומות וזעקתם, ומאמר וכאשר קיימו ככול בטעם, ובא ח"כ האתנחתא במקומה כראוי: דברי הצומות וזעקתם, על דעת רבים על יום תענית אסתר, ולפי דעתי שחכמינו ז"ל קבעו יום התענית הזה, וטעם דברי הצומות על הנזכרים בספר זכריה שהן בתמוז ואב ותשרי וטבת, והטעם שראוי שיקיימו היהודים עליהם לשמח בימי הפורים כאשר קיימו על נפשם ועל זרעם להחשנות בימי אכלס כאשר הובקעה העיר ונשרף הבית ולזעוק אל השם בימי התענית (מדברי הראב"ע), וכן הוא דעת הרלב"ג: (לב) ומאמר אסתר, כמו שנאמרו להיות מלכה ומלת האלה שב על דברי לא על פורים (הראב"ע): ונכתב, בקמן העי"ן ל' הוה, כלומר כמו שאמר אסתר קים דברי הפורים בן הסב שהמעשה ההוא נכתב עתה בספר: בספר, בספחות הני"ת הוא הידוע בימיהם ואכז הספר, כאשר לא מלאנו מדרש עדו וספרי שלמה וספרי ד"הי למלכי ישראל וספר מלחמות ה' וס' הישר (הראב"ע). והיותו נכון נראה בדעת רש"י שנכתב עם שאר הכתובים בספרי קודש, וכן הוא מתורגם אשכנזית, ומענין בתיבת המגלה וכותביה עיין במ"הס:

ר (א) וישם וגו', אמר הראב"ע ח"ל, זה הכתוב להודיע כי הללו בכל דרכיו ונראתה גבורתו אחר היות מרדכי לו למשנה ע"כ, והיותו נכון שטעמו וכבר שם, חזכר גדולת המלך כדי להעיר על גדלת מרדכי שהי' משנה למלך התקיף הזה, ונכל זאת היה עניו ורטוי לרוב אפי

הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֶשׁ מִם עַל-הָאָרֶץ
 וְאֵי הַיָּם: (ב) וְכָל-מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ
 וּגְבוּרָתוֹ וּפְרָשֶׁת גְּדֻלַּת מְרָדְכִי
 אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ הֵלֹא-הֵם
 כְּתוּבִים עַל-סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים
 לְמַלְכֵי מְדֵי וּפְרָס: (ג) כִּי וּמְרָדְכִי
 הַיְהוּדִי מִשְׁנָה לַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֶשׁ
 וּגְדוֹל לַיהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אַחִיו
 דָּרָשׁ טוֹב לְעֲמוֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם
 לְכָל-זְרַעוֹ: פ

י (ה) דער קעניג אחשורוש
 האטטע זיך דאז גאנץ
 צע פעסטע לאנד זאממט דען
 אינועלן דעם מעערעם צינוכאר
 געמאכט. (ב) דיא גאנצע גע-
 שיכטע זיינער מאכט אונד גע-
 וואלט אבער, זא וויא דיא
 אויסערארדענטליכע גרעסע
 מרדכי'ס, צו וועלכער איהן
 דער קעניג ערהאבען, שטעהן
 בעשריעבען אין דען מאגעבי-
 כערן דער קעניגע פאן מעדיען
 אונד פערזיען. (ג) דאך וואר
 מרדכי דער יהודי, דער צוויי-
 טע נאך דעם קעניג אחשורוש
 אונד דער גרעסטע זיינער גאנץ
 ציאן, געפעלליג געגען דיא מענגע זיינער פריינדע, וואהלוואללענד געגען זיין פאלק,
 אונד היילבריינגער פיר איהרע גאנצע נאכקאממענשאפט.

אחשורוש קרי

ר ש י

י (ג) לרוב אחיו. ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקלת סנהדרין לפי שנעשה קרוב למלכות
 והיה בטל מתלמודו: לכל זרעו. מוסב על עמו לכל זרע עמו:

ב א ו ר

אחיו וגו': הארץ, זה החלק מהיישוב שבו מחוברות מדינות ואומות רבות זו בזו בלי פרוז ימים
 יקרא ארץ, כל"א (דאז פעסטע זאנד), והחלק הקטן מיבשה המוקף ים מכל זד יקרא אי (איינע
 איינע): ואיי הים, יתכן היותם איי אלישה בחלק אייראפא המכוניס בלע"ז (ארביפענאגוס
 העועספאנטוס), שהם יותר מן אל"ף ות"ק אייס סמוך לתורגמה, כמזכר בס"ת הש להרמב"מן
 ז"ל (בראשית יו"ד), ויראה מזה היות אחשורוש המלך קטערקסטע כמבואר בס"ת: (ב) וכל
 מעשה תקפו וגבורתו, כלו' שימת המס הזכר עתה הוא לכד פרט אחד מדברי מלכותו אמנס כל
 מעש' תקפו וגבורתו וגו': ופרשח, אמרו טעמו ובאור גדולת מרדכי, והיותו נכון שהוא על
 המופרש מן המורגל (דאז אויסערארדענטליכע) כמו שס פלא הנגזר מן והפליתי ביום ההוא (שמות
 ח') שהוא ג"כ לשון הפרשה, ואפשר זה גם טעם פרשת הכסף דלעיל, רבוי הכסף העלום שאמר
 המן לשקול על גבוי המלך: (ג) כי מרדכי היהודי וגו', חד מן חבריא אמר טעם כי לאמת פרשת
 גדולת מרדכי הן למלכו והן ליהודים ולאמור שבכל זה הנהיג את עממו באופן שהי' רבוי לאחיו וגו',
 וחד אמר טעם כי אף על פי רבויס קן: וגדול ליהודים, ואף על פי שהיה הגדול שביהודים מ"מ היה
 רבוי וגו', וידוע שלפעמים תבוא הלש"ד בעבור יחס המלטרף, וחד מן חבריא אמר למ"ד ליהודים
 היא למ"ד התכלית ומוסב למטה, שאף כי היה משנה למלך לא שמש בגדולתו כי אם לטובת היהודים,
 והי' רבוי בעבור זה וגו', והראשון יותר נכון: לרוב אחיו, אמרו הטעם לרובם ולא לכלם, לדעת
 רש"י לפי שנעשה קרוב למלכות והיה בטל מתלמודו, ולדעת הראש"ע לפי שאין יכולת באדם לרבות
 הכל בעבור קנאז האחים. אמנס לא יתכן היות כונת הכותב כאן למעט כי אם להפליג, וטעם
 אחיו משחתו, כי אח"כ זכר את עמו וטעם לרוב לרבוי, ונהפוך הוא, שאז"ש ארבים היו אחיו
 מ"מ היה אהוב לכלם בעבור מדותיו הטובות, וכן היה לכל עמו כי הי' תמיד דורש לעשות טוב
 להם: ודובר שלום לכל זרעו, של עמו הזכר, כי אף אחרי מותו הטיבו מלכי פרס ליהודים
 בעבורו. וטעם דובר, או כמשמעו שהיה מליך טוב להם, או שהוא לשון הנהגה כמו דבר אחד
 לדור, כלומר שהביא לכל זרעם שלום:

תרגום ובאור מלות בלע"ז

הנמצאות

בפירוש רש"י לחמש מגלות.

שיר השירים.

א (ח) בעקבי הצאן, הסתכלי וכו' והעקבים נכרים טראני"ש בלע"ז, traces (פוסטפוס: רען, פוסטפפפן), ועיין רש"י תהלים ע' ד'.

ב (ט) לסוסחי, קבולת סוסים ובלשון לע"ז קבליט"א, chevaux בלשון לרפת היסנה והו chevau (פפערדע) וכמו שפי' שם סוסים הרבה, ולא כמו שקצב אחד מן המעתיקים couple והעתיק בטעות חיינע וענגע פפערדע כי שם זה אינו נופל כ"א על זוגות שקושרין יחד (פאזער, געטפאן), וכן פיר' פסחים כ"ו א' ד"ה הכניסה לרבקה, רבקה קופל"א בלע"ז שקושרין ארבע פרות ביחד ועיין במרסא לשון שם. וכוונת רש"י שאין טעם לסוסחי נקבת הסוס כמו שפי' הראב"ע שעניט סוס אחד כ"א סוסה שם הקבוק הוא לסוסים הרבה, ובלשון אשכנז אין דומה לו אם לא יבנה שם חדש דמו געפפערדע, והי"ד נוספה ובה סמוך על אות השמות ורבים כן.

ג דמיחיד, אריזמ"א. חשב אחד מן המעתיקים שג"ל רישאבל"א עו"י resemble toi גוייכעט דיר, ולבני לא כן יחשוב, שאין זה מסכים עם העברי ועם המשל כמו אותי דמו להרוג (שופטים כ' ה'), ובדפוס פראג רל"א כתוב אשדי"מאי estimé (געחכטעט, געטעטלט, ווערטה געהאלטען), ושם נוסף עוד דבר אחר דמיחיד, שתקתיך מלעקויתך שנאמר ואתם תחישון ע"כ.

ד (ד) ודגלו וגו', וקבולתו שדגלנו אליו וכו' ודגלו אטרוי"ט attrait (ריין, זונקן-קונג, חיינערע זעהנדיכטיגע עשפיינדונג).

ה (ו) ואם העוררו, כמו העורר על השדה קלנייר בלע"ז. בדפוס פראג רל"א כתוב קלנייר"ר והו בל"ל calomnier ובל"א איט calunniare (בעטוודיגען, זונקלונגען).

ו (יד) המדרגה, אישקלויי"ש בלע"ז. escalier טטיגע, טרעפפע, וכמו שתרנס החכם המנאר, ועיין מרכא לשון עירובין ע"ז ב' ד"ה ששליבותיו.

מגלת שיר השירים

קסב

(ב) שכולם מתאימות, לשון מתוס וכו' כלומר תמימות אינטריו"ש בלע"ז, entier (גזנין, פהלוקהווען).

(ג) ומדברך, דבורך וכו' פלררי"ן בלע"ז parlerie (געקווע, געפליסטער, געי טוועטן) ועיין מה שהעירותי בהמעמר לספר במדבר י"ד ל"ו.

רקתך, היא גובה הפנים שקורין פומיל"ש בלע"ז, pommelles בלשון לרפת הישנה (וואנגען, באקען), על שם תבניתן עגול בתפוח, ועיין מרפא לשון שנת פ"ב ד"ה כל כול לידעא.

(ב) קווצותי וגו', קווצות הן דבקי שערות הראש המדובקים יחד שקורין פלוזייל"ט בלע"ז floquets מלה נושאת floquets de cheveux (הטחלוקקען), ועיין בבאורי לשופטים ט"ז י"ג.

(ו) הכוני פצעוני, כל פלע לשון מכת כלי זין הוא כנרדוריא בלע"ז; וכדפוס פראג רכ"א כתוב כנורא, וכן מלאתי בכתב יד, וזה navreure מלה נושאת (וואונדע) נבנה מסעל נושן navrer (פערוואונדערען) והוראתו כפירוש מכת כלי זין.

(יא) קוצותיו חלהלים, לשון תלויים פנדלוי"ש בלע"ז; pendilles מלה נושאת (וואס פרייח חונד בעוועגליך הערעבהענגט) או pentes, עיין מרפא לשון שנת נ"ט ב' ד"ה מסרתי את.

(יד) עשה, קבוץ עב קרוי עשת מאשי"אה בלע"ז masse (אחססע, קוואסען, באק) עיין רש"י יומא ל"ד ב' ד"ה עששיות ובמרפא לשון שם.

(ה) הרחיבוני, הגיסו לבי וכו' אישמי"ר בלע"ז; כדפוס פראג רכ"א כתוב אשווי"ר assovir (פאלויג זעטטיגען, אויפבוועהען) וזה נראה נכון.

(ה) עיניך בריכות וגו', עוד יש לפרש בריכות בתשבוך כמו יונים ולשון משנה הוא הלוקח יוני שובך מסריח בריכה ראשונה (בב"ב פרק ה' משנה ג') קוביר"ש בלע"ז; couvée (ברוטה) עיין מרפא לשון בילה י' א' ד"ה בריכה.

(ו) רהטים, קורנן בלע"ז; cournette (איינע פערט בינדע) וכמו שאר המכס המבאר, ויתכן לדעתי שהוא courants (ווינדונגען).

(י) דובב, מרחיש פרומי"ר בלע"ז, fremir (ליטטערן, ליטען); עיין מרפא לשון יבמות כ"ז א' ד"ה דובב.

(ו) קנאה, בכל מקום אינפרמ"נט לשון אחיזת הלב לנקום נקם; emportement (דיח דורך חירגענד חיינע לידענטשעפט עררעגטע העפטיגע געמיסהטבעוועגונג).

מגלת רות.

ב (טז) צבחים, עמרים קטנים ויש דוגמתו בלשון משנה מלאן לנחיים או כריכות ע"כ, ושם מלאתי נסמן במסכת בב"מ, וטעות הוא שזה משנה במסכת עירובין ל"ד א' ריש המולא תכלין, ועיין מרפא לשון מנחית ע"א א' ד"ה לבות ים.

ג (ד) הגה הוא זורה, המון וונטי"ר בלע"ז; בדפוס פראג רל"א כתוב ווני"ר וכן נכון vanner (טווינגטן, דרו געטריידע חין זיינער ווונגע קדער טווינגע פֿעקס טטויבע רייניגען).

מגלת איכה

א (ח) לנידה, לגולה לשון נע וכד אישומ"כר בלע"ז; זהו הפעל emouvoir (כעוועי גען, חין בעוועגונג גערעטהען), ובדפוס פראג רל"א כתוב אשמובמי"נט וזהו השם emouvement (כעוועגונג, אונרוהע).

נאנחה, לשון נפעלה שושפיר"כ בלע"ז; כלומר שהוא הנפעל מפעל soupirer (זייפלען) והוסיף רש"י לבאר: שמעו כי נאנחה אני הוא שם דבר שושפיר"כ א soupireure (זיינע זייפלענדע).

(יד) נשקר וגו', חין לתיבה זו דמיון במקרא ובלשון ארמי של פסיקתא קורין לדרבן מסק דא (זהו) מלמד הבקר ע"כ. ולהבין דבריו עיין בויקרא רבה פרשה כ"ט ו"ל אני ה' מלמדך להועיל (ישעיה מ"ח י"ז) מסקיד לך כהדין מסאסא (זהו מלמד הבקר) מסקד להדא פרתא וכו' ולדעת הרד"ק בשרשיו שורש שקד טעם המאמר אהיה עמך תמיד להנהיגך כמו שהמלמד דבק תמיד בפרה להנהיגה, ולכן פי' נשקד, נדבק או נקשר; אולם רש"י הוסיף לפרש ו"ל ואומר אני נשקד פוינטרי"נט בלע"ז וזה pointer (פונקטירען, בעלייכטן דורך טטיכע) וכן פי' עגלה מלומדה (הושע י' י"א) כורפויינ"טא pourpointé (דורכטאקען) עשוי' חנורות חנורות במלמד הבקר ע"ש, ולכן באר כאן שהפסעים מנומרים ומסומנים בידו של הקב"ה.

ב (יא) חמרמרו, גרזולי"רט בלע"ז; בתהלים מ"ו ד' פי' יחמרו וז"ל ומנחם חברו כמו מעי חמרמרו גרזורו"נט בלע"ז, והו accoreirent (זיח טרוועפֿטען חוין, זיעפֿען חוין) וכן פי' למעלה א' כ' חמרמרו כוונתו ויש לשון זה בלשון המשנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה (חולין כ"ו א') ע"כ, ועיין מרפא לשון זבחים כ"ג א' ד"ה חומר. בעטף, פשמיי"ר בלע"ז pamer (פֿעהנשעכטיג ווערדען) עיין מרפא לשון שנת ט' ב' ד"ה יתעלפה.

ב

(יד) שוא וחפל, דברים שאין בהם טעם ארלשטרימ"נט; לדעת החכם המבאר ז"ל אבסורדימ"נט absurdement (אונגערייחט, אבגעטוואקט), ויתכן שהיא מלה נוספת וקרוב לו בטעם ובמנטא affatturamento בלאי"ט (בעהעקסונג) שזה דבר שאין בו טעם. ועוד אשיב לדבר על; מלה זו ביחזקאל י"ג י' בעזרת החזקן דעת נ"ה.

(טו) שרקו, נוסח בשיו שיכלי"ר; siffler (ליטען, פפייפען).

(יה) פוגה, העברה טרוישאלמי"נט בלע"ז; tressaillement (אויבערגאנג דער גע-
ויטהשטייחונג) וענינו כאן ההעברה מתורה לשמה.

בח עינך, שחור של עין שקורין פרוני"לש prunelle (דער אויגענטערן, דער
שווארצע וויץ אויגע).

(יט) העטופים, אשפ"ן; תרגמתי למעלה ב' י"א.

ג

(ו) הכביד נחשתי, עשה לרגלי נחושתיים כנדים וכו' פירי"ט; fers (פעטסען, קעטטען)
כמו שתרגם החכם המבאר, וכוונת המלה בלשון לרפת כנלים מברזל, אולם בימים
הקדמונים אלל בני קדם הי' עשין מנחשת וכמו שהעיר הרד"ק.

(יד) ויציבני כמטרא, העמידנו לנגד חליו לירות בי כמטרא אשניי"ל בלע"ז, anelle,
(ליענטייבע חין געטטאנט איינעם רינגעס).

(טו) הכפישני, ככלי הכפויעל פיו ארנטו"ר בלע"ז; בדפוס פראג רל"א כתוב אדינט"ר
וכן מלא אחד מן המעתיקים בכ"י, וחשב שהוא etendre (אויסברייטען, הינטערעק-
קען). ובכל הספרים חדשים גם ישנים יש ט"ס בפי' רש"י שכתב ויש דומה במשנה
פישון הגמל במדה כפוזה מדד, ול"ל ויש דומה בג מרא ותלמוד ערוך הוא יבמות
ק"ז א', ופי' רש"י שם ד"ה במדה כפוזה מדד, במדה כפויה לשון אונאה כמודד בשולי
המדה וחברו בתוספתא דאהלות וכו' לשון הכפישני באפר וכו' ע"כ. וא"כ פירושו במדה
הפוכה וטעם הכפישני הכפני באפר עיין רד"ק בארשיו, ולכן מסתבר שהבלע"ז
משוכם ול"ל אטירי"ר atterer (טטירלען, אושטירלען).

(יט) ומרודי, קומפלווי"נט בלע"ז; complainte (וועהקלאגע).

(נג) צמחו, אסרו כמו לומת הגידים (חולין ע"ו א') מנעד לכמתך (ש"ה ד' ג')
איטעריי"טור בלע"ז; בדפוס פראג רל"א כתוב איטערייטווי"א והו astreindre (לנויג-
גען, בינדען) astreinte (געבונדען); ועיין מרסא לשון פסקים מ' א' ד"ה
וחומץ לומתן.

ד

(ו) עצם, לשון מראה וכו' קול"ר בלע"ז couleur (פארבע).

מגלת קהלת

ז (ו) הרוח, רוחו של שמש טלל"ט בלע"ז talent (כייגובג, ווילנע, טריעב) וכן בסמוך פסוק י"ג ד"ה רעות רוח, עיין בבאורי לשופטים ט' כ"ג.

ז (ו) כי בקול הסירים, עליו קולים אשפינ"ש espines (דאָרנען).

ח (ה) משפט, יוסטי"לא justice (סטראַפֿגערֿיכֿט) וכן פי' רש"י ותאחז במשפט ידי (דברים ל"ב מ"א) והמשפט הזה לשון פורענות הוא בלע"ז יוסטיליאה; ובישעי' (ל"ב ז') פי' משפט משמש ג' לשונות תחלת טענות, וגמר הדין, ומשטר ששטרין אותו ביסורין יוסטי"לא בלע"ז (ועיין בפירושו שמות כ"ט ט"ו) וא"כ שם זה יורה פעולת גמר דין והוה העונש (דיוו פֿאָלזיעהונג דער סטראַפֿע, עקסעקוציאָן) ועל זה כוון בפירושו ה' ידן אפסי ארץ (שמואל א' ב' י') שופטן ומייסקן יוסטי"לא ואין הבלעז פעל כ"א שם, ועניונו שיעשה משפט בהוראה השלישית שהביא בשמות ובישעי' משטר ביסורין ועיין רש"י דברים ל"ב ל"ו הפי' הראשון והשני על כי ידן ה' עמו והמשכיל יבין.

ט (יא) שבחי וראה, כמו זכור ויידנ"ט בלע"ז; בלשון נושן vidant והוה voyant (זע הענד), וכבר הרחבתי לבאר כוונת רש"י ז"ל בענין המקור בהמעמר במדבר ט"ו ל"ה. (יב) כהם יוקשים וגו', במכשול קטן וחלש וכו' כשאל עתם ליפול הרעה עליהם פתאום במכודה רעה מלווי"ש בלע"ז. מלה נושנת malvais והוה mauvais (געפֿאָהר, חונג גויק) ולא כמו שחשב אחד מן המעתיקים שהוא תרגום של פתאום וכדא מלה malvis מלכו שתרגם (חונפֿערזעהענט).

י (א) זבובי מוח יבאיש וגו', כגון בימי חורף וכו' והוא מעלה קלף שקורין אישקומ"א; ecume (טויק).

יא (ח) בעצמים, אינקלוזור"ש בלע"ז encloses (חיינגעטוּןסעטן) מפעל enclosse (חיינטויעטען).

יב (ב) והכוכבים, אלו הלשונות רומני דאפי שקורין פומיל"ש, מתורגם ש"ה ד' ג'. (ג) והתעווחו, יאחזם עוית שקורין קרנפ"א (קרנפאן, עיין מרפא לשון חולין כ"א א' ד"ה שיגרונא וגטין ע' א' ד"ה עוית) והתעווחו אגרופי"רוט בלע"ז; בדפוס פראג כל"א כתוב אינקרפי"רוט והוה encourberont (ווערדען זיך קריאווען). (ה) וינאץ השקד, אמרו רבותינו זו קליבוסת האנק"א בלע"ז; hanche (היפֿטע) עיין מרפא לשון שנת ק"ב א' ד"ה זו קליבוסת. (שס) ויסחבל, אישטי"ר שורפי"שין être surchargé (חיבערלואסטעט, חיבערלואדען זיין). (יא) בעלי אספוח, מסמרים שיש להם גלגולת אסופה ונסה גרוס"ה בלע"ז gros ובלא"ט grosso (דיק, טווער, טטאָק).

מגלת אסתר

קסד

ג (יג) ונשלוח ספרים, ויהיו נשלחים הספרים אישטראטרמיים. *etre remis* (חיבערטיקט ווערדען) וכמו שפי' הקכס המבאר.

(יד) פתשגן, לשון ארמי ספור הכתב דרישממ"נט בלע"ז *dressement* (אויפגוטן, חיכהזלט) כן תרגם הקכס המבאר, ולדעתי ל"ל *discernement* (אויסאיינזאנדערע זעטלונג, אונטערטיידונג) כמו שהביא שמות כ"ח ט"ו לבאר שם משפט שמברר דבריו דרישממ"ט בלע"ז וגם שם ל"ל כמו שכתבתי, ומלאנו הפעל *discerner* בפירושו לספר יאעי' ס"ו ט"ז לבאר לשון משפט ע"ש.

ה (י) ויחאפק, אישט"ניר בלע"ז; בדפוס פראג רכ"א כתוב אישרטי"נט וכן נכון *et se retient* (אונד ער היעלט זיך לוריק).

ח (י) האחשחרנים, מין גמלים הממהרים לרוץ. בחוזש עם חמש מגילות דפוס ויניציאה ש"ח נוסף ובלשון איטאליאן קוראין אותן דרומוד"ארי *Dromedari* (רכוזעדרע, טראזשפעלט היערע, באקטריזאניטע קאזעהזע), ועיין מרפ"א לשון שנת כ"א ב' ד"ה נאקה; ויתכן שהוספה זו היא מיד המגיה רבי אליהו הנחור אשכנזי בעל המחורגמן שהי' בבית המדפיס דניאל בומבירגו.

1787

Resolved, That the said ...

Resolved, That the said ...

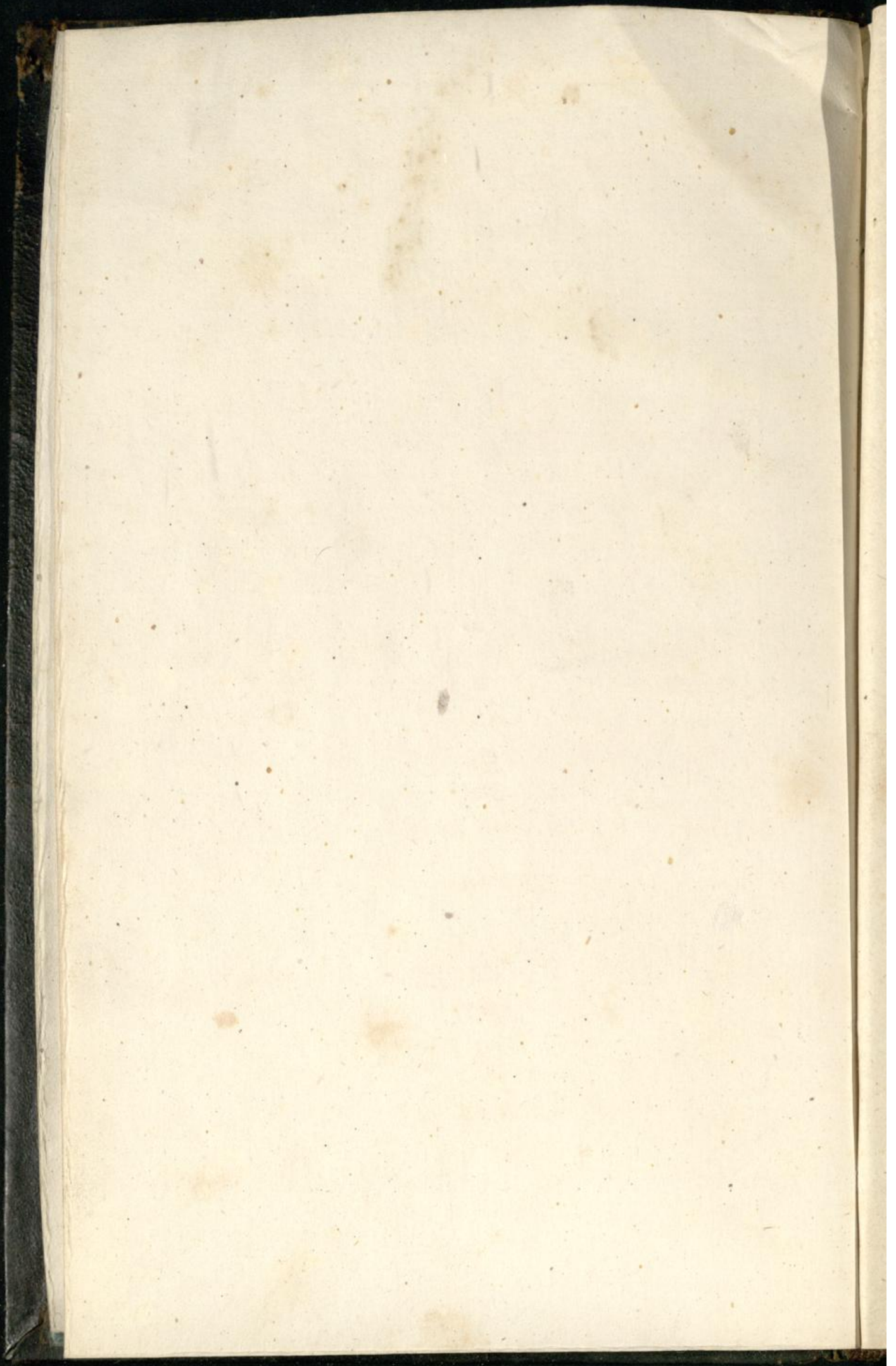
Resolved, That the said ...

Resolved, That the said ...

Resolved, That the said ...

Resolved, That the said ...

Resolved, That the said ...

23. VII 1925
K4592

